
BIBLIOTECA · DEL · DUQUE · DE · OSUNA

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA
SEVILLA

dulcedine cantus
Trahitur
QVINTVS
CVRTIVS.
J. Edelinck sculp.

Q. CURTII RUFI
DE REBUS GESTIS ALEXANDRI MAGNI

Cum Supplementis Freinshemii.

INTERPRETATIONE ET NOTIS ILLUSTRAVIT
MICHAEL LE TELLIER è Societate *JESU.*

JUSSU CHRISTIANISSIMI
REGIS,
IN USUM SERENISSIMI
DELPHINI.

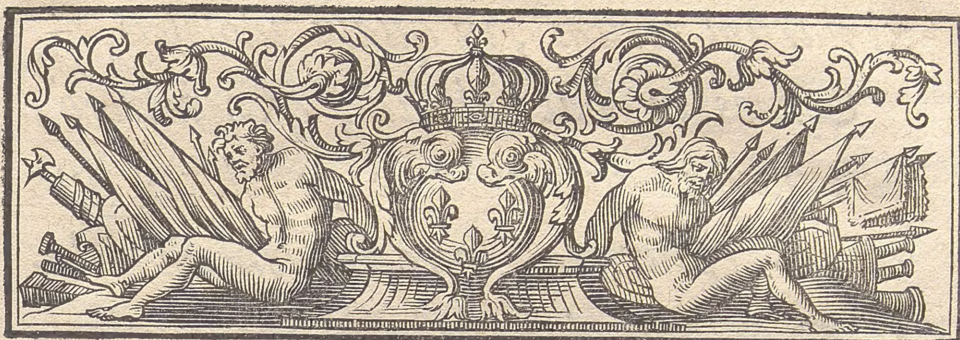

PARISIIS,
Apud FREDERICUM LEONARD Regis, Sereniſſimi Delphini, & Cleri Gallicani Typographum, viâ Jacobæâ.

M. DC. LXXVIII.

CUM PRIVILEGIO REGIS.

SERENISSIMO GALLIARUM

DELPHINO

QVOD *ipse facere multis nominibus debuerat Curtius, si hac ætate viveret, hoc mihi ejus interpreti faciendum fuit,* SERENISSIME DELPHINE, *ut Alexandri Magni effigiem optimi quondam artificis manu expressam, nunc absterso veluti pulvere nitidiorem offerrem tibi; audeo dicere, dignum te munus; dignum, inquam, hac ætate, hoc ingenio, his moribus, hac fortuna, hac spe ma-*

ximarum rerum, in quam adolescis.

Cernes in hac tabella, quæ mirere, non pauca: quæ imitere, multa: quæ vincas, plurima: quæ intuentem delectent, omnia. Agnosces non sine voluptate, opinor, in Alexandri imagine tuam; & impressa hic illic non obscura indolis tuæ vestigia: illam à puero excelsitatem animi, illum amorem veræ laudis, illam in superos pietatem, illum ardorem ingenii eximia vultus morumque suavitate temperatum: illam ad honesta quæque corporis exercitandi munia dexteritatem: illud adversus literas hominesque literatos studium singulare.

Hæc vero Alexandri quam non dissimilia sorti tuæ! Heroüm stirpe fuisse prognatum; parentem habuisse non de amplificando magis imperio, quam de

filio educando solicitum; in ætatem incidisse, ingeniorum proventu & omnium artium perfectione clarissimam; inter palmas triumphosque patris, & incrementa regni Macedonici adolevisse; bellicos illius labores mitioribus æmulantem laboribus, & orbi quondam regendo certa præsidia Musarum in sinu comparantem.

Similia tuis hæc dixi, non paria. Quis enim Ludovico Magno Philippum, quis Galliæ Macedoniam æquaverit? Sed quanto hæc tibi potiora obtigisse quam Alexandro senties, quæ natura quæque fortuna concessit hactenus; tanto acrius, dum hæc leges, enitère scilicet omnia ejus decora non assequi modo, sed vinccre: ut, contra quam de illo proditum est, felicitatem tuam majore ex parte virtuti,

quam fortunæ, debuisse te posteritas prædicet.

Nec vero id ut præstes, fabulosa tibi aut longinqua Liberi, Herculis, & Achillis exempla ob oculos ponenda, ut olim Alexandro, fuerint: qui domesticum & præsens in augustissimo parente habeas Ludovico Magno. Hoc intuens, carere cæteris potes. Illum mirari ac prædicare, omnium est: imitari præterea, tuum. Hujus æmulando gloriam cumulabis, non minues. Hanc ille suo in te amori vicem rependi, hoc suis virtutibus elogium adornari à te, pro suo jure postulat.

Nec tamen, si unus tibi Ludovicus omnium instar esse potest, nihil propterea voluptatis aut fructus ex hujus Alexandri aspectu capies: sive alterum in

altero, sive in utroque te contemplari volueris. Ita fiet ut in Alexandro Magno Ludovicum Magnum intueri, amare, & affectari discas.

Iam sicut hoc quoque ad cæteram ejus felicitatem accessit, ut Curtium nactus rerum suarum præconem, Homerum Achilli haud magnopere invidere amplius debeat; ita ne in hoc quidem imparem te Alexandro fore confidimus. Facis enim vel exemplo tuo, vel amore in literas, ut jam una tecum plures adolescant; neque posthac defuturi sint, qui sic olim Curtium in tuis rebus scribendis, ut tu in gerendis Alexandrum, imitari queant. Ac nihil Hercule possit accidere gloriosius Curtio, quam si quid eo contulerit, ut & Alexandro te quam simillimum heroëm, & illos te

quam dignissimos scriptores Gallia sibi quondam gratuletur. Quem si, ut id efficiat, noster in eo explanando labor aliquid adjuverit, præclarum operæ qualiscumque meæ fructum, si tibi saltem non ingratus acciderit, jucundissimum videbor retulisse.

Lutetiæ Parisiorum Kalend. August. anno salutis M. DC. LXXVII.

PRÆFATIO.

RIA sunt quæ in hoc aditu doceri à nobis Lectorem res ipsa postulat. Primum de Curtio ipso, alterum de ejus Scriptis; tertium de labore nostro in his Commentariis.

Ac primum hic mirari cum Acidalio licet, singulare Curtii fatum; quod Scriptor Nobilissimus, & nihilo primis inferior, non solum communi illa temporum injuria duobus truncatus libris, aliis quoque locis mutilus, plurimis depravatus ad nos pervenerit: verum etiam, quod nulli forte præterea contigit, tam multis ætatibus ignotus latuerit; sic ut ante seculum à Christo nato decimum nemo omnium repertus sit, qui vel per transennam, Curtii historici, scriptæve ab illo historiæ mentionem injecerit. Quæ res, opinor, nonnullos adduxit, ut suspicarentur non genuinum Curtii ac vetustum, sed suppositititium recentioris cujuspiam scriptoris fœtum esse; qui post renatas litteras, felici veterum imitatione eximiam scribendi facultatem adeptus, opus hoc suum Romano sub nomine prodire voluerit. Quorum conjecturam vel una refellit Gualteri Bel- I. De Curtio.

gæ Alexandreïs, jam inde uſque à duodecimo æræ Chriſtianæ ſeculo condita, ex unius ſæpe Curtii vocibus in verſum redactis. Adde mSS. codicum ſane veterum multitudinem, mutilationem, depravationem: quæ in recentem ſcriptorem non cadunt.

His igitur miſſis, duo ſunt inter viros doctos maximè controverſa; quis fuerit Curtius, & quo ſeculo vixerit. Ad hanc porro diſſolvendam quæſtionem, unde prior illa dependet, princeps eſt ipſius Curtii locus lib. 10. cap 23. ſed is varia interpretatione, & ut fit, in diverſas pugnanteſque ſententias diſtractus. De quo ut aperiam breviter quid ſentiam, primum verba ipſa Curtii repræſentanda ſunt. *Proinde,* inquit, *jure meritoque populus Romanus ſalutem ſe principi ſuo debere profitetur; cui noctis, quam pene ſupremam habuimus, novum ſidus illuxit. Hujus Hercule, non ſolis, ortus lucem caliganti reddidit mundo; quum ſine ſuo capite diſcordia membra trepidarent. Quot ille tum extinxit faces? quot condidit gladios? quantam tempeſtatem ſubita ſerenitate diſcuſſit? Non ergo revireſcit ſolùm; ſed etiam floret imperium. Abſit modo invidia, excipiet hujus ſæculi tempora, ejuſdem domus utinam perpetua, certe diuturna poſteritas.*

Quinque ſunt præſertim de quibus diſceptatur, cuinam potiſſimum conveniant, quæ hic à Curtio ſcripta ſunt; Auguſtus, Tiberius, Claudius, Veſpaſianus, Trajanus. Nam quod de Theodoſio ſeniore ſuſpicari videtur Barthius, nimis quam alienum eſt. Verum ex his *Auguſtus* quidem, ubi ad imperium acceſſit, *gladios* eduxit, potius quàm *condidit*; *faces* non *extinxit*, ſed accendit; non *ſubita ſerenitate*

bellorum civilium *tempestatem discussit*, sed cruentum egit multorum annorum civile bellum. Jam *Tiberius* nulla turbatum discordia bellive civilis metu imperium suscepit; itaque nullos *condidit gladios*, nullas *extinxit faces*, nullam *tempestatem discussit*, illo quidem ingressu. Trajanum autem cum eædem ferme, atque Tiberium, rationes excludunt, tum illa præsertim, quod ei nulla fuit *posteritas*, cui diuturnum imperium ominari posset Curtius. Adde styli puritatem atque elegantiam, aureo Latinitatis seculo plane dignam: certe quæ Trajani ævum haudquaquam sapiat. Quod argumentum ut invictum non puto, si solum sit; ita, cæteris præsertim conjunctum, validius semper mihi visum est, quam quod à Quintiliani silentio petunt adversarii. Quasi vero Historicorum catalogum Fabius texuerit, qui quatuor admodum ex iis appellavit: superstites autem, in quibus esse potuit Curtius, consulto prætermiserit.

Quid quod ea ratione probatum irent non Quintiliani solùm, sed ne Trajani quidem scripsisse temporibus; quem vidimus tot deinde seculis à nullo inter scriptores numeratum? nihilo gravius quod à nonnullis observatum reperio de duabus vocibus, *piissimi* & *sagittandi*. Nempe prior illa Ciceroni Latina visa non est. At Seneca sæpe usurpavit; & illo antiquior ac melior auctor Livius *piissime* dixit. *Sagittandi* autem verbum jam inclinatæ Latinitatis ævum redolet. Quid mirum, si sub Claudio, pariter ut Seneca, scripsit Curtius? & quibus rationibus ætatem Curtii ostendemus, iisdem vocabuli ætas demonstrabitur.

Duo supersunt, *Claudius* ac *Vespasianus*, de quibus ambigi possit: quorum hic bello civili, ille belli periculo rempublicam adveniens liberavit. Uni Vespasiano verba Curtii accommodari posse contendit Rutgersius, adstipulantibus Freinshemio atque Vossio in lib. de Historic. Lat. Contra, Lipsius in Comment. Taciti Annal. 11. hæc ad Claudium retulit: cui nos magis assentimur. Sed quod ille indicavit tantum, nobis disputandum accuratius & approbandum est. Quod ut efficiam, aliud nihil sumendum erit, quam quod ipsi merito contendunt adversarii, *noctis* vocabulum hoc loco non translatum, sed proprium accipi oportere. Etsi enim non desunt qui noctem hic turbulentum Reipub. statum interpretati sint: nihil tamen ambigendum videtur, sic esse dictum à Curtio, *noctis quam pene supremam habuimus*; ut à Cicerone orat. pro flacco: *O nox illa, quæ pene æternas huic urbi tenebras attulisti*: & à Livio lib. 6. c. 17. *noctis illius quæ pene ultima atque æterna nomini Romano fuerit*; ubi certum est noctem unam aliquam proprie appellatam destinari.

Ex eo igitur tota res pendet, quæ nox illa sit, quodve noctis ejus *sidus* à Curtio memoratum. Illane quæ inter Caligulæ & Claudii principatum intercessit unica? an altera potius? qua commissum est à Vespasiani ducibus contra Vitellianos primum omnium certamen, ad Betriacum sive Bedriacum, haud procul Cremona; ut scribunt Tacitus Histor. 3. & ex Dione Xiphilinus in Vitellio. Hanc Rutgersius cum suis noctem Betriacensem à Curtio indicatam volunt. Quocirca *novum sidus* hujus noctis non

Vespasianum, qui tum absens agebat adhuc in Syria, sed lunam interpretantur, quæ, ut scribit idem Tacitus, *adulta nocte surgens*, Vespasiani militibus æquior à tergo fuit & victoriam adjuvit.

Mea vero contraria plane ratio est; aliud hoc loco sidus à Curtio vocari: nec illam adeo noctem esse cujus hic mentio facta sit. Primum enim quam frigida illa & pene puerilis gratulatio Curtii, si ad hunc sensum exigatur, quem isti affingunt: *Proinde jure meritoque populus Romanus salutem se principi suo* Vespasiano *debere profitetur: cui* absenti quidem, sed per suos duces pugnanti, luna *novum sidus noctis illuxit. Hujus Hercule* lunæ, *non solis, ortus lucem caliganti reddidit mundo* &c. Quis illud ferat lunam *novum sidus noctis* appellari? novum est scilicet lunam noctu surgere? aut *novum sidus* dici potuit, quæ jam vetus erat, cum *adulta nocte* surrexerit. Enim vero non ineptam modo, sed etiam alienam à Curtio explicationem afferunt. Aut enim nihil video, aut ipse princeps, quicunque sit, *novum* illud *sidus* est, quod Romano populo salutare *illuxit*. Hoc tota Curtii loquitur oratio, ut nihil apertius. *Hujus*, inquit, *non solis ortus lucem caliganti reddidit mundo, quot ille tum extinxit faces? quot gladios condidit? quantam* &c. Quis hic non cernat, eum qui *faces extinxit*, qui *gladios condidit*, qui *tempestatem discussit*; hunc, inquam, principem sidus esse, quod Romanis *illuxit*, cujus *ortus lucem mundo reddidit*? neque hoc ipsi negarent adversarii, si Vespasianum crederent Bedriacensis noctis *sidus* appellari posse. Sed cum hoc non convenire cernerent, quia nec præsens aderat ipse, nec

illo prælio finem, ſed initium magis attulit bello civili; propterea ad lunam confugerunt.

Verum hoc quoque animadvertere debuerant, ne lunam quidem dici poſſe *novum ſidus*, cujus *ortus lucem caliganti reddidit mundo;* niſi tum cum exorta eſt, *faces* extinctæ fuerint, *gladii* conditi, *tempeſtas* diſcuſſa. Hanc enim, opinor, vim habet illud Curtii: *quot ille tum extinxit faces? tum* videlicet, cum *illuxit* novum ſidus, & *lucem reddidit mundo.* At Hercle procul iſtud abeſt, ut ad hunc lunæ ortum, ejuſmodi quidpiam legamus factum eſſe? Quid enim? *tum* faces illæ extinctæ ſunt; an accenſæ; quibus nec ita multo poſt Capitolium deflagravit, ſubjicientibus in Flavianorum exitium Vitellianis? illa vero nocte primum exorti gladii, quantum deinde Romani ſanguinis fudere, priuſquam Veſpaſiano demum victore conditi ſint? quomodo hujus noctis ſidus *lucem caliganti reddidit mundo, aut ſubita ſerenitate tempeſtatem diſcuſſit;* cum inde ſævire orta bellorum civilium procella, aliquot menſes in Rempub. graviſſima incubuerit? poſtremo ſi quid terroris & calamitatis attulit prælium noctis illius Betriacenſiis *varium, anceps, atrox; his, rurſus illis exitiabile*; ut loquitur Tacitus: quanto illa atrociora, quæ Cremonæ, quæque Romæ ſecuta ſunt; nunc Vitellianis, nunc Flavianis igne, cæde, libidine omnia fœdantibus? quid igitur habuit ortus ille lunæ nocturnus ad Romanorum ſecuritatem, ad malorum finem tam efficax & præſens? quid ad Veſpaſiani gloriam ita ſingulare, quod ſibi unum è multis deligere Curtius debuerit, in quo adulationis ſuæ monimentum defigeret? itaque,

ut hæc omnia, quæ paulo fusius disputari opus fuit, paucis complectar; qui Vespasianum *Principem*, ac Betriacensem hic *noctem* interpretantur, sidus illud Curtii necesse est aut lunam, aut Vespasianum intelligant. Nos vero neutri accommodari posse hujus loci verba demonstravimus. Nihil est igitur quamobrem designatum hic à Curtio Vespasianum esse credamus.

Superest id ut ostendamus, quam opportune de Claudio hæc intelligi possint. Sic enim ex Josephi antiq. Jud. lib. 19. cap. 2. & 3. accepimus: Cæso Caligula, cum abductus esset à militibus in castra, & acclamatus Imperator Claudius; totam quæ secuta est, noctem trepidationis ac periculi plenam Romanos habuisse; hinc Senatu rem sibi publicam cupiente vindicare, inde populo novum Imperatorem deposcente: utrisque militum præcipue Germanorum furorem, ac infimæ plebis remigum seditionem metuentibus: donec orta luce, nequidquam obnitentibus Chærea cum Sabino ac sociis, non milites modo, sed etiam alter Consulum, ac Senatorum plerique ad Claudium in castra confluxerunt. Ita omnium consensu Imperator factus, aliorum ambitioni aditum præclusit, magnamque cladem avertit. *Fuisset enim cædes*, inquit Josephus, *quanta vix unquam alias edita; si quis permissus fuisset cum Claudio de principatu contendere.*

En igitur noctem illam *quam pene supremam* Romani habuerunt: en illud *sidus* quod ejus *noctis* tenebras discussit; cujus *ortus*, *non solis*, *lucem caliganti reddidit mundo*, *cùm sine suo capite discordia membra*

Senatus populusque *trepidarent*. Quod aliquanto aptius tum dicitur, cum nullus agnoscebatur Imperator; quam ubi inter duos divisa Republica, Vitellium ac Vespasianum *biceps* potius quam *sine capite* appellari debuit. At enim auspicante Claudio, nec à pluribus expetitum, nec bellis laceratum erat civilibus Romanum Imperium; ut illud Macedonicum fuit, cujus hæc occasione à Curtio scripta sunt? Quod expetitum negant fuisse à pluribus, in eo aperte refelluntur à Josepho: quod nondum civile bellum exortum causantur; non repugno. Nec vero id agebat Curtius; sed hoc modo prædicat, populi Romani salutem principi suo deberi; cujus accessu ad Imperium, imminentia mala civilium bellorum depulsa sunt. Sic enim ille *gladios condidit*, sic *extinxit faces* jam seditionem ac cædem spectantium; sic ingruentem *tempestatem subita serenitate*, post unius noctis moram, *discussit*. Ex quibus postremo illud consequitur, si quis noctis vocabulum hic non proprie, sed figurate accipiendum *persuaderet* de calamitoso Reipublicæ statu; ne id quidem obstare, quominus hæc omnia Claudio melius quam Vespasiano congruant; qui non *subita serenitate*, sed post diuturnam ab illo sideris exortu tempestatem, serenum postliminio reduxerit.

His de ætate Curtii constitutis, facilis esset altera de conditione vitæ quæstio, si unum de illis esse constaret, quorum est apud veteres mentio. Verum primus ille *Q. Curtius*, quem M. Tullius ad Q. fratrem lib. 3 ep. 2. *bonum & eruditum adolescentem* vocat; Claudii principatum videre non potuit, quin

Centenario major esset: quod credibile non est. *Curtii Rufi* meminit Tacitus Annal. 11. & Plinius junior lib. 7. epist. ad Suram: qui gladiatore licet genitus, sub Tiberio Cæsare præturam, consulatum, ac triumphi insignia obtinuerit, & Africæ pro consule præfuerit: quam ei provinciam ostento quodam promissam referunt. Huic nihil video cur Alexandri historia adjudicari non posset; nisi stylus ipse floridior, & ad declamatoriam sæpe rationem exactus, persuaderet ejus esse potius, qui in Rhetorum illustrium catalogo, quorum vitas Suetonius descripsit, *Q. Curtius Rufus* legitur. Ibi enim illis jungitur qui sub Tiberio florere cœperunt, & ad Claudii quoque tempora pertinent. Memoratur & à Juvenale sat. 11. Curtius quidam orator: sed hic *Curtius Montanus est*, de quo sat. 4. non *Curtius Rufus*. *Rufi* autem cognomen omnes prope veteres libri nostro huic attribuunt. II. De scriptis Curtii.

Scripsisse illum, quisquis fuit, res gestas Alexandri M. libris decem, quorum priores duo perierint, vulgata plurimorum opinio est: quanquam fuere qui duodecim numerarint, & aliam instituerint atque aliam partitionem, quam quæ modo in usu est. Verum & plures & optimi mSS. vulgatum numerum ac divisionem repræsentant.

De his porro Curtii scriptis eruditorum elogia referre infinitum sit: adeo nullus est eorum qui suum de Latinis historicis judicium interposuere, quin se in Curtio laudando amasse videatur. Insigniorum testimonia sub finem Præfationis repræsentabimus. Interim hoc unum addidisse sufficiat, quod citra hyperbolen affirmari potest, parem his laudibus esse

Curtium: nec ullum forte esse eruditioris palati virum, qui plura non sentiat expertus, quam ipsi dixerint. Nec tamen inficias ierim inter tot virtutes, quosdam ut in pulchro corpore nævos adhæsisse. Cujusmodi illa sunt, quæ vel ab aliis observata legimus, vel ipsi in his commentariis indicavimus: Geographiæ nonnunquam & historiæ rationes turbasse; parum scienter in præliis describendis fuisse versatum; non satis accurato delectu vera discrevisse à falsis; speciosa magis quam certiora sectatum esse; sententiarum aculeos affectasse pluscululum; descriptionibus quandoque poëticos flores, orationibus declamatorium colorem aspersisse. Verum hercle, quam hæc levia sunt, si cum tot eximiis dotibus conferantur! illo nitore sermonis, illa styli suavitate ac sinceritate omnis fuci experte, illa rerum & affectuum non tam describendorum quam pingendorum industria mirabili, illo splendore sententiarum, illa præsertim orationum copiosa brevitate, nervosaque elegantia, qua vix alium parem habeat.

Quanto igitur literarum damno primores duo Curtii libri interciderint, ex iis qui supersunt, æstimare licet. Hanc jacturam sarcire, aliasque in quinto, sexto, ac decimo lacunas explere jam olim curaverat Christophorus Bruno, collectis utcumque Justini, Arriani, ac Diodori locis; cujus supplementa vulgo hactenus præfixa Curtio fuerant. Sed extitit ante annos plus minus quadraginta, immensæ vir eruditionis summique ingenii Joannes Freinshemius, magno rei literariæ bono natus; qui, ut in Livio, ita in Curtio rem aggressus est incredibilis pariter utilitatis &

laboris. Quidquid enim uſquam occurrere in ullo ſcriptore potuit quod ad rem pertineat, id totum contulit, ut nova ſupplementa Curtio conficeret; tanta fide ac diligentia, tam felici induſtria, ut propemodum optabilis jactura fuiſſe videatur, quam ille tam opportune reſarſerit. Etſi enim ad Curtiani ſtyli ſuavitatem deeſſe aliquid videbitur; tamen hoc rerum copia, quam expectare à Curtio parem non potuimus, cum virili ſermonis gravitate conjuncta, facile compenſat. Ea nos ratio impulit, ut novam hanc illuſtrati Curtii editionem, quo perfectior eſſet, tanto carere ornamento noluerimus.

Prodierat jam ſæpe Curtius cum aliorum notis aut ſcholiis: inter quos præcipui Eraſmus, Glareanus, Modius, Acidalius, Loccennius, & omnium copioſiſſimus Raderus noſter. Sed univerſorum diligentiam ſuperavit jam laudatus nobis, nec ſatis pro merito laudandus Freinshemius. Is enim ſelectis quæ erant in aliorum lucubrationibus optima, ſua ipſe plura melioraque adjecit. Itaque ex hujus præſertim commentariis extitit Batavica illa compilatio *Variorum* dicta, quæ apud Elzevirios aliquanto poſt edita eſt in lucem. III. De his comment.

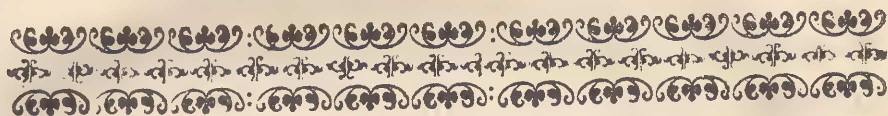
Cujus imperio, & quem in uſum hic à me labor explanandi Curtii ſuſceptus ſit, ipſa frons libri loquitur. Auctorem habuit nova hæc commentariorum ratio virum illuſtriſſimum Carolum Sanctamauræum Ducem Montauſerium, utriuſque Minervæ artibus præſtantem; & ſingulari LUDOVICI MAGNI providentia delectum, cui ſpem ſuam & Galliæ, SERENISSIMUM DELPHINUM educandum mo-

derandumque committeret. Huic acceſſit illius conſilii particeps, qui Principis ejuſdem ſtudiis præpoſitus eſt, Jacobus Benignus Boſſüetius, Condomenſis olim Epiſcopus, non minus amans politioris literaturæ, quam ſacræ eloquentiæ muneribus tota Gallia celebratiſſimus. Quorum uterque in hoc commentariorum genere procurando, non magis privata SERENISSIMI DELPHINI ſtudia, quam ejus gloriam ex publica utilitate redituram ſpectarunt. Etſi enim hujus potiſſimum gratia labor iſte ſuſceptus eſt; tamen ejuſmodi profecto eſt, ut aliis utilis magis quam ipſi Principi neceſſarius videri poſſit, jamdudum nullius opem commentarii, in hoc præſertim ſcriptore, deſideranti.

Horum igitur auctoritate ad illuſtrandum Notis & Interpretatione Curtium poſtremus acceſſi: non eo quidem animo, ut nova omnia proferrem de meo, nec ut vetera item aliorum omnia compilarem: quorum alterum confidentiæ, alterum prolixitatis nimiæ futurum erat. Sed ita ſum uſus illorum labore, ut iis prætermiſſis quæ minus ad intelligentiam Curtii, quam ad eruditionis ſpecimen facere viſa ſunt, quidquid in eam rem utile fuit aut ex ex illis mutuatus ſim, aut de meo ſuppleverim, quoties aliquid omiſſum ab iis animadverti, quod Lectorem minus eruditum morari poſſet. Textum inprimis quam potui emendatiſſimum repræſentare ſtudui; Elzevirianam maxime editionem Schrevelii ſecutus, parum ab Argentoratenſi Freinshemii diſcrepantem: à qua tamen aliquoties ut diſcederem, vel exemplaria collata inter ſe, vel aperta ratio, vel doctorum virorum auctoritas,

præſertim Gronovii, perpulit. Sed laborem hunc noſtrum imprimis adjuvit, clariſſimum ſacræ profanæque eruditionis lumen Petrus Daniel Huetius, ingenii monumentis ubique notiſſimus: qui ob ſingularem doctrinam ſecundas in erudiendo DELPHINO partes obtinet. Is enim pro ſua in nos humanitate, huic quoque operi curas intendere ſuas non raro dignatus eſt. Hujus judicio debemus, ſi minus à ſcopo, qui nobis propoſitus fuit, aberravimus. Quod ut ſperare non auſim nuſquam mihi contigiſſe; ita merito culpam amoliri à me poſſum eorum, quæ per abſentiam noſtram, in quarto præſertim libro, à Typographis identidem peccata ſunt.

ILLUSTRIUM VIRORUM
JUDICIA
DE CURTIO.

ANTONII PANORMITÆ in facetiis Alphonsi Regis.

GROTABAT Rex Capuæ, & multi multa pro suo quisque ingenio ac studio oblectamenta ac munera ægro Regi cum excogitarent, ego quoque ex Gaieta accersitus statim advolavi, deferens & ipse mecum fomenta & medelas meas, hoc est libellos, quos intelligebam illi quam maximè placituros, in quibus Q. Curtium, bonis (ut aiunt) auspiciis exhibendum, exhibui.

Ex Bartholomæi Merulæ Epistola Curtio præfixa.

Tum de imperatoria virtute ultrocitroque multa verba fecimus. Alexandrumque illum Macedonem, qui rerum gestarum gloria magni cognomen sibi vendicavit, judicio Hannibalis ducibus cunctis præferendum arbitrati sumus. Siquidem in eo fuisse collegimus quatuor illa quæ in consummatissimo Imperatore non desiderari scripsere eloquentissimi viri; scientiam scilicet rei militaris, virtutem, authoritatem, ac fœlicitatem. Cumque ejus res gestas à Q. Curtio elegantissime conscriptas tibi breviter exposuissem, exarsisti incredibili quadam cupidine legendi luculentissimi scriptoris historiam. Ceterum quoniam in eo loca multa depravata offenderas, injunxisti tu mihi, ut opus totum recognoscerem, ac diligenter emendarem. Quod eo libentius feci, quod tibi ille est non modo voluptatem, sed etiam doctrinam allaturus non mediocrem. Est enim Q. Curtius in scribendo acutus, vehemens, candidus, ac perquam eloquens: in concionibus enim quas crebro reperies, quantum ille ingenio & eloquentia valuerit, facile cognosces.

Volaterrani Antrop. 64.

Curtius Historicus scripsit de gestis Alexandri M. cujus liber haud integer ad nos pervenit.

Angeli

Angeli Decembrii de politia literaria lib. 1. p. 36. l. 2. p. 119. l. 6. p. 487.

De Q. Curtio eadem prope querela eſt, cujus laceratum opus legitur: quanquam Græcorum & Arriani conſtat hiſtoria, ex quorum fontibus hic ſcriptor vel interpres miræ dulcedinis, regiæque profecto magnificentiæ par, ab Alexandro non degenerans opus ſuum excudit: cujus ſummæ ſunt dignitatis & hiſtoricæ ſuavitatis orationes. *Quod Decembrius affirmat Curtium hauſiſſe ex Ariani quoque fontibus, mendoſum eſt. Arianus multis annis poſt Curtium ſcripſit.*

Eraſmi Roterodami in epiſtola dedicatoria.

Curtium itineris ac navigationis comitem adjunxi, qui mihi olim puero, mire candidus ac terſus eſt viſus. Nec alius ſane viſus eſt ex tanto regustatus intervallo. Dolet auctorem lectu digniſſimum ἀκέφαλον nobis ſupereſſe, nimirum duobus primoribus libris amputatis, ultimo pluribus in locis trunco mutiloque. Riſimus interea græculam in hiſtoria vanitatem, quam tamen Q. Curtius ſubinde temperaſſe videtur.

Guil. Budæi de Aſſe lib. 3.

In ea igitur urbe, quantas ſpes Alexander ceperit, verbis ipſius Curtii auctoris terſi & elegantis referemus.

Adriani Turnebi l. 13. c. 15.

Nec me iſta falſo criminari quis putet: oſtendam ego, ut ſpero, elegantiſſimum & nitidiſſimum ſcriptorem Curtium graviter deliquiſſe nominis communione & ſocietate deceptum.

Barnabæ Briſſonii de reg. Perſarum lib. 1.

Ac ne quis à parum idoneo auctore interpretationem ſumptam ſuſpicetur, Curtius hic ex cujus ſcriptis toties à me auctoritas in his libris ad faciendam fidem petitur, iis temporibus vixit, quibus bonas artes & ſtudia litterarum floruiſſe nemo inficiari poſſit.

Petri Bizari lib. 2. rer. Perſ.

A Q. Curtio, Latino, arguto, eleganti & nervoſo ſcriptore, harum cognitio petenda eſt.

Joan. Bernartii.

Cæſari comitem do Q. Curtium quem adeo inter ſelectos recenſere non dubito, ut inter optimos locum illi fidenter tribuam.

Juſti Lipſii in notis ad lib. 1. polit.

Sequuntur ſcriptores duo velut proprii principum, & aſſiduè iis in

manuſinuque habendi, Q. Curtius, qui me judice probus eſt legitimuſque hiſtoricus, ſi quis quam fuit mira in ſermone ejus facilitas, in narrationibus lepor, aſtrictus idem & profluens, ſubtilis & clarus, ſine cura illa accuratus, verus in judiciis, argutus in ſententiis, in orationibus mirificè facundus. Quod ſi varium magis argumentum habuiſſet, ſine dubio variæ prudentiæ eximium magis ſpecimen præbuiſſet. Sed Alexander quid niſi bella? *hoc de bellis tantum judicium Lipſii verè Erycius Puteanus refutavit.*

Valentis Acidalii Animad. ad lib. 4. Curtii.

De Curtio miror ſæpe nonnunquam & indignor, doleo quidem ſemper, non tam quod ad manus noſtras pervenit corruptus ſic & vitioſus; hæc enim ſane cum omnibus; nec quod tam multis locis, mutilus ac lacer, hæc cum pleriſque: nec quod integris libris & ipſis adeo primis ceu capite truncatus; hæc quoque cum multis communis ipſi fortuna: quam quod nec ortum ejus ſatis certo, nec ætatem qua vixerit, ac ſcripſerit, ſcimus ullo modo: quæ illi tamen ipſa ſors non etiam omnino ſic peculiaris, ut parem, ſociumque habeat neminem: illa autem vix omnino quemquam calamitas extra Curtium afflixit, ut reliquorum ſcriptorum nemo mentionem ejus uſquam, vel uno verbo, certam dico mentionem, & indubitatam faciat, ad unum omnibus tacentibus, quaſi de compacto ut conſpiraſſe videantur ad ſupprimendum hominis nomen, ad famam prorſus opprimendam. In hoc quis non indoleat? quis non miretur, & indignetur?

Ex Ericii Puteani in Q. Curtium Præfatione.

Illam tamen *hiſtoriam*, quia Saluſtium, Tacitumque nuper explicui, in Curtio nunc quoque experiar, digno mehercule auribus omnium & oculis ſcriptore; qui an facili ſententiarum acumine erudiat ſuavius, an mollitis eloquii illecebris delectet utilius, jure dubites. Suo & illius ingenio bonus eſt quem deſcripſit, & magnum iterum fecit quem celebrat. Prorſus Alexandri famam Curtius ſuſtinet: quidquid narrat, quia poſt alios, ſtabilivit: ut ceteris crederetur, Calliſtheni, Ariſtobulo, Ptolomæo, unus ille fecit: & fidem Græci invenerunt, quia idem ſtylo argumentum Latinus abſolvit. Ut liberius aliquid dicam tam elegans prudenſque ſcriptor mendax eſſe non potuit, & jam credimus quidquid Arianus tradidit; Curtium ſecutus eſt. Imo credimus Alexandro nihil difficile fuiſſe; fieri poſſe Curtius cenſuit, & ad poſteros tranſmiſit..

Exemplaria tam Mss. quam edita Curtii ex Freinshemio.

Q. Curtii Mss. exemplaria tria fuerunt Heidelbergæ in Bibliotheca Palatina. Tria itidem in Anglia in publicis Bibliothecis. I. Oxoniæ in Bibliotheca Collegii corporis Christi. Cantabrigiæ in Biblioth. Coll. S. Benedicti, quod inscribitur *Historia Alexandri Magni*, teste Thoma Jamesio in Catalogo Oxonio-Cantabrigiensi librorum manuscriptorum; ita, ut diversum à Curtio videri possit: estque fortasse *Julius Valerius*, aut incertus nescio quis, qui sub Constantio vixit: ex quo excerpta apud Vincentium Bellovacensem speculi Historialis libr. 4. Cujusque in Galliis & alibi exempla Mss. *Elzevir. in priori Editione*. III. Oxoniæ in Bibliotheca D. Thomæ Bodleii Equitis. Præterea unum in Bibliotheca privata Lumleii Baronis. Extat quoque Ms. Venetiis ad D. Marcum.

In Bibliotheca Jacobi Bongarsii, quæ nunc apud Bernates est, quindecim exemplaria sunt Curtii, inter quæ tria sunt Manuscripta.

Manuscriptum membranaceum in quarto majore. Bodræ è Caroli de Francia Normanniæ Ducis Bibliotheca.

Manuscriptum in folio Mediolani.

Aliud in folio Veronæ, & editiones impressæ.

Anno 1474. Impressa est Curtii historia.

Anno 1494. Venetiis edente *BARTHOLOMÆO MERVLA*, quem C. Barthius scribit *primum optimo auctori corrumpendo audaciæ signum sustulisse*.

Anno 1517. Basileæ cum notis *ERASMI*, *HVTTENNI GLAREANI*, *HOENINGERI*, adjecta Alexandri epistola ad Aristotelem de Indiæ situ &c.

Anno 1518. excusus apud *SCVRERIVM* Argentorati.

Anno 1520. Editio *ALDINA* Venetiis.

Anno 1533. Parisiis editio *ERASMI*.

Anno 1534. Q. Curtius impressus Basileæ à *Thoma Wolfio*, adjectis *DESIDERII ERASMI annotationibus*, & *HVLDERICI HVTTENI* Floribus.

Anno 1535. Editio *VENETA*. Item alia *VENETA*.

Anno 1538. Edidit eum *Joannes Gymnicus* Coloniæ, cum *ERASMI* annotationibus, & *HVTTENI* floribus.

Anno 1543. Parisiis editio *ERASMI*.

Anno 1545. Basileæ *HENRICVS PETRVS*, cum supplemento priorum librorum ex Arriano, & Diodoro. Item Alexandri vita à *JO. MONACHO* conscripta; Alexandri epistola ad Aristotelem de Indiæ situ: *ERASMI* annotationibus, & *HVTTENI* floribus elegantiarum.

Anno 1545. *SVPPLEMENTA* librorum duorum priorum passim editionibus præfixa *CHRISTOPHORI BRVNONIS* sunt, Monachii in Bavaria bonarum litterarum Professoris, uti ipse in editione sua testatur. Antonius Possevinus in Bibliotheca selecta, & Jacobus Gortonius Chronol. cap. 20. num. 31. refert *QVINTIANVM STOAM*, quod initio Curtii deerat, supplevisse. Non vidi. Hæc quæ extant vulgo, non magni, Hercules, momenti sunt.

Anno 1546. Editio *LVGDVNENSIS* cum Alexandri epistola ad Aristotelem.

Anno 1569. Editio *LVGDVNENSIS*. Quam valde exagitat Acidalius in prima statim adnotatione ad Curtium.

Anno 1575. *GLAREANI* annotationes Basileæ. De quibus idem Acid. parum præclare sentit.

Anno 1579. Q. Curtii libri octo superstites nove editi, & recogniti à *FRANCISCO MODIO* Brugensi, adjectis *Notis* ejusdem, Coloniæ apud Maternum Cholinum.

Anno 1591. Iterata *MODIANA* Editio. Hanc novissimam & optimam dicit Valens Acidalius.

Anno 1591. Lugduni edidit *ANTONIVS CANDIDVS*, cum Alexandri vita ex

Plutarcho, & ex eodem de Fortuna Alexandri : Item Gnomologia Curtiana.

Anno 1594. *VALENTIS ACIDALII Animadversiones* in Q. Curtium editæ Francofurti ad Mœnum.

Anno 1602. apud *JACOBUM STOER.*

Anno 1614. Editio *GENEVENSIS.* Item Q. Curse tourné de Latin en François par N. Seguier. à Geneve par *PIERRE DE LA ROVIERE.*

Anno 1621. Editio Amstelodamensis, apud *GUIL. JANSSONUM.*

Anno 1625. *TITI POPMÆ Notæ* in Q. Curtium prodierunt Lugduni Batavorum apud Elzevirios, simul cum *Notis JOAN. LOCCENI.*

Anno 1628. *MATTHÆI RADERI Commentarii*, apud Joan. Kinckium Coloniæ. Item Editio Amstel. apud *JOAN. JANSSONUM.*

Anno 1633. Editus Lugduni Batavorum, ex Officina *ELZEVIRIANA.*

Anno 1638. Joannis Freinshemii. Argentorati.

Anno 1647. Quinte-Curse de la traduction de M. de Vaugelas. à Paris chez Augustin Courbé au Palais.

Anno 1664. Q. Curtius cum commentariis *Variorum*, apud Elzevirios Lugduni Batavorum.

ALEXANDRI MAGNI

GENEALOGIA.

EX REINECCIO.

Alexander Magnus originem ſuam hinc ad Herculem, *inde ad* Achillem *retulit per has ſucceſſiones : quarum multæ in materna ſtirpe ignorantur.*

Paternum genus.

XIII. C*Aranus* patria Argivus ex familia Temenidarum, qui diu regnum Argis obtinuerunt, regni Macedonici conditor; quibus parentibus ortus ſit non proditur, præter quam quod originem à Temeno Herculis filio habuiſſe inter auctores conſtat.

XII. *Cœnus* Carani Filius Tyrimæ pater, regnavit in Macedonia annos 12.

XI. *Tyrimas* regnavit annos 38. reliquit ſucceſſorem Perdiccam filium.

X. *Perdiccas* I. Rex Macedoniæ moriturus filio locum monſtravit, in quo ſe & ſucceſſores ſuos condi vellet, pollicitus regnum in familia manſurum, quoad id fieret. Quâ ſuperſtitione credunt extinctam in Alexandro ſtirpem, quod is alibi ſepultus eſſet. De hoc vide quædam ab hoc ordine diverſa apud Herodotum 8. 137. &c.

IX. *Argæus* Rex Macedoniæ repreſſit Illyrios bellum tum primum Macedonibus facientes, decepto hoſte virginum Baccharum apparatu.

VIII. *Philippus* hujus nominis primus Rex Macedoniæ.

VII. *Æropus* Rex Macedoniæ, cum infans adhuc eſſet, à Macedonibus qui ab Illyriis premebantur, ut erat in cunis, in aciem eſt prolatus; felici ipſis conſilio.

VI. *Alcetas* Rex Macedoniæ regnavit annis 29. reliquit ſucceſſorem Amyntam.

V. *Amyntas* I. Rex Macedoniæ, Darii Hyſtaſpis filii juſſu à Megabazo Perſarum imperio ſubditus, reliquit *Alexandrum* divitem; *Bocrum*, cujus filius Meleager *Arſinoën* Ptolemæi Regis matrem procreavit; & *Gygeam*, quæ ex Bubare Perſa ſuſcepit Amyntam cui Xerxes Alabanda Phrygiæ dono dedit.

IV. *Alexander* Rex Macedoniæ *dives* & *Philellen* cognominatus, qui bello Xerxis cum Perſis fuit; genuit *Perdiccam* alterum hoc nomine Macedoniæ Regem; *Alcetam* interfectum poſtea ab Archelao Rege Perdiccæ ſpurio; & *Philippum* qui ſequitur.

III. *Philippus* cognomento Ἀρῤάβαιος parte Macedoniæ, quam tenebat, à Perdicca fratre pulsus; in exilio obiit, unico filio relicto.

II. *Amyntas* Macedonum Rex, bis regno dejectus, bis restitutus, genuit ex Eurydice Illyria *Alexandrum* secundum hoc nomine Macedonum Regem, *Perdiccam* tertium, cujus filius *Amyntas* ex Cyna Philippi filia Eurydicen Aridæi conjugem procreavit; *Philippum* secundum Alexandri Magni patrem; & Euryonen filiam, quæ scelesta matris consilia patri detexit: ex Gygæa, vel ut alii scribunt Cygnæa, *Archelaum, Argæum, Menelaum*: ex pellice anonyma *Ptolemæum* cognomento *Aloritem*; qui Philoxenum genuit, cujus posteritas non proditur.

I. *Philippus* Macedoniæ Rex occisus à Pausania anno ætatis 46. sustulit ex Olympiade *Alexandrum* Magnum & *Cleopatram*, Alexandro Epirotæ avunculo suo nuptam; ex Audata Illyria *Cynam* collocatam à patre Amyntæ patrueli, postea ab Alceta Perdiccæ fratre interemptam; ex Nicasipolide Pherea *Thessalonicam*, quam Cassander duxit: ex Cleopatra sorore Attali *Europam* quam in gremio matris necasse dicitur Olympias; & *Caranum* quem & ipsum crudeliter interfecit eadem noverca: ex *Arsinoë* quam imprægnatam Lago tradidit, Ptolemæum Ægypti Regem: ex Phylinna saltatrice Larissæa *Aridæum*, qui extincto fratre Alexandro imperii simulacrum per sexennium tenuit; deinde Olympiadi proditus, & immaniter excarnificatus vitam & stirpem Regum Macedonicorũ ex Herculi posteris finiit.

Maternum genus.

VIII. *Pyrrhus* Achillis filius ex Lanassa Cleodeæi Heraclidæ filia tulit *Pyrrhum*, *Alevam*, *Ethnestam* & feminas quinque; ex Andromacha Hectoris vidua *Molossum*, *Pielum*, qui sequitur: & *Amphialum* cognomento *Pergamum*.

VII. *Pielus* qui & *Pylades* quos liberos genuerit non reperitur. Habuisse autem certum est ex eo quod Pausanias scribit Pyrrhum, qui cum Romanis bellum gessit, originem suam ad hunc retulisse.

VI. *Alcon.* Hujus progenitores ignorantur, nisi quod constat eum fuisse ex Pieli posteris.

V. *Admetus* Epiri Rex, ad quem Themistocles confugit; suscepit ex Phthia conjuge *Arymbam*.

IV. *Arymbas*, qui Athenis eruditus posteaquam ad regnum pervenit, leges & senatum annuosque magistratus & Reipublicæ formam composuit. Vocatur & Tharymbas, & Tharrytas, & Tharyps, & Tharipus ut solet in nominibus.

III. *Alcetas* Epiri Rex qui à suis pulsus post exilium apud Dionysium Siciliæ Tyrannum ad regnum rediit, procreavit *Neoptolemum* Olympiadis patrem, & *Arybbam*.

II. *Neoptolemus* Epiri Rex cum Arybba fratre regnum partitus, liberos habuit Alexandrum, qui Magni sororem Cleopatram in matrimonio habuit, & bello in Italia gesto occubuit; Neoptolemum, *Troadem* Arybbæ patruo nuptam; Olympiadem Alexandri matrem, & Cadmiam quæ insidias à Neoptolemo fratre in Pyrrhum conflatas prodidit.

I. *Olympias* post Alexandri filii mortem cum multa diu ambitiosissime atque crudelissime fecisset, Pydnæ à Cassandro capta atque interfecta est.

Alexander Magnus ex Barzine *Artabazi filia genuit* Herculem; *qui postea anno ætatis decimo sexto à Polysperchonte occisus est: ex* Roxane *Oxyartæ filia* Alexandrum *Postumum*, *quem Cassander interfecit: ex* Cleophide *Regina Indica* Alexandrum, *qui postea matris imperium tenuit.*

Q. CURTII
SYNOPSIS CHRONOLOGICA.

QUONIAM Julianus annus totis sex mensibus Olympiacum antecedit, idcirco annos ante Christum & ab Urbe condita distinximus ab annis Olympiadum, quoad licuit; ut facilius appareret quid cuique responderit. Alexandri autem vitæ, regni, & imperii Asiatici annos cum Olympiacis conjunximus; quod non procul a nni Olympiaci exordio vivendi, regnandi ac imperandi initium fecerit. Alexandriæ conditum anno V. C. 423. attribuimus Curtium secuti: quamvis ad præcedentem potius pertinere in Notis observaverimus.

LIBER PRIMUS.

Ante CHRIST.	Urbis cond.		Olymp.	Alex. Ætat.
356.	398	INGRESSUS ad Historiam Alexandri Magni: ejus prosapia: omnia quæ ortum præcesserunt, aut comitata sunt. Corporis ejus atque animi dotes: colloquia cum Persarum Satrapis & legatis. Traditur Aristoteli erudiendus: quid ab eo didicerit: quid gratiæ rependerit. Sub Anaximene eloquentiæ studet. Quas artes contempserit: quas amaverit. Ejus amor in Homerum. Ut Bucephalum equum ferocem domuerit.	CVI.	1.
341.	413.	Absente patre Macedoniæ præpositus Medaros domat, Alexandropolim condit, evocatur à Philippo Byzantium obsidente.	CIX. 4.	16.
340.	414.	Cum eo in Scythas movet: in reditu vulneratum apud Triballos periculo eripit: Illyrios rebellantes subigit.	Ol. CX.	17.
338.	416.	Belli semina inter Philippum & Athenienses: utriusque partis legati ad Thebanos, eorumque orationes. 8. Pugnatur ad Chæroneam: vincit Philippus adjuvante Alexandro: tum Græcorum Imperator adversus Persas eligitur. 9. Alexandri cum Attalo cumque Philippo jurgium: Secessio ad Illyrios: reditus, novaque jurgia. Cædes Philippi.	3.	19.
336.	418.	Quis rerum status Alexandro regnum auspicante. Philippi interfectores, suosque inimicos interficit: Thessaliam invadit, Imperator Græciæ creatur.	CXI.	Æt.21. Reg.1
335.	419.	In Thraciam movet: Hæmum montem superat: Triballis frustra oppugnatis, Getas trans Istrum colentes vincit. Triballis aliisque pacem annuit.		
		Celtarum legationem audit: Illyrios rebellantes aggreditur. 13. Thebæ deficiunt: obsidentur ab Alexandro, capiuntur, ac delentur. Timocleæ matronæ facinus, gesta inter Alexandrum & Athenienses ac cæteros Græcos.	2.	Ætat. 22. Regni 2.

LIBER SECUNDUS.

Imperii Persici status ad id temporis: Darii apparatus ad bellum

Ante Christ.	Urbis cond.		Olymp.	Anni Alex.
334.	420.	Memnonis Rhodii expeditio adversus Cyzicum irrita : ducum Alexandri res gestæ. Deliberatio ejus de bello suscipiendo : iter in Asiam : copiarum numerus. Ut Macedoniæ Græciæque prospexerit, tum sibi, suis amicis, rebusque domesticis. Hellespontum trajicit : Achillis tumulum honorat : arma ex Minervæ templo sumit : varias urbes capit. Memnonis consilium à Persarum Satrapis rejicitur. 5. pugna ad Granicum & Persarum clades : honores mortuis Macedonibus redditi : Sardes proditione deduntur : Ephesus à Persis deserta occupatur : popularis administratio in urbes Asiæ reducitur.		
		Smyrnam instaurat : Miletum obsidet, ac tandem expugnat. 8. Classem suam dimittit : Cariam subigit : Adæ Mausoli viduæ regnum restituit : Halicarnassum obsidet ; varia utriusque partis fortuna. Post longam obsidionem Persæ urbem incensam deserunt, & in duas arces se se recipiunt ; quæ ab Alexandri ducibus postea captæ.	3.	Ætat. 23. Reg. 3.
335.	421.	11. Lyciam ingreditur : Alexandri Lyncistæ insidias cognoscit : in Pamphyliam per vadosum maris littus progreditur. Quomodo cum Judæis alias egerit. 12. Sidem, & Alpendum occupat : Selgenses aliosque vincit : Memnon Rhodius Macedoniam aggredi cogitat : multas urbes & insulas in ægæo capit : Mitylenen obsidens morbo perit. *LIBER TERTIUS.* Celænæ Alexandro deduntur : Atheniensibus respondet : Gordium nodum gladio rumpit : in Darium movet. Darii copiarum numerus 4 : Charideni ad illum oratio : ordo agminis Persici. 9. Alexandri iter in Ciliciam : Descriptio Ciliciæ, Pylarum, Pyrami & Cydni fluminum.		
		11. Alexander in Cydno totus acri morbo corripitur : diversa solicitudo Macedonum & ipsius Regis : literæ Parmenionis. 14. paratum à Philippo medico pharmacum haurit, & sanatur 16. Solos, Mallon, Castabala, Isson capit. Sisinis mors, 20. Græcorum militum consilium Darius rejicit : Ciliciam intrat : prætergressos Macedonas insequitur : hi redeunt obviam. 21. acies utrinque disponitur : Alexandri ad suos adhortatio. 25. pugna : Darius fugit, Alexandro persequente : Persarum castra cum Darii matre, uxore, liberis capta. Cæsorum utrinque numerus. 30. Captivarum luctus ex errore : invisuntur ab Alexandro : hujus moderatio. 33. Parmenio Damascum præmittitur ; eaque potitur, Satrapa prodente : captorum numerus, & prædæ copia. *LIBER QUARTUS.* Darius Mesopotamiam attingit : Alexander Syriæ Cœlæ potitur : Darii literis superbe scriptis respondet. 3. Sidonem venit, Abdolominum regem facit. 5. Amyntas transfuga Ægyptum attingit : Memphim obsidet ; interficitur. Alexandri duces Darii Satrapas vincunt : Pharnabazi expeditio, & Spartanorum molitiones.	4.	Ætat. 24. Reg. 4.
332.	422.	7. Tyrii introitum in urbem Alexandro negant ; obsidionem parat. Agger inchoatur. Tyrii Macedonum operibus ignem injiciunt ; moles subruitur : nova inchoatur. 13. Terra marique Tyrum obsidet : tempestas supervenit : prodigia Tyriis adversa, clades eorum novalis.		
		Urbis expugnatio : interfectorum numerus. Tyri claritas, coloniæ, variaque fortuna. 20. Secundæ Darii literæ ad Alexandrum modestiores : hic nullas pacis conditiones admittit : multas urbes per	CXII.	Ætat. 25. Reg. 5.

Præfectos

Ante Christ. — Urbis cond. — Olympiad. — Anni Alex.

Præfectos occupat. 13. Darius copias Babylonem convocat : Macedo Gazam obsidet : vulneratur à transfuga : urbem expugnans iterum vulneratur, de Bati supplicium sumit ; 27. Ægyptum intrat : Memphi potitur.

331. 423. 28. Jovis Hammonis templum petit. Itineris descriptio : Hammonis nemus, effigies, responsa Alexandro data : 32. Reversus Alexandriam extruit : præfectos Ægypto imponit : mors Hectoris & Andromachi : Samaritanorum pœna : Legati Græcorum audiuntur : Persæ & Spartani Creta ejiciuntur. 34. Darius Babylone copias movet : earum apparatus : iter & castrametatio ad Arbela.

36. Alexander Euphratem ponte, Tigrim vado transit : militum pavor ob eclipsim lunæ, Ægyptiorum responso discutitur : 41. Uxor Darii moritur : Alexandri luctus : Darii mœror & zelotypia : nova hujus legatio de pace ; quam suadet Parmenio, & ab Alexandro increpatur : 46. Aciei Persicæ descriptio & numerus, Macedonum subitus pavor : Alexandri anxietas : Consilium Parmenionis. 50. Utriusque exercitus solicitudo : Alexandri somnus in multam lucem. Ut aciem disposuerit, & milites allocutus sit. Darii ad suos oratio : 56. Pugna committitur : Barbari Macedonum impedimenta capiunt : falcati currus ferme irriti : utriusque Regis periculum : Darii fuga, tum Mazæi. Alexander Darium frustra persecutus in reditu periclitatur. Mortuorum ab utraque parte numerus. 2. Ætat. 26. Regni 6.

LIBER QUINTUS.

Ex Arbelis Darius in Mediam fugit : Alexander Babylonem contendit, quam Mazæus tradit. 4. Urbis, arcis, pontis, hortorum Semiramidis descriptio. 6. Supplementa Alexandro adducta : variis præfecturæ datæ : mutata in disciplina militari. 8. Suza cum thesauris recepta : Uxiani domiti. 12. Alexander Pylis Persicis frustra tentatis per aliud iter, Persidem ingreditur. 17. Persepolim tendenti captivi Græci occurrunt : horum deliberatio de reditu in patriam. Persepolis diripitur : Persagada eduntur.

330. 424. Expeditio in Mardos Persidis : regia Persarum incenditur. 24. Darius suos ad constantiam hortatur : Bessi & Nabarzanis conjuratio, quam Patron Græcorum dux aperit. 31. Proditorum artes : Darii desperatio. Conjicitur in vincula, & abducitur. 34. His auditis insequitur Alexander, & multorum indiciis subinde edoctus, tandem parricidas assequitur.

Darius ab his vulneratus, ac semianimis reperitur, & ante Alexandri adventum moritur. 3. Ætat. 27. Regni 7. Imp. 1.

LIBER SEXTUS.

Agidis Spartanorum regis bellum adversus Macedonas : Antipatri Macedoniæ præfecti prudentia : pugna ad Megalopolim : Agis vulneratur : post longum ac cruentum prælium Lacones pelluntur : Agidis mors heroïca : victoriæ fructus. 4. Alexander in voluptates declinat : Oxathrem inter corporis custodes adscisscit. De Parthia, Scytis, Tanai, Macedones patriam cogitant : Regis oratione deterrentur.

329. 425. 7. Iter in Hyrcaniam : amnis Zioberis miracula : Nabarzanes in fidem accipitur. Caspii maris vicinarumque regionum descriptio : Artabazus cum Græcis militibus occurrens benigne accipitur : Græcorum legati deduntur. Mardi Hyrcaniæ populi domantur. Bucephalus ab his captus restituitur. Amazonum Regina Alexandrum adit. 14. Denuo in voluptates peregrinas se effundit.

ũ

Ante CHRIST.	Urbis cond.		Olymp.	Ann Alex.
		16. In Bactrianam movens ad Satibarzanis defectionem comprimendam divertit in Arios. Rupis obsidendæ descriptio: tum expugnatio: nova supplementa. 19. Insidiæ in Regem detectæ apud Drangas. Philotas delatum ad se indicium à Cebalino supprimit: fit reus: purgat se, & veniam in speciem impetrat. 23. Consilium à Rege cum amicis habitum de Philota: comprehenditur, conjicitur in vincula, accusatur à Rege apud milites: causam dicit: tormentis victus crimen fatetur, an fingit? cum reliquis conjurationis reis occiditur.		Ætat. 28. Regn. 8. Imp. 2.
		LIBER SEPTIMUS.		
		Macedonum in Philotam & Parmenionem miseratio: Alexandri Lyncistæ supplicium: Amyntas cum fratribus conjurationis postulatus purgat se, & veniam impetrat. 6. Polydamas Regis mandata in Mediam defert ad Cleandrum: quibus ille acceptis Parmenionem trucidat: hujus elogium. 9. Alexander ad Evergetas venit: copias in Satibarzanem mittit: Arachosios subigit: Parapamisadas ingreditur magno labore ac periculo. 12. Caucasi montis descriptio: Alexandria ad Caucasum. Pessi ferocia: salubre Cobaris consilium spernit: in Sogdianam fugit.		
328.	426.	Alexander Bactrianam petit. 16. Bactrianæ descriptio. 17. Erigyius Satibarzanem occidit. Iter Alexandri in Sogdianam, magna aquarum penuria. 20. Bessus à Spitamene proditus: Branchidarum excidium. 23. Alexander vulneratur: ad Maracanda legationem Scytarum primum excipit. Spitamenes & Catenes deficiunt: Alexander novo ex vulnere periclitatur: Alexandriam ad Tanaim condit. 28. Tanais & Scytiæ descriptio: Alexandri superstitio & anxietas: Clades in Sogdianis accepta. 32. Novi Scytarum legati; eorum oratio; Alexandri responsum.		
		34. Transmisso Tanai Scythas profligat: secuta victoriam. 37. Polytimetus Sogdianæ fluvius. Sogdianorum captivorum magnanimitas: Bessi supplicium: nova supplementa: fons prope Oxum flumen repertus: urbes in Bactriana conditæ. 39. Arimazis petra obsidetur ac deditione capitur.		Ætat. 29. Regn. 9. Imp. 3.
		LIBER OCTAVUS.		
		Varia in defectores certamina Scytharum legationes & postulata: periculosa Alexandri venatio. 3. Cliti cædes in convivio: Alexandri pœnitentia. 9. Iter ad Xenippa: Sysimithris petra in Nauris, ejusque deditio. Philippi adolescentis præclara mors. 12. Spitamenes ab uxore necatur: Dahæ se se dedunt: Satrapæ variis provinciis mutati.		
327.	427.	14. Gravis tempestas apud Gabaza. Alexandri nuptiæ cum Boxana. 17. Apparatus ad bellum Indicum. Alexander divinos sibi honores expetit: Macedones repugnant. Callisthenis oratio. 21. Hermolai conjuratio ut detecta sit: ejus oratio in Alexandrum: Regis responsio: conjuratorum supplicium. 28. Indiæ descriptio: ejus flumina: rubrum mare: mores Indorum: Regum luxuria: Indici Philosophi: mensium & anni apud illos ratio. 32. Nysa deditione capitur: Macedonum Bacchatio in monte Mero. Variæ inde urbes captæ: Alexandri vulnus ad Mazagas Assacani regiam. 36. Aornos petra describitur: quomodo Indis deserentibus capta sit. 39. Indus trajicitur ab Alexandro.		
		Omphis Taxilorum rex amicus occurrit: munera ultro citroque data. 42. Iter ad Hydaspem: Pori copiæ: levia utrimque certamina: Alexandri stratagema: procellæ opportuna occasio ad trajiciendum		

Ante Christ.	Urbis cond.		Olymp.	Ann Alex.
		Hydaspem. 45. pugnæ præludium: Pori acies: Macedonum in eam incursus: Indorum perturbatio & fuga. Macedonum terror ab Elephantis, quos deinde vulneribus irritatos fugant, Porus egregia edita pugna fugit: insequentem Alexandrum Bucephalus moriens destituit: tandem Porus capitur: Regium illius responsum: Alexandri in eum humanitas.		
		LIBER NONUS.		
		Duabus urbibus ad Hydaspem conditis, Alexander ad interiora Indiæ pergit.		
		Acesinem & Hyarotim trajicit. Sopithis regnum: Gentis mores: regis deditio voluntaria: canum mira vis. 5. Macedones Hypasim fluvium trajicere recusant: Alexandri ad eos oratio irrita: Cœni responsio. Rex posito expeditionis suæ monumento, ad Acesinem revertitur.	Olymp. CXIII. 2.	Ætat. 30. Regni 10. Im. 4.
326.	428.	Per Hydaspem in Acesinem descendit: ad confluentes periclitatur: in Mallos & Dracas pervenit. In urbem Oxidracarum solus ex muro desilit, ac tamen non occiditur. Magno vitæ periculo defunctus per Indum devehitur in Sabracas, Musicanos, Præstos, Oxicani & Sabi regna. Ptolemæi vulnus ex venenato gladio, ejusque curatio prodigiosa.		
		Pervenitur in Dataliam insulam: inde Oceanum versus progressos maris æstus occupat semel atque iterum. Tandem Oceanum subit: Pataliam revertitur: urbes & portus condit. Classem Nearcho & Onesicrito tradit per Occeanum deducendam ad Euphratem: ipse terrestri itinere per Arabitas, Gedrosios & Oritas proficiscitur.	3.	Ætat 31. Regn 11. Imp. 5
325.	429.	Magnis incommodis in Carmaniam pervenit: Bacchi triumphum imitatur.		
		LIBER DECIMUS.		
		Prætores à provincialibus accusatos in vincula conjicit.		
		Nearchum & Onesicritum reversos, ad continuandam navigationem remittit: classem ædificari jubet ad Africam & Europam reliquam subigendã. Orsines Satrapa Bagoæ calumniis circumventus perit. Zopirionis clades apud Getas: Harpali fuga in Græciam, & exitus. Seniores milites dimissi; reliqui missionem seditiosè postulant: Alexandri ad eos oratio, & constantia in plectendis rebellibus: Persas milites & corporis custodes adsciscit. Macedonum pœnitentiâ mitigatus, cum iis redit in gratiam; tum veteranos in patriam remittit Cratero duce. Iter Alexandri in Mediam: mors Hephæstionis, & immoderatus ex eâ luctus regis immensique exequiarum sumptus. Cossæos domat.	4.	Ætat. 32. Regni 12. Imp. 6.
		Contemptis Chaldæorum monitis Babylonem ingressus legationes ferme omnium gentium audit. Per Euphratem in Arabiæ fines navigat: inde Babylonem adversis ominibus revertitur.	CXIV.	Ætat. 33. Regni 13. Imp. 7.
323.	431.	Ex longâ comessatione in morbum incidit, & intra sextum diem moritur. Ingens Macedonum ac Persarum luctus, tum formido. Sisycambis voluntaria ex inedia moritur, Alexandri virtutes, vitia, & felicitas: procerum deliberatio de successore deligendo. Aridæus auctore Meleagro Rex salutatur, & Philippi nomen accipit: exortæ inde turbæ: ficta Meleagri & Perdiccæ reconciliatio: mors Meleagri voluntaria: divisio imperii inter principes. Alexander sepelitur & in Ægyptum defertur. Sparsus de veneno per Antipatrum ei propinato rumor.		

Extrait du Privilege du Roy.

PAr Privilege du Roy, ſigné DESVIEUX, Donné à Verſailles le 20. Aouſt 1674. & Regiſtré ſur le Livre de la Communauté des Libraires de Paris. Il eſt permis à FREDERIC LEONARD Imprimeur du Roy, d'imprimer pendant 20. années le QUINTE-CURSE avec des Commentaires & Nottes pour l'inſtruction de Monſeigneur le Dauphin, avec défenſes à tous autres de l'imprimer ny vendre ſans ſon conſentement, ainſi qu'il eſt plus amplement porté par leſdites Lettres.

Achevé d'imprimer le 27. Septembre 1677.

Errata in Curtio ſic emendabis.

PAg. 74. l. 4. Babylonem. 83. l. 21. Animi autem ægrit. corpus. 86. oro quæſoque, amiſſo metu. 94. ſpatium. 118. l. 17. eſſent. 127. l. 4. ad Oceanum. 129. l. 12. Phœnices. 131. Babylonem. 141. l. 4. Ac. 146. l. 9. Babylonem. Ibid. l. 12. eſſet. 148. l. 5. planities. 153. l. 12 cœperunt. 156. l. 2. ſtabilite. 157. l. 4. Hercule. 157. l. 12. cenſere. 158. l. 25. fruſtraretur: ipſos. 161. l. 8. Pœonia. 164. l. 2. à vecordibus. 165. l. 10. vicos 166. l. 2. aſcitos. l. 3. Peloponnenſium. 161. l. 18. poterat. l. 29. prætereuntibus. 168. l. 8. imbelles. 169. l. 2. planities. 170. l. 4. illatum. 174. l. 4. effuſi. 180. l. 4. venis. 190. l. 13. vides. Noſtri. 191. l. 4. militibus. 192. l. 23. quoque; ſi minus. l. 26. oſtendere. Non. 194. l. 15. eum. 195. l. 3. Planities. 196. l. 14. præcipit. 197. l. 5. ad ipſum. l. 6. Polyſperchonte. 198. l. 17. theſauros: properaret. 199. l. 1. eſſet. l. 5. conjugeſque: & caſtra. 202. l. 4. gazam. 204. l. 8. deditos. 212. l. 11. tradidiſſet, inire. 222. l. 23. exciverat. 236. l. 1. Thermodonta. 260. l. 1. Philotas, regem. l. 10. meditatus. 268. l. 4. Ariorum. 281. l. 6. Branchidis. 295. l. 16. & in ripam. 308. l. 22. *dele* in. 328. l. 3. quoque. 340. l. 30. victoriæque. Ducibus. 360. l. 3. cicatricibus. 370. l. 3. nunciaretur. 378. l. 19. *dele* in. 382. l. 8. videbatur. 391. l. 1. ſepulcrum. 392. l. 11. coortis. 396. l. 4. ginta.

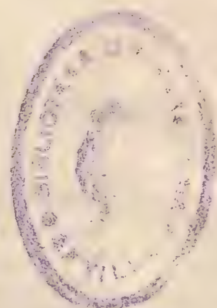
IN COMMENTARIIS.

I. Interpretationem : N. Notas : C. columnam : L. lineam ſignificat.

PAg. 73. N. c. 1. l. 5. & Abydum 75. N. c. 1. l. 14. quem. 85. N. c. l. 13. *perſeverem.* 88. N. c. 2. l. 1. Mediterranei. Ibid. l. 11. *opperiri.* 29. N. c. 1. l. 15. *anguſtias.* 96. N. c. 1. l. 11. ulturus. Ibid. c. 2. l. 15. cap. 27. 101. N. c. 1. l. 3. Cræſi. 102. N. c. 1. l. 3. *Illum regem eſſe.* 103. N. c. 2. l. 4. amæna. 105. N. c. 2. l. 16. partem. 108. N. c. 1. l. 3. præcipuæ. 113. N. c. 2. l. 14. Raderus Aut: 114. N. c. 1. l. 17. Siphnus. Ibid. l. 24. Cydonia. Ibid. c. 2. l. 1. Phæſtos 115. N. c. 2. l. 7. Bœotia. 118. N. c. 1 l. 14. profundiſſimum. Ibid. l. 17. pedum. Sed. 119. N. c. 1. l. 2. Sidonem. Ibid. c. 2. l. 6. ἱππηγὸς. 122. N. c. l. 3. κυβερνάω Ibid. l. 19. *Pœnos.* Ibid. c. 2. l. 24. Gelois *ſine* a. 124. N. c. 1. l. 3. balænæ. Ibid. l. 5. Olaüs M. Ibid. I. c. 2. l. 1. rem, cetum. 125. M. c. 1. l. 9. quod 126. N. c. 1. l. 15. Epapho. Ibid. c. 2. l. 17. vaticinio consules. Ibid. l. 27. annalibus refert. 127. N. c. 1. l. 8. ſub Joſue. Ibid. l. ult. lib. 1. 128. I. c. 1. l. 1. *Haly* 130. N. c. 2. l. 17. Methymnæorum 131. N. c. 1. l. 5. *Mitylenen.* Ibid. l. 9. Ægæi. 132. N. c. 1. l. 8. Samſonis. Ibid. c. 2. l. 6. eundem Ibid. l. 7. l. 2. Dial. 4. 134. N. c. 2. l. Lipſius. 137. N. l. c. 1. 15. Africi: ab 138. N. c. 1. l. 7. dele *Tepore &c.* Ibid. l. 30. oram. Ibid. c. 2. l. 19. Ptolemæum : *& ſicubi aliter occurret.* Ibid. l. 27. Æthico. l. 28. Trogodytæ. l. 32. *Symnos*, quos 141. N. c. 1. l. 6. παῦ διός. 142. N. c. 1. l. 8. Neutrum. 144. N. c. 1. l. 14. cum ab avibus. 145. N. c. 2 l. 12. Celænas. Ibid. l. 20. cap. 5. de Creta c. 6. 147. N. c. 2. l. 8. *Arbelitis.* 148. N. c. 2. l. 13. τοῦ Λ in Δ. 150. N. c. 2. l. 5. Acidalii. 157. N. c. l. 14. directæ. Ibid. I. c. 2. l. 4. obtineri. 158. N. c. 1. l. 13. Ibid. c. 17. Ibid. I. c. 2. l. 4. Siluerunt. Ibid. N. c. 1. l. 8. Hyginum l. 3. c. 2. l. 8. æſtivum. l. 12. diurno. 165. N. c. l. 11. ſic. Ibid. l. 20. Livio l. 4. c. 51. 166. N. c. 1. l. 1. *Lynciſtæ* quoque. Ibid. l. 17. Andromenis. l. 39. φαλακροῖς. Ibid. c. 2. l. 29. Maliacus. 167. N. c. 2. l. 5. *chauſſe-trapes.* 169. N. c. 2. l. 12. ducenteſimus. 170. N. c. 2. l. 12. Suidas in Δαρεικοὶ 180. N. c. 2. l. 14. nihilominus. 190. N. c. 2. l. 21. à Perſide. 193. N. c. 2. l. 16. agnoſcat. Ut. 195. N. c. 1. l. 15. Carmania. 196. N. c. 2. l. 8. Arbelica. 199. N. c. 1. l. 5. κώμη. 200. N. c. 1. l. 10. eſt 236. N. c. 1. l. 9. Thermodon. 240. N. c. 1. l. 12. *Fumus* 272. c. 2. l. 30. quam. 329. I. c. 2. l. 1. *inſulas.* 330. N. c. 2. l. 13. pervadunt. 373. I. c. 2. l. 4. *Nullis exequiis honorantur.* 374. N. c. 2. l. 10. παγκρατιαστής. 378. N. c. 2. l. 15. ſive 381. N. c. 1. l. 5. mole 391 N. c. 1. l. 3. ſepulcri : *& ſic deinceps.* 394. N. c. l. 7. patiebantur.

J. FREINSH.

J. FREINSHEMII SUPPLEMENTORUM IN Q. CURTIUM LIBER PRIMUS.

LEXANDRI, qui ademptum Persis imperium in Græciam intulit, vitam atque res gestas plurimi Græcorum memoraverunt: ex quibus plerosque operum suorum spectatores, quosdam etiam socios atque ministros habuit: nonnullos, ut erat avidus mansuræ post mortem gloriæ, ad hoc ipsum evocavit, ut res suas traderent posteritati. Ceterum præter ipsam rerum magnitudinem, innata genti fabularum cupido effecit, ut eorum complures monstris quam vero similiora proderent. fide autem dignissimi videntur Ptolemæus, qui postea regnavit, & Aristobulus. Etenim extincto jam Alexandro sua edentibus metus & assentationis causæ decesserant, quibus ferè narrandarum rerum veritas corrumpi solet. nam Ptolemæum etiam regii nominis dignitatem mendaci historia polluere voluisse, quis crederet? Uterque autem quum multis ad res Alexandri pertinentibus negotiis non interfuerint modo, verum etiam præfuerint; verissima præ aliis tradere potuisse liquet. Quoties igitur consentiunt, ceteris antehabuimus: ubi in diversum abeunt, ex copia rerum ea potissimum secrevimus, quæ diligenter inter se composita proxime ad rerum gestarum fidem videbantur accedere. Quod etiam post ætatem Alexandri alios Græcorum sequutos video, quibus aliqua veri cura fuit; & nuper ex Sicilia Diodorum. Nam qui ex Romanis animum

Justin. 12, 6, 17.

Arrian. in præfat.

Quem maxime sequi videtur Curtius.

ad historiam applicuerunt, ii patriis rebus contenti, externa neglectui habuere: quia victoris populi gesta componentibus, neque majestas rerum deerat; & plus utilitatis allatura videbantur in eadem republica degentibus. Quorum studium ut laude dignissimum arbitror; sic extra reprehensionem fore confido, si nostris etiam hominibus ostendam eum regem, qui unus omnium mortalium, intra brevissimum ævi spatium, plurimum terrarum occupavit. quo appareat, NON FORTE neque temere res humanas ferri; sed plerumque fortunam pro moribus; neque diuturnam esse felicitatem, quæ virtute destituatur. Igitur Alexandrum omnibus ingenii fortunæque dotibus abunde auctum ornatumque fuisse comperio, quibus fatalem tantæ potentiæ virum oportebat instrui. Genus ab Hercule repetebant Macedonum reges; Olympias Alexandri mater initia suæ gentis ad Achillem referebat. Puero neque incitamenta exemplaque gloriæ; neque virtutis magister aut exercitatio deerant. quippe Philippus pater continuis bellis contemptam antè Macedonum gentem extulit, & coacta in ordinem Græcia, cunctis formidabilem fecit. Denique non solum operum post se gestorum fundamenta posuit; verum etiam quum decederet, Persico bello intentus, delectus habuerat, commeatus, pecuniam, exercitum paraverat; & Parmenionis opera jam Asiam aperuerat. Sed in eo rerum momento subductus est, ut & maxima gerendi belli subsidia filio, & plenam gesti gloriam relinqueret: quadam fortunæ industria, quam unus hic perpetuo obsequentem sibi habuit. Cujus admiratione non postea modo, sed statim ab initio dubitatum est, rectiusne foret, non per Æacidas aut Herculem, sed ab ipso protinus Jove, tanto homini divinæ stirpis originem asserere. Ipse quidem, quum Hammonem Libycum adiret, ejus filium se appellari voluit, ut postea trademus. Ceterum *draconem in cubili matris ejus visum, quem Jupiter induerit, eoque genitum fuisse Alexandrum,* multi crediderunt: *insomniis etiam, vatumque responsis fidem generis factam: & quum Philippus Delphos sciscitatum misisset, oraculo monitum*, ut Hammonem inprimis revereretur. Nec desunt qui *fabulosum id quidem, non tamen adulterium matris falso jactatum* asserant. *Quippe pulsum Ægypti regno Nectanebum, non, ut vulgo arbitrantur, in Æthiopas concessisse; sed quum adversus vim Persicam in Philippo maximè præsidium speraret, in Macedoniam vectum, magicis præstigiis illusisse Olympiadi, thorumque hospitis temeravisse. Suspectam quidem exinde Philippo, neque aliam tam intimam divortii, quod inter eos sequutum est, causam, pro comperto postea fuisse. Etiam quo die Philippus Cleopatram domum deduxerat, Attalum sponsæ avunculum, Alexandro natalium dedecus exprobrare ausum, ipso quoque rege ex sese genitum negante: denique de Olympiadis adulterio non in nostro solum orbe, sed apud de-*

Diodor. 17, 1.
Vellei. 1, 6, 6.
Oros. 3, 12.
Arrian. 2, 1, 34.
Pausan, lib. 1.
Julian. Cæsar.

Curt. 7, 1.

Lucian. dial. mort. Silius lib. 13. Victor. in Galerio. Dio Chrysost. orat. 4. Sidon. carm. 2. & 9. Plut. c. 2. Justin. 11, 11, & 12, 16. Solin. c. 14. Εὐσέβ. λόγῳ α. Antonin. Otto Frising. 2, 25. Cedrenus. Glycas.

Justin. 11, 11, 4.

victas quoque nationes, pertinacem rumorem obtinuisse. Verum velandæ ignominiæ repetitum ex antiquis fabulis de dracone commentum: idem enim olim de Aristomene Messenios, de Aristodama Sicyonios jactavisse. Sane apud majores nostros de Scipione, qui Carthaginem prior afflixit, eadem ferme fama fuit: similisque divinitatis opinionem Romani modo principis ortus habuit. nam de conditore Urbis Romulo quid attinet dicere; quum nulla gens tam vilis reperiatur, quæ sui generis auctorem non faciat deum, aut deo editum? Ceterum Nectanebi fuga temporibus hisce non congruit: sexennis enim jam erat Alexander, quum ille ab Ocho victus, avitis opibus excideret. Nec ideo minus vanum est, quod de Jove fertur. Ipsa quidem Olympias dempto post mariti necem metu, asseverationem filii Jove se genitum credi volentis irrisisse dicitur, missaque epistola petivisse, *ne se nihil tale commeritam, odiis Junonis objectare pergeret.* Antea enim ipsa maxime fabulam confirmasse creditur; proficiscentemque in Asiam Alexandrum monuisse, *ut memor originis digna tanto genitore capesseret.* Verum tamen ostentis deûm, variisque præsagiis inter conceptum editumque partum, significatum fuisse, quantus homo nasceretur, consensu traditur. Obsignatam Olympiadis alvum annulo, cujus sculptura leonem præferret, per quietem Philippus vidit. Cujus rei memoriam servavit Alexandria, quam in Ægypto conditam, aliquamdiu Leontopolim appellavere. Nam de Alexandri magnanimitate & robore somnium illud interpretatus erat Aristander peritissimus vatum, qui postea comes ei hæsit, sacrisque ejus præfuit. Qua autem nocte Olympias peperit, maximi per Asiam nominis templum Ephesiæ Dianæ ignis hausit. Intulerat eum cujusdam hominis perditi furor; qui comprehensus tortusque, non alia mente id commisisse fassus est, quam ut magno aliquo facinore memoriam sui diuturnam efficeret. Ergo tam fœdi exempli cladem non istius tantum ædis damno æstimavere Magi, qui tum Ephesi degebant; verum pro majoris ruinæ præsagio habentes, totam urbem mœstis implevere clamoribus: *exortam alicubi facem, cujus incendio, similem ob causam, totus olim Oriens conflagraturus esset.* Forte per idem tempus Potidæam Atheniensium coloniam Philippus subegerat; quum & Olympia quadrigis se vicisse cognovit: & à Parmenione, quem in Illyrios miserat, majoris momenti nuncius venit, *fusis ingenti prælio barbaris, Macedonas prospere pugnavisse.* Exultanti tam læto ubique votorum exitu etiam de Olympiadis partu renunciatum est: nec dubitavere vates, *invictum fore, qui inter tot victoriarum palmas nasceretur.* Ferunt tot simul prosperarum rerum cumulo attonitum regem, & invidiam deûm veritum, oravisse Nemesin, *ut hoc fortunæ obsequium, modica aliqua calamitate ulcisci contenta foret.* Proditum etiam est memo-

Texeira Hist. Pers. 1, 22.
Liv. 26, 19, 6.
Silius lib. 9.
Agell. 7, 1. Valer. Max. 1, 2, 2.
Quintil. 2, 4.
Sueton. August. c. 94. Livius in præfat.
Plut. cap. 3.
Agel. 13, 4.
Solin. c. 14.
Plut. cap. 3.
Plutar. c. 2.
Ephorus apud Tertullian. de anima cap. 46.
Stephan. v. Ἀλεξάνδρεια.
Eustat. ad Perieget. 254.
Plutarh. c. 4.
Cicero de divin. 1, 23. & de nat. deor. 2, 27. Soli. c. 43. Val. Max. 8, 14. Zonaras.
Hieron. adverf. Helvidium.
Plutarch. c. 4.
Justin. 12, 16, 6.
Plut. consol. ad Apollo. c. 9. & apopht. cap. 9.

riæ, *in oppido* * *Pella, duas aquilas in culmine domus, ubi puerum enixa erat regina, tota die persedisse. gemini per Europam Asiámque imperii augurium id fuisse*, POST eventum facile interpretati sunt. *Terram quoque tum movisse, magnámque tonitruorum fulminúmque vim erupisse cœlo*, auctores habeo. Natus est * autem, ut accuratiores tradunt, incipiente Olympiade sexta supra centesimam, prætore Athenis Elpine, A. D. XII. Kal. Sextil. quem tum mensem Macedones *Loum* vocabant: quo tempore pop. Rom. quadringentesimum fere annum agens, vicinorum bellis exercebatur, & subjugando terrarum orbi quotidianis incrementis præludebat.

* Mela 2, 3. Serv. ad Virg. Georg. 4, 278. Antonin.

* Ὀλυμπ. ἀναγραφή. Bunting. Chron. Jac. Cappel. in hist. sacra & ex Plutarch. c. 4. Demosth. de corona. Agel. 17, 21. Histor. Misc. 2, 4.

CAP. II.

AT Philippus auctus filio, de quo propter oblata tot omina spem amplissimam conceperat, in educationem curamque ejus omnes cogitationes convertit. Quippe vir prudens & amans patriæ, NIHIL molitionibus suis profectum facile sentiebat, si rebus undique motis, hominem imperitum aut segnem Macedoniæ post se relinqueret. suam quoque gloriam haud durabilem futuram, si maximarum rerum instrumenta, quæ tanta industria parabat, successoris inertia corrupisset. Leguntur inter epistolas ejus, venustatis & prudentiæ plenas, literæ, quas tum ad Aristotelem, qui cum Platone exercebatur, Athenas misit, in hunc fere modum scriptæ. *Philippus Aristoteli salutem dicit. Certiorem te facio, filium mihi genitum esse. Nec perinde diis gratiam habeo, quod omnino natus est, quam quod te florente nasci illum contigit; à quo educatum institutumque neque nobis indignum spero evasurum, neque successioni tantarum rerum imparem. Satius enim existimo carere liberis, quam opprobria majorum suorum tollentem, in pœnam genuisse.* Neque fefellit eum opinio. quippe puer Aristotele doctore diu usus, ad res in ea ætate gerendas insigne præsidium sibi comparavit. Sed hæc postea acciderunt. interim constituti sunt infanti nutritores atque pædagogi, Leonidas Olympiadis propinquus, & Lysimachus Acarnan. Philippus nationis ejusdem adjectus, qui valetudinem pueri regeret: Hellanicæ (Dropidis erat filia, ex illustrioribus Macedonum feminis) corporis & morum recta temperie probatæ, nutricis munus demandatum est. Hac cura paucos intra annos effectum est, ut jam tum polliceri videretur eum regem, quem postmodum exhibuit. nam & in puerilibus membris indomitus eminebat vigor; & eximiæ indolis argumenta ætatem longe prævenerant. Excellens nativa & genuina venustate corporis, cultum aspernabatur; *ANXIAM formæ curam feminis convenire* dictitans, *quæ nulla alia dote* æque commendarentur: *si virtutis potiri contigisset, satis se speciosum fore.* Fuit autem quum adolevisset, justa membrorum proportione conspicuus, artubus robustis, probeque compactis; vi tamen, quam specie validior;

Agellius 9, 3.

Curt 3, 13.

Justin. 12, 6, 10. Arrian. 4, 2. 12. Curt. 8, 8.

Eume. Paneg. Constantinic. 17. Ælian. hist. var. 12, 14. Arrian. 7, 5, 18. Solin. c. 14.

quippe corporis ejus habitus intra proceritatem ſtetit. Cutem habuit candidam, niſi quod in malis, itemque pectore, grato rubore ſuffundebatur: capillum flavum, leniter intortum: naſum aquilinum: oculos varios; nam lævus glaucus fuiſſe traditur, altero nigerrimo. Inerat autem ipſis occulta quædam vis, ut ſine veneratione atque horrore quodam intuentium non aſpiceretur. Pernicitate pedum admirabili fuit; quam ut magnæ in expeditionibus utilitatis, etiam rex non omiſit exercere, ſæpeque cum velociſſimis ſuorum curſu certare viſus eſt: patientia laboris ſupra fidem eximia, qua ſæpe una, difficillimis temporibus, ſibi exercitibuſque ſuis ſalutem peperit. Exercitationibus crebris, & calidiſſima corporis temperie, adeo quidquid vitioſi humoris ſub cute colligi ſolet, expugnavit; ut ſuavem ex ore membriſque exhalaret odorem, eoque etiam tunicas quibus uteretur impleret: ob eaſdem cauſas, ut quidam putant, ad vinum iramque proclivior. Viſuntur adhuc imagines ejus ſtatuæque, ſummorum artificum opera. Ne enim vulgarium ſculptorum pictorumve temeritate oris ſui honor obſoleſceret, ſtudioſe cavit; *pœnam* comminatus, *ſi quis injuſſu ſuo conaretur*. Ergo abundante tum artificum copia, volentem unus Apelles pinxit, ſculpſit Pyrgoteles, Lyſippus & Polycletus ære duxerunt. *Citatiorem greſſum Leonidæ vitium fuiſſe*, * ferunt; *ex ipſius conſuetudine id hæſiſſe Alexandro: quod poſtea, quum enixe vellet, corrigere non potuerit*. Equidem EDUCATIONI plurimum tribui debere non infiteor; ceterum hoc quidem naturæ potius adoleſcentis, quam aſſuetudini deputo. etenim in homine velociſſimæ mentis, neceſſum erat, ut ardorem animi, corporis etiam motus ſequeretur. Quem adeo non in vitio poſuere ſucceſſores ipſius, ut etiam ſtudioſe æmularentur; ſimul depreſſiore in lævum collo, obtutum ejus vibrantem, & elatiorem vocem imitati; quum animum non exprimerent. quippe plurimorum ex illis longa vita vix quidquam habuit dignum, quod cum hujus pueritia compararetur. Neque enim quidquam aut loquebatur, aut agebat humile; ſed dictis factiſque par fortunæ ſuæ, vel etiam ſupra erat. Nam quum eſſet laudis avidiſſimus, non undecumque eam affectabat; ſed optimis quibuſque comparari gaudebat: INGLORIAM ex vilibus palmam intelligens, tantoque illuſtriorem victoriam, quanto quos viciſſet pluris haberentur. Ergo dicentibus, *quoniam curſu plurimum valeret, debere profiteri nomen ſuum inter eos qui Olympicis ludis certaturi eſſent, cognominis ſibi regis exemplo*; *magnam ea re per Græciam ſibi famam comparaturum: facerem*, inquit, *ſi reges haberem adverſarios*. Quoties aut præclara aliqua pugna Philippus vicerat, aut oppidum opulentum in poteſtatem redegerat; lætantibus aliis, ipſe haud obſcure indoleſcebat. exceptaque vox eſt querentis inter æquales *nihil reliqui facturum patrem ſibi*

Solin. c. 14. Plutarch. c. 5.
Tzetzes. Glycas Ælian. hiſt. var. 12, 14.
Plutarc. de adul. & amici diſcrim. c. 29. & de animi tranquill. cap. 20. Arrian. 7, 5, 18.
Plut. Sympoſ. 1, 6.
Apulei. 1. Florid.
Horat. epiſt. 2, 1. Himerius apud Phot. Plin. 7, 37, 6. 35, 10, 25. 37, 1, 7. Cicero epiſt. fam. 5, 12.
* Hieron. ad Lætam. Hincm. epiſt. 3, 1.
Plut. Pyrrho c. 14. & Alex. c. 5. & de fort. 2, 5. & Pomp. c. 2. Tzetzes Chil. 8, 200. & 11, 368. Victor. in Caracalla. Hiſt. Miſc. 10, 23.
Plutarc. c. 6. & de fort. Alex. 1, 13. & Apopht. c. 36.
Herodot. 5, 22.
Plut. c. 6. & apophth. c. 36. Gregoras lib. 9.

ipsisque, quum adolevissent. quippe deperiturum gloriæ verebatur, quidquid accessisset opibus: nec tam harum possessione quam istius cupidine movebatur. Somni natura parcissimus, etiam arte vigilantiam adjuvabat. si quid occurrisset, quod seria meditatione dignum videretur; comprehensa pila argentea, brachium extra lectum porrigebat, ut in subjectam pelvim illapsa, excitato sonitu, torporem in somnum deficientis discuteret. Deos ab ineunte ætate magnifice coluit. Sacro quodam ita liberaliter thura flammis intulit, ut Leonidas vir severus & parcus, profusionem istam non ferens, exclamaret; *sic adolebis, quum regiones subegeris, ubi hæc nascuntur.* Cujus vocis memor, quum postea thuriferam Arabiam pacaret, multa odorum talenta misit Leonidæ, cum mandatis; *ne posthac in deorum honoribus adstrictior esse vellet, quos intelligeret dona hilariter oblata tam larga manu rependere.* Animi sublimis & magna conaturi documenta mature dedit. Persis ea tempestate Artaxerxes cognomento Ochus præerat. Eum Artabazus & Menapis satrapæ, Memnonque Rhodius, egregius dux, bello lacessiverant; sed potentia regis oppressi, deserta Asia ad Philippum profugerant. His tum Alexander septenni minor mire delectabatur; crebroque de rebus Persicis interrogabat, nihil quidem puerile & sordidum, sed *quibus maxime firmamentis opes regiæ niterentur? quis armorum usus, quæ audacia viris; quanta equis pernicitas esset? quot dierum itinere Macedonia distaret Susis? qua regimorum via, quæque exercitatio corporis, atque opinio virtutis foret?* Postea, quum deprecante fratre Memnonis Mentore, cujus sororem in matrimonio Artabazus habebat, cum exulibus in gratiam rediisset Ochus, eosque à Philippo repeteret, Alexander legatos eximiæ in tantilla ætate indolis admiratione ita perculit, ut unus eorum in hæc verba prorumperet: *Hic quidem puer magnus est Rex; noster vero, dives.* Hæc autem quum merito quidem naturæ suæ debere videretur, haud minus institutioni debuit. Nam pater satis gnarus, quantum Epaminondæ commercium sibi profuisset, quantoque plura eloquentia, quam vi confecisset; summa cura incubuerat, ut à tenera statim ætate liberalium artium studiis probe imbueretur. Igitur Aristotelem, magni nominis philosophum, ingentibus præmiis evocatum perpulit, ut etiam prima literarum elementa puero traderet. Nec abnuit vir doctissimus, quum intelligeret, quantum esset à principio recte instrui multis imperaturum; FRUSTRAQUE contemni pro parvis sine quibus ad majora profectus non esset. Variis deinde magistris, ut alius alia arte excellebat, usus, non modo mentem egregiis implevit disciplinis; verum etiam corpus omnis generis exercitationibus, ad usum bellorum, & patientiam laboris edomuit: ne tum quidem vacuus, quum otiari videretur. quippe pila, vel sal-

Marcellin. 16, 6.
Plut. c. 44. apophth. c. 37. Plin. 12, 14, 17.
Diodor. 16, 53. Curt. 6, 10.
Plutarch. cap. 7.
Diodor. 16, 53.
Plutarch. de fort. Alex. 2, 24.
Diod. 16. 96.
Quintil 1, 1, 20. Hieronym. ad Lætam. Erasmus lib. 2. de ratione concion.
Dexippus apud Cedrenum. Plutarch. cap. 70. Athenæus 1, 15. & 19. Dio orat. 2.

tatione virili, non tam laxabat animum, quam seriis obsequiis membra præparabat.

Suidas v. Ὄρχησις.

Cap. III.

Postquam deinde ætas & ingenium paulisper adolevit, jamque severioribus studiis idoneus visus est, revocatum, qui tum apud Mitylenæos agebat, Aristotelem continuo secum habuit; donec post mortem patris rerum potitus, in Asiam transjiceret. Quo temporis spatio quidquid à tanto præceptore tradi potuit, perdidicit. Cognoscendæ rerum naturæ tanto avidius incubuit, quanto pertinaciore spe imperium universi orbis præceperat. Cujus indagationem postea quoque adjuvit, plane regio & animo, & sumptu. Aristoteli, quo naturas animalium certius atque perspectius commentari posset, tota Asia Græciaque parere jussit, quotquot venatu, aucupio, piscatuve vitam tolerabant, aut aliquam in ejusmodi negotiis peritiam assequuti fuerant. Constat in ejus operis impensas octingenta talenta philosophum accepisse. Adeo autem cognitionem illam dilexit, ut in eam sumptum faceret, curamque impenderet, cujus fructum visurus non erat. Post centum annos capti sunt cervi cum torquibus aureis, quos addiderat, ut vel posteri cognoscerent, quanta fides habenda foret iis, quæ de istorum animalium longævitate ferebantur. Sublimioribus quoque disciplinis, quas *acroamaticas* appellant, eruditum fuisse, ipsius testatur epistola, qua queritur Aristotelem *dignitatem earum evulgatis præceptis profanasse.* Et ille excusavit; rescribens, ita libros illos esse editos, ut haberi possint pro ineditis. nec enim quemquam sententiam ipsorum magnopere percepturum esse, nisi quæ iis continerentur, jam antea didicisset. Idem, quum Rhetorica ab eo exigeret, solicite vetuit, ne aliorum etiam in manus pervenire pateretur. Neque enim minus honestis artibus, quam potentia ceteros præstare cupiebat: indignabaturque communicari laudem illam cum humillimis. Medicinæ quoque studio imbutum ab Aristotele filio medici, ex gente Asclepiadarum, fidem ipsius epistolæ faciunt. Eam autem philosophiæ partem, quæ sibi aliisque probe imperare docet, ita coluit, ut magnanimitate, prudentia, temperantia, fortitudine, quam armis & opibus instructior, tantam imperii Persici molem subruere aggressus censeatur. Ipse quidem prædicavit, *non minus se debere Aristoteli, quam Philippo: hujus enim munus fuisse, quod viveret; illius, quod honeste viveret.* Ingenium tamen ardens ambitione, nimia honoris gloriæque prædicatione, quam inter genera bonorum referendam esse Aristoteles sciverat, elatum fuisse, ut non modo imperii prorogandi gratia bella ex bellis sereret, verum etiam deus haberi vellet, quidam non immerito credidere. Ceterum non solum imperante Alexandro eximio honore, maximisque muneribus affectus est Aristoteles; sed & vivo adhuc Philippo ingens institutionis suæ pretium tulerat:

Laërt. in Aristot. Ὀλυμπ. ἀναγραφῇ.
Dionys. περὶ Δημοσθένους.
Plin. 8, 16, 5.
Athenæus 9, 15.
Plin. 8, 22, 15.
Plut. c. 12. Agell. 20, 4. Zonaras.
Aristot. c. 1. Rhetor. de Alex.
Plutarch. cap. 15. Laërt. in Aristot.
Plutarch. c. 15.
Ethic. 4, 7.
Zamosc. analect. antiquit. Daciæ cap. 11.
Ælian. hist. var. 12, 54.

impetrato, ut in ipsius gratiam patria instauraretur. Olynthios Philippus acerrimos hostes expertus fuerat; nam vicini Macedoniæ, & potentia hactenus haud impares, ægerrime tulerant, sub rege bellicoso vafroque regni opes crescere, accolis perniciem aut servitium allaturas. Ergo quo infensioribus animis certatum est, eo asperior victoria fuit. urbem captam direptamque solo æquavit Philippus: cives veniere. in reliqua etiam ditionis eorum oppida sævitum est. Inter quæ Stagiram, unde Aristoteles genus ducebat, par calamitas obruerat. Eam tum regis permissu atque opibus ex integro condidit: restitutæque leges tulit, quibus postmodum usa est. Ita quam stantem florentemque tot fortium virorum manus ab excidio prohibere non potuerant; eam incensam atque dirutam unius civis excitavit ingenium. Quanti autem Aristotelem fecerit Philippus, hinc etiam æstimari potest, quod sæpe filium monuit, ut sub tam idoneo magistro sapientiæ gnavam operam daret; ne mox multa committeret, qualium causa ipse pudore & pœnitentia angeretur. Igitur postea quoque maximis rebus intentus Alexander, non omisit magistrum venerari; crebroque per literas compellavit hominem, nec disciplinarum modo arcana, sed & morum remedia petiit. Atque ille rescripsit, quibus ipsius atque subditorum felicitati consultum opinabatur: *meminisset, TANTAM ipsi concessam esse potentiam, ut prodesset hominibus, non ut eos læderet. iræ quoque*, in quam maxime præcipitem noverat, *modum poneret; neque enim irascendum inferioribus: parem autem ipsi esse neminem.* Ad postremum tamen animo jam elatior spernere eum cœpit: præsertim quum ob Callisthenis exitum infestum sibi, & præter sapientiæ præcepta, etiam vindictæ causa, ambitionem humanum fastigium despicientis, disputationibus exagitare crederet. Certe paulo ante mortem, Cassandro objecta patri suo crimina purgante, exclamasse fertur; *Aristotelicæ versutiæ machinationibus instructum venisse, ut justas aliorum querelas fallacibus argutiis eluderet:* deinde *utrique, si vera quæ deferrentur comperisset, malum* minatum esse: tam vehementi vultu, ut diu post ejus interitum, quum forte Cassander, tum rerum in Græcia potens, imaginem Alexandri Delphis positam intueretur, revocatus in periculi sui memoriam, toto corpore cohorruerit. Quæ res Aristoteli etiam magnæ infamiæ occasio fuit: quippe venenum quo Alexander periisse creditus est, non alterius ingenio equinæ ungulæ inditum, & Babylonem deportatum, rumor suspicatus est. Adamavit & musicam, eique seriam initio operam dedit: donec contumeliosa interrogatione patris, *ecquid puderet tam scite canere?* velut artem suæ majestati indecoram, negligentius tractare cœpit. Quo quidem tempore magistro chordam quandam ex artis præscripto pulsare jubenti, *quid autem referat*, inquit, *si hanc pulsavero!* in aliam

Tzetzes Chil. 7, 140. Dio Chrys. orat. 2 f. Laërt. in Aristot. Plin. 7, 29, 3. Val. Max. 5, 6, 5. ext. Plut. c. 51. advers. Colotem.

Plutarch. advers. Colotem. c. 50. Laërtius.

Plutarch. apoph. cap. 33.

Casaub. in Athenæum 14, 22. Proleg. not. in Curt. cap. 4. v. Alexandri.

Melanch. in Chron. Ælian. hist. var. 12, 54. Rutgersius var. lect. 1, 6.

Plut. c. 13. & 94. Plut. de profect. virt. sent. c. 10. & de laude sui. cap. 19.

Plutarch. c. 126.

Curt. 10, 28.

Plut. Pericle c. 2. Gregoras lib. 9.

Ælianus histor. var. 3, 32.

aliam intendens digitum. At ille, *nihil referre futuri regis, futuri autem citharœdi referre*, respondit. Delectatus deinceps est masculo cantu, quum molles fractasque modulationes ut perniciem morum aversaretur. Quo nomine maxime amplexus est Timotheum, artis ejus professione celebrem. Ille enim accommodata ad ingenium illius scientia, modo, quem *Phrygium* appellant, ita aliquando eum rapuit, ut tamquam divino instinctu exardesceret animo, & velut propinquo jam hoste, ad arma capienda prosiliret. Eloquentiæ etiam sub Anaximene Lampsaceno studuit. quæ res postmodum incolumitatem urbi attulit, quum Persarum opibus studentem Alexander diruere constituisset. Conspicatus enim Anaximenem extra mœnia prodeuntem, nec dubitans, quin pro patria deprecatum venisset, *Græcorum deos* testatus est, *non facturum se quod petisset*. Quo audito callidus ille rogavit, *ut Lampsacum dirueret*. Ille & jurisjurandi religione adstrictus, & magis etiam præceptoris olim sui sagacitate delinitus, gratiam delictorum Lampsacenis fecit. Comœdos, ut instituto suo parum congruentia tractantes, corrumpendisque moribus natos, contempsit. Neglexit & pugiles, quamquam maximi tum in Græcia fierent. forte quod otiosos & saginæ addictos, valida membra spectaculorum potius ludibriis, quam patriæ necessitatibus commodare, non probabat. Reliquas artes, etiam quas ipse non attigerat, impense fovit. Unde ex toto fere orbe passim ad ipsum confluebant, quicumque insigni aliqua peritia præcellere sibi videbantur: eique vel ingenii sui monumenta dedicabant; vel exhibito artis suæ specimine, à munificentissimo regum, & cujus animo fortuna responderet, immensas plerumque divitias consequebantur. Etiam quos procul positos præclara eruditio, aut virtus commendabat, iis ingentia munera ultro largiri consueverat. Igitur tantus ea tempestate doctorum atque solertium hominum proventus fuit, ut vix ulla ætas bonis artibus copiosior exstiterit. SOLENT enim ingenia moresque componi ad principum mentem; omnisque fere temporum inclinatio regnantium infamia, vel decus est.

Dio Chrysost. orat. 2.

Suidas. v. Τιμόθ. Dio. pr. orat. 1. Erasm. adag. *à Dorio ad Phrygium.*

Plutarch. de fort. Alexand. 2, 4. Pausan. lib. 6. Val. Max. 7, 3, 4. Suidas v. Ἀναξιμ.

Athen. pr. lib. 13. Dio Chrysost. orat. 2. Plutarch. cap. 6.

Plutar. de fort. Alex. orat. 2. Schoner. c. 1. Algebræ. Quintilia. 2, 20, 5. Vitruv. præf. li. 2. Lucian. pro imagin.

Laërt. in Xenocrate Plutarch. advers. Color. c. 50. & in Phocione cap. 120. & de fort. Alex. 1, 14. & 2, 1. & 4.

CAP. IV.

Ex veterum monumentis nihil antehabuit Homero; quem unum omnem sapientiam, qua imperia constant, optime complexum esse autumabat. adeoque eum cordi habuit, ut Græco cognomento *amator-Homeri* diceretur. Libros ejus semper secum ferre solitus, etiam quum quiesceret, una cum pugione sub cervicali reponebat; *militiæ suæ viaticum*, & *institutionem bellicæ virtutis* appellans. *Achillem* prædicabat *felicem*, *quod tantum virtutis suæ præconem invenisset*. Reperto inter Damascenam prædam materiæ curæque exquisitissimæ scrinio, & disquirentibus amicis, *cuinam usui convenientissime destinaretur?* Ipse, *Homero*, inquit,

Dio Chrysost. tota orat. 2.

Plut. c. 13. & de fort. Alex. 1, 4.

Vopisc. pr. Probi. Cicero pro Archia cap. 10.

Plut. c. 44.

dedicabimus ; *ut pretiosissimum humani ingenii monumentum, elegantissimo etiam opere servetur.* Inde obtinuit, ut emendatissima poëtæ editio, quam magna cura comparaverat Alexander, *è narthecio* vocaretur. quippe scrinium illud, quum adhuc Persarum esset, unguentis & odoribus asservandis serviverat. Quidam prospere gestæ rei nuncius, quum citato cursu ad eum ferretur, dextramque porrigeret, vultu maximæ lætitiæ notas præferente: *Quid mihi nunciaturus es tanto gaudio dignum,* inquit, *nisi forsan Homerus revixit?* Sed tum eò jam felicitatis pervenerat, ut propemodum exsatiatæ gloriæ nihil deesse putaret, præter idoneum buccinatorem. Crebra autem lectione totum fere edidicit, ut nemo neque promptius eo familiariusque uteretur, neque exactius de eo judicaret. Ex omnibus autem ejus carminibus maxime probabat versum, quo boni simul imperatoris, robustique militis laudes Agamemnoni tribuuntur; eumque præcipuum virtutis incitamentum, & veluti morum suorum magistrum habuit. His itaque disciplinis imbutus, summæ fortunæ vim atque dignitatem egregie tutatus est; superbia & licentia, qua quidam sola principes agunt, abstinuit. Cultu curaque corporis haud multum supra privati modum eminens, virtute potius quam vestium ornatu anteire suos, imperatorium censebat: hilaris, humanus, affabilis; ut tamen contemptum excluderet: vino deditus; sed citra ebrietatem. nam si otium nactus esset, sermonibus magis quam compotatione tempus extrahebat. Voluptates ita contempsit, ut matri curam injiceret, ne plane ad generandum inhabilis esset. Illud inprimis religiose tenuit, ne cujus thorum violaret. Quibus vitæ morumque institutis diu inhæsit; magnumque & memorabilem regem egit. donec impetu quodam, & velut torrente fortunæ convulsus & mutatus, pristinam animi moderationem paulatim exueret. Animi robur cum insigni dexteritate, magna patris & aliorum admiratione ostendit in equo bucephala; nam id nomen bubuli capitis figura insignitus acceperat. Plurimum tum equestri laude pollebat Thessalia; nobiliumque equorum greges multis locis alebantur. Eminebat tamen inter omnes viribus & specie bucephalas, quem Philonicus ex Pharsalia oriundus, maximo in illis regionibus principe dignum existimans, ad Philippum adduxerat, sedecim talentis venalem. Quum autem velocitatem equi obsequiumque experturi in campum descendissent; nemo amicorum satellitumque regis tractare eum potuit. quin insurgebat in omnes, & conscendere conatos ferocia exterrebat. Jamque pro indomito, & ob feritatem inutili, relinquebatur; quum suspirans Alexander, *Qualem isti equum perdunt, per mollitiem animi, & tractandi imperitiam!* Quo sæpius repetito à patre increpitus, *quod ob negotium, quod emendare non posset, majores peritioresque conviciis incesseret; ego vero,*

Strabo lib. 13. Plutarch. c. 13. Plin. 7, 29.

Lucian. dial. mort.

Plutarch. de fort. Alex. 1, 13. Homer. Iliad. 3, 179.

Curt. 3, 15.

Athen. 10, 10. Plutar. apophth. cap. 36.

Scholiast. Aristoph. in nubib. Plin. 8, 42. Justin. 7, 6, 8. Plin. 8, 42. Plutarch. c. 9.

inquit, *emendabo pater, si permiseris.* Atque illo subjiciente; *frustratus autem quam pœnam pendes? equi*, inquit, *pretium luam:* exortoque omnium risu, convenit, *ut victor equum patre emente haberet, victus amitteret pecuniam.* Tum Alexander comprehensis equi habenis, eum ita statuit, ut in adversos solis radios conversus, umbram suam conspicere non posset: ea enim antea exterritum acrius ferocisse observaverat. quumque nihilominus æstuaret, jubam demulcens, dimissaque sensim chlamyde, in sævientem adhuc insilit. Ille parendi insolens cervicem & calces jactare, multaque pervicacia contra frenum niti; denique proripere se conari, & ingenti violentia cursum moliri. Spatiosa & equitabilis planicies suberat. ergo ferocientem exultantemque effusis in collum habenis, adactisque calcaneis cum ingenti clamore in cursum permittit. Ingens deinde campi spatium evectus, jam lassatum & consistere volentem impellere non antea destitit, quam exhaustum cursu, & labore domitum, mansuetiorem jam mitioremque reduxisset. Descendentem manantibus gaudio lacrymis complexus est pater; osculoque capiti impresso, *majus imperium sibi circumspicere* jussit, *nec enim Macedoniæ regnum tantam indolem capere.* Posthæc * bucephalas quum in ceteros ferociam suam retineret, uni Alexandro mira submissione paruit; multorumque mox laborum atque discriminum socius, in prælio adversus Porum periit. Dignum id argumentum visum est, quo illustrarent opera sua nobilissimi artifices. * duas ex marmore statuas equum domantis ostentant; Praxitelis & Phidiæ certamen. Alexandri eas imagines esse, quamvis ambigi possit, auctores haud obscuri crediderunt.

* Curt. 12, 5 8, 48.
* Blondus lib. 1. Romæ instauratæ. Merulæ Cosmogr. in regione urbis sexta. Ant. Lafrerus Sequanus formis æneis excudit. Bern. Gamucci. lib. 3. dell' antichità di Roma. Rosin. antiquit. 1, 6.

CAP. V.

Plutarch. c. 14.

HIS atque talibus ingenii animique experimentis eam apud Philippum existimationem nactus est, ut quum ipse Byzantinos obsidione urgeret, idoneum jam crediderit filium, cui libera cum potestate Macedoniæ curam committeret, annos omnino sedecim habentem. Quo comperto Medarorum quidam, Thracia natio, Macedoniæ subjecta, opportunum defectioni, quam dudum agitabant, tempus advenisse rati, consilia nudavere. Sed adolescens ostentandæ virtutis occasione lætus, cum ducibus à patre relictis propere in eos movit: victisque & ejectis rebellibus, urbem eorum varii generis convenis habitandam dedit: illi Alexandropolin ex nomine auctoris sui appellavere. Philippus eventu rei gaudens, ceterum solicitus ne suo arbitrio permissus adolescentis animus, majora viribus cum exitio capesseret; evocavit eum, ut se magistro, ardorem prudentia temperare disceret: & in subigendis Chersonesi oppidis, strenua promptaque opera ejus usus est. Ceterum quum ad Byzantium, validam urbem, hæreret obsidio, civibus egregie pro libertate pugnantibus; iisque Græci barbarique, quibus incrementa Philippi suspecta erant, certatim auxilio venturi

Paul. Diac. de gest. Longobard. 5, 40.

Stephanus v. Ἀλεξάνδρεια.

Justin. 9, 1, 8.

nunciarentur; desperata victoria, id unum agitabat, quanam ratione quam minimo copiarum atque famæ damno ab obsidione discederet. Imperabat eo tempore Getis, Scythico populo, Atheas: qui armis Istrianorum pressus, auxilium à Philippo petiverat, spe adoptionis facta, si fessis Getarum rebus succurreret. Idem quum hostium imperator decessisset, belli metu liberatus, Macedonas vacuos remiserat, negans *vel ipsorum auxilio, vel adoptione Philippi eguisse; cui adversus hostes satis propriarum virium, & in successionem regni filius esset.* Eam barbari contumeliam ulturus Philippus, omisso Byzantio in Scythiam convertit agmen. Ubi conserto prælio, quum numero superiores Scythæ essent, nec virtutis pœniteret, arte Philippi Macedonibus victoria cessit. Cujus omne pretium, pecorum equorumque maximi greges, & infirmioris ætatis sexusque captivi, fuere: ceteræ prædæ nihil exceptum est. quippe opibus minime studebant Getæ; sed quotidiano victu contenti, paupertatem inter vitæ commoda numerabant. Ceterum quum ex Scythia regrediens, longo impedimentorum agmine, per Triballos iter faceret; illi opportunis locis occupatis transitum negabant, nisi prædæ partem accepturi. Erant in exercitu Philippi mercenarii Græcorum milites, qui & ipsi, quum in discriminis partem venissent, commodorum exsortes haberi moleste ferebant. Inde orta seditione ad manus ventum est: tam acri certamine, ut multis utrimque cadentibus etiam rex sauciaretur, transfosso femore, eodemque vulnere interfecto equo: tanta vis adacti teli, tantaque virtus inferentis ictum fuit. Ibi tum ante omnes prosiluit Alexander, jacentemque clypeo protegens, irruentium in eum alios occidit, alios avertit in fugam. Ita filii pietate servatus est, abscedentibus qui oppressuri fuerant; eo promptius, quod interfectum crediderant: sic ipsi vulneris atrocitati vitam debuisse visus, mortis opinione mortem effugit. præda inter consternationem amissa est. Ceterum ex vulnere claudicare coactus, quum initio eam corporis deformationem ægro animo ferret, memorabili ad posteritatem adolescentis voce monitus est, *non irasci vulneri, cujus opera ad singulos gressus suæ virtutis admoneretur.* Satis jam gloriæ potentiæque Philippo quæsitum erat; satis etiam periculorum atque vulnerum pertulerat: si quietem pati posset animus ambitione vecors. Tributarios Illyriorum Macedonas, omnium non vicinorum modo, sed etiam longe dissitorum dominos effecerat: Triballos subegerat: Thraciam hahebat in potestate: multis Græcorum populis imperabat; alios metu, aut largitionibus tenebat obnoxios. Thessalos Daochus, Cineas, Thrasydæus, cum Eudico & Simo Larissæis; Arcades Cercidas, Hieronymus, Eucalpidas; Argivos Myrtis, Teledamus, Mnaseas; Eleos Euxitheus, Cleotimus, Aristæchmus, regio jugo subdide-

Justin. 9, 2. Oros. 3, 13.

Otto Frising. 2, 24. Joan. Magnus hist. Goth. 3, 10. Æschines contra Ctesiphontem.

Curt. 8, 3.

Plutarch. de fort. Alex. 1, 13.

Demosth. de corona.

Curt. 10, 8.

Demosth. de corona, Plutarch. Demosth. c. 24.

rant: Messenios Philiadæ liberi, Neon & Thrasylochus; Sicyonios Aristratus & Demaratus; Megarenses Ptœodorus, Helixus, Perilaus; Eubœenses Hipparchus, Clitarchus, & Sosistratus, suæ quique civitatis principes, conciliabant: Olynthum Euthycrates & Lasthenes prodiderant. Una Spartanorum civitas veteris disciplinæ egregie tenax, & proditionis immunis fuit. Sed quum imperio totius Græciæ immineret, Atheniensium maxime opes morari destinata cernebat. nec deerant in civitate qui res ad ipsum traherent; sed populus, qui omnia poterat, impellente Demosthene, contra Macedonum opes nitebatur: crebrisque, ut inter potentes vicinos, contentionibus, ingenium Philippi callidum, audax, & ob dominationem, fidei famæque negligens, cognoverat. Maxime urebat regem recens dolor, quod ad Byzantium, Atheniensium operâ, spe sua excidisset: qui non modo centum & viginti navium classem obsessis auxilio miserant; sed & Chiis Rhodiisque eadem audendi auctores fuerant. Igitur dum percuratur vulnus in Triballis acceptum, omnia occulte præparabat, quo Athenienses improvisus opprimeret. Exercitum retinenti obtentui erant Illyriorum nationes, quæ ingenio feroces, & servitutis insuetæ, impositum nuper jugum excutere tentabant. In eos Alexander missus, barbaris fusis fugatisque, eam de fortuna atque virtute sua spem, & reliquis fecit, & ipse concepit, ut jam sine patre rebus gerundis se parem existimaret. Hæc per biennium gesta. Philippus autem præparatis omnibus, quæ olim destinaverat exsequi maturum ratus, exoptatissima occasione oblata, ante initium veris cum exercitu in Græciam venit: convocatis etiam ex Peloponneso copiis sociorum. Quippe Amphictyonum decreto creatus erat imperator Græcorum, ut insolentiam Locrorum, qui Amphissam incolunt, castigaret. namque Cyrrhæum agrum Apollini dicatum, Amphictyonum auctoritate contempta, colere perseverabant; ducemque ab his creatum, interemptis quibusdam, vulneraverant. Erat tum Philippo fœdus cum Atheniensibus, sed parum in eo præsidii futurum arbitrabantur, si regi violandæ fidei merces affulsisset. Igitur legatos ad ipsum mittunt, petituros *ut pactis staret; aut certe ante ver adultum nihil hostile moliretur. deliberaturum interea populum Atheniensem, qua ratione controversiæ*, quæ inciderant, *componi possent.* Thebas quoque legationem decernunt, quæ exposito *communi periculo*, hortaretur *ut simul cum ipsis tutelam Græciæ susciperent.* Sed Philippus per hospites & amicos, quorum Timolaus, Theogitonque & Anemœtas plurimum apud cives suos poterant; Thebanos in amicitia Macedonum continuit. Ratusque si cum solis Atheniensibus futura res esset, facile se superiorem fore; victis ad Amphissam Locris eorumque sociis, in Phocidem raptim ducto agmine, Elateam finibus Thebanorum simul Atheniensiumque immi-

Demosth. de falsa legat. Diodor. 16, 54. Pausan. lib. 7.

Demosth. de corona. Diodor. 16, 78.

Curt. 8, 5.

Æschines contra Ctesiphontem.

Domosth. de corona.

Plutarch. Demosth. cap. 24.

nentem occupat, impositoque præsidio, velut in belli sedem, operibus munit. Ejus rei nuncius noctu Athenas perlatus tanta trepidatione urbem implevit; ut quum primo diluculo populus in concionem venisset, invitante ex more præcone, *qui salutare patriæ consilium haberet, uti diceret*, nemo surrexerit. Donec Demosthenes congruentia tempori disserens, persuasit, *ut è vestigio classis & exercitus educerentur, & legati tum ad ceteros Græcos, tum in primis ad Thebanos mitterentur.* in hanc sententiam decreto facto, Chares & Lysicles copiarum imperatores constituti; Demosthenes legationis ad Thebanos princeps ire jussus est. Non fefellerat ea res Macedonis solertiam, satisque prospiciebat, quanta belli moles oritura esset, si inter istos populos fœdus convenisset. Quippe Atheniensium civitas tunc etiam opibus & auctoritate satis pollebat: nec Thebanorum aut potentia contemnenda erat, aut opinio. necdum exoleverat memoria Leuctricæ pugnæ, qua principatum Græciæ Lacedæmoniis extorserant. Igitur ut & sociorum confirmaret animos, & diversæ factionis machinationes præverteret; Amyntam & Clearchum Macedonas eo misit; addito, cujus eloquentiæ plurimum fidebat, Pythone Byzantio: quem in concilio Bœotorum ita loquutum accepimus.

Demosth. de corona. Diodor. 16, 86. Probus Epaminonda. Plutarch. Demosth. cap. 24. Diodor. 16, 86.

CAP. VI.

SI Philippo in Macedonia desidente, Elateam Atheniensis exercitus haberet; neque vobis ullum cum rege fœderis aut amicitiæ jus esset: tamen dubitare non debeo, quin illius societatem essetis optaturi. quis enim illum tanta potentia, tantisque rebus gestis, civitati fama quam viribus validiori non præponeret? Nunc autem quum illo, qui victricibus copiis velut vestibulum urbis vestræ obtinet, socio atque amico utamini; ab Atheniensibus multis veteribus atque novis injuriis affecti sitis; horum amicitiam, neglecto rege, vobis suadere, profecto contumelia est, Thebani. Sed superbissimi mortalium sibi solis ingenium consiliumque superesse autumant; reliquos, & imprimis Bœotos (vobis enim præ ceteris insultant) ineptos & rudes esse, nec quæ utilia honestaque factu sint, dignoscere. Itaque quo nihil est dementius, id se vobis persuasuros putant, ut ex ipsorum potius arbitrio, quam utilitate vestra hostes atque amicos habeatis; verbis confisi, in quibus omnis ipsorum vis est. Sed VERBA nemo sanus ante facta habuit; præsertim in bello: ubi res manu geritur, linguæ promptitudo supervacanea est. Ut sibi diserti videantur, virtus & fortuna Philippi, tantis suis sociorumque viribus subnixa, plus poterit. Nec enim facile dixerim stolidior an impudentior sit eorum postulatio. Intentatum Atticæ fulmen excipite Thebani: socio atque amico regi bellum cum exitio vestro facite, ut nos in tuto simus: vestros agros, vestra corpora objicite, ne injuriarum suarum vindictam ab Atheniensibus Philippus exigat. *Haccine sunt postulata hominum, qui aut ipsi sano judicio utantur, aut*

Justin. 5, 3, 5. Plutarch. Alcibiad. cap. 4. Liv. 21, 20, 1.

alios uti credant? Qui modo nullam premendi vos occasionem prætermiserunt; qui vos contumeliis, injuriis, armis quantum potuerunt persequuti, vestras clades atque pericula felicitatem suam rati sunt: ii nunc à vobis petere audent, ut cum ipsis perire malitis, quam cum Philippo vincere. At iste hospes & alumnus vester, educatus in contubernio Epaminondæ clarissimi imperatoris, sanctissimique viri, cum ipsius moribus à tenera ætate caritatem urbis vestræ imbibit: vestras & Apollinis injurias Phocensi bello ultus est, quum Athenienses odio vestri sacrilegis auxilia mitterent: iterum communi Amphictyonum decreto exoratus, ejusdem numinis contumeliam in Locros vindicavit: huc quoque profectus est, ut vestris commodis consuleret; non abscessurus, donec vos metu æmulæ inimicæque civitatis solverit. Id sive communibus consiliis viribusque lubet exsequi, non vetat, quo minus in prædæ verius quam belli societatem veniatis; sive quiescitis, transitum concedite: ipse communium injuriarum idoneus ultor erit. neque minus ad vos redibit emolumentum victoriæ: greges, armenta, mancipia quæ ex hostibus capientur, maxima ex parte penes vos, ut vicinos, erunt: inde Phocensis belli damna sarcietis. Id magis ex usu vestro sit, an vestros agros uri, vestra oppida expugnari, incendi, diripi, vestras denique res agi ferrique, quod Athenienses optant, expendite. Nam IRACUNDA res est suspectus immerito candor, quóque pronior benevolentia fuerit, acrioribus stimulis in vindictam agitur. Ceterum hæc ita refero, non quo vobis ingratitudinem exprobrem, de qua nihil vereor; nec ut formidinem incutiam, qua nihil opus futurum existimo: sed ut Philippi in vos beneficia, & vicissim in illum vestra cogitantes, admoneamini, EA DEMUM firma atque perpetua esse fœdera, quæ servari utriusque intersit. Quod si majora sunt illius merita, vobis curæ erit, ut mutuo in illum animo sitis: ille maximum laborum præmium putat, subvenisse Græciæ, pro cujus salute atque dignitate perpetua cum barbaris bella gerit. Atque utinam illum Atheniensium furor ingenio suo uti passus esset, jam in Asia audiretis arma ipsius esse, quæ nunc coercendis improborum motibus, invitus per Græciam circumferre cogitur. Poterat quidem amicis Atheniensibus uti, nisi huic Demostheni, atque aliis quibusdam, qui imperitam multitudinem, ut expositum ventis mare, orationum suarum aura, quo volunt; impellunt, vectigalem se facere, indignum usuque & exemplo fœdum existimasset. Quippe si apud illos honestati pretium esset, gratuito boni forent. QUIBUS honesta vendere mos est, si eadem flagitii merces detur, utilia à noxiis, recta ab inhonestis non distinguunt: lucro, non affectu virtutis aut patriæ, neque deorum hominumve reverentia ducuntur. Nolite honesti aliquid aut egregii exspectare ab his hominibus: vestris utilitatibus non moventur, qui patriæ tam male consulunt. Implicare vos volunt iisdem

Justin. 7, 5, 3.

Plutar. Demost. cap. 24.

Justin. 8, 1, 11.

Demosth. de corona.

Demosth. de Haloneso. Literæ Philippi ad Athen. apud Demosth.

calamitatibus; ex quibus modo Macedonum virtute atque fide liberati estis: tantoque majoribus, quanto formidabilior hostis futurus esset Philippus, quam Philomelus, aut Onomarchus fuere. Nam in PRECARIO *imperio etiam boni ducis conatus haud minus cives quam hostes præpediunt: regum jussis nemo intercedit, nemo refragatur: unius arbitrio cuncti reguntur. In quo quantum in rebus bellicis momentum sit, non ignoratis. Nec jam in uno corpore Macedonibus id præsidium est. Philippum etsi fatum auferret, Alexander regenerat. qui jam in adolescenti hac ætate, ea animi ingeniique documenta edidit, ut prope constet, summis imperatoribus parem esse futurum. Contra apud Athenienses pacis bellique arbitrium, quia penes omnes est, velut in medio positum audacissimus quisque ad se trahit; impetu magis quam consilio cuncta aguntur: homines maligni suadent, imperiti decernunt: bellum sumitur animosius, quam geritur: fœdera haud minori facilitate, quam junxere, violant. Nam & cum Philippo fœdus ipsis est. quod quam sancte servent, re ipsa declarant. nec enim pro se fidem violasse satis habent, nisi per ipsos latius serpat ista contagio. Vestra autem constantia, Thebani, qua non minus quam rebus fortiter feliciterque gestis magni clarique habemini, non sinit ambigere, quin multis experimentis cognitam regis amicitiam, semper infestæ æmulæque civitati prælaturi sitis. Neque vero averruncator malorum Hercules siverit, ut quem indigenam civemque deum præcipua religione colitis, ejus sanguinem impio injustoque bello persequamini. Nam ceteros quidem socios, quam amicitiæ regiæ non pœniteat, ex ipsis vos malo cognoscere.* Hæc Python. Auditi dein sociorum legati, prolixe commendato regis animo, petiverunt, *ut ipsum potius Græciæ vindicem, quam perturbatores ejus Athenienses sequerentur.*

Demosth. de corona.

CAP. VII. AT Demosthenes facta dicendi potestate, *Non ignorabam*, inquit, *istos Philippi mercenarios neque laudibus in ipsum, neque in nos conviciis esse temperaturos. nam* QUI PUDOREM *consumpserunt, quid loquantur aut faciant parum pensi habent, dum cupitis potiantur. Sed illi quidem, si bene vos novi, Thebani, spe sua egregie falsi, dignum virtute vestra, Græcorumque moribus responsum ad Macedonem referent: vos autem ad ea quæ nunc agenda sunt, animum diligenter advertite. nam vestrorum quoque negotiorum summam nunc agi ipsis rerum argumentis ostendemus, non verborum præstigiis, quibus isti vereri se dicunt ne capiamini. Sed quando sic pro vobis sunt soliciti, ponant metum; nihil faciemus quo eloquentiores videamur. malam quandoque causam adjuvit facundia:* UBI NUDAM *veritatem spectari dicentis interest, verba nemo prudens appendit. Nec de Philippo laboramus; sit sane per nos qualem isti fingunt: sit etiam pulcher, eloquens, atque adeo in conviviis etiam hilaris. nam & hinc etiam commendavere quidam; adeo inanem veræ gloriæ*

fatebantur.

fatebantur. Ceterum legatos ejus miror ea civitati nostræ coram vobis objecisse, quæ si crimina sunt, non magis Atheniensibus quam Thebanis defendenda esse, in confesso est. Popularis enim status incommoda exagitant: quæ licet non ignoremus utrique, tamen regio dominatui merito præferimus. Atqui illi sic loquuti sunt, tanquam in circulis & conviviis, Macedonum adulatione gratiam quærerent; non apud liberam civitatem officio legatorum fungerentur. Scimus quidem regum regiorumque mancipiorum adversus gentes urbesque liberas pertinacia odia; & simpliciter fecerunt isti, qui detegunt: sed eo magis adnitendum nobis est, Thebani, ut jura legesque nostras tueamur. Et optandum inprimis esset, ut qui rempublicam attigerunt, iis unum idemque pulcherrimum certamen foret, quinam rectius civitati suæ consulerent, aut consulta exequerentur: nemo communia commoda posthaberet privatis; nemo acciperet munera; nemo istorum exemplo patriam Philippo proderet. Verum, Thebani, NULLI unquam non civitati modo, sed etiam homini integra perfectaque felicitas obtigit: beatissimus habetur, cujus fortuna minimum ex adverso trahit. Malos autem nobis cives esse, neminem fugit: ne vos quidem caruistis, aut caretis, Thebani: nam sine eo esset, non jam Elateæ Philippus libertati nostræ plagas tenderet; sed de regno Macedoniæ nobiscum decertaret. Habemus tamen & bonos; eosque plures malis, & potiores. Argumentum poscis? liberi sumus: non servimus Philippo; sicut tu, Python, Byzantios tuos servire voluisti: tu autem, Daoche, & tu, Thrasidæe, Thessalos regi vendidistis. Plutarchus c. 24. *Thessaliam enim servitute Philippi premi videtis, Thebani; & nisi fallor, juxta nobiscum ingemiscitis: Byzantium, quantum in Pythone fuit, idem manebat exitium, quod Olynthus perpessa est: nos liberavimus. Quippe Græcam civitatem, cum maxime sociam atque fœderatam, ille religiosus atque venerabilis assertor Græciæ nec opinantem opprimere aggressus fuerat.* Demosth. de coron. Ὀλυμπ. ἀναχ. *Hæc est nimirum præclara ipsius prudentia: calliditatem pro ingenio habet: perjurium artem putat: perfidia tanquam virtute utitur. Aut dicat denique quo alio pacto formidabilem illam potentiam nactus est: si Græcos fraudibus, insidiis, proditione non cepit; si barbaros etiam non auro magis quam ferro vicit; si denique cuiquam mortalium aut fidem dare gravatus est, aut datam fallere non sustinuit. Istis tamen ille Græciæ vindex, nos perturbatores sumus! Sed quid istos pudeat, qui sua crimina nobis objectare malunt, quam non admonere vos eorum, quorum ipsi manifesti sunt? Si quis captorum munerum aut proditionis reus esset; illum tuendo, propugnando, legibus & pœnis eripiendo vestrum negotium ageretis: nunc alios accusando, in vos sententiam dicitis. Quod si ignari, quorsum ea res pertineret, id admisistis; prudentiam in vobis requiro: si scientes prudentesque; verecundiam. Pro mea, quique in eadem mecum causa sunt,*

*innocentiæ suffecerit, quod nos à Philippo nihil accepisse ipsi fatemini: nec enim si quid petivissemus, vacuos abire passus esset liberalissimus rex, ut à vobis quidem prædicatur. An qui vos corrupisse operæ pretium putavit, nobis etiam petentibus non largiretur? At Thebanos modo monuistis, ne consilium eorum sequerentur, qui patriæ male consuluerunt. Ego vero desino adversari illis, Thebani, si ita sentiunt: in ipsorum opinionem transeo; vosque quanto maximo potest opere hortor, oro, obsecro; perque vestram & communem Græciæ salutem obtestor, ut hoc ipsorum decretum amplectamini. Id si feceritis, neque pecorum atque armentorum gratia vos ipsos venire patiemini; neque, ut ergastulis ager vester frequentetur, inter cetera Philippi mancipia Pæonibus & Triballis servietis. Nam isti greges & mancipia intueri vos jubent, egregia servitutis præmia; uxores, liberos, parentes, libertatem, famam, fidem denique & fas Græcorum vilia habere. Hæc enim profecto perdidistis, Thebani, nisi fraudi violentiæque Philippi una nobiscum resistitis. Quod si alienis laboribus tutos vos fore persuasum habetis, vereor ne magnopere decipiamini. Etenim (quod abominor) Philippo victore, cui dubium est, quin neque vos, neque quisquam Græcorum, libertatem tueri possitis: nam in fide Philippi multum reponere, eorum est qui perire velint? At si nos victoria respexerit, quid ab hominibus, quos in extremo salutis atque dignitatis discrimine deserueritis, expectandum vobis putetis, considerate. Nam quæcumque vobis sententia sederit, Atheniensibus certe omnia experiri, neque libertatem prius quam vitam amittere, decretum est. Quanquam etiam viribus non diffidimus: quibus si vestras sociatis, conjuncti utique superiores erimus hosti, cui singuli pares esse possumus. Non ignoramus potentiam ejus Athenienses, quam olim nascentem augescentemque prævidimus; &, si ceteris Græcorum eadem mens fuisset, præcaveramus. Diu enim bellum cum eo gessimus, non de Amphipoli, aut Haloneso, ut plerisque credebatur; sed pro salute & libertate Græciæ: donec destituti ab omnibus, à nonnullis etiam oppugnati pacem necessariam magis quam honestam fecimus. Sed nunc, opinor, præses arcis nostræ Minerva, & Apollo Pythius patrium nobis numen, ceterique Græcorum dii aperuerunt oculos; & in vindictam avitæ libertatis, populorum suorum animos excitant. Certe Herculem non sine indignatione verba legatorum audivisse arbitror, Philippo stirpem ab illo deo repetentium. Ille enim agnoscat deus omnium religionum contemptorem; Græcus, Macedonem; tyrannum, osor, punitor, extirpator tyrannidis! Nullo enim alio argumento clariora sunt Herculis opera. At ille Græciam dominatu premit, quibusdam etiam civitatibus domesticos tyrannos imposuit; Philistidem Oreo, Hipparchum Eretriæ, Chalcidi Taurosthenem. Ergo jam * Eubœi, Achæi, Corinthii, Megarenses, Leucadii, Corcyræi nobis favent:*

Demosth. de corona. Plut. Alcib. c. 4.

Demosth. Philipp. 4. Dinarch. contra Demosth.

*Demost. de coron. Plutarchus Demosth. c. 24.

*alii fortunam spectant, * quæ hactenus unicum Macedonicæ potentiæ vinculum fuit; quo leviter abrupto, ultro dilabetur. Quippe Thessali, * unde Philippo robur equitatus est, * neminem unquam diu fovere: Illyrii ceterique Macedoniam accolentes barbari, quorum & natura ferox est animus, & indignatione recentis servitii irritatus; si principia belli Philippo sequius evenerint, reliqua pro nobis conficient. Vos modo nobiscum acriter in hanc curam incumbite: sepositis interim contentionibus, quas inter vicinas urbes sæpe levis occasio concitat. Odia privata, post rem bene gestam, communis lætitia in benevolentiam vertet; aut cum porro insanire vacabit, cum dedecore forte damnoque utrorumque, sed tamen citra exitium resumentur. Neque dolos Philippi timueritis: modo promissis ejus aures occludite; manus continete à muneribus. Si nihil ante libertatem habueritis, calliditas & largitiones frustra erunt: potentiam ut discordiæ Græcorum extulerunt, ita consensus obruet. Quin & ipse, ut est temerarius, excipi potest; quod si accidat, nihil à ceteris est periculi: nam ipse gloriam atque dominationem; qui sub eo sunt, quietem expetunt. Nisi forte Alexandrum veremini: quoniam isti quidem ita vos contemnunt, ut idoneos putent, quibus etiam pueri nomen formidinem possit incutere.*

* Demosth. ad Philippi epistolam.
* Just. 7. 6. 8.
* Demosth. adversus Aristocratem.
Demost. Olynth. 2.
Plut. c. 19.

CAP. VIII.

Crederes alios repente factos Thebanos. Qui modo regios legatos attente, atque etiam cum assensu audiverant, adeo in contrarium mutati sunt; ut Philippum hostem judicarent, ni quamprimum suis sociorumque finibus decederet: Macedonicæ factionis homines urbe pellerent, & Atheniensium copias eo reciperent. At Philippus inopinata Thebanorum defectione turbatus magis quam territus, insistere destinatis non omisit. Duobus levibus prœliis commissis, quum Athenienses successus non pœniteret; tandem utrique ad Chæroneam Bœotiæ oppidum totis viribus consedere. Græcos decora majorum, & cura libertatis accendebant: Philippus egregiis copiis, totque bellorum victoribus fidebat: in se quoque non parum momenti collocabat, quod imperatoriis artibus ipse præcelleret; Græcorum celebratissimi duces jam decesserant. Theagenes Thebanis præerat, modico militiæ usu, neque satis firmus adversus pecuniam: Atheniensium quoque imperatorum virtutem atque peritiam ipse animo usuque rerum longe anteibat. Sed duorum potentium populorum in unum conversæ vires, quorum auctoritatem Corinthii quoque aliique sequebantur; injecerant curam, minima unius diei parte de capite fortunisque omnibus dimicaturo. Ne Thebanorum quidem principes à pacis consiliis abhorrebant: sed Atheniensium ardor evicit, ut omnes Græciæ spes opesque, unius prœlii fortunæ permitterentur. Alexander etiam immodicus animi testabatur patrem, ne tantam gloriæ occasionem è manibus

Plutarchus Demosth. c. 25.
Justinus 9. 4. 8.
Demosth. de corona.
Diodor. 16. 86.
Dinarch. contra Demosth.
Strab. lib. 9.
Æschines contra Ctesiph. Plut. Demosth. c. 25.
Dio Pr. orat. 2.

elabi sineret: eoque tandem impulso, primus in hostem impetum fecit. Pugnatum est acriter ambigua diu victoria: donec adolescens, quem cum delectis alteri cornuum præfecerat pater; summa animi viriumque contentione connixus sacra Thebanorum cohorte, quæ ex optimis constabat, loco mota, victoriæ viam aperuit. Nam & Athenienses sociorum calamitate fracti, æstuque & vulneribus fatigati, non amplius sustinuere Macedonum impetum: quippe Philippus æmulatione, & pudore si filio adolescente deterior videretur, gravis intolerandusque incubuerat. Ita de libertate Græciæ ista pugna decretum est. Ceciderunt ex Atheniensibus amplius mille, supra duo millia capti fuere: sociorum quoque multi aut pugnando mortem occubuerunt, aut vivi venerunt in potestatem victoris. Missus posthæc Athenas Alexander veniam delictorum pacemque Atheniensibus Philippum dare pronunciavit: captivos etiam gratis reddere; nec vetare, quin occisi tumularentur. Quippe rex intentus in Persicum bellum, Græcorum fidem atque studia clementia & moderatione provocabat. Imperio tamen maris & insularum Athenienses exuit: in Thebanos immitior: quorum subita defectione in summum rerum omnium discrimen se adductum fuisse meminerat; nec judicabat veteribus sociis, post beneficia sua, causam fuisse contra ipsum cum Atheniensibus sentiendi. Ergo quum urbem dedidissent; præsidio Macedonum imposito, interfectisque quos maxime invisos suspectosque habuerat; aliis solum vertere jussis; reductis suæ factionis exulibus magistratus & judicia tradidit. Reliquos deinde populos, qui adversus ipsum arma ceperant, eodem victoriæ impetu perdomuit. Nec quisquam tota Græcia præter Spartanos & Arcades dominationis ejus expers mansit: alios armis, alios impari societate imperiis suis obnoxios habebat. Igitur conventu totius Græciæ Corinthum indicto, de bello Persis inferendo disseruit. *Obviam eundum esse barbaris: imperium orbis immani superbia sibi destinantibus, aut parendum semper; aut mature resistendum esse. Nec enim hoc agi, bellum an pacem habeant Græci; sed utrum in hostiles agros id transferre malint, an domi accipere. Non veteres tantum injurias vindicandas esse, sed præsens dedecus amoliendum; ereptis ex Persarum servitute Græcis civitatibus, quæ Asiam incolerent. Commodissime id fieri posse, dum compositis in Græcia rebus, universas vires in transmarinum bellum convertere liberum esset. Domesticæ etiam quieti ea ratione prospectum iri; amotis occupatisque longinqua militia, qui otiosi discordiis & audacia res turbare consuevissent. Constituerent igitur quo imperatore, quibusque copiis bellum istud administrandum videretur.* Non fallebat plerosque quantum è re publica peteretur: sed armis amissam libertatem intempestivum videbatur verbis repetere.

Plut. c. 14.
Arrian. 7. 2. 13.
Diodor. 16. 87.
Pausan. lib. 7.
Justin. 9. 4. 5.
Plutarchus apophth. cap. 30.
Pausan. lib. 1.
Pausan. l. 9 Diodor. 16. 88. Justin. 9. 4. 6.
Ælian. 6. 1. 8.
Justin. 9. 5. 3.
Arrian. 1. 1. 3.
Diodo. 17. 3.
Diodor. 16. 90.
Justin. 9. 5.

Nihil ergo dubitatum est, quin faustis acclamationibus Philippus imperator Græciæ ad liberandum orbem terrarum in Asiam profisci juberetur. Descriptæ deinde singulorum opes; & quantum quisque militum frumentique & pecuniæ mitteret, in tabulas relatum est. Ducenta peditum, quindecim equitum millia promissa fuisse reperio; quum in eo numero neque Macedones, neque parentes Macedonibus barbari censerentur. Justin. 9. 5. 6.

Ceterum, ut SINE mixtura calamitatis nulla in rebus humanis felicitas est; res foris prosperas domesticæ turbæ exceperunt. Animum conjugis olim, ut diximus, alieniorem Olympias morositate & arrogantia in dies magis magisque avertebat. Inde repudiatam nonnulli tradunt: ego in eodem matrimonio manenti Cleopatram superinductam comperio. Nec enim in tanto dedecore dulcissimæ matris, cujus pudor ad ipsum quoque pertineret (nam ob stupri suspicionem expulsam addunt) interfuisset novercæ nuptiis. Interfuit autem, & demum post contentionem, quæ in eo convivio exarserat, matrem abduxit. Quippe quum avunculus sponsæ Attalus, post longam compotationem spem male tegens, *Orandos Macedonibus deos* diceret, *ut ex nova nupta legitimum regni successorem Philippus tolleret*; Alexander in iram alioqui præceps, & tunc injuria irritatior, *Nos ergo, scelefte, spurii tibi videmur?* inquit: simul calicem, quem forte dextra tenebat, in os illius impegit; ille quoque invicem conjecit poculum. Exorto tumultu, Philippus qui in alio lecto accubuerat, ejus diei lætitiam turbari moleste ferens, ense stricto Alexandrum petit: occideratque filium, nisi claudicantem ex vulnere pridem accepto gressum, ira vinumque præpedivissent. Prolapsus amicis subita re exterritis spatium dedit, ut precibus, & utrisque medios interponendo, Alexandrum eriperent. Nec minoris operæ fuit illum exorare, ut salvus esse vellet. Multiplici injuria affectus sibi videbatur; & quamquam patris regisque nomina, naturæque & gentium decreta ingererentur; non abstinuit, quin insultans Philippo juberet *intueri Macedonas egregium transmittendi in Asiam belli auctorem, qui ex lecto in lectum transiliens procidisset.* Inde sibi matrique juxta timens; in Epiro, cui frater Olympiadis præerat, eam reliquit: ipse ad Illyriorum regem profectus est. Postea quoque quum reconciliatore Demarato Corinthio in Macedoniam reversi essent; pervicacis ingenii mulier filium, suopte ingenio potentiæ anxium, incitare non destitit, *Ut quos posset, humanitate aut pecunia in amicitiam illiceret; & adversus iracundiam patris, etiam affinitate potentium hominum se muniret.* Sane olim monuerat Philippus, ut affabilitate sibi conciliaret hominum studia; largitiones autem non usquequaque probaverat: etiam per literas increpito instituto ejus, *Quod benevolen-*

Cap. IX.

1. 1. 16. Plut. c. 14. Justin. 9. 5. 9. Versio Arriani 3. 1. 24. Plutarch. cap. 15. Justin. 9. 7. 3.

Athenæus pr. lib. 13.

Plutarch. cap. 15. & Apophth. c. 33.

Plutarch. Apophth. cap. 31.

Cicero de offic. 2. 15. Val. Max. 8. 2. 8. *tiam auderet sperare ab hominibus, quos muneribus corrupisset. FALLI qui regium id putaret: ministri & diribitoris officium esse.* Verum quum ipse pecuniæ omnia penetrabilia jactaret, eaque Diodor. 16. 55. Plut. Apophth. cap. 31. Demost. de corona. haud minus sæpe quam armis uteretur; non tam recta præcipiendi studio ita scripsisse visus est, quam metu, ne ab adolescente filio suis artibus oppugnaretur. Idem objurgavit Alexandrum, quod Plutarchus c. 16. Pexodori filiam, quam Aridæo destinaverat pater, ambivisset: degenerem, & fortuna, in cujus spem educaretur, indignum appellando; qui Carem barbarum, barbaroque regi subjectum, socerum optaret. Sed ipse ut potentiam suam firmaret; nullam Athenæus pr. lib. 13. Stephanus v. Γετία. Ælian. hist. var. 13. 36. Iornand. de reb. Get. c. 10. Io. Magnus 3. 11. Plutarch. Apophth. cap. 33. conditionem aspernatus erat, quin ex asperrima barbarie Illyrias Geticasque mulieres matrimonio jungeret: quamquam ex aliis etiam uxoribus pellicibusque complures liberos suscepisset. Quod quum Alexandro molestum accideret, urbane adolescentem corripuit; hortatus, *Ut multos imperii æmulos habiturus, operam daret, quo omnibus melior præstantiorque; non ob Philippum patrem, sed ex suo merito, rerum potiri videretur.* Quum autem ob has similesque causas crebra inciderent jurgia, nec abrupta semel benevolentia fido affectu coalesceret; ad extrema prolapsi sunt. Præcipua Olympiadis violentia; in qua contumaciam sexus, ingenium vastum & vehemens virili scelere in vindictam armabat. Justin. 9. 7. 7. Stimulaverat ea fratrem Alexandrum, ut Philippo bellum faceret. Id ne alieno tempore excipere cogeretur callidus rex, quamquam viribus plus poterat, firmata per novam affinitatem gratia prævenire studit; desponsa Epirotæ, Alexandri germana Cleopatra. Ad istas Diodor. 16. 93. nuptias celebrandas finitimarum gentium reguli, Græcarumque civitatum legati frequentes Ægas convenerant. Id oppidum elegerat Philippus, non sine quodam omine eorum quæ postea accidere: nam ibi Macedonum reges sepeliri mos erat. Ferunt etiam Apollinem Plin. 4. 10. 3. Athen. 4. 14. Delphicum de bello Persico consulenti maturum interitum cecinisse. Sed ambiguum, ut mos oraculis, responsum Philippus ad Tacit. 2. 54. 5. Pausa. lib. 8. Arrian. 1. 2. 25. barbarorum exitium blanda interpretatione traxerat. Alia quoque præsagia, quæ tum nemo animadverterat, eventus monstravit. Erat inter custodes regii corporis Pausanias quidam, quem in solatium acceptæ ab Attalo injuriæ, rex in eum dignitatis gradum provexerat. Quippe Pausaniam Attalus mero onustum nefariis convivarum ludibriis exposuerat. Hujus ultionem quum à rege peteret, honorem accepit. Etenim Philippus virum spectatæ in bello fortitudinis, ad hoc nuper propinqua affinitate conjunctum punire Diodor. 16. 92. Justin. 9. 5. 8. adeo non sustinuit; ut insuper copiarum parti præfectum cum Parmenione & Amynta in Asiam præmitteret, opera ejus usurus in expeditione Persica. Pausaniam autem rogatum, ut ipsi temporibusque republicæ dolorem suum condonaret, comitate alloquii & honestiore stipendio placare conatus est. Sed adolescens

majorem contumeliæ, quam beneficii rationem habuit: odiumque ab auctore injuriæ, in negligentem ejus vindicem convertit. Plutarch. cap. 17.
Cum iis etiam, quos infensos Attali domui, nec Philippo concordes esse noverat, consilia communicasse non præter rationem creditum est; postquam ab Olympiade parricidæ in cruce pen- Justin. 9. 7. 10.
denti coronam auream impositam nemo dubitavit; aliaque facinora perpetrata sunt, ex quibus totius sceleris ordo causæque haud obscure perspicerentur. Dubia adhuc luce theatrum ingens Diodor. 16. 93.
hominum multitudo impleverat, spectatura ludos; qui superiorum dierum spectacula luxu & magnificentia longe superaturi dicebantur. Inter alia quibus divitiis illudere solent opulenti reges, & fortunæ suæ magnitudinem non capientes; duodecim deorum effigies eminebant, in quibus artificum industria cum materiæ dignitate certaverat. Tertiadecima Philippi thensa accesserat; nulla in re ceteris vilior. Id mortalitatis fastidium matura ultio consequuta est: & successu rerum insolescentem, seque diis immortalibus æquantem, priusquam indebito honore frueretur, fatum occupavit. Pausanias theatrum intrare volentem observaverat: utque præmissis amicis qui eum deduxerant, relictisque à tergo satellitibus (nam in tanta omnium benevolentia nihil iis opus esse volebat ostendere) solus ingrediebatur; percussor improvisus assilit: gladioque barbarico, quem sub veste habuerat, latus nihil tale exspectantis haurit. Hic fuit exitus maximi ætatis suæ regum. Macedoniæ regnum magnum ex inopi reddiderat: circumjectam barbariem domuerat: Græciæ imposuerat jugum: tum etiam Persico imperio imminebat. Jam auxilia Græcorum coibant; jam in Asiam trajecerant præmissi ab eo duces; quum in ipso rerum gerendarum articulo, prolixum victoriæ fructum sibi pollicentem vita destituit. Ita MAXIMA quæque in lubrico sunt; & audacissimas spes hominum, quilibet ex improviso casus eludit.
Olympias comperta morte regis, Cleopatram Attali neptem ad Justin. 9. 7. 12. Diodor. 17. 2.
suspendium adegit; natum ex ea paucis ante patris necem diebus Pausan. lib. 8.
puerum in ænea pelvi torruit: in clientes etiam propinquosque ejus atrocibus suppliciis sæviit, & occasione vindictæ per muliebrem impotentiam crudelissime usa est.

CAP. X.

Sed Alexander, per cujus absentiam mater ista perpetraverat, tanquam salutare sidus, componendis tantis fluctibus tempestivus affulsit. Plutarch. c. 17.
Quippe erectis in spem libertatis Græcorum animis, quos Philippus oppresserat; & tumultuantibus in vicinia barbaris; ne Macedoniæ quidem tranquillæ res erant. Attalus haud spernendi exercitus prætor, ambitioso imperio mirum sibi favo- Diodor. 17. 2.
rem apud militum vulgus conciliaverat: principibus Macedonum propinquitate innexus, etiam Philotæ sororem sibi desponderat: neque post tantas utrimque offensas inviso infestoque fides ha-

beri poterat. Amyntas, quem fratre Perdicca genitum, data in matrimonium Cyna Philippus generum legerat, ad paterni regni successionem per Alexandri cædem aspirabat. Populi magna pars Olympiadis tyrannidem exosa, alii rerum novarum cupidine, varie in hunc aut illum inclinabant studiis: nec deerant qui Alexandro Aëropi filio restituendum dicerent fastigium; quod excluso legitimo regni hærede, Amyntas prius, deinde Philippus, vi ac fraude invasissent. Exercitus quoque variis ex nationibus compositus, ut cuique animus aut spes erat, discordibus consiliis & sermonibus agitabatur. Contra Alexandro novum imperium, ac subito Philippi casu nihil adversus ingruentes motus provisum erat: & quanquam indolis haud pœniteret; ætas spernebatur. Viginti annorum adolescentem tantæ rerum moli humeros subjecturum; aut, si recepisset, parem futurum non arbitrabantur. Etiam nervus gerendarum rerum pecunia defecerat; qua abundantes Persæ in omnem fere Græciam corruptores miserant: & ne quid malis deesset, Macedoniæ maritima * Tusci piratæ deprædabantur. Convocatis amicis, * quum de præsenti rerum statu deliberatio instituta esset; non defuerunt qui censerent, omissa Græciæ cura, quanta posset lenitate deficientes barbaros in officio continendos esse: postquam intestini motus consedissent, longinqua facilius compositurum. Verum adolescens insigni animi magnitudine, cauta consilia pro ignavis fastidiebat. *Perpetuo omnium contemptui obnoxium fore, si in principio regni impune se sperni pateretur. AD omnem deinceps vitam pertinere, qualem de se opinionem in animis hominum incipiens imperator excitet. Philippi necem haud magis sibi, quam rebellibus inexpectatam accidisse: trepidantes adhuc, & consilii incertos nullo negotio opprimi posse: per Macedonum cunctationem erigi seditionis auctores; & qui nunc etiam nutarent animis, tumultuantibus accessuros: ita contra paratos confirmatosque anceps discrimen subeundum: nunc celeritatis magis, quam virium certamen esse. Quod si adversus singulos audacia non esset; quid deinde futurum, si metum confesso omnes uno impetu superfunderentur?*

His deinde congruentia ad populum loquutus, adjecit: *Effecturum se, ut cives hostesque fateri cogerentur, erepto patre corpus nomenque regis mutatum esse; consilium animumque non desiderari. Eam rerum conversionem nonnullos occasionem tumultuandi putavisse; sed brevi pœnas daturos: modo Macedones eosdem animos, eosdem lacertos sibi commodarent, quos tanta cum ipsorum gloria, tantoque victoriæ fructu, patri suo per tot annos præstitissent. Id quo promptius alacriusque facerent; omnium præter militiæ vacationem ipsis concedere.* Consilium regis fortuna comprobavit. Non segnius quam loquutus fuerat, singula aggressum felicissimus omnium exitus sequutus

1. 32. 15. Plutar. de fort. Alex. 1. 3. Curt. 6, 27.

Plutar. de fort. Alex. 1. 3. Arrian. 1. 3. 6.

Justin. 11. 1. 1.

Justin. 11. 1. 19. Arrian. 1. 1. 7. 7. 5. 17. Suidas v. Ἀλέξανδρος. Plutar. de fort. Alex. 1. 3. Justin. 11. 2. 7. Arrian. 2. 3. 18. Diod. 17. 4. * Strabo lib. 5. * Plutarchus c. 18. Justin. 11. 1. 5.

Diod. 17. 2. Justin. 11. 1. 10.

Justin, 11. 1. 8.

quutus

quutus est. Et Amyntam quidem, patefactis quas ille struxerat insidiis, occupavit: Attalum per Hecatæum & Parmenionem sustulit. Ex iis quos in Philippi necem consensisse rumor arguebat, unum Alexandrum Lyncistem exemit supplicio, quod imperium suscipienti affuisset, primusque *regem* salutasset: ceteros occidit. Ea severitate suam salutem in vindicta Philippi muniri credebat; simul aboleri famam, qua ut conscius paternæ cædis notabatur. Crebræ inter eos discordiæ fidem suspicioni fecerant: & questum injurias Pausaniam ad facinus confirmasse ferebatur, prolato ex Tragœdia carmine, quo Medea pariter pellici suæ, quique eam in matrimonium Jasoni tradidisset, & cujus in manum convenisset, idem exitium minabatur. Verum ipse quum aliquando Darii epistolæ responderet, invidiam in Persas transferre conatus est: illorum auro percussores Philippo comparatos fuisse. Quoque magis omnem culpæ suspicionem extergeret, postremo vitæ tempore magnificum Philippo templum extruere cogitaverat: id, inter alia in commentariis ejus reperta, successores neglexere.

Diodor. 17, 2, & 5.
Arrian. 1, 8, 2.
Curt. 7, 1. Justin. 11, 2, 2.
Plutarch. cap. 17.
Arrian. 2, 3, 18.
Curt. 4, 2.
Diodor. 18, 4.

CAP. XI.

Quum autem ad perficienda quæ animo agitabat, maximum in eo momentum positum arbitraretur, ut Græciæ principatum, quem Philippus comparaverat, retineret; raptim exercitu ducto Thessaliam improvisus irrupit. Sustulerant animos Thessalorum quidam, & insessis ad Tempe angustiis iter ex Macedonia venienti occludebant. Quippe eas regiones Olympus atque Ossa celebrati montes dirimunt: per quorum convalles Peneus amnis labitur, mira amœnitate solemnia gentis sacrificia meritus. Lætis utrimque nemoribus obumbratus incedit; multoque cum fremitu ruenti, ex vicinis arboribus avicularum garritus obstrepit. Angusta semita per quinque fere millia passuum protenditur, vix onusto jumento sufficiens iter præbens: quod adversus quemcumque numerum hominum vel decem armati sepiant. Sed ille qua minime perviæ rupes existimabantur, scalarum in modum exciso montis Ossæ latere, circumitu penetravit; adeoque celeritate sua cunctos exterruit, ut omnia ei vectigalia reditusque, simul universæ gentis imperium, quibus id legibus Philippus habuisset, nullo jam repugnante decernerentur. Phthiam, quæ generis sui auctorem Achillem protulisset, immunem esse jussit: eumque heroëm expeditionis adversus Persas socium atque commilitonem eligere se dixit. Ex Thessalia Thermopylas petiit, publicum Græciæ concilium; *Pylaïcum* appellant. Ibi quum frequens per eos dies conventus esset, in locum patris, Amphictyonum decreto, summus Græcorum imperator creatus; Ambraciotis ratam esse libertatem jussit, quam nuper expulso Macedonum præsidio receperant: ultro redditurum fuisse dictitans, ni paucis diebus ipsum antevertissent. Exinde Thebis admoto exercitu, fractaque Bœoto-

Maxim. Tyr. orat. 38.
Plin. 4, 8.
Liv. 44, 6, 5.
Polyæn. 4. 3. 23.
Justin. 11, 3, 2.
Philostrat. in Heroicis.
Plin. 35, 9, 3.
Liv. 31. 32, 3, 33. 21. 4.
Diodor. 17, 4.
Diodor. 17, 3.

rum & Atheniensium contumacia, qui populi maxime suis con-
Justin. 11,2, 4. siliis obstiterant; apud Corinthum Græcorum legatos occurrere
Arrian. 1, 1, 2. sibi jussit. Ibi confirmato Amphictyonum decreto, communi omnium sententia, in Philippi patris locum imperator Græciæ suffectus est: & in bellum Persicum auxilia decreta. Forte in eadem urbe Diogenes degebat, qui Cynico instituto spontaneam paupertatem amplexus, liberum & sui juris animum opibus curisque prætulerat. Apricabatur ille in Craneo, Corinthi suburbio, ubi cupressorum lucus est. Eo quum Alexander videndi ejus desiderio venisset, optionemque faceret quæ vellet ab ipso petendi; *Parumper discedere* jussit regem, *ne solem interciperet.* Inopinatum responsum, hominemque, in quem in tanta sua fortuna ne beneficii quidem jus haberet, admiratus Macedo dixisse fertur, *Diogenem esse voluisse, ni Alexander esset.* Scilicet magnitudo animi, qui ex alto despiceret omnia, quorum causa reliqui mortales semetipsos cupide perdunt, non plane fallebat mentem acerrimi juvenis; sed obcæcata cupiditatibus pervidere non poterat, quanto Melius esset carere supervacuis opibus, quam habere necessarias. Ex Peloponneso Delphos invisit; Apollinem de eventu belli, quod moliebatur, consulturus. Sed virgo fatidica negabat per eos dies adiri Deum fas esse: donec ipse eo profectus, vi corripuit virginem, & ad templum traxit. Sed quum inter eundum illa patrium morem pertinacia regis victum reputans, exclamasset, *Invictus es, fili*: accipere omen, dixit, nec alio oraculo sibi opus esse. His rebus celeriter confectis in regnum regressus, summo studio in vindictam spretæ Macedonum majestatis incubuit. Jamque præparatis omnibus, vere novo ex Amphipoli movens adversus liberas Thraciæ gentes, decimis castris ad montem Hæmum pervenit. Magna Thracum manus jugum occupaverat, transitu prohibitura regem: castra plaustris in modum valli circumdederant; propulsuri in hostem, si vis inferretur. Alexander barbarorum astu cognito edixit militibus, *Ut plaustris irruentibus, diducta phalange, innoxia dilabi paterentur; aut, si deprehensi essent, humi strati, clypeis arcte commissis, testudine se protegerent.* Ita hostium dolus irritus fuit: magna plaustrorum pars per intervalla ordinum devoluta est; quæ armatis incidere, clypeis impacta, suoque impetu subsilientia nihil ponderis ad obterendum habuere: omnisque illa tempestas citra noxam detonuit. Quo metu liberati Macedones, alacri clamore edito, impressionem faciunt. Procurrentes barbaros prægressi à dextro cornu sagittarii frequentibus telis incessebant: ita sine periculo phalanx in verticem enisa, ut primum æquo loco consistere potuit, haud ambigua victoria hostem nudum aut leviter armatum disjecit. Sed eadem res quæ barbaros in prœlio prodiderat;

Marginal notes: Pausan. lib. 2. — Plutarch. c. 22. & ad pr. indoct. cap. 7. Dio. orat. 4. Seneca de benef. 5. 4, & 6. Laërt. in Diog. Juvenal. 14, 309. Arrian. 7. 1. 6. Val. Max. 4, 3. f. — Plutarchus c. 22. — Diodor. 17, 93. — Arrian. 1, 1, 5. — Polyæn. 4, 3, 11. — Arrian. 1, 1, 13.

in fuga adjuvit. Armis haud ſane onerati per nota loca facile dilapſi ſunt. Ita deſideratis ex omni numero mille quingentis, ceteros fuga abſtulit: mulierum puerorumque ingenti multitudine, prædaque pro locorum conditione ſatis ampla, victor potitus eſt. Sic aperto montis Hæmi tranſitu, in interiora Thraciæ penetratum eſt. Lucus eſt in iis gentibus, quem Libero Patri dicatum priſca religione colunt. Ibi quum Alexander barbaro ritu ſacrificans, vinum aris infunderet, tanta flammæ vis erupit, ut ſuperato ædis culmine, in cælum emicare videretur: eoſdem gloriæ fines regi oſtendi omnes credidere. Alia ſubinde res nunciata prioris prodigii fidem affirmavit. In Thracibus qui Odryſæ appellantur, Libethrus mons & civitas eſt, Orphei natalibus inclita; ejus ſacram effigiem ex cupreſſo fabricatam multo ſudore manaſſe, qui viderant, ad regem retulere. De interpretatione ſolicitis Ariſtander exemit metum, ad res Alexandri pertinere aſſeverans; quibus decantandis alumni filiique Muſarum multum deſudaturi eſſent. Tribałli valida natio trans montem Hæmum colunt. In eos quum deſcenderet Alexander, rex gentis Syrmus in Peucen Iſtri inſulam confugerat, expeditione Macedonis multo ante comperta; ſeque & quidquid ætate vel ſexu invalidum erat, objecto amnis munimento tuebatur. Quippe Alexandro paucæ naves erant; & in aſpera præruptaque ripa difficilis exſcenſio, ab hoſte intento validoque haud ægre impediebatur. Ita Macedones re infecta diſceſſerunt, contenti illata paucis ante diebus clade: nam priuſquam eo proceſſiſſent alium Triballorum exercitum adorti, vix quinquaginta ſuorum amiſſis, tria hominum millia occiderant.

Sueton. Auguſt. 94. 7.

Tzetzes Chil. 7, 91.

Plutarch. cap. 22

Arrian. 1, 1, 17.

Strabo lib. 7.

Arrian. 1, 1, 28.

Plut. c. 16.

Arrian. 1, 1, 25.

CAP. XII.

Syrmo rege nequidquam oppugnato, in Getas convertit impetum; qui in ulteriore ripa quatuor equitum, decem peditum millia inſtruxerant. Id periculum non tam ex uſu belli ſumpſit, quam cupidine famæ; ut maximum Europæ flumen, defendentibus ferociſſimis gentibus, tranſiviſſe gloriari poſſet. Igitur equitibus quotquot capere navigia poterant impoſitis; pedeſtrium copiarum partem lintribus, quorum ibi magna erat copia, alios utribus tranſduxit. Improviſa Macedonum impreſſione (quippe tranſmittentes nox, & in ripa quam petebant, denſa frumenti ſeges texerat) territi Getæ vix primum emiſſi equitatus impetum tulere. Ut deinde cum phalange Nicanor ſucceſſit; effuſo curſu urbem quatuor ferme paſſuum millibus à flumine diſtantem petiverunt: mox, inſtante Alexandro, avectis conjugibus liberiſque, quod eorum equis eripere potuerant; ceteros reliquere victori. Eos rex Meleagro & Philippo abducendos dedit: exciſaque urbe, & in ripa fluminis Jovi Herculique & ipſi Iſtro, qui tranſeunti propitius fuiſſet, aris conſecratis; eodem die reduxit exercitum,

Jo. Magnus hiſt. Gotth. 3, 12.

Arrian. 1, 1, 29.

Strabo lib. 7.

Arrian. 1, 1, 35.

incruenta victoria potitus. Venerunt deinde finitimarum gentium Syrmique regis oratores cum donis, quæ apud ipsos in pretio habentur. Germani quoque, qui usque à fontibus Istri terras ad sinum Adriaticum spectantes habitant, legatos miserant. Nam Ister in Germania oritur; ipsi patrio vocabulo *Danubium* appellant. Magnitudinem corporum animorumque alacritatem admiratus Alexander interrogavit, *Quidnam omnium maxime vererentur?* putans suam potentiam formidabilem ipsis esse, eamque se confessionem expressurum. Illi *nihil se magnopere vereri* responderunt, *nisi forte, ne cœlum in ipsos rueret: ceterum virorum fortium amicitiam plurimi facere*. Perculsus improviso responso paulum reticuit; deinde hoc unum effatus, *Germanos arrogantes esse*; fœdus, ut petiere, iungit; Syrmoque & reliquis pacem dedit: satis gloriæ ea expeditione partum existimans, & in Persicum bellum animo conversus; unde cum leviori discrimine longe majus operæ pretium expectabatur. Taxasse id avunculum ejus Alexandrum constat, quum paulo post bello in Italia gerendo fatigaretur; nam inæqualem utriusque sortem questus, *Sibi cum viris pugnam evenisse* dixit, *Macedoni cum mulieribus*. Ceterum regulos Thracum quique alii ad res novandas opibus aut animis idonei videbantur, specie honoris, tamquam commilitones adversus Persas adsciceret, abduxit; capitaque ademit factionibus, sine principibus nihil ausuris. Per Agrianos & Pæonas Macedoniam repetenti Illyriorum motus nunciatur. Bardylis ex carbonario multarum in eo tractu nationum rex, etiam Macedoniæ gravis incubuerat: donec magno prœlio à Philippo victus; atque instaurato deinde bello fractis omnino viribus, in ditionem victoris concederet. Atque ille jam obierat, vita ad nonagesimum ætatis annum producta: ceterum filius ejus Clitus opportunum recuperandæ libertatis tempus advenisse dictitans, dum asperrimarum gentium armis Alexander trans Istrum attineretur; populares ad arma capienda impulit: inita societate cum Glaucia rege Illyriorum, qui Taulantii vocantur. Autariatæ alia natio iter facientes Macedonas aggressuri fuerant: Sed Langarus Agrianorum rex Alexandro fidus petiit, *Ut sibi curam eam permitteret: sese domi eorum tantum negotii ipsis comparaturum, ut animum à vexandis Macedonibus ad sua tuenda conversuri essent*. Collaudatum donisque magnifice cultum juvenem dimisit rex; etiam sororis Cynæ nuptias pollicitus, quam ex Illyria muliere susceptam Amyntæ in matrimonium dederat pater. Et Agrianus quidem promissam operam præstitit; sed morbo correptum, ne pacta mercede frueretur, brevi consequuta mors prævenit. Ita cohibitis Autariatis sine certamine Pelium perventum est, Dessaretiæ oppidum, Eordaico flumini imminens. Speciem pugnam expetentium præbebant hostes, & velut manus

Tacit. Germ. 1. 4. Arrian. 1, 1, 37. Liv. 9, 19, 11. Agell. 17, 21. Frontin. strateg. 2. 11, 3. Justin. 11. 5, 3. Arrian. 1, 2, 1. Hellad. apud Photium. Diodor. 16, 4. & 22. Justin. 7, 6, 7. Lucian. in Macrob. 1. 10, 4. Arrianus 1, 2, 3. Livius 31, 40, 1.

conserturi extra præsidia sua ferociter procurrerant : sed priusquam prœlium committi posset, refugerunt; licet opportuna loca, sylvisque & callibus impedita præcepissent. Fœdum ibi spectaculum Macedonum oculis objectum est : tres pueri, totidemque puellæ cum tribus nigris arietibus confusa strage jacebant; quos barbari sacrilego sacro diis suis immolaverant, quo pugnaturis audaciam inspirarent. Sed vindex numen scelestis mentibus pro virtute vecordiam injecit. Rex intra mœnia compulsos ducto exteriore muro intercludere statuerat; quum postridie cum magnis Taulantiorum copiis Glaucias advenit:ita spe capiendæ urbis abjecta, quomodo tuto discederet, cogitabat. Interim Philota cum jumentis castrensibus, & præsidio equitum frumentatum misso, comperit suos in discrimine versari; quippe Glaucias colles campo circumdatos occupaverat, in occasionem gerendæ rei intentus. Igitur adversus oppidanorum eruptionem parte exercitus in castris relicta, cum ceteris copiis impigre profectus est; territisque Illyriis, suos recepit incolumes. Ceterum iter facturo maximum periculum imminebat : hinc flumen, inde prærupti arduique colles viam coarctabant, relicto itinere quod multis locis vix quaternos armatos caperet: montium jugis Clitus atque Glaucias sagittariorum & funditorum cohortes magnamque gravis armaturæ manum imposuerant. Alexander ducentis equitibus ante utrumque phalangis cornu collocatis, imperat, *Ut erigerent hastas ; mox signo dato versus hostes tanquam impetum facturi, infestas protenderent; modo in dextrum, modo in sinistrum latus invicem conversi.* Suspensis eo commento hostibus phalangem raptim progressam nunc in plures acies diducit, nunc divisam colligit; ad extremum cuneo facto, in læva Illyriorum præsidia strenue infert. Illi celeritate & peritia Macedonum in stuporem versi, desertis quos tenuerant montibus, versus urbem refugerunt. Pauci restiterant in edito colle, qua jam transierat Macedonum agmen : iis dejectis, Alexander duobus fere millibus Agrianorum sagittariorumque locum capit; phalangi quam flumen transmittere jusserat, præsidio futurus. Ea re conspecta universa hostium multitudo iter ad montes arripuit; eo consilio, ut transjecta gravi armatura, extremum agmen, in quo ipse rex transiturus erat, adorirentur. Ille nihil territus venientes fortiter excipit; simul phalanx sublato clamore, quasi iterum transmisso amne subsidio suis itura, metum incussit hosti. Nam rex quæ evenerunt futura ratus, præceperat ut in adversam ripam delati statim aciem instruerent; lævum cornu, quod à flumine hostibusque propius aberat, in speciem multitudinis quantum possent explicantes. Itaque quum universum exercitum incumbere sibi putarent Taulantii, paulisper retrocesserunt. Id spa-

Arrian. l. 1. 6.

tium nactus Alexander, suos raptim ad flumen ducit: quo ubi ventum est, ipse inter primos transgreditur; & quum eos qui agmen claudebant reversus hostis urgeret; machinis dispositis quæ trans amnem missilia spargerent, eum submovit: simul qui jam ingressi flumen erant, è mediis aquis tela conjecere. Ita nemine desiderato ceterum iter quietum habuit. Triduum intercesserat; quum hostes tanquam fugato Macedone metu vacuos, passim nullo ordine tendere, neque more militari vallum fossamve pro castris habere, neque vigilias & stationes obire nunciatur. Igitur assumptis sagittariis Agrianisque, & ea Macedonum militum manu, quam Perdiccas & Cœnos ducebant; noctu superato flumine, celeriter ad eos contendit; reliquo exercitu sequi jusso. Nec expectato eo, ne occasionem mora consumeret, levis armaturæ militem præmittit: mox ipse cum ceteris impetu facto, semisomnos & inermes magna strage afficiunt; multos vivos capiunt; reliquos conjiciunt in fugam, & ad Taulantiorum usque montes persequuntur. Clitus in ea consternatione in oppidum Pelium se recepit: deinde sive munimentis urbis, sive suorum animis diffisus, incensa urbe, in Taulantios exulatum abiit.

CAP. XIII. Justin. 11, 2, 8.

Interea per universam Græciam diffusus rumor, Alexandrum in Triballis cecidisse, omnes Macedonicis opibus adversos in spem rerum novandarum erexit. EA quoque in rebus humanis haud postrema calamitas est, quod utcumque levi auctori, quæ facta optamus, tam enixe creduntur; quasi veritati vim afferre possit pertinax & impatiens rationis opinio. Repertus est qui se inspiciente circumventum regem, & quo minus ambigeretur, se in ea pugna vulneratum esse affirmaret: id pronis auribus acceptum vulgatumque, civitati Thebanorum extremæ calamitatis initium extitit. Quippe eo nuncio exciti quidam exulum, quos à Philippo ejectos diximus; ducibus Phœnice & Prothyte, præfectos Macedonum qui Cadmeam obtinebant, quum nulla doli suspicione extra arcem progressi essent, obtruncant: civibus ad speciosum liberandæ patriæ titulum strenue concurrentibus, præsidium obsident; & duplici vallo fossaque, ne commeatus aut auxilia submitti possent, circumdant. Legatis deinde supplicum habitu circum civitates Græciæ missis orabant, ne deesse vellent indigne ereptam libertatem repetentibus. Et Demosthenes quidem veteri in Macedonas odio Athenienses permovit, ut auxilia prompte decernerent: missa tamen non sunt, quia subito Alexandri adventu perculsis expectanda fortunæ inclinatio videbatur. Demosthenes privatis copiis Thebanos adjuvit, magnumque armorum numerum gratis subministravit: quibus perarmati qui Philippo adimente sua amiserant, Cadmeæ præsidiariis acriter institerunt. Peloponnesiorum haud invalida manus ad Isthmum

Arrian. 1, 3, 1. Plutarch. cap. 19. Diodor. 17. 8. Arrian. 1, 3, 10. Dinarch. contra Demosth. Diodor. 17, 18. Plutarchus Demosth. cap. 32. & in X. Oratorib. 8, 9. Dinarch. contra

convenerat: ad quos quum Antipater, quem interim dum abesset, Macedoniæ præfecerat rex, misisset petitum, ne contra commune Græciæ decretum cum professis Alexandri hostibus consilia miscerent; nihilominus Thebanorum oratores admiserunt. Quumque vulgus militum misericordia permoveretur, dux eorum Astylus, Arcas genere, moras nectebat; non tam incepti difficultate territus, quam per avaritiam; ut à festinantibus & necessitate anxiis majus stipendium acciperet. Decem talenta poscebantur: ea quum Thebani non conficerent, à Macedonicæ factionis hominibus oblata sunt, ut quiesceret. Ita de Arcadum auxiliis Thebanorum spes in nihilum recidit. Alias tamen ex Peloponneso copias, ne adversus Thebas militarent, pecunia Demosthenes avertit. Namque trecenta talenta à Persis accepisse dicebatur, queis ad facessendum Alexandro negotium uteretur. His ita nunciatis, Alexander præter Eordæam & Elymiotin, rupesque Stymphæas & Paryæas rapit exercitum: septimoque post die quam à Pelio movisset, Pellenen Thessaliæ oppidum pervenit. Post sextum deinde diem in Bœotiam venit; mox Onchestum, sex circiter passuum millibus à Thebis distantem processit. Inter hæc Thebani majore animo quam consilio administratis rebus, omnium ignari agebant; nec dum intra Pylas esse credebant Macedonum copias: ipsum vero regem adventare adeo fidem superabat, ut potius alium Alexandrum Aëropi filium exercitui præesse contenderent. Rex ad fanum Jolai positis castris, quod ante Prœtidem portam est, pœnitentiæ eorum locum dare constituerat; quum illi eruptione facta, in stationes Macedonum invecti, quosdam interficiunt, alios loco pellunt: donec ad ipsa jam castra suggressos emissa regis jussu levis armatura rejecit. Postero die ad portas, quibus in Atticam euntibus iter est, promoto exercitu, ut suis in arce conclusis præsto esset, adhuc cunctabatur; & si, pœniteret erroris, veniam ostentabat. Sed quibus pax placebat, potentia exulum eorumque per quos revocati fuerant, opprimebantur: qui nulla spe salutis reliqua si Macedones urbe potirentur, patriæ ruinis obrui malebant, quam illius incolumitatem suo interitu emere: & ex Bœotarchis nonnullos in consilium traxerant. Quantaque hominum vecordia fuerit, vel hinc cognosci potest, quod Alexandro postulante, ut defectionis auctores dederent, duobus capitibus omnem civitatis noxam expiaturi; ipsi vicissim Philotam & Antipatrum principes amicorum regis deposcere sint ausi, & per preconem pronunciare, *Si qui cum magno rege & Thebanis Græcorum libertatem adversus tyrannum asserere vellent, eos apud Thebas perfugium habituros.* Nec tamen Alexandri imperio oppugnata urbs est; sed, ut Ptolemæus tradidit (nam quidam aliter narrant)

Demost. Diod. 17, 8.

Plutarch. in X. Oratorib. 11, 2. Dinarch. contra Demosth Justi. 11, 2. 7, Arrian. 1, 3, 5.

Pausan. lib. 9.

Arrian. 1, 3, 5.

Pausan. lib. 9. Arrian. 1, 2, 8.

Plutarch. cap. 9.

Diodor. 17, 9.

Arrian. 1, 3, 12.

Polyæn. 4, 3, 2, Sabellic. ex Plut. c. 19. Diodo. 17, 11.

Perdiccas, qui in ea castrorum parte curabat, quæ vallo hostium, quo Cadmeam incluserant, obversa erat; non expectato signo impetum in eos fecit: superatoque munimento manus cum hoste conserere cœpit; & Amyntam, qui cum sua cohorte juxta

Arrian. 1, 3, 13.

ipsum tendebat, ut idem auderet, exemplo permovit. Mox Alexander suis timens, cum tota copiarum mole adfuit, & leviter armatis perrumpere, suisque auxilio ire jussis, ipse cum reliquis pro vallo substitit. Acri conserto prœlio Perdiccas dum interius vallum molitur, graviter saucius pugna effertur; & Cretensium sagittariorum multi, cum Eurybota duce suo cadunt. Thebani perculsis instant, & ad Alexandrum refugientes insequuntur. Ibi quum rex instructa phalange dispersos & turbatos hostium ordines invaderet, statim versa pugnæ fortuna, tanta Thebanorum trepidatio fuit; ut ne ad portas quidem, per quas in urbem se receperant, occludendas mente competerent: simul qui Cadmeam tenebant, in subjectos arci vicos excurrerunt. Ita nobilissima Græciæ urbs intra eumdem diem oppugnata & capta est. Nullum in ea crudelitatis exemplum prætermissum constat: viros feminasque promiscua strages hausit; nec ab impuberum cęde tempera-

Diodor. 17, 13.

tum est. Phocensium Platæensiumque & Orchomeniorum & Thespiensium ea infamia fuit; quibus olim, dum Thebana res valebat, vicinæ civitatis opulentia exitiosa fuerat: Macedones ultra fas belli non sævIere. Tandem, ut cædibus abstineretur, proclamatum est;

Plutarchus de virt. mulier. c. 48. Diodor. 17, 14.

quum jam sex hominum millia periissent: ceteris captis, ad triginta millia liberorum capitum venierunt. Ex omni præda quadringenta & quadraginta talenta redacta fuisse Clitharcus tradidit: alii,

Athænæus lib. 4. Diodor. 17, 14. Grotius de jur. bel. 3, 8. f. ex Quintiliano.

ex pretio captivorum id pecuniæ effectum. Centum talenta quæ Thebanis Thessali debebant, Alexander sociis accepto tulit. Pauci * quos bellum dissuasisse constabat, servitutem effugerunt: item sacerdotes, & quorum hospitio rex paterve ejus usus esset.

* Plutarch. cap. 20. Ælian. hist. var. 13, 7. Arrian. 3, 1, 26.

* Polyæn. strate. 8, 39. Plutarch. c. 20. & de virt. mulier. c. 46.

Ex reliquis Timoclea nobilis facinoris mercedem, cum præsenti libertate, famam apud posteros tulit. Inter Thracas, qui Alexandro militabant, quidam * equitum ductor post vim mulieri illatam; ubi pretiosissima quæque occuluisset, minitabundus interrogabat. Illa non tam opum quam pudoris damno mœsta, avaritiam barbari in occasionem vindictæ convertit: ostensoque puteo, in quem mundum suum conjecisse simulabat, hominem cupide eo despicientem subductis pedibus impulit; conjectisque desuper saxis, quum ex angusto profundoque loco ascensum frustra moliretur, obruit. Comprehensa à turmalibus occisi, ad Alexandrum trahitur, ut interfecti ducis pœnas daret. Ibi interrogante rege, quænam esset, & ob quod delictum adduceretur? intrepido vultu & voce, *Theagenis*, inquit, *soror sum: ejus, qui pro libertate Græciæ Thebanorum imperator occubuit. Injuriam meam*

meam ulta castitatis meæ prædonem interimi: cui si meo supplicio parentari jubeas, scies HONESTÆ mulieri post extortam pudicitiam spiritu nihil vilius esse. quem utcumque expellere festinaveris, sero moriar, pudori patriæque superstes. Alexander cognita causa Thracem jure cæsum pronunciavit; neque sibi placere ingenuis mulieribus vim fieri: collaudatamque feminam, cum omnibus qui cognatione ipsam attingerent, liberam esse jussit; & quo quisque vellet discedendi potestatem fecit. Pepercit & Pindari posteris, in honorem vatis, qui proavum regis Alexandrum carminibus suis inseruerat: ipsiusque domum cremari vetuit. Non enim præsentem tantum virtutem adamavit; verum etiam memoriam magnorum virorum reverentia, & progeniem illorum beneficiis prosequutus est. Nam & postea quum postremo prœlio Darium vicisset, Crotoniatis prædæ partem misit, quod Xerxis bello, ceteris Græcorum coloniis de Græcia desperantibus, Phayllo duce triremem unam ad Salaminem misissent: & Platæenses honore donisque affecit, quia majores eorum Græcis adversus Mardonium prœliantibus agrum suum dono dederant.

Arrian. 1, 3, 26. Ælian. histor. var 13. 7. Dio Chrysost. orat. 4. Tzetzes Chil, 7, 139.

Plutarch. cap. 63.

Herodot. 8, 47.

Plut. Aristide c. 25.

CAP. XIV.

Hanc Thebanorum cladem multa ostenta præcesserunt. Tribus ante mensibus quam Alexander advenisset, in fano Cereris, quæ *Thesmophoros* appellatur, conspecta est araneæ tela nigra; quum circa tempus Leuctricæ pugnæ, qua res Thebana ad summum felicitatis evecta fuit, candida comparuisset. Ad hæc sub adventum Macedonum sudantes in foro statuæ, èque lacu apud Onchestum tristis mugitus, & prodigioso sanguine fluens Dirce, terrere obstinatos poterant, nisi destinatos sorti suæ superbia perdidisset. Quippe majorum gloriam intuentes, à quorum moribus longe recesserant, & in disparibus artibus eandem sibi fortunam polliciti, patriæ ruinam accelerarunt; quum adversus triginta peditum, tria equitum millia, eumque veteranum & toties victorem exercitum, paulo plus decem armatorum millibus opponere non essent veriti. Ceterum Alexander urbe capta ad consilium sociorum retulit, quomodo ea utendum videretur. Erant inter eos Phocenses, multique ex Bœotis, quibus antiquissimæ cum Thebanis discordiæ gravibus sæpe damnis constiterant: neque dum Thebæ starent, aut odiis suis satisfactum, aut securitati prospectum rebantur. Horum auctoritas valuit, ut muri atque ædificia diruerentur; ager arbitrio regis inter victores divideretur. Ita nobilissimam urbem, non hominum modo clarissimorum, verumetiam * deorum natales afferentem sibi, è media * Græcia una dies eripuit. postquam octingentos fere annos post oraculum * de corvis, eosdem incolas habuisset. Olim enim pulsis à gente Thracum atque Pelasgorum Bœotis edita sors fuerat: *Post quartam demum ætatem patrias sedes recepturi, considerent interim, quo loco corvos albos conspicati forent.* Ita quum

Diodor. 17, 10. Pausan. lib. 9.

Diodor. 17, 9. Julian. in Cæsar. Arrian. 1, 3, 26. 1, 13, 24. Justin. 11, 3, 8. Diodor. 17, 14. Plutarch. cap. 20.

* Justin. 11, 4, 4.

* Æschin. contra Ctesiph. Dinarchus contra Demost. Agatharchides apud Photium.

* Diodor. 19, 51. Ὀλυμπ. ἀναγ.

Strab. li. 9. Cœlius Lect. Ant, 17, 11.

* Tzetzes Chil. 7, 139. * Plutarch. Lys. c. 28. Suidas ex Polyb. 5, 10. Pausanias lib. 9.

ad Arnen Thessaliæ oppidum venissent, corvis conspectis, quos pueri gypso illeverant, ibi substiterunt. Diruta urbs est ad tibiæ* cantum; quomodo sexagesimum ante annum Athenas * Lysander deleverat. Templis tamen aliisque sacris ædificiis abstineri jussit Alexander; etiam ne quod per incuriam damnum iis daretur, solicitus. præter insitam in deos venerationem recens religio permoverat: quia militum quosdam Cabirorum fanum, quod ante urbem est, spoliare aggressos, subita tempestas fulminibus & flamma cœlesti consumpserat. Relictæ sunt etiam effigies statuæque, diis, vel hominibus virtute præcellentibus, per loca publica positæ. proditumque est memoriæ, fuisse qui inter consternationem captæ direptæque urbis aurum in sinus aut amicula statuarum abdiderint; idque salvum repererint, quum vigesimo post anno Cassander Antipatri filius Thebas instauraret. Quod quidem non tam misericordia in profugos fecisse creditur; quam ut Alexandri, quem oderat, gloriam detrectaret. Quamquam autem veterem murorum ambitum urbi restituisset; neque mores antiquos, neque fortunam reddere potuit. nunquam postea resurrexit, ut convalesceret: sed multis subinde calamitatibus vexata, vix tenuis oppidi speciem ad memoriam nostram retinuit. Pœnituisse postea ferunt Alexandrum; quod excisis Thebis velut alterum Græciæ * oculum eruisset. utique postquam Clitii cædem, & Macedonum ignaviam, expeditionem in penitiores Indos pertinaciter recusantium, iram Liberi patris interpretatus est, ob afflictam patriam ejusmodi pœnas repetentis. & reperti sunt, qui ipsam regis mortem, non sine vindicta Bacchi, ab ebrietate & vino profectam crederent. His ita perpetratis, Athenas misit, nunciatum, *Ut oratores qui populum adversus Macedonas concitare non desinerent, traderentur; aut si illos amittere gravarentur, eadem contumaciæ præmia expectarent, quorum exemplum in Thebanorum calamitate conspicerent.* Ibi quum Phocion, cujus ob integritatem vitæ maxima ad populum auctoritas erat, *Non irritandum adolescentis victorisque animum* diceret, hortareturque eos ad quos periculum maxime pertinebat, *Ut Lei & Hyacinthi filias imitati, spiritum pro patriæ salute profundere ne dubitarent:* Demosthenes, qui nominatim petebatur, surrexit docuitque, *Falli Athenienses, si paucorum deditione periculo defungi posse crederent: callidos Macedonas eos exposcere, quorum vigilantiam atque virtutem maxime invisam suspectamque haberent. amotis publicæ libertatis custodibus, in orbam indefensamque civitatem, tamquam lupos in oves canibus destitutas, impetum facturos esse.* Multa commiserat in Macedonas Demosthenes, ob quæ haud injuria nullum apud eos veniæ locum relictum arbitrabatur. Philippo occiso auctor exstiterat, ut Pausaniæ sacellum exstrueretur; apud pulvinaria deum supplicationes haberentur; aliaque ob insignem lætitiam decerni solita curarentur. Alexandrum alias pue-

Plin. 34, 8, 15. Athen. 1, 15. Ennii Græcia. Diod. 19, 53. Pausan. lib. 9.

Plut. Demetrio cap. 53. Strab. li. 9. Ennii Græcia. * Agathar. apud Phot.

Plut. c. 21. Arrian. 4, 2, 13.

Athenæus 10, 9.

Diodor. 17, 15. Arrian. 1, 4, 29.

Plutarch. Phoc. c. 21.

Plutarch. Demost. cap. 33. Æschines contra Ctesiphon.

rum; alias prodigiosæ vecordiæ vocabulo *Margiten* appellaverat: Persico auro corruptus, omnium fere bellorum, quæ contra Alexandrum patremque ejus Philippum Græci depugnaverunt, fax atque concitor fuerat. Attalum, quo graviorem adversarium non habuerat Alexander, Atheniensium * societatem pollicitus, ad bellum regi palam inferendum exstimulaverat. Neque civitas Atheniensium mediocriter deliquerat, detractis Philippi statuis, earumque materia in fœdos usus conversa: aliisque admissis, quæ vulgus imperitum & mobile, nulla futuri cura, ex arbitrio suasuque paucorum animose perpetrat. Sed nihil ex iis quæ præfracte & contumaciter fecerant æque commovit regem, quam in Thebanos humanitas. quos inter patriæ ruinam elapsos, contra ipsius edictum receperant; tantum ob eorum vicem doloris præ se ferentes, ut etiam mysteriorum solemnia, quæ in honorem Liberi Patris præcipua religione quotannis celebrant, ob publicam mœstitiam intermitterent. Verum cupidine belli Persici, condonare Græcis injurias suas, quam exsequi malebat. Igitur quum Demades, qui Philippo quoque gratus acceptusque fuerat, preces civitatis ad eum detulisset, Atheniensibus indulsit, ut Demosthene, Lycurgoque, & aliis quos depoposcerat retentis, unum Charidemum in exilium mitterent. Ille ad Persas se contulit; magnoque ipsis usui fuit, donec ob libertatem * linguæ Darii jussu interfectus est. Alii quoque non postremi nominis viri, odio regis urbe deserta, ad hostes illius * profecti, multum negotii Macedonibus exhibuerunt. Post eum rerum impetum cursumque, nemo supererat in Græcia, qui aut viribus suis post Thebanos (quorum gravis * armatura celebris olim fuerat) aut occupata Leucadia, munimentis confideret. Namque Leucadios situ oppidi, & proviso in longam obsidionem commeatu feroces, fame domuit; quum expugnatis quæ circa erant castellis, homines Leucadiam abire passus, adaucta per singulos dies multitudine, omnem eorum penum exhausisset. Igitur ex Peloponneso quoque legationes venerunt, gratulatum quod confectis ex animi sententia barbaricis bellis, etiam Græcorum quorumdam insolentiam & temeritatem castigasset. Arcades, qui Thebanis auxilio futuri se commoverant, duces, quorum instinctu ad eum furorem prolapsi essent, capitis se condemnavisse exponebant. Elei exulibus suis reditum concessisse, non ob aliud, nisi quod Alexandro charos accepissent. Et Ætoli excusaverunt, quod in tantis Græciæ turbis, ipsorum quoque gens novorum consiliorum expers non fuisset. Megarenses novi generis honore risum regi, quique circa eum erant, commoverant, referentes *ob studium & beneficia Alexandri in Græcos, Megarensis populi scito civitatem illi decretam esse:* donec intellecto nemini ad eum diem, excepto Hercule, id honoris habitum, lætus accepit.

Justin. 11, 3, 4. Suidas Μαργίτης Plutarch. Demosth. cap. 32. Erasmi adag. in *Margites.*
* Diodor. 17, 5. Dio orat. 38.
Æschines contra Ctesiph. Pausan. lib. 9. Plut. c. 19. & Camillo c. 31.
Diod. 17, 35. Plutarch. Demost. cap. 33.
Plut. in X. Orat. 7, 2, 8, 9. Demosth. epist. 3.
Arrian. 1, 13, 31. Justin. 11, 4, 12.
Dinarch. contra Demosth.
* Curt. 3, 5, 10.
* Diod. 17, 25. Curt. 3, 13, 15.
* Dio orat. 64.
Frontin. 3, 4, 5.
Arrian. 1, 3, 27.
Plutarch. de monarch. c. 2. Seneca de benef. 1, 13.

Ceteris respondit : *Nihil sibi quiete & incolumitate Graciæ antiquius esse ; modo in posterum novis rebus abstinerent : præteritorum veniam facile concedere.* Verum Spartanis maxime diffisus, Philiadæ liberos Messenen, unde pulsi fuerant, restituit : Pellenen Achæorum Chæroni tradidit : Sicyonem, aliaque Peloponnesi oppida per clientes suos habuit, qui consilia Lacedæmoniorum ex propinquo specularentur. Tot tantisque rebus perficiendis pauci menses suffecerunt. intra quos tam grave atque multiplex bellum leviore negotio confecit, quam alius paravisset. Ipse quidem eam victoriam celeritati se debere confessus, interroganti, *quonam maxime modo Graciam subegisset? nihil cunctando*, respondit.

Demost. de Alexandreo fœdere Paus. fin. lib. 7.

Capell. in hist. sacra & exotica. Homeri Scholia Iλ. β.

J. FREINSHEMII
SUPPLEMENTORUM
IN Q. CURTIUM
LIBER SECUNDUS.

PERSARUM ea tempeſtate Darius rex erat, paulo ante Philippi necem evectus in id faſtigium à Bagoa ſpadone; qui Ocho rege, & deinde filio ejus Arſe, cum tota eorum domo extinctis, imperium quod ſibi vindicare non poterat, ſui beneficii fecit; perennem ſibi gratiam pollicitus apud eum quem tanto munere devinxiſſet. Nec tamen indignus ea fortuna Darius apud populares habebatur; nam etiam à gente regia non alienus erat: quippe Oſtanes Ochi patruus Arſanen genuerat, Arſanes Codmannum. Sic enim vocabatur, dum privatus eſſet; ſed in Cyri ſolium collocatus, more quodam Perſarum, ejurato veteri nomine, Darius appellari voluit. Bello quoque ſpectatus, cæſo ex provocatione hoſte, * quum adverſus Caduſios bellum gereret Ochus, magnam virtutis opinionem pepererat. Hic à conditore regni * Cyro decimus imperio Perſarum pręfuit. Nam Ochus Artaxerxem patrem; ille Darium exceperat. Huic Artaxerxes regnum reliquit, Xerxis filius. Xerxes Dario patri ſucceſſit; qui Hyſtaſpe genitus, poſt extinctum in Cambyſe Cyri ſanguinem, illuſtri ſeptem * Perſarum conſpiratione, imperium Magis extorſit. Sub his regibus per ducentos & triginta ferme annos res Perſarum mira felicitate floruit: acribus initiis, dum rudis ad voluptates natio pro libertate, gloriaque & opibus animoſe dimicabat: procedente tempore, poſtquam præmia virtutis adepti videbantur, ipſam poſthabuere; non tam ſuis viribus tuti, quam fama potentiæ à majoribus partæ, uſuque divitiarum, quibus haud paulo felicius contra Græcos, quam armis decertavere. Ad poſtremum itaque, quum adverſus Alexandri vim auro pa-

Diodor. 17, 7. Diodorus 17, 5. Arria. 2, 3, 18. Strabo fin. l. 15.

Scalig. de emendat temporum lib. 6 Curt. 4, 2. *Juſtin. 10, 3, 3. Diodor. 17, 6. * Sleidan. lib. 1. de 4. monarch. Scalig. lib. 6. de emend. tempor. Schubert. lib. 2. de ſcrupulis chronol. *Herodot. 3, 70. Juſtin. 1, 7, 19. Xenoph. παιδ. lib. 1. Arrian. 5, 1, 19.

Plutarch Ageſilao cap 24. &

Artoxerxe c. 30. rum proficeretur, omnique externa ope abscedente sibimet ipsis innitendum esset; animi deliciis & molitie fracti effeminatique fortunæ ruentis impetum non sustinuerunt. Quippe INDUSTRIAM egestas acuit; affluentiam rerum luxus & inertia sequitur. Igitur Diodor. 17, 7. audito fine Philippi, cujus fortuna & apparatibus exterriti fuerant, metu soluti, Alexandri adolescentiam despiciebant; contentum fore Aeschin. contra Ctesiph. arbitrati, si securo Pellæ obambulare liceret. Verum quum de bellis ipsius victoriisque alia super alia nunciarentur; contemptum hactenus juvenem impensius formidantes, summa cura, ut in bellum atrox atque diuturnum, auxilia comparabant. Et quoniam superiorum prœliorum experimentis imparem Asiaticum militem Curt. 5, 29. Europæo didicerant, missis in Græciam conquisitoribus, ad quinquaginta millia egregiæ juventutis mercede conduxerunt. His copiis Memnon Rhodius prætor datus est; qui multis ante bellis fidem virtutemque suam Persis abunde probaverat. Is ad occupandam Diodor. 17, 7. Cyzicum missus, citatis itineribus, per Phrygiam, qua Troadi committitur, ad Idam montem pervenit, ipso nomine naturam situs sui præferentem: nam condensa arboribus loca *Idas* antiqui Pausan. lib. 10. dixere. Exsurgit iste celsiore cacumine, quam ceteri ad Hellespontum montes. In medio specum habet religioso horrore famam in Diodor. 17, 7. fabulis nactum, ut ibi dearum formas arbiter Trojanus spectasse Apollod. lib. 2. prædicetur, quum imperio patris expositus, in Ida monte adole-Diodor. 17, 7. visset. Eadem Idæorum Dactylorum patria esse fertur, qui primi, Magna Matre docente, ambiguum ferri usum, neque minus utile Plinius 34, 14. necessitatis laborisque solatium, quam acerrimum furoris instru-Diodor. 17, 7. mentum, invexerint vitæ. Illud etiam admiratione dignum proditur, quod circa canis exortum, ventis depressiora turbantibus in summo Idæi jugi cacumine quietus aër est: quodque multa ad-Lucretius 5, 662. huc nocte terris incubante, solem aiunt conspici, non globi fi-Mela 1, 18. gura: sed in amplissimam latitudinem sparsum, & velut diversis Plinius 2, 11, 3. ignium agminibus utrumque montis latus amplexum, coire paulatim; & propinquante jam luce jugero paulo majus spatium im-Diodor. 17, 7. plere; pauloque post in solitum orbem collectum, destinatum iter percurrere. Credo per aërem nocturno gelu astrictum, nullisque ventorum flatibus disjectum, solis orientis, adhuc imperfecta imagine late sparsa, fallax oculis miraculum apparere; donec eo paulatim vi caloris absumpto dissipatoque, liber ad ipsum sideris orbem aspectus permittatur: nam sereno liquidoque cœlo radii transmittuntur: ubi coactus aër est, sistit exceptos, & tanquam in speculum incidentes cum incremento splendoris diffundit. Sub Idæ radicibus Cyzicenus ager in Propontidem excur-Strab lib. 13. rit: ipsum oppidum in mediocri insula situm gemino ponte con-Plinius 5, 32. tinenti annectitur. Sed id opus paulo post Alexander molitus est: Diodor. 17, 7. sub Memnonis expeditionem navibus commeabatur. Qui quum

Cyzicenos improviso impetu nequidquam terruisset, muros gnaviter tuentibus oppidanis: eorum regionem hostiliter populatus magnam inde prædam coêgit. Nec à Macedonum ducibus cessabatur: Parmenio Grynium Æolidis oppidum expugnat, incolas servituti addicit. deinde Caicum amnem transgressus, Pitanen adoritur, urbem opulentam, & duplici portu accipiendis ab Europa copiis opportunam. sed propero adventu Memnonis statim soluta obsidio est. Calas deinde, qui cum modicis Macedonum atque mercenariorum copiis in Troade res gerebat, cum Persis prœlio certavit: & impar hostium multitudini in Rhœteum se recepit. Strabo lib. 13. Diodor. 17, 7.

Intera Alexander constitutis in Græcia rebus, in Macedoniam reversus, quæ tantam belli molem aggressuro cavenda vel administranda essent, cum amicis deliberabat. Antipater ac Parmenio ætate & dignitate præcipui obtestabantur, *NE in uno corpore totius imperii salutem fortunæ insidiis exponeret: quin prius operam daret liberis; & incolumitate patriæ firma, ita demum de incremento ejus cogitaret.* Quippe præter Alexandrum nemo ex Philippi sanguine dignus imperio supererat, Cleopatræ sobole per Olympiadem intercepta: Aridæus sordibus materni generis, & turbata mente Macedoniam dedecere putabatur. Verum ille quietis impatiens, nihil nisi bellum, & ex victoria gloriam assidua cogitatione volvebat. Igitur, *Vos quidem*, inquit, *ut probos & amantes patriæ viros decet, de commodis adversisque illius haud sine causa soliciti estis. Arduum enim quis neget? opus ordimur, quod semel temere ceptum, si eventus arguat, sera pœnitentia nequaquam emendaverit. Nam antequam vela solvamus, navigare velimus an quiescere, nostra consultatio est: quum ventis fluctibusque nos crediderimus, in ipsorum arbitrio omnis noster cursus erit. Itaque non moleste fero vestram opinionem à sententia mea dissidere; quin potius simplicitatem laudo, vosque precor ut in iis etiam de quibus porro referetur, eodem instituto utamini. AMICI regum, si qui eo nomine digni sunt, non tam gratiam eorum, quam utilitatem atque decus in consilio habent. QUI aliter fieri censet, quam ipse facturus erat, non instruit consultorem, sed decipit. Ceterum ut & vobis consilii mei ratio pateat; certum habeo nihil minus convenire rebus meis, quam dilationem. Omni quæ circa Macedoniam colit barbarie pacata, exstinctisque Græcorum motibus, fortissimum florentissimumque exercitum ocio & desidia dilabi patimur: an potius in opulentissimas Asiæ regiones inducimus, olim possessionem ejus spe complexum, & præmia laborum, quos diu sub patre meo, deinde nobis imperantibus tertium jam annum exhausit, ex Persarum spoliis expetentem? Novum adhuc imperium Darii est; & interfecto Bagoa, cujus beneficio regnat, crudelitatis & ingratitudinis suspicionem apud suos incurrit: quæ res*

CAP. II. Diodor. 17, 16. 1, 9, 29. Comment. in Curt. 10. Zosimus lib. 1. Curt. 6, 8, Diod. 17, 5.

optimos eorum qui parent, odio adversus imperantes implent, & ad obsequia segniores, aut etiam præfractos reddunt. Numquid sedebimus dum auctoritas ejus confirmetur; & rebus domi per otium compositis, ultro bellum in Macedoniam transferat? multa celeritatis præmia sunt, quæ nobis cessantibus ad hostem pertinebunt. Magnum in ejusmodi negotiis momentum post se trahit prima animorum inclinatio: at illa semper occupanti parata est. quippe NEMO cunctanter appetit fortioris gratiam: porro FORTIOR habetur, qui infert bellum, quam qui excipit. Quanto autem existimationis nostræ periculo fallemus spem eorum, qui adolescentibus nobis eum honorem deferendum judicaverunt, quem maximus imperator, pater meus, post tot virtutis experimenta paulo ante obitum obtinuit? Non enim ideo Græcorum concilium imperium nobis decrevit, ut in Macedonia desides & ignavis voluptatibus addicti, injurias olim & nuper Diodor. 17, 16. *Græco nomini illatas negligeremus; sed ut eorum, quæ per summam superbiam improbe & petulanter in nos commiserunt, pœnas penderent. Quid dicam de iis Græcorum nationibus, quas late per Asiam diffusas impotentium barbarorum intoleranda servitus premit? Equidem quibus nuper precibus, quibusque argumentis causam eorum Delius Ephesius egerit, quum ipsi memineritis, non repetam.* Plutarch. advers. Coloten. c. 50. *Id sane constat, eos omnes, ut primum signa nostra conspexerint, protinus ad nos esse transituros, & pro liberatoribus assertoribusque suis adversus graves iniquosque dominos quodlibet periculum impigre suscepturos. Quamquam quid nostri pariter hostiumque obliti auxilia circumspicimus adversus gentes, quas etiam paulo lentius vicisse a pudore quam gloria propius abfuerit? Patrum avo in Asiam profectis Lacedæmoniorum paucis ingentes hominum exercitus frustra restiterunt:* Plutarch. Agesil. c. 8. & seqq. *Phrygiam, Lydiam, Paphlagoniam, agi ferrique passi; aut quoties vetare voluerunt, ad hostium satietatem cæsi sunt: donec à suis revocatus Agesilaus, ob exortos in Græcia tumultus, trepidantibus & consilii incertis animi ex tanto terrore recipiendi spatium concederet. Paucis ante istum annis vix decem Græcorum millia, sine ducibus, sine commeatu, ex intimis Persici imperii partibus, per tot infestas nationes iter in patriam ferro aperuerunt.* Xenop. ἀναβάσεως lib. 2. & seqq. *quum eos persequeretur universus regis exercitus, quo modo cum Cyro fratre de regno dimicaverat: victorque extiterat: quem illi quidem ubicumque congressum fuderunt fugaveruntque. Nos igitur, quibus universa Græcia tot victoriis edomita paret, qui eorum fortissimos aut in acie cecidimus, aut habemus in castris; timebimus scilicet Asiam, quam eorum quos vicimus pauci pudendis cladibus affecerunt?* Aliis deinde in eamdem sententiam adjectis, adeo permovit animos, ut omnibus assentientibus etiam Parmenio, qui maxime bellum differri voluerat, maxime accelerandum censeret, ultroque jam Alexandrum hortaretur. Plut. Alex. c. 88. Itaque omni cura ad maturandam profectionem conversa, ad Dium Macedoniæ urbem Jovi

Jovi Olympio sacrum fecit, institutum ab Archelao, qui post Perdiccam Alexandri filium regnavit. Musis quoque ludos scenicos fecit, per novem dies, pro numero dearum. Post hæc convivium summa magnificentia celebratum est; tabernaculo quod centum lectos caperet, adornato. ibi cum amicis ducibusque, & civitatum legatis accubuit. per exercitum quoque victimas dividi jussit, aliaque præberi, quibus destinatus hilaritati dies festivis epulis, & faustis instantis belli ominibus transigeretur.

Diodor. 17, 16. Arrian. 1 4, 1. Justin. 11, 5, 6. Diodor. 17, 16.

Vere novo contractis undique copiis in Asiam trajecit; exercitum robore quam numero validiorem ducens. Triginta peditum millia Parmenio ducebat: quorum Macedones tredecim expleverant; quinque erant mercede militantium; ceteram multitudinem socii fœderatique miserant. Has copias Illyrii Thracesque & Triballi, ad quinque hominum millia sequebantur; additis mille Agrianorum sagittariis. Equitatum Macedonum mille octingentorum Philotas ducebat; & totidem ex Thessalia Calas: à reliqua Græcia sexcenti omnino equites venerunt, quibus Erigyum præposuit: agmen ducebat Cassander cum nongentis Thracum atque Pæonum antecursoribus. Hunc exercitum, non ultra quam in triginta dies proviso commeatu, infinitis barbarorum copiis opponere non dubitavit; virtute suorum fretus, qui vincendo senes facti, robore animorum armorumque usu cuilibet multitudini hostium insuperabiles erant. Antipatro, quem cum duodecim millibus peditum, & mille quingentis equitibus Macedoniæ Græciæque rebus præfecerat, injunctum, ut continuos in Europa delectus ageret, quibus adversus prœliorum fatique detrimenta exercitus subinde novaretur. Hoc unum sibi exceperat, quum cetera amicis largiretur. Quidquid enim salva majestate regni abesse poterat, priusquam naves conscenderet, inter suos distribuit. Perdiccas prædium quod dabatur non accepit, interrogato rege, *Quid tandem sibi ipsi reliqui faceret*? atque illo subjiciente, *spes: Earumdem ergo*, inquit, *& nos participes erimus, qui tuis auspiciis militamus*. Pauci hunc sequuti sunt: per ceteros non stetit; quin interrogatus, *Ubi thesauri ipsius essent?* vere responderet, *Apud amicos*. Sane de summa rerum alea jacta, non absurde collocasse videtur opes quas habebat: quippe aut victor multo majores adepturus erat; aut si victus esset, istas quoque amissurus. atque interim alacrioribus ministris utebatur. neque multum abscedebat præsentibus necessitatibus, quum agros & prædia, & reditus quorum dies multo post venturi erant, donaret: pecunia in belli usum seposita, cujus quanto minor copia erat, diligentius administrabatur. Quippe Philippo interfecto, minus sexaginta talentis pecuniæ signatæ, paucaque ex auro & ar-

CAP. III. Arrian. 1, 4, 3. Plutarch. c. 23. & de fort. Alex. 1, 3. Justin. 11, 6, 2. Polyb. 12, 10. Liv. 9, 19, 4. & 42, 51, 11. Front. 4, 2, 4. Paneg. Constantino dictus Diod. 17, 17. Diod. 17, 17. Plutarch. c. 23, & de fort. Alex. 1, 3. 2, 24. Curt. 3, 5. Arrian. 14, 3. Diodor. 17, 17. Curtius 5, 6. Justin 11, 5, 5. Plutarch. c. 23. & de fort. Alex. 2, 24. Marcellin. 25, 14.

Arrian. 7, 2, 15. Curt. 10, 8. Plutar. c.23. & de fort. Alex. 1, 3. & 2, 24. Diod. 16, 8.

argento pocula in thesauris ejus reperta sunt : quum æris alieni quingenta ferme talenta relinqueret. Quamquam enim iste rem Macedonicam insignibus incrementis auxisset, auri quoque metallis apud Crenidas (ipse Philippos appellavit) ita excultis, ut inde mille talenta annui proventus cogerentur; continuis bellis, neque minus largitionibus, ærarium exhauserat. Macedoniæ etiam instaurandæ ornandæque magnos sumptus fecerat, quum pauperrimam accepisset. Ipsum inter initia regni tenuem fuisse, & quum ex quinquaginta drachmis auri poculum haberet, id cubitum euntem capiti subjecisse plerique meminerant. Hujus ergo filius bello lacessivit regem Persarum, cui somnum capienti quinque talentorum auri millia pro cervicali, tria argenti pro scabello, sub capite pedibusque lectuli, peculiaribus cubiculis servabantur: quamquam ad paternum æs alienum octingenta insuper talenta, quæ ipse mutuo sumpserat, adjecisset. ex quibus vix decima portio supererat. Solvisse autem dicitur Timotheo * tibiis concinente, summaque militum alacritate, opes barbarorum quos oppugnatum irent, * certa fiducia sibi destinantium. Hoc modo per lacum quem à vicini montis nomine *Cerciniten* vocant, ubi classem habebat, in Strymonem invectus; Amphipolin, & deinde ad ostia Strymonis processit: quo trajecto, præter montem Pangæum, viam ingressus est, quę Abderam & Maroneam ducit. Nam in litore iter facere instituerat, ut navibus suis, quæ juxta ducebantur, pręsidio esset, si Persę forte occurrissent, quippe isti tum etiam maris imperium obtinebant. Ipsi enim modica classis; at apud hostes Cypriæ Phœniciæque naves, assuetique maritimis rebus classiarii, & exercitatissimi remiges erant. Nam Macedonia nuper tentato maris imperio, nondum abundabat navibus; & à sociis maligne præbebantur. Etiam Athenienses, quum ab ipsis triremes peterentur, tantum XX miserunt : suggerentibus eorum oratoribus, periculum esse, ne classe accepta contra eos qui misissent, uteretur. Ex iis locis ad Hebrum fluvium contendit: quo haud difficulter transmisso; in Pæticam Thraciæ regionem pervenit : inde superato amne quem *Melanem* appellant, vigesimo postquam à domo profectus fuerat die, Seston attigit in extremis continentis finibus Hellesponto imminentem, qua angustis fluctibus insinuatum mare Asiam ab Europa dirimit. Quippe Macedonia Thraciam conjunctam habet; quæ procurrens in ortum duobus capitibus Asiam tangeret, nisi intercedente pelago submoveretur: dextra Hellespontus arcet; ulterius Bosphorus, quem Thracium appellant, Byzantium à Chalcedone separat. Inter has angustias intercepta Propontis jam laxiore spatio juxta Bithyniam & Ponticas regiones diffunditur. Infra Bithyniam Mysia est; deinde Phrygia, Phrygiamque contingens Lydia, longius à mari remotæ.

Athen. 4, 14. & 6, 4. Athenæus 12, 2. Arrianus 7, 2, 15. Plut. c. 23. & de fort. Alex. 1, 3. & 2. 24. * Himerius apud Photium. * Justin. 11, 5, 8. Arrian. 1, 4, 3. Arrian. 7, 2, 15. Justin. 11, 6, 2. Oros. 3, 16. Otto Frising. 2, 25. Diodor. 17, 22. Plut. in X. Orator. 8, 9. & 9, 1. Arrian. 1, 4, 4.

Interius spatiosas regiones celebratæ fecunditatis & opulentiæ gentes habitant. Litora quæ Thraciæ Græciæque obversa sunt, Hellespontii; deinde Troës colunt, calamitatibus incluti. Infra hos Æolis & Ionia per longa litorum spatia Lydiæ prætenduntur. Caria deinde cum annexa Doride, magna ex parte mari circumfusa, non minus amplo tractu introrsum recedit. His terris nobilissimæ insulæ adjacent: Lesbus Æolica, Chius & Samus Ioniæ, & Dorica Rhodus, aliæque multæ quarum nomina Græcorum monumentis inclaruerunt. Nam antiquis temporibus omnem hanc oram Græcia frequentibus coloniis insederat: quæ tum quoque manebant; sed Persarum regi satrapisque subjectæ, priscam gentis libertatem barbarica servitute mutaverant. Alexander ubi Seston pervenit, maximam copiarum partem Parmenione * duce, Abydum in adverso litore sitam petere jubet, attributis ad hoc centum sexaginta triremibus, multisque onerariis: ipse cum reliquis Eleuntem proficiscitur, Protesilao sacrum, cujus ibi sepulchrum aggesto tumulo tegitur. Circa tumultum crebræ ulmi sunt, quarum mira natura est, quippe ramis qui Ilium spectant matutino diei tempore enata folia statim defluunt; quum ceteris stabilis viriditas sit: ita acerbum herois fatum exprimere creduntur; qui in ipso ætatis flore cum Græcis in Asiam profectus, prima Trojani belli victima fuit. Huic tum Alexander inferias dedit; precatus, ut melioribus auspiciis hostile litus tangeret. Inde cum quinquaginta longis navibus Sigeum petiit, portumque nomen ab Achivis nactum, quorum classem Trojanis temporibus exceperat. Quum jam in mediis Hellesponti fluctibus navigaret (namque suæ navis ipse gubernator erat) taurum Neptuno ac Nereidibus immolat, aureamque phialam, ex qua libaverat, diis marinis donum, in pelagus abjicit. Jam in portu erat classis; quum rex conjecta in litus hasta, primus è navi librato corpore terram saltu contigit; testatus, *Se possessionem Asiæ diis bene juvantibus justo pioque bello sibi asserere.* Aræ deinde constitutæ sunt, ubi exscensionem fecerat, Jovi descensori, Minervæque & Herculi: eo quoque loco, unde ex Europa solverat, aras exstrui jussit.

Arrian. 1, 4, 4.
* Curt. 7, 1.
Arrian. 1, 4, 6.
Herod. 9, 115.
Pausan. lib. 1. & 3.
Philostrati Heroïca.
Arrian. 1, 4, 6.
Diodor. 17, 17.
Arrian. 1, 4, 7.
Plin. 5, 30, 7.
Mela 1, 18.
Herod. 7, 54.
Diodor. 17. 17.
Arrian. 1, 4, 8.
Justin. 11, 5, 10.

Cap. IV.

Inde processit in campos ubi veteris Ilii sedes monstrabatur. Ibi dum heroïcorum operum monumenta avide perlustrat, quidam ex incolis, Paridis ei lyram pollicitus est. At ille, *Nihil*, inquit, *moror imbellium deliciarum vile instrumentum: at Achillis lyram cedo, fortium virorum laudes eadem personantis manu, qua facta superabat.* Nam Achillem cujus origine gloriabatur, inprimis mirari solitus, etiam circum cippum ejus cum amicis nudus decucurrit, unctoque coronam imposuit. Hephæstion * Patrocli

Strab. li. 13.
Plutarch. cap. 24. & de fort. Alex. 1, 14. Ælian. histor. var. 9, 38.
Plutarch. c. 24.
Arrian. 1, 4, 10.
Cicero pro Archia c. 10. & ep. 5, 12. Vopiscus pr. Probi. * Ælian. histor. var. 12, 7.

tumulum coronavit: eumdem amicitiæ locum apud Alexandrum sibi esse significans, quem is apud Achillem habuisset. Inter multos de Achille sermones, *Duplici nomine beatum sibi videri* dixit rex, *quod vivus fidum amicum nactus esset: extinctus magnum*

Justin. 11, 5, 12. Arrian. 1, 4, 9.

præconem. Ceteris etiam heroibus, quorum iis in terris sepulchra ostenduntur, parentavit. Sacrificavit & Priamo ad Hercii aram, sive ut placaret manes ab Æacida interempti; sive ob cogna-

Justin. 17, 3, 6. Strab. lib. 13.

tionem, quam sibi cum Iliensibus intercedere arbitrabatur, quia viduam Hectoris Andromachen Neoptolemus in matrimonio habuerat. Minervæ, quam præcipua religione venerebatur, studiose

Curt. 3, 16. Plutarch. c. 25. Arrian. 1, 4, 9, 6-2, 8, & 13. Diodor. 17, 18, & 21.

se sacrum fecit: suspensisque in templo armis suis, alia detraxit, quæ à Trojani belli temporibus duravisse dicebantur. Hæc ab armigeris præferri jubebat, tamquam à propitio numine ad subigendam Asiam commodata: iisque indutum ferunt ad Granicum cum satrapis decertasse. Alioquin elegantibus armis gaudebat;

Plutarch. cap. 25. Plut. c. 60.

nullius mundiciei studiosior. Cetra usum reperio splendida; galea eleganter cristata, utrimque dependentibus pinnis candore & magnitudine insignibus: thorace lineo duplici. galeam habebant ferream quidem, sed in purissimi argenti speciem splendoremque politam, Theophili opus. collare ferreum internitentes gemmæ distinguebant. gladio cingebatur acumine & duritie in paucis notabili; augebatque pretium ejus, quod in tanto ferri robore, levis & tractanti habilis erat. Huic armaturæ interdum amiculum militare injiciebat, quod genus tum *Siculum* appellabatur. Ceterum quibusdam horum post id tempus potitus est: nam thorax, quem diximus, inter spolia pugnati ad Issum prœlii fuit; gladium Citieorum rex Cyprius dono dedit; Rhodii balteum, quem incomparabili industria conspicuum Helicon fecerat, egregius inter priscos artifices. Neque pœnitet talia memorare, quæ veteribus scriptoribus digna relatu videbantur; & alioqui magnorum regum dicta factaque, etiam quæ leviora haberi solent, non sine fructu aut voluptate recoluntur. Certe arma Alexandri sequens ætas diu venerata est: quibus adeo pepercit vetustas, ut

Appian. de bellis Mithridaticis. Dio lib. 59. Zonaras tomo 2. Arrian. 1, 5, 16. 2, 3, 23. Arrian. 1, 5, 16. Strabo lib. 13. Arrian. 1, 5, 16.

ex Romanis imperatoribus alius post subacta Pontica regna chlamyde illius triumphum suum ornaret; alius thoracem Alexandri indutus percurreret pontem, quem æmulatione Darii Xerxisque in pelago struxerat. Posthæc Alexander à Minervæ fano digressus Arisben processit, ubi castra habebant Macedones qui cum Parmenione transierant. Postero die præter Percoten & Lampsacon ad Practium flumen contendit; quod ex Idæis montibus ortum, Lampsacenum Abydenumque agrum interfluit, deinde paulisper ad Septentrionem flexum, in Propontidem exit. Inde

Strabo lib. 13, 1, 3, 27.

Hermotum prætergressus rex, ad Colonas duxit, in mediterraneis Lampsacenorum situm oppidum. Omnibus istis in deditionem ac-

ceptis (nam & Lampsacenis ignoverat) Panegorum misit, qui Arrian. 1, 5, 17.
Priapenorum urbem, quam incolæ dedebant, reciperet: Amyntas Arrabæi filius cum quatuor antecursorum turmis, una Apolloniatum, quam Socrates ducebat, speculatum ire jussus est; quippe hostes in propinquo versabantur, summa solicitudine curaque bellum instruentes. Inter eos rei militaris peritia longe eminebat Memnon. is magnopere suadebat, *Ut retrocedentes, omne quod* Curt. 3, 9.
usui hostibus esse posset, longe lateque corrumperent: quidquid in Diodor. 17, 18.
campo herbidum esset, equitatu conculcarent: vicos urbesque incen- Arrian. 1, 5, 19.
derent, nihil præter nudum solum relicturi. Vix unius mensis commeatu instructum venisse Macedonem, deinceps rapto victurum. ea 2, 3, 3.
copia si eripiatur, brevi recessurum esse. ita parvo impendio toti Asiæ salutem quæri. Triste id quidem: sed in omni negotio, ubi periculum immineat, id spectare prudentes, ut quam minimo damno defungantur. ita medicos si correpta parte corporis morbum in ceteras transjici Comment. in
videant, unius membri jactura pro reliqui corporis incolumitate pa- Curt. 5, 9, 3.
cisci. Neque id sine exemplo facturos Persas. Sic olim Darium regem Strabo lib. 13.
ipsas illas regiones urbesque vastavisse, ne Scythis isthac transituris receptus esset. At si prœlio contenderent, de summa rerum aleam jaci. pulsis semel Persis, omnem eam oram Alexandri fore: victores nihil amplius habituros. Neque Hercule parvum discrimen impendere ob vim Macedoniæ phalangis, cui suum peditatum, quamquam numero Arrian. 1, 5, 19.
superiorem frustra oppositurі essent. Ipsius deinde regis præsentiam haud parum valere ad victoriam; stimulari milites spe, pudore, gloria, in conspectu imperatoris dimicantes: quæ omnia haberent Macedones; ipsis abesse Darium. Neminem ambigere quin BELLUM in aliena terra gerere præstet, quam in sua: id commodum adepturos, si consilium suum sequuti de invadenda Macedonia cogitarent. Nulli ceterorum ducum grata oratio fuit. *Id fortasse Memnoni Rhodio pro-* 2, 5, 10.
bari posse, cui expediat bellum trahi, quo diutius honoribus, stipen- Arrian 1, 5, 20.
diisque regiis perfrueretur: Persis commissos fidei suæ populos prodere Diodor. 17, 18.
pudendum videri: neque apud regem excusari posse, qui longe aliam belli gerendi rationem præscripsisset. Quippe Darius audito Alexandrum ex Macedonia movisse, literas ad præfectos suos miserat, imperans, *Ut insanientem Philippi adolescentulum puerili verbere* Comment. in
ætatis & conditionis admonitum; deinde purpurea veste indutum, Curt. 3, 12.
quam primum sibi vinctum adducerent: naves ipsius una cum nautis mari demergerent: milites omnes ad ultima maris Erythræi loca deportarent. adeo præ superbia futuri securus, & ignarus sortis suæ omnem humanæ imbecillitatis sensum exuerat, consanguineum deûm, se ferens: magis quod potentia non dispar ipsis videretur, Herod. 7, 150.
quam ob veterem fabulam, qua Persarum reges à Perseo Jovis Plato in Alcibiade.
filio nomen atque genus traxisse ferebantur. Eodem fastu plenam Æschines contra
epistolam ad Athenienses paulo ante scribi jusserat, addiderat- Ctesiph.

que, *Quando Macedonis amicitiam prætulissent, à se deinceps aurum ne peterent: non enim missurum esse, etiam rogantibus.*

Cap. V.

At Alexander quum inter progrediendum agrum à rege Persarum Memnoni dono datum attigisset, maleficio abstineri jubet, colonisque & fructibus parci: callido commento suspectum facturus hominem industrium, & quem ex omnibus hostium ducibus unum non contemneret; si in suas partes transducere nequivisset. Quumque lenitatem regis admirati quidam, acerrimum callidissimumque Macedonum hostem, quamprimum in potestatem redactus esset, interficiendum; atque interim quibus posset cladibus vexandum esse dicerent: *Quin*, inquit, *potius beneficiis supplantamus hominem, & amicum ex inimico facimus, eadem virtute & solertia pro nobis staturum.* Ventum erat in campos Adrasteæ, per quæ Granicus amnis præcipiti cursu volvitur. Ibi quidam ex speculatoribus quos cum Hegelocho præmiserat, reversi nunciant; Persas instructis ad prœlium ordinibus in ulteriore ripa consistere. Paulisper commoratus, dum de transitu consilium caperet, duces convocari jubet. Plerisque præcipitis & irriti conatus videbatur, fluvium profundum perrumpere, ripam sua natura arduam atque impeditam obtinentibus tot equitum peditumque millibus. nec deerant qui ingererent, Dæsium mensem (is enim agebatur Junio respondens) infaustum res gerentibus apud Macedonas haberi. De periculo non anxius, superstitionem haud contempsit: gnarus quantum in rudibus animis valeret etiam vanæ religionis opinio. Igitur edixit, ut repetito prioris mensis nomine, pro Dæsio alter Artemisius haberetur. Et quo efficacius confirmarentur attonitæ mentes, Aristandrum (nam is forte pro transitu sacrificabat) secreto moneri jubet, ut excepturam exta manum inscriberet medicamento; literis inversis, quas impositum jecur recenti adhuc calore attraheret, rectasque exprimeret. iis significabatur, *Alexandro victoriam concedere deos.* Vulgatum id miraculum tanta futuri spe omnes implevit, ut post hęc tam certa cœlestis favoris pignora nihil dubitandum conclamarent. ita in maximam bene gerendæ rei fiduciam astu inducti, victoriam quia suam esse arbitrabantur, rapuerunt. Rex IMPETU animorum utendum ratus quamquam monente Parmenione, ut saltem proximam lucem operiretur (jam enim major diei pars effluxerat) statim transduxit copias, Parmenionis solicitudinem joco prosequutus: *Erubescendum Hellesponto fore, si illo superato rivum hunc transire cunctarentur.* Tredecim equitum turmę cum ipso rege per obluctantes undas vix enisę, priusquam stabile certumque solum attigissent, aut ordines inter transeundum luxatos instaurassent; circumfuso Persarum equitatu urgebantur. Quippe quum repudiato Memno-

Polyæn. 4, 3, 15. Curtius 3, 3. Themist. orat. 9. Strabo lib. 13. Plutarchus cap. 25. Arrian. 1, 5, 2. Plutarch. cap. 24. Curt. 4, 38. Plutarch. cap. 24. Scalig. de emendat. temporum lib. 1. Frontin. strateg. 1, 11, 14. Plut. c. 25. Arrian. 1, 5, 3. Diodor. 17, 19. 2, 4, 24.

nis consilio pugnare placuisset (nam Arsites Phrygiæ satrapa ne unum quidem tugurium eorum qui sibi subessent incendi se passurum affirmaverat, inque ejus sententiam à ceteris itum erat) ad Granicum amnem cum centum peditum millibus, viginti equitum consederant; flumine pro munimento usuri, & vicissim eam velut Asiæ portam venienti Alexandro obseraturi. Cujus adventu cognito, equitatum in quo robur erat virium, ita collocant ut contra dextrum Macedonum cornu, quod ipse rex ducebat (nam sinistrum Parmenioni commiserat) Memnon cum filiis & Arsane Persa consisterent: in eadem parte Arsites curabat cum Paphlagonum equitum auxiliis: in subsidiis Spithridates erat gener regis, Lybiæ Ioniæque satrapa Rhœsace fratre, & Hyrcanis equitibus comitatus. In dextra acie Rheomithrem duo Medorum millia, totidemque Bactriani sequebantur: Medium agmen Pharnaces reginæ frater, Arbupalesque Artaxerxis ex Dario nepos, & Mithrobarzanes Cappadociæ prætor regebant: iis Niphates Petanesque, cum Arsace & Atizye variarum gentium turmas applicuerant. Ii tum multitudine & loco potiores graviter premebant hostem acrisque pugna conserebatur; maximo omnium regis periculo, quem armis manuque & imperiis conspicuum plures petebant. Sed tragula quidem, quæ in promiscuo pugnæ ardore desinentis loricæ plicis inciderat, vulnus haud intulit: ceterum à Rhœsace & Spithridate fortissimis ducum simul impetitus, extremum discrimen adiit. Dum enim lancea in thorace Spithridatis confracta, conatumque destituente, gladium stringit; frater illius à latere adequitans acinacem incauto impingit, tanto nisu, ut cristam galeæ & pinnarum alteram decuteret, aciesque gladii summos regis capillos perstringeret. Jamque repetito ictu, qua discussa cassis nudum caput ostendebat, descendere parabat; quum illum Clitus occupat, qui animadverso regis periculo amenti similis advolaverat, interceptumque barbari brachium cum ipso gladio dejicit. simul Alexandri ense Spithridates occubuit. Nihilo tamen segnius repugnabant Persæ: donec interitu ducum quorum plerique jam ceciderant, consternati, & quia jam etiam phalanx Macedonum transierat amnem, equos in fugam averterunt. Neque pedestris acies diu restitit. equitatum suum ad obterendum hostem satis superque validum arbitrati, potius de præda quam de discrimine cogitabant. ita subito eventu depræhensorum cædes magis quam prœlium fuit. Mercenarii tamen, quibus Omares præerat, occupato quodam tumulo strenue se tuebantur: quia conditionibus in fidem venturos ille non receperat. Ergo Macedonum plures in eo conflictu desiderati sunt, quam equestri prœlio ceciderant: ipse quoque rex, dum inter primos impetum in eos facit, tam propinquus discrimini fuit, ut equum cui tum

Arrian. 1, 4, 20.
Diodor. 17, 19.
Justin. 11, 6, 10.
Plutarch. c. 24.
Diodor. 17, 19.
Arrian. 1, 5, 15.
Diodor. 17, 20. & 21. Arrian. 1, 4, 18.
Diodor. 17, 19.
Arrian. 1. 4, 18.
1, 5, 25. 2, 2, 37.
Diodor. 17, 21.
Arrian. 1, 5, 10.
Plut. cap. 25.
Diod. 17, 20.
Arrian. 1, 5, 20.
plutarch. c. 25.
Curt. 8, 3.
Arrian. 4, 2, 8.
Diodor. 17, 21.
Plutarch. cap. 26.
Arrian. 1, 5, 5.
Plutarch. cap. 26.

insidebat, ictu gladii per latus adacto confossum amiserit. Quibus
rebus vehementer irritatus, equitatu simul & phalange circum-
Arrian. 1, 5, 24. Diod. 16, 21. datos occidione occidit; exceptis duobus fere millibus, qui in
Plut. cap. 26. deditionem venerunt. In universum cæsa sunt ex hostibus viginti
Arrian. 2, 2, 37. peditum millia, duo equitum: captorum par ferme numerus
fuit. Ex ducibus Memnon effugit, cum Arsace, Rheomithre &
Arrian. 1, 5, 25. Atizye; ceteri honestis vulneribus occubuerunt. Arsites, quum
in Phrygiam se recepisset, pudore & pœnitentia, quod hujus
cladis causa non immerito haberetur, sibi manus intulit. Alexan-
der paucos quidem, sed promptissimos eo prœlio perdidit. tri-
ginta admodum pedites, septuaginta quinque equites ceciderant.
Igitur ut ostenderet omnibus in utraque fortuna apud se virtuti
Justin. 11. 6, 13. præmium fore; superstites Persarum spoliis ditat: occisorum cor-
Diodor. 17, 21. pora cum armis ceteroque cultu magnifice sepelit: parentibus
Arrian. 1, 5, 27. eorum liberisque vacationem munerum concedit. Vulneratorum
etiam cura ambitiose acta est; quum ipse rex obeundo tentoria &
inspiciendo singulos solicitudinem suam pro gregariis etiam mi-
litibus ostentaret, ac gravem cujusque casum munificentia laudi-
busque aut promissis solaretur. Quæ comitas in omnia deinceps
pericula fidissimos ei præstitit: nec quisquam recusavit spiritum
pro eo rege profundere, qui neque vitam suorum inopem ne-
que mortem inhonoratam pateretur. Insignis præ ceteris honor
fuit viginti quinque equitum ex turma amicorum; quos primo
statim congressu ex iniquo loco pugnantes multitudo Persarum
Val. Max. 8, 11. oppresserat. Nam Lysippo, à quo uno, propter hominis peri-
1, 2, 13. tiam, in ære fingi voluerat, imperavit, ut equestres ipsis sta-
Plut. cap. 26. tuas faceret: quas apud Dion Macedoniæ oppidum collocatas
Arrian. 1, 5, 26. post longam ætatem abolito Macedonum regno, Q. Metellus
Liv. 44, 7, 2. Vellei. 1, 11, 4. Romam transtulit. Primum hujus victoriæ decus penes ipsum re-
Plin. 34, 8, 20. gem fuit. aciem optime instruxerat, observataque loci natura,
Arrian. 1, 5, 13. obliquos per flumen ordines duxerat, ne statim quum ex aqua
evasissent, à Persis invaderentur. Turbatos deinde, territosque
Polyæn. 4, 3, 8. excitavit, hortatus ut saltem semel adhuc strenue adorirentur ho-
Diodor. 17, 21. stes. Neque minus manu fortiter usus erat: multos lancea, alios
ense confecerant; primique ex hostibus fugam arripuerunt, qui
contra ipsum constiterant. Consilium quoque ipsius audaci spe-
cie, plus tamen rationis quam temeritatis habuit. pugnaturos
adversus hostem novum, numeroque longe superiorem, etiam
Diodor. 17, 23. desperatione armare voluerat, ut præcisam objectu fluminis fu-
gam conspicati, omnem salutis spem in victoria collocarent.
Liv. 9, 19, 4. Thessalorum etiam, (nam id robur equitatus erat,) insignis eo
Diodor. 16, 4. die opera exstitit. neque ceteri officio suo defuerunt: præsertim
17, 21. equites, nam equestri potissimum prœlio transacta res est; pe-
dites è vestigio cesserunt. Ceterum Alexander Persarum etiam
nobilissimos

nobiliſſimos ſepulturæ tradidit ; & quotquot ex Grecis mercenariis honeſtibus merentes ceciderant : qui autem eorum vivi in poteſtatem redacti fuerant, eos per Macedoniam in ergaſtula diſtribui juſſit, quod contra commune Græcorum decretum, pro barbarorum dominatione adverſus patriam pugnaviſſent. Thebanos tamen dimiſit, qui exciſa urbe, ademptis agris neceſſitate magis quam ſponte peccaſſent. jam enim tot illorum calamitatibus expleta odia miſericordiæ locum fecerant. Poſthæc de manubiis trecentos clypeos ſelegit, qui Minervæ Athenienſi dedicarentur, ſuperbo cum titulo : *Alexandrum Philippi F. Græcoſque, exceptis Lacedæmoniis, de barbaris Aſiam incolentibus ſuſpendiſſe.* Id eo fecerat, ut communicata victoriæ laude Græcis ad ceteras belli neceſſitates obſequentioribus uteretur : ſimul Lacedæmoniorum contumaciam traducebat, qui ſeorſum initis conſiliis à cetero Græciæ corpore abrupti, tantique decoris expertes manſiſſent. Neque matris, quam eximia pietate ſemper coluit, oblitus, pocula, purpuram, aliaque id genus pretioſa ſpolia, paucis demptis, ad illam tranſmiſit.

Plut. apophth. cap. 40.
Arrian. 1, 5, 30.
Plutarchus c. 26.
Plutarch. c. 26.

Cap. VI.

Poſt hoc prœlium denuo ad Ilium profectus Alexander, deæ gratias egit, quæ graviſſimi belli diſcrimen aditurum, armis & ominibus juviſſet. Quippe ſuperiori tempore quum ſtatim poſt tranſmiſſum Helleſpontum eo contendiſſet, uti ſupra retulimus, ante fanum Minervæ ſtatuam equeſtrem humi proſtratam vidit, Ariobarzanis ora referentem, qui Phrygiæ quondam ſatrapa fuerat. Idque omen interpretatus Ariſtander illuſtrem ex equeſtri pugna victoriam promiſerat Alexandro ; maxime, ſi haud procul Phrygia dimicaretur : ipſius etiam dextra nobilem hoſtium ducem caſurum. Neque fefellit ſpem vatis eventus prœlii ; ſtratuſque regis enſe Spithridates prædictionis fidem implevit. Igitur & templum donariis exquiſite coluit ; & Ilio, quod tum haud multum ſupra modici pagi ſpeciem eminebat, nomen urbis addidit : utque id cum dignitate tueretur, reliquit qui inſtaurandæ ejus ampliandæque curam agerent : liberamque & immunem eſſe juſſit. Quumque delubrum Deæ pro religione loci nimis anguſtum neglectumque videret ; eximium illi templum exſtruere poſtea ſtatuit. ſed hoc aliaque magnifica meditantem, fatum occupavit : neque ſucceſſores exſequuti ſunt. Ceterum illa victoria totam Aſiam cis Taurum & Euphraten aperuit regi. Attoniti inſperata clade, non copiis modo, ſed & ducibus amiſſis, nullam præterquam in clementia victoris ſpem habebant ; eamque feſtinata deditione certatim promereri ſatagebant. Phrygiam Arſites voluntario exitu vacuam fecerat ; ei Calas Theſſalorum ductor præponitur. Ex montanis quoque locis plerique deſcenderunt ſeque & ſua dedentes Alexandro, eos in fidem acceptos domum remiſit : Zelitiſque

Strabo l. 13.
2, 4, 5.
Diodor. 17, 17.
2, 5, 16.
Strabo lib. 13.
Diodor. 18, 4.
1, 10, 22.
Strabo lib. 13.
Arria. 1, 6, 1. 1, 5

ignovit, quos à Persis coactos adversus ipsum militasse cognoverat. Tributum omnibus impositum est, quod Dario pendere consuevissent: idque postea constanter servavit, quum ceteras Asiæ regiones subigeret. OMNE peregrinum imperium invidiæ subjectum esse noverat, etiam quum domestico mitius est; at si vetera subditorum onera novis cumulentur, intolerandum haberi. Igitur monenti cuidam longe plus tributorum vectigaliumque ex tanto imperio regidi posse; respondit: *Etiam olitorem se odisse, qui radicitus exscinderet olera, quæ carpere debuisset.* Dascyleum præsidio Persarum teneri audiverat. eo Parmenionem misit, quem oppidani statim receperunt; quum audito Macedonum adventu, Persæ excessissent. ipse Sardes processit, caput omnium quæ præfectis oræ maritimæ Persarum reges parere jusserant. Jamque haud amplius septuaginta stadiis ab urbe aberat; quum ad eum Mithrenes venit, cui tutelam arcis Sardianæ Darius crediderat, cum principibus Sardianorum, urbem arcemque, & pecuniam quæ in ea custodiebatur, traditituri. Quibus benigne exceptis ad Hermum fluvium progreditur, viginti fere stadiis ab urbe distantem. ibi castris positis Amyntam Andromenis filium ad recipiendam arcem præmittit. Ea præcelso loco sita, difficili undiquaque aditu, adversus quamcumque vim teneri potuerat, etiam si murus, qui triplici munimento illam circumibat, abfuisset. Ergo felicitati suæ gratulatus, quod amplissimas res animo volventem, arx munitissima longa obsidione non implicasset; Jovi Olympio templum ibi ponere decrevit. Quumque solicite circumspiceret, quinam locus accipiendæ ædi maxime opportunus foret, confestim exorta vehemens tempestas multo imbre partem arcis perfudit, ubi vetus Lydorum regia fuerat. Eam itaque sedem nutu deorum destinari credens, templum ibi constitui jussit. Arci deinde Pausaniam ex amicorum cohorte præponit; attributis Argivorum auxiliis: ceteras sociorum copias cum Cala & Alexandro Æropi filio in Memnonis præfecturam immitit. vectigalibus tributisque colligendis Niciam quemdam præficit; Asandrum Philotæ filium Lydiæ, quibus finibus Spithridates tenuisset. dati ad id equites cum expeditis cohortibus, quot in præsentia suffecturi putabantur. Lydos omnes suis legibus libere uti permisit: & quia Sardianos Dianæ quam *Coloënen* vocant, cultui deditos cognoverat, illius templo jus asyli gratificatus est. Mithrenen honorifice secum habuit, ut ejus exemplo & alios ad proditionem illiceret: procedente tempore & Armeniam homini regendam commisit. Ceterum repertis in arce libellis, in quibus inter cetera perscriptæ erant largitiones, ob bellum Macedonibus in Græcia conflandum à satrapis factæ, cognovit Demosthenem eam ob causam magnum auri pondus accepisse; cujus etiam epistolæ ibi servabantur. Sed

Hippol. à Collibus Princeps cap. 33. ex Maximo Tyrio, Arrian. 1, 6, 2.

Plutarch. cap. 27 Pausan. lib. 3. Arrian. 1, 6, 3. Diodorus 17, 21.

Arrian. 1, 6, 4.

Strab. li. 13. Tacit, 3, 63, 4. Curt. 5, 24. Curt. 5, 6. Arrian. 3, 3, 17. Diodor. 17, 64.

Plutarch. Demosth. cap. 28.

quia pace cum Athenienſibus inita tranſacta res erat, nihil ea de re palam conqueſtus eſt; ceterum intentiore cura agitandum cenſuit, quomodo adverſus efficacem viri eloquentiam Athenæ in officio continerentur, ſua defectione univerſam Græciam in partes tracturæ. nemo occurrebat Phocione dignior, cujus mira innocentia, & ob conſtantiam virtutis honorata paupertas erat. Eum ergo, primum ob uſum, deinde ut hominis magnanimitatem multis experimentis cognovit, admiratione virtutis ita coluit, ut quum post everſum Darii imperium animo elatus, neminem jam ſalute dignaretur, ad quem ſcribebat; eximium eum honorem duobus tantum, Antipatro & Phocioni habuerit. Conſtat huic aliquando centum talenta dono miſiſſe regem: deinde optionem feciſſe inter quatuor haud ignobiles Aſiæ urbes unam eligendi. Cius, Elæa, Mylaſſaque & Gergetho fuere: quidam ultimo loco Parata nominant. At ille nihil horum accepit: ſed ne tanti regis amicitiam faſtidioſe ſpreviſſe videretur, petiit, ut Echecratides ſophiſta, & Athenodorus Imbrius, cum Demarato & Spartone Rhodiis, qui in arce Sardiana captivi tenebantur, cuſtodia liberarentur. Sed hæc inſequens tempus excurrêre. tum ad Epheſum itum eſt, quam accepto cladis Perſicæ nuncio præſidiarii deſeruerant, duabus Epeſiorum triremibus avecti. Erat inter eos Amyntas Antiochi filius, qui ex Macedonia profugerat, nulla quidem injuria affectus, ſed quod periculum à rege metueret: quem quia inviſum exoſumque habebat, illius animum ex ſuo metiebatur. Quarto poſtquam Sardibus moviſſet die, Epheſum introiit Alexander: reſtitutiſque exulibus, qui paucorum dominatione pulſi fuerant, rempublicam populo tradidit. Ille libertatis diu deſideratæ compos, eos qui Memnonem advocaviſſent, quique templum Dianæ ſpoliaſſent, inque eo Philippi ſtatuam dejeciſſent, aut Heropythi monumentum effodiſſent, quod liberatori civitatis in foro poſitum fuerat, ad ſupplicium poſcit. Ex quibus Pelagon cum fratre Syrphace & patruelibus, ex ipſa æde in quam confugerant, rapti ſunt, ſtatimque lapidibus obruti. Jamque in cædes & injurias ibatur; quum Alexander inhibita vulgi licentia, ulterius eo de negotio inquiri; aut cuique moleſtiam exhiberi vetuit. id optimis quibuſque ſaluti fuit; quos per cauſam veri fictive criminis, ipſorum dignitas aut opulentia, furibundæ plebis odiis avaritiæque objeciſſet. Inter hæc Magnetes & Tralliani legatos mittunt, imperium accepturi. eo Parmenione cum quinque peditum millibus, equitibuſque ducentis ire juſſo: Alcimalum cum paribus fere copiis circum Æolicas Ionicaſque Perſici juris urbes mittit. utrique injunctum, ut abolito paucorum dominatu, popularem ubique ſtatum introducerent, quippe multitudinem ſuis rebus ſtudere compererat: obque eam rem tyrannos à barbaris impoſitos, per quos coerce-

Plut. Phocione cap. 22.
Ælian. hiſt. var. 1, 25.
Plut. Phocione cap. 23.
Plut. Phoc. c. 24.
Ælian. hiſt. var. 1, 25.
Arrian. 1, 6, 6.
Curtius 3, 28.
Arrian. 1, 6, 7.
2, 7, 9.

Plinius 35, 10, 25. 1, 2, 13.

retur. Per eos dies, dum Ephesi commoratur Alexander, ut ex instantibus curis recrearet animum, frequenter in officinam Apellis ventitavit, à quo uno effigiem suam penicillo exprimi volebat: tanto favore complexus, ut dilectissimam pellicum, amore ejus deperire sentiens artificem, dono dederit. Pancasta vocabatur, ex

Ælian. hist. var. 12, 34.

Larissa nobili Thessaliæ urbe genus ducens: amabatque eam rex ardenti affectu, ob formæ pulchritudinem; & quoniam adolescenti prima mulierum ad libidinem placuerat. Hoc ut magnanimitatem Alexandri non dedecet; ita non crediderim, in officina im-

Plinius 35, 10, 25. Ælian. hist. var 2, 3.

perite multa differentem ab Apelle mordaci dicterio repressum fuisse. nam id neque majestati tanti regis, neque modestiæ pictoris, hominis non stupidi nec indocti, convenisset: & Alexander liberalibus studiis ab extrema ætate imbutus, etiam de artibus

Plutarch. de animi tranquill. c. Ælian. hist. var. 2, 2. * Strabo lib. 14. Quintilian. 5, 12. Plin. 35, 10, 34. & 35. 11, 14. Laërtius in Xenophonte. * 1, 1, 24. Arrian. 1, 6, 7.

quas non calleret, haud inepte judicare didicerat. Illud propius vero est, quod alii tradiderunt; quemdam ex Ephesiæ Dianæ sacerdotibus, quos Megabyzos * appellari mors erat, reprehensum: quum quidem ei diceret Apelles, *Quoad tacuisti, aurum hoc atque purpura venerabilem te faciebant imperitis; at nunc de rebus quas non intelligis incipientem loqui, etiam pueri rident qui colores terunt.* In ea urbe longe celeberrimam ædem, ut supra * relatum est, Herostratus incenderat. Ea tum summa Ephesiorum cura, maximisque impensis instaurabatur. Quorum studiis juvandis Alexander tributa quæ Persis dare consueverant, Dianę pendi jussit:

Tacitus 3, 61, 3. Pausan. lib. 7. Strabo lib. 14.

confirmavitque jus asyli, quod antiquitus etiam Liberum patrem Herculemque servavisse cognoverat; addito etiam spatio, ut quaquaversum in unius stadii amplitudinem extenderetur. postea quoque, quum Asiam perpacasset, scripsit Ephesiis, *Se omnes sumptus qui in id ædificium facti essent, restituturum; quique porro requirerentur, præbiturum de suo. ita tamen ut ipsius nomen instaurato operi inscriberetur.* idque deprecati sunt Ephesii. quo tempore, quia Alexandro petenti aliquid denegare arduum erat, legatus eorum ad adulationem confugit, qua maxime expugnabilem norat, dixitque: *Dedecere culmen ipsius, si diis aliquid consecraret, quum ipse deus esset: nam eum honorem ab hominibus haberi potiori naturæ.* Ea gloriæ contentio inter maximum regem, & unam civitatem fuit, obtinuerunt Ephesii; & maluerunt ingenti pecunia carere, quam instaurati templi titulo regi cedere. Jam quantos in id opus sumptus contulerint, vel ex una tabula æstimare licet, quam ibi dedicaverunt, viginti talentis auri re-

Plin. 35, 10, 33.

demptam. Alexander erat, fulmen tenens, quem inimitabili dexteritate Apelles expresserat; quatuor tantum coloribus usus, quo majus peritis miraculum esset.

CAP. VII. Strabo lib. 14.

Sub idem tempus antiqui splendoris sedem Smyrnæi receperunt, postquam Lydorum armis excisa vetere Smyrna, quadrin-

gentos per annos vicatim habitavissent. Restituit eam rex viginti ferme stadiis à solo antiquæ urbis, somnio monitus. Solebat Alexander quum à majoribus negotiis vacaret, otium venando eximere. forte exercito corpore fessus in Pago monte obdormiverat: ibi per quietem visus est audire Nemeses (quarum in proximo fanum erat) imperantes ut eo ipso loco urbem conderet, inque eam Smyrnæos deduceret. Id insomnium mox Clarii Apollinis oraculum confirmavit, Smyrnæis consulentibus prospere cessuram migrationem promittens. Ita fundamenta novæ urbis imperio regis jacta sunt; absolutæ gloriam Antigonus tulit, quum ipsum paulo post Alexander Lydiæ Phrygiæque, & vicinis regionibus præposuisset. In Smyrnæo sinu Clazomenii habitant, qua angustissimum est solum; quod procurrentes in mare terras per sexaginta ferme stadia continenti annectens, peninsulæ speciem efficit. Alterum isthmi latus ex adverso Clazomeniorum Teos occupat. in extremo peninsulæ cornu Erythræ sunt, tum quoque fatidicis mulieribus inclutæ: juxta quas mons altissimus Mimas, insulæ Chiorum oppositus mare prospectat; deinde paulatim depressior, haud procul angustiis Clazomeniorum in æquales campos desinit. Eam loci naturam contemplatus Alexander, faucibus intercisis auferre continenti decrevit, ut Erythris & Mimanti mare circumfunderet, ac superiorem inferioremque sinum conjungere. Id unum regi ex sententia successisse negant, quum ceteros ejus conatus fortuna enixe juvaret. abiitque res in religionem, nec fas esse mortalibus existimatum est, mutare faciem, quam natura locis indiderit: utique postquam alios similia molitos ubique successus destituit. Clazomenas tamen, mole duorum stadiorum aggesta continenti junxit, quas olim metu Persarum Clazomenii in insulam transtulerant. Sed hæc quidem opera regiis præfectis commissa sunt. Ipse sacrificiis Ephesi magnifice celebratis, in honorem deæ cum universo exercitu qui aderat, in armis decucurrit; postero deinde die cum peditatu quem secum habebat, assumptis Thracum equitibus, & quatuor amicorum turmis, inter quas & regia erat, Miletum contendit. Quippe Hegesistratus præsidii præfectus literis ad eum missis, spem deditionis fecerat: sed postquam Persarum classem in propinquo versari cognoverat, mutata sententia oppidum Dario conservare nitebatur. nam & commeatuum telorumque, & si qua alia ad tolerandam obsidionem requiruntur, magnam habebat copiam; & propugnatorum multitudine abundabat; quia Memnon quum ex prœlio Miletum perfugisset, multis ibi suorum relictis præsidium firmaverat. Igitur infesto agmine suggressus, exteriorem urbem, ut ipsi vocabant, ex itinere cœpit: nam oppidani militesque, ne vires spargerent, in interiorem urbem concesserant, auxilium suorum,

Plut. c. 39.
Pausanias lib. 7.
Strabo lib. 14.
Curt. 4, 6.
Arrian. 1, 8, 27.
Plinius 5, 29, 21.
Strabo lib. 14.
Pausanias lib. 7.
Ælian. hist. var. 5, 27.
Plinius 5, 29, 21.
Pausan. lib. 2.
Herodot. 1, 174.
Plin. 4, 4, 4.
Plinius 5, 29, 22.
Arrian. 1, 6, 11.
2, 6, 25.
Arrian. 1, 6, 12.
Diod. 17, 22.
Arrian. 1, 6, 12.

quod haud procul abesse rebantur, opperituri. Verum vanam exspectationem fecit Macedonicæ classis adventus, quæ Nicanore
Herodot. 6, 7. Strabo lib, 14. Arrian. 1, 6, 22. duce Laden insulam supra Miletum sitam occupavit: deinde quum jam hostium classis ad Mycalen montem hæreret; ipsum Milesiorum portum ingressa Persici auxilii spem oppidanis ademit. Neque prohibebant barbari, quamquam numero navium longe præstarent: quippe paulo minus quadringentis habebant, quum Nicanor tantum sexaginta supra centum adduxisset. Interea Glaucippus princeps civitatis ad Alexandrum missus, petito, ut urbem & portus Macedonibus Persisque communes esse pareretur; triste responsum
Seneca epist, 53. 10. retulerat: *Non se venisse in Asia, ut acciperet, quod alii concederent; sed ut quisque haberet, quod ipse reliquisset. itaque scirent omnium fortunarum arbitrium meliori permittendum; aut in proximam*
Arrian. 1, 6, 20. *lucem de eo certandum esse.* Sed qui in civitate erant, primum invadentium impetum fortiter retuderunt, cæsis inter alios duobus
Curt. 8, 3. Hellanicæ filiis, quæ nutrix Alexandri fuerat, & Clitum, qui
Arrian. 4, 2, 12. rege servato eximium decus meruit, fratrem habebat: Sed quum dolore iraque incensi hostes machinis admotis magnam murorum partem dejecissent, jamque in oppidum irrupturi viderentur, conspectisque in portu Macedonum triremibus, novus terror in-
2, 8, 4. grueret; pars scutis incubantes in parvam insulam urbi objacen-
Arrian. 1, 6, 23. tem enataverunt, alii scaphis conscensis, quum idem molirentur, in ipso portus aditu ab hostium navigiis intercepti sunt. Alexander oppido in potestatem redacto; contra eos qui insulam tenebant, naves expediri jussit, quibus impositæ proris scalæ ferebantur, ut in abruptam insulæ oram, velut in muros hostilis oppidi transscenderet miles. At quum mercenarios Græcos qui eo confugerant, quamvis haud plures trecentis essent, ultima pati paratos conspiceret, misertus virorum fortium, & qui pro fide in eos à quibus conducti erant, haud procul exitio abessent, iis pepercit, & secum militare jussit. Barbaros in urbe deprehensos in ser-
Diod. 17, 22. vitutem redegit; Milesiis qui superfuerant, libertatem restituit, ob veterem urbis gloriam. Tantum enim aliquando opibus glo-
Strabo lib. 14. Plin. 5, 29, 15. riaque Miletus floruerat, ut per vicina maria supra septuaginta co-
Seneca consol. ad Helviam 6, 14. lonias deduxerit. multis quoque civibus nobilis, qui in sacris certaminibus palmam adepti, patriæ celebritatem auxerant: nam ejus-
Lucian. de Gymnasiis. modi victoriæ, more quodam Græcorum inter prima virtutis decora censentur. In quem jocatus, Alexander, magna multitudine
Plut. Apophth. cap. 37. statuarum conspecta; *Ubi erant istorum lacerti*, inquit, *quum Persarum jugum recepistis?* quippe vir strenuus, & ad bellandi usum cuncta referens, ignominiosum ducebat debitum seriis certami-
1, 3, 29. nibus robur, ad voluptatem inertis vulgi, inani ostentatione consumere. Interea milites, quia vi introitum erat, obvia quæ-
Strabo lib. 14. que diripientes, ad fanum Cereris pervenerant: quod quum ex-

ſpoliaturi quidam irrupiſſent, ignis ex penetralibus ædis repente emicans, ſacrilegorum oculos exſtinxit. Hic etiam progenitorum ſuorum monumenta Alexander reperit, inſpecto fonte, cujus aqua ex ipſo ſcaturiginis labro hauſta ſalſum ſaporem habet, eadem dulciſſima, quum profluit in rivulos. *Achilleum* Mileſii nominant, inque eo luſtratum heroëm rumor tenuit, quum Strambelum Telamonis filium Leſbiis auxilium ferentem oppreſſiſſet. Apud Mileſios Didymei Apollinis oraculum erat, divitiis famaque celebre. Id tum Seleucus, cujus maximæ poſt Alexandrum opes fuere, de reditu in Macedoniam conſuluiſſe dicitur, & reſponſum accepiſſe, ut Europa valere juſſa, Aſiam complecteretur. Aliud ſubinde miraculum attentum habuit regem, cujus curioſum ingenium, & cognoſcendi avidum, novitate rerum mire afficiebatur. Amatum à delphine puerum ex Jaſſo, quod haud procul Mileto in inſula ſitum oppidum eſt, acceperat; ejuſque vocem agnoviſſe piſcem, & quoties evocaretur, vehi cupientem excepiſſe dorſo. Igitur gratum acceptumque Neptuno hominem interpretatus rex, ſacerdotio ejus dei illum præfecit.

Val. Max. 1, 1, 5. ext. Lactantius 2, 8. Athenæus 2, 6. Parthenius in Eroticis. Comment. in Curt. cap. 21, 7. Appiani Syriaca ſub fin. Strabo lib. 14. Plinius 9, 8, 10.

Cap. VIII.

Occupata hunc in modum Mileto, quum adhuc barbarorum numeroſa claſſis in mari vagaretur, & fiducia multitudinis ſuæ, quodque peritia rei nauticæ Macedonas anteiret, hoſtem ad navale prœlium provocaret, obque ipſum urbis portum, in quem naves ſuas abduxerat rex, frequenter obverſaretur; Alexander Philotam cum equitatu & tribus peditum cohortibus ad Mycalen montem mittit, ubi Perſicarum navium ſtatio erat, ut exſcendere volentes ſubmoveret, neque aquari lignarive, aut cetera neceſſaria è terra petere permitteret. Ea res barbaros in maximas anguſtias conjecit: obſeſſis ſimiles hærebant in portu, neque terram ubi volebant capere, aut neceſſariis rebus refici poterant. itaque conſilio habito, Samum averterunt curſum, petitoque inde commeatu, Miletum revecti ante oſtium portus inſtructa acie conſtiterunt. Inter hæc, quinque Perſarum naves in portu quodam qui inter parvam illam inſulam, de qua ſupra dictum eſt, & ſtationem Macedonicæ claſſis medius erat, multa hoſtium navigia conſpicati, plenis velis eo ferebantur: nam maximam ſociorum navalium partem ob varios uſus abeſſe conjecerant; vacuarumque navium haud difficilem occupationem fore arbitrabantur. At rex iis qui aderant celeriter in decem triremes impoſitis, obviam ire hoſtibus jubet. Illi tum numero navium, tum inopinata re perterriti, quum ultro ſe peti conſpicerent ab iis, quos imparatos oppreſſuri venerant, terga vertunt: una tamen navis quæ Iaſſios vehebat deprehenſa eſt; ceteræ velociores ad ſuam claſſem effugerunt. ita nullo eorum quæ intenderant effecto, Mileto diſceſſum eſt. Alexander, quum ſuam claſſem neque

Arrian. 1, 6, 25. 2, 7, 17.

Diodor. 17, 23. Arrian. 1, 6, 31. hostili parem, & ad alios usus supervacuam sibi cerneret, multique & graves ad eam sumptus requirerentur, dimittere eam, statuit; paucis navium retentis, quibus ad obsidiones urbium 2, 9, 1. Arrian. 1, 6, 16. machinæ tormentaque portarentur. Dissuaserat illud Parmenio, monueratque ut navali prœlio contenderetur. *Macedonibus enim victoribus magnum ad cetera, emolumentum accessurum esse: at victos nihil sane amissuros. nam imperium maris jam tum eße penes Persas; & litora facile tutaturos, qui pedestribus copiis plus possent.* quoque expeditius quod videbatur obtineret; idem qui consilium dederat, exsequi illud paratum ostendebat; conscensisque navibus quam rex jussisset discriminis partem capessere. Confirmabatur etiam augurio, quod superioribus diebus à tergo regiæ classis aquila in litore consistens apparuisset. Contra Alexander, *Falli Parmenionem* asseverabat, *quæ paucas suorum naves tantæ hostium multitudini, imperitosque remiges & rudes classiarios, exercitatissimis hominibus, reique nauticæ peritissimis objiciendos duceret. se quidem virtuti suorum non diffidere, ceterum scire illam in navalibus pugnis minimum conferre ad victoriam. multo enim plura ventorum fluctuumque ludibriis permitti, quæ gubernatorum atque remigum peritia vitaret, aut suis partibus opportuna redigeret. nec in ipsarum navium constructione nihil aut parum situm: ita Macedonum conatus vanos fore, quum eos barbari impune aut eludere; aut etiam, si casus daretur, opprimere possent. Neque vero exiguum id detrimentum futurum. totam Asiam arrecturam animos, si inter initia belli clades accepta foret. PLEROSQUE mortalium ita comparatos esse, ut eum rerum eventum exspectandum putent, quem ex principio successuum spe aut formidine præceperunt. Et ne de Asia dubitemus*, inquit, *quis mihi præstabit Græcos in fide mansuros, si felicitatem illam exspiravisse credant, quam, si verum amamus, unam in nobis reverentur. Plane ad fortunam meam pertinere arbitror, quod aquila pone classem conspecta est, idque boni successus omen accipio. sed hoc manifesto promittit augurium, nos hostium naves è continenti expugnaturos esse. Nam præsaga victoriæ ales, non in navibus, sed* 2, 11, 1. *in litore constitit; nec magis eventum, quam locum ostendit belli.* Arrian. 1, 6, 31. *Nam si ut cepimus, maritimas urbes nostri juris efficimus, Persarum classis ultro dilabetur: neque enim supplementum, aut commeatus, aut securæ etiam stationes in promptu erunt; & si hæc adimas, quo plus in mari habent virium, eo celerius consumentur. Atque sic implebimus fidem vaticinii, quod æreæ tabulæ inscriptum* Plutarch. cap. 27 Appian. de bello Mitrid. Justin. 38, 7, 2. *nuper ex quodam in Lycia fonte ebullivisse comperimus, instare terminum Persici imperii.* Ita dissoluta classe, Pontum adjacentesque Ponto regiones prætoribus suis subjugandas reliquit; ipse institutum iter prosequutus, in Cariam movit: nam eo magnam vim hostium

hoſtium confluxiſſe cognoverat. Quippe Halicarnaſſus * natura loci munitiſſima, duplicique * arce tuta, ſpem præbebat Macedonem torrentis more ruentem, ea urbe tamquam crepidine oppoſita coërceri poſſe. Maxima in Memnone ſpes erat, qui omnia ad ferendam obſidionem opportuna ſumma cura præparabat. Nuper enim à Dario maritimæ orę totiuſque claſſis prætor creatus erat. Nam homo callidus temporumque prudens, quum ſe omnes Perſicos duces bellicis artibus ſuperantem, unam ob cauſam infra meritum honorari intelligeret, quod Græcus genere, & olim Macedonicæ regiæ hoſpes de proditione ſuſpectus haberi poterat; uxorem ſuam liberoſque ad Darium miſit, quaſi de ſecuritate illorum ſolicitus, revera ut his velut obſidibus fiduciam regis obligaret. Ceterum Alexander Cariam introgreſſus, omnia inter Miletum & Halicarnaſſum oppida brevi in poteſtatem redegit. Pleraque enim Græcis incolis habitabantur, quibus immunitatem ſuaſque leges reſtituere conſueverat; ob liberandos eos in Aſiam veniſſe profeſſus. Neque minorem mox à barbaris iniit gratiam; comiter excepta Ada, regii generis muliere, quæ iter per ea loca facientem convenerat, illiuſque fidem implorans in regnum reſtitui oraverat. Nam Hecatomnus Cariæ rex tres filios habuit, duas filias: ex queis maximus natu Mauſolus Artemiſiam duxerat. minor ex ſororibus Ada fratri Hidrieo nupſit. Sed Mauſolo quidem ſoror eademque conjunx ſucceſſit, more gentis, quo in matrimonium regnumque ſociari fas eſt iiſdem parentibus genitos. at poſtquam Artemiſia deſiderio defuncti extabuit; Hidrius regno potitus, & ſine ſobole mortuus, Adæ reliquit imperium. Hanc Pexodarus expulit, qui unus de Hecatomni filiis ſupererat: & quamquam is deceſſiſſet, excluſa manebat; quia Orontobaten nobilem Perſam Pexodarus generum adſciverat, ut in novo & vi parto imperio illius opibus & gratia protegeretur. atque ille exſtincto ſocero, velut dotale regnum retinebat. Eam injuriam deplorans mulier, ſimul Alindis deditis (munitiſſimum id caſtellum erat) impetravit, ut nomen filii quod deferebat, lubens acciperet; ſtrenuamque ei operam ad antiquæ dignitatis decus mature recipiendum polliceretur Neque promiſſo fides defuit; expugnataque deinde Halicarnaſſo totam illi Cariam parere juſſit. Interim fama benigne exceptæ reginæ per omnem illum tractum diffuſa, multas civitates Alexandro conciliavit; nam pleræque à neceſſariis aut familiaribus Adæ tenebantur: ii per legatos obtulerunt aureas coronas, futuroſque in fide ac poteſtate regis, & imperata facturos promiſerunt. Dum hæc ita geruntur, exquiſitæ artis ſaporiſque cibos atque bellaria ſolicite confici curabat Ada, eaque cum ipſis coquis & cupediariis regi dono mittebat; tam-

* Vitruv. 2, 8.
* Strabo lib. 14.
Diodor. 17. 23.
Arrian. 1, 7, 2.
1, 2, 22.
Comment. in Curt. 3. 35.
Arrian. 1, 7, 1.
Diodor. 17, 23.
Strab. li. 14.
Tacitus 2, 3, 5.
Strabo lib. 14.
Arrian. 1, 7, 26.
Plutarch. cap. 38.
Arrian. 1, 7, 26
Strabo lib. 14.
Diodor. 17, 24.
Plutarch. cap. 38. & apophth. c. 37. & in non poſſe ſuaviter vivi ſecundum Epicurum cap. 40.

quam benemerenti gratiam relatura, si muniis armorum fessum fatigatumque Asiatici luxus deliciis exciperet. At ille prudens intemperantiam gulæ seria tractanti intempestivam esse, benevolentiæ quidem muliebri comiter gratias egit; ceterum *non attinuisse* respondit, *ut pro ipso solicita esset, meliores habente coquos, quibus ipsum olim pædagogus suus Leonidas instruxisset; ad prandium iter antelucanum, ad cœnam frugale prandium.*

CAP. IX. Jam tota ferme Caria in ditionem Alexandri concesserat; sed caput regni Halicarnassus firmo præsidio tenebatur. Itaque diuturnam obsidionem fore conjectans, commeatum, & machinas quæ ad oppugnationem pertinerent, navibus eo deportari jubet; ipse cum pedestri exercitu quinto ab urbe stadio castra communit. Deinde muros adortum juxta portam qua Mylassa iter est, improvisa oppidanorum eruptio excepit: sed Macedonibus fortiter conserentibus manum, quibusdam suorum amissis haud magno negotio rejecti sunt. Pauci deinde dies intercesserant; quum Alexander objecta spe Myndensium oppido per proditionem potiundi, nocte intempesta cum parte copiarum proficiscitur. Sed nihil quoquam movente, admota gravi armatura murum suffodi imperat: neque enim scalas aut machinas attulerat, quum oppugnandi consilio urbem non accessisset. Et illi quidem una turrium dejecta, nihil tamen aperuerunt loci, quo intra perrumperent. nam forte ita prociderat turris, ut quam murorum partem stans protexerat, non minus ruina sepiret. civesque summa ope resistebant: & ab Halicarnassensibus adjuvabantur, quos audito vicinæ civitatis periculo, maritimo itinere Memnon submiserat. Ita conatus Macedonum irritus fuit. Alexander ad obsidionem Halicarnassi reversus, ante omnia fossam triginta maxime cubitos latam, altam quindecim, quam hostes pro urbe duxerant, expleturus, tres testudines apparat, quibus protectus miles materiam terramque sine noxa congereret. Æquata fossa, turres machinasque quibus muri sternuntur, admoveri jussit. Jamque strata mœniorum parte, qua ruinæ viam aperiebant, in urbem penetrare nitebantur; sed hostes, quum ob multitudinem integri subinde fessis succederent, ducumque præsentia ad omnia audenda confirmarentur, strenue repugnabant. Luce per varia certamina consumpta, quum diurno labore fatigatos hostes Memnon segnius custodias agere crederet, cum valida manu prorumpit oppido, ignemque operibus injicit. Sed Macedonibus ad incendium concurrentibus, quum hi exstinguere flammas conarentur, illi augerent, & prohibentibus vim intentarent, acre prœlium coortum est. quippe Mace-

Diodor. 17, 24. 2, 8, 6. Arrian. 1, 7, 1.

Diodor. 17, 24. Vitruvius 10, 20, & 21.

Arrian. 1, 7, 8.

dones robore virtutis & assuetudine periculorum longe præstantes hostibus, numero apparatuque Persarum urgebantur: & quia haud procul muris res gerebatur, ballistis catapultisque per mœnia dispositis eminus impetiti, inulta vulnera accipiebant. Atrox inter hæc utrimque clamor, hortantium suos, increpantium adversos; tum sauciorum & morientium gemitus, inter nocturnas tenebras omnia terrore tumultuque impleverant: augebantur hæc vocibus ceteræ multitudinis, quæ dum alii pugnant, operi intenta, muris qui pulsu machinarum corruerant, reparandis occupabatur. Tandem acrius adnisi Macedones hostem intra mœnia redegerunt; centum septuaginta interfectis, inter quos & Neoptolemus, qui cum Amynta fratre ad Darium perfugerat, occubuit. Macedonum non quidem ultra sedecim perierunt, sed trecenti ferme vulnerati sunt; quia nocturna pugna fuerat, neque adversus cæcos ictus & incidentia temere tela quidquam satis provideri potuerat. Post aliquot deinde dies, levis & ludicra res ingenti certamini causam præbuit, orto initio à duobus veteranis ex Perdiccæ agmine. Ii contubernales quum essent, unaque genio indulsissent, ut fit inter sermones familiares, jactantia militari sua fortia facta vicissim extollentes, altercari ceperant, uter alteri anteferretur; quum alter eorum, *Quid inani strepitu verborum fœdamus honestissimam contentionem?* inquit. *non cui lingua, sed cui dextra sit melior, hoc agitur; & adest occasio: ea optime de controversiis nostris judicabit. age si vir es, & exeuntem sequere.* Vino & ambitione incaluerant; itaque privato consilio arma capiunt, & ad muros juxta arcem quæ Mylassis obversa est, excurrunt. Horum temeritate animadversa, statim ex oppido globus hostium effunditur. Illi firmato gradu certamen conserunt, propius incurrentes gladiis excipiuut, in recedentes tela conjiciunt. sed adversus multos, & ex superiore loco dimicantes haud diu impunita duorum audacia fuisset; nisi conspecto ipsorum periculo, commilitonum pauci primo, deinde alii atque alii laborantibus subvenissent: eodem modo & oppidanis subinde ad locum ubi pugnabatur confluentibus. Ita nunc his, nunc illis robore numeroque superioribus, varie pugnatum est: donec Alexander cum manu quæ circa ipsum erat progressus, metum hostibus incussit, statimque intra muminenta compulsi sunt: nec multum abfuit, quin hostes simul irrumperent. Forte enim intentis omnibus in ea quæ ante urbem gerebantur, mœnia negligenter servari contigerat: & duæ turres cum continenti murorum parte crebris arietum ictibus cesserant: tertia quoque laxata jam & concussa compage, fodientibus haud in longum resistere potuisset. At quia tumultuarium id prœlium, neque universus exercitus instructus fuerat, opportunitas ejus rei è manibus amissa est. Alexan-

Diod. 17, 25.
Arrian. 1, 7, 9.
Arrian. 1, 7, 13.
Diodor. 17, 25.
Cæsar. de bell. Gall. 5, 44.
Arrian. 1, 7, 10.
Diodor. 17, 25.
Arrian. 1, 7, 13.
Justin. 6, 6, 9.

der quamquam ea res opinione Græcorum de victoria concedentis videretur; corpora suorum, qui sub ipsis mœnibus oppetierant, induciis postulatis ab hoste repetere, quam inhumata dimittere maluit. At qui cum Persis erant, Ephialtes & Thrasybulus Athenienses, quum plus apud ipsos odium adversus Macedonas, quam humanitatis ratio valeret, negabant indulgendum hoc esse infestissimis hostibus. Non tamen permoverunt Memnonem, quin *Græcorum moribus indignum esse* diceret, *sepulturam invidere cæsis hostibus. ARMIS & viribus in adversos & obsistenies utendum: neque contumeliis pugnandum in eos, quos bonis malisque nostris sua dies exemisset.* Sane præter alias Memnonis virtutes, etiam moderatio ejus insignis fuit. neque enim per vecordiam conviciis insectari hostem pulchrum ducebat; sed virtute & consiliis vires illius animosque contundere. Igitur quum aliquando in agmine quemdam ex mercenariis nonnulla contumeliose & petulanter in Alexandrum jacientem audisset, conversa hasta hominem pulsans, *Non te conduxi*, inquit, *ut malediceres Alexandro, sed ut adversus illum dimicares.*

Diodor. 17, 25. Plutarch. Apophth. cap. 12.

CAP. X.

Arrian. 1, 7, 14. 2, 10, 4,

Interea obsessi summo studio securitati suæ providentes, pro diruto muro alium interiorem ex cocto latere eduxerunt, non recta regione, sed in nascentis lunæ figuram sinuatum. eaque res, quum inter multos distributum munus esset, celerrime confecta est. Hunc murum Alexander postero statim die machinis quassare cepit, quo minore negotio recens adhuc opus labefactaret. in eo labore occupatis Macedonibus, iterum ex urbe valida eruptio facta est: cratiumque quibus opera tegebantur nonnihil, & unius turris ligneæ partem flamma comprehendit. ne ad cetera opera transiret incendium Philotas & Hellanicus obstiterunt, quibus in eam diem machinarum custodia cesserat: & Alexander mature conspectus, tantum trepidationis injecit hostium animis, ut omissis facibus quibus armati procurrerant, quidam etiam arma jacientes, effusa fuga oppidum repeterent. Inde vim facile propellebant, adjuti commoditate loci, quem multo æquiorem obtinebant; & quia murus, sicut diximus, ita constructus erat, ut quamcumque partem invasisset hostis, non à fronte tantum, sed ex utroque laterum missilibus appeti posset. Posthæc Persarum duces, quum omnia sibi in dies arctiora esse viderent, constaretque non abscessurum Macedonem donec urbis potiretur; de summa rerum consilium habebant. ibi Ephialtes vir animi corporisque robore in paucis conspicuus, incommoda longa obsidionis disseruit: negabatque *expectandum, donec paulatim accisis viribus exhausti fractique cum ipsa urbe in victoris arbitrium concederent: sed dum aliquid virium superesset, cum robore conductitii militis erumpendum, & alacribus animis cum hoste confligendum esse. Consilium suum*

Arrian. 1, 7, 14. 2, 10, 1. Diodor. 17, 26.

quo in speciem audacius esset, eo plus in exsequendo facilitatis habiturum. hostibus enim alia omnia exspectantibus, & adversus casum de quo nihil dubitarent imparatis superfusum iri suos. Neque Memnon, quamquam cauta consilia speciosis præferre solitus, restitit. nam etiamsi nihil novaretur, nulla propinqua auxilii spe, tristem obsidionis exitum fore prospiciebat; &, ut in tanto discrimine, non inconsultum rebatur, experiri virum acrem, & qui velut instinctu quodam ad extrema audenda ageretur. Igitur Ephialtes duobus millibus ex omni mercenariorum numero delectis, faces mille parare jubet, primaque luce adesse, & armatos exspectare imperium. Cœpta die quum Alexander iterum muro lateritio machinas admovisset, instarentque Macedones operi; Ephialtes porta subitó patefacta dimidium suorum immittit cum facibus, ipse cum ceteris denso agmine subsequitur, ut hostes incendium prohibituros submoveret. Alexander intellecto quid ageretur aciem celeriter instruit, subsidia delecto milite firmat. quumque alios ad exstinguendum ignem ire jussisset, in eos qui cum Ephialte advenerant impetum facit. At ille insigni corporis robore, quotquot conferre pedem audebant, obtruncans, suos voce, nutu, & inprimis exemplo ad virtutem animabat. neque parum molestiæ è muris exhibebatur hosti. quippe turrem centum cubitorum obsessi erexerant, tormentisque commode dispositis hastas & saxa jaculabantur. Inter hæc ex diversa parte urbis (ipsi *Tripylon* vocabant) duce Memnone alius oppidanorum globus, qua minime exspectabatur, erupit. tantusque tumultus incessit castris, ut ipse etiam rex consilii incertus efficeretur. Sed animi magnitudine, & opportunis imperiis omnia pericula propulsabat; & fortuna in tempore subvenit. Igitur & qui machinas incenderant, à Macedonibus qui ibi curabant, quique à rege missi subsidio venerant, cum magna clade repulsi sunt: & Memnonem Ptolemæus excepit Philippi filius, regii corporis custos, præter propriam manum Addæi Timandrique cohortibus stipatus. eaque parte egregie vicerunt Macedones, quamquam Ptolemæum Addæumque, & sagittariorum ducem Clearchum cum quadraginta ferme manipularibus amisissent; & hostes cum tanta trepidatione recesserunt, ut angustum pontem, quem ad fossam superandam construxerant, multitudo festinantium ruperit, iis qui superstiterant in præceps devolutis. ex quibus nonnulli à suis conculcati interierunt, alios Macedones ex superiore loco telis confixere. multi quibus ista calamitas pepercerat, sub ipsa urbis porta necem invenerunt: quippe exterritis omnibus, metuentibusque ne una Macedones irrumperent, porta præpropere occlusa, magnam oppidanorum partem ad exitium hosti tradidit. Inter hæc Ephialtes non spe magis quam desperatione formidabilis, cum regiis ferociter dimicabat: &

Arrian. 1, 7, 16.
Diodor. 17, 26.
Arrian. 1, 7, 16.
Diodor. 17, 26.
Arrian. 1, 5, 12. 1. 7. 18.

ancipitem fecisset victoriam, ni laborantibus suis seniores Ma-
Diod. 17, 27. cedonum mature succurrissent. Ii in castris habebantur immunes
operum periculorumque, nisi ubi necessitas exigeret; quum sti-
pendiis præmiisque nihilominus perfruerentur. meruerant eum ho-
norem fortibus factis, & sub superioribus regibus ipsoque Ale-
xandro bellicis laboribus ætate exacta. Ii quum suos periculis ter-
ritos detrectare pugnam, & receptui locum circumspicere intel-
Curtius 5, 7. ligerent, Atharia quodam duce, in primam aciem provolant;
accensoque quod elanguerat prœlio, juniores conviciis & pudore
flagitii ad resumendos animos compellunt. Ita simul acerrimo nisu
incumbentibus omnibus, quum æmulationem suam hostium dam-
nis exercerent, momento temporis inclinata fortuna; Ephialtes
Diodor. 17, 27. cum plurimis fortissimisque suorum cæsus, reliqui in urbem re-
pulsi sunt. Introierant etiam Macedonum multi, & oppidum vi
Arrian. 1, 7, 20. capiebatur; quum receptui cani rex jussit; sive ut urbi parceret;
sive præcipiti jam in vesperam die, noctem, & occultas ignotis
locis insidias metuebat. Hoc prœlium præcipuas obsessorum vi-
res consumpsit. Igitur Memnon re cum Orontobate qui urbem
2, 8, 21. Arrian. 1, 7, 21. tenebat, ceterisque ducibus deliberata, nocte intempesta turrim
ligneam & porticus ubi tela servabantur, incendunt, ædificiisque
muro vicinis ignem supponunt: quo celeriter concepto, quum
& ex porticibus turrique flamma vento agitata accederet, late fu-
derunt incendium. Oppidanorum militumque validissima pars ar-
cem in insula sitam occupavit; alii in Salmacidem se contulere:
alterius arcis id nomen, inditum à fonte, qui ibi est; vulgatissimæ
Vitruvius 2, 8. famæ. Reliquam multitudinem resque preciosas duces avexerunt
Diod. 17, 27. in Con insulam. Alexander indicio transfugarum, & objecta ocu-
Arrian. 3, 7, 23. lis specie, quæ in urbe gesta fuissent cognitis, quamquam me-
dia nocte, Macedonas in urbem irruere, & quos incendium au-
gentes deprehendissent, interficere; si qui domi se continerent,
ab eorum cæde temperare jubet. Luce oborta arces à Persis &
mercenariis insessas contemplatus, quum obsidionem earum longi
operis futuram suspicaretur, neque pretium putaret capite gentis
expugnato, duabus arcibus assidentem, agendi tempus per otium
& inertiam terere; urbem ipsam exscindit, arces muro fossasque
Diodor. 17, 27. circumseptas Ptolemæum observare jubet, quem cum tribus mil-
Arrian. 1, 7, 25. libus peregrinorum militum, & equitibus ducentis ad Cariam
Arrian. 1, 6, 5. tuendam relinquebat. Is non longo post tempore, copiis cum
Curt. 3, 16. Asandro Lydiæ prætore conjunctis Orontobatem acie vicit: &
Arrian. 2, 1, 32. Macedonibus ira tædioque diuturnioris moræ, oppugnationi acri-
Strab. lib. 14. ter incumbentibus, arces in potestatem redactæ sunt. At rex Phry-
Arrian. 1, 7, 29. 2, 11, 10. 2, 11, 15. giam continentesque provincias animo complexus, Parmenionem
Diodor. 7, 27. cum amicorum turmis & auxiliariis equitibus, Thessalisque qui-
Arrian. 1, 7, 29. bus Alexander Lyncestes præerat, Sardes mittit; ut inde in

Phrygiam irrueret, venturoque exercitui commeatum & pabulum ex hostico pararet. data ad hoc plaustra, quæ simul ducerentur. Quum deinde multos Macedonum paulo ante eam expeditionem ductis uxoribus, desiderium earum impatienter ferre cognovisset; Ptolemæum Seleuci filium corporis custodem iis præfecit, domumque deducere jussit, cum uxoribus hybernaturos. duo quoque ex ducibus Cœnos atque Meleager ob eamdem causam una profecti sunt. Id regi magnæ apud milites commendationi fuit, promptioresque deinde eos ad longinquam militiam reddidit, quum sui rationem habitam viderent, sperarentque deinceps etiam ad suos visendos subinde commeatum impetraturos esse. Ducibus injunctum est, *ut interim, dum in Macedonia morarentur, strenue delectus agerent; quantasque maximas possent equitum peditumque copias, cum iis qui tum abibant sub initium veris adducerent.* Animadverso autem exercitum Asiaticis moribus infici, magnamque vulgo per castra impudicorum multitudinem haberi, probrosos omnes conquiri jussit, & in parvam quamdam Ceramici sinus insulam seposuit: hæsitque infamia loco, & ob ejus rei memoriam Cinædopolis appellatur. Plinius 5, 31, 11.

His ita gestis insistens consilio suo, ut omni maritima ora sui juris effecta, classem hostium inutilem redderet, Hyparnis receptis, quæ arcem tenentes mercenarii dediderant, in Lyciam contendit. Ibi pacta cum Telmissensibus amicitia, Xantoque flumine transmisso, cognominem amni urbem, Pinaraque & Patara, nobilia iis regionibus oppida, cum aliis minoribus circiter triginta, in fidem accipit: rebusque satis in præsens compositis, in Myliada procedit. Phrygiæ majoris portio Mylias est; sed Persarum regibus placuerat Lyciæ eam contribui. Eam dum recipit, affuere Phaselitarum legati, amicitiam orantes, aureamque coronam hospitale donum afferebant: idem petebant multarum urbium oratores ex inferiore Lycia. Itaque rex præmissis, quibus oppida sua Phaselitæ Lysiique traderent; paucis post diebus, Phaselin profectus est. oppugnabant illi tum maxime validum præsidium, quod in ipsorum ditione Pisidæ construxerant, multasque inde injurias intulerant accolis. id adventu Alexandri brevi captum fuit. Apud Phaselitas plusculos dies, ut seque & exercitum reficeret, quieti dedit. invitabat etiam tempus anni; quippe media jam hyems difficiles progredienti vias effecerat. Ibi per hilaritatem & epulas laxato animo, quum statuam Theodecti à civibus suis in foro positam vidisset, ut à cœna temulentus surrexerat, saltabundus eo processit, frequentesque ei coronas injecit. Nam Theodecten, quum Aristotelem una audiret, familiarem gratumque habuerat. Sed otiosos juvenilis animi lusus atrox

Cap. XI. 2, 8, 14. Arrian. 1, 7, 30. Diodor. 17. 27. Arrian. 1, 7, 31. Plutarch. c. 28. Arrian. 1, 7, 31. Plutarch. cap. 28. Suidas v. Θεοδέκτης

à Parmenione nuncius cito discussit. Comprehenderat ille Persam
Arrian. 1, 8, 4. quemdam Asisinem nomine, à rege Dario palam quidem ad Atyziem Phrygiæ satrapam missum; sed cum occultis mandatis, ut Alexandrum Lyncesten captata occasione secreto conveniret, eique si destinata effecisset, Macedoniæ regnum & mille insuper auri talenta polliceretur. Nam is cum Amynta transfuga scelesto
Arrian. 1, 8, 1. consilio inito, occidendi regis partes sibi sumpserat. Oderat eum tum aliis de causis; tum quod Heromenem & Arrabæum, fra-
1, 9, 18. tres hujus Alexandri, inter paternæ necis conscios supplicio affecisset. Et quamquam ipse pœna exemptus, multisque postea honoribus ornatus, non simplex beneficium regi deberet; insita animo ferocia & dominandi cupidine nihil nefas putabat, per
Arrian. 1, 8, 4. quod ad regnum via sterneretur. Re in consilium deducta facilitatem regis arguebant amici, quod hominem in manifesto ma-
2, 9, 25. leficio depresensum, non modo punire non sustinuisset; verum etiam præmiis & honoribus auctum optimæ equitatus parti præposuisset. Quem deinceps & fidum futurum, si præter impunitatem propior amicitiæ gradus, maximæ dignitates, honorificæ præfecturæ parricidii merces essent? Igitur mature emendandum quod nimia lenitate peccatum esset: priusquam ille, consilium
1, 7, 31. emanasse sentiens, Thessalorum mobiles animos ad res novandas induceret. Non contemnendum esse periculum, quo majus ne excogitari quidem possit: neque spernenda deorum ostenta, qui regem de cavendis insidiis evidenter monuissent. Nuper enim,
Aeliam hist. ani. 10, 34. dum Halicarnassum obsidens, post longos magnosque labores meridiatione reficitur, hirundo, nota auspiciis avis, magno cum
Arrian. 1, 8, 5. garritu, circum caput quiescentis volitaverat, & modo in hoc modo illud lectuli latus se demiserat, turbulentiorem solito cantum exorsa. Et rex quidem defatigato corpore non penitus excussit somnum, sed tamen avem continuo strepitu molestam sentiens manu obiter repulit. Illa adeo non exterrita est, ut etiam, in ipsius capite consederit, neque prius strepere desierit, quam ab experrecto demum abacta est. Idque sic interpretatus fuerat Aristander, ut instare periculum diceret ab amico regis; sed insidias in occulto non mansuras. hoc enim monere naturam avis, quæ præ ceteris homini familiaris, eademque supra modum garrula esset. His itaque diligenter expensis, quum indicium Asisinis cum
Diodor. 17, 32. vatis responso convenire cerneret, meminissetque se matris literis anxie monitum, ut ab hoc homine sibi caveret; nihil ultra differendum ratus, quid fieri vellet, Parmenioni significat: nam ut diximus, cum ipso in Phrygiam iverat Lyncestes Alexander. Sed ne quo
2, 9, 25. casu consilium regis parum in tempore proderetur, literas scribi non placuit; sed per hominem fidum atque honoratum mandata perferri. electus est Amphoterus Crateri frater, qui quum Macedonicum habitum

habitum Phrygio mutasset, assumptis Pergensibus aliquot itineris gnaris, ad Parmenionem occultus penetrat. Ita Alexander comprehenditur: & quum ob veterem suam familiæque dignitatem & gratiam diu dilatus esset; tertio post anno, dum à Philotæ consciis supplicium sumitur, societate criminis, & pœna sontium in exitium abreptus periit. Regi ex Phaselide moventi, supra detectas insidias, propitius numinis favor alio statim beneficio patuit. Parte exercitus ad Pergensium urbem per montes præmissa, ceteros ipse per litus ducebat, quà Climax mons Pamphylio mari imminens angustam euntibus semitam relinquit, quoties mare tranquillum est; at quum æstus incubuit, fluctibus operitur. idque hyeme frequens & prope perpetuum est. At Alexander nihil æque ac moram metuens, exercitum per æqua, per iniqua, eodem ardore atque impetu rapiebat. Continui per eos dies Austri flaverant, qui mare in litus propellentes, omnia itineris vestigia altis paludibus opplent: assiduæ etiam magnæque pluviæ, ut ventis istis spirantibus solet, ruebant. sed adventante Alexandro subito exortus Aquilo cœlum purgavit imbribus, undas rejecit in mare, & Macedonibus transitum aperuit. Sic quoque unius * diei itinere per incerta vada emergendum fuit; aqua ad umbilicum ferme pertingente. Tantam in periculis Alexandri fiduciam, ut ab ipsius ingenio profectam non dubito; ita frequentibus prodigiis & ominibus auctam confirmatamque fuisse crediderim: postquam decreto numinis, clarissimis maximisque rebus se destinari conjecit. Adhuc in Macedonia degenti species humana augustior apparuisse dicitur, monentis *ut ad evertendum imperium Persicum quamprimum in Asiam sequeretur*: atque in memoriam insomnii revocatum esse regem, quum in Phœnice res gereret, obvio Judæorum sacerdote, in quo recognovit ornatum, quem pridem in objecta imagine per quietem viderat. Nam inter obsidionem Tyri vicinis regibus populisque deditionem & delectus imperaverat. sed Judæi, qui Hierosolyma famosam urbem tenebant, fœdus cum Dario causati, Macedonum amicitiam detrectabant. Eam gentis contumaciam puniturus, in Judæam infesto agmine perrexit. At Hierosolymitani ut regis iram lenirent, cum uxoribus liberisque supplices in occursum venientis effunduntur. Sacerdotes primi ibant tenuissima bysso amicti: hos deinde populus candido & ipse vestitu sequebatur. Agmen ducebat Jaddus summus sacrorum antistes cum solenni ornatu. Appropinquantis pompæ venustatem speciemque miratus rex, equo desiliens, solus processit, adoratoque DEI nomine, quod aureæ laminæ insculptum cidaris pontificia præferebat, ipsum quoque reverenter salutavit. Improvisa res omnium qui cum eo advenerant animos in stuporem dedit. Judæi ex propinqui exitii metu non in spem incolumitatis modo, sed inopinatæ gratiæ

Curt. 7, 1.
Arrian. 1, 8, 8.
Strabo lib. 14.
Curt. 5, 12.
Artemon in Senecæ suasor. 1.
Arrian. 1, 8, 8.
Eustath. in Dionys. v. 855. & 865.
Appian. lib. 2. de bell. civil. Joseph. antiquit. lib. 2. extremo. Plutar. c. 27. & 28.
* Strabo lib. 14.
Joseph. 11, 8.
Schikar. in procem.
Tarich. reg. Persiæ.
Zonaras tom. 1.
Tacit. H. 5, 2, 1.
Joseph. 11, 8.
Εὐσέβ. λόγῳ Α.

fiduciam erecti circumibant regem, laudes gratulationemque & vota miſcentes. Contra Syrorum reguli, qui ob crebras acerbaſque cum Judæis ſimultates Alexandrum ſequuti fuerant, inimicorum ſuppliciis, ut rebantur, infeſti animi libidinem expleturi, ſtupebant; dubii verane eſſent quæ intuerentur, an aliquod oculorum ludibrium vana imagine ſopitos ſenſus falleret. Neque minus Macedonas inſolentia ſpectaculi ſuſpenſos habuit: donec propius accedens Parmenion interrogare auſus eſt, *quid ita externis cæremoniis honorem deferret, quem à tam fœda gente etiam recipere vix tanto rege dignum eſſet?* Atque ille inſomnium ſuum retulit.

Ὀλυμπ. ἀναγ. Cedrenus. Glycas. Sulpic. Sever. lib. 2. Jeſaiæ 11. Daniel. 8, 21.

Deinde urbem ingreſſus in pulcherrima æde ritu recepto ſacrum Deo fecit, & dona templo intulit. Inſpexit etiam ſacros gentis codices, quibus continebantur diu ante perſcripta vaticinia. inter quæ Tyrum Macedonibus ceſſuram, & Perſas à Græco quodam debellatum iri clare ſignificabatur. eum ſe fore interpretatus, Judæis conceſſit, *ut domi foriſque ſuis legibus ritibuſque libere uterentur; & quia ſeptimum quemque annum agriculturæ exſortem agunt, etiam tributorum iſta portione ſolverentur.*

Cedrenus. Plin. 12, 25.

Naturam quoque regionis admiratus, quæ aliis fructibus inter præſtantiſſimas dives, opobalſamum ſola producit, Andromachum iis regionibus præpoſuit: quem Samaritani perpetui Judæorum hoſtes, paulo

Curtius 4, 23. Joſephus 11, 8.

poſt atrociter necaverunt. Sed hæc quidem poſt Tyrum Gazamque expugnatas geſta ſunt: nos per occaſionem præcepimus.

CAP. XII.

Arrian. 1, 8.

CETERUM anguſtiis ad mare Pamphylium ſuperatis, Alexander Pergis profectus, in itinere obvios habuit Aſpendiorum legatos, ex principibus civitatis. ii petentes *ne præſidium recipere cogerentur, quinquaginta talenta in ſtipendium militum, & quantum equorum tributi nomine regi Perſarum alere conſueverant,* promiſerunt.

Pauſanias lib. 8.

Inde rex ad Sidetas qui Melanem amnem accolunt, progreſſus eſt; Cumæorum ex Æolide genus, ſed ſermone barbaro: nam Græcus exoleverat, non diuturnitate temporis, ut accidit; verum *majores ſuos, ut in eas regiones venerunt, repente oblitos patriæ linguæ novam & antea inauditam ſonuiſſe* memorabant.

Arrian. 1, 8, 10. Suidas v. Σίδη.

Side recepta, quæ Pamphyliæ metropolis erat, Syllium ibatur, tutum natura ſitus oppidum, & tam peregrino milite, quam barbarorum accolentium firma manu egregie munitum. Ea res, & quia Aſpendios rebellare nunciabatur, avertit iter: Aſpendumque ductus eſt exercitus.

Arrian. 1, 8, 11.

Illi ſubita Macedonum irruptione territi, deſertis quæ in plano erant ædificiis, in arcem conceſſere. Alexander vacua urbe potitus ſub ipſa arce caſtra communit; & quum peritiſſimos architectos haberet, apparatu oppugnationis obſeſſos ad pacem prioribus conditionibus repetendam compulit.

Vitruvius 10, 19. Arrian. 1, 8, 13.

Nihil ad majora properanti optatius accidere potuiſſet, quam loci haud contemnendi longa obſidione non de-

tineretur; ne tamen impunita defectorum temeritas esset, *potissimos civium obsides tradi, pecuniæque imperatæ nec exsolutæ summam duplicari* præcepit: adjectum est, *ut satrapæ quem Alexander præfecisset, obedirent, annua Macedonibus tributa solverent; & de agro*, unde vicinos vi ejecisse arguebantur, *judicio contenderent*. His ita gestis remensus iter, quod ad Pergensium oppidum ferebat, inde perrexit in Phrygiam. Sed per ista loca ducenti superandæ erant angustiæ, quas juxta Telmissum urbem Pisidarum, duo montes ex adverso concurrentes efficiunt; ita strictis faucibus, ut portarum similitudinem referant: easque barbari armata manu utrimque insederant. Alexander in ipso aditu castra poni jubet; ratus, quod evenit, Telmissenses castris locatis periculum differri credentes non diu hæsuros in angustiis; sed modico in illis relicto præsidio ceteros in urbem recessuros esse. Igitur occasione haud segniter usus, protinus sagittarios & funditores, quodque ex gravi armatura maxime expeditum erat, inducit; & præsidio barbarorum deturbato, ante ipsam urbem castra collocat. Ibi legatos Selgensium audit, qui ob vetustas cum vicinis Telmissensibus simultates, quamquam ejusdem nationis essent, amicitiam ac auxilia offerebant regi. Quibus perbenigne exceptis ne in obsidione unius urbis tempus tereret, Sagalassum castra movit: validam urbem & juventutis robore firmatam. quum enim omnes Pisidæ bellicosi sint; Sagalassenses præ ceteris pugnaces habentur. Ii, quum etiam à Telmisso fœderatæ sociæque copiæ venissent, viris magis quam mœnibus confisi, in vicino colle instruxerant aciem; & præmissos ab Alexandro velites opportunitate loci adjuti repulerant: sed Agriani resistebant, queis propinqua jam Macedonum phalanx, & ante prima signa rex conspectus audaciam addiderat. Maximus militi labor fuit per ardua conniti: postquam æquioribus paulo locis consistere datum est, semermum montanorum vulgus haud ægre disjecere. Ex Macedonum ducibus Cleander desideratus est, cum viginti ferme militibus; barbarorum ad quingentos cecidere: ceteros expedita fuga, & locorum notitia protexit. Fugientibus tamen institit rex contentione quanta poterat tam grave agmen: eodemque impetu urbs eorum capta est. Per cetera deinde Pisidiæ munita loca circumtulit bellum: quorum nonnulla pugnando cepit; alia conditionibus in fidem venerunt. Telmissum expugnatam, ob pertinaciam civium, solo æquavit; populo libertatem ademit; & paulo post cum aliis quibusdam Pisidiæ civitatibus, Celænarum præfecturæ contribuit. Pacatis hunc in modum asperrimis nationibus, in Phrygiam processit, qua Ascanius lacus est, cujus aqua sua sponte concrescens, necessitate salis è longinquo petendi solvit accolas. Dum ea geruntur, Memnon suarum partium

Strabo lib. 14.
Arrian. 1, 8, 15.
Strabo lib. 14.
Arrian. 1, 8, 19.
Strabo lib. 14.
Arrian. 1, 8, 24.
Strabo. lib. 14.
Plinius 5, 29, 6.
Arrian. 1, 8, 25.
Arrian. 2, 1, 1.

reliquiis undique collectis, ut inhærentem Asiæ Alexandrum ex-
torqueret, ad bellum Græciæ Macedoniæque inferendum cogita-
tiones convertit. Quippe Darius in hoc uno spem reponens, qui
victoris impetum sua virtute suaque prudentia diutissime ad Hali-
Diodor. 17, 29. carnassum moratus esset, summæ rerum præfecerat eum, ma-
gnamque pecuniæ vim transmiserat. Itaque mercenariorum manu
quanta poterat conducta, cum trecentarum navium classe libero
mari vagabatur; & quæ tantis conatibus adversa vel æqua fu-
tura essent, solerti æstimatione pensabat. Interea locis quæ minus
Aristot. οἰκονομ. anxie custodiebantur occupatis (inter quæ & Lampsacus fuerat)
insulas aggressus est, quibus Macedones, quamquam utrimque
continenti potirentur, ob inopiam navium auxilium ferre non po-
terant. Juvit consilium ducis animorum mira ubique dissensio;
quum aliis ad Alexandrum libertatis auctorem res trahentibus,
non deessent qui Persicis opibus aucti, propriam sub veteribus
dominis potentiam, quam liberata repub. eamdem omnium æqua-
Curtius 4, 21. litatem mallent. Igitur Athenagoras & Apollonides ex Chiorum
Arrian. 3, 1, 7. optimatibus, re cum Phisino Megareoque, & aliis suæ factionis
Arrian. 2, 1, 1. hominibus communicata, Memnonem arcessunt. Ita Chios pro-
ditione capitur, & præsidio ibi collocato, urbanarum rerum ad-
Diodor. 17, 29. ministratio Appollonidi sociisque traditur. Inde Lesbum petens
Antissam, Pyrrham & Eressum nullo negotio capit; Methymnæ
Aristonicum tyrannum imponit; totamque insulam, excepta Mi-
tylene nobilissima urbe, in potestatem redigit. Ea multis diebus
Arrian. 2, 1, 3. obsidionem constanter pertulit: nec ab ipso Memnone capta est.
contra Diodorus Ille enim quum jam magnis operibus urbem circumvallasset, &
17, 29. occluso portu, naviumque stationibus per opportuna loca dis-
positis, ne quà subsidio venientibus aditus pateret, providisset;
pestilenti morbo correptus præclaram Persarum spem, irrepara-
bili cum ipsorum damno, deseruit. Sed quum se jam morti vici-
num intelligeret, Pharnabazo sororis suæ filio, quem Artabazo
pepererat, imperium suum tradidit; donec Darius, re comperta,
Arrian. 2, 1, 4. aliter statueret. Hic cum Autophradate classis præfecto munia
partitus, eò tandem obsessos adegit, ut securo præsidii discessu
pacto, columnas queis fœderis cum Alexandro leges insculptæ
erant, subverterent; Darioque fidem polliciti, dimidiam exsulum
suorum partem reciperent. At Persæ non integra fide pactis stete-
re; sed introductis in urbem militibus, Lycomedem Rhodium præ-
esse jusserunt: Diogeni, qui ob studia in Persas exsulaverat, pa-
triæ tyrannis tradita est. Pecunia deinceps privatim ab opulentissi-
mo quoque per vim ablata: neque eo minus imperatum tributum,
quod commune Mitylenæorum penderet.

Q. CURTII,

DE REBUS GESTIS ALEXANDRI MAGNI REGIS MACEDONUM,

LIBER TERTIUS.

I. INTER hæc Alexander ad conducendum ex [1] Peloponneſo militem Cleandro cum pecunia miſſo, [2] Lyciæ Pamphyliæque rebus compoſitis, ad urbem [3] Celænas exercitum admovit. Media, illa tempeſtate, mœnia interfluebat [4] Marſyas amnis, fabuloſis Græcorum carminibus inclytus. fons ejus ex ſummo montis cacumine excurrens, in ſubjectam petram [5] magno ſtrepitu aquarum cadit: inde diffuſus, cir-

NOTÆ.

1. *Peloponneſo.*] Peloponneſus Græciæ peninſula maximè Auſtralis, à Pelope Rege Tantali filio nomen habet, quaſi πέλοπος νῆσος, *Pelopis inſula.* Hodie *Morea* vulgo nuncupatur.

2. *Lyciæ Pamph.*] Lycia & Pamphylia finitimæ in Aſia regiones, ad illum Mediterranei maris tractum, qui Rhodum inter & Cyprum extenditur. Maxima Lyciæ pars *Menteſeli* Turcis vocatur: Pamphylia, cum Ciliciæ occidua parte, *Caramaniam* hodiernam efficiunt.

3. *Celænæ.*] Erant tum temporis Celænæ urbs ampla & frequens ad Mæandri & Marſyæ fontes; poſtea locus oppidi nomenque mutatum; cum Antiochus Soter novam urbem molitus, quam de ſuæ matris Apamæ nomine *Apameam* nominavit, eò Celænarum incolas tranſtulit, decimo circiter ab Celænis milliari, ad eundem Marſyam, non procul oſtiis quibus in Mæandrum ſe exonerat.

4. *Marſyas.*] Prope Celænas in monte fons eſt, ubi Marſyas Satyrus cum Apolline tibiarum cantu certare auſus, ab eoque victus, & pelle exutus, vicino fluvio nomen dedit.

5. *Magno.*] Ea utique cauſa eſt cur apud Herodotum *Catarrhactes* appelletur.

cumjectos rigat campos; liquidus, & suas duntaxat undas trahens. Itaque color ejus placido mari similis, [a] locum poëtarum mendacio fecit: quippe traditum est, [6] nymphas amore amnis retentas, illa rupe considere. Ceterum quàm diu intra muros fluit, nomen suum retinet. At cum [7] extra munimenta se evolvit, [b] majore vi ac mole agentem undas, [8] Lycum appellant. Alexander quidem urbem [c] destitutam à suis intrat: [9] arcem vero, in quam confugerant, oppugnare adorsus, [10] caduceatorem præmisit, qui denunciaret, Ni dederent, ipsos ultima esse passuros. Illi caduceatorem in turrim, & situ & opere multum editam perductum, quanta esset altitudo, intueri jubent, ac nunciare Alexandro, [d] non eadem ipsum & incolas æstimatione munimenta metiri: se scire inexpugnabiles esse: [11] ad ultimum pro fide morituros. Ceterum ut circumsideri arcem, & [e] omnia sibi in dies arctiora viderunt esse; sexaginta dierum inducias pacti, ut nisi intra eos auxilium [12] Darius ipse misisset, dederent arcem: posteaquam nihil inde præsidii mittebatur, ad præstitutam diem permisere se regi.

II. Superveniunt deinde legati Atheniensium, petentes, ut capti

INTERPRETATIO.

[a] *Occasionem dedit fabulis poëtarum.*

[b] *Majore impetu atque copia volventem undas.*

[c] *A civibus desertam urbem ingreditur.*

[d] *Diversis judiciis ipsum ac cives æstimare arcis munitiones.*

[e] *Omnes commeatus ipsis quotidie magis ac magis deficere.*

NOTÆ.

6. *Nymphas.*] Fingunt poëtæ ex Nympharum & Satyrorum lacrymis Marsyam deflentium, extitisse fluvium, qui propterea dictus sit *Marsya*, sive *Marsyas.* Ovid. Metam. 6.

7. *Extra munimenta.*] Non Celænis sed Apamea egressum rapidius ferri docet Strabo. l. 12.

8. *Lycum.*] Notatur hic ab omnibus error Curtii, quod Marsyam cum Lyco ejusdem Phrygiæ majoris fluvio confundit. Hic enim ex Cadmo monte ortus, non Apameam, ut Marsyas, sed Laodiceam alluit, & aliquanto infra Marsyam in Mæandrum cadit.

9. *Arcem.*] Sita fuit arx illa in eo monte unde Marsyas oritur, & ad cujus radicem urbs ipsa Celænarum fuit. Ait enim Xenophon ipsa ex arce oriri Mæandrum. Unum porrò Mæandri atque Marsyæ fontem esse scribit Maximus Tyrius, testis oculatus.

10. *Caduceatorem.*] A *caduceo* dicti sunt *caduceatores.* Erat autem *caduceus,* sive *caduceum*, virga geminis implicata serpentibus spiratim inter se nexis, quâ Mercurius tanquam sceptro usus fingitur, tum ad alia multa, tum ad lites componendas; ut satis credibile sit ex Mose Mercurium, ex illius virga in serpentem conversa, hujus caduceum ab Græcis fabulatoribus esse factum. Etsi autem *caduceum* pro symbolo pacis habitum, tamen *caduceatores* non conciliandæ modo paci, verum etiam denunciando, si opus foret, bello missos esse locus hic indicat. Nisi forte diversa caduceatoris ac fecialis munera uni commissa homini dixeris, qui, ut habet proverbium, *Altera manu caduceum, altera hastam præferret.*

11. *Ad ultimum.*] *Denique* si quid secus fortuna tulerit, pro fide suo Regi servanda morituros esse.

12. *Darius.*] Quis Darius esset, vide sis Supplem. l. 2. c. 1. & infra cap. 6. & 35.

apud [1] Granicum amnem redderentur sibi. Ille non hos modo, sed etiam ceteros Græcos restitui suis, jussurum respondit, finito [2] Persico bello. Cæterum Dario imminens, quem nondum [3] Euphratem superasse cognoverat, undique omnes copias contrahit, totis viribus tanti belli discrimen aditurus. [4] Phrygia erat, per quam ducebatur exercitus, pluribus vicis quàm urbibus frequens. Tunc habebat quondam nobilem [5] Midæ regiam: Gordium nomen est urbi, quam [6] Sangarius amnis interfluit, pari intervallo [7] Pontico & Cilicio mari distantem. Inter hæc maria [8] angustissimum Asiæ spatium esse comperimus, [a] utroque in arctas [9] fauces compellente terram. Quæ quia continenti adhæret, sed magna ex parte cingitur fluctibus, [10] speciem

INTERPRETATIO.

[a] *Utroque mari coarctante terram in angustum Isthmum.*

NOTÆ.

1. *Granicum.*] Granicus, hodie *Lazzara*, Troadis seu minoris Phrygiæ fluvius ex Ida monte oritur, & in Propontidem se effundit. Hic primum devicti ab Alexandro Persarum Duces, cum ipsum transitu prohibere conarentur. Supplem. l. 2. c. 5. Captos in eo prœlio Græcos milites qui in exercitu Persico militaverant mercede conducti, Alexander in Macedoniam miserat. Hos sibi restitui petebant Athenienses: quod ab Alexandro factum suo loco videbimus.

2. *Persico.*] De Persia dicemus ad libri 5. c. 13. de Persarum imperio vide Suppl. l. 2. c. 1. & l. 4. c. 55. de bello Persico, quáque fortuna hactenus gestum, Suppl. lib. 2.

3. *Euphratem.*] De hoc fluvio l. 5. 2.

4. *Phrygia.*] Phrygia duplex fuit, *magna* & *parva*. Hæc ad Hellespontum posita, cujus pars Troas: illa intra terras, Galatiam, Lydiam, atque Lycaoniam, &c. complectens. Strabo l. 2. de ista modo mentio.

5. *Midæ.*] Midas ille Phrygiæ rex, Poëtarum fabulis celebratus.

6. *Sangarius.*] Ita Strabo; ex quo refelluntur qui Gordium ad Marsyam, aut ad Mæandrum collocant, ne non vere dixisse videatur Curtius, *pari intervallo* dissitum ab utroque mari, Euxino & Cilicio. Neque enim æqualitas illa distantiæ cum optimorum Geographorum rationibus satis convenit. *Sangarius* porro, qui hodieque *Sangari*, ex Adoreo monte fluens per Phrygiam, longis anfractibus in Pontum Euxinum volvitur; non, ut habet Livius, in Propontidem.

7. *Pontico.*] Ponticum mare Pontus est Euxinus, hodie *Mer noire*. *Cilicio.*] Quod Ciliciam alluit, hodie *Golfe de Satalie*.

8. *Angustissimum.*] Neque hoc peritiorum Geographorum tabulis consentaneum, quæ vix usquam majorem exhibent Asiæ illius latitudinem, quam quà Gordium urbem Ponticum inter & Cilicium mare collocant.

9. *Arctas fauces.*] *Arctas fauces* vocat atque *tenue discrimen*, quæ Strabone teste tria stadiorum millia complectuntur, hoc est, trecenta & septuaginta quinque milliaria.

10. *Speciem.*] Nempe Cilicio Pamphylioque mari ad Meridiem; ad Occasum Ægæo, Hellesponto, Propontide, Bosphoro Thracio; ad Septentrionem Ponto Euxino alluitur; ad Ortum continenti adhæret nobilissima peninsula; quam posteriores *Natoliam* dixerunt, quasi *Anatoliam*, quod Græcis ad Orientem obversa sit. Est enim ἀνατολὴ, *Oriens*. Cæterum etsi comparata cum Asia majore, dici minor Asia possit, tamen hoc Asiæ minoris nomine veteres eam ejus partem proprie vocarunt, quæ Phrygia, Mysia, Lydia, Æolide, Ionia, Caria, Doride continebatur.

insulæ præbet: ac, [b] nisi tenue discrimen objiceret, maria, quæ nunc dividit, committeret. Alexander, urbe in suam ditionem redacta, Jovis templum intrans, vehiculum, quo [11] Gordium Midæ patrem vectum esse constabat, aspexit, [c] cultu haud sane à vilioribus vulgatisque usu, abhorrens. Notabile erat jugum adstrictum compluribus nodis in semetipsos implicatis, & celantibus nexus. Incolis deinde affirmantibus, editam esse oraculo sortem, [12] Asiæ potiturum, qui inexplicabile vinculum solvisset; cupido [d] incessit animo sortis ejus implendæ.

III. Circa regem erat & Phrygum turba, & [1] Macedonum; illa expectatione suspensa, hæc solicita ex temeraria regis fiducia. quippe serie vinculorum ita adstricta, ut unde nexus inciperet, quóve se conderet, nec ratione, nec visu percipi posset; solvere aggressus [a] injecerat curam, ne in omen verteretur irritum inceptum. Ille nequicquam diu luctatus cum latentibus nodis: *Nihil*, inquit, *interest quomodo solvantur:* [2] gladioque ruptis omnibus loris, oraculi sortem [3] vel elusit, vel implevit. Cum deinde Darium, ubicunque esset, [b] occupare statuisset: ut à tergo tuta relinqueret, Amphoterum classi

INTERPRETATIO.

[b] *Nisi breve* terrarum *spatium interponeret.*

[c] *Forma & ornatu non discrepans à vulgaribus* plaustris.

[d] *Cepit* ejus *animum desiderium implendi oraculi.*

[a] *Metum attulerat* Macedonibus, *ne conatus* ejus, si *irritus* esset, *in præsagium* infaustum *acciperetur.*

[b] *Prior aggredi decrevisset.*

NOTÆ.

11. *Gordium.*] Gordii historiam paucis accipe. Consulentibus oraculum Phrygibus de remedio comprimendæ civilis discordiæ, responsum est Rege opus esse; eum legerent, quem primum inde egressi plaustro insidentem obvium habuissent. Exeuntibus occurrit Gordius tenuis fortunæ homo, cum conjuge filioque Mida plaustro invectus: hunc continuò Regem salutant, & in Jovis templum deducunt; ubi currum inexplicabili vinculo insignem Deo sacravit, memor aquilam Jovis volucrem olim arantis jugo constitisse; quo signo futurum sibi regnum portendi, à puella Telmissensi edoctus, illam uxorem acceperat. Arrianus tamen non Gordio, sed Midæ, regnum eo, quo scripsimus, casu delatum narrat.

12. *Asiæ.*] Majorem intellige, quæ trium orbis nostri partium maxima est; & quam solam deinceps Asiam simpliciter appellabimus cum Curtio.

1. *Macedonum.*] Macedonia olim *Emathia*, paternum Alexandri nostri imperium, cujus limites erant Orientem versus Ægæum pelagus; ad Meridiem Thessalia cum Epiro; ab Occasu Ionium mare, & Illyrici pars; à Septentrione Thracia. Pars ejus occidua quæ Ionium mare attingit; hodie *Albania* est.

2. *Gladioque ruptis.*] Etsi Curtio major autorum numerus assentitur, tamen Aristobulus Alexandri comes, apud Arrianum tradit non aliter solutum vinculum, quam exempto paxillo ligneo, cui per temonem trajecto adstrictum erat: ipse Arrianus rem in medio relinquit; satisfactum tamen oraculo dicit, idque excitatis ea nocte tonitruis declaratum.

3. *Vel elusit.*] *Elusit*, si arte explicari, non resecari oportebat: *implevit*, si quocunque tandem modo dissolvi satis fuit.

ad oram

ad oram [4] Hellespònti, copiis autem præficit Hegelochum, [5] Lesbum, & Chium, & Con præsidiis hostium liberaturos. His talenta ad belli usum quingenta attributa. Ad Antipatrum, & eos qui Græcas urbes tuebantur, sexcenta missa. Ex fœdere naves sociis imperatæ, quæ Hellesponto præsiderent. Nondum enim [6] Memnonem vitâ excessisse cognoverat, in quem omnes intenderat curas; satis gnarus, cuncta in [c] expedito fore, si nihil ab eo moveretur. Jamque ad urbem [7] Ancyram ventum erat, ubi numero copiarum inito, [8] Paphlagoniam intrat: huic juncti erant Heneti, unde quidam [9] Venetos trahere originem credunt: omnisque hæc regio paruit regi; datisque obsidibus, tributum ([d] quod ne Persis quidem tulissent) pendere ne cogerentur, impetraverunt. Calas huic regioni præpositus est: ipse, assumptis qui ex Macedonia nuper advenerant, [10] Cappadociam petiit.

INTERPRETATIO.

[c] *Omnia facilia fore, modo nihil ab isto tentaretur.*

[d] *Quod ne* ipsis *quidem Persis solverant.*

NOTÆ.

4. *Hellesponti.*] Hellespontus, hodie fretum *Gallipoli*, Ægæum mare Propontidi committens, Asiam ab Europa dirimit, quà angustissimus est Seston inter Abydum, septem octôve, non ampliùs, stadiorum intervallo. Dictus ab *Helle* Phryxi sorore in eo submersa. Ab ipso autem vicina regio, quà maxime Propontidem spectat, *Hellespontus* quoque appellata.

5. *Lesbum.*] Lesbos, hodie *Metelino*; Chios, hodie *Scio*; Cos, hodie *Lango*; nobilissimæ tres Ægæi maris insulæ ad oram Asiæ. Eas Alexander post victoriam ad Granicum ditionis suæ fecerat; sed à Memnone receptæ præsidiisque firmatæ fuerant.

Talentis.] De talento inferius ad caput ultimum hujus libri.

6. *Memnonem.*] Memnon Rhodius, ob insignem rei militaris peritiam, hujus belli summam à Dario administrare jussus, trecentarum navium classe comparata, Lesbo, Chio, & Cô receptis, dum maxime bellum in Macedoniam transferre parat, morbo extinguitur; cum eôque Persarum fortuna concidit.

7. *Ancyram.*] Ancyra, hodie *Anguri*; urbs in ea magnæ Phrygiæ parte quam deinde à Gallis occupatam, Galatiam, & Gallogræciam dicimus; hodie *Chiangari*.

8. *Paphlagoniam.*] Paphlagoniam à Meridie terminat Galatia, ab Occasu Bithynia, à Septentrione Euxinus, ab ortu Cappadocia.

9. *Venetos.*] Ab his Henetis originem ducere *Venetos* Adriatici accolas, præter Curtium, Livius & Plinius tradunt. Eos quippe, excisa Troja, cui suppetias tulerant, unà cum Antenore in intimum Adriatici maris sinum penetrasse, ibique sedes posuisse; ac *Venetos* pro *Henetis* appellatos esse consueto Latinorum more, qui præfixum Græcis dictionibus digamma Æolicum F, sæpe in V commutant, faciuntque ex Fέσπερος, Vesperus; ex Fῆρ, Ver; ex Fενετοὶ, Veneti. Strabo tamen ad Gallos Venetos originem illorum referendam putat, idque aliorum Italiæ populorum exemplo probat, genus ex Gallis nomenque trahentium.

10. *Cappadociam.*] Hæc ab Occidente Galatiam & Lycaoniam attingit, à Meridie Ciliciam, ab Ortu Euphratem, à Septentrione Euxinum Pontum. Fuit ejus pars minor Armenia, de qua ad l. 5. c. 2. Turci hodie *Tocat* appellant.

IV. At Darius, nunciata Memnonis morte, haud ſecus quam par erat, motus, omiſſa omni alia ſpe, ſtatuit [a] ipſe decernere. quippe quæ per duces ſuos acta erant, cuncta damnabat: ratus pluribus curam, omnibus abfuiſſe fortunam. Igitur caſtris [1] ad Babyloniam poſitis, quo majore animo capeſſerent bellum, univerſas vires in conſpectum dedit: & [b] circumdato vallo, quod decem millium armatorum multitudinem caperet, [2] Xerxis [3] exemplo numerum copiarum iniit. Orto ſole, ad noctem agmina, [c] ſicut deſcripta erant, intravere vallum: inde occupaverunt emiſſa [4] Meſopotamiæ campos: equitum peditumque propemodum innumerabilis turba, [d] majorem quam pro numero ſpeciem gerens. Perſarum erant centum millia, in queis eques triginta millia implebat. [5] Medi decem equitum, quinquaginta millia peditum habebant. [6] Barcanorum equitum duo millia fuere, armati bipennibus, levibuſque ſcutis [e] [7] cetræ maximè ſpeciem reddentibus: peditum decem millia pari armatura ſequebantur. [8] Armenii quadraginta millia miſerant peditum, additis ſeptem millibus equitum. Hyrcani [f] egregii, ut inter illas gentes, ſex millia expleverant equis militatura. Derbices quadraginta millia peditum armaverant: pluribus [g] hærebant ferro præfixæ haſtæ: quidam lignum igne duraverant. hos quoque duo millia equitum ex eadem gente comitata ſunt. A [9] Caſpio mari octo millium pedeſter exercitus venerat: ducenti equites cum his erant. Ignobiles Aſiæ gentes duo millia

INTERPRETATIO.

[a] *Bellum per ſe gerere.*

[b] *Planitie vallo clauſa.*

[c] *Eo ordine quo diſtributa erant.*

[d] *Major adhuc apparens quam reipſa erat.*

[e] *Cetræ prope formam referentibus.*

[f] *Strenui, quantum in illis nationibus* eſſe poſſunt.

[g] *A pleriſque gerebantur haſtæ ferro armatæ: quidam contos igne induratos* attulerant.

NOTÆ.

1. *Babyloniam.*] Babylon & Babylonia, l. 5. c. 2. 6. &c.

2. *Xerxis.*] Vide Suppl. l. 2, 1. & infra c. 24.

3. *Exemplo.*] Ita enim Xerxes in Dorisco Thraciæ campo totum exercitum per myriades ſibi ſuccedentes ex ordine numeraverat. Vide Herodot. & Ariſtid. orat. 13. Quorum ſuffragio refelluntur qui hoc loco *decies, aut ſexies centenûm millium* ſcribendum putarunt.

4. *Meſopotamiæ.*] Ubi ſit, & unde dicta, l. 5. c. 2. Hic porro animadvertere licet qua orationis varietate optimus hiſtoriæ ſcriptor in deſcribendo variarum gentium numero, cultu, ordine, faſtidium vitarit. Quod aliis quoque locis mira arte præſtitit.

5. *Medi.*] Media l. 5. 24.

6. *Barcanorum.*] Barcani, Hyrcani, Derbices, qui & Dercebii, Aſiæ gentes, ad Auſtrale Caſpii maris litus incolunt. De Caſpio mari & Hyrcania l. 6. c. 8. 9.

7. *Cetræ.*] Cetra ſcuti lorei genus variis gentibus varia uſitatum forma, ut mirum non ſit in eo deſcribendo autores non convenire. Apud Latinos pro eodem *pelta* ſumitur.

8. *Armenii.*] De Armenia utraque l. 5. c. 2.

9. *Caſpio.*] Mare Caſpium ſive Hyrcanum l. 6. c. 9.

peditum, equitum duplicem paraverant numerum. His copiis triginta millia Græcorum, [10] mercede conducta, egregiæ juventutis, adjecta sunt. Nam [11] Bactrianos, & Sogdianos, & Indos, cæterosque rubri maris accolas, ignota etiam ipsi gentium nomina, festinatio prohibebat acciri.

V. Nec quicquam illi minus, quàm multitudo militum, defuit. cujus tum universæ aspectu admodum lætus, purpuratis solita vanitate spem ejus inflantibus, conversus ad Charidemum Atheniensem belli peritum, & ob exilium infestum Alexandro, (quippe Athenis, [1] jubente eo, fuerat expulsus) percontari cœpit, Satisne ei videretur instructus ad obterendum hostem. At ille & suæ sortis, & regiæ superbiæ oblitus: *Verum*, inquit, *& tu forsan audire nolis; & ego, nisi nunc dixero, aliàs nequidquam* [a] *confitebor. hic tanti apparatus exercitus, hæc tot gentium & totius orientis excita sedibus suis moles, finitimis potest esse terribilis. nitet purpura auroque; fulget armis & opulentia, quantam qui oculis non subjecerint, animis concipere non possunt. Sed Macedonum acies* [b] *torva sane & inculta, clypeis hastisque immobiles cuneos, & conserta robora virorum teget. Ipsi* [2] phalangem *vocant peditum stabile agmen. Vir viro, armis arma conserta sunt: ad nutum monentis intenti, sequi signa, ordines servare didicere. Quod imperatur, omnes exaudiunt:* [c] *obsistere, circumire,* [3] *discurrere* [4] *in cornu,* [5] *mutare pugnam, non duces magis quàm milites callent.*

INTERPRETATIO.

[a] *Frustra aperiam.*

[b] *Macedonum exercitus feroci* vultu, *veste aspera, teget sarissis & clypeis agmina* sua *immota, & robustissimos viros* inter se *coharentes.*

[c] *Milites non minus quam duces sciunt gradum sistere, circumvenire* hostem, *ad* alterum *cornu transire*, situm *pugnandi mutare.*

NOTÆ.

10. *Mercede.*] Nimirum reliquæ gentes in exercitu Persarum militantes alebantur illæ quidem à Rege, sed sine stipendio, nisi quantum ex hostium quisque spoliis colligere potuerat.

11. *Bactrianos.*] Bactriani l. 7. 16. *Sogdianos.*] Sogdiana l. 7. c. 37. *Indos.*] India l. 8. c. 29. *Rubri.*] Mare rubrum l. 8. c. 29.

1. *Jubente eo.*] Quamvis enim reliquis Atheniensium oratoribus, quos dedi sibi postulaverat, Demadis precibus mitigatus veniam dedisset, unum tamen Charidemum exceperat, quam exulare voluit.

2. *Phalangem.*] Infra ad cap. 23.

3. *Discurrere.*] Quomodo igitur paulo ante *immobiles* vocat *cuneos*, & *stabile agmen*, si *discurrere in cornu*, *circumire* &c. didicere? Facilis ratio; quam immobilis hostibus phalanx, tam ad ducum imperia mobilem se atque expeditam præbebat.

4. *In cornu.*] Tota phalanx in duo cornua dividebatur. Horum alterum si firmari oporteret duplicatis in fronte ordinibus, eò ex ultimis, qui à tergo erant, series aliquot submittebantur. Atque hoc est *in cornu discurrere*. Vel sic accipe ut l. 8. c. 40. *Discedere in cornua.*

5. *Mutare.*] Mutatio pugnæ fit cum vel singuli in dextrum latus, in sinistrum, in tergum obvertuntur, vel tota acies circumagitur, servata singulorum inter se se dispositione.

Et ne auri argentique studio teneri putes, [d] *adhuc illa disciplina paupertate magistra stetit. Fatigatis humus cubile est.* [e] *cibus, quem occupant, satiat. tempora somni arctiora quàm noctis sunt. Jam* [6] *Thessali equites, &* [7] *Acarnanes,* [8] *Ætolique, invicta bello manus; fundis, credo, & hastis igne duratis repellentur: pari robore opus est. In illa terra, quæ hos genuit, auxilia quærenda sunt. Argentum istud atque aurum ad conducendum militem mitte.* Erat Dario mite ac tractabile ingenium, nisi etiam naturam plerunque fortuna corrumperet. Itaque veritatis impatiens, hospitem ac supplicem, tunc maximè utilia suadentem, abstrahi jussit ad capitale supplicium. Ille ne tum quidem libertatis oblitus: *Habeo*, inquit, *paratum mortis meæ ultorem. expetet pœnas mei consilii spreti ipse, contra quem tibi suasi. Tu* [f] *quidem licentia regni subitò mutatus, documentum eris posteris, homines, cum se permisere fortunæ, etiam naturam dediscere.* Hæc vociferantem, quibus erat imperatum, jugulant. Sera deinde pœnitentia subit regem: ac vera [9] dixisse confessus, eum sepeliri jussit.

VI. Thymodes erat Mentoris filius, impiger juvenis, cui præceptum est à rege, ut omnes peregrinos milites, in queis plurimum habebat spei, à Pharnabazo acciperet, opera eorum usurus in bello. Ipsi Pharnabrzo tradidit [1] imperium, quod ante Memnoni dederat. [a] Anxium de instantibus curis, agitabant etiam per somnum species imminentium rerum: sive illas ægritudo, sive divinatio animi præsagientis accersit. Castra Alexandri magno ignis fulgore collucere ei visa sunt: & paulo post Alexander adduci ad ipsum in eo vestis [2] habitu,

INTERPRETATIO.

[d] *Illa* militaris *vitæ forma hactenus viguit paupertatis studio.*

[e] *Cibo, quem* fortè *nanciscuntur, contenti sunt.*

[f] *Tu quem Regia potestas tam citò mutavit, exemplo tuo posteros docebis, homines etiam* suæ *indolis oblivisci, cùm se* prospera *fortuna efferri passi sunt.*

[a] *Darium sollicitum curis præsentium* rerum, *etiam futuræ cladis imagines in somnis turbabant: sive sollicitudo, sive vaticinatio mentis præsentientis* futura, *illas excitat.*

NOTÆ.

6. *Thessali.*] Thessalia Græciæ latius sumptæ regio, inter Helladē sive Achaiam, Macedoniam, Epirum, & Ægæum mare sita erat. Eam Macedonum reges sibi subjecerant, unde præcipuum Macedonici equitatus robur.

7. *Acarnanes.*] Infra c. 13.

8. *Ætoli.*] Ætolia majoris Achaiæ regio fuit maxime occidua; à Meridie Maliacum sinum habet, ab Ortu Locridem, à Septentrione Epirum, ab Occidente Acheloum fluvium, quo dirimitur ab Acarnania.

9. *Dixisse.*] Charidemum; sed hæc Darii pœnitentia post cladem Issicam nata solum videtur.

1. *Imperium.*] Maris, oræque maritimæ, cujus Satrapæ Sardibus in Lydia sedem habuere.

2. *Habitu.*] Vulgarem illum fuisse habitum cum mox addat, satis indicat non Ochi Regis fratre natum fuisse Darium, quod prodit Diodorus; sed ex Astanda seu regio veredario Regem esse factum, quod cum Strabone & Justino Plutarchus docet. Eodem pertinere videtur & illa pars somnii, quo Alexandrum veredarii habitu per Babylonem equo vectum viderat.

quo ipſe fuiſſet : equo deinde per Babylonem vectus, ſubitò cum ipſo equo oculis eſſe ſubductus. Ad hæc vates varia interpretatione [3] curam diſtrinxerant : alii lætum id regi ſomnium eſſe dicebant, quòd caſtra hoſtium arſiſſent, quòd Alexandrum, depoſita regia veſte, in Perſico & vulgari habitu perductum eſſe vidiſſet. Quidam non ita augurabantur : quippe illuſtria [b] Macedonum caſtra viſa, fulgorem Alexandro portendere ; quem regnum Aſiæ occupaturum eſſe, [4] haud ambigere, quoniam in eodem habitu Darius fuiſſet, cum appellatus eſt rex. Vetera quoque omina, ut fit, ſolicitudo [c] revocaverat. Darium enim principio imperii vaginam [5] acinacis Perſicam juſſiſſe mutari in eam [6] formam, qua Græci uterentur : protinuſque [7] Chaldæos interpretatos, imperium Perſarum ad eos tranſiturum, quorum arma eſſet imitatus. Cæterum ipſe & vatum [8] reſponſo, quod edebatur in vulgus, & ſpecie, quæ per ſomnium oblata erat, admodum lætus, caſtra ad Euphratem moveri jubet.

VII. Patrio more Perſarum traditum eſt, orto ſole demum procedere : die [a] jam illuſtri, ſignum è tabernaculo regis buccinâ [1] dabatur. ſuper tabernaculum, unde ab omnibus conſpici poſſet, [2] imago ſolis cryſtallo incluſa fulgebat. Ordo autem agminis erat talis. [3] Ignis,

INTERPRETATIO.

[b] *Quæ igne fulgentia apparuerant.*
[c] *In mentem reduxerat.*
[a] *Luce jam aperta.*

NOTÆ.

3. *Curam.*] Darii ſolicitudinem auxerant, ipſius animum contrariis interpretationibus in varias diſtrahendo partes. Legunt alii *diſtraxerant*, quod non minus placet.

4. *Haud ambigere.*] Ipſos vates minime dubitare quin, &c. niſi malis cum Acidalio legere *haud ambigue*.

5. *Acinacis.*] Acinaces Perſis uſitatum enſis genus à fine modice reflexi ; quem non longum fuiſſe Joſephus indicat, l. 20. Antiq. c. 7. niſi forte alio Parthi, alio veteres Perſæ utebantur.

6. *In eam formam.*] Non multum igitur abſimilem fuiſſe neceſſe eſt Græco gladio Perſicum acinacem, quando utrique vagina eadem aptari potuit. Atqui Darius poſt pugnam Iſſicam gladios, haſtaſque majores fabricari juſſit, teſte Diodoro ; ratus ea de cauſa viciſſe Macedonas quod longioribus uterentur. *Formam* igitur crediderim cum Freinshemio, hic ſumi pro exteriori vaginæ ſpecie atque ornatu.

7. *Chaldæos.*] Chaldæi Babyloniorum ſapientes, ſomniorum interpretatione præſertim, atque inſpectione ſtellarum futura vaticinari ſoliti.

8. *Vatum reſponſo.*] In eam ſcilicet partem interpretantium quæ Dario favere videbatur.

1. *Buccina.*] Buccina incurva, aut etiam in ſeſe æreo circulo reflexa ; tuba directa. Quamquam ſæpe confunduntur.

2. *Imago ſolis.*] Ex auro, ut credibile eſt, quod repercuſſis ſolis radiis ſpeciem veri ſolis haberet, ſignumque profectionis eſſet iis qui buccinam propter fremitum exaudire non potuiſſent.

3. *Ignis.*] Ignem à Perſis pro Deo habitum, pariter ut Solem, nemo neſcit. Ejus perpetuo alendi cura Magis credita, unde æternum dixere. Mortuo tamen rege extinguebatur, Diod. Sic. 17. hunc ignis alendi morem Romani quoque imitati.

quem ipsi sacrum & æternum vocabant, argenteis altaribus præferebatur. [4] Magi proximi, patrium carmen canebant. Magos trecenti & sexaginta quinque juvenes sequebantur puniceis amiculis velati, diebus totius anni pares numero: quippe Persis quoque [5] in totidem dies descriptus est annus. [6] Currum deinde Jovi sacratum albentes vehebant equi. hos eximiæ magnitudinis equus, quem solis appellabant, sequebatur. Aureæ virgæ, & albæ vestes regentes equos adornabant. Haud procul erant vehicula decem, multo auro argentoque cœlata. Sequebatur hæc equitatus duodecim gentium, variis armis & moribus. Proximi ibant, quos Persæ [7] *immortales* vocant, ad decem millia: cultus opulentiæ barbaræ non alios magis honestabat. Illi aureos torques, illi vestem auro distinctam habebant, [8] manicatasque tunicas gemmis etiam adornatas. Exiguo intervallo, quos [9] cognatos regis appellant, decem & quinque millia hominum: hæc verò turba [b] muliebriter propemodum culta, luxu magis quam decoris armis conspicua erat. [10] *Doryphori* vocabantur

INTERPRETATIO.

[b] *Vestita fere mulierum more.*

NOTÆ.

4. *Magi.*] Persarum sapientes iidem atque sacrorum antistites. Sed hoc sectæ proprium nomen præstigiatoribus deinde omnibus ac maleficis commune effecit pessimarum artium usus, quas Magorum plerique traditas à Zoroastre coluerunt; unde Magicæ artes appellatæ.

5. *In totidem.*] At non illi perinde ut Romani quarto quoque anno diem unum, quem bissextilem dicimus, intercalare consueverant; sed, ut apud Ægyptios, expleto quadriennio anni caput diem unum in anno Juliano anticipabat; & in annis 1641. dies illius pervagatus omnes, pristinam ad epocham redibat. Petav. l. 2. de Doctrina Temp. & l. 7. c. 17.

6. *Currum.*] Et hoc patrio Regum Persarum more, cujus autor fuisse Cyrus scribitur à Xenophonte, numquam ut prodirent in publicum, nisi curribus Solis atque Jovis præeuntibus. Albis equis vehi, summi apud veteres honoris argumentum.

7. *Immortales.*] Erant hi Persici robur exercitus, ex fortissimis ac nobilissimis quibusque conflatum, quos idcirco Immortales vocitabant, quia seu vulnere seu morbo pereuntibus novi continuo succedebant, nusquam imminuto decem millium numero.

8. *Manicatas.*] Pertinet hoc ad luxum & mollitiem Persarum, cum sint alioqui parum aptæ militibus manuleatæ tunicæ; certe apud Romanos veteres flagitii loco erat si quis manicatus incederet; post modum tamen inclinante jam Rep. mutatisque moribus, probro ducebatur, si quis honesto loco natus non manicata tunica usus esset.

9. *Cognatos Regis.*] Vix est ut quis credat, tantam cognatorum multitudinem Dario esse potuisse. Itaque Brissonio valde assentior, nomen hoc non generis, sed honoris fuisse, neque cognatos extitisse reipsa, sed pro cognatis habitos. Nec tamen nullos fuisse putaverim in tanta multitudine Regis consanguineos, cùm ipse Curtius paulo infra ducentos alios *propinquorum nobilissimos*, ad utrumque regii currus latus collocarit, quos utique propinquorum nobilissimos non diceret, si præter eos propinqui forent nulli.

10. *Doryphori.*] Sic dicti quasi Hastigeri, à δόρυ & φέρω: iidem & *Melophori*, quod aurea mala hastis præfixa haberent. Legebantur illi ex toto Immortalium numero, proximi Regi satellites.

proximum his agmen, soliti vestem excipere regalem. Hi currum regis anteibant, quo ipse eminens vehebatur. Utrumque currus latus Deorum simulacra ex auro argentoque expressa decorabant: distinguebant internitentes gemmæ jugum: ex quo eminebant duo aurea simulacra cubitalia, quorum [11] alterum Nini, alterum Beli gerebat effigiem. inter hæc auream aquilam pinnas extendenti similem sacraverant.

VIII. [a] Cultus regis, inter omnia, luxuriâ notabatur. purpureæ tunicæ medium album intextum erat: pallam auro distinctam aurei accipitres, [b] velut rostris inter se corruerent, adornabant: & zona aurea muliebriter cinctus, acinacem suspenderat, cui ex gemma erat vagina. [1] *Cidarim* Persæ regium capitis vocabant insigne: hoc cærulea fascia albo distincta circuibat. Currum decem millia hastatorum sequebantur: hastas argento exornatas, [2] spicula auro præfixa gestabant. Dextra lævaque regem ducenti fermè nobilissimi propinquorum comitabantur. Horum agmen claudebatur triginta millibus peditum, quos equi regis quadringenti sequebantur. Intervallo deinde unius [3] stadii, matrem Darii Sisygambim currus vehebat, & in alio erat conjunx. Turba feminarum reginas comitantium equis vectabatur. Quindecim inde, quas [4] armamaxas appellant, sequebantur. In his erant liberi regis, & qui educabant eos, spadonumque grex, haud sanè illis gentibus vilis. Tum regiæ pellices trecentæ sexaginta vehebantur, & ipsæ [5] regali cultu ornatuque: post quas pecuniam regis sexcenti muli, & trecenti cameli vehebant, præsidio sagittariorum prosequente. Propinquorum, amicorumque conjuges huic agmini proximæ, lixarumque & calonum greges vehebantur. [c] Ultimi erant cum suis quisque ducibus, qui cogerent agmen, leviter armati.

INTERPRETATIO.

[a] *Luxu notabilis erat supra cætera ornatus Darii.*

[b] *Quasi rostro se invicem appeterent.*

[c] *Postremi ibant levis armaturæ* milites, *ut agmen urgerent, ac dilabi prohiberent.*

NOTÆ.

11. *Alterum Nini.*] Sic egregie à Scaligero emendatum, cujus conjecturam & sensus probat, & ipsa veterum librorum scriptura adjuvat. *Belus* idem qui *Nemrod* Babylonici, *Ninus* Assyrii regni conditor, quo ex utroque Persicum coaluerat.

1. *Cidarim.*] Cidaris seu tiara regum Persicorum propria, supernè in mucronem turbinata desinebat: cæteri reflexo in frontem apice gestabant.

2. *Spiculæ.*] Hastis præfixa erant spicula aurea, vel inaurata.

3. *Stadii.*] Stadium passus continet centum viginti quinque. Ab ἵστημι, *sto*, ductum est στάδιον, quod Hercules, ut ferunt, simile spatium pedibus uno spiritu emensus, constiterit. Inde factum ut athletarum Olympicorum curriculum stadio definitum fuerit.

4. *Armamaxas.*] Lecticæ opertæ genus, quo Persarum feminæ vectari solitæ.

5. *Regali cultu.*] Uno scilicet diademate, Regis uxor à pellicibus distinguebatur.

Contrà, si quis aciem Macedonum intueretur, dispar acies erat, equis virisque non auro, non discolori veste, sed ferro atque ære fulgentibus. Agmen & stare paratum, & sequi: nec turba, nec sarcinis prægrave: intentum ad ducis non signum modo, sed etiam nutum. Et castris locus, & exercitui commeatus suppetebant. Ergo Alexandro in acie miles non defuit: Darius tantæ multitudinis rex, loci, in quo pugnavit, angustiis redactus est ad paucitatem, quam in hoste contempserat.

IX. Interea Alexander, [1] Abistamene Cappadociæ præposito, Ciliciam petens cum omnibus copiis, in regionem quæ *castra Cyri* appellatur, pervenerat. Stativa illic habuerat [2] Cyrus, cum adversus Crœsum in [3] Lydiam duceret. Aberat ea regio quinquaginta stadia ab aditu, quo Ciliciam intramus: *Pylas* incolæ dicunt arctissimas fauces; munimenta, quæ manu ponimus, naturali situ imitante. Igitur Arsanes, qui Ciliciæ præerat, reputans quid in initio belli Memnon suasisset, quondam salubre consilium sero exsequi statuit: igne ferroque Ciliciam vastat, ut hosti solitudinem faciat: quicquid usui esse potest, corrumpit, sterile ac nudum solum, quod tueri nequibat, relicturus. Sed longè utilius fuit, angustias aditus, qui Ciliciam aperit, [a] valido occupare præsidio, jugumque opportune itineri imminens obtinere, unde inultus subeuntem prohibere, aut opprimere hostem potuisset. Nunc paucis, qui callibus præsiderent, relictis, retro ipse concessit, populator terræ, quam à populationibus vindicare debuerat. Ergo qui relicti erant, proditos se rati, ne aspectum quidem hostis sustinere voluerunt, quum vel pauciores locum obtinere potuissent. Namque perpetuo jugo montis asperi ac prærupti Cilicia includitur: quod quum à mari surgat, velut sinu quodam fle-

INTERPRETATIO.

[a] *Occupare impendentem via montem, ex quo impunè hostem arcere, aut obruere potuisset ascendentem.*

NOTÆ.

1. *Abistamene.*] Sabactem Arrianus eum appellat, quem Alexander Cappadociæ parti à se domitæ præfecit; neque enim occupavit totam, & illa ipsa quam occupavit, non diu in fide mansit.

2. *Cyrus.*] Hic potior omnibus visa Arriani sententia, Cyrum, cujus hoc loco stativa ponit Curtius, minorem appellantis, eum videlicet qui cum fratre Artaxerxe Mnemone de regno Persico dimicavit. Neque enim Cyrus major dum adversus Crœsum Lydiam peteret, hac iter habuisse usquam legitur; minor autem ex eadem Cappadocia Ciliciam petens, antequam easdem fauces, quas hic Alexander, intraret, castra in planitie habuisse scribitur à Xenophonte. *Cyrus* Persarum Rex primus *Crœsum* Lydorum regem ultimum quomodo vicerit, vide Justinum l. 1.

3. *Lydiam.*] Asiæ proprie dictæ regio fuit Mediterranea, inter Phrygiam majorem ab Ortu ac Septentrione; Mysiam, Æolidem, & Ioniam ab Occasu; & Cariam à Meridie. Ejus fluvii celebres Hermus & Pactolus, ad quem urbs regia *Sardis*. Lydorum imperium à Cyro eversum totam cis Halyn fluvium regionem Asiæ complectebatur, l. 4. c. 20.

xuque curvatum [b] rursus altero cornu in diversum litus excurrit. Per hoc dorsum, [c] [4] qua maxime introrsum mari cedit, asperi [5] tres aditus, & perangusti sunt: quorum uno Cilicia intranda est, campestris eadem, qua vergit ad mare, planitiem ejus crebris distinguentibus rivis.

X. [1] Pyramus & Cydnus inclyti amnes fluunt. Cydnus [2] non [a] spatio aquarum, sed liquore memorabilis: quippe [b] leni tractu è fontibus labens, puro solo excipitur. Nec torrentes incurrunt, qui [3] placide manantis alveum turbent. Itaque incorruptus, idemque frigidissimus, quippe [c] multa riparum amœnitate inumbratus, ubique fontibus suis similis in mare evadit. Multa in ea regione monumenta vulgata carminibus, vetustas exederat. Monstrabantur urbium sedes [4] Lyrnessi & Thebes; [5] Typhonis quoque specus, & [6] Corycium ne-

INTERPRETATIO.

[b] *Altero extremo* partem *ejusdem littoris* longè *distantem attingit.*

[c] *Quà longius intra* terras *à mari recedit.*

[a] *Non latitudine alvei, sed limpitudine* aquarum *insignis.*

[b] *Placido cursu.*

[c] *Umbrâ* arborum *ripis* imminentium *ad amœnitatem tectus.*

NOTÆ.

4. *Quà maxime.*] Atqui & Amanicæ & Syriæ portæ ad mare pertinent, ut ex Strabone liquet, ad utrasque stationem navium esse affirmante, l. 14.

5. *Tres aditus.*] Primus à Septentrione, quem Alexander ex Cappadocia veniens occupasse supra dicitur; alius quo versus Orientem exitur, per Amanum montem, unde *Amanicæ pylæ*; tertius ultra Issum, per quem Syria versus Austrum aditur, *Ciliciæ* vel *Syriæ portæ*. Strabo ibid.

1. *Pyramus.*] Pyramus, hodie *Malmistra*, oritur ex Cataoniæ campis, transit in Ciliciam per Tauri montis angustias, multaque admiratione digna habet. Vide Strabonem lib. 12. *Cydnus* ex Tauro monte nascitur, vel ut alii volunt, renascitur. Turci *Carasu* vocitant.

2. *Non spatio.*] Tamen Xenophon duo jugera latum asserit, hoc est 250. pedes; nisi fortè tunc intumuerat, quod ei verno tempore solutis nivibus contingere Solinus tradit. Strabo ibid.

3. *Placidè.*] Atqui Strabo rapidissimum vocat.

4. *Lyrnessi.*] Duplex hoc loco error Curtii. Primum enim Lyrnessum & Theben Ciliciæ tribuit, quas in Pamphylia versus Lyciam Strabo collocat lib. 14. Deinde vocat *monumenta carminibus* (utique Homeri) *vulgata*: quo pacto utramque confundit cum aliis ejusdem nominis urbibus in Troade ab Achille deletis, quarum incolæ in Pamphyliam profugi, istas patriæ suæ cognomines condiderunt.

5. *Typhonis.*] Typhonem poëtæ Gigantum in numero reponunt, quem à Jove ictum fulmine & imposito monte oppressum expirare ignes, ut Enceladum aliosque, fabulantur. Ex eo nata fingendi occasio, quod spiritus ex intimis montium visceribus antrisque erumpentes, terram agitent, quandoque & ignes accendant: τύφων enim Græcis procellosum turbinem significat.

6. *Corycium.*] Corycus Ciliciæ promontorium cum oppido cognomine ad ejus radicem. Supra urbem viginti à mari stadiis ubi maxima est Coryci altitudo, in profundissimam seu convallem, seu cavernam dixeris, mons ipse dehiscit, quam crebris asperam saxis virgultisque consitam, *Corycium nemus* appellant, ubi crocum gignitur optimum. Per imam ejus partem aditus est ad Typhonis antrum longo &

mus, ubi crocum gignitur, ceteraque, in quibus nihil præter famam duraverat. Alexander fauces jugi, quæ [7] Pylæ appellantur, intravit: contemplatus locorum situs, non aliàs magis dicitur admiratus esse felicitatem suam: obrui potuisse vel saxis confitebatur, si fuissent qui subeuntes propellerent. Iter vix quaternos capiebat armatos. Dorsum montis imminebat viæ, non angustæ modo, sed plerunque præruptæ, crebris oberrantibus rivis, qui ex radicibus montium manant. [8] Thracas tamen leviter armatos præcedere jusserat, scrutarique calles, ne occultus hostis in subeuntes erumperet. Sagittariorum quoque manus occupaverat jugum: intentos arcus habebant, moniti, non iter ipsos inire, sed prœlium. Hoc modo agmen pervenit ad urbem [9] Tarson, cui tum maxime Persæ subjiciebant ignem, ne opulentum oppidum hostis invaderet. At ille, [10] Parmenione ad inhibendum incendium cum expedita manu præmisso, posteaquam Barbaros adventu suorum fugatos esse cognovit, urbem à se conservatam intrat.

XI. Mediam Cydnus amnis, de quo paulo ante dictum est, interfluit; & tunc æstas erat, cujus calor non aliam magis [1] quàm Ciliciæ oram vapore solis accendit; & diei fervidissimum tempus cœperat. pulvere ac sudore simul perfusum regem invitavit liquor fluminis, ut calidum adhuc corpus ablueret. Itaque, veste deposita, in conspectu agminis (decorum quoque futurum ratus, si ostendisset suis, levi [a] ac parabili [2] cultu corporis se esse contentum) descendit in

INTERPRETATIO.

[a] *Exigua & vulgari cura corporis.*

NOTÆ.

obscuro recessu terribile, in quo demissa omnia confestim exanimari tradunt. Plura vide apud Strabonem, lib. 14. & Salmasium, ad Solini cap. 38.

7. *Pylæ.*] Id est, *portæ*, ut supra c. 9.

8. *Thracas.*] Thracia, cujus incolæ Thraces appellati sunt, à Meridie Macedoniam & Ægæi maris partem attingit, ab Oriente Hellespontum, Propontidem, & Bosphorum, à Septentrione Mœsiam, ab Occidente montem Hæmum. Hodie *Romaniam* dicunt; in qua Constantinopolis, olim Byzantium.

9. *Tarson.*] Fuit urbs illa Ciliciæ caput, cujus conditorem Tharsum Japheti nepotem facit Josephus, Perseum vel Sardanapalum Solinus, Argivos Triptolemi comites Strabo l. 16. Credibile, quod ait Guill. Tyrius, à Tarso primum fundatam cognominatamque; ab aliis vel instauratam, vel amplificatam. Academiam habuit Strabone teste, quæ Athenas & Alexandriam superaret. Ex ea prodierunt nobiles Stoïci. Nulla re tamen clarior, quam quod Paulum gentium Doctorem orbi dedit.

10. *Parmenione.*] Hic inter Alexandri duces nobilissimus, cujus sæpè recurret mentio.

1. *Quam Ciliciæ.*] Æstatis in Cilicia fervidissimæ causam affert Solinus, quod Tauro monti ad meridiem tota subjecta sit, cujus objectu repercussi Solis radii ardorem congeminant. Atque hoc in reliqua ferme Asia observatur, quam Taurus ita dividit totam, ut quà meridiem respicit, sole inæstuet; quà Septentrionem, frigore horreat.

2. *Cultu corporis.*] Hic *cultum corporis* cum Freinshemio interpretamur, *curam* sive *curationem corporis*, non *orna-*

flumen, [3] vixque ingressi subito horrore artus rigere cœperunt: pallor deinde suffusus est, & totum propemodum corpus vitalis calor reliquit. expiranti similem, ministri manu excipiunt, nec satis compotem mentis, in tabernaculum deferunt. Ingens solicitudo, & penè jam luctus, in castris erat. Flentes querebantur, in [b] tanto impetu cursuque rerum, omnis ætatis ac memoriæ clarissimum regem, non in acie saltem, non ab hoste dejectum, sed abluentem aqua corpus ereptum esse & extinctum: [4] instare Darium victorem, antequam vidisset hostem. Sibi easdem terras, quas victores peragrassent, repetendas: omnia aut ipsos, aut hostes populatos: per vastas solitudines, etiam si nemo insequi velit, euntes, fame atque inopia debellari posse. Quem signum daturum fugientibus? quem ausurum Alexandro succedere? [c] Jam ut ad Hellespontum fuga penetrarent, [5] classem, qua transeant, quem præparaturum? Rursus in ipsum regem misericordia versa, illum florem juventæ, illam vim animi, eundem regem & commilitonem divelli à se & abripi, [d] immemores sui querebantur.

XII. Inter hæc liberius [a] meare spiritus cœperat, allevabat rex oculos, & paulatim redeunte animo, circumstantes amicos agnoverat: laxatáque vis morbi ob hoc solum videbatur, quia magnitudinem mali sentiebat. [b] Animum autem ægritudo corporis urgebat; quippe Darium quinto die [1] in Ciliciam fore nunciabatur. Vinctum ergo se tradi, & tantam victoriam eripi sibi è manibus, obscuraque & ignobili morte in tabernaculo extingui se, querebatur. admissis-

INTERPRETATIO.

[b] *In tam præcipiti rerum* secundarum *cursu.*

[c] *Deinde quamvis ad Hellespontum fugiendo pervenirent.*

[d] *Obliti sui* ipsorum.

[a] *Respiratio liberior esse cœperat.*

[b] *Mentis anxietas* ipsi *corpori nocebat.*

NOTÆ.

tum ac vestitum, quem ut ostenderet, nihil opus erat in conspectu agminis se exuere.

3. *Vixque ingressi.*] Insinuante se in apertos meatus corporis aqua frigidissima, & calore ad intima se recipiente, obriguerunt subito nervi, totumque corpus horrore quati, atque contremiscere cœpit. Est apud Arrianum, qui morbi causam ad nimium itineris laborem referat: utrumque simul contigisse facile potest, ut & labor nimius & intempestiva lavatio nocuerint.

4. *Instare.*] Quippe, ut infra Curtius, *intra quintum diem in Ciliciam fore nunciabatur*, sed falso; amplius enim quam duos menses hinc ad pugnam Issicam, quæ Darii adventum in Ciliciam exiguo intervallo secuta est, abiisse inferius ostendemus ad cap. 35.

5. *Classem.*] Alexander victis ad Granicum Persis, classem qua milites in Asiam trajecerat, in Græciam remisit, fictâ causâ, quod res magnorum esset sumptuum; re vera ut omnem suis fugiendi spem adimeret.

1. *In Ciliciam.*] Ita optimi latinitatis autores, etiam citra motum, *in* quarto casui junxere. *In prædonum fuisse potestatem*; Cic. *Facito in memoriam habeas*; Plaut. *Esse in honorem*; Terent. Vide A. Gellium. At vice versa *in* sextum casum, ubi motus est, obtinet quandoque; *venit in Senatu*, &c.

que amicis pariter & medicis : [c] *In quo me* , inquit, *articulo rerum mearum fortuna deprehenderit, cernitis. Strepitum hostilium armorum exaudire mihi videor :* [d] *& qui ultro intuli bellum, jam provocor. Darius ergo cum tam* [2] *superbas literas scriberet , fortunam meam* [e] *in consilio habuit : sed nequicquam , si mihi arbitrio meo curari licet. Lenta remedia & segnes medicos* [3] *non expetunt* [f] *tempora mea. Vel mori strenuè , quàm tarde convalescere , mihi melius est. Proinde , si quid opis , si quid artis in medicis est ; sciant me non* [g] *tam mortis , quàm belli remedium quærere.* Ingentem omnibus incusserat curam tam præceps temeritas ejus. Ergo pro se quisque precari cœpere , ne festinatione periculum augeret , sed esset in potestate medentium. Inexperta remedia haud injuria ipsis esse suspecta , quum ad perniciem ejus etiam à latere [h] ipsius pecunia solicitaret hostis : quippe Darius , mille talenta interfectori Alexandri daturum se , pronunciari jusserat. Itaque ne ausurum quidem quenquam arbitrabantur experiri remedium , quod propter novitatem posset esse suspectum.

XIII. Erat inter nobiles medicos è Macedonia regem secutus Philippus natione [1] Acarnan , fidus admodum regi : puero comes , & [a] custos salutis datus , non ut regem modo , sed etiam ut alumnum eximia charitate diligebat. Is [b] non præceps se , sed strenuum remedium afferre, tantamque vim morbi potione medicata levaturum esse promisit. Nulli promissum ejus placebat , præter [2] ipsum cujus periculo pollicebatur. Omnia quippe facilius , quàm moram , perpeti poterat. Arma & acies in oculis erant : & victoriam in eo positam esse arbitrabatur , si tantum [3] ante signa stare potuisset : id ipsum , quod

INTERPRETATIO.

[c] *In quo rerum mearum statu adversa fortuna me interceperit.*

[d] *Ego qui prior sum aggressus* Darium, *nunc* ab eo *lacessor.*

[e] *Sociam & adjutricem consiliorum habuit.*

[f] *Non patitur præsens rerum mearum status.*

[g] *Non tam ad* vitandam *mortem , quam ad bellum* conficiendum , *medicinam optare.*

[h] *Ipsius familiares.*

[a] *Curator valetudinis* ejus *adjunctus.*

[b] *Non violentius , sed efficax.*

NOTÆ.

2. *Superbas literas.*] Eas ipsas forte intelligit, quas suis ducibus jam olim audita Alexandri expeditione scripserat, ut *insanientem Philippi adolescentulum verberibus puerilibus graviter cæsum, indutumque post veste purpurea , sibi vinctum traderent , navibusque unà cum nautis submersis , omnes ejus milites ad ulteriora maris rubri transportarent.*

3. *Non expetunt.*] Melius alii forte , *non expectant. Tempora* posuit pro præsenti periculo & instantis videlicet belli necessitate.

1. *Acarnan.*] Acarnania Græciæ regio, quam ab Oriente Achelous fluvius , à Meridie Myrtuntium mare , ab occasu Ionium , à Borea sinus Ambracius & Epirus terminabant. Recentiores *Carniam* vel *Despotatum* nuncuparunt.

2. *Ipsum.*] Alexandrum.

3. *Ante signa.*] Non dubitabat, si modo posset ante primam aciem consistere, fore ut sua præsentia , nutu, voce animati Macedones, vincerent.

post diem tertium medicamentum sumpturus esset, (ita enim medicus prædixerat) ægrè ferens. Inter hæc [4] à Parmenione fidissimo [5] purpuratorum literas accipit, quibus ei denunciabat, ne salutem suam Philippo committeret: mille talentis à Dario, & spe nuptiarum sororis ejus esse corruptum. Ingentem animo solicitudinem literæ incusserant, & quicquid in utramque partem aut metus, aut spes subjecerat, secreta æstimatione pensabat. [c] *Bibere [6] perseverem? ut, si venenum datum fuerit, ne immerito quidem, quicquid acciderit, evenisse videatur? Damnemne medici fidem? in tabernaculo me opprimi patiar? Atqui satius est, alieno me mori scelere, quàm metu meo.* Diu animo in diversa versato, nulli, quid scriptum esset, enunciat; epistolamque sigillo annuli sui impressam, pulvino, cui incumbebat, subjecit.

XIV. Inter has cogitationes biduo absumpto, illuxit à medico destinatus dies. Et ille cum poculo, in quo [a] medicamentum diluerat, intravit. Quo viso, Alexander, levato corpore in cubitum, epistolam à Parmenione missam sinistra manu tenens, accepit poculum, & hausit interritus: [1] tum epistolam Philippum legere jubet, nec à vultu legentis movit oculos, ratus aliquas conscientiæ notas in ipso ore posse deprehendere. Ille, epistola perlecta, plus indignationis quàm pavoris ostendit: projectisque amiculo & literis ante lectum, *Rex*, inquit, [b] *semper quidem spiritus meus ex te pependit: sed nunc vere, arbitror, sacro & venerabili [2] ore trahitur. Crimen parricidii,*

INTERPRETATIO.

[c] *An*, inquiebat, *in bibenda potionis consilio permaneam?*

[a] *In quo pharmacum miscuerat.*

[b] *Semper quidem vita mea ex tua salute pependit; sed nunc maxime, ut spero, &c.*

NOTÆ.

4. *A Parmenione.*] Curtio consentiunt ceteri qui hanc attigere historiam; ut vix audiendus sit Seneca, qui has ab Olympiade matre literas Alexandro scriptas prodidit. De talentis infra cap.39.

5. *Purpuratorum.*] *Purpurati* procerum ac ducum nobilissimi, quibus hoc indulgebatur singulari regum favore, ut purpura induerentur, quod alias solis proprium erat regibus.

Sororis ejus.] Plutarchus interfectori promissam à Dario filiam scribit.

6. *Perseverent.*] *Perseverare* hoc loco, non facti sed propositi perseverantiam significat, neque enim adhuc bibere cœperat, sed tantum decreverat.

1. *Tum epistolam.*] Plutarchus & Arrianus traditam primum ab eo epistolam narrant, tum legente Philippo hausisse interritum. Valerius Maximus contra ceterorum fidem, hausto demum pharmaco epistolam porrexisse.

2. *Ore trahitur.*] Sunt qui *trahendi* verbum ad medicamenti potionem referant, quasi dicat: *semper quidem, ô Rex, mea vita tuo ex arbitrio pependit; nunc autem spero in isto, quod hauris, pharmaco, & tuam salutem & meam contineri.* Sed præter quam quod videtur Alexander, prius quam hæc Philippus dicere potuerit, poculum ebibisse; certe concinnior est illa quam indicavimus Freinshemii interpretatio in hunc sensum: *semper quidem, ô rex, mea salus in tua incolumitate posita fuit, nunc vero maxime; ita ut isto sacro ore non tibi magis quam mihi vitalem spiritum trahas.*

quod mihi objectum est, tua salus diluet. Servatus à me, vitam mihi dederis, oro quæsoque: amissoque metu, patere medicamentum [c] *concipi venis.* [3] *Laxa paulisper animum, quem solicitudine intempestiva amici sane fideles, sed moleste seduli turbant.* Non securum modo hæc vox, sed etiam lætum regem ac plenum bonæ spei fecit. *Itaque,* [d] *si dii,* inquit, *Philippe tibi permisissent, quo maxime modo animum velles experiri meum, alio profecto voluisses. Sed certiore, quam expertus es, ne optasses quidem. Hac epistola accepta, tamen,* [e] *quod dilueras, bibi: & nunc credo* [4] *te non minus pro tua fide, quam pro mea salute esse solicitum.* Hæc elocutus dextram Philippo offert.

XV. Cæterum tanta vis medicaminis fuit, ut quæ secuta sunt, [a] criminationem Parmenionis adjuverint. Interclusus [b] spiritus arcte meabat, nec Philippus [c] quicquam inexpertum omisit. Ille fomenta corpori admovit, ille [1] torpentem, nunc cibi, nunc vini odore excitavit. Atque ut primum mentis compotem esse sensit, modo [2] matris sororumque, modo tantæ victoriæ appropinquantis admonere non destitit. Ut vero medicamentum se diffudit in venas, & sensim toto [d] corpore salubritas percipi potuit, primo animus vigorem suum, deinde corpus quoque, expectatione maturius recuperavit: quippe post tertium diem, quam in hoc statu fuerat, in conspectum militum venit. nec avidius ipsum regem, quam Philippum intuebatur exercitus; pro se quisque dexteram ejus amplexi, grates habebant velut præsenti Deo. Namque haud facile dictu est, præter ingenitam illi genti erga reges suos venerationem, quantum hujus quoque regis vel admirationi dediti fuerint, vel caritate flagraverint. Jam primum nihil nisi divina ope aggredi videbatur. Nam quum præsto esset

INTERPRETATIO.

[c] *Diffundi in venas pharmacum.*

[d] *Si Dii tibi facultatem dedissent* eligendi *quâ ratione potissimum velles meum* in te *animum explorare; utique alia* ratione experiri *maluisses*, quam qua expertus es.

[e] Pharmacum *quod paraveras, hausi.*

[a] *Accusationem credibiliorem fecerint.*

[b] *Interclusus halitus ægre commeabat* per respirationem.

[c] *Nihil intentatum reliquit.*

[d] *Et per totum corpus salubris virtus* pharmaci *diffundi potuit.*

NOTÆ.

3. *Laxa animum.*] Ne videlicet animi ægritudo abductis, ut fit, à stomacho in cerebrum spiritibus, medicamenti vim inutilem, immo noxiam efficiat.

4. *Credo te.*] Et si commodum habet sensum vulgata hujus loci lectio quam exhibemus, longe tamen illa videtur & reliquæ Alexandri orationi congruentior, & ingenio Curtii dignior sententia, quam Gallicus interpres secutus est, ut dicat, *& nunc crede me non minus pro tua fide comprobanda quam pro mea salute sollicitum esse de hujus medicamenti effectu.*

1. *Torpentem.*] Cum ita vexaret Alexandrum vis pharmaci, itaque debilitasset intro, ut eum vigor omnis ac spiritus pene deficeret, Philippus corpori fomenta admovere, ac cibi & vini odore torpentes sensus excitare non destitit.

2. *Matris.*] Olympiadis.

ubique fortuna, [e] temeritas in gloriam cesserat: ætas quoque vix tantis matura rebus, sed abundè sufficiens, omnia [f] etiam ejus opera honestabat. & quæ leviora haberi solent, plerumque in re militari gratiora vulgo sunt; exercitatio corporis inter ipsos, cultus habitusque paululum [g] à privato abhorrens, militaris vigor: [h] queis ille vel ingenii dotibus, vel animi artibus, ut pariter carus ac venerandus esset, effecerat.

XVI. At Darius, nuncio de adversa valetudine ejus accepto, celeritate, quantam capere tam [1] grave agmen poterat, ad Euphratem contendit: junctoque eo pontibus, quinque tamen diebus trajecit exercitum, Ciliciam occupare festinans. Jamque Alexander viribus corporis receptis, ad urbem [2] Solos pervenerat: cujus potitus, ducentis talentis nomine mulctæ exactis, arci præsidium militum imposuit. Vota deinde pro salute [a] suscepta per ludum atque otium reddens, ostendit, quanta fiducia barbaros sperneret: [3] Æsculapio & Minervæ [4] ludos celebravit. Spectanti nuncius lætus affertur [5] Halicarnasso, Persas acie à suis esse superatos. [6] Myndios quoque &

INTERPRETATIO.

[e] *Temeritas in gloriæ* materiam *versa erat.*

[f] *Omnia ejus facta commendabat.*

[g] *Non multùm à privatorum habitu discrepans.*

[h] *His ille seu* veris *animi dotibus, seu fictis arte* virtutibus *effecerat, ut, &c.*

[a] *Vota quæ pro* recuperanda *valetudine fecerat.*

NOTÆ.

1. *Grave agmen.*] Immenso tum belli tum luxûs apparatu, feminis, ipsa multitudine impeditum, eòque lentius progrediens. *Euphratem.*] de *Euphrate* infra l. 5. c. 2.

2. *Solos.*] *Soli* urbs Ciliciæ, à Solone condita & appellata, si Laërtio credimus. Eò loci cum paucos Athenienses secum duxisset, hi sensim à patriæ linguæ puritate inter barbaros descivere, inde σολοικίζειν & σολοικισμὸς *solœcismus*, pro quovis sermonis vitio. de *talentis c.* 39.

3. *Æsculapio.*] Æsculapius Jovis filius, medicinæ autor idem ac Deus habitus, cui vota pro recuperanda salute nuncupare solemne erat; *Minerva* ex ejusdem Jovis cerebro nata, armorum & liberalium artium præses, quam præcipuo semper honore Alexander coluit, ut multis infra locis videbimus.

4. *Ludos.*] Usitatum apud antiquos hoc superstitionis genus, ut in honorem Deorum ludos celebrarent, Græci Romanique scriptores passim ostendunt. Hic ab Alexandro Gymnicos simul ac musicos celebratos fuisse ex Arriano discimus: de Gymnicis vide Mercurialem; de Musicis seu theatralibus Jul. Cæsarem Bulengerum.

5. *Halicarnasso.*] Eam urbem Doridis & Cariæ principem in extremo Asiæ angulo, quà Græciæ objacet ad occasum, magno labore ac periculis captam solo tenus exciderat; arces vero duas in quas Persæ cum mercenariis militibus, duce Orontobate, se se receperant; ne tempus aliis rebus gerendis utile, in obsidione tereret, fossa muròque incluserat, jusso eas observare Ptolemæo. Atque is non longo post tempore junctis, cum Asandro Lydiæ prætore copiis, Orontobatem vicit, arces expugnavit, Myndum, Caunum, aliasque urbes cum insula obtinuit.

6. *Myndios.*] *Myndus & Caunus* oppida duo Cariæ fuerunt.

Caunios, & pleraque tractus ejus suæ facta ditionis. Igitur edito spectaculo ludicro, castrisque motis, & Pyramo amne ponte juncto, ad urbem [7] Mallon pervenit: inde alteris [8] castris ad oppidum [9] Castabalum. [10] Ibi Parmenio regi occurrit, quem præmiserat ad explorandum iter saltus, per quem ad urbem [11] Isson nomine penetrandum erat. Atque ille [12] angustiis ejus occupatis, & præsidio modico relicto, Isson quoque desertam à barbaris ceperat. Inde progressus, deturbatis qui interiora montium obsidebant, præsidiis cuncta firmavit: occupatoque itinere, sicut paulo ante dictum est, [b] idem & auctor & nuncius venit.

XVII. Isson inde rex copias admovit: ubi consilio habito, utrumne ultra progrediendum foret, an ibi opperiendi essent milites novi, quos ex Macedonia adventare constabat; Parmenio non alium locum prœlio aptiorem esse censebat. quippe illic utriusque regis copias numero futuras pares, quum angustiæ multitudinem non caperent: planitiem ipsis camposque esse vitandos, ubi circumiri, ubi ancipiti [a] acie opprimi possent. timere, ne non virtute hostium, sed lassitudine sua vincerentur. Persas recentes subinde successuros, si laxius [b] stare potuissent. Facile ratio tam salubris consilii accepta est. Itaque inter angustias saltus hostem [1] opperiri statuit. Erat in exercitu regis [2] Sisines Perses, quondam à prætore Ægypti missus ad Philippum; donisque & omni honore cultus, exilium patria sede mutaverat: secutus deinde in Asiam Alexandrum, inter

INTERPRETATIO.

[b] *Idem qui rem gesserat*, illius gestæ *nuncium attulit*.

[a] *Undique circumfuso excrcitu* hostium.
[b] *Si copias extendere possent*.

NOTÆ.

7. *Mallon.*] Mallon urbem ad Pyramum fluvium, Amphilochus & Mopsus Troja profecti condiderant. Amphilocho, ut Heroi, parentavit Alexander; Mallis, quod Argivorum coloni essent, tributa quæ Persis pependerant, remisit.

8. *Alteris castris.*] Usitata Latinis scriptoribus locutio, ut pro diebus castra numerent; quia singulis diebus, si procederet exercitus, castra metabantur.

9. *Castabalum.*] Strabo, Plinius, Stephanus, *Castabala* numero multitudinis appellant.

10. *Ibi.*] Apud Mallon agenti occurrisse Parmenionem, autor est Arrianus.

11. *Isson.*] Ingentem urbem Diodorus & Mela, Strabo oppidulum appellat. Stephanus Nicopolim ab Alexandro jam victore dictam asserit; sed Plinius utramque distinguit verius. Ab Isso vicinus ille maris Mediteranei sinus Issicus vocatus.

12. *Angustiis.*] Amanicas Pylas intellige, quas ex urbe Mallo Isson petentibus necessario superandas esse Strabo indicat l. 14. easque mari proximas facit. Arrianus easdem Assyrias vocat, quod Ciliciam ab Assyria, hoc est à Syria, versus Orientem dividant. vide infra ad cap. 19.

1. *Operiri.*] Necesse est igitur postea consilium mutaverit; certe Isson reliquerat, jamque per Cilicias portas Syriam Austrum versus intrabat, cum Darius ad Amanicas perveniens, Isson à Macedonibus relictam reperit, ut infra videbimus.

2. *Sisines.*] Is ipse videtur esse quem Arrianus *Asininem* vocat, quamvis de illo paulò diversa narret.

fideles

fideles socios habebatur. huic epistolam [3] Cretensis miles obsignatam annulo, cujus signum haud sane notum erat, tradidit. [4] Nabarzanes prætor Darii miserat eam, hortabaturque Sisinem, ut dignum aliquid nobilitate ac [5] majoribus suis ederet: magno id ei apud regem honori fore. Has literas Sisines, utpote innoxius, ad Alexandrum sæpe deferre tentavit: sed quum tot curis, apparatuque belli regem videret urgeri, aptius subinde tempus expectans, suspicionem initi scelesti consilii præbuit. namque epistola, priusquam ei redderetur, in manus Alexandri pervenerat; lectamque eam, ignoti annuli sigillo impresso, Sisini dari jusserat, ad [c] æstimandam fidem barbari. qui quia per complures dies non adierat regem, scelesto consilio eam visus est suppressisse; & in agmine à Cretensibus, haud dubiè jussu regis, occisus est.

XVIII. Jam Græci milites, quos Thymodes à Pharnabazo acceperat, præcipua spes & propemodum unica, ad Darium [1] pervenerant. Hi magnopere suadebant, ut retrò abiret, spatiososque [2] Mesopotamiæ campos repeteret. Si id consilium damnaret, at ille divideret saltem copias innumerabiles, neu sub [a] unum fortunæ ictum totas vires regni cadere pateretur. Minus hoc consilium regi, quàm purpuratis ejus displicebat: [b] *ancipitem fidem & mercede venalem proditionem imminere; dividi non ob aliud copias velle, quàm* [c] *ut ipsi in diversa digressi, si quid commissum esset, traderent Alexandro. nihil tutius esse, quàm circumdatos eos exercitu toto obrui telis,* [d] *documentum non inultæ perfidiæ futuros.* At Darius, [e] ut erat sanctus & mitis, *se verò tantum facinus negat esse facturum, ut suam* [f] *secutos fidem suos milites jubeat trucidari. Quem deinde amplius nationum exterarum salutem suam crediturum sibi, si tot militum sanguine imbuisset manus? Neminem stolidum* [g] *consilium capite luere debere.* [h] *Defuturos eos, qui suaderent, si suasisse periculum esset.*

INTERPRETATIO.

[c] *Ad explorandam Sisinis fidelitatem.*

[a] *Unius pugnæ discrimini exponi sineret.*

[b] *Perfidiam* Græcorum *& proditionem, pecunia emptam ab* Alexandro, *brevi erupturam.*

[c] *Ut postquam à ceteris divisi essent, si quid ipsorum* custodiæ *creditum esset, dederent Alexandro.*

[d] *Ut vindicatæ proditionis exemplo essent.*

[e] *Cum esset religiosus ac mansuetus.*

[f] *Qui ipsius fide* freti *venerant.*

[g] *Minus prudentis consilii pœnas morte solvere.*

[h] *Nullos fore qui consilium darent, si dare periculosum esset.*

NOTÆ.

3. *Cretensis.*] Creta lib. 4. c. 6.

4. *Nabarzanes.*] De hoc Nabarzane plura inferius l. 5. c. 25. & l. 6. c. 9.

5. *Majoribus.*] Alias *moribus suis.*

Ederet.] Occiso videlicet Alexandro

Regem.] Darium.

1. *Pervenerant.*] Per urbem Phœnicum Tripolim, quo fuerant classe delati ex Græcia, ut tradit Arrianus.

2. *Mesopotamiæ.*] Mesopotamia fere tota campestris. vide l. 5. c. 2.

Denique, ipsos quotidie ad se vocari in consilium, variasque sententias dicere, nec [i] *tamen melioris fidei haberi qui prudentius suaserint.* Itaque Græcis nunciari jubet, *ipsum quidem benevolentiæ illorum gratias agere: ceterum, si retrò ire pergat, haud dubiè regnum hostibus traditurum. Famâ* [k] *bella stare: & eum, qui recedat, fugere credi. Trahendi verò belli vix ullam esse rationem. Tantæ enim multitudini, utique* [3] *quum jam hyems instaret, in* [l] *regione vasta, & invicem à suis atque hoste* [4] *vexata, non suffectura alimenta. ne dividi quidem copias posse servato more majorum, qui universas vires semper discrimini bellorum obtulerint. Et hercule terribilem antea regem, &* [m] *absentia sua ad vanam fiduciam elatum, posteaquam adventare se senserit, cautum pro temerario factum, delituisse inter angustias saltus; ritu ignobilium ferarum, quæ, strepitu prætereuntium audito, sylvarum latebris se occuluerunt. Jam etiam* [n] *valetudinis simulatione frustrari suos milites: sed non amplius ipsum esse passurum detrectare certamen. In illo specu, in quem pavidi recessissent, oppressurum esse cunctantes.* hæc magnificentius jactata, quàm verius.

XIX. Ceterum pecuniâ omni, rebusque pretiosissimis [1] Damascum Syriæ cum modico præsidio militum missis, reliquas copias in Ciliciam duxit, insequentibus more patrio agmen conjuge & matre: virgines quoque cum parvo filio comitabantur patrem. Fortè [2] eadem nocte & Alexander ad fauces, quibus Syria aditur, & Darius ad eum locum, quem [3] Amanicas pylas vocant, pervenit. Nec dubita-

INTERPRETATIO.

[i] *Nec tamen eos* ab ipso *fideliores existimari, qui utilius consilium attulerint.*

[k] *Ex fama pendere bellorum* successus.

[l] *In Provincia deserta, & à Persis atque Macedonibus alternatim direpta.*

[m] Alexandrum *propter ipsius* Darii *absentiam inani spe inflatum, ex quo istum appropinquare cognovit, prudentem ex temerario redditum, &c.*

[n] *Simulato morbo fallere* ac morari *suos milites.*

NOTÆ.

3. *Quum jam hyems.*] Satis diu igitur moratus est in Cilicia Alexander, qui fervidissima æstate eò pervenerat. Sane non ante Novembrem pugnam esse commissam indicat nix illa quæ non ita multo post victoriam cecidisse memoratur hoc libro, c. 38.

4. *Vexata.*] Non quia jam vastata esset à Macedonibus; sed quia brevi id futurum erat, si propius castra admoverent.

1. *Damascum.*] Damascus infra c. 34. *Syria.*] Syria l. 4. c. 1.

2. *Eadem nocte.*] Alexander Isso relicta portas Cilicias Syriam aditurus noctu penetravit, sive Darium illa parte adventurum ratus, sive alio ductus consilio. eadem nocte Darius ab Euphrate recta Ciliciam petens, prope Amanicas Pylas, qui solus erat venientibus ab oriente aditus, pervenit, atque Isson à Macedonibus desertam occupavit.

3. *Amanicas.*] Amanus Tauri montis pars est, ab Orientali Ciliciæ parte quam claudit, ad Euphratem excurrens. Hodie *Monte-negro* appellari dicunt, Arabibus *Car-aman*; unde Caramaniæ nomen. Hic ad mare Issicum desinens fauces efficit, quas Amani portas seu Pylas vocant.

vere Perſæ, quin, Iſſo relictâ quam ceperant, [4] Macedones fugerent. Nam etiam [5] ſaucii quidam & invalidi, qui agmen non poterant perſequi, excepti erant. Quos omnes, [a] inſtinctu purpuratorum barbara feritate ſævientium, præciſis aduſtiſque manibus circumduci, ut copias ſuas noſcerent, ſatiſque omnibus ſpectatis, nunciare, quæ vidiſſent, regi ſuo juſſit. Motis ergo caſtris, ſuperat [6] Pinarum amnem; [b] in tergis, ut credebat, fugientium hæſurus. At illi, quorum amputaverat manus, ad caſtra Macedonum penetrant; Darium, quàm maximo curſu poſſet, ſequi nunciantes. [7] Vix fides habebatur. Itaque ſpeculatores [8] in maritimas regiones præmiſſos explorare jubet, ipsene adeſſet, an præfectorum aliquis ſpeciem tribuiſſet univerſi venientis exercitus. Sed cum ſpeculatores reverterentur, procul ingens multitudo conſpecta eſt. Ignes deinde totis campis collucere cœperunt, omniaque velut continenti incendio ardere viſa; [c] cum incondita multitudo, maximè propter jumenta, laxius tenderet. Itaque [9] eo ipſo loco metari ſuos caſtra juſſerat, lætus, quod omni expetiverat voto, in illis potiſſimum [10] anguſtiis decernendum eſſe.

XX. Cæterum, ut ſolet fieri cum ultimi diſcriminis tempus adventat, in ſolicitudinem verſa fiducia eſt. Illam ipſam fortunam, qua aſpirante res tam proſpere geſſerat, verebatur nec injuria. Ex his

INTERPRETATIO.

[a] *Suaſione procerum.*

[b] Macedonum, *ut putabat, fugientium terga* inſequendo *preſſurus.*

[c] *Quia male diſpoſitus barbarorum exercitus, latius ſpatium tentoriis occupabat.*

NOTÆ.

4. *Macedones.*] Non jam retro in Ciliciam, ſed in Syriam fugere illos arbitrabantur, quum ex captivis atque ex Iſſi incolis didiciſſent quò verſus caſtra moviſſet Alexander. Quominus habenda fides Calliſtheni Darium per Amanicas Pylas ingreſſum in Ciliciam referenti. ad eas quidem proxime acceſſit, Ciliciam petens, ubi Alexandrum aſſequi feſtinabat; ſed de Macedonum itinere certior factus, ad eos inſequendos ſe convertit.

5. *Saucii.*] In ſubigendis montanis Amanienſibus dies ſeptem impenderat Alexander, qua in expeditione aliquot fuerant vulnerati: iſti abeuntem Iſſo exercitum ſequi cum non potuiſſent, à Perſis ſupervenientibus capti ſunt.

6. *Pinarum.*] Pinarus fluvius Iſſon inter & Pylas Syrias ab ortu in occaſum, ut quidem conjicere licet, Iſſicum ſinum petit. Sunt qui hoc loco *Pyramum* legant, errore manifeſto. corrupte quoque apud Strabonem *Pindus* appellatur.

7. *Vix fides.*] Ut Alexandrum Darius, ſic Alexander Darium à tergo imprudens reliquerat; ille Amanicas Pylas, hic Syriam petens. Itaque vix credebat inſequi Darium, quem à fronte ſibi occurrere cogitabat.

8. *In maritimas.*] Addit Arrianus quoſdam ex amicis triremi impoſitos Iſſum remiſiſſe, exploraturos an vera eſſent quæ nunciabantur.

9. *Eo ipſo loco.*] Ultra Pylas Syrias, quas jam tranſierat, ut ſcribit Arrianus.

10. *In illis anguſtiis.*] Non illis ipſis in quibus caſtra ponebat, cum inde tertia vigilia profecti, ad locum pugnæ oriente demum luce pervenerint; ſed in aliis non multum diſtantibus, quas modò diximus.

quæ tribuisset sibi, quàm mutabilis esset, reputabat. unam superesse noctem, quæ tanti discriminis moraretur eventum. Rursus occurebant majora periculis præmia: &, sicut dubium esset an vinceret, ita illud utique certum esse, honestè & cum magna laude moriturum. Itaque [a] corpora milites curare jussit, ac deinde [1] tertia vigilia instructos & armatos esse. Ipse in jugum editi montis ascendit, multisque collucentibus facibus, patrio more sacrificium [2] Diis præsidibus loci fecit. Jamque tertium, sicut præceptum erat, signum tubâ miles acceperat, itineri simul paratus & prœlio: strenueque jussi procedere, oriente luce pervenerunt ad [3] angustias, quas occupare decreverant. Darium [4] triginta inde stadia abesse, præmissi indicabant. Tunc consistere agmen jubet, armisque ipse sumptis, aciem ordinabat.

XXI. Dario adventum hostium pavidi agrestes nunciaverunt, vix credenti, occurrere etiam, quos ut fugientes sequebatur. Ergo non mediocris omnium animos formido [a] incesserat: quippe itineri, quàm prœlio, aptiores erant, raptimque arma capiebant. Sed ipsa festinatio discurrentium, suosque ad arma vocantium, majorem metum incussit. Alii in jugum montis evaserant, ut hostium agmen inde prospicerent: equos plerique frænabant: discors exercitus, nec ad [b] unum intentus imperium, vario tumultu cuncta turbaverat. Darius initio montis [1] jugum cum parte copiarum occupare statuit, & à fronte & à tergo circumiturus hostem: à mari quoque, quo dexterum ejus cornu tegebatur, alios objecturus, ut undique urgeret. præter hæc viginti millia præmissa cum sagittariorum manu, Pinarum amnem, qui duo ag-

INTERPRETATIO.

[a] *Milites jussit corpora cibo & quiete reficere.*

[a] *Ingens timor omnium mentes occupaverat.*

[b] *Nec ad unius* ducis *signum* accipiendum *intentus.*

NOTÆ.

1. *Tertia vigilia.*] Nox tota quatuor in partes æquales ab antiquis tribuebatur, easque pro anni tempore longiores aut breviores; quibus singulis, quia singulæ militum custodiæ vigilabant, vigiliæ nomen ipsis noctis partibus inditum: tertia semper à media nocte inchoabat.

2. *Diis præsidibus.*] Suum cuique loco numen seu genium præsidere, unum pluresve, vulgatissima fuit Græcorum præsertim opinio. Id causæ erat cur aliquò delati Deos loci præsides conciliare sacrificiis studerent.

3. *Ad angustios.*] Angustias intellige Pylas Syriæ quas prætergressus fuerat, vel alias citeriores; quales, ut in montosa regione, multas fuisse dubium non est.

4. *Triginta.*] Quatuor fere passuum millia.

1. *Montis.*] Inter mare ac montem planities extendebatur non magna, ipso montis jugo magna ex parte cincta, quam Pinarus amnis inter utraque castra medius permeabat. Hunc amnem ut trajicerent, viginti suorum millia præmiserat Darius; sed illi mutato postea consilio, ut ex Arriano colligitur, vel transire vetiti; vel, si transierunt, regredi jussi, in ipsa fluminis ripa constiterant; unde Macedonas transitu prohibere frustra conati sunt, quamvis crepido magna ex parte prærupta, ceteris locis vallo munita ab ipsis foret.

mina interfluebat, transire, & objicere sese Macedonum copiis jusserat. Si id non possent, [2] retrocedere in montes, & occultè circumire ultimos hostium. Ceterum [c] destinata salubriter, omni ratione potentior fortuna discussit: quippe alii præ metu imperium exsequi non audebant, alii frustra exsequebantur: quia, ubi [d] partes labant, summa turbatur.

XXII. Acies autem hoc modo stetit. Nabarzanes equitatu dexterum cornu tuebatur, additis funditorum sagittariorumque viginti fermè millibus. In eodem Thymodes erat, Græcis peditibus mercede conductis triginta millibus præpositus. hoc erat haud dubium robur exercitus, par Macedonicæ phalangi acies. In lævo cornu [2] Aristomedes Thessalus viginti millia Barbarorum peditum habebat. [3] in subsidiis pugnacissimas locaverat gentes. Ipsum regem in eodem [4] cornu dimicaturum, tria millia delectorum equitum assueta corporis custodiæ, & pedestris acies quadraginta millia, sequebantur. Hyrcani deinde Medique: his proximi ceterarum gentium equites dextera lævaque dispositi. Hoc agmen, sicut dictum est, instructum, sex millia jaculatorum funditorumque antecedebant. Quidquid in illis angustiis adiri poterat, impleverunt copiæ: cornuaque [5] hinc à jugo, illinc à mari stabant: uxorem matremque regis, & alium fœminarum gregem in medium agmen acceperant.

XXIII. Alexander phalangem, qua nihil apud Macedonas validius erat, in fronte constituit. Dexterum cornu Nicanor Parmenionis filius tuebatur, huic proximi stabant Cœnos & Perdiccas, & Me-

INTERPRETATIO.

[c] *Sed fors, omni consilio efficacior, irrita reddidit* quæ *utiliter* à Dario *constituta* fuerant.

[d] *Cum partes* aliquæ *deficiunt, totum perturbatur.*

NOTÆ.

2. *Retrocedere.*] Si Arriano credimus, non isti sed alii ad viginti millia, jussi sunt montem, qui ad fluvium pertinuisse videtur, occupare; unde & dextrum Alexandri latus premere, & ubi progressus esset, à tergo circumire possent.

1. *Acies.*] Persarum. *Cornu.*] quid sit cornu aciei, dictum supra c. 5.

2. *Aristomedes.*] Phera Thessaliæ urbe natum, & ab Alexandro transfugam fuisse prodit Arrianus. *Thessalia* cap. 5.

3. *In subsidiis.*] Subsidia vocat partem illam copiarum quæ extra aciem idoneo loco reservabatur, quocunque opus foret, auxilium ferre parata, *le corps de reserve.*

4. *In eodem.*] Et hic & apud Arbela in media acie pugnasse Darium veteri Persarum Regum instituto, tràdit Arrianus; quod ego vero similius putem in Rege, ut vidimus, patrii moris retinentissimo. Sin est ut Curtio assentiamur utrobique in lævo cornu Darium pugnasse, eo forte consilio fecerit, ut Alexandro in dextro pugnanti occurreret. quanquam non tam Alexandrum Darius, quam Darium Alexander videtur quæsisse. *Hyrcani* l. 6. c. 9. *Medi.* l. 5. c. 24.

5. *Hinc à jugo.*] A mari quidem dextrum Darii cornu, cui lævum Alexandri oppositum erat; à jugo vero lævum Persarum, dextrum Macedonum sibi respondebant.

leager, & Ptolemæus, & Amyntas, sui quisque agminis duces. In lævo, quod ad mare [a] pertinebat, Craterus & Parmenio erant: sed Craterus Parmenioni parere jussus. Equites ab utroque cornu locati: dexterum Macedones [1] Thessalis adjunctis, lævum [2] Peloponnenses tuebantur. Ante hanc aciem posuerat funditorum manum, sagittariis admixtis. Thraces quoque & Cretenses [3] ante agmen ibant, & ipsi leviter armati. At his, qui præmissi à Dario jugum montis insederant, [4] Agrianos opposuit ex Græcia nuper advectos. Parmenioni autem præceperat, ut quantum posset, agmen ad mare extenderet, quo longius abesset montibus, quos occupaverant Barbari. [5] At illi neque obstare venientibus, nec circumire prætergressos ausi, funditorum maximè aspectu profugerant territi. Eaque res tutum Alexandro agminis latus, quod ne [b] supernè incesseretur timuerat, præstitit. [6] triginta & duo armatorum ordines ibant: neque enim latius extendi aciem patiebantur angustiæ. Paulatim deinde se laxare sinus montium, & majus spacium aperire cœperant, ita ut non pedes solum pluribus ordinibus incedere, sed etiam à lateribus circumfundi posset equitatus.

XXIV. Jam in conspectu, sed extra teli jactum utraque acies erat, cum [1] priores Persæ inconditum & trucem sustulere clamorem.

INTERPRETATIO.

[a] *Quod versus mare collocatum erat.*

[b] *Eaque res Alexandro reddidit securum latus* dextrum *aciei, quod metuerat ne* ab hostibus *ex superiore loco montis impeteretur.*

NOTÆ.

1. *Thessalis.*] Thessalia supra c. 5.

2. *Peloponnenses.*] Peloponnesus, c. 1.

3. *Cretenses.*] Creta l. 4. c. 6.

4. *Agrianos.*] Agriani Thraciæ populi circa Hæmum montem, quos alii *Agriæos*, *Agrianes*, & *Agrienses* appellant.

5. *At illi.*] Barbari qui montis jugum dextro Macedonum lateri, ut diximus, imminens occupaverant, funditorum præsertim aspectu territi, profugerunt.

6. *Triginta, & duo.*] Phalanx Macedonica sexdecim millibus militum & trecentis octoginta quatuor constabat. His arma erant gladii, hastæ breves, & sarissæ oblongæ, initio quidem cubitorum sexdecim, postea quatuordecim. De varia phalangis divisione in duas, in quatuor, in octo partes, ac deinceps, videri possunt Polyb. l. 17. Ælianus tactic. c. 14. Appianus in Syriac. ubi tamen irrepsit error. Si locus pateretur, ordines in fronte phalangis erant duodecim supra quingentos; à fronte ad tergum duo & triginta. Hic propter montium angustias inversa ratio est tantisper, donec laxato spatio laxari ordines potuere. Ceterum *triginta & duo* Latinè dici negat Valla, docetque à *viginti* ad *centum*, si duo numeri copula jungantur, minorem majori præponi; aliàs majorem minori præire. Forte Curtius hoc similibusque locis absque copula scripserit, quam deinde librariorum ignorantia ex male expressis numerorum notis inculcarit; vel certe citra aureum Latinitatis sæculum scripsisse dicatur, quomodo Seneca in Apocolocynt. *annus sexagesimus & quartus est.*

1. *Priores Persæ.*] Diodorus Siculus l. 17. prius à Macedonibus sublatum clamorem scribit; Persas ob numerum respondisse validius. Quod ita gestum, itaque, ut opinor, ab aliis scriptum secus interpretatus Curtius, ad Echo con-

Redditur & à Macedonibus major [a] exercitus numero, sed jugis montium vastisque saltibus repercussus: quippe semper circumjecta nemora petræque, quantamcumque accepere, vocem multiplicato sono referunt. Alexander ante prima signa ibat, identidem manu suos inhibens, ne [b] suspensi, acrius ob nimiam festinationem concitato spiritu, capesserent bellum. Cumque agmen obequitaret, varia oratione, ut cujusque animis aptum erat, milites alloquebatur. Macedones [2] tot bellorum in Europa victores, ad subigendam Asiam atque ultima Orientis, non ipsius magis, quàm suo ductu profecti, inveteratæ virtutis admonebantur. Illos terrarum orbis [3] liberatores, emensosque olim [4] Herculis & Liberi patris terminos [b], non Persis modò, sed etiam omnibus gentibus imposituros jugum. Macedonum [5] Bactra & Indos fore: minima esse, quæ nunc intuerentur: sed omnia victoriâ parari. Non præruptis petris Illyriorum & Thraciæ saxis sterilem laborem fore: spolia totius Orientis offerri. Vix gladio futurum opus. Totam aciem suo pavore fluctuantem, umbonibus posse propelli. Victor ad hæc [6] Atheniensium Philippus pater invocabatur, domitæque nuper [7] Bœotiæ, & [8] urbis in ea nobilissimæ ad solum dirutæ species repræsentabatur animis: jam Granicum amnem, jam tot urbes aut expugnatas, aut in fidem acceptas; omniaque, quæ post tergum erant, strata, & pedibus ipsorum subjecta memorabat. Cum adierat Græcos, admonebat, ab iis gentibus illata

INTEPRETATIO.

[a] *Ne propter velociorem cursum vehementiùs incitato anhelitu ad prœlium languidiores accederent.*

[b] *Postquam Herculis & Bacchi limites aliquando prætergressi forent.*

NOTÆ.

fugit, minime probabili invento. Hic porro cum Radero vocem *impar* expungendam putavi, quam & alii multi non agnoscunt, legendumque *major exercitus numero, sed* &c. quasi occupante Curtio quæstionem illam; quomodo posset major esse quam pro numero exercitus clamor.

2. *Tot bellorum.*] De Philippi & Alexandri bellis in Europa vide sis Plutarchum in eorum vita, Diodorum l. 17. Arrianum; & qui ex his maxime supplementum Curtii contexuit, Freinshemium l. 1. & 2.

3. *Liberatores.*] Qui orbem scilicet à Persarum tyrannide liberassent; quasi vero non aliam ipsi haud paulo duriorem inducerent.

4. *Herculis & Liberi.*] De his Herculis & Liberi Patris terminis dicitur inferius, lib. 7. 35. & l. 9. 12.

5. *Bactra.*] Vide l. 7. 16. *Indos.*] l. 8. 29. 6. *Illyriorum.*] Illyricum proprie olim appellabatur totus ille terrarum tractus qui inter Adriaticum sinum & Pannoniam protensus, a septentrione Istriam, ab Ortu Mysiam, à Meridie Macedoniam attingebat. *Dalmatiam* hodie vocant.

6. *Atheniensium.*] Quos Philippus ad Chæroneam ingenti prœlio vicit Thebanis conjunctos.

7. *Bœotia.*] Bœotia majoris Achaiæ sive Helladis pars ad ortum ac Septentrionem Eubœæ insulæ fretoque Euripo vicina, à Meridie Atticam habuit, ab occasu Phocidem.

8. *Urbis nobilis.*] Thebas intellige, ab Alexandro funditus dirutas, suppl. l. 1. 13.

Græciæ bella : [9] Darii prius, deinde [10] Xerxis insolentiam, [11] aquam ipsam terramque populantium, ut neque fontium haustum, nec solitos cibos relinquerent : dein Deûm templa ruinis & ignibus esse deleta, urbes eorum expugnatas, fœdera humani divinique juris violata referebat. Illyrios vero & Thracas rapto vivere assuetos, aciem hostium auro purpuraque fulgentem intueri jubebat, prædam, non arma gestantem. Irent, & imbellibus fœminis aurum viri eriperent : aspera montium suorum juga, nudosque colles, & perpetuo rigentes gelu, ditibus Persarum campis agrisque mutarent.

XXV. Jam ad teli jactum pervenerant, cum Persarum equites ferociter in lævum cornu hostium invecti sunt : quippe Darius equestri prœlio decernere optabat, phalangem Macedonici exercitus robur esse conjectans : jamque etiam [1] dextrum Alexandri cornu circumibatur. quod ubi Macedo conspexit, duabus alis equitum ad jugum

NOTÆ.

9. *Darii.*] Darius Hystaspis F. tertius à Cyro Rex Persarum, Græcis, potissimum Atheniensibus, infestus quod Asiaticis Græcorum coloniis adversus ipsum auxilia tulissent, sexentorum millium exercitum in Græciam trajecit, qui ab Atheniensibus duce Miltiade in Marathonio campo insigni clade affectus turpissime fugit.

10. *Xerxis.* Xerxes hujus Darii filius natu minor, idemque Regni hæres, paternum dedecus ulterus, decies ac septies centenis hominum millibus Græciam invasit, Athenas incendit &c. de qua ejus incursione Justinus & alii.

11. *Aquam ipsam.*] Quod *insolentiam* Darii pariter & Xerxis commemorat, inde viri docti suspicati sunt non *populantium*, ut multis placuit, sed *postulantium* esse legendum. quippe, inquiunt, quod tanta hominum multitudo annonam omnem populata sit, ipsosque fontes ac fluvios exsiccaverit, id non tam *insolentia* quam necessitate factum est. In eo igitur fuit communis illa utriusque insolentia, quod Persico more legatos in Græciam sub initia belli miserint, aquam terramque postulaturos; quas qui darent, quia sine illis hominum vita nulla est, ii vitam ipsam ceteraque omnia victoris arbitrio permittere se profitebantur. Docte id quidem & ingeniose; nisi repugnaret quod sequitur *ut nec fontium haustum, nec &c.* quo fontium exsiccationem populationemque terræ, non postulationem significari arbitror.

1. *Dextrum.*] Parum scienter in describendis prœliis versatum esse Curtium, & à doctissimis viris animadversum est jam pridem, & in hac narratione tota satis apparet. Primum enim quomodo circumiri dextrum Alexandri cornu potuit, quod ad montem usque pertineret, jam fugatis qui jugum insederant, Persis cap. 23. deinde Thessalos equites ex acie subductos, & suorum tergum occulte circumire jussos, ad Parmenionem in lævum cornu miserat. quis eos igitur tam subito in dextrum transtulit à Persis urgendos, cap. 28. à Persis, inquam, quos in eo ipso cornu dimicans Alexander tanta strage afflixerat, ut ipse Darius fuga sibi jam consuluisset? quis vero credat Parmenionem, quo nemo in re militari prudentior, antequam debellatum plane sciret in dextro cornu, equitem ad insequendos Barbaros dimisisse, quod nondum ipse ausus erat Alexander? quid? triginta illa Græcorum millia *par Macedonicæ phalangi acies*, non nisi spectatores adfuêre certaminis, atque hoc unum operæ pretium fecere, quod *ex acie haud sane fugientibus similes se se subduxerunt*, non illato, non accepto vulnere? hæc aliaque hujusmodi qui attenderit, politissimum cetera ac prudentissimum dixerit quidem Curtium, prœliorum certe non peritissimum fatebitur.

montis

montis juſſis ſubſiſtere, ceteros in medium belli diſcrimen ſtrenuè transfert. Subductis deinde ex acie Theſſalis equitibus, præfectum eorum occultè circumire tergum ſuorum jubet, Parmenionique conjungi, & quod is imperaſſet, impigrè exſequi. Jamque [2] ipſi in [a] medium Perſarum undique circumfuſi, egregie ſe tuebantur: ſed conſerti & quaſi cohærentes, tela vibrare non poterant. Simul ut erant emiſſa, in [3] eoſdem concurrentia implicabantur; levique & vano ictu pauca in hoſtem, plura in humum innoxia cadebant. Ergo cominus pugnam coacti conſerere, gladios impigrè ſtringunt. Tum verò multum ſanguinis fuſum eſt: duæ quippe acies ita cohærebant, ut armis arma pulſarent, mucrones in ora dirigerent. non timido, non ignavo ceſſare tum licuit: collato pede, quaſi ſinguli inter ſe dimicarent, in eodem veſtigio ſtabant, donec vincendo locum ſibi facerent. Tum demum ergo promovebant gradum, cum hoſtem proſtraverant. At illos [4] novus excipiebat adverſarius fatigatos: nec vulnerati (ut aliàs ſolent) acie poterant excedere, cum hoſtis inſtaret à fronte, à tergo ſui urgerent.

XXVI. Alexander non ducis magis, quàm militis munera exſequebatur, [1] opimum [a] decus cæſo rege expetens: quippe Darius curru ſublimis eminebat; & ſuis ad ſe tuendum, & hoſtibus ad inceſſendum ingens incitamentum. Ergo frater ejus [2] Oxathres cum Alexandrum inſtare ei cerneret, equites, quibus præerat, ante ipſum currum regis objecit; armis & robore corporis multum ſuper ceteros eminens, animo verò & pietate in pauciſſimis: illo utique prœlio clarus, alios improvide inſtantes proſtravit, alios in fugam avertit. At Macedones, ut circa regem erant, mutua adhortatione firmati, cum ipſo in equitum agmen

INTERPRETATIO.

[a] *In medio Perſarum ex omni parte cingentium incluſi.*

[a] *Præcipuum* pugnæ *honorem Darii cæde* referre *cupiens.*

NOTÆ.

2. *Jamque ipſi.*] Alexander ſcilicet cum Macedonibus, ſed quod in medio Perſarum exercitu incluſos ſignificat præterquam quod non apparet quî factum ſit, pugnat quoque cum ſequentibus verbis, ubi vulneratos excedere non potuiſſe ex acie ſcribit, *cum hoſtis inſtaret à fronte, à tergo ſui urgerent.* Si enim undique cingebantur à Perſis, ea verior ac facilior erat afferenda ratio, quia hoſtis undique & undique cingebat.

3. *In eoſdem.*] Hoc ipſum Diodorus l. 17. de Perſarum telis in ſeſe mutuo incurrentibus narrat: ſed noſter ad Macedones tranſtulit. *Concurrentia in eoſdem* dicit, non quia eoſdem attingerent (quomodo interpretantes aliqui Curtium reprehendunt) ſed quia eoſdem ſimul petentia, in ipſo aëre concurrebant, ſeſeque mutuo implicabant.

4. *At illos.*] Macedones, ubi greſſum promoverant, primis Perſarum ordinibus proſtratis, jam defeſſi pugnando, recentem atque integrum in hoſtem incidebant.

1. *Opimum decus.*] Ita *opimum decus* vocat, ut apud Romanos *opima ſpolia* dicebantur, quæ dux ipſe victor, ſua manu occiſo hoſtium duci detraxerat.

2. *Oxathres.*] Legunt alii *Oxatres*, alii *Oxyartes*; ſed Diodoro eſt Ὀξάθρης. de hoc iterum ad l. 6. c. 5. & l. 7. 22.

N

irrumpunt. Tum vero similis ruinæ ſtrages erat. Circa currum Darii jacebant nobiliſſimi duces, ante oculos regis egregia morte defuncti, omnes in ora proni, ſicut dimicantes procubuerant, adverſo corpore vulneribus acceptis. Inter hos Atizyes, & Rheomithres, & Sabaces prætor [3] Ægypti, magnorum exercituum præfecti, noſcitabantur: circa eos cumulata erat peditum equitumque obſcurior turba. Macedonum quoque non quidem multi, ſed promptiſſimi tamen cæſi ſunt. Inter quos Alexandri dexterum femur leviter mucrone perſtrictum eſt.

XXVII. Jamque qui Darium vehebant equi, confoſſi haſtis & dolore efferati, jugum quatere, & regem curru excutere cœperant: cum ille, veritus ne vivus veniret in hoſtium poteſtatem, deſilit, & [1] in equum, qui ad hoc ſequebatur, imponitur: inſignibus quoque imperii, ne fugam proderent, indecorè abjectis. Tum vero ceteri diſſipantur metu, & qua cuique patebat ad fugam via, erumpunt, arma jacientes, quæ paulo ante ad tutelam corporum ſumpſerant: [a] adeò pavor etiam auxilia formidabat. [2] Inſtabat fugientibus eques à Parmenione miſſus: & fortè in id cornu omnes fuga abſtulerat. At in dextro Perſæ Theſſalos equites vehementer urgebant. Jamque una ala ipſo impetu proculcata erat, cum Theſſali ſtrenuè circumactis equis dilapſi, rurſus in prœlium redeunt, ſparſoſque & incompoſitos victoriæ fiducia barbaros ingenti cæde proſternunt. Equi pariter equiteſque Perſarum [3] ſerie laminarum graves, [4] agmen, quod celeritate maximè conſtat, [b] ægrè moliebantur: quippe in circumagendis equis ſuis Theſſali multos occupaverant. Hac tam proſpera pugna nunciata, Alexander, non ante auſus perſequi barbaros, utrinque jam victor inſtare fugientibus cœpit. Haud amplius [5] regem quàm mille equites ſequebantur, cum ingens multitudo hoſtium caderet. Sed quis aut in victoria, aut in fuga co-

INTERPRETATIO.

[a] *Tantopere pavidus* eorum *animus* illa *ipſa metuebat quæ præſidio erant.*

[b] *Difficile in agmen ſe componebant, (en eſcadron.)*

NOTÆ.

3. *Ægypti.*] Ægyptus l. 4. c. 4.

1. *In equum.*] Ælianus hiſtor. anim. 6. equam fuiſſe ſcribit, quæ ob memoriam relicti pulli quanto maximo potuit curſu fugiens, Darium periculo eripuit.

2. *Inſtabat.*] Vide ſupra cap. 26.

3. *Serie.*] Non equites modo ſed etiam equi Perſarum ferreis laminis inter ſe ſe connexis obtegebantur toti, ſic ut expeditum tamen vſum membrorum haberent.

4. *Agmen.*] Malè affectum hunc locum vexarunt hactenus magis Critici, quam ſanarunt. Nos hanc lectionem cum Freinshemio, ſi non veram, certe veræ proximam arbitramur. Ut ut eſt, ſenſus hic eſt omnium in diſſimili verborum ſtructura; *Perſarum equites poſtquam ſemel ab invicem dilapſi, ordines deſeruerant, ægre coire, & agmen componere potuiſſe, quod ea res celeritate indigeat; cum equi pariter equiteſque ferreis onuſti laminis lentius moverentur.* Theſſalorum vero equitatus expeditior & exercitatior, quaſi Perſis cederet, dilapſus eſt; ac circumactis equis pugnam mutans, incompoſitos victoriæ fiducia barbaros, antequam equos circumagere & agmen ſtruere poſſent, occupavit.

5. *Regem.*] Alexandrum.

pias numerat? Agebantur ergo à tam paucis pecorum modo: & idem metus, qui cogebat fugere, fugientes morabatur.

XXVIII. At [1] Græci, qui in Darii partibus steterant, Amynta duce (prætor hic Alexandri fuit, nunc transfuga) abrupti à ceteris, haud sanè fugientibus similes evaserant. Barbari [a] [2] longè diversam fugam intenderunt: alii quà rectum iter in Persidem ducebat, quidam circuitu rupes, saltusque montium occultos petivere, pauci castra Darii. Sed jam illa quoque hostis victor intraverat, omni quidem opulentia ditia. Ingens auri argentique pondus, non belli sed luxuriæ apparatum, diripuerant milites. Cumque plus [3] raperent, passim strata erant itinera vilioribus sarcinis, quas in comparatione meliorum avaritia contempserat. Jamque ad feminas perventum erat, quibus quo cariora ornamenta sunt, violentius detrahebantur: nec corporibus quidem vis ac libido parcebat. Omnia planctu tumultuque, prout [b] cuique fortuna erat, castra repleverant: [c] nec ulla facies mali deerat, cum per omnes ordines ætatesque victoris crudelitas ac licentia vagaretur. Tunc vero [d] impotentis fortunæ species conspici potuit, cum ii, qui tum Dario tabernaculum exornaverant omni luxu & opulentia instructum, eadem illa Alexandro, quasi veteri domino, reservabant. namque id solum intactum omiserant milites, ita tradito more, ut victorem victi regis tabernaculo exciperent.

XXIX. Sed omnium oculos animosque in semet converterant captivæ mater conjunxque Darii. Illa non majestate solum, sed etiam ætate venerabilis: hæc formæ pulchritudine, [a] nec illa quidem sorte corrupta. acceperat in sinum filium, nondum sextum ætatis annum egressum; in spem tantæ fortunæ, quantam paulo ante pater amiserat, genitum. At in gremio anus aviæ jacebant adultæ virgines duæ, non suo tantum, sed etiam illius mœrore confectæ. Ingens [1] circa eam nobilium feminarum turba constiterat, laceratis

INTERPRETATIO.

[a] *Valde diversam* alii ab aliis *viam fugiendi ceperunt.*

[b] *Prout quæque fortunam experiebatur,*

[c] *Nec ullum calamitatis genus aberat.*

[d] *Inconstantis fortunæ specimen.*

[a] *Quam ne tanta quidem calamitas minuerat.*

NOTÆ.

1. *Græci.*] Non omnes Amyntam secuti sunt; certè quatuor duntaxat eorum millia in Ægyptum perduxit; plures per Ciliciam ad mare penetrasse, atque in Græciam reversos esse inferius videbimus ex Arriano in suppl. libri 6.

2. *Longè diversam.*] Quid ergo sibi vult quod supra dixerat, *in id cornu* quod secundum litus extendebatur, *omnes fugam intendisse*? certè non illa parte rectum iter in Persidem petere potuerunt, cui terga obverterent.

3. *Plus raperent.*] Cum plus raperent quam deinde auferre possent, &c.

1. *Circa eam.*] Forte *circa eas* melius, ut cum sequentibus cohæreat, *reginas dominasque.*

crinibus, abſciſſaque veſte, priſtini decoris immemores, reginas dominaſque veris quondam, tunc alienis nominibus vocantes. Illæ ſuæ calamitatis oblitæ, utro cornu Darius ſtetiſſet, quæ [b] fortuna [2] diſcriminis fuiſſet, requirebant: negabant ſe captas, ſi viveret rex. Sed illum equos ſubinde mutantem longius fuga abſtulerat. In acie autem [4] cæſa ſunt Perſarum peditum centum millia: decem vero millia interfecta equitum. At [5] ex parte Alexandri quatuor & quingenti ſaucii fuere: triginta omnino & duo ex peditibus deſiderati ſunt: equitum centum quinquaginta interfecti. Tantulo impendio ingens victoria ſtetit.

XXX. Rex diu Darium perſequendo fatigatus, poſteaquam & nox appetebat, & eum aſſequendi ſpes non erat, in caſtra paulo ante à ſuis capta pervenit. [a] Invitari deinde amicos, quibus maxime aſſueverat, juſſit: quippe ſumma duntaxat cutis in femore perſtricta, non prohibebat intereſſe convivio. tum repente è proximo tabernaculo lugubris clamor barbaro ululatu planctuque permiſtus, epulantes conterruit. Cohors quoque quæ excubabat ad tabernaculum regis, verita ne majoris motus principium eſſet, armare ſe cœperat. Cauſa pavoris ſubiti fuit, quod mater uxorque Darii cum captivis mulieribus nobilibus, regem, quem interfectum eſſe credebant, ingenti gemitu ejulatuque deflebant. Unus namque è captivis ſpadonibus, qui fortè ante ipſarum tabernaculum ſteterat, amiculum, [b] quod Darius (ſicut paulo ante dictum eſt) ne cultu proderetur, abjecerat, in manibus ejus, qui repertum ferebat, agnovit: ratuſque, interfecto detractum eſſe, falſum nuncium mortis ejus attulerat. Hoc mu-

INTERPRETATIO.

[b] *Quis pugnæ eventus fuiſſet.*

[a] *Ad convivium vocari* eos *quibus familiariter utebatur.*

[b] *Quod Darius projecerat, ne ex ornatu* regio *agnoſceretur.*

NOTÆ.

2. *Diſcrimen.*] Diſcrimen à *diſcerno* quod eſt *diſtinguo* ductum, proprie *differentiam* ſignificat; nec longinqua translatione *diviſionem*, *diſtantiam intercapedinem*. Sed quoniam *cernere*, pugnare quoque ſignificat, inde factum videtur ut *diſcrimen* idem ſit ac *certamen*; quamvis *diſcernere* nuſquam, quod ſciam, pro *certare* ſumatur. Atque hoc ſenſu paſſim à Curtio uſurpatum leges *diſcrimen* pro *pugna*.

3. *Cæſa ſunt.*] Decem Perſarum equitum millia occiſa ceteri fermè cum Curtio omnes conſentiunt; in peditum numero diſcrepant. Diodorus millia numerat centum viginti, Arrianus nonaginta, Juſtinus unum ſupra ſexaginta; niſi forte locus corruptus eſt: Plutarchus tam equitum quam peditum centies ac decies mille; in quo videtur cum Curtio paria facere.

5. *Ex parte.*] Et hic inter omnes convenit equites centum quinquaginta deſideratos, pedites vero Diodorus ſcribit trecentos cecidiſſe, ex quo plerique interpretum emendandos cenſuere tum Juſtinum, qui centum & triginta, tum Curtium qui triginta duos numerat: credibile quippe non pauciores peditum quam equitum interfectos. De hac porro locutione *triginta & duo*, vide quæ ſupra ſcripſimus cap. 23.

lierum errore comperto, Alexander fortunæ Darii, & pietati earum illacrymasse fertur. Ac primo Mithrenem, qui [1] Sardeis prodiderat, peritum Persicæ linguæ, ire ad consolandas eas jusserat. Veritus deinde [c] ne proditor captivarum iram doloremque gravaret, Leonnatum ex purpuratis suis misit, jussum indicare, falsò lamentari eas Darium vivum. Ille cum paucis [2] armigeris in tabernaculum, in quo captivæ erant, pervenit, missumque à rege se nunciare jubet. At hi qui in vestibulo erant, ut armatos conspexere, rati actum esse de dominis, in tabernaculum currunt; vociferantes, adesse supremam horam, missosque qui occiderent captas. Itaque ut quæ nec prohibere, nec admittere auderent, nullo responso dato, tacitæ [d] opperiebantur victoris arbitrium. Leonnatus, expectato diu qui se intromitteret: posteaquam nemo prodire audebat, relictis in vestibulo satellitibus, intrat in tabernaculum. Ea ipsa res turbaverat feminas, quòd irrupisse non admissus videbatur. Itaque mater & conjunx provolutæ ad pedes, orare cœperunt, ut, *priusquam interficerentur, Darii corpus ipsis patrio more sepelire permitteret: functas supremo in regem officio, [e] se impigre morituras.* Leonnatus, & vivere Darium, & ipsas non incolumes modo, sed etiam apparatu pristinæ fortunæ reginas fore. Tum mater Darii allevari se passa est.

XXXI. Alexander postera die cum cura sepultis militibus, quorum corpora invenerat, Persarum quoque nobilissimis eundem honorem haberi jubet; matrique Darii permittit, quos vellet, [1] patrio more sepeliret. Illa paucos arcta propinquitate conjunctos pro habitu præsentis fortunæ humari jussit; apparatum funerum, quo

INTERPRETATIO.

[c] *Ne perfidi conspectus illarum indignationem luctumque augeret.*

[d] *Expectabant, quid victor de ipsis statueret.*

[e] *Non invitè mortem obituras* esse.

NOTÆ.

1. *Sardes.*] Sardis & Sardes plurali utrumque numero, fuit urbs Lydiæ primaria, Crœsi quondam regia, Persicorum deinde Satraparum qui mari præerant, sedes, ad Tmolum montem sita, Pactolo fluvio irrigata.

2. *Armigeris.*] Armigeri dicuntur vel universim quotquot armati sunt, vel propriè qui pugnaturis dominis arma subministrant. Utroque sensu videri potest hoc loco sumere Curtius, qui eosdem paulo post tum *armatos*, tum *satellites* appellat. apud Suetonium *armigeri* sunt *gravis armaturæ milites.*

1. *Patrio more.*] Fuit ille proprius Persarum mos in curandis funeribus, ut mortuos non cremarent, sed cera circumlitos terræ mandarent; impium quippe rati humanis cadaveribus Ignem, quem pro Deo colerent, veluti contaminare. Regum porrò sepulchris titulos addi cum epitaphiis autor est Strabo. Quorum præterea inmorte peculiare illud publici luctus argumentum erat, quod ignis, quem æternum vocitabant, extingueretur. Ceterum longe dissimilis Magorum apud Persas sepultura, quorum corpora non prius humari consuevisse, quam a feris aut avibus essent laniata, Herodotus, Cicero, Strabo &c. produnt.

Persæ suprema officia celebrarent, [a] invidiosum fore existimans, quum victores haud pretiose cremarentur. Jamque justis defunctorum corporibus solutis, præmittit ad captivas, qui nunciarent ipsum venire: inhibitaque comitantium turba, tabernaculum cum Hephæstione intrat. Is longe omnium amicorum carissimus erat regi, cum ipso pariter educatus, [b] secretorum omnium arbiter: libertatis quoque in admonendo eo non alius jus habebat; quod tamen ita usurpabat, ut magis à rege permissum, quam vindicatum ab eo videretur: & sicut ætate par erat regi, ita corporis habitu præstabat. Ergo reginæ illum regem esse ratæ, [2] suo more veneratæ sunt. Inde ex spadonibus captivis, quis Alexander esset, monstrantibus, Sisygambis advoluta est pedibus ejus, [c] ignorationem nunquam antea visi regis excusans. Quam manu allevans rex, *Non errasti*, inquit, *mater: nam & hic Alexander est.*

XXXII. Equidem si hac continentia animi ad ultimum vitæ perseverare potuisset, feliciorem fuisse crederem, quàm visus est esse, cum [1] Liberi patris imitaretur triumphum, ab Hellesponto usque ad Oceanum omnes gentes victoria emensus. Vicisset profecto superbiam atque iram, mala invicta: abstinuisset inter epulas cædibus amicorum; egregiosque bello viros, & tot gentium secum domitores, indicta causa veritus esset occidere. Sed nondum fortuna se animo ejus [2] infuderat. Itaque [a] orientem eam moderate & prudenter tulit, ad ultimum magnitudinem ejus non cepit. tum quidem ita se gessit, ut omnes ante eum reges & continentia & clementia vincerentur. Virgines regias excellentis formæ tam sanctè habuit, quàm si eodem, quo ipse, parente genitæ forent. Conjugem ejusdem, quam nulla ætatis suæ pulchritudine corporis vicit, adeò ipse non violavit, ut summam adhibuerit curam, ne quis captivo corpori illuderet. Omnem cultum reddi feminis jussit, nec quicquam

INTERPRETATIO.

[a] *Invidiæ obnoxium fore, cum* Macedones *victores non splendido apparatu cremarentur.*

[b] *Omnium* Alexandri *arcanorum conscius.*

[c] *Excusans quod Alexandrum non nosset, quem nondum conspexerat.*

[a] *Nascente fortuna modeste usus est,* sed *tandem* nimiam *ejus amplitudinem moderari non potuit.*

NOTÆ.

2. *Suo more.*] Prostratæ scilicet ad ejus pedes, quæ venerandi apud Persas regis consuetudo fuit. (*Illum regem esse*) *hac quidem*, subjungit Arrianus ista referens, *non ut vera, sed neque ut plane incredibilia adscripsi.*

1. *Liberi.*] Bacchus idem qui Liber Pater (quo de nomine vide Tullium 2. de natura Deorum) ab Hellesponto ad Oceanum usque Indicum victor Asiam universam peragrasse fertur, de qua ejus expeditione fabulosa multa Poëtæ prodiderunt.

2. *Infuderat.*] Nondum superbia magnæ comes fortunæ, animum ejus occupaverat.

ex pristinæ fortunæ magnificentia captivis, [3] præter fiduciam, defuit. Itaque Sisygambis, *rex*, inquit, *mereris ut ea precemur tibi, quæ Dario nostro quondam precatæ sumus : & (ut video) dignus es, qui tantum regem non felicitate solum, sed etiam æquitate superaveris. Tu quidem matrem me & reginam vocas : sed ego me tuam famulam esse confiteor.* [b] *Et præteritæ fortunæ fastigium capio, & præsentis jugum pati possum.* [c] *Tua interest, quantum in nos licuerit, si id potius clementia, quàm sævitia vis esse testatum.* Rex bonum animum habere eas jussit. Darii deinde filium collo suo admovit. Atque nihil ille conspectu tunc primum à se visi conterritus, cervicem ejus manibus amplectitur. Motus ergo rex constantia pueri, Hephæstionem intuens, *Quam vellem*, inquit, *Darius aliquid ex hac indole hausisset.*

XXXIII. Tum tabernaculo egressus, tribus aris in ripa Pinari amnis Jovi atque Herculi Minervæque sacratis, Syriam petit; [1] Damascum, ubi regis gaza erat, Parmenione præmisso. Atque is cum præcessisse Darii Satrapam comperisset, veritus ne paucitas suorum sperneretur, accersere majorem manum statuit. Sed fortè in exploratores ab eo præmissos incidit natione [2] Mardus, qui ad Parmenionem perductus, literas ad Alexandrum à præfecto Damasci missas tradit ei: nec dubitare [3] eum, quin omnem regiam supellectilem cum pecunia traderet, adjecit. Parmenio, asservari eo jusso, literas aperit, in queis erat scriptum, ut mature Alexander aliquem ex ducibus suis mitteret cum manu exigua. Itaque re cognita, Mardum, datis comitibus, ad proditorem remittit. Ille è manibus custodientium [4] lapsus, Damascum ante lucem intrat.

INTERPRETATIO.

[b] *Prioris fortunæ sublimitate non efferor, & præsentis* calamitatis *pondus ferre valeo.*

[c] *Tua refert ut clementia magis par*cendo, *quam duritia velis esse notum quid in nos facere potueris.*

NOTÆ.

3. *Præter fiduciam.*] Qua scilicet cum hoste agere non poterant.

4. *Mereris.*] Discrimen aliquod esse oportet inter ista duo, *mereris*, & quod sequitur, *dignus es*; nisi turpem ταυτολογίαν Curtio tribuamus. Nullam fore puto si accipiamus ita: *mereris hoc à nobis tuo in nos beneficio, ut precemur* &c. *& aliunde dignus es, quippe qui &c.* hoc *absolutum*, illud *respectivum* meriti genus.

1. *Damascum.*] Damascus hodie *Sciam* incolis, ab *Us* Abrahami filio, ut vult Josephus, vel ab hujus servo *Damasco* sive condita sive reparata, Syriæ quondam regia fuit. Postea varias passa clades, variosque experta dominos, cum tota Syria in Turcorum potestatem venit, quorum Præfectus ibi sedem habet. Sita est non procul Libano, tam amœna tamque fœcunda in planitie, passim ut in sacris literis *domus voluptatis & urbs lætitiæ* appelletur. de *Syria* l. 4. c. 1.

2. *Mardus.*] De Mardorum gente l. 6. c. 12. gentis enim non viri proprium nomen esse optimi codices probant, ubi *natione* legitur, non *nomine*, quod alii habent.

3. *Eum.*] Pro *se*, quomodo sæpe usurpat Curtius.

4. *Lapsus.*] Cum metueret ne vel Damascenis suspicionem moveret, si pere-

Turbaverat ea res Parmenionis animum insidias timentis : & ignotum iter sine duce non audebat ingredi. Felicitati tamen regis sui confisus, agrestes, qui duces itineris essent, excipi jussit : quibus celeriter repertis, quarto die ad urbem pervenit, jam metuente præfecto ne sibi fides habita non esset. Igitur quasi parum munimentis oppidi fidens, ante solis ortum pecuniam regiam, quam gazam Persæ vocant, cum pretiosissimis rerum efferri jubet, fugam simulans, re vera ut prædam hosti offerret.

XXXIV. Multa millia virorum feminarumque excedentem oppido sequebantur; omnibus miserabilis turba, præter eum cujus fidei commissa fuerat : quippe quo major proditoris merces foret, objicere hosti parabat gratiorem omni pecunia prædam, [1] nobiles viros, prætorum Darii conjuges, liberosque : præter hos, [2] urbium Græcarum legatos, quos Darius, velut in arce tutissimâ, in proditoris reliquerat manibus. *Gangabas* Persæ vocant humeris onera portantes : hi quum frigus tolerare non possent (quippe & procella [3] subito nivem effuderat, & humus rigebat gelu tum astricta) vestes, quas cum pecunia portabant, auro & purpura insignes induunt; nullo prohibere auso, cum [a] fortuna [4] regis etiam humillimis in ipsum licentiam faceret. Præbuere ergo Parmenioni non spernendi agminis speciem : qui intentiore cura suos quasi ad justum prœlium paucis adhortatus, equis calcaria subdere jubet, & acri impetu in hostem invehi. At illi qui sub oneribus erant, omissis illis, per metum capessunt fugam. Armati quoque, qui eos persequebantur, eodem metu arma jactare, ac nota diverticula petere cœperunt. Præfectus, quasi & ipse conterritus, simulans, cuncta pavore compleverat. Jacebant totis campis opes regiæ; illa pecunia stipen-

INTERPRETATIO.

a Cum Darii calamitas vel abjectissimis adversus ipsum licentiam daret.

NOTÆ.

grinis militibus comitatus ingrederetur; vel Macedonibus, si cognoscerent solum abire velle; aut si quo alio consilio, istos inscios reliquerat : qui amisso duce ad Parmenionem reversi sunt.

1 *Nobiles.*] Meritò censuit Freinshemius non *nobiles viros*, sed *nobilium virorum* legendum esse. Nam & ubi captivos recenset, nullius viri mentionem, præterquam legatorum, facit; & vix credibile est tantum extitisse in nobilibus viris ignaviæ, ut Rege belli discrimen adituro, in arce, non custodes, sed custodiendi ipsi cum gaza pariter, feminis, ac liberis, delitescere vellent.

2. *Urbium.*] Atheniensium, Spartanorum ac Thebanorum.

3. *Procella.*] Necesse est igitur circiter Novembrem mensem pugnatum esse à regibus ad Issum; neque enim alias vero simile tam cito post prœlium nivem in Syria cecidisse, & humum gelu obriguisse. Sane Arrianus prœlium commissum ait mense Mæmacterione, qui in Novembrem desinebat, ut vult Petavius; vel etiam in Decembrem, ut Scaliger.

4. *Regis.*] Darii scilicet calamitas etiam abjectissimos quosque ad inferendam illi injuriam audaces reddiderat.

dio

dio ingenti militum præparata, ille cultus tot nobilium virorum, tot illustrium feminarum, aurea vasa, aurei fræni, tabernacula regali magnificentia ornata, vehicula quoque à suis destituta ingentis opulentiæ plena; facies [b] etiam prædantibus tristis, si qua res avaritiam moraretur. quippe tot annorum incredibili & fidem excedente fortuna cumulata, tunc alia stirpibus lacerata, alia in cœnum demersa eruebantur: non sufficiebant prædantium manus prædæ.

XXXV. Jámque etiam ad eos, qui primi fugerant, ventum erat. Feminæ pleræque parvos trahentes liberos ibant: inter quas tres fuere virgines, [1] Ochi (qui ante Darium regnaverat) filiæ; olim quidem ex [a] fastigio paterno rerum mutatione detractæ, sed tum sortem earum crudelius aggravante fortuna. In eodem grege uxor quoque ejusdem Ochi fuit, Oxathrisque (frater hic erat Darii) filia, & conjunx Artabazi principis purpuratorum: & filius, cui Ilioneo fuit nomen. Pharnabazi quoque, cui summum imperium maritimæ oræ rex dederat, uxor cum filio excepta est. Mentoris filiæ tres, ac nobilissimi ducis Memnonis conjunx & filius: vixque ulla domus purpurati fuit tantæ cladis expers. [2] Lacedæmonii quoque & Athenienses erant, societatis fide violata Persas secuti; Aristogiton, Dropides, & Iphicrates, inter Athenienses genere famaque longe clarissimi: Lacedæmonii, Pausippus & Onomastorides cum Monimo & Callicratide, ii quoque domi nobiles. Summa pecuniæ [3] signatæ fuit, [4] talentorum

INTERPRETATIO.

[b] *Spectaculum vel ipsis prædantibus lugubre.*

[a] *Ex culmine paterni* imperii *dejectæ, rerum* Persicarum *vicissitudine.*

NOTÆ.

1. *Ochi.*] Ochum inter & Darium Arses (Arsamem alii vocant) regnaverat; sed brevi intervallo. Cum enim Bagoas Eunuchus invisum omnibus ob crudelitatem Ochum veneno sustulisset, filiumque ejus natu minimum, Arsem sive Arsamem nomine, in regnum collocasset; hic eunuchi scelera detestatus, pœnas sumere aliquando cogitabat. quo intellecto Bagoas ipsum Arsem cum liberis è medio sustulit; Darium deinde, cui Codomanno prius nomen fuerat, non regio quidem, ut vult *Diodorus*, sed plebeio natum sanguine, ad regnum evexit. *Olim.*] Post Ochi & Arsamis necem.

2. *Lacedæmonii.*] Arrianus hoc loco diversos, excepto Iphicrate, legatos appellat; post pugnam vero ad Arbela plerosque eorum captos tradit quos hic memorat Curtius; ut magna suspicio sit confundi ab isto, ut alias sæpe, quæ diversis temporibus ac locis gesta sunt.

3. *Signata.*] *Signata pecunia, signatum aurum, argentumve &c* moneta dicitur. apud Persas quidem aurei statêres Darii, a quo primum cusi sunt, imaginem præferebant, ex eoque *Darici* sunt appellati. Sed hunc Darium diversum ab illo Hystaspis F. eoque antiquiorem esse diserte tradit Suidas in Δαρεικοὶ.

4. *Talentorum.*] Exiguum operæ pretium faciunt qui pro *sexaginta* reponunt *sexcenta.* Quis enim putet Darium, cum maiorem, ut scribit Arrianus, pecuniarum partem; immo *omnem pecuniam* Damascum mitteret, ut supra Curtius; quis inquam, putet non nisi talenta bis mille & sexcenta misisse? sed depravatam numerorum rationem agnoscere facile est,

duo millia & sexaginta; facti [5] argenti pondus quingenta æquabat. Præterea triginta millia hominum, cum septem millibus jumentorum dorso onera portantium capta sunt. 6 Ceterum dii tantæ fortunæ proditorem celeriter debita pœna persecuti sunt. Namque unus è conſciis ejus, [b] credo, regis vicem etiam in illa sorte reveritus, interfecti proditoris caput ad Darium tulit, opportunum solatium prodito: quippe & ultus inimicum erat, & nondum in omnium animis memoriam majestatis suæ exolevisse cernebat.

INTERPRETATIO.

[b] *Regis, ut opinor, majestatem etiam in illa calamitate veneratus.*

NOTÆ.

emendare plusquam difficile. Suspicari aliquis possit scriptum fuisse *duo & sexaginta* millia; quæ summa minus abesset à rei veritate. *Talentum* porro pecuniæ summa fuit sive pondus sexaginta minas, atque adeo sex drachmarum millia continens. Sed quoniam aliud alibi erat pondus valorque tum drachmarum tum minarum, inde fiebat ut diversa quoque essent talentorum genera; Atticum majus, Atticum minus, Euboicum, Ptolemaicum, Syrium, Tyrium, Babylonium &c. Scriptores Græci Latinique, ubi talentum simpliciter vocant, plerumque Atticum illud minus intelligunt, quod propterea commune dicitur. Respondet autem Francicæ monetæ hodiernę libris, ut aiunt, circiter 2550. si de argenteo talento sermo est: nam aureum duodecies argentei valorem superabat. Sunt tamen qui talentum illud commune æstimant æris Gallici libris solum 2250.

5. *Facti argenti.*] *Factum argentum* definit Ulpianus *quod neque in massa, neque in lamina, neque in signato, neque in suppellectili, neque in mundo, neque in ornamentis insit.* Ab Isidoro illud dicitur *quod est in vasis & signis.* Id si utrumque verum est, vasa extra supellectilem esse *oportet*: *nam* Isidorus vasa in *argento facto* reponit, Ulpianus supellectilem excludit.

6. *Ceterum Dii,* [Quod habent hoc loco plurimi tum mss. tum excusi codices, *Dii tantæ fortunæ proditorem sepulturæ celeriter &c.* cum nullum haberet sensum legitimum, alii aliter emendandum censuerunt; omnium rectissime, ut quidem puto, Gronovius ita legit, expuncta voce *Dii*, quam ab optimæ notæ mss. abesse affirmat; *Ceterum tantæ fortunæ proditorem, superi ultores celeriter debita pœna persecuti sunt.* Nos simpliciorem lectionem, quæ aliis placuit, ita repræsentavimus, ut liberam cuique optionem relinquamus.

Q. CURTII,

DE REBUS GESTIS

ALEXANDRI MAGNI

REGIS MACEDONUM,

LIBER QUARTUS.

I. DARIUS tanti modo exercitus rex, qui triumphantis magis, quàm dimicantis more curru sublimis inierat prœlium; per loca, quæ propè immensis agminibus compleverat, jam inania & ingenti solitudine vasta fugiebat. Pauci regem sequebantur. nam nec eodem omnes fugam intenderant, & deficientibus equis, cursum eorum, quos rex subinde mutabat, æquare non poterant. [1] Unchas deinde pervenit: ubi excepere eum [2] Græcorum quatuor millia, cum quibus [3] ad Euphratem contendit; id [a] demum credens fore ipsius, quod celeritate præripere potuisset. At Alexander Parmenionem, [4] per quem apud Damascum recepta erat præda, jussum eam ipsam, & captivos diligenti asservare custodia, Syriæ, quàm [5] Cœlen vocant, præfe-

INTERPRETATIO.

[a] *Ratus id solum mansurum in sua potestate quod celeritate prior occupare potuisset.*

NOTÆ.

1. *Unchas.*] De hujus loci appellatione ac situ nihil admodum comperti habemus, cum alii libri *Onchas*, alii *Orchas* exhibeant; ubi autem reponendus sit, nemo certo indicet. Raderus eundem esse suspicatur, qui ab Arriano *Sochos* appellatur, ultra Pylas Assyrias, bidui itinere ab illis distans.

2. *Græcorum.*] Arrianus parem quidem numerum recenset; verum tam ex Persis quam ex peregrino milite conflatum.

3. *Ad Euphratem.*] Hunc fluvium ad urbem Thapsacum trajecisse docet Arrianus. sita erat intra gradum lat. 36.

4. *Parmenionem.*] Atqui Arrianus haud paulo accuratior in ejusmodi nominibus repræsentandis, *Menonem* fuisse dicit, cujus etiam cognomen adjecit, *Cerdimas*; & fieri potest ut Curtius partim vitioso exemplari, partim aliqua vicinitate nominum deceptus sit.

5. *Cœlen.*] Syria, late sumpto nomine, totum illum terrarum tractum complexa est, qui Mediterraneo mari

cit. Novum imperium Syri nondum belli cladibus satis domiti aspernabantur : sed celeriter subacti, obedienter imperata fecerunt. [6] Aradus quoque insula deditur regi. Maritimam tum oram , & pleraque longius etiam à mari recedentia , rex ejus insulæ [7] Strato possidebat : quo in fidem accepto, castra movit ad urbem [8] Marathon. Ibi illi literæ à Dario redduntur ; quibus , ut superbe scriptis , vehementer offensus est. Præcipue eum movit , quod Darius sibi regis titulum , nec [9] eundem Alexandri nomini adscripserat. [b] Postulabat [10] autem magis , quam petebat , *ut accepta pecunia , quantamcunque tota Macedonia caperet , matrem sibi ac conjugem liberosque restitueret. De regno* [c] *æquo , si vellet , Marte contenderet. Si saniora consilia tandem pati potuisset ,* [d] *contentus patrio , cederet alieni imperii finibus ; socius amicusque esset : in* [e] *ea se fidem & dare paratum & accipere.*

II. Contrà Alexander in hunc maximè modum rescripsit. *Rex* [1] *Alexander Dario.* [2] *Ille ,* [3] *cujus nomen sumpsisti , Darius , Gra-*

INTEPRETATIO.

[b] Quasi *jubebat potius quam rogabat.*

[c] *Pro imperio , si vellet , justo bello dimicaret.*

[d] *Contentus Macedonico* regno , *exiret Persici terris.*

[e] *Paratum se* esse , *ad hæc* præstanda, *suam* Alexandro *fidem dare , & ab eo* vicissim *acceptare.*

NOTÆ.

ad Orientem obtenditur , Arabiam inter , Euphratemque & Amanum montem : ejus præcipue fuere partes , *Palæstina* quæ & Terra-sancta , *Phœnice* , & *Syria* proprie nuncupata. Hujus pars Meridionalis erat Cœle-Syria quasi *cavam Syriam* dicas ; ex eo nomen sortita quod duos inter montes , Libanum atque Antilibanum , instar cujusdam vallis amplissimæ , extendatur. In ea fuit *Damascus.*

6. *Aradus.*] Phœnices vel , ut alii volunt, Cœlesyriæ litori objecta insula sive saxum, septem stadiorum ambitu , mari circumfusum, ut ait Strabo ; viginti à continente distans. Huic respondet in opposito litore *Antaradus* , recentioribus *Tortosa.*

7. *Strato.*] Hunc Arrianus non regem sed Gerostrati regis filium facit. Absente patre , qui naves suas cum Autophradate Persicæ classis præfecto junxerat , deditionem insulæ vicinarumque in continente urbium fecit ; quam Gerostratus ipse desertis Darii partibus ratam habuit.

8. *Marathon.*] *Marathos*, inquit, Strabo, *antiqua urbs Phœnicum nunc diruta* : illam Arrianus ex adverso Aradi in continente fuisse tradit , utique non procul Antarado.

9. *Nec eundem.*] Tamen apud Arrianum l. 2. prima hac legatione loquens Darius, ait *se regem à rege matrem suam, uxorem , liberos petere.*

10. *Postulabat.*] Etsi ista sæpe promiscuè usurpantur , *petere , postulare , poscere,* tamen accurratius distinguentibus plus est *postulare* quam *poscere* , ut hoc loco manifestum est : plus etiam *poscere* quam *postulare*, ut indicat illud Ciceronis in Verrem ; *incipiunt postulare , poscere, minari.*

1. *Rex Alexander.*] Quia sibi Darius regis titulum adscripserat , non item Alexandro , vicissim Alexander Regis sibi nomen sumit , Dario non tribuit.

2. *Ille.*] Vox *Celes* , quam non temerè hoc loco videntur antiqui codices exhibere , variis doctorum hominum conjecturis locum dedit. In eo quidem conveniunt omnes , *Celetem* dici tum equum injugem quo quis insidens vehitur (*cheval de selle*) tum equitem ipsum, Græca vox est cujus meminere Suidas , Hesy-

eos, qui oram Hellesponti tenent, [4] *coloniasque Græcorum Ionas, omni clade vastavit. cum magno deinde exercitu mare* [5] *trajecit, illato Macedoniæ & Græciæ bello. rursus* [6] *rex Xerxes gentis ejusdem, ad oppugnandos nos cum immanium barbarorum copiis venit: qui navali prœlio victus, Mardonium tamen reliquit in Græcia, ut absens quoque popularetur urbes, agros ureret.* [7] *Philippum verò parentem meum quis ignorat ab his interfectum esse, quos ingentis pecuniæ spe solicitaverant vestris. Impia enim bella suscipitis, & quum habeatis arma,* [8] *licitamini hostium capita:* [9] *sicut tu proximè talentis mille, tanti exercitus rex, percussorem in me emere voluisti. Repello igitur bellum, non infero. Et diis quoque pro meliore stantibus causæ, magnam partem Asiæ in di-*

NOTÆ.

chius, Favorinus; Plinius latine etiam usurpavit lib. 4. utri vero Dario, primone an ultimo *Celetis* nomen tribuendum sit, ambigitur. Raderus cum Glareano *Celes* primo casu legunt, nec dubitant de Dario Hystaspis accipiendum, cujus in Epitaphio legitur, ἱππεὺς καὶ τοξότης ἄριστος ἐγενόμην, *eques* (hoc est celes) *optimus fui*: itaque hoc illi cognomen factum esse. Paulo subtilior Freinshemii conjectura, sic legendum opinantis: *Rex Alexander Dario Celeti. Ille &c.* Hoc quippe cognomen retundendæ Darii superbiæ causa additum ab Alexandro, vel ut prioris fortunæ vilitatem (fuerat quippe Ochi Regis cursor) vel ut fugam ex Issico prœlio exprobraret; quam, ut vidimus, conscenso equo arripuerat.

3. *Cujus nomen.*] Cum enim Codomannus prius appellaretur, in regnum jam evectus Darii nomen sibi sumpsisse traditur. Just. l. 10. *Hellesponti.*] lib. 3. c. 3.

4. *Colonias.*] Iones Græciæ populi ab *Ione* Xuthi filio dicti, Achaiam initio incoluerant. Inde pulsi tum cum Heraclidæ in Peloponnesum redierunt, anno post excidium Trojanum octuagesimo, in Atticam fugerant: sed post annos quinquaginta vel, ut aliis visum est, sexaginta, quam eò venerant; cum non sufficeret multitudini regio, in eam Asiæ oram migrarunt quæ ab illis *Ionia* nuncupata est; ubi Smyrnam, Ephesum, Miletum, Prienem, aliasque plurimas urbes condiderunt. Hi una cum Crœso & Lydis à Cyro majore subacti, adversus Darium Hystaspis rebellarant; quibus opitulati Athenienses, Regis in se iram concitarunt.

5. *Trajecit.*] Non ipse quidem per se; id enim semel omnino ab eo factum legimus, cum in Scythas ducens, Bosphorum Thracium ponte junxit, aliquot ante annis quam Iones deficerent, atque à Dario cladem acciperent. Sed iis domitis Mardonium generum in Thraciam & Macedoniam transire jussit, quas ipse Darius à Scythica expeditione fugientis more rediens, per Megabyzum subegerat. Herod. Pausan. Cornel. Nep. Justin.

6. *Rex Xerxes.*] Vide supra l. 3. c. 25. *Immanium.*] Melius forte *immanibus*.

7. *Philippum.*] Hoc ad invidiam paternæ cædis in Persas transferendam dictum videtur magis quam ad veritatem. Vide Suppl. Freinshemii, l. 1. cap. 10. quanquam apud Arrianum idem exprobrans adjecit, Persas illud ipsum missis quoquo versum literis esse gloriatos.

8. *Licitamini.*] Sunt qui *licemini* hoc loco legere maluerint, ea ratione ducti quod *liceri* dicatur qui solus pretium offert, *licitari* autem qui auctione facta emere pro se quisque contendunt. Sed hoc discrimen nullum est; nam & *licitari* sine auctione dicitur, ut autor est Valla; & *liceri* cum auctione legitur apud Ciceronem.

9. *Sicut tu.*] Non ad Philippum medicum id refero, sed ad Alexandrum Lyncesten, de quo Suppl. l. 2. c. 11.

tionem redegi meam : teipsum acie vici. [a] *quem etsi nihil à me impetrare oportebat, quod petieras, utpote qui ne belli quidem in me* [10] *jura servaveris; tamen,* [11] *si veneris supplex, & matrem, & conjugem, & liberos sine pretio recepturum te esse promitto. Et* [b] *vincere, & consulere victis scio. Quod si te nobis committere times, dabimus fidem impune venturum. De cetero, cum mihi scribes, memento non solum regi te, sed etiam tuo, scribere.* Ad hanc perferendam Thersippus missus. ipse [12] in Phœnicen deinde descendit, & oppidum [13] Byblon traditum recepit.

III. Inde ad [1] Sidona ventum est, urbem vetustate famaque conditorum inclytam. Regnabat in ea Strato [2] Darii opibus [3] adjutus: sed [a] quia deditionem, magis popularium, quàm sua, sponte fecerat, regno visus indignus: Hephæstionique permissum, ut quem eo fastigio [4] è Sidoniis dignissimum arbitraretur, constitueret regem. Erant

INTERPRETATIO.

[a] *Etsi autem nihil à me obtinere debueras.*

[b] *Non modo vincere, sed etiam cum victis humaniter agere novi.*

[a] *Quia civium* voluntate *potiùs quam sua sponte deditionem fecerat.*

NOTÆ.

10. *Belli jura.*] Quorum præcipuum est, ne per sicarios aut proditores alter alterius vitæ insidietur.

11. *Si veneris.*] Procul aberat ab eo consilio Darius, qui ne regis quidem nomine Alexandrum dignaretur. Quo magis adducor ut credam cum Freinshemio Arrianum lib. 2. de his Darii ad Alexandrum literis agentem, ita scripsisse, καὶ φιλίαν θέλειν ποιήσασθαι πρὸς Ἀλέξανδρον, *amicitiam cum Alexandro velle jungere*; non ἐλθεῖν ποιήσασθαι, *venire ut iungeret.*

12. *In Phœnicen.*] *Phœnice* satis nota regio in ora Syriæ maritima, à Phœnice Agenoris filio nomen habuisse dicitur.

13. *Byblon.*] Phœnices oppidum fuit, Berytum inter atque Tripolim ad mare situm. Regem tunc temporis habuit Enylum; sed eo absente (Autophradatem enim & ipse sequebatur) facta deditio est, pactis conditionibus.

1. *Sidona.*] Sidon, hodie *Saide*, urbs Phœnicum vetustissima, civium suorum ingenio, aritficiis, inventis, navigationibus clarissima. Primi omnium Sidonii Astronomiam, Arithmeticam, tingendæ purpuræ, & vitri conflandi artes, nocturnamque navigationem docuisse traduntur. De ejus conditoribus deque nomine infra dicturi sumus c. 18.

2. *Strato.*] Diversus ab alio Stratone, quem supra vidimus Aradi regem aut regis filium; hic in fidem acceptus, & in regno relictus; ille Sidonius regno exutus est.

3. *Adjutus.*] Longe præstantior existet sententia si legas cum Freinshemio, *Darii opibus addictus*: quod neque Gallicum interpretem fefellit.

4. *E Sidoniis.*] In reliqua narratione tota non apparet publico Sidoniorum suffragio, sed paucorum Hephæstionis hospitum arbitrio, fuisse designatum ad regnum. Sane quidem Sidoniis plurimum, Hephæstioni amicorum principi non multum gratificatus fuerit Alexander, si illis permissum ut regem sibi legerent; isti nihil aliud concessum, nisi ut electum in regno collocaret. Quid enim in eo præcipui favoris? Adde quod *Sidonii* nusquam, quod sciam, *Sidones* appellati præterea leguntur. His sum adductus ut crederem non male suspicatum Gronovium cum hoc loco scribendum putaret, *quem eo fastigio è Sidoniis digniss. arbitraretur,* loco vulgatæ lectionis, *eo fastig. Sidones digniss. arbitrarentur.* Ceterum totam hanc rei gestæ seriem Justinus quidem Sidone contigisse, pariter ut Curtius, tradit:

Hephæstioni hoſpites, clari inter ſuos juvenes ; qui facta ipſis poteſtate regnandi, negaverunt quemquam patrio more in id faſtigium recipi, niſi regia ſtirpe ortum. Admiratus Hephæſtion magnitudinem animi, ſpernentis, quod alii [b] per ignes ferrumque peterent, *Vos quidem* [5] *macti* [c] *virtute*, inquit, *eſtote, qui primi intellexiſtis, quanto majus eſſet regnum faſtidire, quàm accipere. ceterum date aliquem regiæ ſtirpis, qui meminerit à vobis acceptum habere ſe regnum.* At illi [d] cum multos imminere tantæ ſpei cernerent, ſingulis amicorum Alexandri ob nimiam regni cupiditatem adulantes; ſtatuunt, neminem eſſe potiorem, quam [6] Abdalominum quendam, [e] longa quidem cognatione ſtirpi regiæ annexum, ſed ob inopiam ſuburbanum hortum [f] exigua colentem ſtipe. Cauſa ei paupertatis, ſicut pleriſque, probitas erat : intentuſque operi diurno, ſtrepitum armorum, qui totam Aſiam concuſſerat, non exaudiebat.

IV. Subitò deinde, de quibus ante dictum eſt, cum regiæ veſtis inſignibus hortum intrant : quem fortè ſteriles herbas eligens Abdalominus repurgabat. Tunc rege eo ſalutato, alter ex his, *Habitus*, inquit, *hic quem cernis in meis manibus, cum* [a] *iſto ſqualore permutandus tibi eſt : ablue corpus illuvie* [b] *æterniſque ſordibus ſqualidum :* [c] *cape regis animum, & in eam fortunam, qua dignus es, iſtam continentiam profer. & cum in regali ſolio reſidebis, vitæ neciſque omnium civium dominus, cave obliviſcaris hujus ſtatus, in quo accipis regnum : immo herculè,* [1] *propter quem.* Somnio ſimilis res Abdalo-

INTERPRETATIO.

[b] *Per* medias *flammas* media*que tela quærerent.*

[c] *Creſcite virtute, & felices eſtote.*

[d] *Cum viderent multos avida ſpe regnum ambire.*

[e] *Per longam avorum ſeriem oriundum ex regia ſtirpe.*

[f] *Tenui mercede excolentem in ſuburbio hortum.*

[a] *Pro ſqualidis hiſce* pannis *induendus tibi eſt.*

[b] *Jamdiu contractis ſordibus.*

[c] *Sume dignum rege animum & tuam hanc frugalitatem in* regia *fortuna retine.*

NOTÆ.

Diodorus tamen ad Tyrum, Plutarchus ad Paphum transfert ; uterque, ut videtur, non recte. Nam Azelmico Tyriorum regi Alexander ignovit, Arriano teſte ; de Papho autem Plutarchum redarguunt merito ceteri, vel eo nomine quod nuſquam Paphum attigiſſe Alexander legatur.

5. *Macti virtute.*] Gratulantis ac fauſta precantis iſta vox eſt, cujus paſſim apud autores occurrunt exempla. Ex antiquo nomine adjectivo *mactus*, quod ex *magis* & *auctus* conflatum putant, unicus ſupereſt in utroque numero vocandi caſus, *macte* & *macti* ; quos tamen pro primo & quarto quoque caſu uſurpatos legimus, quinetiam adverbii ſignificatione Plautus adhibuit, pro *impenſe, vehementer.*

6. *Abdalominum.*] Diodoro vocatur *Ballonimus* ; Plutarcho *Alynomus*, aliis *Abdalonymus* : omnium optime Curtius cum Juſtino Abdalominum videtur dixiſſe, conflato nomine ex *Abdalla*, quod *ſervum Dei*, & *omin*, quod *fidelem* ſeu *verum* ſonat.

1. *Propter quem.*] Cujus cauſa regnum tibi defertur.

mino videbatur. Interdum, satisne sani essent, qui tam protervè sibi illuderent, percontabatur. Sed ut cunctanti squalor ablutus est, & injecta vestis purpura auroque distincta, & fides à jurantibus facta; serio jam rex iisdem comitantibus in regiam pervenit. Fama (ut solet) strenue tota urbe discurrit: [d] aliorum studium, aliorum indignatio eminebat. Ditissimus quisque humilitatem inopiamque ejus apud amicos Alexandri criminabatur. admitti eum rex protinus jussit, diuque contemplatus, [e] *Corporis*, inquit, *habitus famæ generis non repugnat: sed libet scire, inopiam qua patientia tuleris.* Tum ille, [f] *Utinam*, inquit, *eodem animo regnum pati possim.* [g] *Hæ manus suffecere desiderio meo: nihil habenti, nihil defuit.* Magnæ indolis specimen ex hoc sermone Abdalomini cepit. Itaque non Stratonis modo regiam suppellectilem attribui ei jussit, sed pleraque etiam ex Persica præda: regionem quoque urbi appositam, ditioni ejus adjecit.

V. Interea [1] Amyntas, quem ad Persas ab Alexandro transfugisse diximus, cum quatuor millibus Græcorum ipsum ex acie persecutis, fuga [2] Tripolim pervenit. Inde in naves militibus impositis, [3] Cyprum transmisit: & cum in illo statu rerum id quemque, quod occupasset, habiturum arbitraretur, velut certo jure possessum; [4] Ægyptum petere decrevit, utrique regi hostis, & semper ex ancipiti mutatione temporum pendens: hortatusque milites ad spem tantæ rei, docet Sabacem prætorem Ægypti cecidisse in acie: Persarum præsidium &

INTERPRETATIO.

[d] *Aliorum favor, aliorum indignatio se prodebat.*

[e] *Forma corporis non repugnat famæ de tua origine* vulgatæ.

[f] *Utinam eadem constantia regiam fortunam ferre valeam.*

[g] *Istæ manus suppeditarunt quidquid optabam: cum nihil haberem, tamen nulla re indigui.*

NOTÆ.

1. *Amyntas.*] Antiochi F. de quo superius lib. 3. cap. 29. De quatuor Græcorum millibus Amyntam secutis facit cum Curtio Diodorus; Arrianus octo millia numerat, sed alios quoque duces adjungit.

2. *Tripolim.*] Tripolis urbs Phœnices cum portu, nomen à reipsa accepit: *est enim*, inquit Strabo, *condita à tribus urbibus, Tyro, Sidone, & Arado.* Hodieque nomen servat, *Tripoli de Sourie*; qua voce ab ea quæ est in Africa cognominis, distinguenda fuit.

3. *Cyprum.*] Ea notissima est Mediterranei maris insula Syriæ objecta; cui tum temporis plures præerant reguli, Persarum regibus, deinceps Alexandro subditi. Novem fuisse scribit Plinius. *Cyprum transmisit*, pro *in Cyprum*; quod non raro occurrit.

4. *Ægyptum.*] Ægyptus notior quam ut hic describi oporteat, suos longa seculorum serie reges habuerat, quibus diu commune *Pharaonis* nomen fuit. Eos Babylonii primum Reges vectigales fecerunt; sed horum collabente imperio jugum excussere, quoad Cambyses victo atque abducto Psammenito Ægyptiorum regum ultimo, Ægyptum Persarum in ditionem redegit, Olymp. 63. anno 4. Ab eo tempore post crebras defectiones, easque aliquando diuturnas, demum Olymp. 107. an. 3. jugum receperat, fugiente in Æthiopiam sive, ut alii tradunt, in Macedoniam, Nectanebo rege, cum jam septimum ætatis annum Alexander ageret.

sine

& ſine duce eſſe, & invalidum: Ægyptios ſemper prætoribus [5] eorum infenſos, pro ſociis ipſos, non pro hoſtibus æſtimaturos. Omnia experiri neceſſitas cogebat: quippe cum primas ſpes fortuna deſtituit, futura præſentibus videntur eſſe potiora. Igitur conclamant, *duceret, quo videretur*. Atque ille [a] utendum animis, dum ſpe calerent, ratus, ad [6] Peluſii oſtium penetrat, ſimulans à Dario ſe eſſe præmiſſum. Potitus ergo Peluſii, [7] Memphim copias promovit: ad cujus famam Ægyptii [b] vana gens, & novandis quam gerendis aptior rebus, ex ſuis quiſque vicis urbibuſque ad hoc ipſum concurrunt, ad delenda præſidia Perſarum: qui territi, tamen [c] ſpem obtinendi Ægyptum non amiſerunt. Sed eos Amyntas prælio ſuperatos in urbem compellit, caſtriſque poſitis, victores ad populandos agros eduxit, [d] [8] ac velut in medio poſitis omnibus, hoſtium cuncta agebantur. Itaque Mazaces quanquam infelici prœlio ſuorum animos territos eſſe cognoverat; tamen palantes, & victoriæ fiducia incautos oſtentans, perpulit ne dubitarent ex urbe erumpere, & res amiſſas recuperare. Id conſilium non ratione prudentius, quam eventu felicius fuit. Ad unum omnes cum ipſo duce occiſi ſunt. Has pœnas Amyntas utrique regi dedit, nihilo magis ei, ad quem transfugerat, fidus, quàm illi, quem deſeruerat.

INTERPRETATIO.

[a] *Putans utendum ardore* militum *quandiu ſpe animarentur.*

[b] *Ægyptii levis natio, & novis rebus ſuſcipiendis quam exequendis aptior.*

[c] *Spem Ægypti conſervandæ.*

[d] *Et quaſi omnia prædæ expoſita forent, cuncta hoſtium* bona *diripiebantur* à Græcis.

NOTÆ.

5. *Eorum.*] Pro *ſuis.* Prætores apud Perſas dicti *Satrapæ*, ut ſæpe toto Curtio legimus.

6. *Peluſii.*] Nilus in duo Brachia diviſus duobus maxime oſtiis in Mediterraneum mare ſe exonerat, quorum alteri magis Orientali vicinum fuit *Peluſium*; alterum magis Occiduum à *Canopo* urbe nomen accepit. Inter utrumque illum fluminis alveum & mare, jacet inſula quæ à trianguli forma nomen accepit *Delta*; hanc plures ex utroque brachio ducti alvei interſecant, totamque navigabilem efficiunt.

7. *Memphim.*] Memphis urbs quondam Ægypti primaria, regum indigenarum ſedes: nunc etiam regionis caput, ſi vera ſentirent qui hodiernum *Cairum* eſſe putant. ſed hoc alii procul abeſſe rectius tradunt; Sita fuit non procul ſuperiore illius Δ angulo, ubi Nilus in duo cornua finditur.

8. *Ac velut.*] Vix ullus toto Curtio deſperatior locus, & qui Criticorum ingenia magis exercuerit. Non committam ut tot aliorum conjecturis novas addam nihilo ſane amplius profuturas. Si cui non placet iſta lectio, quam vulgati præferunt libri, duas ex multis, quæ propius à germano autoris ſenſu abire viſæ ſunt, repræſento. *Caſtriſque poſitis victores ad populandos agros, velut cunctis hoſtium in medio poſitis, vagabantur.* Raderus, *aut velut in metu poſitis omnibus, hoſtium cuncta agebantur*, id eſt *diripiebantur.* Freinshemius. Et certe ea ſuberat nimiæ fiduciæ cauſa, quod Perſas ſemel victos nihil auſuros præ metu crederent.

VI. Darii prætores, qui prœlio apud Isson superfuerant, cum omni manu, quæ fugientes secuta erat, assumpta etiam [1] Cappadocum & Paphlagonum juventute, Lydiam recuperare tentabant. Antigonus prætor Alexandri Lydiæ præerat: qui quanquam plerosque militum ex præsidiis ad regem dimiserat, tamen, barbaris spretis, in aciem suos eduxit. Eadem illic quoque fortuna partium fuit. tribus prœliis alia atque alia regione commissis, Persæ funduntur. Eodem tempore classis Macedonum ex Græcia accita, Aristomenem, qui ad Hellesponti oram recuperandam à Dario erat missus, captis ejus aut demersis navibus, superat. [2] A Milesiis deinde Pharnabazus præfectus Persicæ classis pecunia exacta, & præsidio in urbem Chium introducto, centum navibus [3] Andrum, & inde Siphnum petiit. is quoque insulas præsidiis occupat, pecunia mulctat. Magnitudo belli, quod ab opulentissimis Europæ Asiæque regibus in spem totius orbis occupandi gerebatur, Græciæ quoque & [4] Cretæ arma commoverat. [5] Agis [6] Lacedæmoniorum rex octo millibus [7] Græcorum, qui ex Cilicia profugi domos repetierant, contractis, bellum [8] Antipatro Macedoniæ præfecto [a] moliebatur. Cretenses has aut illas partes secuti, nunc Spartanorum, nunc Macedonum præsidiis occupabantur. [b] Sed

INTERPRETATIO.

[a] *Inferre aggrediebatur.*

[b] *Sed levis momenti fuere hæc certamina, cum fortuna* quasi *intenta esset in unum* illud *bellum ex quo reliquorum* exitus *pendebat.*

NOTÆ.

1. *Cappadocum.*] Non totam, ut supra monuimus, Cappadociam Alexander subegerat; subacta forte jam tum rebellaverat: *Paphlagoniam* vero jam defecisse oportuit, quæ Persas milite juvaret; nisi forte illa juventus aut sponte secuta est, aut jam in præsidiis erat intactarum bello Provinciarum Cappadociæ, Armeniæ &c. *Lydiam.*] l. 3. c. 9.

2. *A Milesiis.*] Miletus una ex duodecim Ionum urbibus, Cariæ caput, lanarum pretio & incolarum mollitie celebris, ad Mæandrum amnem sita, paulo supra ejus ostia; hodie nomen *Milazzo* retinet, ex veteri deductum.

3. *Andron.*] Andros, H. *Andro*, & Siphanus, H. *Siphano*, duæ ex insulis Cycladibus in Ægæo mari.

4. *Cretæ.*] Creta, quam hodie ab urbe primaria *Candiam* dicimus, nobilissima in Ægæi maris aditu insula Peloponneso objacet. *Hecatompolis* dicta à centum urbibus, quarum præcipuæ Gnossus, Gortyna, Gydonia, Lyctos, Lycastos, Pstæstos, Dictynna. Suis legibus id temporis vivebant Cretenses, quas à Minoe accepisse feruntur. Earum plurimas Lycurgus Lacedæmonem transtulit. De Creta videsis Strabonem lib. 10.

5. *Agis.*] Tres reperiuntur hoc nomine Reges Spartanorum. Primus Eurysthenis filius, ejus qui una cum fratre Procle Heraclidarum regno in Laconica, initium dedit: alter quem Lycurgi leges jamdiu obsoletas reducere conantem cives sui in carcere necarunt, ut scribit in ejus vita Plutarchus: tertius hic de quo agimus, inter utrumque medius.

6. *Lacedæmoniorum.*] Lacedæmonii qui & *Lacones* & *Spartani*, Græciæ populi, in extrema Peloponneso; de his l. 6. c. 1.

7. *Græcorum.*] Dario mercede militantium, qui ex pugna ad Issum in Cilicia elapsi, Græciam mari repetierunt.

8. *Antipatro.*] De quo inferius l. 6. c. 1. 2. *Spartanorum.*] Lacedæmoniorum, l. 6. c. 1.

leviora inter illos fuere discrimina; unum certamen, ex quo cætera pendebant, intuente fortuna.

VII. Jam [1] tota Syria, jam Phœnice quoque, excepta [2] Tyro, Macedonum erant: habebátque rex castra in continenti, à qua urbem angustum fretum dirimit. Tyrus & claritate & magnitudine ante omnes urbes Syriæ Phœnicesque memorabilis, facilius societatem Alexandri acceptura videbatur, quam imperium. Coronam igitur auream legati donum afferebant, commeatusque large & hospitaliter ex oppido adduxerant. Ille dona, ut ab amicis, accipi jussit, benigneque legatos allocutus, [3] Herculi (quem præcipue Tyrii colerent) sacrificare velle se dixit: [4] Macedonum reges credere, ab illo deo ipsos genus ducere: se vero ut id faceret, etiam oraculo monitum. Legati respondent, *esse templum Herculis extra urbem, in ea sede quam [5] Palætyron ipsi vocant: ibi regem deo sacrum ritè facturum.* Non [a] tenuit iram Alexander, cujus alioquin potens non erat, *Itaque vos quidem,* inquit, *fiducia loci, quod insulam incolitis, pedestrem hunc exercitum spernitis: sed brevi ostendam, in continenti vos esse. Proinde sciatis licet, aut intraturum me urbem, aut oppugnaturum.* Cum hoc responso dimissos, monere amici cœperunt, ut regem, quem Syria, quem Phœnice recepisset, ipsi quoque intrare paterentur. At illi loco satis fisi, obsidionem ferre decreverunt.

VIII. Namque urbem à continenti quatuor stadiorum fretum dividit, [1] Africo maximè objectum, crebros ex alto fluctus in litus evolvens: nec [a] accipiendo operi, quo Macedones continenti insulam jungere parabant, quicquam magis, quàm ille ventus, obsta-

INTERPRETATIO.

[a] *Non potuit iram comprimere cui alioqui valde obnoxius erat.*

[a] *Nulla res magis obstabat moli* in mare *jacienda.*

NOTÆ.

1. *Tota.*] Proprie dictam Syriam intelligit quatenus à Phœnice & Palæstina distinguitur; nam Palæstinam quidem nondum attigerat, in Phœnice Tyrus nondum parebat.

2. *Tyro.*] Tyriæ urbis originem, antiquitatem, divitias, fortunam &c. pluribus infra prosequitur cap. 19.

3. *Herculi.*] Senos Hercules numerat Tullius l. 3. de natura Deor. 16. quorum ultimum ponit ex Jove & Alcmena genitum, sed ex ultimo Jove; quem vero Tyrii coluerunt, hunc ex alio Jove & Asteria natum fuisse. Sunt qui triginta Hercules numerent, quorum omnium res gestas Argivo Alcmenæ filio sui Græci accommodarunt.

4. *Macedonum.*] Vel fallebat Alexander, vel fallebatur. Si enim Macedonum Reges erant ab Hercule Argivo oriundi, ut prædicabant; certe nihil ad Tyrium pertinuere, qui teste etiam Arriano, multis ante sæculis vixit quam Cadmus Thebas in Bœotia condidisset. Atqui multo post Thebas conditas natum ex Alcmena Herculem inter omnes constat.

5. *Palætyron.*] Παλαίτυρος, antiqua Tyrus, in continenti fuit, triginta stadiis à nova distans.

1. *Africo.*] Qui apud Græcos Λὶψ, idem Latinis *Africus* appellatur, quod ab Occasu hiberno Italis ex Africa spiret. Nostri nautæ in Oceano *Sud-ouest* vocitant.

bat. quippe vix leni & tranquillo mari moles agi possunt: Africus vero [b] prima quæque congesta pulsu illisa mari subruit: nec ulla tam firma moles est, [c] quam non exedant undæ per nexus operum manantes, & ubi acrior flatus exstitit, summi operis fastigio superfusæ. Præter hanc difficultatem haud minor alia erat: muros turresque urbis præaltum mare ambiebat. Non tormenta, nisi è navibus procul excussa, emitti; non scalæ mœnibus applicari poterant. [d] præceps in salum murus, pedestre interceperat iter. naves nec habebat rex, [e] & si admovisset, pendentes & instabiles missilibus arceri poterant. Inter quæ haud parva dictu res Tyriorum fiduciam accendit. Carthaginiensium legati ad celebrandum anniversarium sacrum more patrio tunc venerant. quippe [2] Carthaginem Tyrii condiderunt, semper [f] parentum loco culti. Hortari ergo [3] Pœni cœperunt, ut obsidionem forti animo paterentur; brevi Carthagine auxilia ventura. namque ea tempestate magna ex parte Punicis classibus maria obsidebantur.

IX. Igitur bello decreto, per muros turresque tormenta disponunt, arma junioribus dividunt, opificesque, quorum copia urbs abundabat, in officinas distribuunt; omnia belli apparatu strepunt. ferreæ quoque manus ([1] harpagonas vocant) quas operibus hostium injice-

INTERPRETATIO.

[b] *Quæcunque primum injecta sunt, impulsu fluctuum concussa in mare disjicit.*

[c] *Quam non* alluvione *deterat aqua inter juncturas operum se insinuans; imo, quando ventus validior est, supra ipsius molis cacumen assurgens.*

[d] *Muri in mare usque procurrentes peditibus intercluserant iter.*

[e] *Quamvis* naves *appulisset* ad muros, *poterant telis repelli*, utpote *instabiles & suspensæ* fluctibus.

[f] *Et quasi parentes honorati sunt* ab illis.

NOTÆ.

2. *Carthaginem.*] Ita quidem autores omnes qui de Carthagine ac Didone scripserunt. Sed de tempore mira est in historia varietas opinionum, quæ ex eo videtur orta, inquit Petavius, quod urbs ista paulatim, ac per partes exstructa & amplificata fuerit. Illud vulgo probabilius, Didonem anno Pygmalionis septimo in Africam migrasse, ibique arcem nomine *Bosram* condidisse; ex qua Græci Byrsam fecere, accommodata etiam fabula. Postea *Carthada* hoc est, autore Solino, *Urbs nova* dici cœpta est: inde *Carthago*: septimus Pygmalionis annus Petavio numeratur ab excidio Trojano 296. ab initiis Templi Salomonici, 122. cum octo mensibus; ante primam Olymp. 114. ante Romam, 137. ante Christum, 890. Condita fuit in ea Africæ parte, quæ hodie regnum Tunetanum est, non procul *Goleta* oppido. *Sacrum.*] Vel Astarthes Tyriorum Deæ, vel certe Herculis.

3. *Pœni.*] Ex Phœnicibus dicti sunt *Pœni* detracta aspiratione; ut ex πορφύρα *purpura*: tum ex *Pœnus* ductum nomen *Punicus, a, um*, usitata Latinis mutatione *œ* in *u* quemadmodum ex *pœna punio*: ex *mœnia munio*.

1. *Harpagonas.*] *Harpagones* vocatos ait Livius lib. 29. *asseres ferreo unco præfixos, qui navibus corripiendis injiciebantur, catenis suspensi*, cæterum *ferreas manus* ab Harpagonibus diversas fuisse, diversosque habuisse inventores docet Plinius l. 7.

rent, 2 corvique, & alia tuendis urbibus excogitata, præparabantur. Sed cum fornacibus ferrum, [a] quod excudi oportebat, impositum esset, admotisque follibus ignem flatu accenderent, sanguinis rivi sub ipsis flammis exstitisse dicuntur: [b] idque omen 3 in Macedonum metum verterunt Tyrii. Apud Macedonas quoque, cum forte panem quidam militum frangeret, manantis sanguinis guttas notaverunt: territoque rege, Aristander peritissimus vatum respondit, si extrinsecus cruor fluxisset, Macedonibus id triste futurum: contrà, cum ab interiore parte manaverit, urbi, quam obsidere destinassent, exitium portendere. Alexander cum & classem procul haberet, & longam obsidionem magno sibi ad cetera impedimento videret fore; caduceatores, qui ad pacem eos compellerent, misit: quos Tyrii contra jus gentium occisos præcipitaverunt in altum. Atque ille suorum tam indigna nece commotus: urbem obsidere statuit. Sed ante jacienda moles erat, quæ urbem continenti committeret. Ingens ergo animos militum desperatio incessit, cernentium profundum mare, quod vix divina ope posset impleri: *quæ saxa tam vasta, quas tam proceras arbores* 4 *posse reperiri? exhauriendas esse regiones, ut illud spatium* [c] *aggeraretur*: exæstuare semper fretum, [d] quoque arctius volutetur inter insulam & continentem, hoc acrius furere. At ille haud quaquam rudis tractandi militares animos, *speciem sibi Herculis in somno oblatam esse pronunciat, dexteram porrigentis: illo duce, illo aperiente, in urbem intrare se visum. Inter hæc caduceatores interfectos, gentium jura violata referebat. Unam esse urbem, quæ cursum victoris morari ausa esset.* Ducibus deinde negotium datur, ut suos [e] quisque castiget: satisque omnibus stimulatis, opus 5 orsus est. Magna vis saxorum ad manum erat [f] Tyro

INTERPRETATIO.

[a] *Ex quo arma fabricari opus erat.*
[b] *Id prodigium in Macedonum perniciem interpretati sunt.*
[c] *Aggere impleretur.*
[d] *Et quo angustiore spatio volvitur.*
[e] Milites *suos singuli* verbis *reprehendant.*
[f] *Antiquæ Tyri* ruinis *suppeditantibus.*

NOTÆ.

2. *Corvique.* Et hoc aliud quoddam fuit non absimile instrumentum, quod implicandis navigiis, lacerandis, attrahendisque repente hostium militibus, machinarum ope excutiebatur, celeriterque retrahebatur. Longe diversum ab isto fuit genus illud corvorum quod à C. Duillio adversus Pœnos excogitatum Polybius describit lib. 1. ab utrisque vero non minus differt, quem Vitruvius *demolitorem corvum*, alii *gruem* appellant.

3. *In Macedonum.*] Sic nempe interpretati, quasi Macedonibus plurimum sanguinis profundendum esset in ea obsidione.

4. *Posse reperiri.*] Hoc atque similibus locis quæ sæpe occurrunt, ubi per infinita verba fit interrogatio, subaudiendum *putarent*, vel quid simile; quomodo etiam Gallice dicimus *où trouver* &c.

5. *Orsus est.*] Non jussu solum sed exemplo præiens militibus cophinum terra plenum primus gestavit. Polyænus lib. 4. *Tyro vetere.*] Palætyro, de qua c. 7.

vetere præbente, materies [6] ex Libano monte ratibus & turribus faciendis vehebatur.

X. Jamque à fundo maris in [a] altitudinem [1] montis opus excreverat, nondum tamen aquæ fastigium æquabat: & quò longius moles agebatur à litore, hoc magis quicquid ingerebatur, præaltum absorbebat mare: cum Tyrii parvis navigiis admotis, per ludibrium exprobrabant, illos armis inclytos, dorso, sicut jumenta, onera gestare: interrogabant etiam, *num major* [2] *Neptuno esset Alexander?* Hæc ipsa insectatio alacritatem militum accendit. Jamque paululum moles [3] aquam eminebat, & simul aggeris latitudo crescebat, [4] urbique admovebatur; cum Tyrii magnitudine molis, [b] cujus incrementum eos ante fefellerat, conspectâ, levibus navigiis [c] nondum commissum opus circuire cœperunt: missilibus eos quoque qui pro opere stabant, incessere. Multis ergo impune vulneratis, [d] cum & removere, & appellere scaphas in expedito esset, ad [e] curam semetipsos tuendi ab opere converterant. Igitur ex jumentis coria velaque jussit obtendi, ut extra teli [5] ictum esset: duasque turres [f] ex capite molis erexit, è quibus in subeuntes scaphas tela ingeri possent. Con-

INTERPRETATIO.

[a] *Instar montis moles assurgebat.*

[b] *Cujus incrementa non adverterant.*

[c] *Nondum* satis *cohærentem aggerem circumire cœperunt, ac telis appetere milites in mole positos.*

[d] *Cum facile esset* Tyriis *& applicare navigia* ad molem, *& ea reducere.*

[e] Illos *coëgerant omisso labore ad curam tuendi sese converti.*

[f] *In fronte aggeris extruxit.*

NOTÆ.

6. *Ex Libano.*] Errat Curtius, nisi pro Libano Antilibanum intelligat, qui supra Sidonem incipiens, ad Ituræam usque protenditur; cum Libanus prope Tripolim sese attollat & in Orientem productus, tota Cœlesyriæ latitudine distet ab Antilibano.

1. *Montis.*] Id forte addit Curtius ut ostendat, quod & supra dixerat, & hic etiam repetit, *præaltum mare* extitisse. Sed utrum citra hyperbolen, ipse viderit. Certe Arrianus non nisi tres orgyias, qua profondissimum est tribuit, ὀργυιὰν autem Herodotus sex pedibus, sive quod idem est, quatuor cubitis metitur; Plinius decem pedibus. ita ad summum altitudo fuerit triginta pedum sed quid hoc ad montis altitudinem?

2. *Neptuno.*] An potentior esset Neptuno quem opposita mole coercere se posse confideret.

3. *Aquam.*] Rara locutio, atque haud scio an corruptè sic legatur detracta præpositione, alii legunt *aquæ*, non minus vitiose: alii *aqua*, quod facilius probaverim.

4. *Urbique.*] Suspicatur Gronovius scriptum à Curtio *urbsque admovebatur*, quomodo Plinius dixit, *Maria sulcamus terrasque admovemus*: quod ea quibus appropinquamus, admoveri nobis quoque dicantur. Ingeniosa conjectura, nec ab elegantia Curtiana abhorrens; cæterum hoc quidem loco non necessaria.

5. *Ictum.*] Sunt qui *jactum* scribant, quod etsi non multum discrepare videtur, discrepat tamen plurimum. *Extra teli jactum*, esse dicuntur, ad quos propter distantiam pertingere jacta tela nequeunt; *extra ictum*, qui quamvis intra jactum positi sint, ab ictu tamen defenduntur, seu muro, sive objectis velis, coriis &c. ut hic factum est.

trà Tyrii navigia procul à conſpectu hoſtium litori appellunt, expoſitiſque militibus, eos, qui ſaxa geſtabant, obtruncant. In Libano quoque [6] Arabum agreſtes, incompoſitos Macedonas aggreſſi, triginta ferè interficiunt, paucioribus captis. Ea res Alexandrum dividere copias coëgit. Et [g] ne ſegniter aſſidere uni urbi videretur, operi Perdiccam Craterumque præfecit; ipſe cum expedita manu Arabiam petiit.

XI. [1] Inter hæc Tyrii navem [2] magnitudine eximia, ſaxis arenaque à puppi oneratam, ita ut multum priora emineret, bitumine ac ſulphure illitam, remis concitaverunt: & [a] cum magnam vim venti vela quoque concepiſſent, celeriter ad molem ſucceſſit. Tunc, prora ejus accenſa, remiges deſiliere in ſcaphas, quæ ad hoc ipſum præparatæ ſequebantur. Navis autem, igne concepto, latius fundere incendium cœpit; quod, priuſquam poſſet occurri, turres & cetera opera in capite molis poſita comprehendit. At qui deſilierant in parva navigia, faces, & quicquid alendo igni aptum erat, in eadem opera ingerunt. Jamque non modo Macedonum turres, ſed etiam ſumma tabulata conceperant ignem: cum ii, qui in turribus erant, partim [b] haurirentur incendio, partim armis omiſſis, in mare ſemetipſi immiterent, At Tyrii, qui capere eos quàm interficere mallent, natantium manus ſtipitibus ſaxiſque lacerabant, donec debilitati impunè navigiis excipi poſſent. nec incendio ſolum opera conſumpta, ſed fortè eodem die vehementior ventus motum [c] ex profundo mare illiſit in molem, crebriſque fluctibus compages operis verberatæ [3] ſe laxavere, ſaxaque interfluens unda medium opus rupit. Prorutis igitur lapidum cumulis, quibus injecta terra ſuſtine-

INTERPRETATIO.

[g] *Ne otioſe ad unius urbis* obſidionem *morari videretur.*

[a] *Cum vela etiam valido vento inflata eſſent, velociter ad aggerem appulit.*

[b] *Flammis abſorberentur.*

[c] *Mare à fundo* uſque *commotum impulit in aggerem.*

NOTÆ.

6. *Arabum.*] Etſi Antilibani pars illa quæ Sydonem & Tyrum ſpectat ſatis longo intervallo à vera diſtat Arabia, tamen Arabum latronum receptacula habuit, in quos ducens Alexander, propterea dicitur Arabiam petiiſſe.

1. *Inter hæc.*] Arrianus tamen prius incenſa opera everſamque molem ſignificat, quam Alexander in Arabes excurreret; eoque profectum interea dum novæ machinæ conficiuntur, & naves inſtruuntur, undecim dies in ea expeditione poſuiſſe.

2. *Navem.*] Hujus incendiariæ navis apparatum, ſparſique ejus ope incendii modum accuratius deſcribit Arrianus l. 2. qui ἱππαγωγὸν, hoc eſt, navim vehendis equis deſtinatam fuiſſe affirmat. Græcis quoque ἱππηγὸν, Plinio *Hippagus* appellatur.

3. *Se laxavere.*] Fruſtra eſt Modius, qui ſublato *ſe*, voluit abſolute legendum *laxavere*. Ut enim poſterioris uſus exempla non deſunt, ita prioris frequentiora ſunt, tum alibi, tum apud Curtium.

batur, præceps in profundum ruit, tantæque molis vix ulla vestigia invenit Arabia rediens Alexander.

XII. Hic (quod in adversis rebus solet fieri) alius in alium culpam referebat, quum omnes verius de sævitia maris queri possent. Rex [a] novi operis molem orsus, in adversum ventum [1] non latere, sed recta fronte direxit, quod cetera opera velut sub ipso latentia tuebatur. Latitudinem quoque aggeri adjecit, ut turres in medio erectæ procul teli [2] jactu abessent. Totas autem arbores cum ingentibus ramis in altum jaciebant: deinde saxis onerabant, rursus cumulo eorum alias arbores injiciebant. Tum humus aggerebatur; super quæ alia strue saxorum arborumque cumulata, [b] velut quodam nexu continens opus junxerant. Nec Tyrii, quicquid ad impediendam molem excogitari poterat, segniter exsequebantur. [c] Præcipuum auxilium erat, qui procul hostium conspectu subibant aquam, occultoque lapsu ad molem usque penetrabant, falcibus palmites arborum eminentium ad se trahentes: quæ ubi secutæ erant, pleraque secum [d] in profundum dabant: tum levatos onere stipites truncosque arborum [e] haud ægrè moliebantur. Deinde totum opus, quod stipitibus fuerat innixum, fundamento lapso sequebatur. Ægro animi Alexandro, & utrum perseveraret, an abiret, satis incerto, [3] classis Cypro advenit: [4] eodemque tempore Cleander cum Græcis militibus in Asiam nuper advectus. [5] Centum & octoginta navium classem in duo dividit cornua; lævum Pnytagoras rex Cypriorum cum Cratero tuebatur: Alexandrum in dextro quinqueremis regia vehebat. Nec Tyrii, quanquam classem ha-

INTEPRETATIO.

[a] *Novæ formæ aggerem extruere aggressus*, ejus *frontem, non latus, adverso Africo opposuit.*

[b] *Totam molem quasi aliquo vinculo colligatam coagmentaverant.*

[c] *Præcipue proderunt qui procul &c. & occulta natatione ad aggerem subibant.*

[d] *In altum mare trahebant.*

[e] *Non difficile disjiciebant.*

NOTÆ.

1 *Non latere.*] Prior moles quod à litore urbem versus recta duceretur, latus habebat Africo objectum: nova oblique procurrens eidem vento frontem opposuit.

2. *Jactu.*] Ita legendum, non ut quidam habent, *ictu*, eo enim pertinet aggeri addita latitudo, ut ad turres in medio erectas missilia pervenire non possent.

3. *Classis.*] Hujus tamen adventus ab Arriano prius refertur expeditione Alexandri in Arabiam.

4. *Eodem temp.*] Jam reverso ex Arabia novum hoc supplementum à Cleandro adductum indicat Arrianus, apud quem corrupte *Alexander* pro *Cleandro* legitur. Is ipse est Cleander quem initio libri tertii ad conducendum ex Peloponneso militem fuisse missum vidimus.

5. *Centum & octoginta.*] Apud Arrianum major initur numerus. Ait quippe fuisse naves Cyprias centum viginti, Phœnicum octoginta, Rhodiorum decem, totidem Lydiorum, ex Solis & Mallo tres, ex Macedonia unam, quinquaginta remorum.

bebant,

bebant, auſi navale inire certamen, triremes omnes ante ipſa mœnia oppoſuerunt. [6] tribus rex invectus, ipſas demerſit.

XIII. Poſtera die claſſe ad mœnia admotâ, undique tormentis, & maximè arietum pulſu muros quatit: quos Tyrii, raptim [a] obſtructis ſaxis, refecerunt: interiorem quoque murum, [b] ut ſi prior fefelliſſet, illo ſe tuerentur, undique orſi. Sed undique vis mali urgebat: moles [c] intra teli jactum erat: claſſis mœnia circuibat: terreſtri ſimul navalique clade obruebantur: quippe [1] binas quadriremes Macedones inter ſe ita junxerant, ut proræ cohærerent, [d] puppes intervallo, quantum capere poterant, diſtarent. Hoc puppium intervallum, antennis aſſeribuſque validis deligatis, ſuperque eos pontibus ſtratis, qui militem ſuſtinerent, impleverant. ſic inſtructas quadriremes ad urbem agebant. inde miſſilia in propugnantes [e] ingerebantur tuto, quia [2] proris miles tegebatur. Media nox erat, cum claſſem (ſicuti dictum eſt) paratam circuire urbem jubet: jamque naves urbi undique admovebantur, & Tyrii deſperatione torpebant, cum ſubitò ſpiſſæ nubes [f] intendere ſe cœlo, & quicquid lucis internitebat, effuſa caligine extinctum eſt. [g] [3] Tum inhorreſcens mare paulatim levari, deinde acriori vento concitatum fluctus ciere, & inter ſe navigia collidere. jamque ſcindi cœperant vincula, quibus connexæ quadriremes erant, ruereque tabulata, & cum ingenti fragore in profundum ſecum milites trahere. Neque enim conſerta navigia ullâ ope in turbido regi poterant. Miles miniſteria nautarum, remiges militis officia turbabant; & quod in hujuſmodi caſu accidit, periti ignaris parebant: quippe

INTERPRETATIO.

[a] *Feſtinanter compoſitis lapidibus.*
[b] *Si exterior dejectus eſſet.*
[c] *Minus teli jactu à* muris *aberat.*
[d] *Puppes eo ſpatio ab invicem remota eſſent, quod inter eas eſſe poterat.*
[e] *Tela conjiciebantur tuto in Tyrios.*
[f] *Denſa nubila obduxere cœlum.*
[g] *Mare cum fremitu paulatim intumeſcere, &c.*

NOTÆ.

6. *Tribus.*] Omnes quidem naves ante mœnia vel potius in ipſo portûs aditu collocatæ ſunt à Tyriis: non omnes tamen, ſed ſolæ tres quæ in extremis faucibus hæſerant, ab Alexandro ſunt demerſæ, ut ſcribit Arrianus. Certe infra ab ipſo Curtio memoratur navale Tyriorum certamen, quare quod hic vulgo legebatur, *quibus*, ita ut ad omnes naves referendum videretur, optime mutavit Freinshemius, pro *quibus* reponens *tribus*.

1. *Binas,*] Non duas ſolum, ſed plures junctis frontibus binas ita junxerunt, ut ambarum quidem proræ cohærerent, puppes vero tanto diſtarent intervallo quantum ſatis erat, ut alligati hinc inde ad utramque puppim aſſeres atque antennæ, impoſita pontium ac militum onera ferre poſſent.

2. *Proris.*] Proræ quippe vel ſuapte forma, vel militum pondere in puppes incumbentium, ita erant erectæ, ut Macedonibus muralis inſtar loricæ forent.

3. *Tum inhorreſcens.*] Elegans imprimis atque graphica tempeſtatis deſcriptio, tantum non Poëticis coloribus illuminata.

[4] gubernatores aliàs imperare soliti, tum metu mortis, jussa exsequebantur. Tandem remis pertinacius everberatum mare, veluti eripientibus navigia [5] classicis cessit, appulsáque sunt litori lacerata pleraque.

XIV. Iisdem diebus fortè Carthaginiensium legati triginta superveniunt, magis obsessis solatium, quàm auxilium: quippe [a] domestico bello Pœnos impediri, nec de imperio, sed pro salute dimicare nunciabant. [2] Syracusani tunc Africam urebant, & haud procul Carthaginis muris locaverant castra. Non tamen defecêre animis Tyrii, quanquam ab ingenti spe destituti erant: sed conjuges liberosque devehendos Carthaginem tradiderunt, fortius, quicquid accideret, laturi, si charissimam sui partem extra communis periculi sortem habuissent. Cumque unus è civibus in concione indicasset, oblatam esse per somnum sibi speciem Apollinis, quem eximia religione colerent, urbem deserentis; molemque à Macedonibus jactam in salo, in sylvestrem saltum esse mutatam: [a] quanquam author levis erat, tamen ad deteriora credenda proni metu, aurea catena devinxere simulacrum, [3] aræque Herculis, cujus numini urbem dicaverant, inseruere vinculum, [b] quasi illo deo Apollinem retenturi. [4] Syracusis id simu-

INTERPRETATIO.

[a] *Et si erat parum* fide *dignus qui id affirmabat.*

[b] *Quasi vellent hujus Dei* ope *Appollinem detinere.*

NOTÆ.

4. *Gubernatores.*] *Gubernandi* verbum proprie ad navium rectores pertinet, factum videlicet a *χυϐερνάω navem rego.* Hic vero gubernatores, non ut aliàs, imperabant classiariis, sed militibus temere imperantibus parere, intentata morte, cogebantur.

5. *Classicis.*] Proprie *Classicos* appellat, non milites classiarios, hoc est qui navibus impositi ad pugnam erant; sed nautas ipsos nautarumque adjutores remiges, quos illi socios vocitabant, *les gens de Chiourme.* Classicorum porro nomen hominibus in re navali datum non facile alibi reperias.

1. *Domestico.*] Domesticum bellum vocat, non quod inter cives, sed quod in ipsorum Carthaginiensium finibus gereretur. *Poenos.*] Carthaginienses. supra, cap. 8.

2. *Syracusani.*] Hallucinari videtur, ut aliàs sæpe Curtius. Nusquam enim legas Syracusanos in Africa bellum gessisse, nisi cum Agathocle duce eò appulsi, Carthagini summum terrorem intulere, sed id post annos demum 22. contigit, Olymp. 117. an. 3. cum Tyri obsidio in annum cadat Olymp. 112. primum. Fuerunt autem *Syracusæ* urbs, Siciliæ tunc temporis caput, in Orientali ejus litore non procul monte; hodie *Saragosa.*

3. *Araque.*] Mirum forte cuipiam videatur cur aræ, non manui Herculis inseruerint vinculum. Docta, si modo vera est, Freinshemii ratio; simulacrum Herculis nullum Tyri fuisse. Nam nec Herodotus, inquit, in Templo Tyrio ullius statuæ mentionem facit; & in Gaditano, cujus idem numen, eadem erat religio, nullam fuisse docet Silius Italicus lib. 3.

Sed nulla effigies simulacráve nota Deorum.

4. *Syracusis.*] Et hic necesse est falli Curtium, cum Syracusas oppugnarint quidem Carthaginienses, at expugnarint nunquam; forte quod ex suburbano aliquo Syracusanorum Templo sublatum sit, id Syracusis advectum dixerit: sed verisimilius quod habet Diodorus, à Gelonis id simulacrum esse ereptum.

ſacrum devexerant Pœni, & in [5] majore locaverant patria; multiſque aliis ſpoliis urbium à ſemet captarum non Carthaginem magis, quàm Tyrum ornaverant.

XV. Sacrum quoque quod quidem diis minime cordi eſſe crediderim, multis ſeculis intermiſſum [a] repetendi autores quidam erant, ut ingenuus puer [1] Saturno immolaretur: quod ſacrilegium verius, quàm ſacrum, Carthaginienſes à conditoribus traditum, uſque [2] ad excidium urbis ſuæ feciſſe dicuntur: ac, niſi ſeniores obſtitiſſent, quorum conſilio cuncta agebantur, humanitatem dira ſuperſtitio viciſſet. Ceterum efficacior omni arte imminens neceſſitas, [b] non uſitata modo præſidia, ſed quædam etiam nova admovit. Namque ad [c] implicanda navigia, quæ muros ſubibant, validis aſſeribus corvos & ferreas manus cum uncis ac falcibus illigaverant, [d] ut cum tormento aſſeres promoviſſent, ſubitò laxatis funibus, injicerent. Unci quoque & falces ex iiſdem aſſeribus dependentes, aut propugnatores, aut ipſa navigia lacerabant. Clypeos vero æneos multo igne torrebant, quos repletos fervidâ arenâ, cœnoque decocto, è muris ſubito devolvebant: [e] nec ulla peſtis magis timebatur. quippe ubi loricam corpuſque fervens arena penetraverat, nec ulla vi excuti poterat, & quicquid attigerat, perurebat: jacienteſque arma, laceratis omnibus queis protegi poterant, vulneribus inulti patebant. Corvi verò & ferreæ manus tormentis emiſſæ, pleroſque rapiebant.

XVI. Hic rex fatigatus, ſtatuerat, ſoluta obſidione, Ægyptum petere: quippe quum Aſiam ingenti celeritate percurriſſet, circa muros unius urbis hærebat, tot maximarum rerum opportunitate di-

INTERPRETATIO.

[a] *Quidam ſuadebant renovare ſacrificium quod, &c.*

[b] *Non modo conſueta* propugnationis *adjumenta, ſed etiam non uſitata aliqua uſurpare* docuit.

[c] *Ad corripiendas naves quæ muris appropinquabant.*

[d] *Ut aſſeres baliſtâ excuſſos in naves immitterent explicatis repentè funibus.*

[e] *Nec ullum vulneris* genus *gravius metuebatur.*

NOTÆ.

5. *Majore patria.*] Tyro, quam velut urbis ſuæ parentem agnoſcebant, μητρόπολιν.

1. *Saturno.*] Hoc illud eſt impium ſacrificii genus, quod non Carthaginienſes modo à Tyriis acceptum coluere, ſed ipſi quoque Iſraelitæ per ſummum nefas uſurparunt, hoc etiam ad crudelitatem addito, ut ſuos liberos ulnis candentibus Idoli Moloch (Saturnum fuiſſe quidam putant) impoſitos, immani cruciatu torrerent, obſtrepentibus interea tympanis, ne miſerorum infantium vagitu barbari parentes moverentur.

2. *Ad excid.*] Nec ad excidium ſolum; nam reſtitutâ Carthagine eadem impietas repetita; quam Tiberius Imper. lege coercuit. Ceterum humanis hoſtiis facere plurimarum, imo omnium prope gentium commune ſacrilegium fuit, etſi non perinde omnibus frequentatum,

missa. Ceterum [a] tam discedere irritum, quàm morari pudebat: famam quoque, qua plura quàm armis everterat, [b] ratus leviorem fore, si Tyrum, quasi testem se posse vinci, reliquisset. Igitur ne quid inexpertum omitteret, plures naves admoveri jubet, delectosque militum imponi. Et fortè [1] bellua inusitatæ magnitudinis super ipsos fluctus dorso eminens ad molem, quam Macedones jecerant, ingens corpus applicuit, diverberatisque fluctibus allevans semet, utrinque conspecta est. Deinde à capite molis rursus alto se immersit, ac modo super undas eminens magna sui parte, modo superfusis fluctibus condita, haud procul munimentis urbis emersit. Utrisque lætus fuit belluæ aspectus. Macedones, [c] iter jaciendo operi monstrasse eam augurabantur: Tyrii, [d] Neptunum occupati maris vindicem, [2] abripuisse belluam, ac molem brevi profecto ruituram: lætique omine eo ad epulas dilapsi, oneravere se vino: quo graves, orto sole navigia conscendunt redimita [3] coronis floribusque: adeò victoriæ [e] non omen modo, sed etiam gratulationem præceperant.

XVII. Fortè rex classem [1] in diversam partem agi jusserat, triginta [2] minoribus navigiis relictis in littore: è quibus Tyrii duobus captis, cetera ingenti terruerant metu, donec suorum clamore audito, Alexander classem littori, à [a] quo fremitus acciderat, admovit. Prima è Macedonum navibus quinqueremis velocitate inter ceteras eminens occurrit: quam ut conspexere Tyrii, duæ è diverso in latera ejus invectæ sunt, in quarum alteram quinqueremis eadem concitata & [b] ipsa [3] rostro icta est, & illam invicem tenuit. Jamque ea

INTERPRETATIO.

[a] *Tam pudebat abire infecta re, quàm hærere* diutiùs.

[b] *Putabat imminutum iri famam, qua &c.*

[c] *Iter aggeri* ad urbem *perducendo designavisse.*

[d] *Neptunum oppleti aggere pelagi ultorem cetum* in aquas *præcipitasse.*

[e] *Non solum vincendi* spem ceperant; *sed etiam victoriæ lætitiam anticiparant.*

[a] *Unde clamor* ad ipsum *pervenerat.*

[b] *Ipsa percussa est* Tyriæ navis *prorâ rostratâ; sed illam vicissim* harpagone *corripuit.*

NOTÆ.

1. *Bellua.*] Varia marinarum ejusmodi Belluarum genera vulgo nunc uno *Balænæ* nomine comprehendimus, de quarum magnitudine pene incredibili Ælianus de animal. 16. Plin. 2. c. 3. Olaus m. &c. Sanè haud quaquam ex maximarum numero fuisse istam credibile est, cui mare triginta summum pedes altum sufficeret. Quis enim centum ulnarum belluam, cujusmodi ad Norvegiæ litora capi dicuntur, non plus triginta pedes altam putet fuisse?

2. *Abripuisse.*] Iratum videlicet Neptunum, quo pœnas de Macedonibus sumeret occupati per aggerem maris, sic molem in præceps daturum, quomodo cetum repente mersisset.

3. *Coronis.*] Coronis victoria, floribus epularum lætitia significabatur.

1. *In diversam.*] Ad alteram urbis partem, contra portum Ægyptium.

2. *Minoribus.*] Atqui, si credimus Arriano, in iis erat Pnytagoræ Cypriorum Reguli quinqueremis, aliæque non paucæ, ibi quippe Cypria classis collocata ab Alexandro fuerat.

3. *Rostro.*] Navium prora, quia ære ferróve obarmata in acumen desinebat,

c quæ non cohærebat, libero impetu evecta, in aliud quinqueremis latus invehebatur, cum opportunitate mira triremis è classe Alexandri in eam ipsam quæ quinqueremi imminebat, tanta vi impulsa est, ut Tyrius gubernator in mare excuteretur è puppi. Plures deinde Macedonum naves superveniunt, & rex quoque aderat, quum Tyrii 4 inhibentes d remis ægrè evellunt navem quæ hærebat, 5 portumque omnia simul navigia repetunt. Confestim rex insecutus, portum quidem intrare non potuit, quum procul è muris missilibus submoveretur: naves autem omnes ferè aut demersit, aut cepit.

XVIII. Biduo deinde ad quietem dato militibus, jussisque & 1 classem & machinas pariter admovere, ut utrinque territis instaret, ipse in altissimam turrim ascendit ingenti animo, periculo majore: quippe regio insigni & armis fulgentibus conspicuus, unus præcipue telis petebatur: & digna prorsus spectaculo edidit, multos è muris propugnatores hasta transfixit, quosdam etiam cominus gladio clypeoque impulsos præcipitavit: quippe turris, ex qua dimicabat, muris hostium propemodum cohærebat. Jamque crebris arietibus saxorum compage laxatâ munimenta defecerant, & classis 2 intraverat portum, & quidam Macedonum in turres hostium desertas evaserant: cum Tyrii tot simul malis victi, alii supplices in templa confugiunt, alii foribus ædium obseratis, a occupant liberum mortis arbitrium, nonnulli ruunt in hostem, haud inultè tamen perituri. Magna pars summa tectorum obtinebat, saxa, & b quicquid manibus fors dederat, ingerentes subeuntibus. Alexander exceptis qui in templa confugerant, omnes interfici, ignemque tectis injici jubet. His per præcones pronunciatis, c nemo tamen armatus opem à diis petere sustinuit. Pueri virginesque templa compleverant: viri in vestibulo suarum quisque ædium stabant, parata sævientibus turba. Mul-

INTERPRETATIO.

c *Altera* triremis *quæ implicata non erat, libero cursu circumacta, in alterum quinqueremis* Macedonicæ *latus ruebat.*

d *Remos in contrarium vertentes.*

a *Liberum mortis genus* ultrò *eligunt.*

b *Quidquid fortè occurrebat ad manum projicientes* ex alto *in subeuntes* Macedonas.

c *Nullus qui arma gestaret, salutem in Deorum* templis *quærere voluit.*

NOTÆ.

quo hosticæ impetebantur, *rostrum* appellata est, ducta ex avibus similitudine.

4. *Inhibentes.*] Inhibere remis dicuntur, cum vel depressis in aquam remorum palmulis, concitatæ navis cursus sistitur; vel iis proram versus impulsis navis in puppim agitur.

5. *Portum.*] Geminum Tyrus portum habuit; Ægyptium, quo Ægyptum spectaret; Sidonium quòd Sidone venientes exciperet: medius inter utrũque agger interjectus est. de Sidonio portu nunc agitur.

1. *Classem & machinas.*] Classem quæ muros circumdaret; machinas quæ ex aggere muros everberarent.

2. *Intraverat.*] Phœnices in Ægyptium, in Sidonium Cyprii irruperant.

tis tamen saluti fuere Sidonii, [d] qui intra Macedonum præsidia erant; hi urbem quidem inter victores intraverant, sed cognationis cum Tyriis memores (quippe [3] utramque urbem Agenorem condidisse credebant) multos Tyriorum etiam protegentes ad sua perduxere navigia, quibus occultati, Sidona devecti sunt. [4] quindecim millia hoc furto subducta sævitiæ sunt: quantumque sanguinis fusum sit, vel ex hoc existimari potest, quòd intra munimenta urbis [5] sex millia armatorum trucidata sunt. Triste deinde spectaculum victoribus ira præbuit regis: duo millia, in [e] quibus occidendi defecerat rabies, [6] crucibus affixi, per ingens litoris spatium pependerunt. Carthaginiensium legatis pepercit, addita denunciatione belli, quod præsentium rerum necessitas moraretur.

XIX. Tyrus [1] septimo mense, quàm oppugnari cœpta erat, capta est; urbs & vetustate originis, & crebra fortunæ varietate ad memoriam posteritatis insignis, condita [2] ab Agenore, diu mare non vi-

INTERPRETATIO.

[d] *Qui in Macedonum exercitu erant.*

[e] *Quibus occidendi furor* exhaustus *pepercerat.*

NOTÆ.

3. *Utramque.*] Sidonem quidem Justinus à Phœnicibus conditam, & à piscium copia nominatam tradit; *Sidon* quippe Phœnicibus *piscem* vocari. Eusthatius à Sida Beli filia dictam scribit: Josephus à Sidone Chanaani primogenito constructam. Huic si credimus, pluribus ante Agenorem sæculis conditam oportuit; nam Agenoris tempora ad primos usque Hebræorum judices pertinere peritissimis Chronologis persuasum est. Sed potuit à Sidone fundari, ab Agenore deinde aut restitui aut amplificari, quod de Tyro quoque dictum sit. Fuit autem *Agenor* Epaphio genitus, Phœnicis (à quo Phœnice dicta est) Cadmi, Cilicis, & Europæ parens. Is fratrem Belum in Ægypto reliquit, & in Chananitidem profectus ibi sedem fixit, ac si Curtio credimus, Sidonem condidit. Indidem fertur ad Europam sororem quærendam Cadmum misisse, qui Thebas in Bœotia condidit.

4. *Quindecim.*] Nimium hoc multis videtur, forte nec immerito. Sed in tanta librorum consensione aliquid immutare religio est.

5. *Sex millia.*] Octo millia cæsos numerat Arrianus, verbis magis quam re discrepans à Curtio, si his sex millibus duo cruci affixorum addas millia. Nec longe abit Diodorus, supra septem millia occisos referens: in captivorum numero minus consentiunt. Nam Diodorus 13. Arrianus 30. recenset millia.

6. *Crucibus affixi.*] Causam prodit Justinus, quod dignos eo supplicio putarit, quia ex illorum stirpe servorum essent, qui cæsis quondam dominis Rempublicam invaserant.

1. *Septimo mense.*] Capta est anno 1. Olymp. 112. Archonte Athenis Niceta. Arrianus Hecatombæonem mensem, qui circa solstitium æstivum inchoabat, diem mensis Loi ultimum Plutarchus assignat; quem de Aristandri in eam rem Vaticinio Consule. Ceterum Curtio, Arriano, Diodoro, Plutarcho in eo convenientibus, ut affirment vi captam urbem esse: mirum quod Justinus, proditione; Ælianus, stratagemate expugnatam scripserint.

2. *Ab Agenore.*] Duplicem fuisse Tyrum supra vidimus; veterem, quæ Palætyrus, & novam. Priorem solam Agenor condidisse potest; nam Josephus ex Phœnicum annalibus libro 8. c. 2. Tyrum (utique novam) habitari cœpisse

cinum modo, sed quodcunque classes ejus adierunt, ditionis suæ fecit: & si famæ libet credere, hæc gens 3 literas prima aut docuit, aut didicit. 4 Coloniæ certè ejus penè orbe toto diffusæ sunt. Carthago in Africa, in Bœotia Thebæ, 5 Gades in Oceanum. credo libero commeantes mari, sæpiusque adeundo ceteris incognitas terras elegisse sedes juventuti, qua tunc abundabant: seu quia crebris motibus terræ (nam hoc quoque traditur) cultores ejus fatigati, nova & externa domicilia armis sibimet quærere cogebantur. Multis ergo [a] casibus defuncta, & post 6 excidium renata, 7 nunc tandem longa pace cuncta refovente, sub tutela Romanæ mansuetudinis acquiescit.

INTERPRETATIO.

[a] *Multas clades passa, & post eversionem instaurata.*

NOTÆ.

ante Salomonici Templi conditum annis ducentis & quadraginta; quod in Gedeonis initia convenit. Atqui Agenoris adventus in Phœnicen tardius contingere videtur non potuisse Israëlitarum ingressu in Chananitidem. Nam Cadmi ejus filii profectio in Græciam, & Thebarum initia sub Jovis principatu collocantur ab doctissimis Chronologis. Quo tempore in assignandis tribuum limitibus jam mentio fit *Sidonnis magnæ*, & Tyri *civitatis munitissimæ*, Jos. 19, 29. nisi forte per anticipationem hæc dicta sunt. Sunt etiam qui ab Tyro Japheti nepote constructam velint; sunt qui ad Tyrum Phœnicis filium, Agenoris nepotem referant. Sed alii, ut diximus, autores, alii amplificatores, alii instauratores esse potuerunt.

3. *Literas.*] Multos habet assentientes Curtius, dissentientes plurimos; aliis Mosi, aliis Abrahamo, aliis Noe, aliis Cadmo literarum inventum tribuentibus. Nec nostri instituti est, integri voluminis dissertationem ordiri. Hæc in universum dici possint conciliandis scriptoribus; sæpe inventores dici, qui jam inventas interpolarint, vel qui primi aliquò intulerint: aliud extitisse hieroglyphicarum, quas vocant literarum genus; aliud earum quæ alphabeticæ appellantur, alios aliarum fuisse autores: denique varias cujusque generis formas variis fuisse temporibus locisque excogitatas: nihil ut mirum sit diversos autores prodi. Plura qui voluerit, consulat Vossium lib. 1. de arte Gramm. Hermann. Hugonem, Nierembergium de orig. sac. scrip. Goropium Becanum &c.

4. *Colonia.*] Hic præcipuas tantum numerat, omissis aliis, inter quas Leptis & Utica à Plinio memorantur. Hippo & Adrumetum à Sallustio: ab aliis etiam Tyros in Sarmatia. De Thebis & Bœotia consule Supplem. l. 1. c. 13. Carthago supra cap. 8.

5. *Gades.*] Gades insula cum urbe cognomine extremo Hispaniæ litori adjacens, extra maris Mediterranei ostium quod ab ea Gaditanum fretum appellatur. Hodiernum nomen est *Cadis*, vel *Calis*, factum ex antiquo *Gades*, hoc ex punico *Gadir* quod *septum* significat; urbs antea *Tartessum* dicta.

6. *Post excidium.*] Expugnata non diruta est ab Alexandro; sed incolis atque exteris qui cædi super fuerant ad tredecim millia divenditis (Arrianus triginta numerat) *genus tantum Stratonis inviolatum servavit*, inquit Justinus, *regnumque stirpi ejus restituit; ingenuis & innoxiis incolis insulæ attributis, ut extirpato servili germine genus urbis ex integro conderetur. Hoc igitur modo Tyrii Alexandri auspiciis conditi, parsimonia & labore quærendi cito convaluerunt.*

7. *Nunc tandem.*] *Non solum à Regibus* (Syriæ) inquit Strabo, *sed etiam à Romanis libertate donati sunt, modico pretio rata illorum vota habentibus, ut propriis legibus viverent.* Postea etiam Romanorum colonia facta est; cui Se-

XX. Iisdem fermè diebus Darii literæ allatæ sunt, tandem ut regi scriptæ. Petebat, *uti filiam suam* ([1] *Statyræ erat nomen*) *nuptiis Alexander sibi adjungeret. Dotem fore omnem regionem inter Hellespontum & Halyn* [2] *amnem sitam; inde* [a] *Orientem spectantibus terris contentum se fore. Si fortè dubitaret, quod offerretur, accipere, nunquam diu* [b] *eodem vestigio stare fortunam, semperque homines, quantamcunque felicitatem habeant,* [c] *invidiam tamen sentire majorem. Vereri, ne se avium modo,* [d] *quas naturalis levitas ageret ad sidera, inani ac puerili mentis affectu efferret. Nihil difficilius esse, quam in illa ætate tantam capere fortunam: multas se adhuc* [e] *reliquias habere, nec semper in* [3] *angustiis posse deprehendi. Transeundum esse Alexandro* [4] *Euphratem, Tygrimque & Araxem, & Hydaspem, magna munimenta regni sui. Veniendum in campos, ubi paucitate suorum* [5] *erubescendum sit.* [6] *Mediam, Hyrcaniam, Bactra, & Indos Oceani accolas, quando aditurum? vel Sogdianos & Arachosios nomine tantum notos, cæterasque gentes ad Caucasum & Tanaïm pertinentes? Senescendum fore tantum terrarum vel sine prœlio obeunti. Se vero ad ipsum vocare desineret: namque illius exitio se esse venturum.* Alexander his illis, qui literas attulerant, respondit. *Darium* [f] *sibi aliena promittere, quod totum amiserat, velle partiri. Doti sibi dari Lydiam, Ioniam, Æolidem, Hellesponti oram, victoriæ suæ præmia: leges*

INTERPRETATIO.

[a] *Provinciis ab Halii* fluvio *Orientem versus pertinentibus.*
[b] *Uno statu perseverare.*
[c] *Majori invidiæ patere.*
[d] *Quæ innatâ levitate ad cœlum sese attollunt.*
[e] *Magnam* imperii *partem sibi superesse.*
[f] *Darium polliceri quæ jam ipsius non essent.*

NOTÆ.

verus Imp. jus Italicum dedit. Inde anno Chr. 636. in Saracenorum potestatem venit; 1124. à Christianis vindicata est. Rursum post annos 167. ab iisdem Saracenis recepta atque excisa, nihil hodie præter portum memorabile habet. Antiquum nomen Hebraicum *Sor* vel *Sour*, quod rupem sonat, retinuit, continenti adhærens illo ipso, quem Alexander extruxit, aggere.

1. *Statyræ.*] Ita legendum ex Plutarcho & Justino colligimus. Hanc Darii filiam natu majorem Arrianus Barsinen vocat; sed hæc Barsine Artabazi filia fuit, ex qua filium Herculem suscepit Alexander. Just. 13.

2. *Halyn.*] His olim finibus Lydorum imperium claudebatur, à Medico divisum Haly flumine, qui, ut ait Herodotus, *cuncta fere superiora Asiæ à mari, quod Cypro objectum est, ad Euxinum usque Pontum dirimit.* Ceterum Arrianus oblatum ait quidquid Hellesponto & Euphrate continetur.

3. *In angustiis.*] Quomodo nuper in Cilicia deprehensus ab Alexandro, non ejus fortitudine, sed loci opportunitate victus esset.

4. *Euphratem.*] Euphrates l. c. 5. 2. Tigris, ibidem. Araxes l. 5. c. 13. Hydaspes l. 8. c. 43.

5. *Ubi erubescendum sit.*] Alexandro.

6. *Mediam.*] Hæc omnia sive urbium, sive regionum nomina, quæ in utriusque regis literis occurrunt, suis quæque locis exhibentur.

g *autem*

§ *autem à victoribus dici, accipi à victis. In utro statu ambo essent, si solus ignoraret, quamprimum Marte decerneret: se quoque cum transisset mare, non Ciliciam, aut Lydiam, (quippe tanti belli exiguam hanc esse mercedem) sed Persepolim caput regni ejus, Bactra deinde, Ecbatana, ultimique Orientis oram imperio suo destinasse. quocunque ille fugere potuisset, ipsum sequi posse. desineret terrere fluminibus, quem sciret maria transisse.*

XXI. Reges quidem invicem hæc scripserant. Sed Rhodii [1] urbem suam portusque dedebant Alexandro. Ille Ciliciam Socrati tradiderat, Philota regioni circa Tyrum jusso præsidere. Syriam, quæ Cœle appellatur, Andromacho [2] Parmenio tradiderat, bello, quod supererat, interfuturus. Rex, Hephæstione Phœnicis oram classe prætervehi jusso, ad urbem [3] Gazam cum omnibus copiis venit. Iisdem ferè diebus [a] solenne erat ludicrum [4] Isthmiorum, quod conventu totius Græciæ celebratur. In eo concilio, ut sunt Græcorum [b] temporalia ingenia, decernunt, ut duodecim legarentur ad regem, qui ob res pro salute Græciæ ac libertate gestas, coronam auream donum victoriæ ferrent. Iidem paulo antè [c] incertæ famæ captaverant auram, ut quocumque pendentes animos tulisset fortuna, sequerentur. Ceterum non ipse modo rex obibat urbes imperii jugum adhuc recusantes; sed

INTEPRETATIO.

§ *Conditiones pacis à victoribus decerni, à victis acceptari.*

[a] *Celebrabantur solennes Isthmiorum ludi.*

[b] *Pro tempore mutabilia.*

[c] *Dubiæ adhuc famæ rumores aucupati fuerant, ut sortem sequerentur quamcumque in partem incertos animi inclinasset.*

NOTÆ.

1. *Rhodii.*] Rhodus insula ad Meridionale Asiæ peninsulæ littus Occidentem versus jacet, urbs primaria ipsi insulæ cognominis, *sita est*, inquit Strabo, *in Promontorio versus Ortum porrecto. Portubus, viis, muris, alioque apparatu tantum aliis urbibus præstat, ut non modo meliorem nullam, sed ne parem quidem ullam ei dicere possimus.* Ab ea Rhodii Equites dicti, qui inde à Solimanno pulsi Melitam obtinent.

2. *Parmenio.*] Vide quæ cap. 1. dicta sunt de Cœlesyriæ præfectura. Certe & Eusebius Andromachum ab ipso Rege illis locis præpositum scribit, & ipse Curtius infra ostendit cap. 33.

3. *Gazam.*] De hac urbe dicturi sumus, cap. 23.

4. *Isthmiorum.*] Ab Isthmo Corinthiaco, quem supra descripsimus lib. 3. c. 1. Isthmii ludi appellati sunt, qui tertio quoque anno illic celebrabantur. Institutos à Sisypho in honorem Melicertæ pueri, qui Palæmon dictus est, scripsit Plinius. At Plutarchus illorum autorem facit Theseum, gloriari solitum, sic propter se Neptunum, quemadmodum Jovem propter Herculem celebrari (Isthmia quippe Neptuno, Jovi Olympia dicata fuerunt) quum illa quæ prius Palæmoni celebrabantur, non ludi, sed nocturna forent sacrificia. Quinque, ut in cæteris ludis, erant certaminum genera, saltus, cursus, discus, jaculum, lucta. Pinu victores Isthmiorum coronabantur; cum Olympiis olea, Pythiis mala, Nemeis apium donaretur.

prætores quoque ipsius, egregii duces, pleraque invaserant. Calas Paphlagoniam, Antigonus [5] Lycaoniam: Balacrus Idarne prætore Darii superato Miletum [6] cepit: Amphoterus & Hegelochus centum sexaginta navium classe insulas [7] inter Achaiam atque Asiam in ditionem Alexandri redegerunt. [8] Tenedo quoque recepta, Chion, incolis ultro vocantibus statuerant occupare: sed Pharnabazus Darii prætor, comprehensis [d] qui res ad Macedonas trahebant; rursus Apollonidi & Athenagoræ suarum partium viris, urbem cum modico præsidio militum tradit. Præfecti Alexandri in obsidione urbis perseverabant; non tam suis viribus, quam ipsorum qui obsidebantur voluntate. Nec fefellit opinio. namque inter Apollonidem & duces militum orta seditio, irrumpendi in urbem occasionem dedit. Quumque portâ effractâ cohors Macedonum intrasset; oppidani, olim consilio proditionis agitato, aggregant se Amphotero & Hegelocho; Persarumque præsidio cæso, Pharnabazus cum Apollonide & Athenagora vincti traduntur. Duodecim triremes cum suo milite ac remige; præter eas triginta naves & piratici [9] lembi, Græcorumque tria millia à Persis mercede conducta. his in supplementum copiarum suarum distributis, piratisque supplicio affectis, captivos remiges adjecere classi suæ.

XXII. Forte Aristonicus [1] Methymnæorum tyrannus cum piraticis navibus, ignarus omnium quæ ad Chium acta erant, prima vigilia ad portus claustra successit: interrogatusque à custodibus quis esset? Aristonicum ad Pharnabazum venire respondit. Illi Pharnabazum quidem jam quiescere, & non posse tum adiri; ceterum pa-

INTERPRETATIO.

[d] *Iis qui civitatem in Macedonum* partes *impellebant.*

NOTÆ.

5. *Lycaoniam.*] Regio fuit Asiæ, quam à Septentrione Cappadocia, ab Ortu Armenia Minor, ab Austro Mons Taurus, ab Occasu Pisidia terminabat. *Paphlagonia*, l. 3. c. 3. *Miletus* l. 4. c. 6.

6. *Cepit.*] Imo verò *recepit*. Nam Miletum quidem ipse Alexander expugnaverat, Suppl. 2. c. 7. & Paphlagoniam deditione acceperat; nec dubium quin Lycaoniam quoque domuisset, quæ subactis ab eo provinciis claudebatur. Sed illa omnia seu vi, sive sua sponte ad Persas redierant.

7. *Inter Achaiam.*] Achaia propriè dicitur Peloponnesi pars illa quæ secundum Corinthiacum sinum extenditur: latiùs verò accepta totum illum Græciæ tractum continet, qui *Hellas* etiam nuncupatur, & Atticam, Bœotiam ac Locridem, &c. complectitur. Inter hanc & Asiam plures sunt insulæ, Cycladum præsertim nomine comprehensæ.

8. *Tenedo.*] Hanc Gronovii lectionem ceteris idcirco præferimus, quia nulla est alia quæ vel Grammaticæ legibus, vel Curtiano stylo, vel antiquis libris non pugnet. Ac quæ sequuntur satis indicant non ad Tenedon sed ad Chion vocatos esse ab incolis. *Tenedos*, inquit Virgilius, *notissima fama insula* è regione Trojæ, in ipso Hellesponti aditu. *Chios*, lib. 3. c. 3.

9. *Lembi.*] Lembus navigii genus brevis ac velocissimi, quali potissimum prædones utuntur. Interpres Gallicus *Brigantins* appellavit.

1. *Methymnœorum.*] *Methymna*, inquit Strabo, Lesbiorum urbs, sexaginta stadiis à littore Asiæ; Arionis Poëtæ natalibus, & eximii vini feracitate nobilis.

tere socio atque hospiti portum, & postero die [a] Pharnabazi copiam fore affirmant. Nec dubitavit Aristonicus primus intrare: sequuti sunt ducem piratici lembi. ac dum applicant navigia [2] crepidini portus, objicitur à vigilibus claustrum; & qui proximi excubabant, ab iisdem excitantur: nulloque ex his auso repugnare, omnibus catenæ injectæ sunt. Amphotero deinde Hegelochoque traduntur. Hinc Macedones transiere [3] Mitylenem, quam Chares Atheniensis nuper occupatam, duorum millium Persarum præsidio tenebat: sed quum obsidionem tolerare non posset; urbe tradita pactus ut incolumi abire liceret, [4] Imbrum petit. deditis Macedones pepercerunt.

XXIII. Darius desperata pace quam per literas legatosque impetrari posse crediderat; ad reparandas vires, bellumque impigre renovandum intendit animum. Duces ergo copiarum Babyloniam convenire; Bessum quoque Bactrianorum ducem, [1] perquàmmaximo posset exercitu coacto, descendere ad se jubet. Sunt autem Bactriani inter illas gentes [a] promptissimi, horridis ingeniis, multumque à Persarum luxu abhorrentibus: siti haud procul à Scytharum bellicosissima gente, & rapto vivere assueta, semperque in armis errant. Sed Bessus suspecta perfidia, haud sane æquo animo [b] in secundo se continens gradu, regem terrebat. nam quum regnum affectaret; proditio, qua sola id assequi poterat, timebatur. Ceterum Alexander quam regionem Darius petisset omni cura vestigans, tamen explorare non poterat: more quodam Persarum, arcana regum mira celantium fide. non metus, non spes elicit vocem qua prodantur occulta. [c] vetus disciplina regum silentium vitæ periculo sanxerat. [d] lingua gravius castigatur quam ullum probrum: NEC [2] magnam rem sustineri posse

INTERPRETATIO.

[a] *Pharnabazi* alloquendi *facultatem datum iri.*

[a] *Audacissimi, feroci indole.*

[b] *In loco* post Regem *primo.*

[c] *Antiqua regum edicta taciturnitatem* proposita *mortis pœna indixerant.*

[d] *Linguæ* impotentia *rigidius plectitur quam ullum* aliud *flagitium.*

NOTÆ.

2. *Crepidini.*] Crepido extrema terræ ora quam aqua alluit, ipsâ aquâ editior; unde per translationem etiam puteorum, viarum, & rupium *crepidines* vocantur.

3. *Mitilenen.*] Primaria fuit Lesbiorum urbs, de qua vide Strabonem l. 13. huic hodieque nomen *Metelin*, quod ipsi insulæ inditum est.

4. *Imbrum.*] Imbros maris Ægei insula ad oram Thraciæ, Lemnum inter & Thracicam Chersonesum. Est & *Imbros* castellum in Rhodo insula supra Caunum. De insula loqui videtur Curtius.

1. *Perquammaximo.*] Suspecta locutio, quam merito putat Gronovius Librariorum inscitia irrepsisse, cum à Curtio ita scriptum esset, *Bactrianorum P.R. quammaximo; hoc est, Bactrianorum Prætorem, quammaximo exercitu &c.* Ita delendum esset *Ducem. Babyloniam.*] vide infra cap. 34. *Bactriani.*] lib. 7. c. 16. *Scythæ* lib. 7. c. 28.

2. *Magnam rem.*] *Ita puta scripsisse Curtium*, inquit, *Gronovius; non ut vulgati habent*, magnam rem magis sustineri. *Glossa* τῦ sustineri *fuit olim* agi. *Id*

credunt ab eo cui tacere grave sit; quod homini facillimum voluerit esse natura. Ob hanc causam Alexander omnium, quæ apud hostem gererentur, ignarus, urbem [3] Gazam obsidebat. Præerat ei Betis eximiæ in regem suum fidei; modicoque præsidio [e] muros ingentis operis tuebatur.

XXIV. Alexander [a] æstimato locorum situ, agi [1] cuniculos jussit; [b] facili ac levi humo acceptante occultum opus: quippe multam arenam vicinum mare evomit: nec saxa cotesque, [c] quæ interpellent specus, obstabant. Igitur ab ea parte quam oppidani conspicere non possent, opus orsus; [d] ut à sensu ejus averteret, [2] turres muris admoveri jubet. Sed eadem humus admovendis inutilis turribus, [e] desidente sabulo agilitatem rotarum morabatur, & tabulata turrium perfringebat; multique vulnerabantur impune, quum idem recipiendis, qui admovendis turribus labor eos fatigaret. Ergo receptui signo dato, postero die muros [3] coronâ [f] circumdari jussit. Ortoque sole, priusquam admoveret exercitum; opem deûm exposcens, sacrum patrio more faciebat. Forte prætervolans corvus 4 glebam, quam un-

INTERPRETATIO.

[e] *Mœnia vasti circuitus defendebat.*

[a] *Considerato.*

[b] Cum *humus levis & facile fossilis pateretur subterraneam fossionem.*

[c] *Quæ cuniculorum* progressum *intervertant.*

[d] *Ut à cuniculorum notitia illos abduceret.*

[e] *Arena cedente* sub rotis.

[f] *A militibus in orbem dispositis cingi.*

NOTÆ.

eum in textum ab imperitis Librariis esset relatum, adscivit unam literam ex voce præcedente, unam ex subsequente, & factum ita, rem magis sustineri. *Importunum hic de Magis quod Rutgersius voluit.* Ita ille.

3. *Gazam,*] Hæc illa urbs est toties in sacris literis memorata, Sansonis facinoribus & clade nobilis. *Ultima*, inquit Arrianus, è *Phœnice Ægyptum petenti, ad initium solitudinis posita*, quæ inde in Ægyptum usque extenditur. Eam alluebat Besor fluvius, qui & torrens Ægypti appellatus. *Gazæ* nomen imposuisse dicitur Cambyses, quod Ægyptum aditurus, thesauros ibi suos velut in arce deposuisset. *Gazam enim Persæ ærarium vocant*, inquit Curtius. Id si ita est, necesse est à scripturæ Interpretibus in Genesis atque Judicum libris *Gaza* veteris nominis loco substitutum.

1. *Cuniculos.*] Subterraneæ fossiones ad muros evertendos, quia cuniculorum animalium imitatione excogitatæ sunt, ab iis & nomen accepere. De cuniculis Vegetius, lib. 4. c. 24. Lipsius Poliorcet. l. 5. Dial. 6.

2. *Turres.*] De lignearum turrium forma, proceritate, usu in oppugnationibus urbium, consulesis eundum Lipsium Poliorc. l. Dial.

3. *Corona.*] *Oppugnatio* est, inquit Lipsius, *vel subita vel diuturna. Subita est cum impetu, nec circunvallatione adhibita incurrunt. Ad hanc rem leviores machinæ adhibitæ. Primum usi corona ad terrendum aut claudendum, sed & ad distinendum. Hinc sæpè occurrunt*, corona cingere urbem, corona capere, expugnare. *Fuit interdum spissa, id est duplex, triplex, aut supra, ut numerus militum, aut magnitudo loci oppugnandi erat. In corona introrsum pedites, quorum invadere; extrorsum equites, quorum inspectare & tueri.*

4. *Glebam.*] Eodem modo Plutarchus, Arrianus autem lapidem fuisse tradit. Sed glebam esse oportuit, si capiti incidens *resoluta defluxit*.

quibus ferebat, subito amisit; quæ quum regis capiti incidisset, [g] resoluta defluxit: ipsa autem avis in proxima turre consedit. Illita erat turris [5] bitumine ac sulphure: in qua alis herentibus, frustra se allevare conatus, à circumstantibus capitur. Digna res visa, de qua vates consulerentur. & erat non intactus ea superstitione mentis. Ergo Aristander, cui maxima fides habebatur, urbis quidem excidium augurio illo portendi, ceterum periculum esse inquit, ne rex vulnus acciperet. itaque monuit, ne quid eo die inciperet. Ille quamquam unam urbem sibi, quo minus securus Ægyptum intraret, obstare ægre ferebat; tamen paruit vati, signumque receptui dedit.

XXV. Hinc animus crevit obsessis: egressique portâ recedentibus [1] inferunt signa; cunctationem hostium fore suam occasionem rati: Sed acrius, quam constantius prælium inierunt: quippe [a] vt Macedonum signa circumagi vidêre; repente sistunt gradum. Jamque ad regem prœliantium clamor pervenerat; quum denunciati periculi haud sane memor, loricam tamen, quam raro induebat, amicis orantibus sumpsit; & ad prima signa pervenit. Quo conspecto Arabs quidam Darii miles, [b] majus fortunâ suâ facinus ausus; clypeo gladium tegens, quasi transfuga genibus regis advolvitur. ille adsurgere supplicem, recipique inter suos jussit. At gladio barbarus strenue in dextram translato [2] cervicem appetit regis: qui exigua corporis declinatione evitato ictu, in vanum manum barbari lapsam amputat gladio; denunciato in illum diem periculo, ut arbitrabatur ipse, defunctus. Sed ut opinor, INEVITABILE est fatum. quippe

INTERPRETATIO.

[g] *In particulas comminuta dissiliit.*

[a] *Simul ac Macedonum signa* in ipsos *converti aspexerunt.*

[b] *Majus,* quam ferebat *ejus conditio, cœptum aggressus.*

NOTÆ.

5. *Bitumine.*] Quorsum bitumen ac sulphur? Ut celerius ignem caperent turres scilicet, quæ omni potius arte adversus ignem hostium defendebantur? Suspicabatur aliquando Raderus scriptum sic esse, *alumine ac pulvere*; alumen quippe machinis ab igne defendendis usurpatum Claudius Quadrigarius & Ammianus prodidere. Verum suam ipse conjecturam merito refellit; vel quia nondum istud Alexandri ævo inventum; vel quia implicandis avium plumis minime aptum alumen videtur esse. Nihilo fortè verius, quod tamen eidem placuit, turrim hoc loco non unam ex materia, mobilemque memorari, sed lapideam aliquam, aut lateritiam, bitumine ac sulphure pro cæmento interlitam, quæ tum fortè vicina fuerit. Vix enim persuaserit aliam hic turrim significari, quam ex earum genere de quibus paucis ante versibus egerat Curtius. Quem ego hallucinatum crediderim potius, cum Plutarchus non bitumine, sed *νευρίνοις κεκρυφάλοις*, hoc est, *reticulis ex nervo contextis* ad funes versandos, irretitam avem scripserit.

1. *Inferunt signa.*] Quia pugnaturos signa præcedere solent, *inferre signa* dicuntur qui instructa acie in hostem eunt.

2. *Cervicem.*] Hegesias apud Dionys. lib. *περὶ συνθέσεως*, c. 91. illatum à barbaro gladium sub ipsas loricæ pinnulas tradit; nec hujus manum, sed caput gladio Regis exceptum fuisse memorat.

dum inter primores promptius dimicat, sagitta ictus est: quam per loricam adactam, stantem in humero medicus ejus Philippus evellit. Plurimus deinde sanguis manare cepit; omnibus territis, 3 quia nunquam tam alte penetrasse telum, lorica obstante, cognoverant. ipse nec oris quidem colore mutato, supprimi sanguinem, & vulnus obligari jussit. Diu ante ipsa signa vel dissimulato, vel victo dolore perstiterat; quum suppressus paulo ante sanguis medicamento, manare latius cepit: & vulnus quod recens adhuc dolorem non moverat, frigente sanguine intumuit. [c] Linqui deinde animo, & submitti 4 genu cepit: quem proximi exceptum in castra receperunt. & Betis interfectum ratus, urbem ovans victoria repetit.

XXVI. At Alexander 1 nondum percurato vulnere, aggerem 2 quo mœnium altitudinem æquaret, exstruxit; & pluribus cuniculis muros subrui jussit. Oppidani ad pristinum fastigium mœnium novum exstruxere munimentum: sed ne id quidem turres aggeri impositas æquare poterat. itaque [a] interiora quoque urbis infesta telis erant. [b] Ultima pestis urbis fuit cuniculo subrutus murus; per cujus ruinas hostis intravit. Ducebat ipse rex 3 antesignanos; & dum incautius subit, saxo crus ejus affligitur. innixus tamen telo nondum prioris vulneris obducta cicatrice, inter primores dimicat: ira quoque accensus, quod duo in obsidione urbis ejus acceperat vulnera. Betim egregia edita pugna, multisque vulneribus confectum deseruerant sui: nec tamen segnius prœlium capessebat, lubricis armis suo pariter atque hostium sanguine. 4 Sed quum undique *** adducto, insolenti

INTERPRETATIO.

[c] *Deliquium animi pati, & in genua collabi.*

[a] *Etiam urbis interiora missilibus* Macedonum *infestabantur.*

[b] *Extrema pernicies* Gazæ *fuit.*

NOTÆ.

3. *Quia nunquam.*] Quod nunquam antea meminerant sagittam perfossa lorica tàm altè penetrasse, id tunc portento simile ominosumque videbatur.

4. *Submitti genu.*] Mallet Rutgersius, *subniti genu*: sed Gronovius vulgatam lectionem approbat ex Lucretio, l.1. v.93.

1. *Nondum percurato.*] Hinc colligas non prius inchoatum aggerem, quam esset vulneratus Alexander; cùm tamen Arrianus in ipso aggere & machinis ab hostium incursu defendendis vulnus accepisse scripserit.

2. *Aggerem.*] Fidem prope superat quod habet idem Arrianus, aggerem hunc quo tota urbs, ingentis sanè ambitus, cingeretur, altum ducentos quinquaginta pedes, latum duo stadia extitisse.

3. *Antesignanos.*] *Antesignani*, inquit Livius, *prima acies, & qui positi ante signa, iisque propugnandis.*

4. *Sed quum.*] Non depravatum modo hunc locum, sed etiam mutilum satis ostendunt Criticorum lectiones, non in verbis solum, sed in sensu quoque, haud parum discrepantes. Eum Freinshemius sic restituens, ut dedimus, ita expleri posse lacunam putat: Cum undique *unus omnium telis peteretur, ad postremum exhaustis viribus, vivus in potestatem hostium venit. Quo ad Regem* adducto, &c. Cujus ego emendationem ac supplementum, ut non ausim germana asserere (nec verò ipse asseruit) ita ceteris præferenda, & dum aliquid melius occurrat, amplectenda censeo.

gaudio juvenis elatus, alios virtutis etiam in hoste mirator, *Non ut voluisti*, inquit, *morieris Beti: sed quidquid tormentorum in captivum inveniri potest, passurum esse te cogita.* Ille [c] non interrito modo, sed contumaci quoque vultu intuens regem, nullam ad minas ejus reddidit vocem. Tum Alexander; *Videtisne obstinatum ad tacendum?* inquit, *num genu posuit? num supplicem vocem misit? Vincam tamen silentium*; [d] *& si nihil aliud, certè gemitu* [5] *interpellabo.* Ira deinde [6] vertit in rabiem: jam [e] tum peregrinos ritus nova subeunte fortuna. Per talos enim spirantis lora trajecta sunt; religatumque ad currum traxere circa urbem equi: gloriante rege [7] Achillem, à quo genus ipse duceret, [8] imitatum se esse pœna in hostem capienda. Cecidere Persarum Arabumque circa [9] decem millia, nec Macedonibus incruenta victoria fuit. Obsidio certe non tam claritate urbis nobilitata est, quam geminato periculo regis. qui [10] Ægyptum adire festinans, Amyntam cum decem triremibus in Macedoniam ad inquisitionem novorum militum misit. Namque prœliis etiam secundis atterebantur copiæ; devictarumque gentium militi minor, quam domestico, fides habebatur.

XXVII. Ægyptii [a] olim Persarum opibus infensi (quippe avare & superbe imperitatum sibi esse credebant) ad spem adventus ejus erexerant animos: utpote qui Amyntam quoque transfugam, & [b] cum precario imperio venientem, læti recepissent. Igitur ingens multitudo Pelusium, qua intraturus rex videbatur, convenerat. Atque ille septimo die, postquam à Gaza copias moverat, in regionem Ægypti,

INTERPRETATIO.

[c] *Non tantum intrepido, sed etiam feroci vultu.*

[d] *Quamvis nihil aliud profecero, saltem cogam* illud *abrumpere suspiriis.*

[e] *Jam tum barbaricos mores admittente nova* ejus fortuna.

[a] *Jampridem inimici Persicæ potestatis.*

[b] *Cum potestate* quasi *emendicata.*

NOTÆ.

5 *Interpellabo.*] Alii *interpolabo*, eodem sensu, quo non modo sæpe Curtius, verum etiam Cæsar usurpavit. Nisi si quis corruptos utrobique locos putet, ac pro *interpolare*, legendum *interpellare.*

6. *Vertit.*] Hoc verbum absolutè ponunt optimi Latinitatis autores; ut immeritò faciant qui *in iram vertit* legi volunt.

7. *Achillem,*] Olympias enim Alexandri mater genus ad Achillem referebat teste Velleio, lib. 1. c. 6.

8. *imitatum seesse.*] Imo vero crudelitate superasse. Nam Achilles mortuum Hectorem, Alexander spirantem adhuc Betim loris per talos trajectis religatum ad currum raptari jussit.

9. *Decem millia.*] Ingentis sane operis fuisse muros istos oportuit, quibus tuendis decem circiter hominum millia *modicum præsidium* fuerint, ut noster supra scripserat. Sed Hegesias apud Dionysium sex millia numerat.

10. *Ægyptum.*] Non huc ergo referenda sunt, quæ de Alexandro Hierosolymis recepto memorat Josephus, ut habes Supplem. l. 2. c. 11. Nam septimo post Gazam expugnatam die Pelusium pervenisse testis est Arrianus: sed capta Tyro Judæam ac reliquam Palæstinam invaserat ante quam Gazam peteret. Euseb. Plin. Arrian.

quam nunc [1] *Castra Alexandri* vocant, pervenit. Deinde pedestribus copiis [2] *Pelusium petere* jussis, ipse cum expedita delectorum manu [3] Nilo amne vectus est: nec sustinere adventum ejus Persæ; defectione quoque perterriti. Jamque haud procul Memphi erat: in cujus præsidio Mazaces prætor Darii relictus, [4] ostio amnis superato, octingenta talenta Alexandro, omnemque regiam supellectilem tradidit. A Memphi eodem flumine vectus ad interiora Ægypti penetrat; compositisque rebus ita, ut nihil ex patrio Ægyptiorum more mutaret; adire Jovis [5] Hammonis oraculum statuit.

XXVIII. [a] Iter expeditis quoque & paucis vix tolerabile ingre-

INTERPRETATIO.

[a] *Via ægre tolerabilis vel paucis* viris, *& impedimentorum vacuis*.

NOTÆ.

1. *Castra Alexandri.*] Apud Hieronymum & Isidorum pro castris legitur, *Claustra Alexandri*; cui lectioni suffragari videtur Erasmus. Verum utrobique *Castra* dici debuisse satis aperte indicat Ptolemæus, qui Ἀλεξάνδρȣ παρεμβολὴν appellat.

2. *Pelusium.*] Eo venisse ipsum Alexandrum scribit Arrianus, indeque terrestri itinere Heliopolin usque contendisse.

3. *Nilo.*] Nilus Africæ fluvius nobilissimus, cujus fontes veteribus ignoti vulgò cum extitissent, nostro demum sæculo reperti sunt. Oritur in Goyamo Abissinorum regno ex Lunæ, ut vocant, montibus: unde in lacum Zambre illapsus totamque fermè Africam permeans, septem maxime ostiis mari Mediterraneo miscetur. De ejus incrementis cæterisque mirabilibus consule Strabonem, lib. 17. Plinium, Solinum, &c. atque ex recentioribus Scaligerum, Rhamusium, Alpinum, Vossium, &c. De Nili fontibus non modò consuluit Hammonem Alexander, verum etiam qui eos investigarent, misit, Lucano teste lib. 10.

4. *Ostio.*] Prope Pelusium, ut ex Arriani lib. 3. intelligi potest. Vel cum Ortelio lege, *ocius amne superato*, Nilo videlicet; quem solum hic licet intelligere. Nam *Orio* sive *Onio*, quod vulgo legitur, omnino corruptum est.

5. *Hammonis*] De hujus oraculi origine, deque numinis ipsius forma, inferiùs cap. 30. Nunc ad nomen quod attinet, tacenda non est doctorum hominum conjectura, qui Hammonem (ita enim scribi oportere ex Festo probat Freinshemius) Hammonem, inquam, non alium à *Chamo* Noe filio fuisse opinantur. Inter utrumque enim affinitatem esse non solum nominum, sed etiam rerum. Nempe Hammonem, Diodoro teste, fuisse Libyæ regem; Chamum verò, ejus certè filios ea loca post divisionem terrarum occupasse: indeque factum ut sacris in literis *terra Cham* appelletur: ex Hebræo חם factum esse *Hammon*; addita, ut aliàs sæpe, Græca vocis forma. Sed repugnat nonnihil Plato in Phædro, cum scribit Ἄμμωνα esse Θαμοῦν quemdam, Ægyptiorum regem. Sic enim Ἀμοῦν, (quo nomine vocatum ab Ægyptiis Jovem testatur Herodotus) non ex *Cham* sed ex Θαμοῦν per ἀφαίρεσιν τȣ̃ θ, factum esset. Quidquid sit, magna fabularum artifex Græcia ad suæ gentis Heroas transferre solita quidquid usquam celebre fuit; ut Hammonici templi auctore gloriari posset, hujusmodi commento usa est. Baccho, cum per deserta Libyæ duceret exercitum, aquarum penuria laboranti occurrisse arietem; cujus fugientis indicio perductus ad fontem, Jovi, quem arietis forma conspectum crediderat, templum construxerit; addito Ammonis cognomine, quod mediis in arenis, quas Græci ἄμμους vocant, apparuisset. Verum Diodorus l. 17. conditum à Danao templum scribit; & alias Herodotus fabulas texuit de hujus Oraculi templique origine.

diendum erat: terra cœloque aquarum penuria est: steriles arenæ jacent; quas ubi vapor solis accendit, fervido solo exurente vestigia, intolerabilis æstus existit. luctandumque est, non tantum cum ardore & siccitate regionis; sed etiam cum tenacissimo sabulo, [b] quod præaltum, & vestigio cedens, ægre moliuntur pedes. Hæc [c] Ægyptii vero majora jactabant. Sed ingens cupido animum stimulabat adeundi Jovem, quem [1] generis sui auctorem, haud contentus mortali fastigio, aut credebat esse, aut credi volebat. Ergo cum iis quos ducere secum statuerat, secundo amne descendit ad [2] Mareotim paludem. eo legati [3] Cyrenensium dona attulere; *pacem, & ut adiret urbes suas*, petentes. Ille donis acceptis, amicitiaque conjuncta, destinata exsequi pergit. Ac primo quidem & sequenti die tolerabilis labor visus: nondum tam vastis nudisque solitudinibus aditis; jam tamen sterili & emoriente terra. Sed ut aperuere se campi alto obruti sabulo, [d] haud secus quam profundum æquor ingressi, [4] terram oculis requirebant. Nulla arbor, nullum culti soli occurrebat vestigium. aqua etiam defecerat, quam utribus cameli devexerant: & in arido solo ac fervido sabulo nulla erat. Ad hæc sol omnia incenderat, siccaque & adusta erant omnia; quum repente, sive illud deorum munus, sive casus fuit, obductæ cœlo nubes condidere solem: ingens æstu fatigatis, etiamsi aqua deficeret, auxilium. Enimvero ut largum quoque imbrem excusserunt procellæ; pro se quisque excipere eum, quidam ob sitim impotentes sui, ore quoque hianti captare cœperunt. [5] Quatriduum per vastas solitudines absumptum est.

INTERPRETATIO.

[b] *Quo pedes difficile se expediunt, utpote præalto & sub plantis cedente.*

[c] *Ægyptii passim ista referebant majora* quam pro *veritate*.

[d] *Non aliter quam qui altum mare ingressi sunt.*

NOTÆ.

1. *Generis sui.*] Non eo solum nomine: quia Hercules & Æacus, ad quos, ut vidimus, paternum maternumque genus referebat, Jove geniti erant; sed quod ipse quoque Jovis se filium aut esse crederet, (si tamen credere potuit) aut credi certe vellet.

2. *Mareotim.*] A Marea civitate *Mareotis* palus dicta, latitudine supra centum, longitudine infrà trecenta stadia; quam Nili aquæ ex Canopico alveo derivatæ implent.

3. *Cyrenensium.*] Cyrene, urbs olim celebris, à quâ nomen habuit *Cyrenaica* regio, hodiè *Mesrata*, secundum littus maris Africi ab occasu Africam, ab ortu Marmaricam attingit. Eam Macedones primùm occuparunt, retinuerunt Ptolemæi, Romani demùm acceperunt à Ptolemæo Appione Evergetis ex pellice filio, qui patris testamento acceptam, suo ipse testamento moriens Romanis reliquit. Ceterum hos Cyrenensium legatos Memphi Regem adiisse tradit Arrianus lib. 3. Diodorus autem tum demum occurrisse, quum jam medium iter ad Hammonem confecisset.

4. *Terram oculis.*] Tam vasta solitudo fuit, ut arenis itinerum vestigia delentibus, siderum aspectu, ut in mari, regenda via esset.

5. *Quatriduum.*] De itineris spatio à Mareotide ad Hammonem unus disertè loquitur Diodorus, lib. 17. octo omninò dies in itinere positos scribens.

XXIX. Jamque haud procul oraculi ſede aberant, quum complures [1] corvi agmini occurrunt, modico volatu prima ſigna antecedentes: & modo humi reſidebant, quum lentius agmen incederet; modo ſe pennis levabant, antecedentium iterque monſtrantium ritu. Tandem ad ſedem conſecratam deo ventum eſt. Incredibile dictu, inter vaſtas ſolitudines ſita, undique ambientibus ramis, [a] vix in denſam umbram cadente ſole, contecta eſt: multique fontes dulcibus aquis paſſim manantibus alunt ſylvas. Cœli quoque mira temperies, [2] verno tempori maxime ſimilis, [b] omnes anni partes pari ſalubritate percurrit. [3] Accolæ ſedis ſunt ab Oriente proximi [4] Æthiopum: in Meridiem verſus Arabes ſpectat; *Troglodytis* [5] cognomen eſt, quorum regio uſque ad rubrum mare excurrit. at qua vergit ad Occidentem, alii Æthiopes colunt, quos [6] Simos vocant: à Septentrione

INTERPRETATIO.

[a] Solis *radiis vix inter ſpiſſas frondes penetrantibus.*

[b] *Æqualiter ſalubris per omnes anni tempeſtates durat.*

NOTÆ.

1. *Complures corvi.*] Ariſtobulus apud Arrianum duos apparuiſſe corvos teſtatur; Ptolemæus autem apud eundem, dracones fuiſſe tradit. Sed Ariſtobulo plures conſentiunt.

2. *Verno tempori.*] Fortaſsè tepori meliùs. *Tepore.*] Alii *tempore.*

3. *Accolæ ſedis.*] Ad occaſum Ægypti ſecundum Mediterranei maris litus occurrit primùm Libya quam exteriorem vocant, tum Marmarica, inde Cyrenaïca Pentapolis; quam excipit Africa propriè dicta. Quanquam priores tres ita diſtinguntur finibus, ut ſingularum nomine ſæpe vocetur quidquid terrarum inter minorem Africam atque Ægyptum intercipitur. Inde factum eſt ut Hammonis Templum, quod in illa exteriore Libya, non procul Marmaricæ finibus, viſebatur, alii in Cyrenaïca, alii in Marmarica, alii in Libya collocarint.

4. *Proximi.*] Procul hinc quidem utraque Æthiopia, Superior & Inferior: illa ſupra Ægyptum ad Nilum flumen & Arabicum ſinum, Oceanumque Æthiopicum; iſta etiam longiùs ultra Æquatorem protenſa: procul etiam Troglodytarum Arabum & Naſamonum regiones, quorum illi inter Ægyptum & rubrum mare, iſti ad orum Syrtis in Africa minore incolunt. Ergo non aliter videtur defendi poſſe à multiplici errore Curtius, quam ſi dixerimus fuiſſe aliquas *Æthiopum* extra Æthiopiam, extra Africam proprie dictam aliquas *Naſamonum* Colonias: *Troglodytas* vero non tam propria gentium eſſe nomina, quam populorum in antris viventium communia. Sed ut hæc ita ſint, tria tamen graviter peccaſſe Curtium nemo inficias iverit. Primum in Troglodytis Hammoniorum vicinis, quod eos Troglodytis ad rubrum mare Arabibus tam longè hinc diſſitis, conjungat. Alterum pene par, quod Naſamones Hammonis accolas cum Naſamonibus Africæ populis ad utramque Syrtim, confundat; à quibus tota Marmaricæ & Cyrenaïcæ latitudine diviſi erant. Tertium quod eoſdem à ſeptentrione ponat, qui ab occaſu erant collocandi, ut apud Ptolomæum videre eſt tabula Africæ 3.

5. *Troglodytæ.*] A τρώγλη caverna, & δύω ingredior, Troglodytæ dicti ſunt populi in ſpeluncis degere aſſueti, quales fuiſſe non modo in Arabia, quam diximus, Troglodytica; verum etiam in Æthiopia, & circa Pontum ex Plinio, OEthico, & Strabone &c. cognoſcimus. Dicuntur & Troglodytæ à τρώξ, τρωγὸς, quod idem atque τρώγλη.

6. *Simos.*] Quid hoc loco ſcripſerit Curtius, plerique addubitant. *Simnos, Symnos, Symnuos,* quos libri offerunt,

7 Nasamones sunt,[8] gens Syrtica,[a] navigiorum spoliis quæstuosa. quippe obsident litora, [b] & æstu destituta navigia notis sibi vadis occupant. Incolæ nemoris quos *Hammonios* vocant, dispersis tuguriis habitant: medium nemus pro arce habent, triplici muro circumdatum.

XXX. [1] Prima munitio tyrannorum veterem regiam clausit: in proxima conjuges eorum cum liberis & pellicibus habitant; hic quoque dei oraculum est: ultima munimenta satellitum armigerorumque sedes erant. Est etiam aliud Hammonis nemus: in medio habet fontem: [2] *aquam Solis* vocant. Sub lucis ortum tepida manat; medio die, quum vehementissimus est calor, frigida eadem fluit; inclinato in vesperam calescit; media nocte fervida exæstuat: quoque propius nox vergit ad lucem, multum ex nocturno calore decrescit; donec sub ipsum diei ortum [a] adsueto tempore languescat. Id quod pro deo colitur, [3] non eandem effigiem habet, [b] quam vulgo diis artifices accommoda-

INTERPRETATIO.

a *Gens ex navium* interceptarum *spoliis ditescens.*

b *Per vadosa loca ipsis cognita invadunt naves, quæ recedente* maris *fluctu hærent* in brevibus.

a *In solitam temperiem defervescat.*

b *Qualem plerumque opifices* simulacrorum *Diis tribuerunt.*

NOTÆ.

nemo Geographus uspiam reperit. *Scenitas* in antiquis codicibus legi affirmat Raderus; & sane quosdam Æthiopum *Scenitas* esse, hoc est, in tentoriis degere, antiqui juxta & recentiores produnt. Sed propius accedit ad scripturæ vestigia quod legimus, *Simos.* Hi colonia quædam fuerunt Æthiopum, & ipsi Nomades, adeoque Scenitæ ut ex Agatharchide discimus apud Photium 250. cap. 26.

7. *Nasamones.*] *In ora Syrtis*, inquit Plinius, *Nasamones quos antea Mesammones Græce appellavere, ab argumento loci*, quod mediis in arenis habitarent. à *μέσος medius*, & *ἄμμος arena.*

8. *Syrtica gens.*] Syrtes loca quædam in maris Africi litore, quibus, inquit Sallustius, nomen ex re inditum. *Nam duo sunt sinus prope in extrema* (*Orientem versus*) *Africa; impares magnitudine, pari natura; ubi mare magnum esse & sævire ventis cœpit, limum arenamque & saxa ingentia fluctus trahunt; ita facies locorum cum ventis simul mutatur.* A *σύρειν* itaque, quod est *traho*, Syrtes appellatæ, quod in ea loca limus & arena maris æstu ac procellis *trahantur*, quibus impactæ naves adhærescunt. Vulgò dicimus, *les Seches de Barbarie.* Inde quævis brevia in mari *Syrtes* dicuntur, *des bancs de sable.*

1. *Prima munitio.*] Primam intellige *intimam*, & in ipso arcis ac nemoris velut umbilico inclusam. *Veterem.*] Alii *veterum.*

2. *Aquam Solis.*] In ejus fontis miraculo describendo omnes prope Curtio consentiunt; de loco plurimum & ab isto & inter se discrepant: Plinius l. 2. c. 103. in Troglodytis reponit. Idem l. 5. c. 5. ad Debrim Garamantum urbem, quod & Ptolemæus fecit; Arrianus vero in ipso oraculi nemore quod unicum describit. Causas porro hujus miraculi qui nosse volet, adeat de his differentes Lucret. l. 6. 848. Plinium locis citatis, Solinum, c. 27.

3. *Non eandem.*] Humanam videlicet, quâ vulgò Dii exhibentur. Atqui Arnobius lib. 6. ex Hammone Martem, ex Marte vicissim Hammonem fieri posse asserit, si alterius arma cum alterius cornibus commutaveris: ex quo non obscurè conjicias, exceptis arietinis cornibus, nihil ab humana forma discrepasse Hammonem. Et vero eam ob causam addita fuisse docet

verunt: 4 umbriculo maxime similis est 5 habitus, 6 smaragdo & gemmis coagmentatus. Hunc quum responsum petitur, 7 navigio aurato gestant sacerdotes; multis argenteis pateris ab utroque navigii latere

NOTÆ.

Diodorus Sicul. l. 3. quod Hammon ille Libyæ Rex galeam arietinis cornibus insignem gestare consuevisset.

4 *Umbriculo.*] Magna hic legendi interpretandique varietas. Scribebant alii sic, *umbilico tenus arieti similis est.* Rectè fortassè, nisi reclamarent veteres libri omnes, ubi nusquam hæc verba *tenus arieti.* Hoc autem non emendare, sed depravare est. Alii, veterem secuti scripturam, *umbilico maximè similis est.* Sed quid tandem *umbilicus* ille? Scio non deesse exempla numinum quæ sub informi hujuscemodi specie colerentur, nec absurdius pro Jove umbilicum, quam pro Venere conum aut pyramidem, pro Cybele lapidem adorari. Verum id si ita est, ubi *corniger Hammon*? Ubi arietis forma, quam cæteri vulgo tribuunt scriptores? aut quo pertinet illa conspecti arietis fabula? Aliter alii hunc nodum expediunt. Sunt qui arietina cornua ἀλληγορικῶς affingi velint; quod responsa ederet propter ambiguitatem veluti tortuosa. Atenim nec solus Jupiter, nec in hoc solum templo perplexa reddebat oracula; cur igitur aut unus hic, aut uno hoc loco arietinis pingatur cornibus? Visum aliis sic distinguere Jovis effigiem ab eo quod pro numine colebatur, ut ipse quidem arietis specie exhiberetur: sed aliud quiddam Smaragdo & gemmis in umbilici formam coagmentatum, ejus loco adoraretur. Hanc vim habere scilicet verba illa; *id quod pro Deo colitur.* Sed quis non videt violentum id esse interpretandi genus? aut quis credat Jovem non ea qua conspectus credebatur, sed aliena rudique specie adoratum consultumque fuisse? Nullius ingeniosior conjectura quam Isaaci Vossii, cujus hic lectionem amplexi sumus. *Ab umber*, inquit, *fit umbriculus, ut à venter ventriculus &c.* Est autem *umber* spurium quoddam ovis genus, ex ove & musmone genitum, caprino villo, cornibus in anticam artem flexis, iisque ut plurimum geminis, nonnunquam etiam quaternis, immo & senis. Tales in Africa potissimum nascuntur. Græci ὀμβρίκια vocant; quo etiam nomine spurium quodlibet animalium genus apud eos significatur. Vide Plinium l. 8. c. 49. Vossium in Melæ l. 1. c. 8. Hanc ego lectionem cæteris præferendam censeo, quia si minùs vera, certè veræ simillima videri potest. Nec me multum movet hujus vocis novitas, nulli fortè prætereà Latino scriptori usurpatæ. Nam & ἀναλογία ipsa defenditur, & qui dictionem Curtianam esse probarit, Latinam ostenderit. Illud gravius quod hæc umbriculi species cum Arnobii loco parum convenire videatur. Verum id nunc non agitur qualis Hammon reipsa fuerit, sed qualem Curtius hic describat. Deinde Arnobius & Curtius inter se, & cum ceteris scriptoribus, facile conciliari possunt; si quis attendat quæ de variis Hammonis formis habet Kircherus in OEdip. Ægypt. Syntag. 3. c. 6. Nam isti hoc unum fermè dicunt, Jovis Hammonii simulacrum arietino vultu fuisse; quod satis intelligitur, quamvis sola arietis cornua cum Arnobio tribuas. Curtii verò umbriculus, genus est arietis Libyci.

5. *Habitus.*] Sic distinguendum censuimus, potius quam *similis est; habitus smaragdo, &c.* Est enim habitus hoc loco non *vestis*, sed species, forma, figura numinis, ut ex Diodori verbis conjicere possumus. Et alioqui parum apte cohærerent ista, *id quod pro Deo colitur*, &, *umbriculo maxime similis est.*

6. *Smaragdo.*] Opportunè; nam circum ea loca nasci smaragdum testis est Plinius, l. 37. c. 5.

7. *Navigio aurato.*] Quæ causa fuerit gestandi aurato navigio Hammonis, haud promptum est divinare. Hanc refert Hervartus ad suam de nautica Pyxide conjecturam, minus felici invento. Eam forte probabilius quis repetat ex Strabonis libro 17. cujus hæc verba sunt: *Et ut ex multis deprehendi argumentis potest,*

pendentibus. Sequuntur matronæ virginesque patrio more [c] inconditum quoddam carmen canentes, quo propitiari Jovem credunt, ut certum edat oraculum.

XXXI. At tum quidem regem propius adeuntem maximus natu è sacerdotibus [1] filium appellat; [a] hoc nomen illi parentem Jovem reddere affirmans. Ille se vero ait, & accipere, & agnoscere; HUMANÆ sortis oblitus. Consuluit deinde an totius orbis imperium fatis sibi destinaret pater? vates æque in adulationem compositus, terrarum omnium rectorem fore ostendit. Post hæc institit quærere, an [2] omnes parentis sui interfectores pœnas dedissent? Sacerdos parentem ejus negat ullius scelere posse violari: Philippi autem omnes interfectores luisse supplicia, adjecit; invictum fore, donec excederet ad deos. Sacrificio deinde facto, dona & sacerdotibus, & deo data sunt; permissumque amicis, ut ipsi quoque consulerent Jovem. Nihil amplius quæsiverunt, quam an auctor esset sibi divinis honoribus colendi suum regem? Hoc quoque acceptum fore Jovi vates respondit; ut ipsi victorem regem divino honore colerent. [b] Vere & salubriter æstimanti fidem oraculi vana profecto responsa videri potuissent: sed FORTUNA, [c] quos uni sibi credere coegit, magna ex parte avidos gloriæ magis, quam capaces facit. Jovis igitur filium se non solum appellari passus est; sed etiam [3] jussit: rerumque gestarum famam, dum augere vult tali appellatione, [4] corrumpit. Et Macedones assueti qui-

INTERPRETATIO.

[c] *Immodulatum quendam concinentes hymnum.*

[a] *Testatus patrem* Regis *Jovem hoc ipsi nomen attribuere.*

[b] *Recte & sapienter consideranti* quæ *fides* esset *responsi.*

[c] *Quos* prospera *sors sibi soli fidem habere compulit*, eos *ut plurimum reddit magis gloriæ cupidos, quam ad eam moderatè ferendam idoneos.*

NOTÆ.

templum illud (Hammonis) *prius in litore stabat, atque hæc loca maritima erant.* Vide etiam ejusdem librum 1.

1. *Filium.*] *Sunt*, inquit Plutarchus, *qui dicant vatem Græce dicere volentem ὦ παιδίον, per barbarismum παῖ διος pronunciasse*; id ab Alexandro ejusque adulatoribus oraculi loco acceptum, quasi παῖ Διός, *Jovis fili*, dixisset. Nimis id quidem subtile. Nam consilio sic appellasse declarat, quod addit Curtius, *hoc illi nomen parentem Jovem reddere.* Nec dubitare sinit Justinus; quo autore constat, omnia hic acta ex composito, cum subornati sacerdotes, confido ad gratiam mendacio, Regem Jove natum testati sunt: quo ille commento, vel suam matrisque infamiam abolere (ferebatur enim ex alio quam ex Philippo satus) vel Bacchi & Herculis gloriam æmulari, vel populorum animos ad sui venerationem metumque traducere studuit.

2. *Omnes.*] Atqui Alexandro Lyncistæ pepercerat. Vide Suppl. lib. 1. c. 10. & infra l. 7. c. 1.

3. *Jussit.*] Post devictum Persarum imperium l. 8. c. 17.

4. *Corrumpit.*] Sive enim non persuaderet se Jovis esse filium, notam sibi inurebat insanæ ambitionis; sive persuaderet, non poterant in Jovis filio admirabilia esse, quæ si ab homine essent profecta, instar prodigii habita forent.

dem regio imperio, sed majore libertatis [d] umbra, quam ceteræ gentes; immortalitatem affectantem contumacius, quam aut ipsis expediebat, aut regi, [5] aversati sunt. Sed hæc suo quæque tempori reserventur, nunc cetera exsequi pergam.

XXXII. Alexander ab Hammone [1] rediens, ut à mari ad Mareotim [2] paludem, haud procul insula [3] Pharo sitam, venit; contemplatus loci naturam, primum in ipsa insula statuerat urbem novam condere. Inde ut apparuit magnæ sedis insulam haud capacem; elegit [4] urbi locum ubi nunc est [5] Alexandria, appellationem trahens ex

INTERPRETATIO.

[d] *Specie.*

NOTÆ.

5. *Aversati sunt.*] Exempla dabunt Philotas, Callisthenes, Hermolaus, &c. suis locis.

1. *Rediens.*] Arrianus & Plutarchus prius inchoatam Alexandriam referunt, quam ad Hammonem iter instituerit: Curtio consentiunt Diodorus & Justinus. Neutros certa ratio aut probat aut refellit; sed illis magis favet, quam istis, temporis ratio, sive quo Ægyptum ingressus est, sive quo discessit.

2. *Mareotim.*] De Mareotide dictum cap. 28.

3. *Pharo.*] Pharus, insula, si Stephano credimus, à Pharo Menelaï proreta nomen accepit, quod à serpente ictus ibidem humatus esset. *Haud procul.*] Eam tamen Homerus Odyss. 4. describit unius diei navigatione à continenti dissitam. Quod si verum est, multum oportuit terræ aggestum esse, ut sequentibus seculis continens ad insulam aggere jungi posset. Equidem magnam Ægypti partem ex advectis Nilo fluvio terris extitisse Justinus & Strabo indicant. In ea insula turris fuit præcelsa, Sostrati Cnidii opus; cujus è fastigio suspensa fax portum ex alto navigantibus monstraret. Inde *Phari* nomen inditum facibus, quæ edito ex loco noctu accensæ portum nautis procul indicant.

4. *Urbi locum.*] Non usquequaque nudo & vacuo solo urbem novam Alexander excitavit. Nam ex Strabone constat vetustos Ægyptiorum Reges loci opportunitate conspecta, oppidum ibi extruxisse *Rhacotin*, quæ postea pars Alexandriæ fuerit; ut non temerè scripserit Hieronymus in Epitaphio Paulæ, *Urbem No*, quæ ipsa Rhacotis est, *postea versam esse in Alexandriam*; nec culpandus videatur, quisquis est, noster interpres, qui Ezechielis 30. v. 14. 15. 16. inter urbes Ægypti primarias Alexandriam memorat, quamvis anticipato nomine.

5. *Alexandria.* Hæc illa urbs est Ægypti regia, tot scriptorum monumentis celebrata; de cujus amplitudine, magnificentia, divitiis, emporio, templis, Palatiis, Bibliotheca, cæterisque monumentis, nec pauca referre convenit, nec omnia fas est in tam brevi opere dicere. Consule sis Strabonem l. 17. Hirtium de bello Alexandrino, Marcell. l. 22. Hodie vix quidquam superest de antiqua illa magnificentia, propter quam *vertex omnium urbium* dicta fuerat. Quippe collabente Romanorum Imperio simul cum reliqua Ægypto venit in Saracenorum potestatem anno Christi circiter 636. translataque Babylonem sive Caïrum regni sede, paulatim deseri cœpta est, tum anno 1365. à Petro Cypriorum rege magnam partem capta & incensa est; ex quo, nemine reparante, sensim in ruinas abierunt illius pleraque. Vide Bellonium, Marmolium, &c. Jacta sunt ejus fundamenta ab Alexandro sub Olymp. 112. annum 2. Si Juliani anni formam attendas; regni ipsius 5. V. C. 422. ante æram Christi 332. Sed primus adhuc labebatur annus Græcus Olymp. 112. ab isto enim Ptolemæus annos Alexandri inchoat in Canone. Eusebius septimo Alexandri anno tribuit, sed fortè ad operis finem respexit. De Livii, Solini,

[6] nomine auctoris. Complexus quidquid loci est inter paludem & mare, [7] octoginta stadiorum muris ambitum destinat; & qui ædificandæ urbi [8] præessent, relictis, [9] Memphim petit. Cupido haud injusta quidem, ceterum intempestiva incesserat, non interiora modo Ægypti, sed etiam Æthiopiam invisere. [10] Memnonis Tithonique celebrata regia cognoscendæ vetustatis avidum trahebat pene extra terminos solis. Sed imminens bellum, cujus multo major supererat moles; otiosæ peregrinationi tempora exemerat. Itaque [11] Ægypto præfecit Æschylum Rhodium, & Peucesten Macedonem; quatuor millibus militum in præsidium regionis ejus datis. claustra Nili fluminis [12] Polemonem tueri jubet: triginta ad hoc triremes datæ. [13] Africæ deinde quæ Ægypto juncta est, præpositus Apollonius: vectigalibus ejusdem

NOTÆ.

Eutropii, aliorumque erroribus circa hanc epocham Petavius 10. de Doctr. c. 37.

6. *Nomine,*] Nec verò unam hanc de suo nomine urbem appellavit; nam & alias infra videbimus ab eo conditas ejusdem nominis, & plures etiam ab diversis autoribus memorari ad usque octodecim, testis est Dionysii Perieg. Scholiastes v. 254. Nisi forte ex una quandoque plures fiunt; vel aliquæ ab aliis conditæ, & Alexandri nomine appellatæ sunt.

7. *Octog. stadiorum.*] Hoc est passuum decies mille. *Muris.*] Forte *muri ambitum.*

8. *Præessent.*] Horum princeps fuisse fertur *Dinocrates* quidam Macedo, insignis architectus, quem Hirtius *Dinocharem* seu *Democharem*; Plutarchus *Stasicratem*; Ælianus *Chinocratem*; vulgati Strabonis codices l. 14. *Chersimocratem* corruptè vocant; cum Mss. teste Casaubono, *Dinocratem* exhibeant.

9. *Memphim.*] De *Memphi* supra c. 5. De *Æthiopia* cap. 29.

10. *Memnonis.*] Fuit Memnon Tithoni filius, ex Aurora, ut Poëtæ fabulantur, Tithoni pater, vel quod alii rectiùs putant, frater erat Laomedon Trojæ rex. Quare Memnon Patrueli Priamo suppetias tulit, Æneid. 1. v. 493.

———*Et Nigri Memnonis arma.*

Quod si non plures fuerunt ejusdem nominis; oportet unum eundemque non Æthiopiæ solum & Ægypto, sed etiam maximæ Asiæ parti imperasse. Nam eorum Regia, ut mox dicemus, in Thebaïde sita (ubi & celebris illa Memnonis statua) satis indicat Æthiopum eos ac Ægyptiorum reges extitisse; tum quod Strabo refert l. 15. à Tithono Memnonis patre Susa esse constructa, hujus urbis arcem Memnonium vocari, ipsumque Memnonem juxta Paltum Syriæ & flumen Badam sepultum prodi; hæc, inquam, argumento sunt Asiæ quoque dominatos esse; quod ex Thebaïcis monumentis apud Strabonem confirmatur. Idque ipsum illa Tithoni & Auroræ fabula adumbrari crediderim. Sed illud credibilius plures fuisse Tithonos, vel certè Memnonas, quos Græci suo more in unum confuderint.

Terminos solis.] Immo hercle vix ad terminos solis. Nam sive Thebis, sive in Abydo urbe fuit hæc regia, non parum citra Cancri Tropicum erat, cum infra Syenen utraque urbs esset.

11. *Ægypto.*] Præsidiis Macedonum quæ in Ægypto reliquit: nam regionem totam Doloaspi Ægyptio administrandam commisit, ut autor est Arrianus.

12. *Polemonem.*] Duos hic videtur Curtius in unum confundere, cum Arrianus lib. 3. alterum Pelusio oppido, alterum classi triginta navium præfectum *scribat*; illum Megaclis filium, hunc Theramenis.

13. *Africæ.*] Africæ latiùs sumptæ partem intelligit, quam supra descripsimus, Libya, Cyrenaïca, & Marmarica constantem; nam Africa proprie dicebatur quæ à Libya, vel Cyrenaïca, ad Mauritaniam usque pertinebat secundum maris littus.

Africæ, Ægyptique, Cleomenes. Ex finitimis urbibus commigrare Alexandriam juſſis, novam urbem magna multitudine implevit. Fama eſt; *quum rex* [14] *urbis futuræ muros polenta, ut* [15] *Macedonum mos eſt, deſtinaſſet, avium greges advolaſſe, & polenta eſſe paſtas: quumque id omen pro triſti à pleriſque eſſet acceptum; reſpondiſſe vates, magnam illam urbem* [16] *advenarum frequentiam culturam, multiſque eam terris* [17] *alimenta præbituram.*

XXXIII. Regem, quum ſecundo amne deflueret, adſequi cupiens Hector Parmenionis filius, eximio ætatis flore, in paucis Alexandro carus, parvum navigium conſcendit, pluribus quam capere poſſet, impoſitis. itaque merſa navis omnes deſtituit: Hector diu flumini obluctatus, quum madens veſtis, & adſtricti crepidis pedes natare prohiberent, in ripam tamen ſemianimis evaſit; & [a] ut primum fatigatus [1] ſpiritum laxavit, quem metus & periculum intenderant, [b] nullo adjuvante (quippe in diverſum evaſerant alii) exanimatus eſt. Rex amiſſi ejus deſiderio vehementer afflictus eſt: repertumque

INTERPRETATIO.

[a] *Statim atque reſpirationis* meatum *aperuit, quam periculi metus comprimere* coegerat.

[b] *Cum nemo eſſet qui opem ferret.*

NOTÆ.

14. *Urbis futuræ.*] Lectionem hanc Gronovii cæteris facilè anteferendam cenſuimus, quæ parum cum phraſi Curtiana, vel cum hiſtoriæ veritate conveniunt. Nam *deſtinare urbem futuris muris*, συνεκδοχικῶς dici, quaſi, *ſecundum futuros muros*, vereor ut Curtius probaret: qui vero ſic legunt *urbis futuris muris polentam deſtinaſſet*, ii nec vim hujus verbi propriam ſatis attendunt, nec rei geſtæ veritatem; cum ex aliis ſcriptoribus conſtet jam ſparſam fuiſſe deſignandis muris, non paratam ſolum in eum uſum farinam, tunc cum avibus depaſta fuit. *Deſtinare* enim *deſignare* eſt, ut optime notat Gronovius ex Virgilio in Culice v. 390,

——— *Locum capit, hunc & in orbem.*
Deſtinat. ———

Tum ex Vegetio 2. 10. atque ex Livio quorum verba laudat. Addere poterat Curtium ipſum l. 6. c. 26. l. 9. c. 23. & 28.

15. *Macedonum.*] Hoc ſolus Curtius; quâ fide, dubium. Certe Arrianus, Plutarchus, Strabo, Valerius Maximus, & Marcellinus, non conſilio ſed caſu factum ſcribunt, ut calcis vel cretæ penuria, cujus in ea re uſus erat, farina adhibita fuerit.

16. *Advenarum.*] Frequentiam advenarum invitavit non ſolum portus commodiſſimus & emporii celebritas, ſed etiam liberalium artium ſtudia, quæ in hac urbe, ſi uſquam aliàs, floruerunt. Vide quos laudavimus ſcriptores, & ſi lubet præterea Diodorum l. 17.

17. *Alimenta.*] Satis quidem conſtat magnam ex ea urbe frumenti vim exportari ſolitam, cum in alias oras, tum Romam, præcipue florente imperio, deinde Conſtantinopolim; ex quo Magni Athanaſii hoſtes ejus quondam apud Conſtantinum calumniandi anſam arripuiſſe leguntur.

1. *Spiritum laxavit.*] Cum in ipſo enatandi labore partim ſubitus pavor, partim admittendæ per os & nares aquæ periculum, reſpirationis vias diu occluſas tenuiſſet, longo & vehementi conatu diſtenta reſpirandi organa, repente deinde laxata, ſolito munere fungi non potuerunt, præſertim cum nullus adeſſet, qui ingeſto in os cibo, aut infuſo liquore, exhauſtos ſpiritus ſuppleret, ac ſemianimem refocillaret.

corpus

corpus magnifico extulit funere. [c] Oneravit hunc dolorem nuncius mortis [2] Andromachi, quem præfecerat Syriæ: vivum Samaritæ cremaverant. Ad cujus interitum vindicandum, quanta maxima celeritate potuit, contendit. advenientique sunt traditi tanti sceleris auctores. Andromacho deinde Memnona substituit: adfectis supplicio, qui prætorem interemerant. Tyrannos; inter eos [3] Methymnæorum Aristonicum, & Chrysolaum popularibus suis tradidit: quos illi è [4] muris ob injurias tortos necaverunt. [5] Atheniensium deinde, Rhodiorumque & Chiorum legatos audit. Athenienses victoriam gratulabantur; & ut [6] captivi Græcorum suis restituerentur, orabant: Rhodii & Chii de præsidio querebantur. omnes [7] æqua desiderare visi, impetraverunt. [8] Mitylenæis quoque ob egregiam in partes suas fidem & pecuniam, quam in bellum impenderant; obsides reddidit: & magnam regionem finibus eorum adjecit. Cypriorum quoque regibus, qui & à Dario defecerant ad ipsum; & oppugnanti Tyrum miserant classem, pro merito honos habitus est. Amphoterus deinde classis præfectus, ad liberandam Cretam missus (namque & Persarum, & Spartanorum armis pleraque ejus insulæ obsidebantur) ante omnia mare à piraticis classibus vindicare jussus: quippe obnoxium prædonibus erat; in bellum utroque rege converso. His compositis [9] Herculi Tyrio ex auro crateram, cum triginta pateris dicavit:

INTERPRETATIO.

[c] *Auxit hunc luctum.*

NOTÆ.

2. *Andromachi.*] De *Andromacho* Syriæ præfecto supra c. 5. Hunc Samaritani coorta seditione vivum cremarunt. Oportuit ergo non Cœlesyriæ solum, quod supra Curtius significabat, sed etiam Judææ Samariæque præpositum fuisse, quod Eusebius testatur in Chron. & Cedrenus. *Samaritæ.*] Samaria in sacris Literis notissima Civitas, Israëlitici regni metropolis, ab Amri Israëlitarum sexto rege condita, annis ante Christum circiter 923. Nomen habuit à quodam *Somer*, qui montem extruendæ urbi destinatum Regi vendiderat. Eam ab Joanne Hyrcano Judæorum Pontifice excisam Herodes magnus instauravit, & in gratiam Augusti Cæsaris *Sebasten* appellari voluit. Ab ea regio ipsa *Samaria* nuncupata est, quam hodie Arabum regulus obtinet Turcorum vectigalis.

3. *Methymnæorum.*] Methymna urbs in Lesbo insula; de qua hoc libro, cap. 22.

4. *E muris.*] Redundant hæ duæ voces; nisi fortè pro *necaverunt* reponendum fuit *suspenderunt*, vel *præcipitarunt*, aut aliquid demum simile. Nec displicet Blankardi conjectura, sic restituentis; *quos illi ob injurias tortos in muris necaverunt*, quo nempe in omnium oculis pœnas darent.

5. *Atheniensium.*] De Athenis, vide Suppl. l. 1. c. 2. §. 6. &c. De *Rhodo* & *Chio*, supra egimus, cap. 5.

6. *Captivi.*] Id jamdiu ante postulaverant, cum adhuc ad Celœnas esset, l. 3. c. 1. Ubi hoc solum responsi abstulerant, reddendos *finito Persico bello*.

7. *Æqua desiderare.*] Legunt aliqui *ea quæ*; sed parum convenienter dici putem, *ea quæ desiderare visi, impetraverunt*.

8. *Mitylenæis.*] De Mitylene, vide cap. 5. hujus libri. De *Cypro* cap. 1. De *Creta* ibid.

9. *Herculi Tyrio.*] De hoc antea diximus cap. 7.

[d] imminensque Dario, iter ad Euphratem [10] pronunciari jussit.

XXXIV. At Darius, quum ab Ægypto divertisse in Africam hostem comperisset; dubitaverat utrúmne circa Mesopotamiam subsisteret, an interiora regni sui peteret: haud dubie [a] potentior auctor præsens futurus ultimis gentibus impigrè bellum capessendi, quas ægre per præfectos suos moliebatur. Sed ut [b] idoneis auctoribus fama vulgavit, Alexandrum cum omnibus copiis, quamcumque ipse adisset regionem, petiturum: haud ignarus quam cum strenuo res esset; omnia longinquarum gentium auxilia [1] Babyloniam contrahi jussit. Bactriani, Scythæque, & Indi convenerant: [2] nam & ceterarum gentium copiæ [c] partibus simul adfuerunt. Ceterum quum [3] dimidio ferme major esse exercitus, quam in Cilicia fuerat; multis arma deerant: quæ summa cura comparabantur. Equitibus equisque tegumenta erant ex [4] ferreis laminis serie inter se connexis: queis antea præter jacula nihil dederat, scuta gladiique adjiciebantur: equorumque domandi greges peditibus distributi sunt, ut [5] major pristino esset equitatus: ingensque, ut crediderat, terror hostium, ducentæ falcatæ quadrigæ, unicum illarum gentium auxilium sequutæ sunt. Ex summo [6] temone hastæ præfixæ ferro eminebant: [d] utrimque à jugo

INTERPRETATIO.

[d] *Et in Darium properans.*

[a] *Potentius incitaturus per se ipse, ad arma celeriter capienda, remotas nationes, quas difficile movebat ope Satraparum.*

[b] *A nuntiis fide dignis* profectus *rumor.*

[c] *Ad exercitum* Darii *sese unà adjunxerunt.*

[d] *Ex utraque jugi parte tres enses affixerant directos* antrorsum.

NOTÆ.

10. *Euphratem.*] De Euphrate, Tigri, & Mesopotamia inferiùs l. 5. c. 1.

1. *Babylonem.*] De *Babylone* l. 5. c. 4. De *Bactrianis* l. 7. c. 16. De *Scythis* l. 7. c. 28. &c. De *India* l. 8. c. 29. Babylonem scribere malui, quam quod alii habent *Babyloniam*, quod Latini sermonis ratio facilius videtur admittere, *copias Babylonem contrahi*, quam *Babyloniam*. Ceterum haud satis apparet quo consilio Darius, tam longinquas gentes Babilonem acciverit, ut eas postmodum versus interiora regni eodem, quo venerant, itinere reduceret. Arrianus certe ad Arbela primo, tum per Lycum ad Gaugamela Darium adducit. Atque haud scio an ipse Curtius postea suam refellerit de Babylone sententiam, cum totius exercitus opes Arbelis à Dario veniente depositas scribit; quis enim non videt à tergo relinqui impedimenta debuisse? Cum ergo cis Arbela processerit, ut ipso teste Curtio infra demonstrabitur, necesse est illac transierit, ab Oriente, non ex Babylone veniens.

2. *Nam.*] Melius forte, *jam.*

3. *Dimidio.*] Hoc loco utemur infra ad cap. 47. ut errorem qui in Curtii numeros irrepsit, demonstremus, &, qua licet, corrigamus.

4. *Ferreis laminis.*] Vide l. 3. c. 28.

5. *Major.*] Et hoc argumentum erit vitiatæ in numerorum nota lectionis, c. 47.

6. *Temone.*] *Temo* lignum est oblongum inter duos equos medium, ab eo dictus, inquit Varro, quod plaustrum sive currum & jugum contineat, hoc est, alterum alteri committat. *Jugum* vero lignum aliud transversum extremo temoni commissum, cui boves, equi, leones,

ternos direxerant gladios : & inter radios rotarum plura ſpicula eminebant in adverſum : aliæ deinde [7] falces ſummis rotarum orbibus hærebant ; & aliæ in terram dimiſſæ, quidquid obvium concitatis equis fuiſſet, amputaturæ.

XXXV. Hoc modo inſtructo exercitu ac perarmato, Babylone copias movit. A parte dextra erat Tigris nobilis fluvius ; lævam tegebat Euphrates : agmen Meſopotamiæ campos impleverat. Tigri deinde ſuperato, quum audiſſet haud procul abeſſe hoſtem ; Satropatem equitum præfectum cum mille delectis præmiſit. Mazæo prætori [1] ſex millia data, quibus tranſitu [2] amnis arceret. eidem mandatum, ut regionem quam Alexander eſſet aditurus, [3] popularetur atque ureret. quippe credebat inopia debellari poſſe nihil habentem, niſi quod rapiendo occupaſſet : ipſi autem commeatus alii terra, alii Tigri amne ſubvehebantur. Jam pervenerat ad [4] Arbela vicum, [a] nobilem

INTERPRETATIO.

[a] Quem *ſua ſtrage celebrem redditurus* erat.

NOTÆ.

&c. colligantur. Ex ſumma igitur, hoc eſt, extrema temonis parte antrorſum eminebat haſta ferro armata ; ex jugi verò parte utraque terni gladii.

7. *Falces.*] Non ſatis apparet quid ſibi velit hoc loco Curtius : nec ipſe forte quid ſcriberet ſatis intellexit, in apparatu bellico pugniſque deſcribendis, haud admodum peritus. Ut ut eſt, falces illæ rotarum orbibus affixæ ſic debuerunt ad latus utrinque protendi, ut motu ſuo ampliorem, quam ipſæ rotæ, circulum non deſcriberent ; alioqui nullo pacto ad curruum motum accommodari potuerunt.

1. *Sex millia.*] Tria ſolum data apud Arrianum lego.

2. *Tranſitu amnis,*] Euphratis, quem ad Thapſacum trajecit Alexander.

3. *Popularetur.*] Ea fortè cauſa fuerit cur Alexander, ut Arrianus obſervat, non recta via ab Euphrate, quem ad Thapſacum trajecerat, Babylonem contenderit ; ſed in lævam divertens, iter ceperit & ducendo exercitui commodius, & pabulis abundantius.

4. *Arbela vicum.*] Primum de nomine ipſo, tum de re quærendum eſt. *Arbellam* legunt nonnulli ; alii *Arbella* : rectius, opinor, *Arbela* ſcripſerimus, Græcos ſecuti, apud quos paſſim ἄρβηλα, plurali numero legimus. Nec verò apud Plutarchum ἄρβιλα reperio, quod dixerat Ortelius. Proximum eſt ut de hujus urbis ſitu dicamus : urbem enim jam tum fuiſſe, non vicum duntaxat, disertè docet Strabo l. 16. ſub initium ; & nos infra ex ipſo Curtio oſtendemus. Arbela igitur, unde vicina regio *Arbelis*, non modo trans Tigrim, ſed etiam ultra Lycum fuiſſe, tam Strabo quam Arrianus docent. Ad Curtium quod attinet, cum hîc citra Lycum, alias ultra poſuerit, minimè dubium quin illo loco vere dixerit, ubi cæteros conſentientes habet ; hic autem fallatur, ubi optimis autoribus certæque rationi pugnat. Apud Strabonem lib. 16. duo ſunt quæ officere nobis videantur. Primum quod Arbela dicat ad Babyloniam pertinere, & circa illam eſſe : alterum, quod cum Arbelitidem Lyco fluvio diſterminet ab Aturia, trans Lycum Aturiam dicat eſſe. Ex quo conſequens videtur Arbela cis hunc fluvium fuiſſe, & Babyloni viciniora quam Aturiam. Verum ad primum quod attinet, Babyloniæ nomine Strabo Aſſyriam univerſam comprehendit, ad quam Arbela utique pertinebant. Jam verò, quod erat alterum, cum ab India ad Perſidem, à Perſide ad Aſſyriam ac Meſopotamiam ordine progrediatur Geographus, merito

sua clade facturus. hic commeatuum sarcinarumque majore parte deposita, [5] Lycum amnem ponte junxit, & per dies quinque, [6] sicut ante Euphratem, trajecit exercitum. Inde [7] octoginta fere stadia [8] progressus, ad alterum amnem, [9] *Bumelo* nomen est, castra posuit. [b] Opportuna explicandis copiis regio erat, equitabilis & vasta planicies. ne stirpes quidem & brevia virgulta operiunt solum: [c] liberque prospectus oculorum etiam quæ procul recessere, [10] permetitur: Itaque si qua campi eminebant, jussit æquari, [d] totumque fastigium extendi.

XXXVI. Alexandro, qui numerum copiarum ejus, quantum procul conjectari poterant, æstimabant; vix fecerunt fidem, tot millibus cæsis, [1] majores copias esse reparatas. Ceterum omnis periculi, & maxime multitudinis contemptor, [2] undecimis castris pervenit ad

INTERPRETATIO.

[b] *Idoneus extendendæ aciei locus erat, & aptus equitatui campus.*

[c] *Visus nulla re prohibitus, etiam ea, quæ longe remota sunt, pertingit.*

[d] *Omnem* collium *eminentiam complanari.*

NOTÆ.

factum ab eo ut Aturiam trans Lycum esse diceret; venientibus scilicet ex Perside, cujus respectu loquitur. Quare vel ex hoc loco manifestum apparet quod diximus, trans Lycum Arbela fuisse sita. Quod hic notatum oportuit, ut ex eo postmodum intelligas quam parum sibi Curtius constet. Nam quod aliqui suspicantur hic ab eo non *Arbela*, sed *Gaugamela* scriptum fuisse, quia & *vicum* vocat, & *clade Darii nobilem*; hoc inquam, nullo argumento, nullo teste dicitur; ac ut verum esset, nihilominus peccasset Curtius, qui paulo post præter Arbela dicit Tigrim ab Alex. esse trajectum.

5. *Lycum.*] Lycus, ut modo dixi, Assyriæ fluvius Aturiam sive, ut alii putant, Assyriam proprie dictam ab Arbelitide dividit, Strabone teste; pauloque post in Tigrim se exonerat. Caprum ab aliquibus vocari ferunt: sed Strabo & Ptolemæus utrumque distingunt.

6. *Sicut.*] Hæc verba *sicut ante Euphratem*, temere à sciolo quopiam intrusa suspicatur Freinshemius; nec immerito. Nam & nimium exilem observationem continent, & hiulcam efficiunt orationem. Ad quod enim verbum referas? Maluit Accidalius, ut ea retineret, *exercitum* rejicere; sed si quid immutandum, minus hoc, quam illa, displicet.

7. *Octoginta.*] Milliaria decem, hoc est, paulo plus tribus leucis quas nostri communes vocant.

8. *Progressus.*] Habent aliqui Mss. *Profectus.* Progressum intelligit, sive profectum recedendo orientem versus, & regni interiora; quod secus esse ostendimus.

9. *Bumelo.*] Legunt alii *Bumado*, aut *Boumelo*, quorum utrumque apparet factum ex Βούμηλος, facili mutatione τοῦ λ in δ.

10. *Permetitur.*] Modii lectionem repræsentamus, quod vulgata, *permittitur*, tolerari non posset. Nisi forte cum Junio legere malis, *ad ea quæ procul recessere, permittitur*, id est, *transmittitur*; quo sensu verbum hoc à Sisenna usurpatum tradunt.

1. *Majores.*] Ex hoc quoque loco infra colligemus mendum in numeros Curtianos irrepisse, ubi Darii copias recenset.

2. *Undecimis.*] Vide l. 3. c. 16. quo vero ex loco ad Euphratem & Thapsacum undecimis castris pervenisse velit, parum liquet. Certe aliunde quam Tyro numeranda sunt. Quis enim putet grave impedimentis agmen undecim diebus quinque forte stadiorum millia, hoc est milliaria 625. confecisse?

Euphratem : quo [3] pontibus juncto equites primos ire, phalangem sequi jubet. [a] Mazæo, qui ad inhibendum transitum ejus, cum sex millibus equitum occurrerat; non auso periculum sui facere. Paucis deinde, non ad quietem, sed ad reparandos animos diebus datis militi, strenue hostem insequi cœpit : metuens ne interiora regni sui peteret; sequendusque esset per loca omni [4] solitudine atque inopia vasta. Igitur [5] quarto die præter [6] Arbela penetrat ad Tigrim. Tota regio ultra amnem recenti fumabat incendio : quippe Mazæus quæcumque adierat, haud secus quam hostis urebat. Ac primo caligine, quam fumus effuderat, obscurante lucem; insidiarum metu substitit: deinde ut speculatores præmissi tuta omnia nunciaverunt; paucos equitum ad tentandum [7] vadum fluminis præmisit: cujus altitudo primo summa equorum pectora; mox, ut in medium alveum ventum est, cervices quoque æquabat. [b] Nec sane alius ad Orientis plagam tam violentus invehitur; multorum torrentium non aquas solum, sed etiam saxa secum trahens. itaque à [8] celeritate qua defluit, *Tigri* nomen est inditum : quia [9] Persica lingua *Tigrim* sagittam appellant.

INTERPRETATIO.

[a] *Cum Mazæus non esset ausus vires suas experiri.*

[b] *Nec ullum* aliud *flumen in Oriente, tam rapide fertur.*

NOTÆ.

3. *Pontibus.*] Fuisse jam ibi pontem ad Thapsacum tradit Arrianus, sed qui ad ulteriorem ripam non pertingeret. Hunc à Mazæo desertum suppleri jussit, qua parte imperfectus erat, additis etiam aliis.

4. *Solitudine.*] Quam alibi locorum natura fert, alibi Darius de industria faceret incendio & vastitate.

5. *Quarto die.*] Et hoc incredibile, tantum itineris quatuor diebus confectum, quantum, Eustathio teste, ad septimum diem fortis & celer viator possit absoluere. Certe Strabo l. 16. à Thapsaco ad Tigrim stadia numerat 2400.

6. *Præter Arbela.*] Mira hoc loco Curtii nostri oscitantia, qui Arbela cũ paulo ante trans Tigrim collocarit, nunc Tigrim ipsum *præter Arbela* ponit. Sunt qui ita excusent, quasi *præter Arbela* dixerit trajectum Tigrim, quod hic flexu quodam Orientem versus procurreret, ultra quam Arbela sita erant; ut merito scribere potuerit præter eam urbem transmissum fuisse ab Alexandro fluvium, quamvis ipsa ultra Tigrim esset. Verum hæc sententia præter quam quod gratis, imo hercle ingratiis, Curtio affingitur, falsa est ipsa per se, uti supra demonstravimus ad cap. 35.

7. *Vadum.*] Diodorus quoque vado trajectum narrat. sed Arrianus l. 7. negat Tigrim usquam vado transmeabilem esse.

8. *A celeritate.*] De ipso Tigri inferius l. 5. c. 2. nunc ad nomen quod attinet rationemque nominis, Curtio consentiunt Strabo, l. 11. & Plinius l. 6. c. 27. atque alii. Isidorus autem l. 13. c. 21. ab animali Tigride nomen ductum censet, propter velocitatis similitudinem. Utrumque verum esse potest, ut à sagitta animal, ab animali fluvius appellationem sortitus fuerit. Ut ut est, de ejus incredibili celeritate videri quoque potest Plinius l. 8. c. 8.

9. *Persica.*] Medorum lingua *Tigrim* sagittam esse alii tradunt; sed Persæ nimirum passim apud antiquos Medi vocantur, propter gentis & imperii affinitatem, ut non mirum sit idem utrisque vocabulum fuisse commune.

XXXVII. Igitur pedes velut divisus [1] in cornua, [2] circumdato equitatu, [3] levatis super capita armis, haud ægre ad ipsum alveum penetrat. Primus inter pedites rex egressus in ripam, vadum militibus manu, quando vox exaudiri non poterat; ostendit. [a] sed gradum firmare vix poterant, quum modo saxa lubrica vestigium fallerent; modo rapidior unda subduceret. Præcipuus erat labor eorum, qui humeris onera portabant: quippe quum semetipsos regere non possent; in rapidos gurgites incommodo onere auferebantur. & dum sua quisque spolia consequi studet; major inter ipsos, quam cum amne orta luctatio est: cumulique sarcinarum passim fluitantes plerosque [4] perculerant. Rex monere ut satis haberent, arma retinere; cetera se redditurum. Sed neque consilium, neque imperium accipi poterat: obstrepebat hinc metus; [5] præter hunc invicem [6] vocantium mutuus clamor. Tandem qua leniore tractu amnis aperit vadum, emersere: nec quidquam præter paucas sarcinas desideratum est.

XXXVIII. Deleri potuit exercitus, si quis ausus esset vincere: sed perpetua fortuna regis avertit inde hostem. Sic [1] Granicum tot millibus equitum peditumque in ulteriore stantibus ripa superavit: sic angustis in Ciliciæ callibus tantam multitudinem hostium. [a] Audaciæ quoque quâ maximè viguit, ratio minui potest; quia nunquam

INTERPRETATIO.

[a] *Sed firmo gressu niti ægre poterant, quod nunc saxa levia subducerent se pedibus, nunc violentior aqua* illos *disturbaret.*

[a] *Nimia quoque fiducia culpa minui ex eo potest, quod nunquam hoc in quæstionem venit, an sine ratione* aliquid *suscepisset.*

NOTÆ.

1. *In cornua.*] Cornu quid sit in exercitu diximus l. 3. c. 5.

2. *Circundato.*] A sinistra quidem, ut fracta equorum objectu rapiditas fluvii faciliorem peditibus transitum præberet. A dextra fortasse, ut si quos istorum vis fluminis abriperet, ab equitatu exciperentur, ac sublevarentur, quod à se factum in re simili, cum Iberum amnem trajiceret, scribit ipse C. Cæsar 1. de bello Civ. Plura sunt ejus generis exempla.

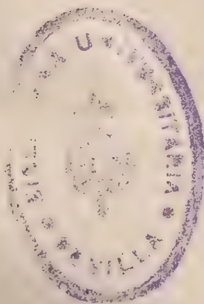
3. *Levatis super.*] Atqui Diodorus l. 17. Alexandrum ait, ut vehementiæ undarum obsisteret, *manus inter se arctè conserere, totamque corporum molem veluti jugo connexam habere* milites jussisse. Quod sanè levatis super capita armis, aut sarcinis facere non poterant, nisi forte ad summum bini.

4. *Perculerant.*] Amissæ rei dolore & recuperandæ desiderio, Malim tamen propriè sumere, ut *perculerant* idem sit ac *incurrendo prostraverant.*

5. *Præter hunc.*] Aptior videri poterat Accidalii lectio, expuncto *præter*, sic restituentis, *hinc metus, hinc invicem, &c.* Sed Freinshemius vulgatam retineri posse censuit, etsi ab usitata loquendi formula paululum abhorrentem.

6. *Vocantium.*] Non dubitavi, eodem autore Freinshemio, sic restituere, pro *natantium*, quod vulgo legebatur. Primum enim non natatu sed vado transitum est, deinde quid illud est, *invicem natare*? Contra vero quam appositè dicetur *invicem vocantium mutuus clamor*?

1. *Granicum.*] V. Supplem. l. 2. c. 5. *Ciliciæ.*] l. 3. c. 9. & seq.

in discrimen venit, [2] an temerè fecisset. [3] Mazæus, qui, si transeuntibus flumen supervenisset, haud dubiè oppressurus fuit incompositos; in ripa demum, & jam perarmatos, adequitare cœpit. Mille admodum equites præmiserat. quorum paucitate Alexander explorata, deinde contempta; præfectum [4] Pæonum equitum Aristona *laxatis habenis invehi* jussit. Insignis eo die pugna equitum, & præcipue Aristonis fuit: præfectum equitatus Persarum Satropatem, directâ [5] in gutture hastâ transfixit; fugientemque per medios hostes consequutus, ex equo præcipitavit, & obluctanti caput gladio dempsit: quod relatum magna cum laude ante regis pedes posuit.

XXXIX. Biduo ibi rex [1] stativa habuit: [a] in proximum deinde iter pronunciari jussit. Sed primâ fere [2] vigiliâ luna [3] deficiens, primum nitorem sideris sui condidit; deinde sanguinis colore [4] suffuso lumen omne fœdavit: [b] solicitisque sub ipsum tanti discriminis casum ingens religio, & ex ea formido quædam incussa est. *Diis invitis in ultimas terras trahi se* querebantur. *jam nec* [5] *flumina posse adiri; nec sidera pristinum præstare fulgorem: vastas terras, deserta omnia occurrere: in unius hominis jactationem tot millium sanguinem impendi. fastidio esse patriam;* [6] *abdicari Philippum patrem;* [7] *cœlum* [c] *vanis cogi-*

INTEPRETATIO.

[a] *In crastinum* diem.

[b] *Cum jam essent anxii propter imminens tanti prœlii periculum, vehemens religionis sensus, atque ex eo natus pavor quidam eos invasit.*

[c] *Divinos honores insana spe* ab eo *affectari.*

NOTÆ.

2. *An temere.*] Adeo constanter felix fuit, ut ne in mentem quidem venerit dubitare quidquámne temerè fecisset.

3. *Mazæus, qui.*] Ita plerique omnes tum Mss. tum excusi; ut necessario suppleri debuerit verbum *fuit*, quod deerat. Legi etiam posset, utraque voce rejecta, *qui & fuit.*

4. *Pæonum.*] Pæones Macedoniæ populi Occidentem inter ac Septentrionem, infra Axii amnis fontes.

5. *In gutture.*] Placeret alicui forte *in guttur*, sed retineri potest vulgata lectio, sive dicas *in gutture transfixit* sive *directa in gutture*; ut docuimus l. 3. c. 11.

1. *Stativa.*] A *stando* castra dicta sunt *stativa*, quod in iis exercitus staret, sive consisteret. Sed vox *castra* plerumque supprimitur.

2. *Vigilia.*] De vigiliis earumque numero dictum est ad l. 3. c. 20. *Discrimen*, ibid. c. 30.

3. *Luna deficiens.*] Incidit Lunæ defectus hic in diem Septembris vigesimum, hujus Olymp. 112. an. 2. diebus ante pugnam undecim, Plutarcho teste. Commissum igitur prœlium ipsis Calendis Octobris.

4. *Suffuso.*] Malunt alii *suffusa.*

5. *Flumina.*] Et tamen Euphratem ac Tigrim trajecerant. Hoc ergo aiebant, solito difficiliùs transiri flumina.

6. *Abdicari.*] Quia Jove natum credi se volebat. Vim porro quandam peculiarem Raderus hoc loco subesse putat huic verbo *abdicari*; quia cum parentum proprie sit *abdicare* liberos, contra Alexander parentem Philippum abdicaret.

7. *Cœlum.*] Quod inani ambitione divinitatis opinionem honoresque affectaret.

gitationibus peti. Jam [d] [8] pro ſeditione res erat : quum ad omnia interritus , duces principeſque militum frequentes adeſſe prætorio ; [9] Ægyptioſque vates , quos cœli ac ſiderum [10] peritiſſimos eſſe credebat , quid ſentirent , expromere jubet. At illi , qui [e] ſatis ſcirent , temporum orbes implere deſtinatas vices : lunamque deficere quum , aut [11] terram ſubiret ; aut [12] ſole premeretur : rationem quidem ipſis perceptam non edocent vulgus ; ceterum adfirmant [13] *ſolem Græcorum , lunam eſſe Perſarum : quoties illa deficiat , ruinam ſtragemque illis gentibus portendi.* veteraque [14] exempla percenſent Perſidis regum , quos adverſis diis pugnaſſe , lunæ oſtendiſſet defectio. Nulla res efficacius multitudinem regit , quam ſuperſtitio : alioqui impotens , ſæva , mutabilis ; ubi vana religione capta eſt , melius vatibus , quam ducibus ſuis paret. Igitur edita in vulgus Ægyptiorum reſponſa [f] rurſus ad ſpem & fiduciam erexere torpentes.

XL. Rex impetu animorum utendum ratus , ſecunda vigilia caſtra movit : dextra Tigrim habebat ; à læva montes , quos [1] *Gordæos* vo-

INTERPRETATIO.

[d] *Inſtar ſeditionis habebat* ille motus.

[e] *Cum probe noſſent annorum periodos perficere ordinatos curſus , & Lunam eclipſim pati cum vel terræ ſubjacet , vel Soli ſupponitur ; cauſam eclipſis ſibi notam non aperiunt coram vulgo* militum , *ſed , &c.*

[f] *Iterum ad fiduciam & audaciam traduxerunt eos , qui* antea *languebant* metu.

NOTÆ.

8. *Pro.*] Legunt alii *prope ſeditionem*, eodem ſenſu.

9. *Ægyptios.*] Solum à Rege conſultum Ariſtandrum meminit Arrianus, autoremque fuiſſe ut illo ipſo menſe pugnaretur ; quod ita factum eſt , ſi Lunarem Græcorum menſem attendas.

10. *Peritiſſimos.*] Fuerunt hi revera peritiſſimi Aſtronomiæ ; quam ſive ipſi à Chaldæis , ſive Chaldæi ab ipſis , ut vult Joſephus , acceptam , Græcis deinde tradiderunt.

11. *Terram.*] Terram ſubire Luna Curtio dicitur, cum in umbram terræ incidens, ſolis luce privatur : cum alioqui nunquam infra terram proprie dicatur exiſtere, quæ ipſa potius infra lunam eſt.

12. *Sole.*] Aut falſo aut improprie dictum. Impropriè , ſi deficere Lunam voluit Curtius : quoties Soli ſubjecta , qua parte nobis obverſa eſt , luce caret : id enim Lunæ *ſilentium* , non *defectio* dicitur. Falſo , ſi Lunæ eclipſim eam vocat , cum Solis lumen interpoſitu ſuo nobis eripit : neque enim hæc Lunæ, ſed Solis eclipſis eſt.

13. *Solem.*] Hoc de induſtria , atque ex compoſito , ut apparet , commenti ſunt ad ſedandos militum animos ; quo fere modo apud Herodotum l. 7. Xerxis vates Solis defectionem in Græcorum perniciem interpretantur. Nec vero Perſarum magis numen , aut inſigne , aut ſymbolum Luna fuit , quam Græcorum : cum potius Solem illi præcipue venerarentur , infra cap. 50.

14. *Exempla.*] Aut falſa finxerunt , ut apud ignaros antiquitatis , aut ex veris falſum collegerunt. Quid enim ? ſi quando Perſarum cladem Lunæ aliqua præceſſit eclipſis , nunquámne Græci , nunquam aliæ gentes poſt ſimilem defectum male pugnarunt ?

1. *Gordæos.*] Legunt alii *Gordyæos*, nullo ad rem quod attinet , diſcrimine. Quos enim Strabo paſſim Gordyæos vocat , hi Ptolomæo Gordæi ſunt. Sed uterque Armeniæ montes intelligit , de quibus infra l. 5. c. 2. At hos non à læva , ſed à tergo potius habet qui ſecundo Tigri progreditur. Gordyæam quoque regionem Perſidis agnoſcit Stephanus , ſed ad

cant.

cant. Hoc ingresso iter speculatores qui præmissi erant, sub lucis ortum, *Darium adventare* nunciaverunt. Instructo igitur milite, & composito agmine antecedebat. Sed Persarum [2] exploratores erant mille fermè, qui [a] speciem agminis magni fecerant. quippe ubi explorari vera non possunt, falsa per metum [3] augentur. His cognitis rex cum paucis suorum assequutus agmen refugientium ad suos; alios cecidit, alios cepit: equitesque præmisit simul speculatum: simul ut ignem, quo barbari cremaverant vicos, extinguerent. quippe fugientes raptim tectis acervisque frumenti injecerant flammas: quæ quum in summo hæsissent, ad inferiora nondum penetraverant. Extincto igitur igne, plurimum frumenti repertum est: copia aliarum quoque rerum abundare ceperunt. Ea res ipsa militi ad persequendum hostem animum incendit. quippe urente & populante eo terram, festinandum erat, ne incendio cuncta [4] præriperet. In [5] rationem ergo necessitas versa; quippe [6] Mazæus, qui antea per otium vicos incenderat; jam fugere contentus, pleraque inviolata hosti reliquit. Alexander haud longiùs centum quinquaginta stadiis Darium abesse compererat. itaque ad satietatem quoque copiâ commeatuum instructus, quatriduo in eodem loco substitit.

XLI. Interceptæ deinde Darii literæ sunt; quibus Græci milites solicitabantur, ut regem interficerent, aut proderent: dubitavitque an eas [1] pro concione [a] recitaret? satis confisus Græcorum quoque

INTERPRETATIO.

[a] *Instar magni exercitus visi fuerant.*

[a] *Cum nova calamitas præteritorum* malorum *memoriam revocasset.*

NOTÆ.

Tigris ostia procul hinc dissitam. Gordæos vero montes circa Arbela qui reponat, video neminem, nisi Curtium; cujus dubia est in Geographicis autoritas. *Sogdianos* Arrianus vocat, qui Curtio Gordæi sunt, non minus aperto errore. Procul hinc Sogdiana, de qua Curtius l. 7. c. 37.

2. *Exploratores.*] Bongarsius aliique ex Mss. reponunt *moratores*, hoc est qui cæteris tardius recederent; quo sensu vox ea legitur apud Livium l. 21. quod quidem istis magis congruere videtur, qui non ad explorandum, sed ad vastitatem & incendia facienda cum Mazæo relicti erant.

3. *Augentur.*] Ita Modius & aliqui Mss. rectius meo judicio quam quod alii habent, *augurantur*. Frehinshemius autem conjecit, & tanquam Curtianum admisit, *figurantur*.

4. *Præriperet.*] Radero elegantius videtur *præciperet*; quod etiam aliqui tum Mss. tum impressi libri habent, eodem sensu.

5. *In rationem.*] Necessitas prohibendi hostis ne omnia incendio corrumperet, in rationem versa est propius urgendi.

6. *Quippe Mazæus,* Suspectum videri potest hoc, *quippe*, non solum quia paucis lineis jam tertio repetitum, sed etiam quia parum aptè cohæret. Neque enim properavit Alexander, quia Mazæus jam inviolatam regionem relinqueret; sed potius idcirco Mazæus reliquit, quod instantem videret Alexandrum. Verum facilius est reponendæ vocis sensum indicare quis esse debeat, quam vocem ipsam certo definire.

1. *Pro concione.*] Memorabile quod in re simili factum ab Eumene scribit Justinus l. 14. Sed iste, quia dissimulare non potuit scriptas contra se literas, cum totis castris sparsæ forent, callide finxit à se

erga ſe benevolentiæ ac fidei. Sed Parmenio deterruit; *non eſſe talibus promiſſis imbuendas aures militum: patere vel unius inſidiis regem: nihil nefas eſſe avaritiæ.* Sequutus conſilii [2] auctorem, caſtra movit. Iter facienti ſpado unus ex captivis, qui Darii uxorem comitabantur, deficere eam nunciat, & vix ſpiritum ducere. Itineris continui labore, animique ægritudine fatigata, inter ſocrus [3] & Virginum filiarum manus collapſa erat, deinde & extincta. Id ipſum nuncians alius ſupervenit. Et rex haud ſecus, quam ſi parentis ſuæ mors nunciata eſſet, crebros edidit gemitus: lacrymiſque obortis, quales Darius profudiſſet; in tabernaculum, in quo mater erat Darii, defuncto adſidens corpori, venit. Hic vero renovatus eſt mœror, ut proſtratam humi vidit. recenti malo priorum quoque admonita, receperat in gremium adultas virgines, magna quidem mutui doloris ſolatia, ſed quibus ipſa deberet eſſe ſolatio. In conſpectu erat [4] nepos parvulus, ob id ipſum miſerabilis, quod nondum ſentiebat calamitatem, maxima ex parte ad ipſum redundantem. Crederes Alexandrum inter ſuas [5] neceſſitudines flere, & ſolatia non adhibere, ſed quærere. cibo certe abſtinuit: omnemque honorem funeri, patrio Perſarum more ſervavit: dignus Hercule, qui nunc quoque tantæ manſuetudinis & continentiæ ferat fructum. Semel omnino eam viderat, quo die capta eſt; nec ut ipſam, ſed ut Darii matrem videret: eximiamque pulchritudinem formæ ejus non libidinis habuerat incitamentum, ſed gloriæ.

XLII. E ſpadonibus qui circa reginam erant, [1] Tyriotes [a] inter trepidationem lugentium, elapſus per eam portam quæ, quia ab hoſte [2] averſa erat, leviùs cuſtodiebatur; ad Darii caſtra pervenit: exceptuſque à vigilibus, in tabernaculum regis perducitur; gemens & veſte lacerata. Quem ut conſpexit Darius, multiplici doloris

INTERPRETATIO.

[a] *Inter tumultum plangentium* mortuam.

NOTÆ.

ſcriptas tentandi ſuorum cauſa; Alexandro tale commentum opus non fuit, qui clàm interceptas ſolus viderat. *Interdum inſidiarum remedium eſt, ſi non intelligantur.* Tacit. Annal. 14.

2. *Auctorem.*] Parmenionem.

3. *Socrus.*] Siſygambis, matris Darii. *Filiarum.*] Ejuſdem Regis.

4. *Nepos.*] Ochus Darii filius jam fere octennis puer; quippe ante duos circiter annos captus Iſſica pugna, cum prope ſexennis eſſet. l. 3. c. 30.

5. *Neceſſitudines.*] Agellius l. 13. c. 3. eos refellit qui *neceſſitatem* ac *neceſſitudinem* negant promiſcuè accipi, quaſi *neceſſitas* ſit ſolum vis quæpiam premens & cogens, *neceſſitudo* autem vis quædam & vinculum religioſæ conjunctionis. Fatetur tamen *neceſſitatem* pro jure officioque obſervantiæ affinitatiſque, infrequens eſſe.

6. *Incitamentum.*] Al. Invitamentum. *Gloriæ.*] Quam ex ſua continentia capturus erat.

1. *Tyriotes.*] *Tireum* vocat Plutarchus.

2. *Averſa.*] Decumanam vocabant Romani, oppoſitam Prætoriæ, quæ hoſtem reſpiciebat.

expectatione commotus, & quid potissimum timeret, incertus; *Vultus tuus*, inquit, [b] *nescio quod ingens malum præfert: sed cave miseri hominis auribus parcas. didici enim esse infelix: & sæpe calamitatis solatium est nosse sortem suam. Num, quod maxime suspicor, & loqui timeo,*[c] *ludibria meorum nuntiaturus es; mihi & ut credo, ipsis quoque, omni graviora supplicio?* Ad hæc Tyriotes, *istud quidem procul abest*, inquit: *quantuscumque enim reginis honor ab iis qui parent haberi potest, tuis à victore servatus est: sed uxor tua paulo ante excessit è vita.* Tum vero non gemitus modo, sed etiam ejulatus totis castris exaudiebantur: nec dubitavit Darius, quin interfecta esset, quia nequisset contumeliam pati. exclamatque amens dolore; *quod ego tantum nefas commisi, Alexander? quem tuorum propinquorum necavi,*[d] *ut hanc vicem sævitiæ meæ reddas? Odisti me non* [3] *quidem provocatus: sed finge justum intulisse te bellum; cum fœminis ergo agere debueras?* Tyriotes adfirmare *per deos patrios*, [e] *nihil in eam gravius esse* [4] *consultum: ingemuisse etiam Alexandrum morti, & non parcius flevisse,* [5] *quam ipse lacrymaretur.* Ob hæc ipsa amantis animus in solicitudinem suspicionemque revolutus est, [f] desiderium captivæ profecto à consuetudine stupri ortum esse conjectans. Submotis igitur arbitris uno duntaxat Tyriote retento, jam non flens, sed suspirans; *videsne in te, Tyriote*, [g] *locum mendacio non esse? tormenta jam hic erunt, sed ne expectaveris per deos; si quid tui tibi regis reverentiæ est: num quod & scire expeto, & quærere pudet; ausus est & dominus, & juvenis?* Ille quæstioni corpus offerre; deos testes invocare; [7] caste sancteque habitam esse reginam. Tandem ut fides facta est, vera esse quæ adfirmaret spado; [8] capite velato diu flevit: manantibusque adhuc lacrymis, veste ab ore

INTERPRETATIO.

[b] *Grande aliquod malum portendit.*
[c] *Uxoris aut filiarum dedecora, quæ &c.*
[d] *Ut hoc modo ulciscaris crudelitatem meam.*
[e] *Nihil in ejus vitam per vim attentatum esse.*
[f] *Dolorem* Alexandri *de captivæ* morte.
[g] *Fallendi spem tibi nullam esse.*

NOTÆ.

3. *Non quidem.*] Quamvis nulla injuria lacessitus prior à me fueris. *Agere.*] Bellum.
4. *Consulium.*] Hic *consulere*, idem est atque *decernere, statuere.* Alias, *consilium petere*, alias *prospicere*, alias *deliberare.* Dicitur etiam *gravius de se consulere*, eodem sensu atque, *in se.*
5. *Quam ipse.*] Darius. *Amantis.*] Ejusdem Darii. *Captivæ.*] Reginæ.
6. *Reverentiæ.*] Multi *reverentia* legunt; quo magis suspicor scribendum fuisse, *si qua tibi tui regis reverentia est.*
7. *Caste.*] Idem affirmant Justinus, & Plutarchus non uno in loco: sed iidem cum ex partu mortuam tradant, Curtium refellunt, qui ad hoc usque tempus ejus mortem distulerit, hoc est, ad duos ferme, postquam capta erat, annos. Melius Arrianus, qui paulo post Issicum prœlium mortuam scribit.
8. *Capite.*] In gravi luctu caput obnubere adducta vestis lacinia multis gentibus commune fuit. David Absalonem fugiens operto cum suis pariter omnibus capite incedebat 2. Reg. 15. Idem apud Senecam Megara, Herc. Fur. act. 2. sc. 3.

rejecta, ad cœlum manus tendens; *dii patrii*, inquit, *primum mihi stabile regnum: deinde, si de me jam transactum est; precor, ne quis Asiæ rex sit, quam iste tam justus hostis, tam misericors victor.*

XLIII. Itaque quamquam pace frustra [1] bis petita, omnia in bellum consilia converterat; victus tamen continentia [2] hostis, ad nouas pacis conditiones ferendas decem legatos cognatorum principes misit: quos Alexander, consilio advocato, introduci jussit. E quibus maximus natu; *Darium*, inquit, *ut pacem à te jam hoc tertio peteret, nulla vis subegit: sed justitia & continentia tua expressit. Matrem, conjugem, liberosque ejus, nisi quod sine illo sunt, captos esse non sensit: pudicitiæ earum quæ supersunt, curam haud secus quam parens agens, reginas appellas: speciem pristinæ fortunæ retinere pateris. Vultum tuum video, [3] qualis Darii fuit quum dimitteremur ab eo: & ille tamen uxorem, tu hostem luges. Jam in acie stares nisi cura te sepulturæ ejus moraretur. Et quid mirum est, si tam ab amico animo pacem petit? quid opus est armis, inter quos odia sublata sunt? [4] Antea imperio tuo destinabat Halyn amnem, qui Lydiam terminat. Nunc quidquid inter Hellespontum & Euphratem est, in dotem filiæ offert, quam tibi tradit. Ochum filium, quem habes, pacis & fidei obsidem retine: matrem & duas virgines filias redde: [5] pro tribus corporibus tria millia [6] talentûm auri precatur accipias. Nisi moderationem animi tui notam haberem; [7] non dicerem hoc esse tempus, quo pacem [a] non dare solùm, sed etiam occupare deberes. Respice quantum post te reliqueris: intuere quantum petas! P*ERICULOSUM est prægrave imperium: difficile est continere,*

INTEPRETATIO.

[a] *Non modo concedere* petenti, *verum etiam ultro postulare.*

NOTÆ.

1. *Bis petita.*] Semel petierat post pugnam Issicam l. 4. 2. Iterum, capta Tyro, ibid. 18.

2. *Hostis.*] Alexandri.

3. *Qualis.*] Hoc est, non minus tristem, quam Darii vultus erat.

4. *Antea.*] Supra, cap. 18. *Halys* fluvius, ibid. *Lydia*, l. 3. 9. *Hellespontus* l. 3. 3. *Euphrates* l. 5. 2. Hæc oblata per secundas literas Arrianus scribit l. 3. sed Curtio Justinus consentit l. 11.

5. *Pro tribus.*] Arrianus hoc à Dario scriptum ponit ad Alexandrum secundis epistolis, cum adhuc Tyrum obsideret; Justinus quoque ad secundam legationem refert.

6. *Talentum auri.*] Hoc est triginta sex millia talentorum argenti, ut videre est ex iis quæ diximus de talentis l. 3. c. ult. Neque enim scriptum puto à Curtio, quod hic aliqui legunt, *triginta millia*; vel certe *argenti* legendum, non *auri*, quum Diodorus, quem noster ferme sequitur, *tria* solum millia scripserit; Plutarchus mille tantum. Sane vix credibile est offerri à Dario potuisse trecentorum & sexaginta millium talentûm summam; quantam ne in universis quidem ejus thesauris repertam legimus.

7. *Non dicerem.*] Veritus ne, si minus esses moderato animo, aut irrita aut ingrata tibi forent quæ dicturus sum. Alii negationem expungunt, quod non absurdum quoque sensum potest efficere; sed aptior est vulgatæ lectionis sententia.

[b] *quod capere non possis. Videsne ut navigia* [c] *quæ modum excedunt, regi nequeant? Nescio an Darius ideo tam multa amiserit, quia* NIMIÆ *opes magnæ jacturæ locum faciunt.* [d] FACILIUS *est quædam vincere, quam tueri? quam Hercule expeditius manus nostræ rapiunt, quam continent. Ipsa mors uxoris Darii te admonere potest* [8] *minus jam misericordiæ tuæ licere, quàm licuit.*

XLIV. Alexander, legatis excedere tabernaculo jussis, [a] quid placeret, ad consilium refert. Diu nemo quid sentiret ausus est dicere, incerta regis voluntate. Tandam Parmenio [1] *ante suasisse*, ait, *ut captivos apud Damascum redimentibus redderet; ingentem pecuniam potuisse redigi ex iis* [b] *qui multi vincti virorum fortium occupaverant manus. Et nunc magnopere censerem ut unam anum, & duas puellas, itinerum agminumque impedimenta, tribus millibus talentis auri permutet. Opimum regnum* [c] *occupari posse conditione, non bello: nec quemquam alium inter* [2] *Istrum & Euphratem possedisse terras ingenti spatio intervalloque discretas. Macedoniam quoque respiceret potius, quam Bactra & Indos intueretur.* ingrata oratio regi fuit. Itaque ut finem dicendi fecit; *& ego*, inquit, *pecuniam quam gloriam mallem, si Parmenio essem.* [[3] *Nunc Alexander de paupertate securus sum: & me non mercatorem memini esse; sed regem.*] *Nihil quidem habeo venale; sed fortunam meam utique non vendo. Captivos si placet reddi, honestius dono dabimus, quam pretio remittemus.*

INTERPRETATIO.

[b] *Quæ complecti nequeas.*
[c] *Quorum nimia amplitudo est.*
[d] *Aliqua sunt quæ facilius acquiruntur* bello, *quam servantur.*
[a] *In* suorum *consilio quærit, quid* ipsis *optimum videretur.*
[b] *Quibus captivis* custodiendis *multi fortes viri distinebantur.*
[c] Pacis *conditionibus obtinere sine prœlio.*

NOTÆ.

8. *Minus jam.*] Hoc ipsum jam ante Alexander doluerat, si Plutarcho credimus.

1. *Ante suasisse.*] Hoc enim suaserat, teste Arriano, jam tum cum apud Tyrum agenti secundæ à Dario literæ allatæ sunt, quibus decem talentum millia offerebat, pro matre, uxore, ac liberis; & quidquid terrarum inter Græcum mare, atque Euphratem jacet. Ceterum obliquam esse Parmenionis orationem, quod recte Budæus animadvertit, nemo inficiabitur, qui totam attentius legerit. Quomodo enim directa conveniunt ista, *potuisse, possedisse, respiceret, intueretur, &c.* quam desultorium & inconstantem sermonem efficerent? Itaque nihil dubitandum fuit quin pro *suasissem, censerem, permutes*, legi debeat *suasisse, censere, permutet. Tribus.*] Cap. sup. *Millibus tal.*] Vide l. 5. c. 19.

2. *Istrum.*] Ister, aliàs *Danubius*, Europæ fluviorum maximus in Alpibus oritur & per Germaniam, Pannoniamque decurrens, in Pontum Euxinum pluribus ostiis effunditur. Germani *Donavv* appellant. *Euphrates* l. 5. c. 2. *Bactra* l. 7. c. 16. *India* l. 8. c. 29.

3. *Nunc.*] Totum hoc comma Freinshemio non placet, quod præcedentis sententiæ venustatem nimia explicatione corrumpat: itaque insititium suspicatur.

XLV. Introductis deinde legatis ad hunc modum respondit: *Nunciate Dario,* [1] *[gratiarum actionem apud hostem supervacaneam esse: &] me quæ fecerim clementer & liberaliter, non amicitiæ ejus tribuisse, sed naturæ meæ. [nec adversus calamitates; sed adversus hostium vires contendere.] Bellum cum captivis & feminis gerere non soleo. armatus sit oportet, quem oderim. Quod si saltem pacem bona fide peteret; deliberarem forsitan an darem. verumenimvero, quum modo* [2] *milites meos literis ad proditionem; modo amicos ad perniciem meam pecunia solicitet: ad internecionem mihi persequendus est, non ut justus hostis, sed ut* [3] *percussor & veneficus. Conditiones vero pacis quas fertis, si accepero, victorem eum faciunt. Quæ post Euphratem sunt, liberaliter donat: ubi igitur me adfamini? nempe ultra Euphratem sum. summum ergo dotis quam promittit terminum castra mea transeunt. Hinc me depellite, ut sciam vestrum esse, quod ceditis. Eadem liberalitate dat mihi filiam suam: nempe quam scit alicui* [4] *servorum suorum nupturam:* [a] *multum vero mihi præstat, si me Mazæo generum præponit! Ite, nunciate regi vestro; & quæ amisit, & quæ adhuc habet, præmia esse belli:* [b] *hoc regente utriusque terminos regni, id quemque habiturum, quod proximæ lucis assignatura fortuna est. [Et me in Asiam non venisse, ut ab aliis acciperem; sed ut aliis darem. Si secundus, & non par mihi vellet haberi; facerem forsitan quæ petit. ceterum, nec mundus duobus solibus potest regi: nec duo summa regna salvo statu terrarum potest habere. Proinde aut deditionem hodie; aut in crastinum bellum paret: nec aliam sibi quam expertus est, polliceatur fortunam.]* Legati respondent; *quum bellum in animo sit,* [c] *facere eum simpliciter, quod spe pacis non frustraretur, ipsos*

INTERPRETATIO.

[a] *Plurimum scilicet mihi gratificatur.*

[b] *Postquam illud definierit amborum imperiorum limites, utrumque* nostrûm *id possessurum* esse *quod crastinæ pugnæ sors adjudicatura est.*

[c] *Illum sincere agere.*

NOTÆ.

1. *Gratiarum.*] Quæ uncis deinceps inclusimus passim, in hanc orationem ex Justino inculcata sunt, non ab ipso Curtio quidem (is enim Justino antiquior est) sed ab imperitis forte librariis, quos aliqui in editionibus suis secuti sunt; cum in optimis codicibus mss. atque impressis non legantur.

2. *Milites.*] Paulo ante, cap. 41. *Amicos.*] Sic quidem Parmenio ad Alexandrum scripserat de Philippo, l. 3. c. 13. Et Nabarzanis literæ ad Sisenem interceptæ, ibid. cap. 41. quas autore Dario scriptas Alexander credidit, vel certe videri voluit credere.

3. *Percussor.*] Inserendum fuisse, &, jampridem viderat Acidalius. *Percussorem* vocat, quia milites ad necem ferro inferendam; *veneficum* quia medicos ad toxicum miscendum solicitasset. Quo magis adducor ut credam veram esse conjecturam Acidalii, pro *amicos* legendum *medicos.*

4. *Servorum.*] Servos appellat quosvis Persicorum regum imperio subditos, quantumvis aliunde gratia opibusque pollentes; hic enim Orientalium ferme regum hodieque mos est, suos omnes pro servis habentium: & illarum gentium ingenia sunt ad servitutem facta.

petere, quamprimum dimittantur ad regem: eum quoque bellum parare debere. Dimiſſi nunciant, adeſſe certamen.

XLVI. Ille quidem confeſtim Mazæum cum tribus millibus equitum, ad itinera quæ hoſtis petiturus erat, occupanda præmiſit. Alexander corpori uxoris ejus juſtis [1] perſolutis, omnique graviore comitatu intra eadem munimenta cum modico præſidio relicto; ad hoſtem contendit. In duo cornua diviſerat peditem; in utrumque latus equite circundato: impedimenta ſequebantur agmen. Præmiſſum deinde concitis [2] equitibus Menidam jubet explorare, ubi Darius eſſet. At ille quum Mazæus haud procul conſediſſet, non auſus ultra procedere; nihil aliud, quam fremitum hominum, hinnitumque equorum exaudiſſe nunciat. Mazæus quoque, conſpectis procul exploratoribus: in caſtra ſe recipit; adventûs hoſtium nuncius. Igitur Darius, qui in patentibus campis decernere optabat; armari militem jubet, aciemque diſponit. In lævo cornu [3] Bactriani ibant equites mille admodum; Dahæ totidem: & Arachoſii Suſiique quatuor millia explebant. Hos quinquaginta falcati currus ſequebantur. proximus quadrigis erat Beſſus, cum octo millibus equitum item Bactrianis. Maſſagetæ duobus millibus agmen ejus claudebant. Pedites his plurium gentium non mixtas, ſed ſuæ quiſque nationis junxerant copias. Perſas deinde cum Mardis Sogdianiſque Ariobarzanes & Orobates ducebant. Illi partibus copiarum; ſummæ Orſines præerat [4] à ſeptem Perſis oriundus, ad Cyrum quoque nobiliſſimum Regem originem ſui referens. Hos aliæ gentes, ne ſociis quidem ſatis notæ, ſequebantur. Poſt quas quinquaginta quadrigas Phradates magno [5] Caſpianorum agmine antecedebat. Indi, ceterique rubri maris accolæ, [a] nomina verius quam auxilia, poſt currus erant. Claudebatur hoc agmen aliis falcatis curribus quinquaginta: quîs peregrinum militem

INTERPRETATIO.

[a] Inania *potius* gentium *nomina, quam* vera *ſubſidia.*

NOTÆ.

1. *Juſtis.*] *Juſta* dicuntur exequiarum ſuprema officia, propterea quod mortuis jure quodam naturæ debeantur, præſertim à ſuis.

2. *Equitibus.*] Forte ſcripſit Curtius, ut alio loco; *concitis equis.* Emendaverat Modius *cum Scythis*; quod etſi ferri alias poſſet; minime tamen admittendum hic puto, non ſolum quia inutile, ſed etiam quia nuſquam alias in Alexandri exercitu Scytharum occurrit mentio apud Curtium, antequam eos devicerit.

3. *Bactriani.*] lib. 7. c. 16. *Dahæ* l. 8. c. 2. *Arachoſii* l. 7. c. 9. *Suſii* vel *Suſiani* 5. c. 8. *Meſſagetæ* lib. 8. c. 2. *Mardi* l. 6. c. 12. *Sogdiani* l. 7. c. 37.

4. *Septem Perſis.*] Notiſſimi in Perſica hiſtoria Principes, qui Magum invaſorem imperii conſpiratione facta ſuſtulerunt, deque ſuo numero unum Regem conſtituerunt Darium Hyſtaſpis. Vide Juſt. l. 1. Valerium Max. l. 7. c. 6. Ab horum aliquo, vel etiam à pluribus originem ducere poterat Orſines paterni maternique generis. *Cyrus* Perſarum rex primus. Juſtinus ibidem, & alii.

5. *Caſpianorum.*] *Caſpiani* l. 6. c. 10. *Indi* l. 8. c. 29. *Rubrum mare* l. 6. c. 5. *Armenia* utraque l. 5. c. 2. *Babylonia* l. 5. c. 6.

adjunxerat. Hunc Armenii quos minores vocant; Armenios Babylonii, utrosque [6] Belitæ, & qui montes [7] Cossæorum incolebant, sequebantur. Post hos ibant Gortuæ, gentes quidem [8] Euboïcæ, Medos quondam sequuti; sed jam degeneres, & patrii moris ignari. Applicuerat his [9] Phrygas & Cataonas. [10] Parthorum deinde gens, incolentium terras quas nunc Parthi Scythia profecti tenent, claudebant agmen. [11] Hæc sinistri cornu acies fuit.

XLVII. Dextrum tenebat natio majoris Armeniæ, [1] Cadusiique, Cappadoces, & Syri, & Medi. his quoque falcati currus erant quinquaginta. [2] Summa totius exercitus, equites quadraginta quinque

NOTÆ.

6. *Belitæ.*] Unde nomen habeant quáve in Asiæ parte incoluerint, compertum non est. Duplex quidem in Syria fluvius *Belus*; in Phœnice alter ad Ptolemaïdem in mare labens; alter in Syria proprie dicta, qui Chalcidem & Seleuciam *ad Belum* dictam alluit. Sed quis statuat ab alterone, aut ab utro appellati sint; an potius à Belo Babyloniorum Rege primum, deinde numine?

7. *Cossæorum.*] Cossæi montana gens latrociniis victitans, quam Ptolomæus collocat sub gradu long. 82. lat. 34. vocantur aliis *Cossæ*, vel *Cossi*, vel *Cissi*. Hos eruditi putant *Chutæos* esse, quorum coloniam Salmanassar traduxit Samariam. Quippe Hebræum ת non raro idem sonat atque s. Vide Suppl. l. 10. c. 11.

8. *Euboïcæ.*] Eubœa, hodie *Negrepont*, Ægæi maris insula nobilis, Bœotiæ litori ad Orientem objacet, ab eaque angusto freto dirimitur, cui nomen Euripus est, ob crebram æstûs reciprocationem inclyto. Inde, oriundi *Gortuæ* (sive id nominis jam tum illic habuerint, sive deinde acceperint) Medos, hoc est, Persas secuti erant sub ea, credo, tempora, cum Darii aut Xerxis copiæ Græciam inundarunt. Quod enim *patrii moris* ignaros vocat, non dubium quin ad Græciæ mores respexerit.

9. *Phrygas.*] Phrygia utraque l. 3. c. 2. *Cataonas.*] Cataonia Cappadociæ sive minoris Armeniæ, pars quam à Cilicia Taurus mons dirimit, mediamque perlabitur Pyramus fluvius, in media ejus planitie ortus, de quo Strabonem vide lib. 12.

10. *Parthorum.*] Torquet hic locus interpretes ob manifestam Curtii ἐναντιολογίαν, qui jam tum *Parthorum gentem* vocet, quam nondum è Scythia profectam videtur indicare. Expedita res esset si legeremus, *quas nunc Parni Scythia, &c.* Sic enim nec secum, nec cum historia pugnaret Curtius, ut constabit ex iis quæ dicemus l. 6. c. 5.

11. *Hæc sinistri.*] Arrianus aliquanto diversam descriptionem exhibet tum sinistri, tum dextri cornu, mediæque, quam Curtius non attigit, aciei. In ea Græci erant mercenarii Macedonicæ phalangi oppositi, quorum hic nulla mentio. Sed Arriano potius credendum, qui suam ex Aristobulo descriptionem accepit, qualis post pugnam reperta fuerat.

1. *Cadusii.*] Coluisse dicuntur Borealem Mediæ partem ad mare Caspium, qua Ecbatanis iter est in Hyrcaniam, ut ex Arriano intelligitur l. 3. *Cappadoces* lib. 3. c. 3. *Syria* l. 4. c. 1. *Media* l. 5. c. 24.

2. *Summa.*] Vel non constat sibi Curtius, vel major fuit Persici exercitus summa. Nam ipse supra cap. 34. dixerat dimidio fere majorem hic copiarum esse numerum, quam ad Issum fuerat, ubi summa colligitur trecenta undecim millia ducenti. Sed quam credibile est corruptas numerorum notas, tam incertum quid Curtius scripserit. Nam quod Genevensis editio anni 1618. numerat equitum 145000. peditum 600000. numerum illum dimidio fere majorem superat. Nec de ipsa re magis quam de Curtii mente constat. Nam equites numerat Arrianus 40000. Justinus & Orosius 100000. Diodorus 200000. Pedestris vero acies Orosio est 404000. Justino 600000. Diodoro 800000. Arriano 1000000. Plutarchus universe tam equitum quam peditum ait millia:

millia: pedestris acies ducenta millia expleverat. Hoc modo instructi decem stadia procedunt; jussique subsistere, armati hostem exspectabant. Alexandri exercitum pavor, [a] cujus causa [3] non suberat, invasit: quippe [4] lymphati trepidare cœperunt, omnium pectora occulto metu percurrente. Cœli fulgor tempore [5] æstivo ardenti similis internitens, ignis præbuit speciem; flammasque ex Darii castris splendere, velut illati temere præsidiis, credebant. Quod si perculsis Mazæus, qui præsidebat itineri, supervenisset; ingens clades accipi potuit. ille segnis in eo quem occupaverat tumulo sedet: [b] contentus non lacessi. Alexander cognito pavore exercitus, signum ut consisterent dari; ipsos arma deponere [c] ac levare corpora jubet: admonens nullam subiti causam esse timoris; hostem procul stare. Tandem compotes sui pariter arma & animos recepere: nec quidquam ex præsentibus tutius visum est, quàm eodem loco castra munire.

XLVIII. Postero die Mazæus, qui cum delectis equitum in edito colle ex quo Macedonum prospiciebantur castra, consederat; sive metu, sive quia speculari modo jussus erat, ad Darium rediit. Macedones eum ipsum collem quem deseruerat occupaverunt: nam & tutior planitie erat; & inde acies hostium, quæ in campo explicabatur, conspici poterat. Sed caligo, quam circa humidi effuderant montes; [a] universam quidem rei faciem non abstulit; ceterum agminum discrimina atque ordinem prohibuit perspici. [1] Multitudo inundaverat campos: fremitusque tot millium, etiam procul stan-

INTERPRETATIO.

[a] *Cujus nulla erat* vera *ratio.*
[b] *Satis habens si ipse non oppugnaretur.*
[c] *Cibo & quiete reficere.*
[a] *Nebulæ quæ ex vicinis montibus humidis se diffuderant, non eripuerunt quidem confusum universi exercitus* hostilis *aspectum, sed aciei distributionem ac dispositionem cerni non sivit.*

NOTÆ.

fuisse 1000000. in quo Arrianum & Diodorum consentientes habet.

3. *Non suberat.*] Subitos ejusmodi pavores quibus justa causa non subsit, *Panicos terrores*, sive *Panica* dixerunt, à Deo Pane qui hos immittere putabatur. Cujus opinionis ac nomenclaturæ causam aliam alii produnt. Vide Hyginum Polyænum l.1.2. & Politian. in Miscellan. l.1.28.

4. *Lymphati.*] Tales proprie dicti sunt, qui ob speciem aliquam Nymphæ in aqua conspectam versi repente in amentiam putabantur; quos Græci νυμφολήπτους, quasi à nympha correptos, vocant. Sed hoc nomen ad omnes transiit, quos subitus aliquis furor invasit. Et *lymphaticus* pavor, idem ferme qui *Panicus*.

5. *Æstivo.*] Hoc quidem aliquot ab autumnali æquinoctio diebus contigit, altero scilicet ante pugnam, qui III. fuit Cal. Octob. juxta Petavii & Scaligeri ratiocinia. Sed æstivam appellat quatenus hiberno opponitur. Porro sensus est apparuisse in aëre fulgores illos qui nocturno tempore per æstatem subito intermicare solent, dum evectæ diurnæ calore exhalationes, absque tonitru tamen, identidem accenduntur.

1. *Multitudo.*] Persarum.

tium aures impleverat. [b] Fluctuari animo rex, & modo [2] suum, modo Parmenionis consilium [c] serâ æstimatione perpendere. quippe eo ventum erat, unde recipi exercitus nisi victor, aut sine clade non posset. [[3] Movebat etiam eum multitudo hostium, respectu paucitatis suæ gentis: sed interdum reputabat, quantas res cum hac gente gessisset, quantosque populos fudisset. Itaque, quum spes metum vinceret, periculosiùs bellum differre ratus, ne desperatio suis cresceret;] dissimulato eo, mercenarium equitem ex [4] Pœonia præcedere jubet. Ipse phalangem, sicut antea dictum est, in duo cornua extenderat: utrumque cornu equites tegebant. Jamque nitidior lux, discussa caligine, aciem hostium ostenderat: & Macedones, sive alacritate, sive tædio exspectationis, ingentem, pugnantium more, edidere clamorem. redditus & à Persis, nemora vallesque circumjectas terribili sono impleverat. Nec jam contineri Macedones poterant; quin cursu quoque ad hostem contenderent. Melius adhuc ratus in eodem tumulo castra munire; [5] vallum jaci jussit: strenueque opere perfecto, in tabernaculum, ex quo tota acies hostium conspiciebatur, secessit.

XLIX. Tum vero universa futuri discriminis facies in oculis erat: armis insignibus equi virique splendebant: & omnia intentiore cura præparari apud hostem, solicitudo prætorum agmina sua interequitantium ostendebat. ac pleraque inania; sicut fremitus hominum, equorum hinnitus, armorum internitentium fulgor, solicitam expectatione [1] mentem turbaverant. Igitur sive dubius animi, sive ut suos experiretur, consilium adhibet: quid optimum factu esset, exquirens. Parmenio peritissimus inter duces artium belli, [a] *furto non prælio opus esse* censebat: *intempesta nocte opprimi posse hostes. discordes moribus, linguis, adhac somno, & improviso periculo territos, quando in nocturna trepidatione coituros? At interdiu primum terribiles occursuras facies Scytharum Bactrianorumque: hirta illis ora, & intonsas comas esse; præterea eximiam vastorum magnitudinem corporum,*

INTERPRETATIO.

[b] *Alexandri mens* huc illuc *agitari* cœpit.

[c] Jam *tardiori meditatione considerare.*

[a] *Insidiis, non aperto certamine utendum esse.*

NOTÆ.

2. *Suum Parmenionis.*] Quid Parmenio suaserit, quid Alexander responderit vide supra cap. 44.

3. *Movebat.*] Quæ sequuntur hamulis inclusa, huc quoque translata sunt ex Justini l. 11. c. quod nemo non agnovit,

4. *Pæonia.*] Supra cap. 38. de *Phalange.* lib. 3. c. 23. *Cornua* l. 3. c. 5.

5. *Vallum jaci.*] *Vallus* seu *Vallum*, genus est pali firmioris, cujus longa series includendis castris præfigitur. *Des pallissades.* Idem quoque nomen ipsi aggeri, castrorumque propugnaculis est, quod vallis muniantur. *Un rempart.*

1. *Mentem.*] Alexandri.

vanis & inanibus militem magis quam justis formidinis causis moveri. Deinde tantam [b] [2] *multitudinem circumfundi paucioribus posse. non in Ciliciæ angustis, & inviis callibus, sed in aperta & lata planitie dimicandum fore.* Omnes ferme Parmenioni assentiebant: Polysperchon haud dubie in eo consilio positam victoriam arbitrabatur. quem intuens rex (namque Parmenionem [3] nuper acrius quam vellet increpitum, [c] rursus castigare non sustinebat) *latrunculorum*, inquit, *& furum ista solertia est, quam præcipitis mihi: quippe illorum votum unicum est fallere. Meæ vero gloriæ semper aut* [4] *absentiam Darii; aut angustias locorum;* [d] *aut furtum noctis obstare non patiar: palam luce aggredi certum est. malo me* [5] *fortunæ pœniteat; quam victoriæ pudeat. Ad hæc illud quoque accedit, vigilias agere barbaros, & in armis stare, ut ne decipi quidem possint, compertum habeo. itaque ad prœlium vos parate.* Sic incitatos ad corpora curanda dimisit.

L. Darius illud quod Parmenio suaserat, hostem facturum esse conjectans; frænatos equos stare, magnamque exercitus partem [1] in armis esse, ac vigilias intentiore cura servari jusserat. ergo ignibus tota ejus castra fulgebant. Ipse cum ducibus propinquisque agmina in armis stantium circumibat; *Solem* [2] *Mithren, sacrumque & æternum* invocans *ignem, ut illis dignam vetere gloria, majorumque monumentis fortitudinem inspirarent. Et profecto, si qua divinæ opis auguria humana mente concipi possent, deos stare secum. illos* [3] *nuper Macedonum animis subitam incussisse formidinem: adhuc lymphatos ferri*

INTERPRETATIO.

[b] *Macedonas, ut pote pauciores, à tanto Persarum numero circumveniri posse.*

[c] *Denuo objurgare nolebat.*

[d] *Aut quod pugna noctu commissa sit.*

NOTÆ.

2. *Multitudinem.*] Persarum. *Paucioribus.*] Macedonibus.

3. *Nuper*] In alio consilio, cap. 44.

4. *Absentiam.*] Ut in prælio ad Granicum. *Angustias.*] Ut in pugna Issica cujus eventum Darius in solas loci angustias referebat. *Furtum noctis.*] Hoc est nocturnum ac furtivum prælium quod Parmenio suadebat.

5. *Fortunæ.*] Malo minus prospere pugnare, quam turpiter vincere. Cæterum hujus consilii magnopere Alexandrum laudat Arrianus, non ut honestioris modo sed etiam ut prudentioris, quem vide l. 3.

1. *In armis esse.*] Tota nocte in armis fuisse cum suo exercitu Darium testis est Arrianus, eamque non ultimam cladis causam extitisse, partim ob exhausta viribus corpora, partim ob metum ipsa moræ diuturnitate in animos altius descendentem.

2. *Mithren.*] Solem plurimæ gentes pro Deo coluerunt, Persæ in primis, apud quos *Mithres* vel *Mithras* dicebatur. Huic, pariter, ut igni, in antro litabant bove, quamobrem Mithras ipse Leonis forma exhibebatur, tiara ornatus caput, bovem cornibus trahens. Quo respexit Statius l. 1. De his fuse Brissonius l. 2. de regno Persarum.

3. *Nuper.*] Pridie; ut supra vidimus c. 47. sed unde id Darius resciverat? forsan ex aliquo transfuga, vel captivo, si quis tamen captus erat.

agique, arma jacientes: expetere præsides Persarum imperii deos debitas è vecordibus pœnas. Nec ipsum [4] *ducem saniorem esse. quippe ritu ferarum prædam modo, quam expeteret, intuentem, in perniciem, quæ ante prædam posita esset, incurrere.* Similis apud Macedones quoque solicitudo erat: [a] noctemque, velut in eam certamine edicto, metu egerunt. Alexander non alias magis territus, ad vota & preces Aristandrum vocari jubet. ille in [5] candida veste [6] verbenas manu præferens, capite [7] velato præibat preces regi Jovem Minervam [8] Victoriamque propitianti. Tunc quidem sacrificio rite perpetrato, reliquum noctis acquieturus in tabernaculum rediit. Sed nec somnum capere, nec quietem pati poterat. modo è jugo montis aciem in dextrum Persarum cornu demittere agitabat, modo recta fronte concurrere hosti: interdum hæsitare, an potius in lævum torqueret agmen? tandem gravatum animi anxietate corpus altior somnus oppressit.

LI. Jamque luce orta duces ad accipienda imperia convenerant; insolito circa prætorium silentio attoniti. quippe alias [1] accersere ipsos, & interdum morantes castigare assueverat: tunc ne ultimo quidem rerum discrimine excitatum esse mirabantur; & non somno quiescere, sed pavore marcere credebant. Non tamen quisquam è custodibus corporis intrare tabernaculum audebat: & jam tempus instabat; nec miles injussu ducis, aut arma capere poterat, aut in ordines ire. Diu Parmenio cunctatus, cibum ut caperent, ipse pro-

INTERPRETATIO.

[a] *Noctem in formidine transegerunt, quasi hac* ipsa *pugnæ destinata esset.*

NOTÆ.

4. *Ducem.*] Alexandrum.

5. *Candida.*] Communis apud plerosque veterum ritus, candida in veste sacris operari & interesse. Quod & in spectaculis Romani observarunt, quia Deorum in honorem ederentur.

6. *Verbenas.*] *Verbena* seu *Verbenaca*, notum herbæ genus (*de la vervaine.*) quæ Græcis περιστερεών, quasi *columbaria*, quod eam columbæ amare dicantur; & ἱερὰ βοτάνη, herba sacra, quod præcipuus ejus usus in sacris esset. Illud porro observa, non solam hanc herbam, cui propriè id nomen convenit, sed etiam quodvis *gramen ex arce cum sua terra evulsum* ut ait Plinius, *verbenas* vocari, quasi *herbenas*; imo etiam ramos frondesque festas quibus aræ coronabantur, ut observat Donatus ad illud Terentii Andr. 4. sce. 4. *Ex ara hinc sume verbenas tibi.* Romani quoque feciales, quoties clarigatum ibant, hoc est, res raptas clare repetitum, verbena coronati fuerunt, Plin. l. 22. c. 2. qui *sagmina* idem atque *verbenas* esse docet.

7. *Capite velato.*] Fuit hic etiam mos veterum in sacrificiis. *Præibat.*] *Praire alicui preces* aut *verba* dicitur, qui verbatim solemnes preces profert, altero subinde repetente: quod profanis quoque consuetum.

8. *Victoriamque.*] Hujus enim numen etiam aliquod esse credebant item ut Mortis, Famæ, Honoris &c. de quibus vide Ciceronem 2. de nat. Deor.

1. *Accersere.*] Negat Lambinus, Latinum esse verbum *accersere*; & vero, inquit Freinshemius, ejus loco frequentissime in Mss. legas *arcessere*.

nunciat. Jamque exire necesse erat: tunc demum intrat tabernaculum; sæpiusque nomine compellatum, quum voce non posset, tactu excitavit. *Multa lux*, inquit, *est, instructam aciem hostis admovit: tuus miles adhuc inermis expectat imperium. Ubi est vigor ille animi tui? nempe excitare vigiles soles.* Ad hæc Alexander; *credisne me prius somnum capere potuisse, quam exonerarem animum solicitudine quæ quietem morabatur?* *signum*que *pugnæ tuba dari* jussit. Et quum in eadem admiratione Parmenio perseveraret [quod securus somnum cepisset;] *minime*, inquit, *mirum est. ego enim, quum Darius terras ureret, vitos excideret, alimenta corrumperet, potens mei non eram: nunc vero quid metuam, quum acie decernere paret? Hercule votum meum implevit. Sed hujus quoque consilii ratio postea reddetur: vos ite ad copias, quibus quisque præest. ego jam adero, & quid fieri velim, exponam.* [2] Raro admodum admonitu magis amicorum, quam metu discriminis, quod adeundum erat, uti solebat munimento corporis. Tum quoque sumpto processit ad milites. Haud alias tam alacrem viderant regem: & vultu ejus interrito, certam spem victoriæ augurabantur. Atque ille prorupto vallo exire copias jubet, [3] aciemque disponit.

LII. In dextro cornu locati sunt equites, quos [1] *agema* appellant. præerat his Clitus: cui junxit Philotæ turmas, ceterosque præfectos equitum lateri ejus applicuit. Ultima Meleagri ala stabat: quam phalanx sequebatur. Post phalangem [2] Argyraspides erant. his Nicanor Parmenionis filius præerat. In subsidiis cum manu sua Cœnos: post eum [3] Orestæ Lyncestæque. Post illos Polysperchon dux peregrini

NOTÆ.

2. *Raro admodum.*] Germanum hujus loci sensum in vulgatis obscuriorem, haud dubie Freinshemius attigit, quem nos cum Gallico interprete secuti sumus.

3. *Aciem.*] In hac acie describenda nec cum aliis nec secum ipsi Curtio satis convenit, ut apparebit ex sequentibus. Quapropter hic recolenda censeo quæ libro superiore diximus cap. 26.

1. *Agema.*] Ut ab *ago*, *agmen* dictum est, hic ab ἄγω, sive ἄγομαι, ἄγημα agmen ex delectis equitibus conflatum, alio alias numero. Nam Plutarchus in Eumene *agema* componit ex trecentis: cui consentit Diodorus l. 19. Livius l. 37. c. 40. *mille ferme* tribuit; Polybius l. 5. c. 65. trium millium *agema* Ptolemæi facit. Fuisse quoque peditum *agemata* novimus ex Arriano l. 5. ubi πεζικὸν ἄγημα memoratur; tum ex Livio l. 4. 2. 51. *Alæ* quoque turmæ equitum dictæ sunt quæ utrumque pedestris aciei cornu alarum instar tegerent, & ab hoste circumiri prohiberent.

2. *Argyraspides.*] Hoc per anticipationem dictum a Curtio. Nam argentea scuta, unde *Argyraspides* dicti sunt, non prius habuere, quam Alexander Indicam expeditionem susciperet, quod ipse testatur Curtius l. 8. c. 17. & Just. l. 2. c. 7. quare Arrianus hic non ἀργυρασπίδας, sed ὑπασπιστάς, vocat. *Subsidiis.*] *Les corps de reserve.*

3. *Orestæ.*] Sic legendum docti merito censuerunt, non *Orestes*, *Lyncestes*. Populorum enim hæc nomina erant, non virorum propria. *Orestæ* in Epiro sunt Straboni l. 7. Plinio in Macedonia, in qua & *Orestis* regio Ptolomæo memoratur. Forte alii aliorum coloniæ sunt, nisi potius Strabo Epirum magnam intellexit quæ Macedoniæ partem occiduam sub Romanis continebat.

militis. [4] hujus agminis Amyntas princeps erat. Philagus [5] Balacros regebat, in societatem nuper assitos. Hæc dextri cornu acies erat. In lævo, Craterus [6] Pelopponensium equites habebat Achæorumque; & Locrensium, & Malieon turmis sibi adjunctis. hos Thessali equites claudebant, Philippo duce. Peditum acies equitatu tegebatur. frons lævi cornu hæc erat. Sed ne circumiri posset à multitudine, ultimum agmen valida manu cinxerat. cornua quoque subsidiis firmavit, non recta fronte; sed à latere positis: ut si hostis circumvenire aciem tentasset, parata pugnæ forent. Hic [7] Agriani erant, quibus Attalus præ-

Notæ.

Lyncestæ, quoque, sive, ut vocat Strabo *Lyncistæ*, in Macedonia collocantur à Plinio; regionem Ptolomæus *Lyncestidem* vocat. Sed *Lyncos* apud Stephanum urbs est Epiri; incolæ *Lyncistæ*.

4. *Hujus agminis.*] Videndum cujus *agminis*, quem *Amyntam*, quove modo *principem* dicat. Illum Amyntam Arrianus l. 3. Philippi filium vocat, eumque ipsum esse dicit qui Gaza capta remissus ab Alexandro in Macedoniam fuerat ad conscribendum militem (supra cap. 26.) Unde reversum aliquanto post pugnam Arbellicam videbimus l. 5. c. 6. sed istum ibidem Curtius, imo ipse Arrianus postmodum revertentem è Macedonia Andromænis filium, non Philippi, facit, quod verius puto. Huic suum erat agmen ab Alexandro datum; sed absentis locum implebat in hoc prælio Simmias, ut tradit Arrianus l. 3. cum nihilominus Amyntæ agmen vocaretur; quod ipsum in hodierna quoque militia fieri cernimus. Erat igitur *princeps* sui agminis, quamvis absens; sed non ejus quod Polysperchon duxit, ut indicat Curtius; neque enim Polysperchon, sed Simmias, vicem Amyntæ gessit.

5. *Balacros.*] Frustra mihi videntur esse qui ut nomen hoc gentis non hominis faciant, Arriani loco utuntur manifeste corrupto. Nihil enim dubium quin pro Βάλακροι ἀκοντισαὶ, legendum sit Βαλάκρε; cum idem paulo post scripserit *οἱ ξὺν Βαλάκρῳ ἀκοντισαὶ, jaculatores quibus Balacrus praerat.* Nam quod Myconi insulæ populos per ludibrium φαλακροὺς *calvos* appellatos esse ait Raderus ex Strabone; tum φαλακροὺς Macedonum lingua Βαλάκροὺς dici affirmat; non eo pertinet ut gentis hoc nomen fuerit, quod in censendo exercitu memorari debuerit. Neque hoc ullus unquam prodidit. Adde quod incredibile est ex insula qualis erat Mycone una Cycladum, agmen equitum in Alexandri exercitu militasse, cum ex aliis tam multis, aut nulli, aut pedites solum venissent. Superest igitur ut illa vox *Philagus* corrupta sit ex aliquo gentis nomine; quod quidem quale fuerit à Curtio scriptum, difficile est conjicere. Suspicatur Freinshemius *Phrygas* fuisse. Quid si ex Diodoro restituamus *Philippus Balacri*, scil. filius: nam aliqui codices habent *Balacriseos*, ut magna suspicio sit in ultimis syllabis latere gentis nomen quam ille *Philippus Balacri* regebat.

6. *Peloponnensium.*] Peloponnesus l. 3. c. 1. *Achæorum*] Achaia l. 4. c. 21. *Locrensium*] *Locris* regio fuit Helladis sive majoris Achaïæ inter Ætoliam, Doridem, Phocidem, & Corinthiacum sinum. Hujus colonia fuerunt Locri in magna Græcia, Italiæ parte. Malieon Græcus genitivus pro *Maliensium*: verius puto *Malieon* à Μαλιεὺς, έος, quod gentile est urbis Maliei in Thessalia, unde Maliecus Sinus nomen accepit. Vide Stephanum in voce Μαλιεὺς. Nam etsi à Malea Laconiæ promontorio posset fieri Μαλεῖος, ex quo *Maleôn* ducebant, certe Lacones in exercitu Alexandri nequaquam militarunt. Suppl. l. 2. c. 5.

7. *Agriani.*] De Agrianis l. 3. c. 23. *Cretenses* l. 4. c. 6. *Illyrii* l. 4. c. 24. *Thraces*, l. 3. c. 10.

erat; adjunctis sagittariis Cretensibus. [a] Ultimos ordines avertit à fronte, ut totam aciem orbe muniret. Illyrii hîc erant: adjuncto milite mercede conducto. Thracas quoque simul objecerat leviter armatos. adeoque aciem versatilem posuit, ut qui ultimi stabant ne circumirentur, verti tamen, [b] & in frontem circumagi possent. Itaque non prima quam latera; non latera munitiora fuere, quam terga.

LIII. His ita ordinatis, præcipit ut, si falcatos currus cum fremitu barbari emitterent; ipsi laxatis ordinibus impetum occurrentium silentio exciperent. haud dubius [a] sine noxa transcursuros, si nemo se opponeret. sin autem sine fremitu immisissent; eos ipsi clamore terrerent: pavidosque equos telis utrimque suffoderent. Qui cornibus præerant, extendere ea jussi, ita ut nec circumvenirentur, [b] si arctius starent; nec tamen mediam aciem exinanirent. Impedimenta cum captivis, inter quos mater liberique Darii custodiebantur, haud procul acie in edito colle constituit; modico præsidio relicto. Lævum cornu, sicut alias, Parmenioni tuendum datum: [1] ipse in dextro stabat. Nondum ad teli jactum pervenerant; quum Bion quidam transfuga, quanto maximo cursu potuerat, ad regem pervenit: nuncians [2] murices ferreos in terram defodisse Darium, qua hostem equites emissurum esse credebat; notatumque certo signo locum, ut fraus evitari à suis posset. Asservari transfuga jusso, duces convocat: expositoque quod nunciatum erat, monet; ut regionem monstratam declinent, equitemque periculum edoceant. Ceterum hoc tantus exercitus exaudire non poterat; usum aurium intercipiente fremitu duorum agminum: sed in conspectu omnium duces & proximum quemque interequitans alloquebatur.

LIV. *Emensis tot terras in spem victoriæ, de qua dimicandum foret, hoc unum superesse discrimen.* [1] *Granicum hic amnem, Ciliciæque montes, & Syriam Ægyptumque præeuntibus raptas, ingentia spei gloriæque incitamenta, referebat.* [a] *Reprehensos ex fuga Persas*

INTERPRETATIO.

[a] *Collocavit aversos à fronte* aciei, *ut totum exercitum in orbem firmaret.*

[b] *Versus* aciei *frontem converti possent.*

[a] *Absque damno* Macedonum *transituros* esse.

[b] *Si nimium pressis* ordinibus *consisterent.*

[a] Per vim *è fuga retractos.*

NOTÆ.

1. *Ipse.*] Alexander.

2. *Murices.*] Murex piscis genus est acuminatâ conchâ, cujus, ut & purpuræ, cruore lana apud veteres tingebatur. Ab hujus Conchylii forma, ut opinor, *murex* pro quovis *acumine* sumptus est. Speciatim tamen *murices* appellantur *tribuli* sive machinulæ ferreæ quadrangulares, pluribus in omnem partem spiculis prominentibus, sic ut aliis in terram defixis, alia sursum extantia incautorum pedes figant: quamobrem ad impediendum maximè equitatum spargi solent. Gallice dicimus *des chausses trapes.*

1. *Granicum.*] Lib. 3. c. 2. *Cilicia* ibidem cap. 9. *Syria*, l. 4. c. 1. *Ægyptus*, l. 4. c. 5. *Scytha*, l. 7. c. 28. *Cadusii*, l. 4. c. 47.

pugnaturos, quia fugere non possent. tertium diem jam metu exangues, armis suis oneratos, in eodem vestigio hærere. nullum desperationis illorum majus indicium esse, quam quod urbes, quod agros suos urerent; quidquid non corrupissent, hostium esse confessi. Nomina modo vana gentium ignotarum ne extimescerent. neque enim ad belli discrimen pertinere, qui ab his Scythæ, quive Cadusii appellentur. Ob id ipsum, quod ignoti essent, ignobiles esse. nunquam ignorari viros fortes: at imbelles ex latebris suis erutos, nihil præter nomina afferre. Macedones virtute assequutos, ne quis toto orbe locus esset, qui taleis viros ignoraret. Intuerentur barbarorum inconditum agmen: alium nihil præter jaculum habere; alium fundâ saxa librare: paucis justa arma esse. Itaque illinc plures stare: hinc plures dimicaturos. Nec postulare se, ut fortiter capesserent prœlium, ni ipse ceteris fortitudinis fuisset exemplum. se ante prima signa dimicaturum. spondere pro se quot cicatrices, totidem corporis decora: scire ipsos unum penè se prædæ communis exsortem, [b] in illis colendis ornandisque usurpare victoriæ præmia. Hæc se fortibus viris dicere. qui si dissimiles eorum essent, illa fuisse dicturum: pervenisse eo, unde fugere non possent. tot terrarum spatia emensis; tot amnibus montibusque post tergum objectis; iter in patriam & penates manu esse faciendum. Sic duces, sic proximi militum instincti sunt.

LV. Darius [1] in lævo cornu erat; magno suorum agmine, delectis equitum peditumque stipatus: contempseratque paucitatem hostis; vanam aciem esse, extentis cornibus ratus. Ceterum sicut curru eminebat, dextra lævaque ad circumstantium agmina oculos manusque circumferens; *Terrarum*, inquit, *quas [2] Oceanus hinc alluit, illinc claudit Hellespontus, paulo ante dominis jam non de gloria, sed de salute; &, quod saluti præponitis, de libertate pugnandum est. Hic dies imperium, quo nullum amplius vidit ætas, aut constituet, aut finiet. Apud Granicum minima virium parte cum hoste certavimus: in Cilicia victos Syria poterat excipere: magna munimenta regni Tigris atque Euphrates erant. Ventum est eò, unde pulsis ne fugæ quidem locus est. omnia tam diutino [3] bello exhausta post tergum sunt: non incolas suos urbes, non cultores habent terræ. Conjuges quoque & liberi sequuntur hanc aciem: parata hostibus præda, nisi pro carissimis*

INTERPRETATIO.

[b] *Ad illos remunerandos ditandósque se impendere victoriæ fructus.*

NOTÆ.

In Lævo.] Imò verò in media acie, ut scribit Arrianus & Plutarchus, idque *patrio more* Persarum Regum, ut diximus l. 3. c. 22.

2. *Oceanus.*] Indicum mare, quod aliàs rubrum & Erythræum vocat. *Hellespontus* l. 3. c. 3.

3. *Bello exhausta.*] Non quod ibi gestum esset bellum, sed quod incolæ ad militiam abducti fuissent.

pignoribus

pignoribus corpora opponimus. Quod mearum fuit partium, exercitum, quem pene immensa planicies vix caperet, comparavi: equos, arma distribui: commeatus, ne tantæ multitudini deessent, providi: locum in quo acies explicari posset, elegi. Cetera in vestra potestate sunt: audete modo vincere; 4 *famamque infirmissimum adversus fortes viros telum, contemnite. Temeritas est,* a *quam adhuc pro virtute timuistis: quæ ubi primum impetum effudit, velut quædam animalia amisso aculeo, torpet.* b *Hi vero campi deprehendêre paucitatem, quam Ciliciæ montes absconderant. videtis ordines raros, cornua extenta, mediam aciem vanam & exhaustam. nam* 5 *ultimi, quos locavit aversos, terga jam præbent. Obteri mehercule equorum ungulis possunt; etiamsi nil præter falcatos currus emisero.* c *Et bello vicerimus, si vincimus prœlio: nam ne illis quidem ad fugam est locus; hinc* 6 *Euphrates illinc Tigris, prohibet inclusos. Et quæ antea pro illis erant, in contrarium conversa sunt. Nostrum mobile & expeditum agmen est; illud præda grave. implicatos ergo spoliis nostris trucidabimus: eademque res & causa victoriæ erit, & fructus. Quod si quem è vobis nomen gentis movet; cogitet Macedonum illic arma esse,* 7 *non corpora. multùm enim sanguinis invicem hausimus; & semper gravior in paucitate jactura est. Jam Alexander, quantuscumque ignavis & timidis videri potest; unum animal est: & si quid mihi creditis, temerarium & vecors,* 8 *adhuc nostro pavore, quam sua virtute felicius.* NIHIL *autem potest esse diuturnum,* d *cui non subest ratio, licet felicitas adspirare videatur; tamen* e AD *ultimum temeritati non sufficit. Præterea* BREVES *& mutabiles vices rerum sunt: & fortuna* f *nunquam simpliciter indulget. Forsitan ita dii fata ordinaverunt, ut Persarum imperium, quod secundo cursu per* 9 *ducentos tri-*

INTERPRETATIO.

a *Quam hactenus veluti fortitudinem* in hoste *metuistis.*

b *Hæc planities detegit paucitatem* Macedonum.

c *Totius belli victores erimus, si hac* una *pugna superiores fuerimus.*

d *Quod prudentia non agitur.*

e *Demum temeraria cœpta destituit.*

f *Nunquam sine aliqua perfidia favet.*

NOTÆ.

4. *Famam.*] Macedonum. *Temeritas.*] Eorumdem. *Paucitatem.*] Erant Macedonum equites 8000. Pedites 40000.

5. *Ultimi.*] Vereor ut Darius videre potuerit ultimos ordines Macedonum, quos Alexander à fronte in tergum aciei averterat.

6. *Hinc, illinc.*] Quasi inter Euphratem & Tigrim pugnæ locus foret, cum longe ultra Tigrim pugnatum sit, ut vidimus cap. 35.

7. *Non corpora.*] Hoc est non hos amplius esse Macedonas quibus cum ad Granicum & ad Isson pugnandum fuit; cum enim pauci essent, multique vel in præliis, vel in obsidionibus perierint, supplementa ex aliis gentibus desumpta sunt.

8. *Adhuc.*] Suam victoriam hactenus debet pavori nostro magis quam suæ fortitudini.

9. *Ducentos triginta.*] Nihil accuratius. Cyrus, à quo Persici imperii exordia sumi solent, regnare Persis cœpit Olymp. 55. anno 1. Prœlium ad Arbela incidit in Olymp. 112. an. 2. qui à primo Cyri ducentissimus ac trigesimus est: intercedunt enim Olympiades quinquaginta septem ac dimidia.

ginta annos ad summum fastigium evexerant; magno motu concuterent magis, quam affligerent, admonerentque nos fragilitatis humanæ, Cujus *nimia in prosperis rebus oblivio est. Modò Græcis ultro bellum inferebamus: nunc in sedibus nostris propulsamus in latum.* [g] *jactamur invicem varietate fortunæ.* [h] *Videlicet imperium, quod mutuo affectamus, una gens non capit. Ceterum etiamsi spes non subesset; necessitas tamen stimulare deberet: ad extrema perventum est. matrem meam; duas filias, Ochum in spem hujus imperii genitum; illos principes; illam sobolem regiæ stirpis; duces vestros regum instar, vinctos habet:* [i] *nisi quod in vobis est, ipse ego majore parte captivus sum. Eripite viscera mea ex vinculis: restituite mihi pignora, pro quibus ipse mori non recuso; parentem, liberos, nam conjugem in illo carcere amisi. Credite nunc omnes tendere ad vos manus; implorare patrios deos; opem vestram, misericordiam, fidem exposcere: ut servitute, ut compedibus, ut* [10] *precario victu ipsos liberetis. An creditis æquo animo iis servire,* [l] *quorum reges esse fastidiant? Video admoveri hostium aciem: sed quo propius discrimen accedo; hoc minus iis quæ dixi, possum esse contentus. Precor vos per deos patrios;* [11] *æternumque ignem, qui præfertur altaribus; fulgoremque Solis intra fines regni mei orientis; per æternam memoriam Cyri,* [12] *qui ademptum Medis Lydisque imperium primus in Persidem intulit: vindicate ab ultimo dedecore nomen gentemque Persarum. Ite alacres & spe pleni, ut quam gloriam accepistis à majoribus vestris, posteris relinquatis. In dextris vestris jam libertatem, opem, spem futuri temporis geritis. Effugit mortem, quisquis contempserit: timidissi-*

INTERPRETATIO.

[g] Utrique *alternis extollimur, ac deprimimur sortis mutatione.*

[h] Orbis *dominationem, quam utrique appetimus, unica gens tenere non potest.*

[i] *Si id excipiam* mei, *quod in vobis habeo.*

[l] *Quibus imperare dedignarentur.*

NOTÆ.

10. *Precario.*] Ut eos à necessitate liberetis quasi emendicandi victus à Macedonibus. Sed hæc parùm sincere Darius dixit (si dixit tamen, & non potiùs à Curtio dixisse fingitur) cum antea cap. 43. gratias egerit Alexandro per legatos, quod matrem & filias speciem pristinæ fortunæ retinere pateretur.

11. *Æternum ignem.*] De igne æterno, deque altaribus, vide l. 3. c. 7. *Intra fines.*] Putida hyperbole. Vix Asiæ medium attingit Persia Orientem versus. Certè ignorare non potuit Indiæ prius multo quam Persiæ oriri solem.

12. *Cyri, qui.*] Cyrus, ut diximus, Persici imperii conditor, Astyagis Medorum Regis nepos ex Mandane filia, spoliato avo regnum ad Persas transtulit: Crœsum quoque Lydorum Regem vicit, ac vivum cepit. Vide Justin. l. 1. de *Media* l. 5. c. 24. de *Lydis* eorumque imperio l. 3. c. 9. & l. 4. c. 20. *Primus.*] Tamen Suidas in Δαρεικοὶ scribit Daricos non à Dario Xerxis patre, sed ab alio antiquiore Dario cusos appellatosque; quod ipsum ex Scholiaste veteri Aristophanis sumptum est: Æschylus verò Poëta, qui sub Dario Hystaspis & Xerxe floruit, ante Cyrum duos memorat Persarum reges, quorum primum *Medum* appellat. de quo vide Marshamum in Canone Chronologico.

num quemque consequitur. Ipse non patrio more solum, sed etiam ut conspici possim, curru vehor: nec recuso, quominus imitemini me, sive fortitudinis exemplum, sive ignaviæ fuero.

LVI. Interim Alexander, ut & demonstratum à transfuga [1] insidiarum locum circumiret; & Dario, qui lævum cornu tuebatur, occureret: agmen obliquum incedere jubet. Darius quoque eodem suum obvertit; Besso admonito, ut [2] Massagetas equites in lævum Alexandri cornu à latere invehi juberet. Ipse ante se falcatos currus habebat: quos signo dato universos in hostem effudit. ruebant laxatis habenis aurigæ, quo plures nondum satis proviso impetu obtererent. Alios ergo hastæ multum ultra temones eminentes; alios ab utroque latere dimissæ falces laceravere. nec sensim Macedones cedebant; sed effusa turbaverant fuga ordines. Mazæus quoque perculsis metum incussit: mille equitibus ad diripienda hostis impedimenta circumvehi jussis: ratus captivos quoque qui simul asservabantur, rupturos vincula, quum suos appropinquantes vidissent. Non fefellerat Parmenionem, qui in lævo cornu erat: propere igitur Polydamanta mittit ad regem, qui & periculum ostenderet, & quid fieri juberet, consuleret. Ille audito Polydamante, *abi, nuncia,* inquit, *Parmenioni, si acie vicerimus, non nostra solum nos recuperaturos; sed omnia quæ hostium sunt occupaturos. Proinde non est quod quidquam virium subducat ex acie: sed ut me & Philippo patre dignum est, contempto sarcinarum damno, fortiter dimicet.* Interim barbari impedimenta turbaverant; cæsisque plerisque custodum, captivi vinculis ruptis, quidquid obvium erat, quo armari possent, rapiunt: & adgregati suorum equitibus Macedonas [a] ancipiti circumventos malo invadunt. lætique circa Sisygambim vicisse Darium, ingenti cæde prostratos hostes; ad ultimum etiam impedimentis exutos esse nunciant. quippe eandem fortunam ubique esse credebant, & victores Persas ad prædam discurrisse: Sisygambis hortantibus captivis, ut animum à mœrore allevaret, in eodem, quo antea fuit, perseveravit. non vox ulla excidit, ei non oris color, vultusve mutatus est: sed sedit immobilis ([b] credo præcoce gaudio verita fortunam irritare) adeo ut, quid mallet, intuentibus fuerit incertum.

INTERPRETATIO.

[a] *Duplici periculo* utrinque *implicatos.*

[b] *Metuens, ut arbitror, ne fortunam infestam* sibi *redderet prœmaturâ lætitiâ.*

NOTÆ.

1. *Insidiarum.*] Muricum ferreorum sub terra defossorum. *Lævum.*] Vide super. capite. Ac si Darius in lævo erat, non obliquo sed recto itinere incedendum fuit ut illi occurreret. Melius ergo Arrianus qui versus dextrum magis duxisse tradit.

2. *Massagetas.*] Massagetæ l. 8. c. 2. sed quomodo in lævum Alexandri à latere invecti sunt, qui erant ipsi in lævo Darii cornu, ut vidimus c. 46. præsertim cum Alexander dextrum suorum cornu in dextrum magis Darii converterit?

LVII. Inter hæc [1] Amyntas præfectus equitum Alexandri, cum paucis turmis opem impedimentis laturus advenerat; incertum suóne consilio, an regis imperio. sed non sustinuit Cadusiorum Scytharumque impetum: quippe vix tentato certamine effugit ad regem, [a] amissorum impedimentorum testis magis, quam vindex. Jam [b] consilium Alexandri vicerat dolor: &, ne cura recuperandi sua militem à prœlio averteret, non immerito verebatur. Itaque Areten, ducem hastatorum quos [2] *sarissophoros* vocabant, adversus Scythas mittit. Inter hæc currus, qui circa prima signa turbaverant aciem, in phalangem invecti erant. Macedones confirmatis animis in medium agmen [3] accipiunt. Vallo similis acies erat: junxerant hastas; & ab utroque latere temere incurrentium ilia suffodiebant. circumire deinde currus, & propugnatores præcipitare cœperunt. Ingens ruina equorum aurigarumque aciem compleverat. hi territos regere non poterant: equi crebra jactatione cervicum non jugum modo excusserant; sed etiam currus evrterant. vulnerati interfectos trahebant: nec consistere territi, nec congredi debiles poterant. Paucæ tamen evasere quadrigæ in ultimam aciem, iis quibus inciderunt, [4] miserabili morte consumptis. quippe amputata virorum membra humi jacebant; & quia calidis adhuc vulneribus aberat dolor, trunci quoque & debiles arma non omittebant: donec multo sanguine effuso, exanimati procumberent.

LVIII. Interim Aretes, Scytharum, qui impedimenta diripiebant, duce occiso, gravius territis instabat. Supervenere deinde missi à Dario Bactriani, pugnæque vertêre fortunam. Multi ergo Macedonum primo impetu obtriti sunt: plures ad Alexandrum refugerunt. Tum Persæ clamore sublato, qualem victores solent edere; ferociter

INTERPRETATIO.

[a] *Spectator potius quam defensor.*

[b] *Jam Alexandrum consilii inopem fecerat indignatio.*

NOTÆ.

1. *Amyntas.*] Vel alius hic erat ab Andromenis filio, vel adhuc peccat ut supra Curtius. Vide cap. 52. *Caducii* supra cap. 47. *Scythæ* l. 7. c. 28. Arrianus *Menidam* fuisse tradit, mercenariorum ducem.

2. *Sarissophoros.*] Sarissa oblongæ hastæ genus, Macedonicæ Phalangis proprium, quam Ælianus & Polybius cubitorum quatuordecim, hoc est pedum unius & viginti faciunt, cum initio sexdecim cubitorum fuisset, pedumque adeo viginti quatuor. Similis est quam hodie dicimus *une pique*. Sed alia brevior erat equitum de quibus hic agitur, quam Gallice dicere possis *une javeline*.

3. *Accipiunt.*] Falcatos currus admittunt. *Vallo.*] Phalanx Macedonum hinc inde divisa, prominentibus utrinque sarissis, speciem habebat aggeris præfixo vallo defensi. *Vallus* quid sit diximus cap. 48.

4. *Miserabili morte.*] Indicat tamen Arrianus nihil damni illatum à curribus: alios per mediam Phalangem innoxios & illæsos transîsse, aliorum equos telis confossos esse. Sed Diodorus adstipulatur Curtio.

in hoſtem, quaſi ubique profligatum, incurrunt. Alexander territos caſtigare, adhortari, prœlium, quod jam elanguerat, ſolus accendere: confirmatiſque tandem animis, ire in hoſtem jubet. Rarior acies erat in dextro cornu Perſarum; namque [1] inde Bactriani deceſſerant ad opprimenda impedimenta. itaque Alexander laxatos ordines invadit, & multa cæde hoſtium invehitur. At qui in lævo cornu erant Perſæ, ſpe poſſe eum includi, agmen ſuum à tergo dimicantis opponunt: ingenſque periculum in medio hærens adiſſet, ni equites Agriani calcaribus ſubditis circumfuſos regi barbaros adorti eſſent, [a] averſoſque cædendo in ſe converti coegiſſent. Turbata erat utraque acies. Alexander à fronte & à tergo hoſtem habebat: [b] qui averſo ei inſtabant, ab Agrianis militibus premebantur: & Bactriani, impedimentis hoſtium direptis reverſi, ordines ſuos recuperare non poterant. plura ſimul abrupta à cæteris agmina, ubicumque alium alii ſors miſcuerat, dimicabant. duo reges junctis propè agminibus prœlium accendebant. Plures Perſæ cadebant, par ferè utrinque numerus vulnerabatur. Curru Darius, Alexander equo vehebatur: utrumque regem delecti tuebantur, ſui immemores: quippe amiſſo rege nec volebant ſalvi eſſe, nec poterant, ante oculos ſui quiſque regis mortem occumbere ducebat egregium. Maximum tamen periculum adibat, qui maxime tuebatur: quippe ſibi quiſque cæſi regis expetebat decus.

LIX. Ceterum ſive ludibrium oculorum, [a] ſive vera ſpecies fuit, qui circa regem Alexandrum erant, vidiſſe ſe crediderunt paululum ſuper caput regis placide volantem aquilam, nec ſonitu armorum, nec gemitu morientium territam: diuque circa equum Alexandri pendenti magis, quàm volanti ſimilis apparuit. Certè vates Ariſtander alba veſte indutus, & dextera præferens lauream, militibus in pugnam intentis avem monſtravit, haud dubium victoriæ [1] auſpicium. Ingens ergo alacritas ac fiducia paulo ante territos accendit ad pugnam, utique poſtea quàm auriga Darij, qui ante ipſum ſedens equos regebat, haſta [2] transfixus

INTERPRETATIO.

[a] *Et illos feriendo à tergo coëgiſſent in ipſos frontem convertere.*

[b] *Qui ipſum à tergo urgebant.*

[a] *Sive oculorum illuſio fuit, ſive vera* aquilæ *forma.*

NOTÆ.

1. *Inde Bactriani.*] Quomodo ex dextro cornu deceſſerant, quos in lævo fuiſſe tam ipſe Curtius cap. 46. quam Arrianus tradunt? Ibidem *Perſas* in ſiniſtro poſuerat; nunc eos *in dextro* eſſe dicit. Sed Perſas forſitan hîc intelligit univerſos Darii milites.

1. *Auſpicium.*] Aquila bellatrix ales, & volucrum regina victoriæ ac regni omen habere credita eſt apud profanos. Cæterum Plutarchus hanc ante prœlium apparuiſſe ſcribit.

2. *Transfixus eſt.*] Ab ipſo Alexandro, ut ait Diodorus l. 17. *Ipſe rex.*] Darius.

est. Nec aut Persæ, aut Macedones dubitare, quin ipse rex esset occisus. Lugubri ergo ululatu, & incondito clamore gemitúque totam ferè aciem adhuc æquo Marte pugnantium turbavere. Cognati Darii & armigeri, lævumque tuentes cornu, in fugam effusum destituerant currum, [b] quem à dextera parte stipati in medium agmen receperunt. Dicitur acinace stricto Darius dubitasse, an fugæ dedecus honesta morte vitaret. Sed eminens [c] curru, nondum omnem suorum aciem prœlio excedentem destituere erubescebat: dumque inter spem & desperationem hæsitat, sensim Persæ cedebant, & laxaverant ordines. Alexander mutato equo, quippe plures fatigaverat, resistentium adversa ora fodiebat, fugientium terga. Jamque non pugna, sed cædes erat, cùm Darius quoque currum suum in fugam vertit. hærebat in tergis fugientium victor, & prospectum oculorum nubes pulveris, quæ ad cœlum ferebatur, abstulerat. Ergo haud secùs quàm in tenebris errabant, ad sonitum notæ vocis, ut signum, subinde coeuntes. Exaudiebantur tantum strepitus habenarum, quibus equi currum trahentes identidem verberabantur: [d] hæc sola fugientis vestigia excepta sunt.

L X. At in lævo Macedonum cornu, quod Parmenio (sicut ante dictum est) tuebatur, longe alia fortuna utriusque partis res gerebatur. Mazæus [a] cum omni suorum equitatu vehementer invectus, urgebat Macedonum alas. Jamque abundans multitudine, aciem circumvehi cœperat: cum Parmenio equites nunciare jubet Alexandro, in quo discrimine ipsi essent: nisi mature subveniretur, non posse sisti fugam. Jam multum viæ processerat rex, imminens fugientium tergis, cum à Parmenione tristis nuncius venit. refrenare equos jussi qui vehebantur, agmenque constitit: frendente Alexandro, eripi sibi victoriam è manibus, & Darium felicius fugere, quàm sequi se. Interim ad Mazæum superati regis fama pervenerat. Itaque quanquam validior erat, fortunâ tamen partium territus, perculsis languidius instabat. Parmenio ignorabat quidem causam sua sponte pugnæ remissæ: sed occasione vincendi strenue est usus. Thessalos equites [1] ad

INTERPRETATIO.

[b] *Quem conferti ex dextro cornu Persæ intra mediam turmam acceperunt.*

[c] *Cum è curru conspicuus esset*, ipsum *pudebat deserere suorum exercitum, qui nondum totus pugna cedebat.*

[d] *Hæc sola signa ipsius fugæ deprehensa sunt.*

[a] *Perculsus* ipse *suorum clade, mollius urgebat territos Macedonas.*

NOTÆ.

1. *Ad se vocari.*] Non equitatum universum Thessalorum ad se vocaverit; quid enim absurdius? sed ad summum aliquos è ducibus. Nisi forte aliud quiddam à Curtio scriptum erat, cujusmodi esset quod suspicatur Freinshemius, *Thessalos equites advectus, ecquid*, inquit, &c. cujus mentem Gallicus interpres secutus est.

ſe vocari jubet: *Ecquid*, inquit, *videtis iſtos qui ferociter modò inſtabant, (pedem referre) ſubito pavore perterritos? Nimirum nobis quo, ue regis noſtri fortuna vincit: omnia Perſarum cæde ſtrata ſunt. quid ceſſatis? anne fugientibus quidem pares eſtis?* Vera dicere videbatur, & ſpes languentes quoque erexerat: ſubditis calcaribus proruêre in hoſtem: & illi jam non ſenſim, ſed citato gradu recedebant: nec quicquam fugæ, niſi quod terga nondum verterant, deerat. Parmenio tamen ignarus quænam in dextero cornu fortuna regis eſſet, repreſſit ſuos. Mazæus, dato fugæ ſpatio, non recto itinere, ſed majore & ob id tutiore circuitu Tigrim ſuperat & Babylonem cum reliquiis devicti exercitus intrat.

LXI. Darius, paucis fugæ comitibus, ad [1] Lycum amnem contenderat: quo trajecto dubitavit an ſolveret pontem: quippe hoſtem jam affore nunciabatur. Sed tot millia ſuorum, quæ nondum ad amnem pervenerant, ponte reciſo prædam hoſtis fore videbat. Abeuntem, cùm intactum ſineret pontem, dixiſſe conſtat: Malle ſe inſequentibus iter dare, quàm auferre fugientibus. Ipſe ingens ſpatium fuga emenſus media ferè nocte [2] Arbela pervenit. Quis tot ludibria fortunæ, ducum agminumque cædem multiplicem, devictorum fugam, clades nunc ſingulorum, nunc univerſorum, aut animo aſſequi queat, aut oratione complecti? Propemodum [a] ſeculi res in unum illum diem fortuna cumulavit. Alii quà breviſſimum patebat iter, alii diverſos ſaltus, & ignotos frequentibus calles petebant. Eques pedeſque confuſi ſine duce, armatis inermes, integris debiles implicabantur. Deinde miſericordia in metum verſa, qui ſequi non poterant, inter mutuos gemitus deſerebantur. Sitis præcipuè fatigatos & ſaucios exurebat, paſſimque omnibus viis proſtraverant corpora, præterfluentem aquam hianti ore captantes: quam cum diu avidi turbidam hauſiſſent, [b] tendebantur extemplo præcordia premente limo: reſolutiſque & torpentibus membris, cum ſuperveniſſet ho-

INTERPRETATIO.

[a] *Quæ toto ſeculo contingere poſſent, in unicùm illum diem collegit.*

[b] *Diſtendebantur confeſtim viſcera, limo adhærente.*

NOTÆ.

1. *Lycum.*] De Lyco diximus ſupra c. 35. Hinc porro intelliges citra Lycum, non ultra, Darii caſtra fuiſſe, quod illic Curtius ſcripſerat, & non refellimus. Nec movet quod habet Diodorus, Darium pulveris opportunitate uſum, non retro fugam intendiſſe, ut barbarorum plerique; ſed in vicos Macedonum tergis oppoſitos. Vel enim falſum hoc eſt, atque ex alio, quem refellimus, profectum errore de Arbelorum ſitu; vel ita accipi neceſſe eſt, ut poſtea converſo itinere Mediam verſus reflectens, Arbela contenderit. Neque enim dubitare ſinunt, opinor, ultra Lycum Arbela jacuiſſe, quæ diximus ad cap. 35.

2. *Arbela.*] Erant ſcilicet trans Lycum amnem, & quidem procul à loco certaminis. Arrianus ſexcentis ſtadiis Arbela removet à Gaugamelis, ubi pugnatū eſt.

ſtis, novis vulneribus excitabantur. Quidam, occupatis proximis rivis, diverterant longiùs; ut quidquid occulti humoris uſquam manaret, exciperent, nec ulla adeo avia & ſicca lacuna erat, [c] quæ veſtigantium ſitim falleret. E proximis vero itineri vicis ſenum ululatus feminarumque exaudiebantur, barbaro ritu Darium adhuc regem clamitantium.

LXII. Alexander (ut ſupra dictum eſt) [1] inhibito ſuorum curſu, ad Lycum amnem pervenerat, ubi ingens multitudo fugientium oneraverat pontem: & plerique, cùm hoſtis urgeret, in flumen ſe præcipitaverant, graveſque armis; & prælio ac fuga defatigati, gurgitibus hauriebantur. Jamque non pons modo fugientes, ſed ne amnis quidem capiebat, agmina ſua improvida fuga ſubinde cumulantes: quippe ubi intravit animos pavor, id ſolum metuunt, quod primum formidare cœperunt. Alexander, inſtantibus ſuis, impune abeuntem hoſtem ſequi permitteret; hebetia tela eſſe, & manus fatigatas, tantoque curſu corpora exhauſta, & præceps in noctem diei tempus cauſatus eſt: re vera [2] de lævo cornu, quod adhuc in acie ſtare [3] credebat, ſolicitus, reverti ad ferendam opem ſuis ſtatuit. Jamque ſigna converterat, cum equites à Parmenione miſſi, illius quoque partis victoriam nunciant. Sed nullum eo die majus periculum fuit, quàm dum copias reducit in caſtra. Pauci eum & incompoſiti ſequebantur ovantes victoria (quippe omnes hoſtes aut in fugam effuſos, aut in acie credebant cecidiſſe) cum repente ex adverſo apparuit agmen equitum: qui primo inhibuere curſum; deinde Macedonum paucitate conſpecta turmas in obvios concitaverunt. Ante ſigna rex ibat, diſſimulato magis periculo quàm ſpreto. Nec defuit ei perpetua in dubiis rebus felicitas. namque præfectum equitatus avidum certaminis, & ob id ipſum incautius in ſe ruentem, haſta transfixit. Quo ex equo lapſo, proximum ac deinde plures eodem telo confodit. Invaſere turbatos amici quoque: nec Perſæ inulti cadebant. [a] quippe non univerſæ acies, quàm hæ tumultuariæ manus, vehementius iniere certamen. Tandem barbari, cum obſcura luce fuga tutior videretur eſſe quam pugna, diverſis agmi-

INTERPRETATIO.

c *Quam inquirentium aviditas non deprehenderet.*

a *Non acrius pugnavere toti exercitus, quam hæc agmina fortuito concurrentia.*

NOTÆ.

1. *Inhibito.*] Hoc eſt, jam ad Lycum amnem pervenerat, cum ſuorum curſum repreſſit, ne fugientes ulterius perſequerentur.

2. *De lævo cornu.*] Quod à Perſis vehementer urgeri ex Parmenionis nuncio priore acceperat.

3. *Credebat.*] Arrianus tamen ſcribit eo tum animo illos veniſſe, ut dextrum Perſarum cornu aggrederentur, quod Macedonas urgebat; ſed profligatis hoſtium turmis, quæ in ipſos fugiendo incurrerunt, ubi ad certaminis locum venerunt, rem Theſſalorum virtute geſtam reperiſſe.

nibus

nibus abiere. Rex extraordinario periculo defunctus, incolumes suos reduxit ad castra.

LXIII. Cecidere Persarum, quorum numerum victores inire potuerunt, [1] millia quadraginta. Macedonum minus quam CCC desiderati sunt. Ceterum hanc victoriam rex majore ex parte virtuti, quàm fortunæ suæ debuit: [a] animo, non (ut antea) loco vicit. Nam & aciem peritissime instruxit, & promptissimè ipse pugnavit, & magno consilio jacturam sarcinarum impedimentorumque contempsit, cum in ipsa acie summum rei videret esse discrimen: dubioque adhuc pugnæ eventu, pro victore se gessit: perculsos deinde hostes fudit: fugientes, quod in illo ardore animi vix credi potest, prudentius quàm avidius persecutus est. Nam si parte exercitus adhuc in acie stante, instare cedentibus perseverasset; aut sua culpa victus esset, aut aliena virtute vicisset. Jam si multitudinem equitum occurrentium extimuisset victor; aut fœdè fugiendum, aut miserabiliter cadendum fuit. Nec duces quidem copiarum sua laude fraudandi sunt: quippe vulnera, quæ quisque excepit, indicia virtutis sunt. Hephæstionis brachium hasta ictum est. Perdiccas ac Cœnos & Menidas, sagittis prope occisi. Et si vere æstimare Macedonas, qui tunc erant, volumus; fatebimur, & regem talibus ministris, & illos tanto rege fuisse dignissimos.

INTERPRETATIO.

a *Fortitudine vicit, non loci* opportunitate, *ut in priori* pugna.

NOTA.

1. *Millia quadraginta.*] Arrianus trecenta millia, Diodorus nonaginta cecidisse tradit. *Macedonum* centum non amplius capita desiderata idem Arrianus scribit, quorum sexaginta in illo tumultuario conflictu perierunt: at Diodorus quingentos ait interemptos esse.

Q. CURTII, DE REBUS GESTIS ALEXANDRI MAGNI REGIS MACEDONUM,

LIBER QUINTUS.

1. QUÆ interim ductu imperioque Alexandri, vel in Græcia, vel in Illyriis ac Thracia gesta sunt, [a] si quæque suis temporibus reddere voluero; interrumpendæ sunt res Asiæ: quas utique ad fugam mortemque Darii universas in conspectum dari; & sicut inter se cohærent tempore, ita opere ipso conjungi, haud paulo aptius videri potest. Igitur ante, quæ prœlio apud [2] Arbelam conjuncta sunt, ordiar dicere. Darius media fere nocte Arbelam pervenit; [b] eodemque magnæ partis amicorum ejus ac militum fugam fortuna compulerat. Quibus convocatis, exponit, *Haud dubitare se, quin Alexander celeberrimas urbes agrosque omni copia rerum abundantes petiturus esset: prædam opimam paratamque ipsum & milites ejus spectare: id suis rebus tali in statu saluti fore: quippe se deserta cum expedita manu petiturum. Ultima regni adhuc intacta esse: inde bello vires haud ægre reparatu-*

INTERPRETATIO.

[a] *Si referre singula juxta temporum* ordinem *voluero.*

[b] *In eumdem locum fortuna direxerat magnum numerum amicorum ac militum* Darii *fugientium.*

NOTÆ.

1. *Quæ interim.*] De his vide Freinshemii supplementum initio libri sexti, & quæ ibi supersunt ex Curtio: ubi tamen de Illyriis nihil.

Ductu.] Quomodo autem *ductu Alexandri* gesta sunt, quæ tam procul absens per alios gessit? Ergo pro *Alexandri*, lege Antipatri.

2. *Arbelam.*] Quanquam verius est, ut supra diximus, *Arbela, orum*; tamen singulari quoque numero usus est Curtius, ut aperte constat ex lib. 9. c. 6.

Media nocte.] Summa ergo celeritate sexcenta stadia, hoc est, milliaria quinque & septuaginta, *fuga emensus est* intra paucas horas.

rum. Occuparet sane [3] *gazam avidissima gens, & ex longa fame satiaret se auro, mox futura præda sibi :* [c] *didicisse usu, pretiosam supellectilem pellicesque & spadonum agmina, nihil aliud fuisse quam onera & impedimenta :* [d] *eadem trahentem Alexandrum, quibus antea vicisset, inferiorem fore.* Plena omnibus desperationis videbatur oratio, quippe [4] Babylonem urbem opulentissimam dedi cernentibus : jam Susa, jam cetera ornamenta regni, causamque belli victorem occupaturum. At ille docere pergit, *Non speciosa dictu, sed usu necessaria in rebus adversis sequenda esse : ferro geri bella, non auro : viris, non urbium tectis : omnia sequi armatos. Sic majores suos perculsos* [5] *in principio rerum, celeriter pristinam recuperasse fortunam.* Igitur, sive confirmatis eorum animis, sive imperium magis quam consilium sequentibus ; Mediæ fines ingressus est.

II. [1] Paulo post Alexandro traditur Arbela, regia supellectili Dariique gaza repleta : quatuor millia talentum fuere ; præterea pretiosæ vestes ; totius (ut supra dictum est) exercitus opibus in illam sedem congestis. Ingruentibus deinde morbis, quos [2] odor cadauerum totis jacentium campis vulgaverat, maturius castra movit. Euntibus à parte læva [3] Arabia, odorum fertilitate nobilis re-

INTERPRETATIO.

[c] Se *experientia cognovisse &c.*
[d] *Alexandrum qui iisdem onustus erat, debellatum iri* ob ea ipsa, *propter quæ antea victor fuerat.*

NOTÆ.

3. *Gazam.*] Quid gaza sit, diximus lib. 4. c. 23. *Gens.*] Macedonum. *Sibi.*] Dario & suis.

4. *Babylonem.*] Cap. 4. & 5. *Susa*] infra cap. 8. *Causam.*] propter quam bellum inferebatur à Græcis, & à Persis defendebatur.

5. *In principio rerum.*] Persicarum. Sed quæ clades illa Persarum, qua perculsi fuerant sub ipsa imperii exordia ? Illane quam Justinus l. 1. c. 6. descripsit, cum ab Astyage initio pugnæ fugati, matrum occursu in aciem redire compulsi demum vicerunt ? au cùm Cyrus à Tomyri Scytharum regina toto cum exercitu cæsus, ut ne nuncius quidem tantæ cladis superesset ? Hanc Raderus, illam Freinshemius intelligit ; cui magis assentiar.

1. *Paulo post.*] Altero die, ut ait Arrianus. *Gaza repleta.*] Nempe *Arbela* vicus non erat, quod supra Curtius ex Diodoro imprudens scripserat, l. 4. cap. 35. sed urbs non ignobilis in qua *maximam sarcinarum partem deposuerat.* Quare licet non exiguo intervallo distaret à loco certaminis ; tamen quod esset insignius nomen, maluerunt Macedones ab Arbelis, quam à Gaugamelis prœlii nomenclaturam arcessere. Et parum credibile est Darium pretiosissima quæque exiguo in castello aut vico deposuturum fuisse ; qui ante Issicum prœlium supellectilem regiam Damascum miserat.

2. *Odor cadaverum.*] Mirum si odor cadaverum Gaugamelis jacentium Arbela usque deferri, & morbos vulgare potuit. Nisi dicas Alexandrum cum parte solum exercitus Arbela petiisse : reliquum ad Gaugamela substitisse.

3. *Arabia.*] Mediam amplius ejus partem mare triplex alluit ; Arabicum sive rubrum, Indicum, & Persicum. Intra terras, limites habet Babyloniam & Euphratem, Syriam & Palæstinam, ac Ægyptum. Tres in partes dividitur ; *Petræam*, quæ Palæstinæ, Ægypto, & Arabico sinui propior ; *Desertam*, quæ Palæstinæ ac Syriæ ad Orientem obtenditur

tio; campestre iter est. Inter Tigrim & Euphratem [4] jacentia, tam uberi & pingui solo sunt; ut à pastu repelli pecora dicantur, ne satietas perimat. Causa fertilitatis est humor, qui ex utroque amne manat; [a] toto ferè [5] solo propter venas aquarum resudante. Ipsi amnes ex [6] Armeniæ montibus profluunt; & magno deinde aquarum [7] divortio iter, quod cepere, [8] percurrunt. [9] Duo millia & quingenta

INTERPRETATIO.

[a] *Cum tota terra quæ juxta est, humefiat* occultis *rivulis aquarum* penetrantium.

NOTÆ.

usque ad Euphratem & Babyloniam; reliquum in meridiem obtinet ea quam *Felicem* vocant, peninsulæ formam habens: quam perpetua montium juga claudunt, à Persico sinu ad Arabicum pertinentia. Duo sunt porrò quæ peccavit hoc loco Curtius. Primum enim Arbelis Babylonem petenti per Mesopotamiam, Arabia non ad lævam, sed ad dexteram est potius. Barthius Advers. 42. putat rescribi oportere *Arabiam*: verum id non convenit, ubi de Alexandro agitur non in Arabiam, sed Babylonem eunte: ac si Arabiam peteret, nihil minus Arbelis movens ad dexteram, non ad lævam, iter instituisset. Alterum Curtii peccatum est, quod Arabiam, quam à *parte læva* esse perperam putavit, eandem *odorum fertilitate nobilem* vocat: in quo multum fallitur. Neque enim Arabiæ desertæ, quæ Mesopotamiam & Babyloniam attingit, sed *felici* convenit illa odorum fertilitas; ac ne toti quidem. Vide Plinium l. 12. c. 14. Periplum Erythr. &c.

4. *Jacentia.*] Legunt alii, *campestre iter est inter Tigrim & Euphratem jacens tam uberis & pinguis soli.*

5. *Solo propter.*] Sic persuasit Freinshemius accipiendum esse, quomodo interpretati sumus illud *propter*, ut sit idem ac *juxta*: sic enim collocatum non semel à Tacito testatur.

6. *Armeniæ.*] Armenia major ab occasu Cappadociam; à Septentrione Colchidem, Iberiam & Albaniam; ab ortu mare Caspium & Hyrcanum; ab Austro Mesopotamiam & Assyriam attingebat. Hodie *Turcomanniam* vocant. In ejus medio mons est *Paryadres* sive *Paryedrus* Tauri pars, ex quo non solum Euphrates ac Tigris oriuntur, sed etiam Phasis & Araxes: quos *Phison* & *Gehon* in Scriptura vocari, non immerito viri docti autumant. Sed hoc longius disserere non est instituti nostri. *Euphratem* quidem atque *Tigrim* eodem ex fonte oriri, præter Mosem etiam Lucanus testatur l. 3. Strabo lib. 11. & Boëthius Consol. l. 5. metro 1. Sallustius apud Senecam natural. quæst. 7. 8. Sed Tigris semel iterumque sub terram conditus, demum ultra *Gordyæos* montes velut ex novo fonte emergit; unde cursu deinceps non interrupto Babyloniam petit. Ex eo factum, ut ille renascentis fluvii exitus plerumque pro Tigris fonte accipiatur; quo sensu Strabo, Eustathius, aliique scriptores longum intervallum Euphratis inter ac Tigris fontes statuunt.

7. *Divortio.*] Hinc etiam apparet eodem ex fonte ambos existere. Nam aquarum divortium fit, cum eodem ex capite in plures alveos dividuntur.

8. *Percurrunt.*] Euphrates ad occidentem excurrit primum; inde ad Austrum flectens majorem Armeniam à Cappadocia; &, quæ pars ejus est, ab Armenia minore dirimit; tum Syriam atque Arabiam desertam à Mesopotamia: donec longo flexu ad Orientem versus duplici finditur alveo: quorum alter *Maarsares* Ptolemæo, in Meridiem abit; alter in Orientem pergens Tigri miscetur prope Seleuciam. Sed antequam Tigrim subeat, alium ex sese rursum emittit, qui Babyloniam interfluit; ac denuo Maarsari junctus per fossam, cui *Pallacopa* nomen est, derivatur; magnaque ex parte in vastas paludes abit. De ejus ostiis agendum mox erit pluribus. Vide Ptolem. Asiæ tab. 5. Strab. l. 16. Arrian. l. 7. Plinium l. 5. c. 24. & l. 6. c. 26. & 27. Tigris hodie *Diglat*; Euphrates vulgo *Frat* incolis nuncupari dicuntur.

9. *Duo millia.*] Strabo l. 16. centum

ſtadia menſi ſunt, qui ampliſſimum intervallum circa Armeniæ montes notaverunt. Iidem cum [10] Mediæ & Gordianorum terras ſecare cœperunt, paulatim in arctius coeunt; & quo longius manant, [11] hoc anguſtius inter ſe ſpatium terræ relinquunt. [12] Vicini maxime ſunt his campis, quos incolæ [13] Meſopotamiam vocant: mediam namque ab utroque latere concludunt. Tandem per Babyloniorum fines [14] in rubrum mare prorumpunt. Alexander quartis [15] caſtris ad Mennin urbem pervenit. Caverna ibi eſt, ex qua fons

NOTÆ.

minus ſtadia numerat ex Eratoſthene: Diodorus l. 2. tantum mille & quingenta. Sed hic de fontium forte diſtantia loquitur.

10. *Media.*] Cum hic nulla occurrat lectionum varietas, credibilius ipſum erraſſe Curtium, quam librarios; deceptum ut alias ſæpe, à Diodoro, qui Tigrim & Euphratem per Mediam; ac, ſi ſuperis placet, per Parætacenen ducit in Meſopotamiam, lib. 2. quod quam longe abſit à vero, ſupervacaneum puto dicere. *Gordianorum.*] Alias *Gordyæorum*. Gordene, quam alii *Gordyenen*, aut *Corduenem* appellant, Armeniæ majoris regio ad meridiem: in qua *Gordyæi* montes quos Hebræi *Ararath*, Joſephus *Barin* vocat; & in iis Noemi arcam poſt diluvium ſubſediſſe refert ex Nicolao Damaſceno. Hos Tigris præterfluens à læva relinquit, ſed Euphrates nulla ex parte attingit.

11. *Hoc anguſtius.*] Non hoc uſquequaque verum. Nam à Thapſaco, ubi Euphratem trajecit Alexander, ad eum locum ubi Tigrim tranſmiſit, recto itinere tantumdem intervalli ponit Strabo, quantum habent circa Niphatem Armeniæ montem.

12. *Vicini.*] Senſus eſt; nuſquam viciniores eſſe inter ſe Tigrim & Euphratem, quàm ubi Meſopotamiam attingunt. Nam *his campis* ſexto in caſu eſt. Verum neque id de tota Meſopotamia intelligendum eſt. Quamvis enim in extrema ejus parte demum coëant; at circa reliquam ita diſtant ab invicem, nuſquam ut minus vicini ſint.

13. *Meſopotamiam.*] A μέσος & ποταμὸς dicta eſt, quod inter duos amnes media ſit; Tigrim ab ortu, ab occaſu & meridie Euphratem: Septentrionem verſus ab Armenia dividitur Niphate, qui Tauri montis pars eſt. Meſopotamiam Turci *Diarbek* vocarunt.

14. *In rubrum mare.*] In Perſicum ſinum, quem antiqui rubrum quoque appellaverunt, ut dicemus l. 8. c. 30. Ceterum de utriuſque fluminis oſtiis mira ſcriptorum diſſenſio, vix ut duos reperias qui diverſa non ſcripſerint. Sunt qui Euphratem negent uſquam manifeſto exitu in mare effluere, ſed per paluſtria loca occulto meatu ſub terram labi: alii oſtia tribuunt, quibus in Perſicum ſinum exeat, eaque à Tigris oſtiis diverſa: alii Tigri miſtum infra Babylonem cum eo in mare ferri: nonnulli iterum ab eo diviſum per aliud os exire. Nimirum hic fluvius, ubi Babyloniam attigit, variis temporibus in varia diſtractus eſt incilia, partim vitandæ eluvionis cauſa, partim agris irrigandis. Horum uno, quod *Pallacopam* vocant, ab Arabibus Scenitis derivatus paludes Chaldaïcas efficit; unde, initio ſaltem, apertos in mare exitus non habuit: alio, quod Babyloniis *Naarmalcha*, hoc eſt, *regium flumen* dicitur, Tigrim intrat ad Apameam infra Babylonem: alio aliquo in mare pervenit. Certè proprium aliquem exitum in mare habuiſſe Alexandri tempore, dubitare non ſinit Nearchus apud Arrianum l. 7. quem tu conſule, & alios ſuprà laudatos. De Tigris oſtio pluribus infra dicturi ſumus, cum de Paſitigri ſermo erit cap. 10.

15. *Caſtris.*] Vide l. 3. c. 16. *Mennin.*] legunt alii *Memnium*, idque nonnulli factum putant ex *Memnonium*. Sed nulla apud ſcriptores hujus Memnonii mentio.

ingentem vim [16] bituminis effundit; adeo ut satis constet, Babylonios muros ingentis operis, hujus fontis bitumine interlitos esse.

III. Ceterum Babylonem procedenti Alexandro Mazæus [1] qui ex acie in urbem eam confugerat, cum adultis liberis supplex occurrit, urbem seque dedens. Gratus adventus ejus fuit regi: quippe magni operis futura erat obsidio tam munitę urbis. Ad hæc vir illustris, & manu promptus, famaque etiam proximo prœlio celebris; ceteros ad deditionem sui incitaturus exemplo videbatur. Igitur hunc quidem benigne cum ejus liberis excepit. Ceterum [2] quadrato agmine, quod ipse ducebat, velut in aciem irent, ingredi suos jubet. Magna pars Babyloniorum constiterat in muris, avida cognoscendi novum regem. Plures obviam egressi sunt: inter quos Bagophanes arcis & regiæ pecunię custos, ne studio à Mazæo vinceretur, totum iter floribus coronisque constraverat: argenteis altaribus ab utroque latere dispositis, quæ non thure modo, sed omnibus odoribus cumulauerat. Eum dona sequebantur, greges pecorum equorúmque: leones quoque & pardales caveis præferebantur. [3] Magi deinde suo more patrium carmen canentes: post hos Chaldęi, Babyloniorúmque non vates modo, sed etiam artifices cum fidibus sui generis ibant. Laudes ij regum canere soliti: Chaldęi siderum motus & statas temporum vices ostendere. Equites deinde Babylonii, [a] suo atque equorum cultu ad luxuriam magis quàm ad magnificentiam exacto, ultimi ibant. Rex armatis stipatus, oppidanorum turbam post ultimos pedites ire jussit. Ipse cum curru urbem, ac deinde regiam intravit. Postero die supellectilem Darii, & omnem pecuniam [4] recognovit.

IV. Ceterum ipsius urbis pulchritudo ac venustas, non regis modo, sed etiam omnium oculos in semet haud immerito convertit. [1] Semiramis eam [2] condiderat, vel (ut plerique credidere) Be-

INTERPRETATIO.

[a] *Hominum atque equorum ornatu, non tantùm ad splendorem, sed etiam ad luxum facto.*

NOTÆ.

16. **Bituminis.**] *Bituminis, vicina est natura (sulphuri)* inquit Plinius, l. 36. c. 15. *alibi limus, alibi terra. Est vero liquidum bitumen sicut Zacynthium, & quod à Babylone invehitur.* De muris Babyloniis capite sequenti.

1. *Qui ex acie.*] Supra, l. 4. c. 60.

2. *Quadrato.*] Phalange ac reliquo exercitu, velut ad pugnam instructo.

3. *Magi.*] Lib. 3. c. 7. *Chaldæi.*] Ibidem cap. 6. Magi porro Babylone erant imperantibus Persis, quorum sacerdotes erant: sed Chaldæi indigenæ, ut tradit hoc loco Curtius.

4. *Recognovit.*] Recognoscere cœpit; si verum est quod habet Justinus l. 11. *triginta quatuor continuis diebus prædam recognovisse.*

1. *Semiramis.*] Nini uxor fuit, ejus qui à profanis scriptoribus Assyrii conditor imperii proditur; etsi prior illo regnavit Belus, quem sacræ litteræ *Nemrod* appellant. Semiramidis historiam vide sis apud Just. initio lib. 1. Diodor. l. 2.

2. *Condiderat.*] Condita primum est à Belo sive Nemrodo; Gen. 10. itaque à

lus: cujus regia ostenditur. Murus instructus laterculo coctili, bitumine interlitus, spatium [3] triginta & duorum pedum in latitudinem amplectitur: quadrigæ inter se occurrentes sine periculo commeare dicuntur. [4] Altitudo muri centum cubitorum eminet spatio: turres denis pedibus, quam murus, altiores sunt. Totius operis [5] ambitus CCCLXVIII stadia complectitur. Singulorum stadiorum structuram [6] singulis diebus perfectam esse, memoriæ proditum est. Ædificia non sunt admota muris, sed fere spatium unius [7] jugeri absunt. Ac ne totam quidem urbem tectis occupaverunt: per [8] nonaginta stadia habitatur: nec omnia continua sunt; credo, quia tutius visum est

NOTÆ.

Semiramide amplificata solum fuerit; ac longo post tempore à Nabuchodonosore M. instaurata & ornata. Plerumque enim condidisse dicuntur, qui amplificatores vel instauratores tantum fuere. Certe Herodotus lib. 1. tradit à multis Assyriorum regibus conditam; Ammianus vero l. 23. arcem Belo, mœnia urbis Semiramidi tribuit. Vide Joseph. l. 10. Antiq. & in Appion. l. 1.

3. *Triginta & duorum.*] De hac locutione vide quæ diximus l. 3. c. 33. Ceterum Plinius l. 6. c. 26. latum ait murum fuisse *quinquagenos pedes*, quorum singuli tribus digitis ampliores essent Romano. Neque hoc nimium, si verum est quod scribit Diodorus l. 2. sex currus junctis frontibus per muros agi potuisse. Idem tamen paulo post ex aliis refert aliquanto *plus spatii fuisse quam duobus curribus satis esset.* Herodotus usque ad quinquaginta cubitos regios extendit, quorum singuli tribus digitis superarent vulgarem cubitum.

4. *Altitudo.*] Aliam alii mensuram assignant. Ctesias apud Diodor. l. 2. tribuit orgyas quinquaginta, hoc est, cubitos ducenos; totidem Herodotus l. 1. Plinius loco citato ducentos pedes: alii apud Diodorum quinquaginta solum cubitos; totidem Strabo l. 16. qui de turribus quoque Curtio adstipulatur.

5. *Ambitus.*] Neque hic major scriptorum consensio. Plinius l. 6. c. 26. sexaginta passuum millia tribuit, sive stadia 480. Strabo l. 16. trecenta & octoginta quinque: Clitarchus apud Diodorum 365. Dion Cassius 400. Diodorus & Ctesias solum 360. Plinio consentiunt Herodotus, & Philostratus in vita Tyanei. Fuit autem urbis forma quadrata, quinque & viginti in latera singula portis patentibus, quarum valvas aiunt ex ære fuisse.

6. *Singulis diebus.*] Aliter Diodorus l. 2. Semiramidem cuilibet ex amicis stadium murorum cum impensis ad id necessariis attribuisse, & anni spatio negotium peragere jussisse. Quod multo ad credendum facilius, quam intra singulos dies singula stadia esse perfecta.

7. *Jugeri.*] Jugerum terræ mensura est centum viginti pedum in latitudinem, longitudine dupla. Constabat enim ex duplici actu quadrato, ut vocant, cujus latera singula centum viginti pedum erant. Hunc veteres, teste Columella l. 5. c. 1. *Aripennem* vocabant; unde vulgatum nomen *arpent.* Sed hodierna mensura aliis locis alia est. Jugerum aliqui ducentis solum pedibus definierunt, sed Græcis nimirum sive Philetæriis, qui pedibus Italicis centum viginti æquivalent. Qua ratione non pugnat Curtio Diodorus, qui pomœrium Babylonium (ita enim appellant spatium inter muros urbis domosque vacuum quasi *postmurum*) duobus πλέθροις metitur. Nam πλέθρον Suidas ait esse centum pedum. Est ergo actus quadratus vel semijugerum Romanum. Vide Salmas. in Solin. p. 684.

8. *Nonaginta.*] Per undecim milliaria & quadrantem. *Tutius.*] propter incendia. *Serunt.*] Videtur Diodorus l. 2. c. 9. significare, non ita factum ab initio. *Babylonis exigua quædam portio nunc habitatur*, inquit, *maximaque intra muros pars agrorum cultui est exposita.* Nimirum etsi pars semper aliqua intra muros

pluribus locis spargi. Cetera serunt coluntque: ut si externa vis ingruat, obsessis alimenta ex ipsius urbis solo subministrent. [9] Euphrates interfluit, magnæque molis crepidinibus coercetur. Sed [a] omnium [10] operum magnitudinem circumveniunt cavernæ ingentes, in altitudinem pressæ ad accipiendum [11] impetum fluminis: quod ubi appositæ crepidinis fastigium excessit, [b] urbis tecta corriperet, nisi essent specus lacusque qui exciperent. Coctili laterculo structi sunt: totum opus bitumine [c] astringitur. [12] Pons lapideus flumini impositus, jungit urbem. Hic quoque inter mirabilia Orientis opera numeratus est: quippe Euphrates [13] altum limum vehit, quo penitus ad fundamenta jacienda egesto, [d] vix suffulciendo operi firmum reperiunt solum. Arenæ autem subinde cumulatæ, & saxis, quibus pons sustinetur, annexæ; morantur amnem: qui retentus, [e] acrius quam si libero cursu mearet, illiditur. [14] Arcem quoque ambitu XX stadia

INTERPRETATIO.

[a] *Ingentia hæc opera ambiunt magnæ specus in* summam *profunditatem depressæ, ad excipiendum flumen exundans.*

[b] *Urbis domos* eluvione *everteret.*

[c] *Agglutinatur.*

[d] *Vix ad fundamenta sustinenda stabilem humum inveniunt.*

[e] *Violentius incurrit* in pontem, *quam si &c.*

NOTÆ.

sationi vacavit, multo tamen major fuit, ex quo migrantibus Seleuciam incolis Babylon deseri cœpta est.

9. *Euphrates.*] Non totus, sed uno ex pluribus alveo, qui Euphratis nomen retinet. Nam neque Maarsares ille est, ut ex Ptolemæi. l. 5. cap. 20. perspicue intelligimus; nec Basilius sive regius, ut ex eodem constat cap. 18. Prius illud non satis advertit Latinus interpres; nec posterius hoc qui notas adjecit ad tabulam quartam Asiæ.

10. *Operum.*] Non solius crepidinis, sed totius urbis, ut ex Herodoto colligimus. Ac nescio an non respexerit Curtius ad ingentem illum lacum à Semiramide effossum excipiendo Euphrati, de quo Diodor. l. 2.

11. *Impetum.*] Exundat enim Euphrates ineunte vere, multoque magis sub æstivum solstitium, inquit Arrianus lib. 7. nivibus auctus scilicet, quæ ex Armeniæ montibus calore liquatæ defluunt. Quanquam recentiores Aprili tantum & Octobri intumescere testantur; media vero æstate vadosum passim fieri. *Crepido* quid sit diximus l. 4. c. 22.

12. *Pons lapideus.*] Pilas tantum lapideas fuisse scribit Diodorus, quibus cedrinæ cypressinæque trabes superjectæ sunt. Idem quinque stadia longum facit, quamvis arctissimo fluvii alveo; quod vix credibile est, unicum ex multis alveũ fluminis nusquam minus quinque stadiis latum esse. Strabo quidem uno stadio latum dicit. *Jungit urbem.*] Ambas urbis partes, Orientalem Occidentali committit. De pontis structura, vide Diodor. l. 2.

13. *Altum limum.*] Hoc limo Euphratis alveus cum oppleatur in dies & altior fiat, ut primum intumuit, exundat: & nisi derivetur in fossas & lacus, totam obruit regionem. Vide Arrian. l. 7. & Strabonem l. 16. Non ita Tigris, cujus alveus multo depressior, ut idem ait Arrianus.

14. *Arcem.*] Duas fuisse ex Diodoro scimus, ab utraque pontis extremitate. xx. *Stadia.*] Idem autor est triplicem extitisse arcis ambitum; quorum primus, qui extimus, sexaginta stadiorum erat; alter, in orbem ductus, quadraginta; tertius intimus, triginta.

complexam

complexam habent: XXX pedes in terram turrium fundamenta demissa sunt: ad [15] LXXX summum munimenti fastigium pervenit.

V. Super arce vulgatum Græcorum [1] fabulis miraculum, pensiles horti sunt summam; murorum altitudinem æquantes, multarumque arborum umbra & proceritate amœni. Saxo [2] pilæ, quæ totum onus sustinent, instructæ sunt. Super pilas lapide quadrato solum stratum est, [a] patiens terræ, quam altam injiciunt; & humoris, quo rigant terras: adeoque validas arbores sustinet moles, ut stipites earum octo cubitorum spatium crassitudine æquent, in quinquaginta pedum altitudinem emineant; & frugiferæ sint, [b] ut si terra sua alerentur. Et quum vetustas non opera solum manu facta, [c] sed etiam ipsam naturam paulatim exedendo perimat; hæc moles, quæ tot arborum radicibus premitur, tantique nemoris pondere onerata est, inviolata durat. Quippe [3] viginti lati parietes sustinent, undecim pedum intervallo distantes; ut procul visentibus sylvæ montibus suis imminere videantur. [4] Syriæ regem Babylone regnantem hoc opus esse molitum, memoriæ proditum est, amore conjugis victum: quæ desiderio nemorum sylvarumque in campestribus locis virum

INTERPRETATIO.

[a] *Idoneum ferendæ terræ, & aquæ &c.*
[b] *Quasi nativo in solo consita essent.*
[c] *Sed etiam ipsa naturæ* opera *sensim consumendo destruat.*

NOTÆ.

15. *Ad octoginta.*] Secundi ambitus murum Ctesias apud Diodorum describit altum trecentis pedibus, turres quadringentis & viginti. Alterius arcis, quæ ab Oriente fuit, ambitus erat stadiorum solum xxx. Et forte hæc ipsa est quam describit Curtius, Nabuchodonosoris Magni opus. Vide Joseph. lib. 10. c.11.

1. *Fabulis.*] Non quia fabulosa sint quæcumque de his hortis narrantur ab optimis auctoribus Diodoro, Strabone, Josepho, Philostrato &c. sed quia fabulosis aliorum narrationibus prodigialiter celebrati sunt. *Miraculum.*] Unum de septem illis, immo quatuordecim, decantissimis; de quibus vide Raderum in primum Epigr. Martial. Totius operis descriptionem habes etiam apud Diodorum Sic. l. 2.

2. *Pilæ.*] Muris tamen paulo post sustineri dicit. *Instructæ.*] Extructæ sunt; quæ forte germana lectio fuerat. Strabo autem latere & bitumine constructas ait fuisse, intusque concavas, ut arborum radices exciperent.

3. *Viginti lati.*] Suspicabar post *viginti*, deesse *pedes*; ut hic non parietum numerus, sed crassities significaretur. Cum enim quadratæ molis unumquodque latus quadringentos admodum pedes contineret, sive plethra quatuor; si parietes erant viginti, iique intervallo undecim, immo ut ait Diodorus, duodecim pedum distantes invicem; singulorum crassities vix denum pedum esse potuit: cum tamen Diodorus viginti duos tribuat, nostramque vel ex eo conjecturam affirmet.

4. *Syriæ.*] Hoc est, Assyriæ: alterutro enim nomine veteres promiscue quandoque complectuntur quidquid propriis Syriæ, Mesopotamiæ, Babyloniæ, Assyriæque appellationibus censemus. *Regem.*] Fuit ille, teste Josepho l. 10. c. 11. Nabuchodonosor M. is ipse cujus est apud Danielem mentio: quem merito noster *Syriæ regem* cum Diodoro vocat: non solum enim Babyloniæ & Assyriæ, verum etiam Palæstinæ, totique Syriæ imperavit.

compulit,[6] amœnitatem naturæ genere hujus operis imitari. Diutius in hac urbe quam uſquam conſtitit rex : nec ullus locus diſciplinæ militari magis nocuit. Nihil urbis ejus corruptius moribus, nec ad irritandas illiciendaſque immodicas voluptates inſtructius. Liberos conjugeſque cum hoſpitibus ſtupro coire, modo pretium flagitii detur, parentes maritique patiuntur. Convivales ludi tota Perſide regibus purpuratiſque cordi ſunt : Babylonii maxime in vinum, & quæ ebrietatem ſequuntur, effuſi ſunt. Feminarum convivia ineuntium in principio modeſtus eſt habitus : deinde ſumma quæque amicula exuunt, paulatimque pudorem profanant : ad ultimum (honos auribus habitus ſit) ima corporum velamenta projiciunt. Nec meretricum hoc dedecus eſt, ſed matronarum virginumque ; [d] apud quas comitas habetur vulgati corporis vilitas.

VI. Inter hæc flagitia exercitus ille domitor Aſiæ, per XXXIV dies ſaginatus ; ad ea quæ ſequebantur diſcrimina haud dubie debilior futurus fuit, ſi hoſtem habuiſſet. Ceterum quo minus damnum ſentirent, identidem [1] incremento novabantur. Namque Amyntas Andromenis [2] Antipatro Macedonum peditum ſex millia adduxit, quingentos præterea ejuſdem generis equites. Cum his ſexcentos Thracas, adjunctis peditibus ſuæ gentis tribus millibus & quingentis : & ex Peloponeſo mercenarius miles ad quatuor millia advenerat, cum CCCLXXX equitibus. Idem Amyntas adduxerat quinquaginta principum Macedoniæ liberos adultos, ad cuſtodiam corporis. Quippe inter epulas hi ſunt miniſtri : iidemque equos ineunti prœlium admovent, venantemque comitantur, [a] & vigiliarum vices ante cubiculi fores ſervant : [b] magnorumque præfectorum & ducum hæc incrementa ſunt, & rudimenta. Igitur arci Babyloniæ rex Agathone præſidere juſſo, cum ſeptingentis Macedonum, treçentiſque mercede conductis ; prætores, qui regioni [3] Babyloniæ

INTERPRETATIO.

[d] *Inter quas urbanitatis loco eſt pudicitia proſtituta infamia.*

[a] *Per vices ante cubiculi oſtium vigilias agunt.*

[b] *Hæc* veluti *ſemina ſunt atque initia unde* exiſtunt *magni duces ac prætores.*

NOTÆ.

6. *Amœnitatem.*] Aliter, *natura genium amœnitate hujus operis imitari.*

1. *Incremento.*] Supplementis, *des recruës. Amyntas.*] Vide l. 4. c. 52.

2. *Antipatro.*] Macedoniæ præfecto. Vide Supplem. l. 2. c. 3. & l. 6 c. 1. 2. *Generis.*] Gentis Macedonicæ. *Peloponeſus.* l. 3. c. 1. Sed hæc ſupplementa non prius adducta quam Suſis Alexander eſſet, tradit Arrianus : in ipſo itinere, Diodorus.

3. *Babylonia.*] Babylonia, ut diximus l. 4. c. 35. cum late accipitur, ut apud Strabonem & ſæpe Plinium, totam quoque Meſopotamiam & Aſſyriam complectitur ; tria quippe hæc nomina plerumque confundi ſolent, Sed ubi propriè dicitur, adjacentem Babyloni regionem ſignificat : quam ad Orientem Tigris à Suſiana ; ad Septentrionem Euphrates à Meſopotamia dividit : ab occaſu Arabia deſerta ; quàm à Meridie quoque ad Perſicum uſque ſinum attingit. Hodie Turcis *Yerak* vocatur ; cujus caput Babylon, non illa veterum, quæ ad Euphratem ſita erat (hujus enim præter

[4] & civitati præessent, Menetem & Apollodorum reliquit: his duo millia peditum dat cum mille talentis. Utrique præceptum, ut in supplementum milites legerent. Mazæum transfugam [5] satrapia Babylonię donat: Bagophanem, qui arcem tradiderat, se sequi jussit: [6] Armenia Mithreni Sardium proditori data est. Ex pecunia deinde Babylonię Macedonibus equitibus sexceni [7] denarii tributi: peregrinus eques quingenos accepit: ducenis pedestrium stipendium mensum est.

VII. His ita compositis, in regionem, quę [1] Satrapene vocatur, pervenit: fertilis terra, copia rerum & omni commeatu abundans, itaque diutius ibi substitit: ac, ne desides otio demitterent animos, judices dedit, pręmiaque proposuit de virtute militari certantibus. Octo qui fortissimi judicati essent, singulis militum millibus pręfuturi erant. [2] *Chiliarchas* vocabant; tum primum in hunc numerum copiis distributis: namque antea quingenarię cohortes erant, nec fortitudinis [3] pręmio cesserant. Ingens militum turba convenerat, egregio interfutura certamini; testis eadem cujusque factorum, &

NOTÆ.

ruinas nihil hodie superest) sed alia multo minor ad Tigrim à Saracenis excitata, ut ferunt, circa annum Christi 753. unius diei itinere ab antiqua. Huic vulgo nomen *Bagdet* sive *Bagdad*.

4. *Et civitati.*] Legunt permulti, *& Cilicia*; quod Freinshemius optime conjicit factum ex germana Curtii scriptura, *regionibus à Babylonia ad Ciliciam*. Certe ex Diodoro constat ita factum esse; & Arrianus l. 3. Menetem Ciliciæ, Phœnices, Syriæque prætorem vocat. Etsi proprios utraque præfectos habere interim potuit, puta Memnonem Syria, lib. 4. c. 33. Socratem Cilicia l. 4. c. 21.

5. *Satrapia.*] Ubi Alexander alium Satrapam constituit, alium prætorem sive copiarum ducem, aut urbis arcisve præfectum; Satrapæ imperium in solos cives, prætorum in milites erat.

6. *Armenia.*] Quando quóve modo in potestatem Alexandri venerit, non reperio. Sed credibile est eventum ultimæ pugnæ secutam. *Sardium.*] lib. 3. c. 31.

7. *Denarii.*] Usitatum Romanis argenteæ monetæ genus, ex eo dictum, quod denos (initio) valeret asses, sive nummos sestertios quatuor. Eum Plinius l. 21. c. 33. æquiparat drachmæ Atticæ, cujusmodi centum mina continebat, talentum sex millia: quare Diodorus, ex quo sua Curtius accepit, hoc loco sex minas vocat; iste *sexcentos denarios* interpretatus est. Ita denarius, juxta initam à nobis rationem lib. 3. c. ult. respondet octo ferme Francicæ monetæ assibus cum semisse.

1. *Satrapene.*] Habet Diodorus *Sittacinam*, verius. Per Sittacenen ex Babylone Susa iter est. Nisi forte *Sagapena* legere quis malit, quæ ad ortum Babyloniæ statuitur quoque à Strabone l. 16. Satrapene quidem aut nusquam, aut in Persia certe nulla fuit.

2. *Chiliarchas.*] Nomen ab ipsa re profectum, quia mille militibus præerant; χίλιοι enim, *mille*; ἀρχὴ, *imperium*. *Quingenariæ.*] Male vulgati libri *quinquagenariæ*. Quis enim cohortes ex quinquagenariis millenarias putet factas esse? nec tantula multitudo dignaretur cohortis nomine.

3. *Præmio cesserant.*] Jam pridem Freinshemius post Lipsium viderat legendum *cesserant*, non *gesserant*. Verum *præmia*, quod retinuerat, non dubitavi quin mutandum esset in *præmio*. Usitata enim apud Curtium hæc locutio, ut l. 6. c. 3. *quidquid cessisset alienæ gloriæ*. lib. 7. c. 16. *cetera armentorum pabulo cedunt*.

de judicibus latura sententiam: quippe verône [a] an falso honos cuique haberetur, ignorari non poterat. Primus omnium virtutis causa donatus est [4] Adarchias senior, qui omissum apud Halicarnasson à junioribus prœlium unus maxime accenderat: proximus ei Antigenes visus est: tertium locum Philotas [5] Angeus obtinuit: quartus Amyntæ datus est. Post hos Antigonus, & ab eo Lyncistes [6] Amyntas fuit; septimum locum Theodotus, ultimum obtinuit Hellanicus. In disciplina quoque militaris rei pleraque à majoribus sumpta, utiliter mutavit. Nam cum ante equites in suam quisque gentem describerentur seorsum à ceteris: exempto nationum discrimine, præfectis, non utique suarum gentium, sed delectis attribuit. Tuba, quum castra movere vellet, signum dabat; cujus sonus plerumque tumultuantium fremitu exoriente haud satis exaudiebatur. Ergo perticam, quæ undique conspici posset, supra prætorium statuit: ex qua signum eminebat pariter omnibus conspicuum: observabatur ignis noctu, fumus interdiu.

VIII. Jamque [1] Susa adituro Abulites regionis ejus præfectus, sive Darii jussu, ut Alexandrum præda retineret; sive sponte, filium obviam misit, traditurum se urbem promittens. Benigne juvenem excepit rex, & eo duce ad [2] Choaspem amnem pervenit; delicatam,

INTERPRETATIO.

a *Utrum merito an immerito aliquis præmium ferret.*

NOTÆ.

4. *Adarchias.*] Hunc eundem Clitus infra l. 8. c. 5. *Athariam* vocat; isque, ipse ut putat Freinshemius, *Apharias* est l. 7. c. 1. *Apud Halicarn.*] Vide Supplem. l. 2. c. 10. ex Diodori l. 17. 27.

5. *Angeus.*] Ex *Angea*, vel Angeis urbe Thessaliæ apud Livium l. 32. vel *Augeus* αὐγεῖος, ab Augia Locridis oppido apud Stephanum, αὐγείαι. Diversus hic *Philotas* ab illo Parmenionis filio.

6. *Amyntas.*] Multos hujus nominis habet Curtius, aliique vitæ Alexandri scriptores. En duos hoc ipso loco appellat, diversum utrumque ab illo *Andromenis* filio: alius item Amyntas *Arrabæi* apud Arrianum l. 1. Alius *Perdiccæ*, de quo Curtius l. 6. c. 26. ne quid dicam de Amynta Antiochi, illo quem transfugam vidimus l. 4. c. 5. *Lyncistes* gentile nomen, de quo l. 4. c. 52.

1. *Susa.*] Urbis nomen plurali numero, quod Persica lingua *lilium* significare dicitur. Susianæ regionis caput extitit, quam Tigris à Babylonia disterminat; à meridie Persicum sinum, ab ortu Persiam proprie dictam, à septentrione Mediam & Assyriam attingit. *Susa* ad Eulæum sive Choaspem amnem sita Memnonis pater Tithonus condidisse perhibetur, teste Strabone l. 16. Idem urbis ambitum facit stadiorum centum viginti, hoc est, quindecim milliarium. Eam Cyrus regni sui caput initio fecerat; eandem Artaxerxes, quisquis fuit, Estheris maritus regiam habuit. Hodie urbs ipsa *Sustra*, regio *Chusistan.*

2. *Choaspem.*] Hic duo in quæstione versantur. Alterum sitne Choaspes idem atque Eulæus: alterum, utrum in Tigrim, an Persicum in sinum proprio se ostio effundat. Diversos quidem appellant Strabo l. 15. & Plinius l. 31. cap. 3. sed rem dubiam efficit quod eadem utrique promiscue tribuuntur. Nam urbem Susa ad Eulæum statuunt Plinius l. 6. 27. Ptolemæi tab. 5. & ut creditur, Daniel cap. 8. 2. Ad Choaspem vero Herodotus l. 1. Strabo l. 15. Eustathius in Dionys. Per-

ut

ut fama est, vehentem aquam. Hic Abulites cum donis regalis opulentiæ occurrit. Dromades cameli inter dona erant, velocitatis eximiæ. XII. Elephanti à Dario ex India acciti, non jam terror, ut speraverant, Macedonum; sed auxilium: opes victi ad victorem transferente fortuna. Ut vero urbem intravit, incredibilem ex thesauris summam pecuniæ egessit. L millia [3] talentum argenti non signati forma, sed rudi pondere. Multi reges tantas opes longa ætate cumulaverant liberis posterisque, ut arbitrabantur, quas una hora in externi regis manus intulit. Consedit deinde in regia sella multo excelsiore, quam pro habitu corporis. Itaque pedes cum imum gradum non contingerent, unus ex regiis pueris mensam subdidit pedibus. & cum spadonem, qui Darii fuerat, ingemiscentem conspexisset Rex, caussam mœstitiæ requisivit. Ille indicat Darium vesci in ea solitum: seque sacram ejus mensam ad ludibrium recidentem sine lachrimis conspicere non posse. [a] Subiit ergo regem verecundia violandi [4] hospitales Deos. Jamque subduci jubebat, cum Philotas; minime vero hæc feceris, rex,[b] sed omen quoque accipe; mensam, ex qua libavit hostis epulas, tuis pedibus esse subjectam.

IX. Rex Persidis fines aditurus, Susa urbem Archelao & præsidium III millium tradidit: [1] Xenophilo arcis cura mandata est: Macedonum ætate graves, præsidere arcis custodiæ jussi. Thesau-

INTERPRETATIO.

[a] *Subortus est Regi pudor, quod violasset Deos hospitiorum præsides.*

[b] *Sed ut* felix *augurium cape, &c.*

NOTÆ.

rieg. Deinde illam aquæ præstantiam singularem de Eulæo prædicant Strabo & Plinius: de Choaspe Herodotus, Curtius, Solinus, Eustathius: de utroque idem Plinius l. 31. c. 3. Quare sic existimo, primum duplex esse unius fluvii nomen; Assyrium sive Chaldæum, *Eulæus*, apud Danielem *Ulai*; Medicum sive Persicum, *Choaspes*. Jam vero duplicem quoque fontem habere constat ex Ptolem. l. 6. c. 3. alterum in Media, in Susiana alterum, eosque plus uno gradu infra Susa misceri. Quorum licet uterque tum *Choaspes*, tum *Eulæus* dicatur, tamen scriptores sive consilio, ut duos esse indicent; sive errore, quod unum ex ambobus fluvium existere non animadverterent, tanquam diversos distinxerunt. Ad alteram quæstionem quod attinet, nodum solvit Arrianus l. 7. ubi aperte ostendit Eulæum partim naturali alveo mare petere, partim ducta fossa in Tigrim (ad Characem) derivari. Qua observatione pugnantia in speciem Strabonis, Plinii, aliorumque loca conciliabis inter se. Hæc ego non tanquam certa, sed ut verisimilia proposui. *Tu si quid novisti rectius istis candidus imperti.*

3. *Talentûm.*] De talentis vide quæ dicta sunt ad l. 3. c. 36. Hic Justinus & Plutarchus solum xl. millia numerant; sed Curtio Arrianus accinit; Diodorus quadraginta infecti, novem signati argenti millia exhibet.

4. *Hospitales.*] Quoniam sanctum erat inter veteres jus hospitii, idcirco præsidere hospitalibus tectis atque conviviis numina quædam arbitrabantur, quorum etiam statuis mensas ornabant. In his erat præsertim Juppiter, qui ex eo ξένιος appellatus, id est, *Hospitalis.*

1. *Xenophilo.*] Mazarum Arrianus ait fuisse. *Satrapia.*] Vide supra ad cap. 6.

rorum Callicrati tutela permissa: Satrapia regionis Susiæ restituta Abuliti. Matrem quoque Darii & liberos in eadem urbe deponit. Ac forte Macedonicas vestes, multamque purpuram dono ex Macedonia sibi missam cum his, qui eam confecerant, tradi Sisygambi jussit (omni namque honore eam, & filii quoque pietate prosequebatur) admonerique, ut si cordi quoque vestis esset; conficere eam neptes suas adsuefaceret, donoque doceret dare. ad hanc vocem lacrymæ obortæ prodidere animum aspernantis id munus. quippe non aliud magis in contumeliam Persarum feminæ accipiunt, quàm admovere lanæ manus. Nunciant qui dona tulerant, tristem esse Sisygambim; dignaque res excusatione & solatio visa. Ipse ergo pervenit ad eam, &, *mater*, inquit, *hanc vestem, qua indutus sum, sororum non solum donum, sed etiam opus vides. nostri decepere me mores.* [a] *Cave, obsecro, in contumeliam accipias ignorationem meam. Quæ tui moris esse cognovi, ut spero, abunde servata sunt. Scio apud vos filium in conspectu matris nefas esse considere, nisi cum illa permisit: Quotiescumque ad te veni,* [b] *donec, ut considerem, annueres; restiti. Procumbens venerari me sæpe voluisti; inhibui. Dulcissimæ matri Olympiadi nomen debitum tibi reddo.*

X. Mitigato animo ejus, rex quartis castris pervenit ad [1] Tigrim fluvium: Pasitigrim incolæ vocant. oritur in montibus Uxiorum, & per [2] M. stadia sylvestribus ripis præceps inter saxa devolvitur. Ac-

INTERPRETATIO.

[a] *Ne probri loco habeas quod ignarus feci.*

[b] *In pedes steti, donec tu juberes sedere me.*

NOTÆ.

1. *Tigrim.*] Etsi nonnulli codices hanc vocem omittunt, tamen quod à plurimis exhibeatur, &, quod caput est, apud Diodorum extet, unde hæc omnia Curtius ad verbum propemodum expressit; idcirco retinendam puto. Ac valde vereor ne uterque in eo deceptus sit cum *Tigrim* appellarunt, quem nemo alius, opinor, hoc nomine donavit; *Pasitigrim* Strabo, Arrianus, & Plutarchus vocant. Multo gravius hallucinari videtur Plinius l. 6 c. 27. qui nomen hoc voluit esse ipsius Tigris circa ostia, postquam divisæ in plures alveos ejus aquæ iterum in sese redierunt; vel ut alii apud Strabonem, postquam Choaspem cæteraque flumina per Susianam labentia in se recepit. Eos, puto, fefellit ratio nonnulla nominis, quod *Pasitigris*, veluti *totus Tigris* sonare videretur. Quasi nomen Græcum Persæ indiderint. Ac nescio an ipsi Græci *Pasitigrim*, non potius Panto-tigrim appellaturi essent: ut ut est de ipso Tigri, quem alii in duos alveos dividi affirmant, alii ut Arrianus l. 7. diserte negant; certum est, vel ex uno Arriani ejusdem libro rer. indic. Pasitigrim fluvium esse à Tigri diversum: ac duobus stadiorum millibus, hoc est, ducentis quinquaginta milliaribus amborum ab sese ostia distare. Atque hinc etiam vides ruere doctorum alioqui hominum conjecturam, qui ut *Phison* illum Genes. 2. adeoque Paradisum circa Babyloniam reperirent, ex Plinii *Pasitigri* Phisonem facere se posse arbitrati sunt.

2. *M. stadia.*] Centum & viginti quinque milliaria. Mille quoque stadia numerat Diodorus. *Montibus.*] Sunt hi montes Tauri portio quædam, cui nomen est *Zagrus* sive *Zagrius*, Mediam & Assyriam è Perside dirimens.

cipiunt deinde eum campi, quos clementiore alveo præterit, [a] jam navium patiens. DC. stadia sunt mollioris soli, per quod leni tractu aquarum Persico mari se insinuat. Alexander amne superato cum IX. millibus peditum, & Agrianis atque Græcorum mercenariis millibus III. additis millibus Thracum, in regionem [3] Uxiorum pervenit. Finitima Susis est, & in primam Persidem excurrit. arctum inter se & Susianos aditum relinquens. [4] Madates erat hujus regionis præfectus, [b] haud sane temporum homo. quippe ultima, pro fide experiri decreverat. Sed periti locorum Alexandrum docent, occultum iter esse per calles, & aversum ab urbe. si paucos misisset leviter armatos, super capita hostium evasuros. Cum consilium placuisset, iidem itinerum fuerunt duces M. & D mercede conducti, & Agriani fere mille Tauroni præfecto dati, ac post solis occasum iter ingredi jussi. Ipse tertia [5] vigilia castris motis circa lucis ortum superaverat angustias, cæsaque materia [6] cratibus & pluteis faciendis, ut qui turres admoverent, extra teli ictum essent, [7] urbem obsidere cœpit. Præ-

INTERPRETATIO.

[a] *Navigiorum* ferendorum *capax*.
[b] Homo *nequaquam temporariæ fidei*.

NOTÆ.

3. *Regionem Uxior.*] Uxiorum alii campestres; hi statim Alexandro paruerunt: alii montani, qui transitum daturos negarunt nisi tributum ipse penderet, quod a Persarum regibus exigere pro commeatu solebant. Itaque quem ait Curtius inter Susianos & Uxios arctum aditum esse, si Arrianum audimus, Susianam non attingebat.

4. *Madates.*] Metem corrupte appellat Diodorus, facitque Dario arcta propinquitate conjunctum. Sed cum Arrianus testetur montanos Uxios Persis nunquam antehac paruisse, imo tributum ab ipsis regibus pendi sibi coëgisse; non satis expedio quomodo nunc illorum angustiis præsidere, imperiumque habere dicatur. *Temporum.*] Addunt aliqui, *multorum*; quod nec ullum fere sensum efficit, & egregiam corrumpit sententiam. De hac locutione, *temporum homo*, consule Gronovium l. 1. observ. c. 24.

5. *Tertia vigilia.*] De Vigiliis l. 3. c. 20. *Materia.*] Apud scriptores historiæ Latinos *materia* plerumque pro *ligno* accipitur, cujus in construendis machinis, pontibus, cratibus, cæteroque apparatu bellico usus est.

6. *Cratibus.*] Crates ex flexilibus arborum ramis contextæ, tum ad alios usus adhiberi consueverant, tum præsertim à militibus præferebantur ad impetum telorum retundendum. *Pluteis.*] Pluteus machinæ quoque genus erat, alias ex cratibus, alias ex tabulis, crudo corio tectum, ternisque impositum rotulis; sub qua qui latebant milites, tuti ab hostium missilibus eam carpenti instar admovebant muris, vel ut scalas applicare, vel ut aliud quiddam tentare possent. *Pluteos* interpres Gallicus appellavit *des mantelets*; Crates, *des gabions*; opinor quia nullum erat nostræ linguæ vocabulum quod propius accederet; cum alioqui illorum crates non forent in corbis modum factæ, quales sunt quos nostri vocant *gabions*. *Teli ictum.* Vide l. 4. c. 10.

7. *Urbem.*] Arrianus paulo aliter rem narrat. Nam nec ullius urbis aut obsidionis mentionem facit, & ipsum Regem, non solum Tauronem, averso itinere Uxiorum vicos ingressum, scribit, unde ad ipsas angustias iter reflexit.

rupta erant omnia, saxis & cotibus impedita. multis ergo vulneribus depulsi, ut quibus non cum hoste solum, sed etiam cum loco dimicandum esset, subibant tamen: quia rex inter primos constiterat, interrogans tot urbium victores; *an erubescerent hærere in obsidione castelli exigui & ignobilis simul.* Jam inter hæc eminus petebatur, quum testudine [8] objecta milites, qui ut inde discederet, perpellere nequiverant, tuebantur.

XI. Tandem Tauron super arcem urbis se cum suo agmine ostendit: ad cujus conspectum & animi hostium labare, & Macedones acrius prœlium inire cœperunt. [a] Anceps oppidanos malum urgebat; nec sisti vis hostium poterat. paucis ad moriendum; pluribus ad fugam animus fuit: magna pars in arcem concessit. Inde XXX. oratoribus missis ad deprecandum, triste responsum à rege redditur; non esse veniæ locum. Itaque suppliciorum metu perculsi, ad Sisygambim Darii matrem occulto itinere ignotoque hostibus mittunt, qui peterent, ut ipsa regem mitigaret: haud ignari parentis eam loco diligi colique. & Madates sororis filiam secum matrimonio junxerat: Darium propinqua cognatione contingens. Diu Sisygambis supplicum precibus repugnavit, abnuens *deprecationem pro illis convenire fortunæ, in qua esset: adjecitque metuere sese ne victoris indulgentiam fatigaret. sæpius cogitare captivam esse se, quam reginam fuisse.* Ad ultimum victa, literis Alexandrum ita deprecata est; [1] *ut ipsam excusaret quod deprecaretur.* [2] *petere se ut illis quoque si minus, sibi ignosceret. pro necessario ac propinquo suo, jam non hoste, sed supplice tantum vitam precari.* Moderationem clementiamque regis quæ tunc fuit, vel una hæc res possit ostendere, non Madati modo ignovit; sed omnes & deditos & captivos libertate atque immunitate donavit; urbem reliquit intactam: agros sine tributo colere permisit. A victore Dario plura mater non impetrasset. Uxiorum deinde gentem subactam Susianorum Satrapiæ contribuit: divisisque cum Parmenione copiis, illum campestri itinere procedere jubet; ipse cum expedito agmine jugum montium cepit, [b] quorum perpetuum dorsum in Persidem excurrit.

INTERPRETATIO.

[a] *Utrinque imminens periculum.*
[b] *Quorum continua series in Persidem* usque *extenditur.*

NOTÆ.

8. *Testudine.*] Testudo, *tortuë*, notum animal, *à testa* quam gerit, nomen habet. Ab hujus similitudine *testudinem* facere dicti sunt milites, qui consertis scutis tegerent sese adversus lapidum aliorumve telorum ictus, de cujus vario usu formisque, vide Lipsium in Poliorc. l. 1. Dial. 5. & 8.

1. *Ut ipsam.*] Melius *idipsum*, Freinsh.

2. *Petere.*] Rogare se ut illis parceret; sin hoc abnueret, saltem ipsi ignosceret Sisygambi.

XII. Omni hac regione vastata tertio [1] die Persidem; quinto angustias, quas illi [2] *Susidas Pylas* vocant, intrat. Ariobarzanes has cum [3] XXV. millibus peditum occupaverat rupes, abscissas & undique præruptas, in quarum cacuminibus extra teli jactum barbari stabant, de industria quieti & paventibus similes, donec in arctissimas fauces penetraret agmen. [a] Quod ubi contemptu sui pergere vident; tum vero ingentis magnitudinis saxa [b] per montium prona devolvunt: quæ incussa sæpius subjacentibus petris majore vi incidebant, nec singulos modo, sed agmina proterebant. Fundis quoque excussi lapides & sagittæ ingerebantur undique. nec id miserrimum fortibus viris erat; sed quod inulti ferarum ritu velut in fovea deprehensi cæderentur. Ira igitur in rabiem versa, eminentia saxa complexi, ut ad hostem perveniant, alius alium levantes conabantur ascendere: ea ipsa multorum simul manibus correpta & convulsa, in eos qui commoverant, recidebant. Nec stare ergo, nec niti, nec testudine quidem protegi poterant, quum tantæ molis onera propellerent barbari. Regem non dolor modo, sed etiam pudor temere in illas angustias conjecti exercitus angebat. Invictus ad eam diem fuerat, nihil frustra ausus, impune [4] Ciliciæ fauces intraverat: mari quoque no-

INTERPRETATIO.

[a] *Quod cum cernunt* præ *ipsorum contemptu progredi*.
[b] *Per montium declivitatem*.

NOTÆ.

1. *Die tertio Persidem.*] Malim hîc errorem esse Librariorum quam Curtii, si qua occurreret lectionum varietas. Sic enim opportune legas cum Frehinshemio; *omni hac reg. vast. die quinto angustias &c.* ut cum Diodoro, quem exscribit, & cum veritate Curtio conveniat. Qui enim demum ingredi in Persidem potuit prius quam Pylas attigisset per quas aditus erat unicus in Persidem?

2. *Susidas.*] Quod Susa versus euntibus trajiciendæ erant. Alii Persicas appellarunt.

3. *Cum xxv. millibus.*] Totidem peditum Diodorus; equitum trecentos solum. Sed Arrianus quatuor solum millia peditum, equites septingentos numerat. Addit, quod omissum à Diodoro & Curtio, ipsas fauces Ariobarzanem muro clausisse.

4. *Ciliciæ fauces.*] Vide l. 3. c. 9. *Novum iter.*] *Ad Phaselidem Lyciæ urbem,* inquit Strabo l. 14. *sunt ad mare angustiæ per quas exercitum traduxit Alexander. Est enim ibi mons Climax, Pamphyliæ incumbens mari, & propter litus arctum relinquens transitum; qui tranquillo mari nudatur, & à viatoribus perambulari potest: mari exundante, fluctibus obtegitur.* Exundat autem, ut tradit Arrianus, *Austro invalescente. Tum verò ex vehementibus Austris Boreales venti exorti facilem ac celerem transitum præbuerunt;* ita tamen, addit Strabo, *ut totum diem milites per aquam iter facerent, usque ad umbilicum in eam demersi.* Quare merito notantur à Plutarcho qui pro miraculo transitum illum jactarunt; cum ipse Alexander in suis epistolis nihil in ea re prodigiosi agnoscat, ut imperite, ne dicam impie, fecisse Josephus videatur, qui narrato Israëlitarum transitu per rubrum mare, quo credibile probaret esse miraculum, simile quiddam Alexandro contigisse agnoscit, & ab omnibus affirmari tradit, qui res ejus gestas literis mandarunt. *Pamphylia.* l. 3. c. 1.

vum iter in Pamphyliam aperuerat : [c] tunc hæsitabat deprehensa felicitas ? nec aliud remedium erat, quam reverti qua venerat. Itaque signo receptui dato densatis agminibus, scutisque super capita consertis, retro evadere ex angustiis jubet. [5] XXX. fuere stadia, quæ remensi sunt.

XIII. Tum castris undique aperto loco positis, non consultare modo quid agendum esset ; sed vates quoque adhibere cepit à [1] superstitione animi. Sed quid tunc prædicere Aristander, cui tum plurimum credebatur ex vatibus, poterat ? Itaque damnatis intempestivis sacrificiis, peritos locorum convocari jubet. Per [2] Mediam iter ostendebant tutum apertumque ; sed rex dimittere milites insepultos erubescebat : ita tradito more, ut vix ullum militiæ tam solenne esset munus, quam humandi suos. Captivos ergo quos nuper exceperat, vocari jubet ; inter quos erat quidam Græcæ Persicæque linguæ peritus, qui *frustra tum in Persidem montium dorso exercitum ducere* affirmat ; *sylvestres esse calles vix* [a] *singulis pervios : omnia contegi frondibus* [b] *implexosque arborum ramos sylvas committere.* Namque [3] Persis [4] ab altero latere perpetuis montium jugis clauditur, quod

INTERPRETATIO.

[c] *Tunc* Alexandri *felicitas intercepta vacillabat.*

[a] *Per quos vix singuli homines ire possint.*

[b] *Implicatis inter se arborum ramis sylvas continuari.*

NOTÆ.

5. XXX. *Fuere stadia.*] Quatuor propemodum milliaria. Sed ad trecenta usque stadia retrogressus, quod ait Diodorus, castris locum elegit.

1. *A superstitione.*] Ex vel *præ* superstitione, quomodo Livius, *ab ira & odio. Superstitiosi*, inquit Cicero 2. de nat. Deor. dicti sunt *qui totos dies precabantur & immolabant, ut sibi sui liberi superstites essent.* Aliam tamen Lucretius, aliam Lactantius, originem vocis afferunt. Inde quævis importuna & inepta religio, superstitionis nomen habuit.

2. *Per Mediam.*] Legunt aliqui, *Medium iter.* Sed quodnam illud ? aut inter quæ *medium* dicitur ? ac si quod erat, cur non Alexander arripuit potius, quam ut per invia & aspera tanto cum labore ac periculo tenderet ? Scripsit ergo Curtius *per Mediam* : illinc enim planius atque apertius aliquod in Persidem iter est. Sed Alexandro aliter visum, quia si illac duceret, relicto Pylarum aditu, milites in angustiis cæsos humare non poterat.

3. *Persis.*] Persis vel Persia, si Græcis credimus, à Perseo Jovis & Danaes filio nomen habuit. Cum proprie accipitur, his finibus includitur. Ab occasu Susianam & Uxios, à meridie Persicum sinum, ab ortu Carmaniam utramque, à septentrione Mediam attingit. Hujus partis nomen hodiernum *Farsi*, ab antiquo non multum abludens. Persidis tamen pars quandoque Susiana habetur, Strabone teste. Nunc Persicum Sophorum imperium ferme complectitur quidquid terrarum est ab Indo & Oxo fluminibus ad Tigrim & Armeniam usque, inter Caspium & Persicum Indicumque mare. Quando imperium ad Persas transierit, quandiu apud eos steterit, dictum est l. 4. c. 55. quando iterum recuperatum sit, dicetur l. 6. c. 6.

4. *Ab altero.*] Ab Occidentali, opinor, qua veniendum Alexandro fuit, & ubi Susides Pylæ. Alioqui nihil erat quod per Mediam deflectere oporteret. Quanquam à Borea quoque perpetuum montis Parchoatræ jugum in Ptolemæi tabulis obtenditur.

[5] in longitudinem MDC ſtadia, in latitudinem CLXX.[c] procurrit. Hoc dorſum à [6] Caucaſo monte ad rubrum mare pertinet; quaque deficit mons, aliud munimentum, fretum objectum eſt. Planicies deinde ſub radicibus montium ſpatioſa procumbit, [7] fertilis terra, multiſque vicis atque urbibus frequens. [8] Araxes amnis per hos campos multorum aquas torrentium evolvit [9] in Medum: Medus ad mare Meridiem verſus, minor amnis eo quem accepit, evehitur; gignendæque herbæ non alius eſt aptior, quidquid alluit floribus veſtiens. Platani quoque & populi contegunt ripas; ita ut procul viſentibus continuata videantur montibus nemora riparum. quippe obumbratus amnis [d] preſſo in ſolum dilabitur alveo; imminentque colles ipſi quoque frondibus læti, [e] radices eorum humore ſubeunte. Regio non alia tota Aſia ſalubrior habetur; temperatum cœlum: hinc perpetuum jugum opacum & umbroſum, [f] quod æſtus levat: illinc mare adjunctum, quod modico tepore terras fovet.

XIV. His expoſitis captivus interrogatus à rege *auditu ne an*

INTERPRETATIO.

[c] *Extenditur.*
[d] *Fluvius alte cavato intra terram canali decurrit.*
[e] *Ad* ipſorum *radices permeante aqua.*
[f] *Quod ardorem mitigat.*

NOTÆ.

5. *In longitudinem,*] Longius multo eſſe oportet occiduum Perſidis latus quod à Media ad Perſicum uſque ſinum pertinet, ſi Straboni credimus. Is enim Perſidi tribuit ſtadia 4300. ab occaſu in ortum. Atqui haud paulo amplius à meridie in ſeptentrionem extenditur.

6. *A Caucaſo.*] Parapamiſum intelligit, de quo nos infra dicturi ſumus ad lib. 7. c. 12. *Rubrum mare.*] Sinum Perſicum, de quo l. 8. c. 29. A Caucaſo igitur ſive Parapamiſo multorum montium veluti cornua prominent, quorum unum, cui nomen *Parchoatras*, in occaſum excurrens Parthiam à Caramania, Mediam à Perſide dirimit; tum ubi ad Suſianæ Uxiorumque fines pervenit, in meridiem vertitur, & ad Perſicum ſinum pertingit, non amplius tamen Parchoatræ nomine. *Fretum.*] Perſicus ſinus, quod modo *rubrum mare* dixerat.

7. *Fertilis terra.*] In mediterraneis, ut docent Strabo & Arrianus. Nam maritima arenoſa eſt atque ob æſtum ſterilis.

8. *Araxes.*] Diverſus hic ab alio Araxe quem ſupra diximus, cap. 2. ex eodem, atque Euphrates, & Tigris & Phaſis, in Armenia fonte naſcentem, in Caſpium mare labi. Iſtius autem Perſici meminit quoque Strabo l. 15. atque in Parætacenis ortum, ex Parchoatra monte videlicet, juxta Perſepolim ait fuiſſe trajectum ab Alexandro. Hunc ego eſſe ſuſpicor quem Arrianus lib. rerum Indic. *Rogonim*, Ptolem. lib. 6. c. 4. *Rhogomanem* vocat. Sed apud iſtum credo male collocatum eſſe, apud Arrianum rectius ultra alium cui *Brizana* ſive *Briſoana* nomen eſt. Quippe Perſepolim Ptolemæus ipſe Rhogomani, Strabo & Curtius Araxi vicinam faciunt. Fuit autem ipſa, Strabone teſte, pariter ut Araxes, in Orientali Perſidis parte.

9. *In Medum.*] Immo potius Medus in Araxem è Media defluit, Strabone teſte l. 15. *Ad mare.* In magna lectionum diſcrepantia, hanc eligendam putavi, quæ ſola cum veritate cohærere poteſt, ne Curtium, ubi neceſſe non erat, erroris damnarem.

oculis comperta haberet, quæ diceret? pastorem se fuisse, & omnes eos calles percurrisse respondit: *bis captum, semel à Persis*[1] *in Lycia; iterum ab ipso.* Subit animum memoria regis oraculo editæ sortis, quippe consulenti responsum erat, ducem in Persidem ferentis viæ Lycium civem fore. Igitur promissis, quanta & præsens necessitas exigebat, & ipsius fortuna capiebat, oneratum; *armari* jubet *Macedonum more, & quod bene verteret, monstraret iter; quamvis arduum & præceps, evasurum se esse cum paucis. nisi forte crederet, quo ipse pecoris causa isset; Alexandrum pro gloria & perpetua laude ire non posse.* Etiam atque etiam docere captivus quam difficile iter esset, maxime armatis. tum rex *prædem me*, inquit, *accipe, neminem eorum, qui sequuntur, recusaturum ire qua duces.* Cratero igitur ad custodiam castrorum relicto cum peditibus, quîs adsueverat; & iis copiis, quas Meleager ducebat; & sagittariis equitibus M. præcepit; ut castrorum specie manente, plures de industria ignes fieri imperet: quo magis barbari crederent ipsum regem in castris esse. Ceterum si forte Ariobarzanes cognovisset per callium amfractus eum intrare, & ad occupandum iter suum partem copiarum tentasset opponere; [2] Craterus in eum illato terrore [a] retineret ad propius periculum conversum agmen: [b] sin autem ipse hostem fefellisset, & saltum occupasset; quum trepidantium barbarorum tumultum exaudisset persequentium regem, id ipsum iter, quo pridie pulsi fuerant, ne dubitaret ingredi; quippe vacuum fore, hostibus in semet aversis.

XV. Ipse [1] tertia vigilia silenti agmine, ac ne tuba quidem dato signo, pergit ad demonstratum iter callium. tridui alimenta portare militem jusserat leviter armatum. Sed præter invias rupes ac prærupta saxa vestigium subinde fallentia, [2] nix cumulata vento ingredientes fatigabat: quippe velut in foveas delati hauriebantur; & quum à commilitonibus levarentur, trahebant magis adjuvantes,

INTERPRETATIO.

[a] *Distineret* hostium *copias in discrimen vicinius intentas.*
[b] *Ipse ab hoste conspectus non esset.*

NOTÆ.

1. *In Lycia.*] Lycia l. 3, c. 1. Lycius civis, qui natus in Lycia, vel inter incolas adscriptus; non qui cognomento Lycius diceretur.

2. *Craterus in eum.*] Sed qua ratione Craterus trecentis circiter stadiis ab Ariobarzanis exercitu remotus discernere poterat quantum copiarum, quam in partem, quove consilio ille mitteret? qui rescire potuit utrum Alexander hostes fefellisset, an ab iis detectus foret.

1. *Tertia vigilia.*] Ad mediam noctem, lib. 3. c. 20. *Tridui.*] Centum stadiorum, hoc est, paulo plus quam duodecim milliarium fuit ille Alexandri circuitus, si Arriano credimus; & intra duos dies confectum ipse Curtius ostendit.

2. *Nix cumulata.*] Hæc ergo non ante extremum Novembrem gesta esse apparet; nec vero rerum à pugna Arbellica gestarum ratio prius contigisse patitur, quo loco utemur infra, cap. 21. cum de *Vergiliis* sermo erit.

quam ſequebantur. Nox quoque, & ignota regio, ac dux [a] incertum an ſatis fidus, multiplicabant metum: *ſi cuſtodes [3] fefelliſſet; quaſi feras beſtias ipſos poſſe deprehendi. ex unius captivi vel fide, vel anima pendere & regis ſalutem, & ſuam.* Tandem venêre in jugum. à dextera iter ab ipſum Ariobarzanem erat: hic Philotam & Cœnon cum Amynta & Polyperchonte expeditam habentes manum rèliquit, monitos; ut quia eques pediti erat mixtus; qua pinguiſſimum eſſet ſolum, & pabuli fertile, ſenſim procederent: duces itineris de captivis dati. Ipſe cum armigeris & ala, quam *Agema* appellant, ardua ſemita, ſed longius à ſtationibus hoſtium remota; multa cum vexatione proceſſit. Medius erat dies, & fatigatis neceſſaria quies; quippe tantumdem itineris ſupererat, quantum emenſi erant; ſed minus præcipitis atque ardui. Itaque refectis cibo ſomnoque militibus, ſecunda vigilia ſurgit, & cetera quidem haud ægre præteriit. ceterum qua ſe jugum montium paulatim ad planiora demittit, ingens vorago concurſu cavata torrentium iter ruperat. ad hæc arborum rami alius alio implicati & coeuntes, ut perpetuam objecerant ſepem. Deſperatio igitur ingens, adeo, ut vix lacrymis abſtinerent, inceſſerat. Præcipue obſcuritas terrori erat: nam etiamſi qua ſidera internitebant, continenti fronde tectæ arbores conſpicere prohibebant. ne aurium quidem uſus ſupererat, ſylvas quatiente vento, quæ concutientibus ramis majorem quam pro flatu ſonum reddebant.

XVI. Tandem [1] exſpectata lux omnia, quæ terribiliora nox fecerat, minuit: [a] circumiri brevi ſpatio poterat [2] eluvies; & ſibi quiſque dux itineris ceperat fieri. Evadunt ergo in editum verticem: ex quo hoſtium ſtatione conſpecta, ſtrenuè armati, à tergo ſe oſtendunt nihil tale metuentibus; quorum pauci, qui congredi auſi erant, cæſi ſunt. Itaque hinc morientium gemitus; hinc ad ſuos recurrentium miſerabilis facies; [b] integros quoque antea quam diſcrimen experirentur, in fugam avertit. Fremitu deinde in caſtra, quis Craterus præerat, illato; ad occupandas anguſtias, in quibus pridie hæſitarat, miles educitur. ſimul & Philotas cum Polyperconte Amyntaque & Cœno diverſum iter ingredi juſſus, alium terrorem intulit barbaris. Ergo undique Macedonum armis fulgentibus anci-

INTERPRETATIO.

[a] *De quo dubitabant ſatiſne fidelis* eſſet,

[a] *Brevi circuitu* declinari *poterat vorago.*

[b] *Etiam incolumes fugere coëgit priuſquam, &c.*

NOTÆ.

3. *Fefelliſſet.*] Lycius captivus. Vel, ut alii, *niſi cuſtodes fefelliſſent*, i. Niſi Macedonum acceſſum cuſtodibus Perſicis occultum eſſe contingeret.

1. *Expectata lux.*] Arrianus ante lucem, ea ipſa qua profectus eſt, nocte, ad hoſtium ſtationes perveniſſe indicat. Apud quem reliqua non multum diverſa reperies.

2. *Eluvies.*] Vorago concurſu torrentium cavata, *vne fondriere.*

piti malo oppressi, memorabile tamen prœlium edunt. ut opinor, ignaviam quoque necessitas acuit; & sæpe desperatio spei causa est. Nudi complectebantur armatos, & ingenti corporum mole secum ad terram detrahentes, ipsorum telis plerosque fodiebant. Ariobarzanes tamen XL. ferme equitibus & quinque millibus peditum stipatus per mediam aciem Macedonum cum multo suorum atque hostium sanguine erupit, Persepolim urbem caput regionis occupare festinans. Sed à custodibus urbis exclusus, consequutis strenue hostibus, cum omnibus fugæ comitibus renovato prœlio cecidit. Craterus quoque raptim agmine acto supervenit.

XVII. Rex eodem loco, quo hostium copias fuderat, castra communivit. Quamquam enim undique fugati hostes victoriam concesserant; tamen præaltæ præcipitesque fossæ pluribus locis objectæ, abruperant iter: sensimque & caute progrediendum erat; jam [a] non hostium, sed locorum fraude suspecta. Procedenti ei literæ redduntur à Tiridate custode regiæ pecuniæ, indicantes eos, qui in urbe essent, audito ejus adventu diripere velle thesauros; properaret occupare: expeditum iter esse, [1] quamquam Araxes amnis interfluat. Nullam virtutem regis istius magis, quam celeritatem laudaverim. relictis enim pedestribus copiis, tota nocte cum equitibus itineris tanto spatio fatigatis ad Araxem prima luce pervenit. Vici erant in propinquo; quibus direptis ac dirutis pontem ex materia eorum subditis saxis [b] strenue induxit. Jamque haud procul [2] urbe erant: quum miserabile agmen inter pauca fortunæ exempla memorandum, regi occurrit. Captivi erant Græci ad quatuor millia fere, quos Persæ vario suppliciorum modo affecerant. alios pedibus; quosdam manibus auribusque amputatis, inustisque barbararum literarum notis, in longum sui ludibrium reservaverant; & quum se quoque alienæ ditionis esse cernerent; volentes regi occurrere non prohibuerant. Inusitata simulacra non homines videbantur; nec quidquam in illis præter vocem poterat agnosci. plures igitur lacrymas commovêre, quam profuderant ipsi. quippe in tam multiplici variaque fortuna singulorum, intuentibus similes quidem, sed tamen dispares pœnas; quis

INTERPRETATIO.

[a] *Cum jam non hostium insidiæ, sed locorum* difficultas *timeretur.*
[b] *Admodum diligenter construxit.*

NOTÆ.

1. *Quamquam.*] Emendat Freinshemius *Quam qua*; id est, *præterquam qua Araxes interfluit.* Quomodo enim expeditum iter vocetur, si amnis interfluit qui sine ponte trajici non possit? *Araxes.*] Supra cap. 13. Sed ne putes haud procul Persicis Pylis agenti hæc nunciata esse; vide quæ dicta sunt ibidem de Persepoli & Rhogoni fluvio.

2. *Urbe.*] Persepoli; de qua infra pluribus, cap. 20. *quatuor millia.*] Diodorus octingentos solum scribit.

maxime miserabilis esse, liquere non poterat. Ut vero Jovem [3] illi tandem Græciæ ultorem aperuisse oculos conclamavere; omnes pari supplicio affecti sibi videbantur. Rex abstersis, quas profuderat, lacrymis, bonum habere animum jubet; visuros urbes suas conjugesque, & castra inde duo ab urbe stadia communit.

XVIII. Græci excesserant vallo, deliberaturi quid potissimum à rege peterent: quumque aliis sedes in Asia rogare, aliis reverti domos placeret; Euthymon [1] Cymæus ita locutus ad eos fertur. *Hi qui modo ad opem petendam ex tenebris & carcere procedere erubuimus; ut nunc est, supplicia, (quorum nos pudeat magis an pœniteat, incertum est) ostentare Graciæ velut lætum spectaculum cupimus. At ii optime miserias ferunt, qui abscondunt: nec ulla est tam familiaris infelicibus patria, quam solitudo & status prioris oblivio. Nam qui multum in suorum misericordia ponunt; ignorant quam celeriter lacrymæ inarescant. Nemo fideliter diligit, quem fastidit; nam & calamitas querula est & superba felicitas. Ita* [a] *suam quisque fortunam in consilio habet, quum de aliena deliberat: & nisi mutuo essemus miseri, olim alius alii potuissemus esse fastidio: Quid mirum est fortunatos semper parem quærere? Obsecro vos, olim vita defuncti, quæramus locum, in quo hæc semesa membra obruamus: ubi horribiles cicatrices celet exilium. Grati prorsus conjugibus, quas juvenes duximus, revertemur!* [2] *Liberi in flore & ætatis & rerum agnoscent ut patres, ergastuli detrimenta? Et quota pars nostri tot obire terras potest? procul Europa in ultima Orientis relegati, senes, debiles, majore membrorum parte mulctati, tolerabimus scilicet, quæ armatos & victores fatigaverunt. Conjuges deinde, quas captis sors & necessitas unicum solatium applicuit, parvosque liberos, trahimus nobiscum, an relinquimus? cum his venientes nemo agnoscere volet. relinquemus ergo extemplo præsentia pignora, quum incertum sit, an visuri simus ea quæ petimus? Inter hos latendum est, qui nos miseros nosse cœperunt.*

XIX. Hæc Euthymon. Contra Theætetus Atheniensis orsus est dicere. [1] *Neminem pium habitu corporis suos æstimaturum; utique sævitia hostis, non natura calamitosos. Dignum esse omni malo, qui eru-*

INTERPRETATIO.

[a] *Suæ quisque fortunæ rationem habet.*

NOTÆ.

3. *Illi.* Græci captivi. *Omnes.*] qui cum Alexandro erant, sic dolebant quasi eadem supplicia tulissent.

1. *Euthymon.*] Aliis *Euctemon. Cymæus* gentile nomen est, κυμαῖος à κύμη, Cuma, quæ urbs Æolidis fuit è regione Lesbi insulæ; vel, quod hic rectius puto, à Cyme Peloponnesi in minore Achaia.

2. *Liberi.*] An liberi nostri ætate florentes rebusque secundis superbi, nos in ergastulis detritos & pene consumptos agnoscent ut patres.

1. *Neminem.*] Neminem ex ipsorum cognatis, liberis, conjugibus, qui modo pius esset, ipsos minoris æstimaturum, propter deformata mutilataque corporis membra.

besceret fortuita: tristem enim de mortalitate ferre sententiam; & desperare misericordiam, quia ipse alteri denegaturus sit. Deos, quod ipsi nunquam ausi optare forent, offerre patriam, conjuges, liberos, & [a] *quidquid homines vel vita æstimant, vel morte redimunt. Quin illi ex hoc carcere erumperent;* [b] *alium domi esse cœli haustum; alium lucis adspectum: mores, sacra, linguæ commercium etiam à barbaris expeti; quæ ingenita ipsi omissuri sint sua sponte; non ob aliud tam calamitosi, quam quod illis carere coacti essent. Se certe rediturum ad penates & in patriam; tantoque beneficio regis usurum: si quos contubernii, liberorumque quos servitus coegisset agnoscere, amor detineret;* [2] *relinquerent, quibus nil patria carius est.* Pauci hujus sententiæ fuere: ceteros consuetudo, natura potentior, vicit. Consenserunt *petendum esse à rege, ut aliquam ipsis attribueret sedem.* Centum ad hoc electi sunt: quos Alexander ratus, quod ipse præstare cogitabat, petituros; *jumenta* inquit; *assignari quæ vos veherent, & singulis vestrum* [3] *mille denarium dari jussi. Quum redieritis in Græciam præstabo, ne quis statum suum, si hæc calamitas absit, vestro credat esse meliorem.* Illi obortis lacrymis terram intuebantur, nec aut erigere vultus, aut loqui audebant. tandem rege tristitiæ caussam exigente, Euthymon similia iis, quæ in consilio dixerat, respondit. Atque ille non fortunæ solum eorum, sed etiam pœnitentiæ misertus; *terna millia denarium singulis dari* jussit: denæ vestes adjectæ sunt & armenta cum pecoribus ac frumento data: ut coli serique attributus iis ager posset.

XX. Postero die convocatos duces copiarum docet, *nullam infestiorem urbem Græcis esse quam* [1] *regiam veterum Persidis regum. hinc illa immensa agmina infusa: hinc* [2] *Darium prius; deinde Xerxem Eu-*

INTERPRETATIO.

[a] *Quidquid homines æque ac vitam diligunt, vel mortis* periculo *tuentur.*

[b] *Jucundius in patria duci spiritum.*

NOTÆ.

2. *Relinquerent.*] Ii certe conjuges liberosque in servitute susceptos desererent, qui patria sua Græcia nihil carius haberent.

3. *Mille denarium.*] Mille Drachmas, hoc est, sextam talenti partem; de qua vide cap. 6. *Denariûm* pro *Denariorum*, ut apud Quadrigarium in 3. Annal. *mille hominum occiditur.* Gell. l. 1. c. 6. ubi *mille* substantivum esse, cum in plurali sit quoque adjectivum. Quanquam in ipso singulari semper adjectivum esse contendit Scioppius ep. 14. ut *mille denarium* per ellipsin dicatur pro *res mille denariûm*; cui ego non facile assentiar; crediderimque potius nusquam, nisi forte in plurali, adjectivum esse.

1. *Regiam.*] Persepolim, quæ aliis *Persapolis*, Straboni περσαίπολις vocatur; Græco utique nomine, quod nequaquam Persis usitatum putaverim. Sed quod fuerit illud Persicum nomen, non ita promptum est divinare. Vide infra quæ dicemus ad cap. 23. Hanc Cyrus condiderat & in ea regiam collocaverat. Quanquam alia quoque Persagadis, alia Gabis regia ejusdem fuit, eodem teste Strabone. Idemque totius imperii sedem Babylone statuere decreverat.

2. *Hinc Darium.*] Hystaspis filium de quo nos supra l. 3. c. 24. & l. 4. c. 2. *Deinde Xerxem.*] Ibidem. *Parentandum.*] *Parentare* dicuntur proprie liberi, cum suorum parentum exequias celebrant. Quæ

ropa

ropæ impium intulisse bellum : excidio illius parentandum esse majoribus. Jamque barbari deserto oppido, quà quemque metus agebat, diffugerant; quum rex phalangem nil cunctatus inducit. Multas urbes refertas opulentia regia partim expugnaverat, partim in fidem acceperat : sed urbis hujus divitiæ vicêre præterita. In hanc totius Persidis opes congesserant barbari. aurum argentumque cumulatum erat: [a] vestis ingens modus : supellex non ad usum modo, sed ad ostentationem luxus comparata. Itaque inter ipsos victores ferro dimicabatur; pro hoste erat, qui pretiosiorem occupaverat prædam : & quum omnia quæ reperiebantur, capere non possent; jam res [b] non occupabantur, sed æstimabantur. Lacerabant regias vestes, ad se quisque partem trahentes : dolabris pretiosæ artis vasa cædebant : nihil neque intactum erat, nec integrum ferebatur; abrupta simulacrorum membra, ut quisque avellerat, trahebat. Neque avaritia solum, sed etiam crudelitas in capta urbe grassata est : auro argentoque onusti vilia captivorum corpora trucidabant; passimque obvii cædebantur, [c] quos antea pretium sui miserabiles fecerat. Multi ergo [d] hostium manus voluntaria morte occupaverunt; pretiosissima vestium induti, è muris semetipsos cum conjugibus ac liberis in præceps jactantes. Quidam ignes, quod paulo post facturus hostis videbatur, subjecerant ædibus, ut cum suis vivi cremarentur. Tandem suos rex corporibus, & cultu feminarum abstinere jussit. [e] Ingens pecuniæ captivæ modus traditur, prope ut fidem excedat : ceterum aut de aliis quoque dubitamus, aut credimus in hujus urbis gaza fuisse [3] C & XX millia talenta : ad quæ vehenda (namque ad usus belli secum portare decreverat) jumenta & camelos à Susis & Babylone contrahi jussit. Accessere ad hanc pecuniæ summam captis Persagadis sex millia ta-

INTERPRETATIO.

[a] *Magna vestium* pretiosarum *copia.*

[b] *Res non* temere *rapiebantur, sed æstimato* pretio *deligebantur.*

[c] *Quos pretii spes misericordia dignos antea effecerat.*

[d] *Præverterant hostium gladios.*

[e] *Ingens captæ pecuniæ summa* fuisse *dicitur.*

NOTÆ.

quia sacrificiis plerumque cohonestabantur, & quidem earum rerum quas defuncti vehementer aut amassent aut odissent; idcirco docet Alexander placatum iri Græcorum veterum manes Persepolis excidio.

3. *C. & xx. millia.*] De talentis dictum lib. 3. c. ult. Adde his sex millia Persagadis reperta, tum quinquaginta millia Susis capta, denique sex & viginti millia Ecbatanis, ut infra videbimus, cap. 4. lib. 6. Summa confiet talentorum CCII millium : præter eà quæ Damasci, Arbelis & Babylone sunt excepta.

Persagadis.] Aliter *Parsagadis.* Dicta sunt enim *Persagada* quasi *Persarum castra*, ut auctor est Strabo; propterea quod illo ipso loco condita sunt à Cyro, ubi Astyagem Medorum regem decretoria pugna profligarat. De qua vide Justinum l. 1. Legunt alii *Passargada*, levi nec inusitata trajectione literarum. Illic sepulcrum erat Cyri, de quo nos infra l. 10. c. 3. *Persagades, dum*, dixit Curtius.

lentorum. Cyrus Persagadum urbem condiderat, quam Alexandro præfectus ejus Gobares tradidit.

XXI. Rex arcem Persepolis III millibus Macedonum præsidio relictis Nicarthidem tueri jubet: Tyridati quoque, qui Gazam tradiderat, servatus est honos, quem apud Darium habuerat: magnaque exercitus parte, & impedimentis ibi relictis, Parmenionem Craterumque præfecit. Ipse cum mille equitibus peditumque expedita manu, [1] interiorem Persidis regionem, [a] sub ipsum [2] Vergiliarum sidus petiit: multisque imbribus & prope intolerabili tempestate vexatus, procedere tamen, quo intenderat, perseveravit. Ventum erat ad iter perpetuis obsitum nivibus, quas frigoris vis gelu adstrinxerat. Locorum squalor & solitudines inviæ fatigatum militem terrebant, humanarum rerum terminos se videre credentem. Omnia

INTERPRETATIO.

[a] *Sub ipsum sideris Pleïadum* occasum.

NOTÆ.

1. *Interiorem.*] Maxime Borealem & à mari remotissimam, quæ montana est, eademque frigidissima.

2. *Vergiliarum.*] Vergiliæ septem stellæ sunt conglobatæ, quas alii alia in parte Tauri collocant, alii Taurum inter & Arietis caudam; prout varie visum est signorum figuras situmque definire. Ex iis una lucidior est tertiæ, ut vocant, magnitudinis; ceteris quinta sextáve tribuitur. Unicum in longitudinem gradum occupant, in latitudinem triginta septem minuta cum dimidio. Sed recentiores Mathematici conspiciliorum ope plusquam quadraginta alias cum istis sparsas detexerunt. *Vergiliæ* dictæ feruntur à *vere*, cujus tempore oriebantur. Eædem Pleïades, πλειάδες, à πλέω, *navigo*; quod aptum navigationi tempus ortu suo signarent; vel à Pleïone, Oceani filia, uxore Atlantis. Finguntur enim Atlantis & Pleïones fuisse filiæ; ex quo *Atlantides* quoque appellantur. Propria singularum nomina Electra, Alcinoë, Celæno, Sterope, Maia Mercurii mater, Taygete, Merope, quarum ultima vix apparet; pudore, inquiunt poëtæ, quod Sisypho mortali homini nupserit, cum sex aliæ Diis immortalibus junctæ fuerint. Sed quid est *sub ipsum Vergiliarum sidus*? an sub ortum? an sub occasum? Ac licet de alterutro constaret intelligendum esse; adeo intricata apud veteres utriusque ratio est, vix ut certum possit accurateque definitum tempus notari. De ortu quidem accipi hic non posse persuadet quæ sequitur hyemis atrocissimæ descriptio; sed nec difficultate caret si de occasu ipso accipiatur. Primum enim occasus ille ad 40. vel 48. diem ab autumnali æquinoctio apud veteres figitur, à Plinio circa III. Idus Novembris: at fieri non potest, ut à Cal. Octob. quibus pugnatum est ad Arbela, ad captam usque Persepolim, non amplius quadraginta dies intercesserint: cum apud unam Babylonem totos triginta quatuor dies commoratus sit. Deinde Vergiliarum occasus hyemem inchoat, ipso teste Plinio: atqui jam tum inchoatam esse oportuit, cum Alexander Susidas Pylas oppugnatum ibat, & *nix cumulata vento ingredientes fatigabat*, cap. 15. Quare falsum erit quod hic scribit Curtius, profectum Alexandrum Persepoli *sub ipsum Vergiliarum sidus*, si presse angustéque sumatur. Sed πλατέως nimirum & populariter accipi potest de toto illo hyemis initio, quod *Vergiliarum sideri*, hoc est, tempestatibus quas illæ excitare putantur, maxime obnoxium est. De quibus adi fuse disserentem Petavium Uranol. l. 2. c. 9. 10. Ricciolum Almag. novi to. 1. &c.

vasta,

vasta, [b] atque sine ullo humani cultus vestigio attoniti intuebantur; & antequam 3 lux quoque & cœlum ipsos deficerent, reverti jubebant. Rex castigare territos supersedit: ceterum ipse equo desiliit, pedesque per nivem & concretam glaciem ingredi cœpit. erubuerunt non sequi, primum amici, deinde copiarum duces; ad ultimum milites. Primusque rex dolabra glaciem perfringens iter sibi fecit: exemplum regis ceteri imitati sunt. Tandem propemodum invias sylvas emensi, humani cultus rara vestigia, & passim errantes pecorum greges reperere: & incolæ, qui sparsis tuguriis habitabant, quum se callibus inviis septos esse credidissent; ut conspexere hostium agmen, interfectis, qui comitari fugientes non poterant, devios montes, & obsitos nivibus petiverunt. Inde per colloquia captivorum, paulatim feritate mitigata, tradidere se regi. [c] nec in deditos gravius consultum. Vastatis deinde agris Persidis, vicisque compluribus redactis in potestatem; ventum est in 4 Mardorum gentem bellicosissimam, & multum à ceteris Persis cultu vitæ abhorrentem. Specus in montibus fodiunt, in quos seque ac conjuges & liberos condunt: pecorum, aut ferarum carne vescuntur. Ne feminis quidem pro naturæ habitu molliora ingenia sunt: [d] comæ prominent hirtæ: vestis super genua est:

INTERPRETATIO.

[b] *Sine ullo humanæ habitationis signo.*
[c] *Nihil acerbè factum adversus eos qui se dediderant.*
[d] *Hirsuti* earum *capilli eriguntur, vestis ad genua non descendit.*

NOTÆ.

3. *Lux quoque.*] Vel, ὑπερβολικῶς vel admodum imperite dictum; quasi subjectas Polo Arctico tenebras prope attigissent, ubi lux eos cœli solisque deficeret, qui vix quatuor & triginta gradus ab æquatore circulo remoti erant.

4. *Mardorum.*] Montana Persidis, qua Mediam Susianamque contingit, quatuor præcipue gentes incolebant, Uxii, Elymæi, Cossæi, Mardi; perpetuis inter se latrociniis potius quam bellis assueti. Strabo l. 15. Arrianus lib. rer. Indic. Sunt qui hoc loco Curtium erroris postulent ac ἐναντιολογίας, quippe qui nullo auctore scribat Mardos intra Persidem ab Alexandro aditos subactosque, quos idem ipse l. 6. c. 11. Hyrcaniæ confines facit, & jamdiu mortuo Dario, nondum tamen domitos. Sed quid hi Arriano facient, qui cum in 4. lib. Exped. eadem de Mardis Hyrcaniæ vicinis retulerit, idem tamen libro, quem dixi, rer. Indic. Mardos in Persiæ montanis reponit, & ab Alexandro eadem hyeme cum Uxiis, & Cossæis subactos affirmat; in quo adstipulantem habet quoque Strabonem l. 11. & l. 15. ubi pro Μαρροὶ legendum Μαρδοί. Necesse est igitur alios alibi Mardorum populos extitisse. Nec vero difficile crediderit, qui sciet Mardos à Ptolemæo ad mare Persicum, & in Armenia; à Plinio juxta Euxinum, & in Sarmatia Asiatica reponi. Ut merito sentiat eruditus Isaacus Vossius *Mardos* non tam gentis proprium nomen, quam inditum ob mores fuisse; quod alias de Troglodytis observavimus. Quanquam nec illud incredibile, plures extitisse colonias prædatricis gentis, & per montana huc illuc excurrentis ad latrocinia. Nec inficias tamen iverim geminam in Mardos expeditionem sic narrari à Curtio hic, & l. 6. c. 11. ut quæ ceteri de unica referunt, ad duas accommodasse videatur.

funda vinciunt frontem; hoc & ornamentum capitis & telum est. Sed hanc quoque gentem idem fortunæ impetus domuit. Itaque trigesimo die, posteaquam à Persepoli profectus erat, eodem rediit. Dona deinde amicis ceterisque pro cujusque merito dedit. propemodum omnia, quæ in ea urbe ceperat, distributa.

XXII. Ceterum ingentia animi bona, illam indolem, qua omnes reges antecessit; illam in subeundis periculis constantiam; in rebus moliendis efficiendisque velocitatem; in deditis fidem; in captivos clementiam; in voluptatibus permissis quoque & usitatis temperantiam; haud tolerabili vini cupiditate fœdavit. Hoste & æmulo regni reparante tum quum maximè bellum; nuper subactis, quos vicerat, novumque imperium aspernantibus; de die inibat convivia, quibus feminæ intererant, non quidem quas violari nefas esset; quippe pellices licentius quam decebat cum armato vivere assuetæ. Ex his una [1] Thais, & ipsa temulenta, *maximam apud omnes Græcos initurum gratiam* affirmat, *si regiam Persarum jussisset incendi. expectare hoc eos, quorum urbes barbari delessent.* Ebrio scorto de tanta re ferenti sententiam, unus & alter, & ipsi mero onerati, assentiunt. rex quoque fuit avidior, quam patientior: *quin igitur ulciscimur Græciam, & urbi faces subdimus?* Omnes incaluerant mero: itaque surgunt temulenti ad incendendam urbem, cui armati [2] pepercerant. Primus rex ignem regiæ injecit; tum convivæ & ministri pellicesque. [3] Multa cedro ædificata erat regia: quæ celeriter igne concepto, late fudit incendium. Quod ubi exercitus, [a] qui haud procul ab urbe tendebat, conspexit, fortuitum ratus, ad opem ferendam concurrit. Sed ut ad vestibulum regiæ ventum est, vident regem ipsum adhuc aggerentem faces. Omissa igitur, quam portaverant aqua aridam materiam in incendium jacere cœperunt.

XXIII. Hunc exitum habuit [1] regia totius Orientis, [a] unde tot gentes antè jura petebant: patria tot regum, unicus quondam Græciæ

INTERPRETATIO.

[a] *Qui non longe à Persepoli castra habebat.*

[a] *Ex qua tot populi antea leges accipiebant.*

NOTÆ.

1. *Thais.*] Hanc Diodorus Athenis ortam fuisse tradit, quæ patriæ memor ab Xerxe quondam incensæ, cladem hanc incensa Persarum regia ulcisci voluerit.

2. *Pepercerant.*] Quamvis enim supra c. 20. dixisset Alexander, *illius excidio parentandum esse majoribus;* vel hoc tamen ex animo non dixerat, vel mutato consilio, diripere atque expilare contenti fuerant.

3. *Multa cedro.*] Hujus regiæ descriptionem habes apud Diodorum l. 17.

1. *Regia totius Orientis.*] Erant aliæ quoque Persarum regiæ; ut vidimus, cap. 20. sed ista omnium præcipua, regumque sedes consueta.

terror; molita [2] mille navium classem, & exercitus, quibus Europa inundata est; contabulato mari molibus, perfossisque montibus, in quorum specus fretum immissum est. Ac ne longa quidem ætate, quæ excidium ejus sequuta est, [3] resurrexit. Alias urbes habuere [4] Macedonum reges, quas nunc habent Parthi: hujus vestigium non inveniretur, nisi Araxes amnis ostenderet. haud procul mœnibus fluxerat; inde urbem fuisse XX. stadiis distantem credunt magis, quam sciunt, accolæ. Pudebat Macedones tam præclaram urbem à comessabundo rege deletam esse. Itaque res in serium versa est; [b] & imperaverunt sibi, ut crederent illo potissimum modo fuisse delendam. Ipsum, ut primum gravatam ebrietate mentem quies reddidit, pœnituisse constat, & dixisse; *majores pœnas Persas Græcis daturos fuisse, si ipsum in solio regiaque Xerxis respicere coacti essent.* Postero die Lycio [5] itineris, quo Persidem intraverat, duci, XXX. talenta dono dedit. Hinc in regionem [6] Mediæ transiit, ubi supplementum novorum militum è Cilicia occurrit. Peditum erant quinque millia, equites mille: utrisque Plato Atheniensis præerat. his copiis auctus, Darium persequi statuit.

Interpretatio.

[b] *Et sibi ultro persuaserunt ut putarent, &c.*

Notæ.

2. *Mille navium.*] Cum Xerxes Græcis bellum inferret; ac plerique ultra mille ducentas numerant, nec pauciores onerarias. Vide Herodot. l. 7. Justinum l. 2. *Contabulato mari.*] Cum idem Xerxes ad exercitum in Europam trajiciendum Hellesponto ex navibus pontem injecit. *Perfossisque montibus.*] Ab eodem ferunt montem Atho Macedoniæ perfossum esse ad MD. passus, ut immisso mari circumnavigari posset. De quo vide Isaacum Vossium ad Melæ l. 2. c. 2.

3. *Resurrexit.*] Quid si ne cecidit quidem? Sane reliqui scriptores, Arrianus l. 3. Strabo l. 15. Diodorus, quem noster potissimum sequi solet, l. 17. solam Cyri regiam concrematam referunt. Ac si urbs ipsa funditus excisa foret, quomodo idem Diodorus l. 19. inter illa successorum Alexandri bella Persepolim adhuc regni caput diceret? quid mirum igitur si Macchab. 2. c. 9. *Persepolim* tentasse Anthiochus legitur? At 1. Macchab. c. 6. ubi eadem referuntur, *Elymaïs* est. Quod urbis nomen eo loco esse dubium non est, quamvis & regionis quoque sit. Ab *Elam* fit *Elymaïs*: Elam sive Elamitæ, Persæ sunt; *Elymaïs* igitur *Persepolis.*

4. *Macedonum Reges.*] Alexander ejusque successores qui in Perside regnarunt aliquandiu. *Nunc Parthi.*] infra l. 6. c. 5. *Araxes.*] Vide supra c. 13.

5. *Lycio.*] Supra, cap. 14. *Triginta Talenta.*] De talentis l. 3. cap. ult.

6. *Mediæ.*] Media, quam Græci à Medo Ægei & Medeæ filio dictam fingunt, in duas à Strabone partes dividitur, Mediam majorem & Atropatiam. Media major, à Septentrione Caspio Mari, ab ortu Hyrcania & Parthia, à meridie Persia, ab occasu Assyria & Atropatia terminatur. Hodiernum nomen dicunt esse *Aderbaion*, cujus tres præcipue partes feruntur, *Ghilan*, *Yerack Agemi*, & *Dilemon*: in secunda est *Hispahan* sive *Aspahan* Persarum hodie regum sedes. *Atropatia*, sive *Atropatene* inter Mediam majorem, Armeniam, & Caspium mare extendebatur ad usque Araxis amnis ostia, ut docet Strabo l. 11. Addit ab Atropato Duce vocatam, qui, ne Macedonum ea in potestatem veniret, obstitit; Rectius dixeris, *ne in*

funda vinciunt frontem; hoc & ornamentum capitis & telum est. Sed hanc quoque gentem idem fortunæ impetus domuit. Itaque trigesimo die, posteaquam à Persepoli profectus erat, eodem rediit. Dona deinde amicis ceterisque pro cujusque merito dedit, propemodum omnia, quæ in ea urbe ceperat, distributa.

XXII. Ceterum ingentia animi bona, illam indolem, qua omnes reges antecessit; illam in subeundis periculis constantiam; in rebus moliendis efficiendisque velocitatem; in deditis fidem; in captivos clementiam; in voluptatibus permissis quoque & usitatis temperantiam; haud tolerabili vini cupiditate fœdavit. Hoste & æmulo regni reparante tum quum maximè bellum; nuper subactis, quos vicerat, novumque imperium aspernantibus; de die inibat convivia, quibus feminæ intererant, non quidem quas violari nefas esset; quippe pellices licentius quam decebat cum armato vivere assuetæ. Ex his una [1] Thais, & ipsa temulenta, *maximam apud omnes Græcos initurum gratiam* affirmat, *si regiam Persarum jussisset incendi. expectare hoc eos, quorum urbes barbari delessent*. Ebrio scorto de tanta re ferenti sententiam, unus & alter, & ipsi mero onerati, assentiunt. rex quoque fuit avidior, quam patientior: *quin igitur ulciscimur Græciam, & urbi faces subdimus?* Omnes incaluerant mero: itaque surgunt temulenti ad incendendam urbem, cui armati [2] pepercerant. Primus rex ignem regiæ injecit; tum convivæ & ministri pellicesque. [3] Multa cedro ædificata erat regia: quæ celeriter igne concepto, late fudit incendium. Quod ubi exercitus, [a] qui haud procul ab urbe tendebat, conspexit, fortuitum ratus, ad opem ferendam concurrit. Sed ut ad vestibulum regiæ ventum est, vident regem ipsum adhuc aggerentem faces. Omissa igitur, quam portaverant aqua aridam materiam in incendium jacere cœperunt.

XXIII. Hunc exitum habuit [1] regia totius Orientis, [a] unde tot gentes antè jura petebant: patria tot regum, unicus quondam Græciæ

Interpretatio.

[a] *Qui non longe à Persepoli castra habebat.*

[a] *Ex qua tot populi antea leges accipiebant.*

Notæ.

1. *Thais.*] Hanc Diodorus Athenis ortam fuisse tradit, quæ patriæ memor ab Xerxe quondam incensæ, cladem hanc incensa Persarum regia ulcisci voluerit.

2. *Pepercerant.*] Quamvis enim supra c. 20. dixisset Alexander, *illius excidio parentandum esse majoribus*; vel hoc tamen ex animo non dixerat, vel mutato consilio, diripere atque expilare contenti fuerant.

3. *Multa cedro.*] Hujus regiæ descriptionem habes apud Diodorum l. 17.

1. *Regia totius Orientis.*] Erant aliæ quoque Persarum regiæ; ut vidimus, cap. 20. sed ista omnium præcipua, regumque sedes consueta.

terror; molita [2] mille navium classem, & exercitus, quibus Europa inundata est; contabulato mari molibus, perfossisque montibus, in quorum specus fretum immissum est. Ac ne longa quidem ætate, quæ excidium ejus sequuta est, [3] resurrexit. Alias urbes habuere [4] Macedonum reges, quas nunc habent Parthi: hujus vestigium non inveniretur, nisi Araxes amnis ostenderet. haud procul mœnibus fluxerat; inde urbem fuisse XX. stadiis distantem credunt magis, quam sciunt, accolæ. Pudebat Macedones tam præclaram urbem à comessabundo rege deletam esse. Itaque res in serium versa est; [b] & imperaverunt sibi, ut crederent illo potissimum modo fuisse delendam. Ipsum, ut primum gravatam ebrietate mentem quies reddidit, pœnituisse constat, & dixisse; *majores pœnas Persas Græcis daturos fuisse, si ipsum in solio regiaque Xerxis respicere coacti essent.* Postero die Lycio [5] itineris, quo Persidem intraverat, duci, XXX. talenta dono dedit. Hinc in regionem [6] Mediæ transiit, ubi supplementum novorum militum è Cilicia occurrit. Peditum erant quinque millia, equites mille: utrisque Plato Atheniensis præerat. his copiis auctus, Darium persequi statuit.

INTERPRETATIO.

[b] *Et sibi ultrò persuaserunt ut putarent, &c.*

NOTÆ.

2. *Mille navium.*] Cum Xerxes Græcis bellum inferret; ac plerique ultra mille ducentas numerant, nec pauciores onerarias. Vide Herodot. l. 7. Justinum l. 2. *Contabulato mari.*] Cum idem Xerxes ad exercitum in Europam trajiciendum Hellesponto ex navibus pontem injecit. *Perfossisque montibus.*] Ab eodem ferunt montem Atho Macedoniæ perfossum esse ad MD. passus, ut immisso mari circumnavigari posset. De quo vide Isaacum Vossium ad Melæ l. 2. c. 2.

3. *Resurrexit.*] Quid si ne cecidit quidem? Sane reliqui scriptores, Arrianus l. 3. Strabo l. 15. Diodorus, quem noster potissimum sequi solet, l. 17. solam Cyri regiam concrematam referunt. Ac si urbs ipsa funditus excisa foret, quomodo idem Diodorus l. 19. inter illa successorum Alexandri bella Persepolim adhuc regni caput diceret? quid mirum igitur si Macchab. 2. c. 9. *Persepolim* tentasse Anthiochus legitur? At 1. Macchab. c. 6. ubi eadem referuntur, *Elymaïs* est. Quod urbis nomen eo loco esse dubium non est, quamvis & regionis quoque fit. Ab *Elam* fit *Elymaïs*: Elam sive Elamitæ, Persæ sunt; *Elymaïs* igitur *Persepolis.*

4. *Macedonum Reges.*] Alexander ejusque successores qui in Perside regnarunt aliquandiu. *Nunc Parthi.*] infra l. 6. c. 5. *Araxes.*] Vide supra c. 13.

5. *Lycio.*] Supra, cap. 14. *Triginta Talenta.*] De talentis l. 3. cap. ult.

6. *Media.*] Media, quam Græci à Medo Ægei & Medeæ filio dictam fingunt, in duas à Strabone partes dividitur, Mediam majorem & Atropatiam. Media major, à Septentrione Caspio Mari, ab ortu Hyrcania & Parthia, à meridie Persia, ab occasu Assyria & Atropatia terminatur. Hodiernum nomen dicunt esse *Aderbaion*, cujus tres præcipue partes feruntur, *Ghilan*, *Yerack Agemi*, & *Dilemon*: in secunda est *Hispahan* sive *Aspahan* Persarum hodie regum sedes. *Atropatia*, sive *Atropatene* inter Mediam majorem, Armeniam, & Caspium mare extendebatur ad usque Araxis amnis ostia, ut docet Strabo l. 11. Addit ab Atropato Duce vocatam, qui, ne Macedonum ea in potestatem veniret, obstitit; Rectius dixeris, *ne in*

XXIV. Ille jam [1]Ecbatana pervenerat[a]caput Mediæ. urbem hanc [2]nunc tenent Parthi, eaque æstiva agentibus sedes est. Adire deinde Bactra decreverat: sed[b] veritus ne celeritate Alexandri occuparetur; consilium iterque mutavit. Aberat ab eo Alexander [3] stadia MD. sed jam nullum intervallum adversus celeritatem ejus satis longum videbatur. Itaque prœlio magis, quam fugæ se præparabat. [4] XXX. millia peditum sequebantur, in quibus Græcorum erant quatuor millia, fide erga regem ad ultimum invicta. funditorum quoque & sagittariorum manus quatuor millia expleverat: præter hos III millia & CCC equites erant, maximè Bactrianorum. Bessus præerat, Bactrianæ urbis regionisque præfectus. Cum hoc agmine Darius paulum [5] declinavit via militari, jussis præcedere lixis impedimentorum custodibus. Consilio deinde advocato; *Si me cum ignavis, inquit, & pluris qualemcumque vitam honesta morte æstimantibus, fortuna junxisset; tacerem potius, quam*

INTERPRETATIO.

[a] *Hic locus est in quo æstatem degunt.*
[b] *Ne Alexandri diligentiâ anteverteretur.*

NOTÆ.

potestate Macedonum maneret, Alexandro mortuo videlicet; nam viventi Atropatem cum sua Satrapia subjectum fuisse certum est ex Arriani l. 4. & 7. in ea is regnum sibi peculiare constituit, cujus successio ad ipsius ætatem Strabonis duravit. Recentioribus *Sirvan* appellatur. Stetit Medorum imperium ad Cyrum usque, ut lib. 4. diximus. Sed de ejus initio atque intervallo magna est scriptorum discordia, de qua vide Petavium Ration. p. 2. l. 2. c. 14. & in 2. parte de Doct. temp. l. 10. Marshamum in Chronico, &c.

1. *Ecbatana.*] Erat hæc; in Mediæ majoris prope centro; condita, ut in Judithæ libro legimus, ab Arphaxado Medorum Rege, quem vulgo Dejocem esse putant, eum qui primus Medorum regum ab Herodoto ponitur, longe diversus ab illo Arbace qui ademptum Assyriis imperium, ad Medos transtulisse scribitur à Diodoro. Verum enimuero Diodorus ipse jam imperante Semiramide Ecbatana fuisse prodit l. 2. Ita sive Arphaxad sive Dejoces ille, quisquis fuit, non auctor, sed instaurator amplificatorve habendus esset. De quibus consule quos dixi, Petavium, Marshamum, &c. Errant autem recentiores Geographi qui cum hodiernum *Tauris* vetera Ecbatana esse velint, illud tamen in Atropatia, hoc est, in Provincia *Sirvan* constituunt. Nam & vetusti scriptores Strabo, Ptolemæus &c. in magna Media collocant, & vel ex eo manifestum esse potest, quod Ecbatanis æstiva Parthi reges agere consueverant, quorum in ditione, ut vidimus, Atropatia non erat.

2. *Nunc Parthi.*] Infra l. 6. c. 5. *Æstiva.*] Propter æstatis moderatum iis locis calorem; quemadmodum Seleuciæ vel Ctesiphonte in Babylonia hyemem ducere consueverant, quod istic nullum prope frigus esset. *Bactra*, l. 7. c. 16.

3. *Stadia MD.*] Centum octoginta quinque milliaria & quingentos passus. Sed multo longius intervallum erat à Persepoli ad Ecbatana. Cum enim Susa Persepoli distarent, teste Strabone, IV. M. CC. stadiis, plus tamen ab ipsa Persepoli Ecbatana distabant. Quid quod Media ipsa minimum quatuor stadiorum millibus patet ab Austro in Boream; itaque ab ingressu regionis Ecbatana usque non minus bis mille stadiûm supererat.

4. *XXX. Millia.*] Arrianus equitum tria solum millia, sex peditum habet; in his Græcorum duo millia.

5. *Declinavit.*] Ecbatanis ad Caspias Pylas properabat, ut Parthiam Hyrcaniamque prætergressus Bactra attingeret.

frustra verba consumerem. Sed majore quam vellem, documento, & virtutem vestram, & fidem expertus; magis etiam conniti debeo, ut dignus talibus amicis sim, quam dubitare an vestri similes adhuc sitis. Ex tot millibus, quæ sub imperio fuerunt meo, bis me victum, bis fugientem persequuti estis. Fides vestra & constantia, ut regem me esse credam, facit. Proditores & transfugæ in urbibus meis regnant: non hercule quia tanto honore digni habeantur, sed ut præmiis eorum vestri solicitentur animi. meam tamen fortunam quam victoris maluistis sequi; dignissimi quibus, si ego non possim, dii pro me gratiam referant. & me hercule referent. Nulla erit tam surda posteritas, nulla tam ingrata fama, quæ non in cœlum vos debitis laudibus ferat. Itaque etiamsi consilium fugæ, à qua multum abhorret animus, agitassem; vestra tamen virtute fretus obviam issem hosti. Quousque enim in regno exulabo, & per fines imperii mei fugiam externum & advenam regem? quum liceat experto belli fortunam, aut reparare quæ amisi, aut honesta morte defungi. Nisi forte satius est expectare victoris arbitrium; & Mazæi & [6] Mithrenis exemplo precarium accipere regnum nationis unius. ut jam malit ille gloriæ suæ, quam iræ obsequi.[b] Nec dii siverint, ut hoc decus mei capitis aut demere mihi quisquam, aut condonare possit: nec hoc imperium vivus amittam: idemque erit regni mei, qui & spiritus, finis. Si hic animus, si hæc lex, nulli non parta libertas est: nemo è vobis fastidium Macedonum, nemo vultum superbum ferre cogetur. Sua cuique dextra aut ultionem tot malorum pariet, aut finem. Equidem quam versabilis fortuna sit, documentum ipse sum.[c] nec immerito mitiores vices ejus expecto. Sed si justa ac pia bella dii aversantur; fortibus tamen viris licebit honeste mori. Per ego vos decora majorum, qui totius Orientis regna cum memorabili laude tenuerunt; per illos viros, quibus [7] stipendium Macedonia quondam tulit; per tot navium classes in Græciam missas; per tot trophæa regum, oro & obtestor, ut nobilitate vestra gestisque dignos spiritus capiatis: ut eadem constantia animorum, qua præterita tolerastis, experiamini, quidquid deinde fors tulerit. Me certe in perpetuum aut victoria egregia nobilitabit, aut pugna.

XXV. Hæc dicente Dario præsentis periculi species omnium simul corda animosque horrore perstrinxerat, nec aut consilium sup-

INTERPRETATIO.

[b] *Nec Dii patiantur ut hoc* diadema *frontis meæ ornamentum, aliquis mihi detrahere possit, aut reddere* amissum.

[c] *Nec sine ratione spero favorabilem ejus mutationem.*

NOTÆ.

6. *Mazæi & Mithrenis.*] Mazæus Babylone tradita urbis regionisque Satrapiam obtinuerat ab Alexandro: Mithreni Sardium proditori Armenia data. Supra cap. 6. *Ille.*] Alexander.

7. *Stipendium Macedonia.*] Darius Hystaspis re adversum Scythas infeliciter gesta in Asiam rediturus, Megabyzum cum 70. millibus reliquit in Europa, qui Thraciam Macedoniamque subigeret. Vide Justin, l. 2. & 7. Eam iterum à Mardonio domitam post sex annos tradit Herodotus l. 6. *Navium classes.*] Suprà cap. 23. *Gestisque.*] Alias *gentisque.*

petebat, aut vox; quum Artabazus vetustissimus amicorum, quem hospitem fuisse Philippi [1] sæpe diximus, *Nos vero*, inquit, *pretiosissima vestium induti, armisque quanto maximo cultu possumus adornati, regem in aciem sequemur: ea quidem mente, victoriam ut speremus, mortem non recusemus.* Assensu excepere ceteri hanc vocem: sed Nabarzanes, qui in eodem consilio erat, cum Besso inauditi antea facinoris societate inita, regem suum per milites, quibus ambo præerant, comprehendere & vincire decreverant: ea mente, ut si Alexander ipsos insequutus foret, tradito rege vivo, inirent gratiam victoris, [a] magni profecto cepisse Darium æstimaturi; sin autem eum effugere potuissent, interfecto Dario, regnum sibi occuparent, bellumque renovarent. Hoc parricidium cum diu volutassent, Nabarzanes [b] aditum nefariæ spei præparans; *Scio me*, inquit, *sententiam esse dicturum prima specie haud quaquam auribus tuis gratam. Sed medici quoque graviores morbos asperis remediis curant; & gubernator, ubi naufragium timet, jactura quidquid servari potest, redimit. Ego tamen, non ut damnum quidem facias, suadeo; sed ut te, ac regnum tuum salubri ratione conserves. Diis adversis bellum inimus; & pertinax fortuna Persas urgere non desinit.* [2] *novis initiis & ominibus opus est. Auspicium & imperium alii trade interim, qui tamdiu rex appelletur, donec Asia decedat hostis; victor deinde regnum tibi reddat. Hoc autem brevi futurum ratio promittit.* [3] *Bactra intacta sunt: Indi & Sagæ in tua potestate: tot populi, tot exercitus tot equitum peditumque millia ad renovandum bellum vires paratas habent; ut major belli moles supersit, quam exhausta sit. Quid ruimus belluarum ritu in perniciem non necessariam? Fortium virorum est magis mortem contemnere, quam odisse vitam. Sæpe tædio laboris ad* [c] *vilitatem sui compelluntur ignavi: At virtus nihil inexpertum omittit. Itaque ultimum omnium mors est,* [d] *ad quam non pigre ire satis est. Proinde si Bactra, quod tutissimum rece-*

INTERPRETATIO.

[a] Qui *haud dubiè plurimi faceret* quòd *Darium vivum obtinuisset.*

[b] *Viam nefario consilio exequendo quærens.*

[c] *Ad contemptum suæ* vitæ.

[d] *Ad quam sufficit nos ire non invitos.*

NOTÆ.

1. *Sæpe diximus.*] Prioribus nimirum libris duobus qui exciderunt, ubi procul dubio descripserat quemadmodum ab Ocho Persarum Rege ad Philippum Alexandri patrem confugiens, amicitiam cum eo junxisset. De quo habes in Supplem, l. 1. c. 2.

2. *Novis.*] Novo duce opus est, qui novis ac melioribus auspiciis bellum de integro restituat.

3. *Bactra.*] l. 7. c. 16. *Indi* l. 8. c. 29. *Sagæ.*] Nulla, quod sciam, apud vetustos scriptores Sagarum mentio. Nam apud Melam l. 3. c. 5. & 7. non *Sagæ* sed *Sacæ* legendum eruditi viri censent. Quo magis adducor ut hic quoque legi credam oportere. De Sacis porro dicemus ad l. 7. c. 36. *In tua potestate.*] Sive qui Persarum imperio subditi, sive qui fœderati. Neque enim omnes Dario parebant, ut suis locis visuri sumus.

ptaculum

piaculum est, petimus; præfectum regionis ejus Bessum, regem temporis gratia statuamus. Compositis rebus justo regi tibi fiduciarium restituet imperium.

XXVI. Haud mirum est Darium non temperasse animo: quamquam tam impiæ voci quantum nefas subesset, latebat. itaque *pessimum*, inquit, *mancipium reperisti optatum tibi tempus, quo parricidium aperires?* strictoque acinace interfecturus videbatur: [1] ni propere Bessus Bactrianique tristium specie, ceterum si perseveraret vincturi, circumstetissent. Nabarzanes interim elapsus, mox & Bessus sequutus, copias quibus præerant à cetero exercitu secedere jubent; secretum inituri consilium. Artabazus convenientem præsenti fortunæ sententiam orsus, mitigare Darium, temporum identidem admonens, cœpit: *Ferret æquo animo [2] qualiumcumque, suorum tamen, vel stultitiam, vel errorem. Instare Alexandrum [a] gravem, etiam si omnes præsto essent: quid futurum, si persequuti fugam ipsius alienentur [3] à rege?* Ea re paruit Artabazo: & quamquam movere castra statuerat, turbatis tamen omnium animis, eodem in loco substitit. sed attonitus mœstitia simul & desperatione, tabernaculo se inclusit. Ergo in castris, quæ nullius regebantur imperio, varii animorum motus erant; nec in commune, ut antea, consulebatur. Dux Græcorum militum [4] Patron arma capere suos jubet, paratosque esse ad exequendum imperium. Persæ secesserant: Bessus cum Bactrianis erat, tentabatque Persas abducere; Bactra & intactæ regionis opulentiam, simulque quæ manentibus instarent pericula, ostentans. Persarum omnium eadem fere fuit vox: *Nefas esse deseri regem.* Inter hæc Artabazus omnibus imperatoriis fungebatur officiis. ille Persarum tabernacula circumire, hortari, monere nunc singulos, nunc universos non ante destitit; quam satis constaret imperata facturos. Idem ægre à Dario impetravit, ut cibum caperet, [b] animumque regis.

XXVII. At Bessus & Nabarzanes olim agitatum scelus exequi statuunt, regni cupiditate accensi: Dario autem incolumi tantas opes sperare non poterant. Quippe in illis gentibus regum eximia majestas est: ad nomen quoque barbari conveniunt; & pristinæ ve-

INTERPRETATIO.

[a] *Qui metuendus* erat, *etiamsi* Darium sui *omnes comitarentur.*
[b] *Et regiam constantiam* resumeret.

NOTÆ.

1. *Ni propere.*] Nisi Bessus & Bactriani Darium circumstetissent: vultu quidem tristitiam simulantes; sed eo animo, ut si irasci Nabarzani persisteret, vimque afferret, ipsum regem in vincula conjicerent.

2. *Qualiumcumque.*] Suorum, qui qualescumque forent, ipsius erant tamen.

3. *A rege.*] ab ipso Dario.

4. *Patron.*] Paron apud Arrianum legitur, isque Phocæus.

neratio fortunæ [1] sequitur adversam. Inflabat impios animos regio cui præerant, armis virisque & spatio locorum nulli earum gentium secunda. [2] Tertiam partem Asiæ tenet: [3] multitudo juniorum, exercitus quos amiserat Darius, æquabat. Itaque non illum modo, sed etiam Alexandrum spernebant: [a] inde vires imperii repetituri, si regionis potiri contigisset. Diu omnibus cogitatis, placuit per milites Bactrianos ad omne obsequium destinatos regem comprehendere, mittique nuncium ad Alexandrum, qui indicaret vivum asservari eum. si, id quod timebant, proditionem aspernatus esset; occisuri Darium, & Bactra cum suarum gentium manu petituri. Ceterum propalam comprehendi Darius non poterat; tot Persarum millibus laturis opem regi: [4] Græcorum quoque fides timebatur. Itaque quod non poterant vi, fraude assequi tentant: pœnitentiam secessionis simulare decreverant, & excusare apud regem [5] consternationem suam.

XXVIII. Interim qui Persas solicitarent mittuntur: hinc spe, hinc metu militares animos versant: [a] *Ruinæ rerum illos subdere capita: in perniciem trahi; cum Bactra pateant exceptura eos bonis & opulentia, quantam animis concipere non possint.* Hæc agitantibus Artabazus supervenit, sive regis jussu, sive sua sponte; affirmans mitigatum esse Darium, & eundem illis amiciciæ gradum patere apud regem. Illi lacrymantes nunc purgare se; nunc Artabazum orare, ut causam ipsorum tueretur, precesque perferret. Sic peracta nocte, sub lucis ortu Nabarzanes cum Bactrianis militibus in vestibulo prætorii aderat, [b] titulum solemnis officii occulto sceleri præferens. Darius signo ad eundum dato, currum pristino more conscendit. Nabarzanes ceterique parricidæ procumbentes humi, quem paulo post in vinculis habituri erant, [c] sustinuere venerari: lacrymas etiam pœnitentiæ indi-

INTERPRETATIO.

[a] *Ex ea regione vires* ad recuperandum *imperium accepturi.*

[a] *Illos* suas *cervices supponere ruenti imperio.*

[b] Sub *specie obeundi consueti obsequii arcanum crimen tegens.*

[c] *Ausi sunt adorare.*

NOTÆ.

1. *Sequitur.*] Non minor est apud eos regum suorum veneratio in adversa fortunà, quam in prospera.

2. *Tertiam partem.*] Procul hoc à vero, ut suo loco constabit, l. 7. c. 16.

3. *Multitudo.*] Fidem non multum excedit, si vera sunt quæ narrat Diodorus ex Ctesia, de quadringentorum millium exercitu, quem Oxyartes Bactrianorum rex Nino Assyriorum regi opposuit.

4. *Græcorum fides.*] Græci, quod Dario fideles essent, à proditoribus timebantur.

5. *Consternationem.*] *Consternatio* nunc *trepidatio* vehemensque perturbatio dicitur, nunc *defectio* ac *seditio*, ut apud Curtium sumitur, l. 7. c. 7. & 38. lib. 8. c. 3. lib. 10. c. 7. & 8. Nec dubito in eundem sensum hic accipi. Quanquam nec inepta fuerit sententia si pro *metu* accipiatur: ut *excusare consternationem* idem sit atque *metum causari*, qui illos, ut secederent, impulisset, regis iram veritos.

ces profuderunt; adeo humanis ingeniis parata simulatio est. Preces [d] deinde suppliciter admotæ, Darium natura simplicem & mitem non credere modo, quæ affirmabant, sed etiam flere coegerunt. Ac ne tum quidem cogitati sceleris pœnituit, quum intuerentur qualem & regem & virum fallerent. Ille quidem securus periculi quod instabat, Alexandri manus, quas solas timebat, effugere properabat.

XXIX. Patron autem Græcorum dux præcepit suis, ut arma quæ in sarcinis antea ferebantur, induerent: ad omne imperium suum parati & intenti. Ipse currum regis sequebatur, occasioni imminens alloquendi eum: quippe Bessi facinus præsenserat. sed Bessus id ipsum metuens, custos verius quam comes, à curru non recedebat. Diu ergo Patron cunctatus, ac [a] sæpius sermone revocato, inter fidem timoremque hæsitans, regem intuebatur. qui ut tandem advertit oculos, Bubacem spadonem inter proximos currum sequentem percontari jubet, num quid ipsi velit dicere. Patron se vero, sed remotis arbitris, loqui velle cum eo respondit. Jussusque propius accedere, sine interprete, (nam haud rudis Græcæ linguæ Darius erat) *Rex,* inquit, *ex L millibus Græcorum superfumus pauci, omnis fortunæ tuæ comites, & in hoc tuo statu iidem,* [b] *qui florente te fuimus: quascumque sedes elegeris, pro patria & domesticis rebus petituri. Secundæ adversæque res tuæ copulavere nos tecum. Per hanc fidem invictam oro & obtestor, in nostris castris tibi tabernaculum statue, nos corporis tui custodes esse patiaris. Amisimus* [1] *Græciam; nulla Bactra sunt nobis; spes omnis in te, utinam & in cæteris esset. Plura dici non attinet. custodiam corporis tui externus & alienigena non deposcerem, si crederem* [2] *alium posse præstare.*

XXX. Bessus, quamquam erat Græci sermonis ignarus, tamen, stimulante conscientia, indicium profecto Patronem detulisse credebat: & interpretis Græci relato sermone exempta dubitatio. Darius autem, quantum ex vultu concipi poterat, haud sane territus, percontari Patrona causam consilii, quod afferret, cœpit. Ille non ultra differendum ratus: *Bessus,* inquit, *& Nabarzanes insidiantur tibi; in ultimo discrimine es fortunæ tuæ & vitæ. Hic dies aut parricidis, aut tibi futurus ultimus.* Et Patron quidem egregiam conservati regis gloriam [1] tulerat. [a] Eludant licet, quibus forte ac temere humana ne-

INTERPRETATIO.

[d] *Postea preces quas supplicum more adhibuerunt.*

[a] *Sæpe inhibita voce* sua.

[b] *Æquè fidi atque extitimus te felice.*

[a] *Esto, hoc irrideant qui putant res humanas casu & fortuito evenire.*

NOTÆ.

1. *Græciam.*] Cujus repetendæ nec voluntas nobis nec facultas superest. *Bactra.*] Quo confugere, te sublato, possimus: ut Bessus & Nabarzanes.

2. *Alium posse.*] Si putarem in aliis te custodia tutum fore.

1. *Tulerat.*] Pro *laturus erat*; cujus locutionis non pauca sunt exempla apud Freinshemium hoc loco.

gotia volvi agique perſuaſum eſt. [b] Equidem æterna conſtitutione crediderim, nexuque cauſarum latentium, & multo ante deſtinatarum, ſuum quemque ordinem immutabili lege percurrere. Darius certe reſpondit: *Quamquam ſibi Græcorum militum fides nota ſit; nunquam tamen à popularibus ſuis receſſurum: difficilius ſibi eſſe damnare, quam decipi: quicquid fors tuliſſet, inter ſuos perpeti malle, quam transfugam fieri.* [c] *Sero ſe perire, ſi ſalvum eſſe ſui milites nollent.* Patron deſperata ſalute regis ad eos, quibus præerat, rediit; [d] omnia pro fide experiri paratus.

XXXI. At Beſſus [a] occidendi protinus regis impetum conceperat. ſed veritus ne gratiam Alexandri, ni vivum eum tradidiſſet inire non poſſet; dilato in proximam noctem ſceleris conſilio, agere gratias incipit, *quod perfidi hominis inſidias, jam* [b] *Alexandri opes ſpectantis, prudenter cauteque vitaſſet: donum* [1] *eum hoſti laturum fuiſſe regis caput. nec mirari, hominem mercede conductum omnia habere venalia:* [2] *ſine pignore, ſine lare,* [c] *terrarum orbis exſulem, ancipitem hoſtem, ad nutum licentium circumferri.* Purganti deinde ſe, Deoſque patrios teſtes fidei ſuæ invocanti Darius vultu aſſentiebat; haud dubius quin vera deferrentur à Græcis: ſed eo rerum ventum erat, ut [3] tam periculoſum eſſet non credere ſuis, quam decipi. XXX millia erant, quorum inclinata in ſcelus levitas timebatur: quatuor millia Patron habebat, quibus ſi crediſſet ſalutem ſuam, damnata popularium fide, [d] parricidio excuſationem videbat offerri. Itaque præoptabat, immerito quam jure violari. Beſſo tamen inſidiarum conſilium purganti reſpondit: *Alexandri ſibi non minus juſtitiam, quam virtutem eſſe perſpectam. Falli eos, qui proditionis ab eo præmium expectent: violatæ fidei neminem acriorem fore vindicem ultoremque,* Jamque nox

INTERPRETATIO.

[b] *Ego quidem exiſtimo unumquemque* hominum *implere vitæ modum ſibi conſtitutum immutabili* fatorum *lege.*

[c] Jam *tardiùs ſe moriturum* eſſe, *ſi proprii milites ipſum perire vellent.*

[d] *Certus quidlibet tentare ad fidelitatem Dario* approbandam.

[a] *Darii confeſtim necandi præcipitem cupiditatem ſenſit.*

[b] *Quem Alexandri felicitas jam alliciebat.*

[c] Illum *toto orbe exulem, utriúſque* ſimul *partis hoſtem, ad eorum arbitrium huc illuc moveri, qui plus offerrent.*

[d] *Rationem ſuppeditari excuſandæ cædis* Darii.

NOTÆ.

1. *Eum.*] Patronem. *Hoſti.*] Alexandro. *Regis.*] Darii.

2. *Sine pignore.*] Cujus fides nullo certo pignore obſtricta eſſet Dario; puta uxore, liberis, domo, &c. *Sine lare.*] Lares antiquis fuere genii quidam, ſive Dii domeſtici: quos ſingulis domibus præſidere arbitrati ſunt. Ex quo factum ut ipſa domus, ac potiſſimum pars ejus interior, *lar* vel *lares* appellaretur; item ut *penates*, cauſa plane ſimili.

3. *Tam periculoſum.*] Cauſam paulo poſt afferet; *quibus* (Græcis) *ſi crediſſet ſalutem ſuam, damnata popularium fide, excuſationem parricidio videbat offerri.*

appetebat ; quum Perſæ more ſolito armis poſitis ad neceſſaria ex proximo vico ferenda diſcurrunt. At Bactriani , ut imperatum erat à Beſſo , armati ſtabant.

XXXII. Inter hæc Darius Artabazum acciri jubet ; expoſitiſque quæ Patron detulerat, haud dubitare Artabazus quin tranſeundum eſſet in caſtra Græcorum. Perſas quoque periculo vulgato ſequuturos. Deſtinatus ſorti ſuæ , & jam nullius ſalubris conſilii patiens, unicam in illa fortuna opem Artabazum , ultimum illum viſurus amplectitur ; perfuſuſque mutuis lacrymis , inhærentem ſibi avelli jubet: [1] capite deinde velato , ne inter gemitus digredientem , velut à rogo, intueretur, in humum pronum corpus abjecit. Tum vero cuſtodiæ ejus aſſueti, quos regis ſalutem vel periculo vitæ tueri oportebat , dilapſi ſunt ; cum armatis , quos jam adventare credebant, haud rati ſe futuros pares. Ingens ergo in tabernaculo ſolitudo erat ; paucis ſpadonibus , quia quo diſcederent , non habebant , circumſtantibus regem. At ille remotis arbitris , diu aliud atque aliud conſilium animo volutabat. Jamque ſolitudinem , quam paulo ante pro ſolatio petiverat , peroſus ; Bubacem vocari jubet. quem intuens , *Ite* , inquit, *conſulite vobis ; ad ultimum regi veſtro , ut decebat , fide exhibita. ego hic legem fati mei exſpecto. forſitan mireris quod vitam non finiam : alieno ſcelere, quam meo , mori malo.* Poſt hanc vocem ſpado gemitu non modo tabernaculum ; ſed etiam caſtra complevit. Irrupere deinde alii, [2] laceratiſque veſtibus lugubri & barbaro ululatu regem deplorare cœperunt.

XXXIII. Perſæ, ad illos clamore perlato , attoniti metu , nec arma capere , ne in Bactrianos inciderent ; nec quieſcere audebant, ne impie deſerere regem viderentur. Varius ac diſſonus clamor ſine duce ac ſine imperio totis caſtris referebatur. Beſſo & Nabarzani nunciaverant ſui regem à ſemetipſo interemptum eſſe. planctus eos deceperat. Itaque citatis equis advolant ; ſequentibus quos ad miniſterium ſceleris delegerant : & quum tabernaculum intraſſent , quia regem vivere ſpadones indicabant, comprehendi vincirique juſſerunt. Rex curru paulo ante vectus , & deorum à ſuis honoribus cultus , [a] nulla ex-

INTERPRETATIO.

[a] *Nulla externi* hoſtis *illata vi,*

NOTÆ.

1. *Capite velato.*] Vide l. 4. c. 42. *Velut à rogo.*] Quod vulgati nonnulli habent , *velut à rege* , vix ullum ſenſum efficit ; quod vero tanquam genuinum aliis placuit , *vel à tergo intueretur*, puerile profecto & ineptum. Quid eſt autem *velut à rogo* ? Nimirum ſic tanquam à regis funere buſtoque diſcedens lacrymas gemituſque fundebat Artabazus ; quem ne Darius intueretur , caput oculoſque velavit.

2. *Laceratis.*] Multarum hæc gentium conſuetudo fuit , in gravi luctu vel indignatione veſtimenta ſcindere. De Perſis, præter Curtium hic , & lib. 3. c. 29. ex multis aliis id probat Briſſon. de regno Perſ. De Judæis crebra ſunt in ſacris literis exempla.

terna ope admota, captivus servorum suorum in sordidum vehiculum pellibus undique contectum imponitur. [1] Pecunia regis & supellex, quasi jure belli diripitur: onustique præda per scelus ultimum parta, fugam intendunt. Artabazus cum iis, qui imperio parebant, Græcisque militibus Parthienen [2] petebat; omnia tutiora parricidarum contuitu ratus. Persæ promissis Bessi onerati: maxime quia nemo alius erat, quem sequerentur; conjunxere se Bactrianis, agmen eorum tertio assequuti die. Ne tamen honos regi non haberetur; aureis compedibus Darium vinciunt: nova ludibria subinde excogitante fortuna. Et ne forte cultu regio posset agnosci; sordidis pellibus vehiculum contexerant: ignoti jumenta agebant, ne percontantibus in agmine monstrari posset: custodes procul sequebantur.

XXXIV. Alexander [a] audito Darium movisse ab Ecbatanis; [1] omisso itinere, quod patebat in Mediam, fugientem insequi pergit strenue. Tabas oppidum est in [2] Parætacene ultima: [3] ibi transfugæ nunciant præcipitem fuga Bactra petere Darium. Certiora deinde cognoscit ex Bagistane Babylonio: non equidem vinctum regem; sed in

INTERPRETATIO.

[a] *Ubi nunciatum est Darium Ecbatanis discessisse.*

NOTÆ.

1. *Pecunia.*] Arrianus l. 3. septem ab eo talentorum millia scribit asportata esse ex Media: apud Strabonem l. 15. octo millia lego, idque ex Athenæi l. 11. firmari potest.

2. *Parthienen.*] De Parthiene l. 6. c. 5. atqui jam dudum Parthienen ingressi erant antequam Darius vinciretur. Ex Arriano quippe intelligimus non prius conjectum in vincula, quam Caspias portas transisset, per quas é Media in Parthienen exitur: tum ex Justino lib. 11. constat in vico Parthorum *Thara* vinctum Darium fuisse. Etsi de vici nomine non assentitur Schikardus in Tarik, memb. 6.

1. *Omisso itinere.*] Arrianus, cui haud paulo plus debetur fidei, non modo ingressum in Mediam Alexandrum scribit, quod ipse Curtius supra scripserat, cap. 22. sed etiam Ecbatana venisse, eoque pecuniam omnem ex Perside convehi jussisse, inde Thessalos domum remisisse, &c.

2. *Parætacene.*] Alii *Paritacenen* vocant, gentem *Paritacas*. In Perside ponuntur à Ptolemæo; ab Herodoto in Media. Verius opinor Strabo & Arrianus in utriusque confinio. Est enim Parætacene Uxiis Elymæisque vicina, & Sittacenæ inter Septentrionem & ortum imminet, ut docet Strabo lib. 11. ac 15. Quare Parætaceni, quos Plinius l. 6. c. 26. & idem Strabo antea l. 15. Arianæ Parthiæ & Carmaniæ finitimos faciunt, coloniæ videntur istorum fuisse; quomodo de Mardis diximus: vel Parætacenos tum appellant, quotquot montana Persidis Parthiæque finitima incolunt. Sed *Tabas* oppidum Parætacenes nullibi præterquam apud Curtium reperio.

3. *Ibi transfugæ.*] Hæc Alexandro nunciata sunt, ut ait Arrianus, cum tridui tantum itinere abesset Ecbatanis, ab Ochi quondam Regis filio Bisthane; Bagistanem vero cum Mazæi filio ad Alexandrum venisse jam Caspias Pylas prætergressum. Hoc loco alii *Megistane* legunt, quod dignitatis non hominis proprium vocabulum est. Sed pro Curtio facit quod Arrianus Bagistanem quoque Babylonium appellat.

periculo esse aut mortis, aut vinculorum. Rex ducibus convocatis; *Maximum*, inquit, *opus, sed labor brevissimus superest; Darius haud procul destitutus à suis, aut oppressus. In illo corpore posita est victoria nostra: & tanta res celeritatis est præmium.* Omnes pariter conclamant *paratos ipsos sequi: nec labori, nec periculo parceret.* Igitur raptim agmen cursus magis quam itineris modo ducit: ne nocturna quidem quiete diurnum laborem relaxante. Itaque [4] quingenta stadia processit: perventumque erat in vicum, in quo Darium Bessus comprehenderat. Ibi Melon Darii interpres excipitur. corpore æger non potuerat agmen sequi, & deprehensus celeritate regis transfugam se esse simulabat. Ex hoc acta cognoscit: sed fatigatis necessaria quies erat. Itaque delectis equitum sex millibus, trecentos quos [5] *Dimachas* appellant, adjungit: dorso hi graviora arma portabant, ceterum equis vehebantur; quum res locusque posceret, pedestris acies erat. Hæc agentem Alexandrum adeunt Orsillos & Mithracenes, qui Bessi parricidium exosi transfugerant; nunciabantque stadia D abesse Persas; ipsos brevius iter monstraturos. Gratus regi adventus transfugarum fuit. Itaque prima vespera ducibus iisdem cum expedita equitum manu monstratam viam ingreditur; phalange, quantum festinare posset, sequi jussa. Ipse quadrato agmine incedens ita cursum regebat, ut primi conjungi ultimis possent.

XXXV. CCC stadia [1] processerant, quum occurrit [2] Brocubelus Mazæi filius, Syriæ quondam prætor. is quoque transfuga nunciabat, Bessum haud amplius quam CC stadia abesse: exercitum, ut pote qui nihil præcaveret, incompositum inordinatumque procedere: Hyrcaniam videri petituros: si festinaret sequi, palantibus superventurum. Darium adhuc vivere. [a] Strenuo alioqui cupiditatem consequendi transfuga injecerat. itaque calcaribus subditis [b] effuso cursu eunt. Jamque fre-

INTERPRETATIO.

[a] Alexandro *jam satis* sua sponte *diligenti desiderium attulerat persequendi illos.*
[b] *Celerrimo.*

NOTÆ.

4. *Quingenta stadia.*] *Sexaginta duo milliaria* & semis. *Melon.*] Arrianus à Bagistane & Antibelo hæc allata refert.

5. *Dimachas.*] A pugnandi modo duplici appellati sunt *Dimachæ*: quod nunc equestri, nunc pedestri prœlio decernerent. Composita vox est ex δὶς, *dupliciter* & μάχη *pugna.* Hos primus adhibuisse Alexander M. dicitur. Non absimile est militum genus, quos nostri vocant *Dragons.*

1. *Trecenta stadia.*] Septem ac triginta milliaria cum quingentis passibus. *CC stadia.*] Quinque & viginti milliaria.

2. *Brocubelus.*] Antibelus Arriano vocatur; nisi forte alius est ejusdem frater. Certe ex quo Antibelus Arriani ad Alexandrum cum Bagistane venerat, duorum ferme dierum quatuorque noctium iter superarat: quarum in ultima quadringenta stadia emensus est Alexander. Hic autem Brocubelus ducenta solum superesse nunciat.

mitus hostium iter ingredientium exaudiebatur; sed prospectum ademerat pulveris nubes. paulisper ergo inhibuit cursum, donec consideret pulvis. Jamque conspecti à barbaris erant, & abeuntium agmen conspexerant; nequaquam futuri pares, si Besso tantum animi fuisset ad prœlium, quantum ad parricidium fuerat. Namque & numero barbari præstabant, & robore: ad hoc refecti cum fatigatis certamen inituri erant. Sed nomen Alexandri, & fama, [c] maximum in bello utique momentum, pavidos in fugam convertit. Bessus & ceteri facinoris ejus participes, vehiculum Darii assequuti, cœperunt hortari eum, ut conscenderet equum, & se hosti fuga eriperet. Ille deos ultores adesse testatur; & Alexandri fidem implorans, negat se parricidas velle comitari. Tum vero ira quoque accensi, tela injiciunt in regem; multisque confossum vulneribus relinquunt. Jumenta quoque, ne longius prosequi possent, convulnerantur; duobus servis, qui regem comitabantur, occisis.

XXXVI. Hoc edito facinore, [a] ut vestigia fugæ spargerent, Nabarzanes [1] Hyrcaniam; Bessus Bactra paucis equitum comitantibus petebant: barbari ducibus destituti, qua quemque aut spes ducebat, aut pavor, dissipabantur: D tantum equites congregaverant se, incerti adhuc, resisterene melius esset, an fugere. Alexander hostium trepidatione comperta, Nicanorem cum equitum parte ad inhibendam fugam præmittit: ipse cum ceteris sequitur. III ferme millia resistentium occisa sunt; reliquum agmen more pecudum intactum agebatur, jubente rege, ut cædibus abstineretur. Nemo captivorum erat, qui monstrare Darii vehiculum posset: singuli, ut quæque prehenderant, scrutabantur; nec tamen ullum vestigium fugæ regis exstabat. Festinantem Alexandrum vix tria millia equitum persequuta sunt. at in eos, qui lentius sequebantur, [2] incidebant universa fugientium agmina. vix credibile dictu; plures captivi, quam qui caperent, erant: adeo omnem sensum territis fortuna penitus [b] excusserat, ut nec hostium paucitatem, nec multitudinem suam satis cernerent. Interim jumenta, quæ Darium vehebant, nullo regente decesserant militari via, & errore delata per IV stadia, in quadam valle constiterant, æstu, simulque vulneribus fatigata. Haud procul erat fons, ad quem

INTERPRETATIO.

[c] Cujus *magna vis est in bello.*
[a] *Ut fuga sua signa dividendo* fallerent *hostes.*
[b] *Ademerat.*

NOTÆ.

1. *Hyrcaniam.*] Ad lævum sitam versus mare Hyrcanum, de qua inferius ad lib. 6. c. 9. *Bactra.*] recto propemodum itinere Orientem versus.

2. *Incidebant.*] Sive quod incerti qua fugiendum esset, in eos quos fugiebant, sese imprudentes conjicerent; sive quod Macedonum, quamvis lentius Alexandro incedentium, celeritate tamen occuparentur, præsertim pedites.

monstratum

monstratum à peritis Polystratus Macedo siti 3 maceratus accessit: ac dum galea haustam aquam sorbet, tela jumentorum deficientium corporibus infixa conspexit: miratusque confossa potius quam abacta esse, 4 semivivi hominis **** gemitum percipit. itaque more ingenii humani cupidus visendi quid rei vehiculo isto condere- tur; dimotis pellibus, quibus obtectum erat, Darium multis vulneribus confossum reperit. regius enim cultus, & aureæ catenæ queis à parricidis vinctus fuerat, dubitationem eximebant. Non erat expers Græci sermonis Darius; gratiasque agebat diis, qui post tanta mala, tamque gravia, hoc tamen indulsissent solatii, ne omnino in solitudine extremum spiritum effunderet. Itaque, *Te*, inquit, *quisquis es mortalium, per communem hominum sortem, à qua nec maximos regum exemptos esse præsenti spectaculo moneris; rogo quæsoque, ut hæc ad Alexandrum mandata mea perferas: Nihil eorum quæ longe tristissima perpessus sum, ne hunc quidem incomparabilis calamitatis exitum, ita gravem mihi accidisse, ut hoc unum; quod post tanta in me meosque merita adversus clementissimum victorem, inimico vivendum fuit, & nunc ingrato moriendum est. Sed si qua postremis miserorum votis apud deos vis est, & cum ipso spiritu profusas preces mitius aliquod numen exaudit; ille quidem sospes & incolumis, longeque supra contagium meæ sortis & invidiam fortunæ positus, in solio Cyri gloriosam ætatem exigat: suæque virtutis memor, eum matri liberisque meis locum apud se esse patiatur, quem illi fide & obsequio meruerint. at parricidas promptum exitium consequatur, quod Alexander irrogabit, si non misericordia infelicis hostis, saltem odio facinorum; & ne impunita in aliorum etiam regum suumque ipsius exitium erumpant.* Posthæc quum siti angeretur, allata per Polystratum aqua recreatus; *Ergo*, ait, *hanc etiam tantis calamitatibus extremam accedere oportuit, ut bene merito gratiam referre non possim! at referet Alexander; Alexandro vero dii.* Dextram deinde protendit, eamque Alexandro, fidei regiæ pignus, ferri jubens, apprehensa Polystrati manu animam efflavit. Alexander an spiranti adhuc supervenerit, incertum est: illud constat, miserabili regis opulentissimi exitu comperto, copiosas lacrymas profudisse; statimque chlamyde sibi detracta, corpus operuisse, & magno cum honore ad suos deferri jussisse, ut regio Persarum more curatum monumentis majorum inferretur. Ingratitudinem hominum, à queis pro summis beneficiis crudele exitium Darius pertulit, quamquam suopte ingenio horrendam & execrabilem, insigniore ad posteritatem in-

[Marginalia: SUPPLEMENTUM FREINSHEMII. — Justin. 11,15,5. — Justin. 11,15,6. — Plutarch. cap. 27. Zonaras. — Justin. 11,15,13. — Arrian. 1,5.25. — Diodor. 17,73. — Justin. 11,16,14. — Plutarch. c. 78. Zonaras. — Ἐυσέβ. λόγῳ A. — Justin. 11,15.8.]

NOTÆ.

3. *Maceratus.*] Consumptus, confectus, exhaustus. Alias *macerare* est aqua vel alio liquore, durius quidpiam mollire paullatim ac dissolvere: quandoque *proluere, madefacere* exterius solum.

4. *Semivivi.*] Deficientem hic Curtium sic optime supplet Freinshemius,

famia damnavit canis cujuſdam mira fides; qui ab omnibus familiaribus derelicto ſolus adfuit, & quam in vivum præ ſe tulit benevolentiam, morienti quoque conſtanter præſtitit. Hunc vitæ finem ſortitus eſt ille, quem modo contumelia affici putabant, niſi *regem regum*, & *deorum conſanguineum* ſalutarent: magno-
2, 4, 26. que iterum experimento approbatum eſt, NEMINEM magis patere fortunæ, quam qui pluribus ejuſdem blanditiis irretitus, jugum illius tota cervice receperit.

Q. CURTII, DE REBUS GESTIS ALEXANDRI MAGNI REGIS MACEDONUM,

LIBER SEXTUS.

SUPPLEMENTUM FREINSHEMII. Diodor. 16, 89.

UM ea per Aſiam geruntur, ne in Græcia quidem Macedoniaque tranquillæ res fuere. Regnabat apud Lacedæmonios Agis Archidami filius, qui Tarentinis opem ferens ceciderat, eodem die quo Philippus Athenienſes ad Chæroneam vicit.
Juſtin. 12, 1, 5. Is Alexandri per virtutem æmulus, cives ſuos ſtimulabat, *Ne Græciam ſervitute Macedonum diutius premi paterentur: niſi in tempore providerent, idem jugum ad ipſos tranſiturum eſſe. Annitendum igitur, dum*
Diodor. 17, 62. *aliquæ adhuc Perſis ad reſiſtendum vires eſſent: illis oppreſſis, adverſus immanem potentiam fruſtra avitæ libertatis memores futuros.* Sic
Diodor. 17, 29. inſtinctis animis occaſionem belli ex commodo cœptandi circumſpiciebant. Igitur felicitate Memnonis invitati, conſilia cum ipſo miſcere aggreſſi ſunt: & poſtquam ille rerum lætarum initia intempeſtiva morte deſtituit, nihilo remiſſius agebant. Sed ad Pharna-
Arrian. 2, 3, 10, & 18. bazum & Autophradatem profectus Agis, triginta argenti talenta, decemque triremes impetravit, quas Ageſilao fratri miſit, ut in Cretam navigaret: cujus inſulæ cultores inter Lacedæmonios &
Curtius 4, 6. Macedonas diverſis ſtudiis diſtrahebantur. Legati quoque ad Da-
Arrian. 2, 3, 21: 3, 5, 10. rium miſſi ſunt, qui in uſum belli ampliorem vim pecuniæ, pluresque naves peterent. Atque hæc eorum cœpta clades ad Iſſum (nam ea intervenerat) adeo non interpellavit, ut etiam adjuverit,

quippe fugientem insequutus Alexander in longinqua loca magis magisque rapiebatur; & ex ipso prœlio mercenariorum ingens multitudo in Græciam fuga penetraverat. quorum octo millia Persica pecunia conduxit Agis, eorumque opera plerasque Cretensium urbes recepit. Quum deinceps Memnon in Thraciam ab Alexandro missus, barbaros ad defectionem impulisset; adque eam comprimendam Antipater exercitum ex Macedonia in Thraciam duxisset; opportunitate temporis strenue usi Lacedæmonii totam Peloponnesum, paucis urbibus exceptis, in partes traxerunt: confectoque exercitu viginti millium peditum, cum equitibus bis mille, Agidi summam imperii detulerunt. Antipater ea re comperta bellum in Thracia, quibus potest conditionibus componit; raptimque in Græciam regressus, ab amicis sociisque civitatibus auxilia cogit. Quibus convenientibus ad quadraginta pugnatorum millia recensuit. Advenerat & ex Peloponneso valida manus: sed quia dubiam ipsorum fidem resciverat, dissimulata suspicione gratias egit, *quod ad defendendam adversus Lacedæmonios Alexandri dignitatem affuissent: scripturum se id regi, gratiam in tempore relaturo. in præsens nihil opus esse majoribus copiis. itaque domos redirent, fœderis necessitate expleta.* Nuncios deinde ad Alexandrum mittit, de motu Græciæ certiorem facturos. Atque illi regem apud Bactra demum consequuti sunt; quum interim Antipatri victoria, & nece Agidis in Arcadia transactum esset. Sane jam pridem tumultu Lacedæmoniorum cognito, quantum tot terrarum spatiis discretus potuit, providerat: Amphoterum cum Cypriis & Phœniciis navibus in Peloponnesum navigare; Menetem tria millia talentum ad mare deferre *jusserat*, ut ex propinquo pecuniam Antipatro subministraret, quanta illum indigere cognovisset. Probe enim perspexerat, quanti ad omnia momenti motus istius inclinatio futura esset. quamquam deinceps adepto victoriæ nuncio, suis operibus id discrimen comparans, *murium eam pugnam fuisse* cavillatus est. Ceterum principia ejus belli haud improspera Lacedæmoniis fuere. Juxta Corrhagum Macedoniæ castellum cum Antipatri militibus congressi, victores extiterant: & rei bene gestæ fama, etiam qui suspensis mentibus fortunam spectaverant, in societatem eorum pertracti sunt. Una ex Elæis Achæisque urbibus Pellene fœdus aspernabatur; & in Arcadia Megalopolis, fida Macedonibus ob Philippi memoriam, à quo beneficiis affecta fuerat. Sed hæc arcte circumsessa, haud procul deditione aberat; nisi tandem Antipater subvenisset. Is postquam castra castris contulit, seque numero militum alioque apparatu superiorem conspexit, quamprimum de summa rerum prœlio contendere statuit: neque Lacedæmonii detrectavere certamen. Ita commissa est pugna, quæ rem Spartanam majorem in modum afflixit. Quum enim angustiis locorum, in quibus pugnabatur,

Curt. 4, 6. Diodor. 17, 48. Diodor. 17, 62. Justin. 12, 1, 8. Diodor. 17, 63. Frontin. 2, 11, 4. Arrian. 3, 1, 22. Arrian. 3, 3, 20. Plutarch. Agesilao cap. 25. Æschines contra Ctesiphontem. Polybius 2, 48. Æschines. Pausanias lib. 1. Curtius 6. 2.

confiſi, ubi hoſti nullum multitudinis uſum futurum credebant; animoſe congreſſi eſſent, neque Macedones impigre reſiſterent; multum ſanguinis fuſum eſt. Sed poſtquam Antipater integram ſubinde manum laborantibus ſuis ſubſidio mittebat; impulſa Lacedæmoniorum acies gradum pauliſper retulit. Quod conſpicatus Agis, cum cohorte regia, quæ ex fortiſſimis conſtabat, ſe in medi-

CURTIUS. diū *** I. Pugnæ diſcrimen immiſit: obtruncatiſque, qui promptius reſiſtebant, magnam partem hoſtium propulit. Cœperant fugere victores: & donec avidius ſequentes in planum deduxere, multi cadebant: ſed ut primum locus, in quo ſtare poſſent, fuit; æquis viribus dimicatum eſt. Inter omnes tamen Lacedæmonios rex eminebat, non armorum modo & corporis ſpecie; ſed etiam magnitudine animi, [a] quo uno vinci non potuit. Undique nunc cominus, nunc eminus petebatur; diuque arma circumferens, alia tela clypeo excipiebat, corpore alia vitabat: donec haſtâ femora perfoſſa, plurimo ſanguine effuſo, deſtituere pugnantem. Ergo clypeo ſuo exceptum armigeri raptim in caſtra referebant, jactationem vulnerum haud facile tolerantem.

II. Non tamen omiſere Lacedæmonii pugnam: & ut primum ſibi quam hoſti æquiorem locum capere potuerunt; denſatis ordinibus effuſe fluentem in ſe aciem excepere.[a] Non aliud diſcrimen vehementius fuiſſe memoriæ proditum eſt. Duarum nobiliſſimarum bello gentium exercitus [b] pari Marte pugnabant. Lacedæmonii [1] vetera; Macedones præſentia decora intuebantur: illi pro libertate;

INTERPRETATIO.

[a] *Quo ſolo invictus fuit.*

[a] *Nullum aliud certamen.*
[b] *Æquis viribus.*

NOTÆ.

1. *Pugna.*] Ad hæc uſque verba Freinshemii Supplementum pertinet. Agis, de quo ſermo eſt, Lacædemoniorum rex Archidamo patri ante duodecim annos ſucceſſerat Olymp. CVIII. an. 3. ante pugnam ad Chæroneam, 8. itaque ut eodem die Archidamus occubuerit, quo Philippus debellavit, non tamen eodem anno. Quot fuerint hoc nomine Spartanorum reges diximus l. 4. c. 6.

2. *Lacedæmonios.*] Populi fuerunt Græciæ, in extrema Peloponneſo ad Meridiem; aliter *Lacones* dicti, & *Spartani* ab urbe Laconiæ principe *Sparta*, maximorum ducum patria. Lacedæmonem, pulſis Achæis & Oreſtidis, obtinuerunt Ariſtodemi filii Procles & Euryſthenes Heraclidæ: quorum impreſſio in Peloponneſum ſecunda contigit ante primam Olympiadem annis 328. ante Chriſtum 1104. poſt excidium Trojan. 80. Ab Euryſthene & Procle regum in illa urbe familiæ duæ propagatæ ſunt; Euryſthenidarum, quæ præſtantior eſt habita; & Proclidarum, ex qua noſter hic Agis oriundus extitit.

1. *Vetera.*] Inter alia, quod victis Athenienſibus captiſque Athenis toti Græciæ imperaverant: donec à Thebanis Epaminonda duce ad Leuctra profligati ſunt poſt annos 34. Vide Juſtinum l. 6. 7. 8. Cornel. Nep. in Lyſandro, Alcibiade, &c.

hi pro dominatione pugnabant: Lacedæmoniis dux, Macedonibus locus deerat. Dici quoque unius tam multiplex casus modo spem, modo metum utriusque partis augebat: velut de industria inter fortissimos viros certamen æquante fortuna. Ceterum angustiæ loci, in quo hæserat pugna, non patiebantur totis congredi viribus. spectabant ergo plures, quam inierant prœlium; & qui extra teli jactum erant, clamore invicem suos accendebant. Tandem Laconum acies languescere, lubrica arma sudore vix sustinens; pedem deinde referre cœpit urgente hoste, ac apertius fugere. Insequebatur dissipatos victor; & emensus cursu omne spatium quod acies Laconum obtinuerat, ipsum Agim persequebatur. Ille, ut fugam suorum, & proximos hostium conspexit, deponi se jussit: expertusque membra an impetum animi sequi possent; postquam deficere se sensit, [c] poplitibus semet excepit: galeaque strenue sumpta, clypeo protegens corpus, hastam dextra vibrabat; ultro vocans hostem, si quis jacenti spolia demere auderet. Nec quisquam fuit, [d] qui sustineret cominus congredi; procul missilibus appetebatur, ea ipsa in hostem retorquens: donec lancea nudo pectori infixa est: qua ex vulnere evulsa, inclinatum ac deficiens caput clypeo paulisper excepit; deinde linquente spiritu pariter ac sanguine, moribundus in arma procubuit.

III. Cecidere Lacedæmoniorum V millia & CCCLX: ex Macedonibus haud amplius [1] tria millia: ceterum vix quisquam nisi saucius revertit in castra. Hæc victoria non [2] Spartam modo, sociosque ejus; sed etiam omnes, [a] qui fortunam belli spectaverant, fregit. Nec fallebat Antipatrum dissentire ab animis gratulantium vultus; sed bellum finire cupienti opus erat decipi. & quamquam fortuna rerum placebat; invidiam tamen, [b] quia majores res erant, quam quas præfecti modus caperet, metuebat. quippe Alexander hostes vinci voluerat; [c] Antipatrum vicisse, ne tacitus quidem indignabatur: suæ demptum gloriæ existimans, [d] quidquid cessisset alienæ. Itaque An-

INTERPRETATIO.

[c] *In genua se sustinuit.*
[d] *Qui auderet propius* cum eo *pugnare.*
[a] *Qui belli exitum expectaverant.*
[b] *Quia illustriores erant res* ab eo gestæ, *quam præfecti fortuna postularet.*
[c] *Non dissimulanter dolebat Antipatrum esse victorem.*
[d] *Quidquid in alterius* gloriam *cessisset.*

NOTÆ.

1. *Tria millia.*] Addit quingentos Diodorus; ex quo verisimilius est peccare Curtii codices ubi leguntur solum CIↃ, aut CCC.

2. *Spartam.*] Non ita fregit tamen, ut Spartanorum Respublica regnumque aliquandiu non steterit. Regnatum enim est Lacedæmone usque ad Agesipolim: quo à piratis occiso cum Romam peteret, à tyrannis aliquandiu vexati sunt, externisque hostibus; demum in Romanorum venere potestatem. Hodie Sparta vocatur *Misithre*: regio ipsa magnam partem *Brasso di Maina*; cujus incolæ *Maniotæ* soli ab Turcorum sese imperio hactenus immunes tutati sunt.

tipater, [e] qui probe nosset spiritum ejus, non est ausus ipse agere arbitria victoriæ; sed [3] concilium Græcorum, quid fieri placeret, consuluit. A quo Lacedæmonii nihil aliud quam ut oratores mittere ad regem liceret, precati gratis; veniam defectionis, præter auctores, impetraverunt. [4] Megalopolitanis, quorum urbs erat obsessa à defectione, Achæi & Ætoli CXX talenta dare jussi. Hic fuit exitus belli, quod repente ortum, priùs [5] tamen finitum est, quam Darium Alexander apud Arbela superaret.

IV. Sed ut primum instantibus curis laxatus est [1] animus [a] militarium rerum quam quietis otiique patientior, excepere eum voluptates: & quem arma Persarum non fregerant, vitia vicerunt. Intempestiva convivia, & perpotandi pervigilandique insana dulcedo, ludique & greges pellicum, omnia in externum lapsa sunt morem. quem æmulatus quasi potiorem suo, ita popularium animos oculosque pariter offendit; ut à plerisque amicorum pro hoste haberetur. Tenaces quippe disciplinæ suæ, [b] solitosque parco ac parabili victu ad implenda naturæ desideria defungi, in peregrina & devictarum gentium mala impulerat. Hinc sæpius comparatæ in caput ejus insidiæ: secessio militum, & liberior inter mutuas querelas dolor: ipsius deinde nunc ira, nunc suspiciones; quas excitabat inconsultus pavor: ceteraque his similia, quæ deinde dicentur. Igitur quum intempestivis conviviis dies pariter noctesque consumeret; [c] satietatem epularum ludis [2] interpolabat: non contentus [3] artificum, quos è Græcia exciverat, turba. quippe captivæ feminarum jubebantur suo ritu canere, incon

INTERPRETATIO.

[e] *Quia rectè perspexerat ejus indolem, non est ausus quidquam statuere, ut victor, ex arbitrio* suo.

[a] *Bellicis laboribus* ferendis, *quam otio* fruendo *aptior*.

[b] *Tenui ac vulgari cibo ad suppeditanda corpori necessaria uti assuetos, peregrinis devictorum Persarum vitiis infecerat.*

[c] *Convivia ad satietatem agitata, inter miscebat spectaculis.*

NOTÆ.

3. *Concilium.*] Amphictyonum vocabatur ille conventus legatorum ex præcipuis septem civitatibus, de publicis Græciæ rebus deliberantium. Sic appellati sunt ab eo qui primus hoc instituit, Amphictyone Heleni filio.

4. *Megalopolitanis.*] Megalopolis urbs Arcadiæ in media Peloponneso. Hodie *Leontari* dici volunt. *Achai* lib. 4. c. 21. *Ætoli* lib. 3. c. 2.

5. *Prius finitum.*] Repugnat quod scribit Diodorus 17. ad Olymp. CXII. an. 3. rumore præsertim Arbelicæ cladis impulsos Græcos ut in libertatem sese vindicarent, dum aliquid virium Persis supererat.

1. *Animus.*] Alexandri. *In externum.*] Persicum aut Babylonicum morem.

2. *Interpolabat.*] Vide quæ de hoc verbo dicta sunt l. 4. c. 24. Hoc loco negat Freinshemius *interpellandi* verbum posse admitti; affirmat Gronovius, cui potius assentiar, vel ipsa Freinshemii ratione nixus, quod *interpellare* sit *intercedere*. Sic enim Alexander, non tam epulas, quam satietatem interpellabat; ludis, quominus fastidium epularum suboriretur, intercedentibus.

3. *Artificum.*] Musicorum, ludionum &c. *Captivæ fœminarum.*] Hellenismus, pro *captivæ fœminæ*.

ditum & [d] abhorrens peregrinis auribus carmen. Inter quas unam rex ipse conspexit mœstiorem quam ceteras, [e] & producentibus eam verecunde reluctantem: excellens erat forma, & formam pudor honestabat. Dejectis in terram oculis, & quantum licebat, ore velato, suspicionem præbuit regi, nobiliorem esse, quam ut inter convivales ludos deberet ostendi. Ergo interrogata quænam esset? neptem se [4] Ochi, qui nuper regnasset in Persis, filio ejus genitam esse, respondit; uxorem Hystaspis fuisse. propinquus hic Darii fuerat, magni & ipse exercitus prætor. Adhuc in animo regis tenues reliquiæ pristini moris hærebant. itaque fortunam regia stirpe genitæ, & tam celebre nomen reveritus; non dimitti modo captivam, sed etiam restitui ei suas opes jussit: virum quoque requiri, ut reperto conjugem redderet. Postero autem die præcepit Hephæstioni, ut omnes captivos in regiam juberet adduci. ubi singulorum nobilitate spectata, [f] secrevit à vulgo, quorum eminebat genus. Decem hi fuerunt; inter quos repertus est Oxathres [5] Darii frater, non illius fortuna, quam indole animi sui clarior. Sex & viginti millia talentum proxima præda redacta erant: è queis duodecim millia in congiarium militum absumpta sunt. par huic pecuniæ summa, custodum fraude subtracta est. Oxydates erat nobilis Perses, qui à Dario capitali supplicio destinatus cohibebatur in vinculis; huic liberato [6] Satrapiam Mediæ attribuit: fratremque Darii recepit in cohortem amicorum, omni vetustæ claritatis honore servato.

V. Hinc in [1] Parthienen perventum est, tunc ignobilem gentem;

INTERPRETATIO.

[d] *Ingratam exterorum* Macedonum *auribus cantilenam.*

[e] *Cum pudore resistentem iis qui ipsam in medium pertrahebant.*

[f] *Sejunxit à vulgari* captivorum *turba* illos, *quorum stirps* nobilitate *excellebat.*

NOTÆ.

4. *Ochi.*] De illo diximus ad l. 3. cap. ult. Vide Just. l. 10. Capta hæc fuerat apud Issum.

5. *Oxathres.*] De isto quoque dictum est l. 3. c. 26. Ubi quandóve captus sit, nemo, quod sciam, prodidit. Sed nisi Issico prœlio captus foret, aliqua ejus mentio ad Arbela fieret. Aliunde tamen mirum videri potest tandiu captivi Oxathris nullam hactenus mentionem esse factam, cum Satraparum captorum nomina & provinciæ sæpe commemoratæ fuerint. *Indole.*] Vide Curtium l. 3. c. 26.

6. *Satrapiam.*] Vide l. 5. c. 6. Hæc porro data Oxydati fuerat ab Alexandro, antequam Media excederet Darium insecuturus; relicto interim Ecbatanis Harpalo cum sex millibus, qui regioni & pecuniæ ex Persis allatæ præsidio essent. Hæc Arrianus. *Fratrem Darii.*] Oxathrem.

1. *Parthienen.*] Atqui jam erat in Parthiene, quam ex Media per Caspias Pylas erat ingressus post Darium, ut docet Arrianus. Hæc enim, vel ipso Ptolemæo teste, prima occurrit per Caspias portas adeuntibus Parthiam. Responderi tamen possit, quod indicat Strabo lib. 11. Parthiam initio non pertigisse ad Pylas usque Caspias; eoque sensu locutum Curtium. Est autem Parthia (Strabo Parthyæam vocat) est, inquam, Asiæ regio quam ad Occidentem mons Coronus à Media dividit, ad Meridiem Parchoatras à Perside & Carmania deserta; ad ortum Masdoranus ab Aria, ad septentrionem ejusdem Coroni pars ab Hyrcania. Ita Ptolemæus.

nunc [2] caput omnium, qui post Euphratem & Tigrim amnes siti, rubro [3] mari terminantur. Scythæ regionem campestrem ac fertilem occupaverunt; [4] graves [a] adhuc accolæ. sedes [5] habent & in Europa, & in Asia: qui [6] super Bosphorum colunt, adscribuntur Asiæ: at qui in

INTERPRETATIO.

[a] *Vicini etiamnum importuni Persis.*

NOTÆ.

Sed alia quoque istorum montium nomina leguntur apud alios. Strabo quidem eos omnes Parchoatræ nomine complectitur. Diversa hodie Parthiæ nomina pro diversis partibus.

2. *Nunc caput.* Quemadmodum Medis & Persis paruerant, ita Macedonibus fuere subjecti; Eumeni primum, deinde Antigono Poliorcetæ patri, denique Seleuco Nicatori ejusque posteris Syriæ regibus: donec sub Antigono Θεῷ rebellarunt primũ; tum filio ejus Callinico aliis occupato bellis, Arsace quodam duce jugũ penitus excusserunt: ab eoque Arsacidarum familia propagata, Persis quondam subjectas ultra Euphratem regiones in ditionem redegit suam. Regnabat Callinicus ab anno ante Christum 246.

3. *Rubro mari.*] Rubrum mare, Indicus Oceanus, de quo Curtius l. 8, c. 29. *Scythæ.*] De Scythis plura dicentur l. 7. c. 28. *Occupaverunt.*] Bis, ut apparet, regionem hanc invaserunt gentes è Scythia profectæ. Primi irruptionem fecere, suumque regioni nomen indidere *Parthi*, quod Scythico sermone, ut ait Justinus l. 41. & Eustathius ad Dionys. Perieg. *exules* sonat. Quanquam Suidas Scythas omnes ait à Persis vocari *Parthos*, exules. De quo lege Reinecc. in reg. Parth. Horum adventus incertum ad quæ tempora referendus sit. Jam tum sub Assyriorum imperio Parthorum nomen extitisse indicat Justinus. Altera Scytharum invasio fuit, cujus apud Strabonem mentio est l. 11. *Arsaces Scytha*, inquit, *Daïs quibusdam imperans cognomento Parnis, Nomadibus, qui ad Ochum fluvium accolebant, Parthiam invasit &c.* Hic ipse est Arsaces, de quo modo egimus. Utramque profectionem, etsi minus distinctè, idem attingit Justinus l. 41.

4. *Graves adhuc.*] Qui? quibus *graves accolæ*? Certè qui regionem ipsam occuparunt seu primi, seu postremi, non jam *accolæ*, sed incolæ sunt ipsius Parthiæ. Nec de Romanis hoc intelligi locus ratio ve patitur. Sic ergo intellige: Parni regionem invaserunt ex Scythis oriundi, quibuscum assidua deinde propter viciniam bella Parnis ipsis, jam Parthorum cum regione nomen adeptis, gerenda fuerunt, ut auctor est Justinus l. 41. & 42. de iis enim Scythis loquitur Curtius quos continuo subdit, sedes habere & in Europa, & in Asia. Hoc fere modo quis olim diceret Italiam subalpinam Gallos occupavisse, gravesque adhuc accolas esse illi ipsi subalpinæ Italiæ; non eos ipsos utique qui illam insederunt, sed Gallos ex quibus illi profecti sunt.

5. *Sedes habent.*] Quidquid terrarum ultra Caspium mare, Pontum Euxinum, & Carpathios montes in Septentrionem extenditur; initio apud veteres, nunc Scythiæ, nunc Sarmatiæ nomine comprehendebatur; postea in varios tam Europæa, quam Asiatica, populos divisa est.

6. *Qui super Bosphorum.*] Bosphorus maxime duplex celebratur; Thracius, inter Thraciam & Bithyniam, in cujus citimo litore sita Constantinopolis; & Cimmerius, per quem Mæotis Palus Euxino Ponto committitur. Est autem Bosphorus fretum ita angustum, ut bos nando trajicere possit: unde *Bosphori*, vel magis *Bospori* nomen, à βοῦς & πόρος, quasi *bovis trajectus*. Thracius enim quatuor admodum stadia, sive quingentos passus in latitudinem patet. Huic hodie nomen *le Canal de la Mer noire.* Cimmerius à Cimmeriis olim populis dictus, nunc vulgo *Détroit de Caffa.* De isto Curtius intelligendus.

Europa

Europa sunt, [7] à lævo Thraciæ latere [8] ad Borysthenem, atque inde [9] ad Tanaim alium amnem, recta plaga attinent. Tanais Europam & Asiam medius interfluit. nec dubitatur quin Scythæ, [10] qui Parthos condidere, non à [11] Bosphoro, sed ex regione Europæ penetraverint. Urbs erat eà tempestate clara [12] Hecatompylos, condita à Græcis: ibi stativa [13] rex habuit, commeatibus undique advectis. Itaque rumor, otiosi militis vitium, sine auctore percrebruit: regem contentum rebus, quas gessisset, in Macedoniam protinus redire statuisse. Discurrunt lymphatis similes in tabernacula, & itineri sarcinas aptant: signum datum crederes, ut vasa colligerent. Totis castris tumultus hinc contubernales suos requirentium, hinc onerantium plaustra, perfertur ad regem. Fecerant fidem rumori temere vulgato [14] Græci

NOTÆ.

7. *A lævo Thraciæ.*] Ptolemæus Thraciam inter & Scythas interponit Daciam; verum alii hanc quoque cum Curtio Scythiæ, vel Sarmatiæ Europææ, partem faciunt.

8. *Ad Borysthenem.*] Borysthenes, hodie *Nieper*, Sarmatiæ fluvius nobilissimus, ex duplici fonte ortus, in Pontum Euxinum se effundit ab urbem *Oczacovv*.

9. *Ad Tanaim.*] Memoratissimus hic apud veteres præsertim Geographos fluvius, Asiæ & Europæ limes ab iis constitutus; quamquam de ejus fontibus déque cursu mira inter illos fuit opinionum discrepantia, ut ex Strabonis lib. primo intelligimus, & ex undecimo sub initium. Geminum recentiores agnoscunt Tanaïm. Major ex lacu inter Sirgatios & Exorbycitas nascitur, ubi regio est Moschovitis *Rezan* dicta: indeque longo flexu ad Boream & Orientem procurrens, tum ad Africum reflexus, in Mæotidem se paludem exonerat prope *Tanaïm* urbem, hoc est, *Asaph*. Minor in Moschovitici imperii, & minoris Tartariæ confiniis ortus, in majorem se effundit. Utrique vulgatum nomen est, *le Don*. Sed quid in Tanaï Curtius cum aliis multis peccaverit, dicemus ad l. 7. c. 28.

10. *Qui Parthos condidere.*] Gemina, ut diximus, Scytharum facta est in Parthiam irruptio. Primi Parthiæ nomen, postremi imperium attulere. Illos si Curtius intelligit, nec refelli, opinor, nec probari facile potest quod affirmat. Sin de istis agitur, non ita exploratum est eos ex Europa venisse, ut ex Strabonis l. 11. intelligimus. Quippe *non est prorsus in confesso*, inquit, *esse quosdam Dahas Scythas supra Mæotidem*, unde Parnos quidam profectos putarunt. Quare *alii Arsacem è Bactrianis fuisse tradunt*, qui & ipsi à Scythis oriundi erant.

11. *A Bosphoro.*] Ab Asiatico Bosphori Cimmerii litore.

12. *Hecatompylos.*] Græcum nomen, ab ἑκατὸν *centum*, & πύλη *porta*, quod centum haberet portas; quam ob causam Thebis quoque Ægyptiis idem nomen inditum ferunt, sed à Græcis videlicet. Ac valde vereor ne Græca appellatio ab veteribus Græcis imposita, posteros induxerit ut à suis quoque conditam crederent, fingerentve. A quibus enim Græcis condita sit, nullus quod sciam prodidit. Nec satis historicum esse puto ad fabulosas Bacchi, aut Herculis expeditiones recurrere. Fuit hæc initio Parthorum Arsacidarum regia, quam Apollodorus apud Strabonem lib. 11. à Caspiis portis remotam esse tradit 1960. stadiis, sive milliaribus ducentis quadraginta quinque; Plinius duntaxat centum triginta tribus.

13. *Stativa.*] Vide l. 4. c. 38. *Lymphatis.*] Ibidem cap. 47. *Vasa.*] Vasa colligere dicuntur, qui supellectilem omnem in sarcinas componunt, seque itineri parant; quod unico vocabulo *convasare* dicitur, *plier bagage*.

14. *Græci.*] Thessalos fuisse putem, quos ab eo domum remissos Arrianus & Plutarchus docent. Verum hos missionem

milites, redire jussi domos, quorum equitibus singulis [15] denariorum sena millia dono dederat. Ipsis quoque finem militiæ adesse credebant. Haud secus quam par erat territus Alexander, qui Indos atque ultima Orientis peragrare statuisset; præfectos copiarum in prætorium contrahit: obortisque lacrymis, *ex medio gloriæ spatio revocari se, victi magis, quam victoris fortunam in patriam relaturum*, conquestus est. *nec sibi ignaviam militum obstare, sed deorum invidiam; qui fortissimis viris* [b] *subitum patriæ desiderium admovissent, paulo post in eandem cum majore laude famaque redituris.* Tum vero pro se quisque operam suam offerre; difficillima quæque poscere; polliceri *militum quoque obsequium, si animos eorum leni & apta oratione permulcere voluisset. Nunquam infractos & abjectos recessisse, quoties ipsius alacritatem &* [c] *tanti animi spiritus haurire potuissent.* Ita se facturum esse respondit. *Illi vulgi aures præparent sibi.* satisque omnibus, quæ in rem videbantur esse, compositis; vocari ad concionem exercitum jussit, apud quem talem orationem habuit.

VI. *Magnitudinem rerum quas gessimus, milites, intuentibus vobis, minime mirum est & desiderium quietis, & satietatem gloriæ occurrere. Ut omittam* [1] *Illyrios, Triballos, Bœotiam, Thraciam,* [2] *Spartam, Achæos, Peloponnesum; quorum* [a] *alia ductu meo, alia imperio auspicioque perdomui: ecce orsi bellum ad Hellespontum, Ionas, Æolidem servitio barbariæ impotentis exemimus: Cariam, Lydiam, Cappadociam, Phrygiam, Paphlagoniam, Pamphyliam,* [3] *Pisidas, Ciliciam, Syriam, Phœnicen, Armeniam, Persiden, Medos, Parthienen habemus in potestate. plures provincias complexus sum, quam alii urbes*

INTERPRETATIO.

[b] *Repentinam patriæ* revisendæ *cupiditatem immisissent.*

[c] *Tam alacris animi sensus percipere.*

[a] *Alia per me ipse, alia per meos Prætores subegi.*

NOTÆ.

Ecbatanis obtinuisse idem auctor est Arrianus; ubi Darium vinctum audivit, Plutarchus. Neuter de isto tumultu meminit. Ex Diodoro Curtius accepit, & suo more orationem finxit.

15. *Denariorum.*] De denariis l. 5. c. 6. Denariorum sex millia, talentum efficiunt, hoc est, monetæ Francicæ hodiernæ libras circiter 2550. Vide l. 3. c. ult.

1. *Illyrios.*] Quæ sequuntur regionum populorumque nomina, suis quæque locis explicata sunt, paucis exceptis. *Triballi* Mysiæ inferioris populi ad Occasum, inter Hæmum & Danubium.

2. *Spartam, Achæos.*] Ad hos referri videtur quod subjungit, *imperio auspicioque (meo) perdomui*, per Antipatrum videlicet; quod initio hujus libri vidimus. Sed pugnat ipse sibi Curtius, qui de Antipatri victoria loquentem hic Alexandrum inducit, cum idem l. 7. c. 16. scribat nuncios ab Antipatro de Peloponnensium defectione missos sub ipsa motuum illorum initia, Bactris demum assecutos Alexandrum esse, necdum tamen de victoria quidquam afferre potuisse.

3. *Pisidas.*] Populi fuerunt majoris quondam Phrygiæ ad ortum accolæ, vel, ut aliis placet, incolæ: Lycaoniam ab occasu attingunt; ad meridiem Pamphylia, ad Boream Galatia terminantur. Horum urbs fuit Antiochia Pisidiæ,

ceperunt: & nescio an enumeranti mihi, quædam ipsarum rerum multitudo subduxerit. Itaque si crederem satis certam esse possessionem terrarum, quas tanta velocitate domuimus; ego vero, milites, ad penates meos, ad parentem sororesque & ceteros cives, vel renitentibus vobis, erumperem: ut ibi potissimum parta vobiscum laude & gloria fruerer; ubi nos uberrima victoriæ præmia exspectant: liberorum, conjugum, parentumque lætitia; pax, quies, rerum per virtutem partarum secura possessio. Sed in [b] *novo, & (si verum fateri volumus)* [4] *precario imperio, adhuc jugum ejus rigida cervice subeuntibus barbaris; tempore, milites, opus est; dum mitioribus ingeniis imbuantur, & efferatos mollior consuetudo permulceat. Fruges quoque maturitatem statuto tempore exspectant: adeo etiam illa sensus omnis expertia, tamen* [c] *sua lege mitescunt. Quid? creditis tot gentes alterius imperio ac nomini assuetas, non sacris, non moribus, non commercio linguæ nobiscum cohærentes; eodem prœlio domitas esse, quo victæ sunt? Vestris armis continentur, non suis moribus; & qui præsentes metuunt, in absentia hostes erunt. Cum feris bestiis res est, quas captas & inclusas, quia ipsarum natura non potest, longior dies mitigat. Et adhuc sic ago tanquam omnia subacta sint armis, quæ fuerunt in ditione Darii. Hyrcaniam* [5] *Nabarzanes occupavit; Bactra non possidet solum parricida Bessus, sed etiam minatur: Sogdiani, Dahæ, Massagetæ, Sacæ, Indi sui juris sunt. Omnes hi, simul terga nostra viderint, sequentur. Illi enim* [6] *ejusdem nationis sunt, nos alienigenæ & externi: suis autem quique parent placidius; etiam quum is præest, qui magis timeri potest. Proinde, aut quæ cepimus, omittenda sunt; aut quæ non habemus, occupanda. Sicut in corporibus ægris, milites, nihil quod nociturum est, medici relinquunt; sic nos quidquid obstat imperio, recidamus. Parva sæpe scintilla contempta magnum excitavit incendium. Nihil tuto in hoste despicitur: quem spreveris, valentiorem negligentia facies. Ne Darius quidem hereditarium Persarum accepit imperium; sed in sedem Cyri* [7] *beneficio Bagoæ castrati hominis admissus: ne vos magno labore credatis*

INTERPRETATIO.

[b] *In recenti, & adhuc* quasi *voluntaria dominatione, cujus jugum barbari nondum subacto collo perferunt.*

[c] *Suo tempore* paulatim *maturescunt.*

NOTÆ.

4. *Precario.*] Non quod reipsa precario imperarent, aut sponte sua barbari se subjecissent; sed quia tanta erat subactarum gentium multitudo, tanta potentia, ut fama potius terroreque Macedonum, quam vi armorum numeroque domitæ essent.

5. *Hyrcaniam.*] *Hyrcania* infra cap. seq. *Bactra* l. 7. c. 16. *Sogdiani* l. 7. c. 37. *Dahæ* l. 8. c. 2. *Massagetæ* ibid. *Sacæ* lib. 8. c. 15. *Indi* l. 8. c. 29.

6. *Ejusdem.*] Per κατάχρησιν dicuntur ejusdem esse nationis, quod eidem parerent imperio; quanquam ne subditi quidem Persarum aut Bessi erant imperio illorum plerique, ut Massagetæ, Dahæ, Sacæ &c. Scythæ omnes, & sui juris.

7. *Beneficio Bagoæ,*] Vide Supplem. l. 2. c. 1. & quæ diximus l. 3. c. 6. & 35.

Bessum vacuum regnum occupaturum. Nos vero peccavimus, milites, si Darium ob hoc vicimus, ut servo ejus traderemus imperium. qui ultimum ausus scelus, regem suum etiam externæ opis egentem, certe, cui nos victores pepercissemus; quasi captivum in vinculis habuit: ad ultimum, ne à nobis conservari posset, occidit. Hunc vos regnare patiemini? quem equidem cruci affixum videre festino; omnibus regibus gentibusque fidei, quam violavit, meritas pœnas solventem. At hercule si mox eundem Græcorum urbes, aut Hellespontum vastare nunciatum erit vobis; quo dolore afficiemini, Bessum præmia vestræ occupasse victoriæ? Tunc ad repetendas res festinabitis; tunc arma capietis. Quanto autem præstat territum adhuc, & vix mentis suæ compotem opprimere? [8] *Quatridui nobis iter superest, qui tot proculcavimus nives; tot amnes superavimus; tot montium juga transcurrimus.* [9] *Non mare illud, quod exæstuans iter fluctibus occupat, euntes nos moratur; non Ciliciæ fauces, & angustiæ includunt:* [10] *plana omnia & prona sunt. In ipso limine victoriæ stamus. pauci nobis fugitivi & domini sui interfectores supersunt. Egregium me hercule opus, & inter prima gloriæ vestræ numerandum posteritati famæque tradetis; Darii quoque hostis, finito post mortem ejus odio, parricidas esse vos ultos: neminem impium effugisse manus vestras. Hoc perpetrato, quanto creditis Persas obsequentiores fore, quum intellexerint vos pia bella suscipere; & Bessi sceleri, non nomini suo irasci?*

VII. Summa militum alacritate jubentium quocumque vellet, duceret, oratio excepta est. nec rex moratus impetum; [1] tertioque per Parthienen die ad fines Hyrcaniæ penetrat; Cratero relicto cum iis copiis, quibus præerat, & ea manu, quam Amyntas ducebat, additis sexcentis equitibus, & totidem sagittariis: [2] ut ab incursione barbarorum Parthienen tueretur, Erigyium impedimenta, modico præsidio dato, campestri itinere ducere jubet. Ipse cum phalange & equitatu CL [3] stadia emensus, castra in valle, qua Hyrcaniam adeunt, communit. Nemus præaltis densisque arboribus umbrosum est, pingue vallis solum rigantibus aquis, quæ ex petris imminentibus ma-

NOTÆ.

8. *Quatridui.*] Hecatompylos Bactris aberat, si Plinio credimus l. 6. c. 25. stadia 2636. si Straboni, 4530. quorum etsi alterutrum falli constat, procul dubio tamen plus quatridui itinere supererat.

9. *Non mare illud.*] Pamphylium mare, de cujus transitu diximus l. 5. c. 12.

10. *Plana omnia.*] Totum iter planum & declive est. Sed quam procul hoc abesset à vero, ex iis quæ sequentur satis constabit. Parthia ipsa unde egrediendum erat, montibus ac desertis vastissimis tota cingitur, ut ex Plinio aliisque discimus; præter Oxum fluvium, &c.

1. *Tertio die.*] Diodorus tertio die quam castra moverat post sedatos milites, Hecatompylon venisse tradit.

2. *Ut ab incursione.*] Apud Arrianum lego missum in Tapuros Craterum persequendis militibus exteris qui Darium secuti erant: Parthiæ vero Satrapem constitutum Ammynapem quendam Parthum.

3. *CL stadia,*] Quinquaginta duo milliaria cum 50. passibus.

nant. Ex ipſis radicibus montium Zioberis [4] amnis effunditur, qui tria fere ſtadia in longitudinem univerſus fluit; deinde [a] ſaxo, quod alveolum interpellat, repercuſſus, duo itinera, velut diſpenſatis aquis, aperit. [b] Inde torrens, & ſaxorum, per quæ incurrit, aſperitate violentior, terram præceps ſubit. Per CCC ſtadia conditus labitur: rurſuſque [c] velut ex alio fonte conceptus editur, & novum alveum intendit; priore ſui parte ſpatioſior. quippe in latitudinem XIII ſtadiorum diffunditur: [d] rurſuſque anguſtioribus coercitus ripis, iter cogit; tandem in alterum amnem cadit, cui [5] *Rhidago* nomen eſt. Incolæ affirmabant quæcumque dimiſſa eſſent in cavernam, quæ propior eſt fonti; rurſus, ubi [e] aliud os amnis aperit, exiſtere. Itaque Alexander duos tauros, qua ſubeunt aquæ terram, præcipitari jubet: quorum corpora ubi rurſus erumpit, expulſa videre, qui miſſi erant ut exciperent.

VIII. Quartum jam diem eodem loco quietem militi dederat; quum literas Nabarzanis, qui Darium cum Beſſo interceperat, accipit, quarum ſententia hæc erat: *Se Dario non fuiſſe inimicum; immo etiam quæ crediſſet utilia eſſe, ſuaſiſſe: & quia fidele conſilium regi dediſſet, prope occiſum ab eo. Agitaſſe Darium, cuſtodiam corporis ſui contra jus faſque* [1] *peregrino militi tradere, damnata popularium fide, quam per ducentos & triginta annos inviolatam regibus ſuis præſtitiſſent.* [a] *Se in præcipiti & lubrico ſtantem conſilium à præſenti neceſſitate repetiſſe. Darium quoque cum occidiſſet* [2] *Bagoan, hac excuſatione ſatisfeciſſe* [3] *popularibus, quod inſidiantem ſibi interemiſſet. NIHIL eſſe mi-*

INTEPRETATIO.

[a] *A rupe quæ tenuem ejus alveum interrumpit, reſiliens; duos canales* ſibi *facit, quaſi ex æquo diviſis undis.*

[b] *Poſtea rapidior* factus, &c. *ſubter humum repentè conditur,*

[c] *Velut ex alia ſcaturigine natus oritur, & novum canalem ingreditur, latior quàm priùs fuerat.*

[d] *Iterumque coarctatus ripis minus diſtantibus, alveum contractiorem habet.*

[e] *Ubi fluvius novum exitum habet, emergere.*

[a] *In periculoſo & ancipiti ſtatu poſitum.*

NOTÆ.

4. *Zioberis.*] Stibœtem Diodorus appellat, ex quo forte Curtianus Zioberis, ſive Ziobetis, aut Zibetes, quomodo alii legerunt. *Alveolum.*] Ingentem fluvium ab ipſo exordio Siculus deſcribit. *Interpolat.*] Vide l. 4. c. 24. & ſupra c. 4.

5. *Rhidago.*] Hujus fluvii nec Diodorus, nec alius, quem ſciam, in Hyrcania Parthiáve meminit. Fluviorum porro qui ſe, ut Zioberis, ſub terram condant, maxime inſignium nomina collegit Rodolphus Agricola l. 5. de nat. eorum quæ effluunt è terra.

1. *Peregrino.*] Græcis militibus, cap. 29. *Popularium.*] Perſarum. *Ducentos & trig.*] Vide lib. 4. c. 55.

2. *Bagoan.*] Eunuchum à quo evectus in ſolium fuerat; quem deinde inſidiantem ſibi coegit venenum ebibere quod regi paraverat. Vide Diod. l. 17. ad Olymp. CXI. an. 2.

3. *Satis feciſſe.*] Excuſatione opus habuit Darius, partim ob ſummam Bagoæ gratiam, cum ipſe recenti ac velut precario potiretur imperio; partim ne nimium ingratus erga bene meritum videretur.

ſeris mortalibus ſpiritu carius. amore ejus ad ultima eſſe propulſum. ſed ea magis eſſe ſequutum, quæ coegiſſet neceſſitas, quam quæ optaſſet. In communi calamitate ſuam quemque habere fortunam. Si venire ſe juberet, ſine metu eſſe venturum. Non timere, ne fidem datam tantus rex violaret: [4] *Deos à Deo falli non ſolere. Ceterum ſi, cui fidem daret, videretur indignus, multa exilia patere fugienti: patriam eſſe, ubicumque vir fortis ſedem elegerit.* Nec dubitavit Alexander fidem [b] [5] quo Perſæ modo accipiebant, dare; *inviolatum ſi veniſſet fore.* Quadrato tamen agmine, & compoſito ibat; ſpeculatores ſubinde præmittens, qui explorarent loca. levis armatura ducebat agmen; phalanx eam ſequebatur; poſt pedites erant impedimenta. & gens bellicoſa, & natura ſitus difficilis aditu, [c] curam regis intenderat. Namque [6] perpetua vallis jacet, uſque ad mare Caſpium patens. Duo terræ ejus velut brachia excurrunt: media flexu modico ſinum faciunt, lunæ maxime ſimilem, quum eminent cornua, nondum totum orbem ſydere implente. [7] Cercetæ, Moſyni, & Chalybes à læva ſunt: ab altera parte Leu-

INTERPRETATIO.

[b] *Data fide* polliceri *futurum* ipſum *incolumem ſi* ad Regem *acceſſiſſet.*

[c] *Alexandri ſolicitudinem auxerat.*

NOTÆ.

4. *Deos à Deo.*] Per adulationem dictum, quod ſciret Alexandrum pro Jovis filio haberi velle.

5. *Quo Perſæ modo.*] Fidem dabant juncta cum præſentibus; vel, ſi abeſſent, cum internunciis dextera. Vide Briſſon. Nabarzanem abfuiſſe Curtius, adfuiſſe Arrianus ſcribit.

6. *Perpetua vallis.*] Hyrcaniam deſcribit, felicem in primis, amœnamque regionem: cujus limites ſunt, cum proprie dicitur, ab Auſtro Parthia vetus, ab occaſu Tropatena Mediæ pars, à Septentrione Caſpium ſive Hyrcanum mare, ad orientem Margiana. Sed cum latius accipitur, ad Ochum uſque fluvium pertinet, Margianamque Ptolemæi complectitur, imo & Parthiam ipſam veterem. Hanc enim Macedones ipſique Perſæ cum Hyrcania cenſuerunt, inquit Strabo l. 11. Hyrcaniam recentiores vocant *Mazandaran*, alii *Tabareſtan*, alii *Caſſon* &c. ſed nihil incertius iſta nominum veterum in recentia permutatione, cum nec ſitus, nec diuiſio plerumque reſpondeant.

7. *Cercetæ.*] Multa paucis contra Geographiam peccat Curtius. Nam ut nihil dicam, illum terræ flexum in Lunæ creſcentis ſpeciem, qui apud Strabonem l. 11. & Plinium l. 6. c. 13. toti Caſpii maris oræ Auſtrali tribuitur, ad ſolius Hyrcaniæ litus reſtringi; hoc, inquam, ut omittam, quam te cunque in partem convertas, non quadrat Curtii deſcriptio. *A læva*, inquit, *Cercetæ, Moſyni, Chalybes.* Quot verba, tot errata. *Cercetæ* vel *Cercetii* ad boreale Ponti Euxini litus erant, è regione Thermodoontis ac Themiſcyræ. Sed alios, de quibus hic agi putem, Cercitas verſus Pharnaciam & Trapezuntem collocat Strabo; nec procul ab iſtis *Moſynos* ſive *Moſynœcos* ad extremas Scydiſſis montis partes; iſtorumque vicinos facit *Chalybes*, qui Chaldæi quondam dicti ſunt: *penes quos potiſſimum*, inquit, *Pharnacia eſt*, Cappadocii Ponti oppidum ad Euxinum, ſicut & Trapezus. Straboni concordat Plinius l. 6. cap. 4. & 5. Dionyſ. Periegetes, aliique. Nemo ad Caſpium mare repoſuit. Eadem in Leucoſyris & Amazonibus ad dextram Hyrcaniæ conſtituendis aberratio. *Leucoſyri* Ptolemæo, Straboni, Plinio, Dionyſio &c. Cappadociæ populi ad Euxinum, verſus

coſyri, & Amazonum campi; & illos qua vergit ad Septentrionem; hos ad occaſum converſa proſpectat.

IX. Mare [1] Caſpium dulcius [2] ceteris, ingentis magnitudinis [3] ſerpentes alit, & piſces longe diverſi ab aliis coloris. quidam *Caſpium*, quidam *Hyrcanum* appellant: alii ſunt qui [4] *Mæotim* paludem in id cadere putent: & argumentum afferunt; aquam, quo dulcior ſit quam cetera maria, infuſo paludis humore miteſcere. A Septentrione [1] ingens [a] in litus mare incumbit, longeque agit fluctus, & magna parte [5] exæſtuans ſtagnat. idem alio cœli ſtatu recipit ſe in fretum; eodemque impetu, quo effuſum eſt, relabens, [b] terram naturæ ſuæ reddit.

INTERPRETATIO.

[a] *Pelagus in vaſtum littus effunditur, & procul impellit undas; ſed magna ejus pars, poſtquam exæſtuando* diffuſa eſt, *in modum ſtagni* remanet.

[b] *Terram* retegens, *priſtino in ſtatu* illam *relinquit*.

NOTÆ.

Thermodoontis oſtia; ubi & *Amazonum campi*, de quibus hic loquitur Curtius, & Themiſcyra. Leucoſyri cur ita dicti ſint, apud Strabonem leges l. 16. Euſtathium in Dionyſ. l. 6. De Amazonibus inferius ad caput 13. Atque hic vides Caſpium mare cum Euxino confundi ab Curtio; cujus erroris originem mox indicabimus, progreſſum lib. 7. c. 27. Hinc illa de Hyrcaniæ ſitu σφάλματα.

1. *Mare Caſpium.*] A Caſpiis populis Auſtrale litus incolentibus *Caſpium*, ab Hyrcanis *Hyrcanum* appellatur. De ejus origine variæ ſunt antiquorum ſententiæ, quas hic Curtius retulit; falſæ omnes, ſi præciſe accipiantur. In mediis enim terris ita incluſum eſt, ut nullo, quod quidem appareat, oſtio Indicum Scythicumve Oceanum excipiat, quod Strabo exiſtimavit & Plinius; vel Mæotim paludem, quod alii ſenſerunt, & huic noſtro viſum eſſe cognoſcimus ex l. 7. cap. 12. Non major de illius amplitudine conſenſio. Herodotus longitudinem ait eſſe paraſangas 300. hoc eſt, milliaria 1162. cum quingentis paſſibus: Strabo latitudinem 5000. ſtadia, ſive milliaria 625. Joannes Perſa longum ſcribit octingentis milliaribus, latum ſexcentis. Iſaacus Voſſius ambitum æſtimat 560. fere leucis Germanicis. Vide Plinium l. 6. c. 13. Altitudo ſumma non amplius quatuor orgyiarum, ſive pedum quatuor & viginti, eſſe dicitur. Vulgatum hodie nomen, *Mer de Sala ou de Bachu*.

2. *Dulcius.*] Ita quidem veteres prodiderunt, Solinus præſertim, cap. 30. qui probatum id Magnis Alexandro Pompeioque ex guſtu ſcribit. Nec abeſt ratio, cum tam multa undique ingentia flumina recipiat, Volgam, Jaxartem, Oxum, Cyrum, Araxem &c. Huic tamen dulcedini refragantur Jovius l. 14. & Joannes Perſa. Conſule Stukium in Arriani Periplum Euxini.

3. *Serpentes.*] Idem confirmat Strabo l. 11. Diodorus lib. 17. Mela l. 3. c. 5. *Piſces.*] Idipſum quoque Diodorus ibidem. De quibus multa Delrio l. 2. q. 27. Marcus Polus, & Scaliger Exercit. 51.

4. *Mæotim.*] Ingens quædam eſt palus ſupra Pontum Euxinum, in quem per Boſphorum, ut diximus, Cimmerium ſe exonerat, exceptis Tanaïdis aliorumque fluviorum aquis: quæ res, opinor, induxit Curtium ut Euxinum cum Hyrcano mari miſceret lib. 7. c. 9. & 12. quia Mæotim, quam ſciebat in Euxinum labi, eandem in Hyrcanum quoque incidere apud alios legerat. Hanc vulgo dicimus, *Mer de Zabacche, ou de Tana*.

5. *Exæſtuans.*] Mela l. 3. c. 5. *Caſpium appellant: omne atrox, ſævum, ſine portubus, procellis undique expoſitum.* Sed conſuetas ac reciprocas æſtuum vices habere alii affirmant, negant alii.

& quidam credidere [6] non Caſpium mare eſſe, ſed [7] ex India in Hyrcaniam cadere; cujus [c] faſtigium, ut ſupra dictum eſt, perpetua valle ſubmittitur. Hinc rex [8] XX ſtadia proceſſit ſemita propemodum invia, cui ſylva imminebat, torrenteſque & eluvies iter morabantur. nullo tamen hoſte obvio, penetravit; tandemque ad ulteriora perventum eſt. Præter alios commeatus quorum tum copia regio abundabat, [9] pomorum quoque ingens modus naſcitur, & uberrimum gignendis uvis ſolum eſt. Frequens arbor faciem quercus habet, cujus folia multo melle tinguntur: ſed niſi [d] ſolis ortum incolæ occupaverint, vel modico tepore ſuccus extinguitur. [10] XXX hinc ſtadia proceſſerat; quum Phrataphernes ei occurrit, ſeque & eos, qui poſt Darii mortem profugerant, dedens: quibus benigne exceptis, ad oppidum [11] Arvas pervenit. Hic ei Craterus & Erigyius occurrunt. Præfectum [12] Tapurorum gentis Phradatem adduxerant. hic quoque in fidem receptus, multis exemplo fuit experiendi clementiam regis. Satrapem

INTERPRETATIO.

[c] *Quæ à montibus in continuam planitiem extenditur.*

[d] *Niſi Solis ortum anteverterint, quamvis exiguo calore mel in vapores ſolvitur.*

NOTÆ.

6. *Non Caſpium.*] Hyrcanum quidam putarunt non idem eſſe atque Caſpium, rebus propter diſtantiam locorum nondum ſatis exploratis; quam in ſententiam ipſe quoque Curtius nonnullis videtur concedere l. 7. c. 12. Sed unicum eſſe ſequens ætas compertum habuit.

7. *Sed ex India.*] Etſi nullo aperto exitu invicem commeare liquet, non deſunt tamen qui per occultos meatus Indicum Caſpio, Caſpium Euxino miſceri affirment. Argumentum afferunt quod Euris flantibus Caſpium detumeſcere, inflari Euxinum animadverſum ſit: præterea in hujus litus ignota interdum ligna ejici fluctibus, quæ nonniſi ex Caſpio mari, circa quod naſcuntur, advehi potuerint. Contra reflantibus Zephyris Euxinum decreſcere, attolli Caſpium iidem aſſerunt. Jam vero ad Armuſiam urbem in aditu ſinus Perſici obſervatum eſſe gurgitem quendam, qui quoties Hyrcanum detumeſcit, ut diximus, maris aquas abſorbeat; eodem tranquillo non appareat. Ex quo conjectant alterum alteri per ſubterraneos canales conjungi: idque ſimilium exemplis confirmant. quorum omnium penes ipſos auctores fides eſto. Certe non male iſta conſentiunt cum his quæ ſcribit hoc loco Curtius de Caſpio mari nunc exundante, nunc intra litora ſeſe recipiente, pro vario cœli ſtatu.

8. *Viginti ſtadia.*] Paſſus bis mille & quingentos. *Eluvies.*] Cavata torrentibus itinera voragineſque.

9. *Pomorum.*] Hæc fere omnia, ut ſæpe, tranſlata ex Diodoro, qui tamen de ficubus, non de pomis loquitur. Vide quoque, ſi lubet, Strabonem lib. 1. & 11. de mira Hyrcaniæ fertilitate.

10. *Triginta ſtadia.*] Quatuor milliaria, ducentis minus paſſibus. *Phrataphernes.*] Hunc cum Nabarzane jam veniſſe teſtatur Arrianus, in aditu Hyrcaniæ.

11. *Arvas.*] Hoc *Armuſa* Ptolemæi eſſe ſuſpicatur Ortelius: ſed ad urbem Zadracarta occurriſſe Craterum ac Erigyium Arrianus ſcripſit.

12. *Tapurorum.*] *Tapuri*, ſive *Tapyri* (Græce enim Τάπουροι & Τάπροι) Parthis & Hyrcanis finitimi. In Margiana collocantur à Ptolemæo; apud Strabonem, quod eodem recidit, inter Hyrcaniam & Ariam. Is tamen alios quoque Tapyros verſus Pylas Caſpias, Mediæ quondam tributos, meminit. *Phradati.*] Autophradatem Arrianus appellat.

deinde

deinde Hyrcaniæ dedit [13] Menapim. exul hic regnante Ocho ad Philippum pervenerat. Tapurorum quoque gentem Phradati reddidit.

X. Jamque rex ultima Hyrcaniæ intraverat, quum Artabazus (quem Dario fidissimum fuisse supra [1] diximus) cum propinquis Darii, ac suis liberis modicaque Græcorum militum manu occurrit. Dextram venienti obtulit rex: quippe & hospes Philippi fuerat, quum Ocho regnante exularet; & [a] hospitii pignora in regem suum ad ultimum fides conservata vincebat. Comiter igitur exceptus, *Tu quidem*, inquit, *rex perpetua felicitate floreas. ego ceteris lætus, hoc uno torqueor quod præcipiti senectute, diu frui tua bonitate non possum.* [2] nonagesimum & quintum agebat. Novem juvenes eadem matre geniti patrem comitabantur: hos Artabazus dextræ regis admovit, precatus ut tam diu viverent, donec utiles Alexandro essent. Rex pedibus iter plerumque faciebat: tunc *admoveri sibi & Artabazo equos* jussit; ne ipso ingrediente pedibus, senex equo vehi erubesceret. Deinde ut castra sunt posita; Græcos, quos Artabazus adduxerat, convocari jubet. at illi, nisi Lacedæmoniis fides daretur, respondent se, quid agendum ipsis foret, deliberaturos. Legati erant Lacedæmoniorum [3] missi ad Darium: quo victo [b] applicaverant se Græcis mercede apud Persas militantibus. Rex omissis sponsionum fideique pignoribus, venire eos jussit; fortunam, quam ipse dedisset, habituros. Diu cunctantes, plerisque consilia variantibus, tandem venturos se pollicentur. At Democrates Atheniensis, qui maxime Macedonum opibus semper obstiterat; venia desperata, gladio se transfigit. ceteri, sicut constituerant, ditioni Alexandri se ipsos permittunt. [4] M & D milites

INTERPRETATIO.

[a] *Fidelitas ad mortem usque ab eo servata in Darium, hospitii gratiam adhuc superabat, &c.*

[b] *Adjunxerant se Græcis.*

NOTÆ.

13. *Menapim.*] Videtur hic esse *Ammynapes* quem Arrianus Parthiæ & Hyrcaniæ Satrapia donatum ait. frequens enim est in Asiaticis nominibus adjectio vel detractio τȣ̃ A in vocis principio: ut *Amardi, Mardi; Aparni, Parni; Sisines, Asisines; Murathes, Amurathes*, &c. *Exul hic*] Cum Artabazo forte, ut mox dicetur. *Ad Philippum.*] Regem Macedonum, Alexandri patrem.

1. *Supra diximus.*] Lib. 5. c. 25. & seqq. *Exularet.*] Artabazus ab Ocho rege Persarum defecerat cum Memnone, cujus sororem habuit in matrimonio. Victi ex Asia fugerunt in Macedoniam ad Philippum, donec Mentoris ope (frater hic Memnonis fuit) in gratiam recepti sunt. Cum his Alexander vix dum septennis familiariter egerat.

2. *Nonagesimum & quintum.*] De ista locutione diximus l. 3. c. 23. *Novem.*] Ex Mentoris ac Memnonis sorore undecim filios, novem filias susceperat, Diodoro teste l. 16. ad Olymp. 107. an. 4. Tres solum adductos hic refert Arrianus.

3. *Missi ad Darium.*] Causam mittendi tempusque habes in Supplem. hujus libri: legatorum nomina apud Arrianum hoc loco; qui Dropidem quoque adjungit Atheniensium legatum.

4. *Mille & quingenti.*] Totidem Arrianus ac Diodorus; quo magis suspicor auctum à Curtio numerum cum quatuor millia censeret l. 5. c. 24. Hæc au-

erant. præter hos legati ad Darium missi XC. In supplementum distributus miles: ceteri remissi domum, præter Lacedæmonios, quos tradi in custodiam jussit.

XI. [1] Mardorum erat gens confinis Hyrcaniæ, cultu vitæ aspera, & latrociniis assueta. hæc sola nec legatos miserat; nec videbatur imperata factura. Itaque rex indignatus, si una gens posset [2] efficere ne invictus esset; impedimentis cum præsidio relictis, invicta manu comitante procedit. Noctu iter fecerat, & prima luce hostis in conspectu erat: tumultus magis quam prœlium fuit. Deturbati ex collibus, quos occupaverant, barbari profugiunt; proximique vici ab incolis deserti capiuntur. Interiora regionis ejus haud sane adire sine magna vexatione exercitus poterat. Juga montium præaltæ sylvæ, rupesque inviæ sepiunt: ea quæ plana sunt, novo munimenti genere impedierant barbari. Arbores densæ sunt ex industria consitæ, quarum teneros adhuc ramos manu flectunt; quos intortos rursus inserunt terræ: inde velut ex alia radice [a] lætiores virent trunci. hos [b] qua natura fert, adolescere non sinunt: quippe alium alii quasi nexu conserunt; qui ubi multa fronde vestiti sunt, operiunt terram. itaque occulti nexus ramorum, velut laquei, perpetua sepe iter cludunt. Una ratio erat, cædendo aperire saltum: sed hoc quoque magni operis. [c] crebri namque nodi duraverant stipites: & in se implicati arborum rami, suspensis circulis similes, [d] lento vimine frustrabantur ictus. Incolæ autem ritu ferarum virgulta subire soliti, tum quoque intraverant saltum, occultisque telis hostem lacessebant.

XII. Ille venantium modo latibula scrutatus, plerosque confodit: ad ultimum circumire saltum milites jubet, ut si qua pateret, irrumperent. Sed ignotis locis plerique oberrabant: excepti sunt quidam, inter quos equus regis; [1] *Bucephalum* vocabant: quem Alexander

INTERPRETATIO.

[a] *Viridiores repullulant stipites.*

[b] *Hos crescere non patiuntur quocunque ramorum indoles posceret.*

[c] *Frequentes nodi induraverant truncos.*

[d] *Flexibilibus flagellis* cedentibus *irritos reddebant* securium *ictus.*

NOTÆ.

tem post reditum ex Mardica excursione gesta referuntur ab Arriano. *Legati XC.*] Quatuor solum Lacedæmonios idem auctor appellat, sed qui forte principes erant. Sinopensium quoque meminit, quos hic etiam multi codices Lacedæmoniis adjungunt. Est autem *Sinope* urbs Paphlagoniæ ad Pontum-Euxinum; hodie *Sinopi*, apud Chalcondylam *Pordapas.*

1. *Mardorum.*] Secunda hæc est Alexandri in Mardos expeditio, quam Diodorus & Arrianus primam, eamque unicam describunt. Vide quæ super ea re diximus l. 5. c. 21. *Confinis.*] Ad occasum Hyrcaniæ ponuntur apud Ptolemæum; assentiente, ut apparet, Strabone.

2. *Efficere, ne.*] Alii erant igitur Mardorum populi quos ante subegerat l. 5. c. 21.

1. *Bucephalum.*] Nobilis hic Alexandri equus fuit, nomen adeptus, ut ait Plinius l. 8. c. 42. *sive ab aspectu torvo, sive ab insigni taurini capitis armo im-*

non eodem quo ceteras pecudes animo æstimabat. nam ille nec in dorso insidere suo patiebatur alium ; & regem, quum vellet ascendere, sponte sua genua submittens excipiebat : credebaturque sentire quem veheret. Majore ergo, quam decebat, ira simul ac dolore stimulatus, equum vestigari jubet ; & per interpretem pronunciari, ni reddidissent, [a] neminem esse victurum. Hac denunciatione territi, cum ceteris donis equum adducunt. Sed ne sic quidem mitigatus, cædi sylvas jubet, [b] aggestaque humo è montibus planitiem ramis impeditam exaggerari. Jam in aliquantulum altitudinis opus creverat ; quum barbari, desperato regionem quam occupaverant posse retineri, gentem suam dedidere. Rex obsidibus acceptis, Phradati parere eos jussit. Inde quinto die in stativa revertitur. Artabazum deinde [2] geminato honore, quam Darius habuerat ei, remittit domum. Jam ad [3] urbem Hyrcaniæ, in qua regia Darii fuit, ventum erat. ibi Nabarzanes accepta fide occurrit, dona ingentia ferens. inter quæ Bagoas erat specie singulari spado, atque in ipso flore pueritiæ ; cui & Darius fuerat assuetus, & mox Alexander assuevit : ejusque maxime precibus motus Nabarzani ignovit.

XIII. Erat, ut supra dictum est, Hyrcaniæ finitima [1] gens Amazonum,

INTERPRETATIO.

[a] *Nullum illorum non trucidatum iri.*
[b] *Congesta terra impleri.*

NOTÆ.

pressi. Qua sit arte domitus ab Alexandro, cum antea indomitus haberetur, leges in Supplem. l. 1. c. 4. Alexandri Bucephalum domantis marmorea statua Romam à Constantino translata est Alexandria, & in Quirinali colle posita in medio thermarum quas ibidem construxerat ; ex quo nomen inditum, *Monte-Caballo.*

2. *Geminato.*] Altero tanto majorem ei honorem impertitus, quam sub Dario acceperat. Pro *quam* legunt alii *quem.* Sed plures habent *quam.* Nec similia desunt exempla, maxime apud Tacitum, ubi *quam* pro *magis quam*, aut *supra quam*, accipitur.

3. *Urbem Hyrcaniæ.*] *Zadracarta* sive *Zeudracarta* vocat Arrianus l. 3. at Ptolemæus l. 6. c. 9. *Hyrcaniam* metropolim. *Ibi Nabarzanes.*] Vide quæ diximus ad caput 8.

1. *Gens Amazonum.*] Incredibile dictu quantopere in eo conspirent scriptorum plerique, Græci, Latini ; primæ, mediæ, postremæ ætatis ; ut Amazonum gentem fuisse quandam, atque imperium affirment. Eorum catalogum texuit Freinshemius. Et quamvis plurimi diversa, multi pugnantia, omnes fabulosa tradiderint ; vix tamen credam nihil prorsus veri subesse, cui tantum fabularum superstructum sit. Fuerit igitur alicubi bellatricum mulierum agmen, quale à Baccho ductum, non minus quam virorum, testis est Eusebius ex Prochoro. Nec vero id ut credatur aliquando visum esse, multum nobis laborandum est, qui sciamus quid superiore sæculo in obsidione Harlemica & Sancerrana gestum sit ab integris viraginum cohortibus. Stradam consule de bello Belg. Dec. 1. l. 7. Ne quid de iis mulieribus dicam quæ virilem in modum suis regnis, sæpe etiam exercitibus præfuerunt. Tale quidpiam priscis temporibus contigerat ; quod Græci fabularum amantes solita vanitate ad miraculum auxerunt, ut cuique lubitum fuit. Lege si vacat Herodotum l. 9. Stra-

[2] circa Thermodoonta amnem, Themiſcyræ incolentium campos. [3] Reginam habebant Thaleſtrim, omnibus inter [4] Caucaſum montem & Phaſim amnem imperitantem. Hæc cupidine viſendi regis accenſa, finibus regni ſui exceſſit; & quum [5] haud procul abeſſet, præmiſit indicantes veniſſe reginam adeundi ejus cognoſcendique avidam. Protinus facta poteſtate veniendi, ceteris juſſis ſubſiſtere, [6] trecentis feminarum comitata proceſſit. Atque ut primum rex in conſpectu fuit, equo ipſa deſiliit duas lanceas dextra præferens. Veſtis non toto Amazo-

NOTÆ.

bonem l. 11. Diodorum l. 2. Apollodor. l. 2. Philoſtratum in Heroic. Plutarchum in Theſeo; Juſtinum l. 2. ex quibus ferme deſcripta quæ cæteri tradiderunt. Adiri etiam poſſunt ex recentioribus Goropius Becanus l. 8. & Reineccius in regno Amazon. à quibus ea de re tota fuſe diſputatum.

2. *Circa Thermod.*] Thermodoon Cappadociæ in Ponto Polemoniaco fluvius Euxinum ingreditur, non procul urbe *Themiſcyra* quæ in eodem litore ſita erat. Sed Curtius ſolemni errore Euxinum pro Caſpio ſumpſit, inter quæ intervallum eſt 375. m. paſſuum, vel ut alii 250. Plinius lib. 6. c. 11.

3. *Reg. habebant.*] Multo illud magis dubium, vel potius fabuloſum, graviſſimi auctores putant, ullum Alexandri temporibus Amazonum regnum, ullamve reginam fuiſſe, quæ ad eum venire potuerit. Et vero ſi regnabant tum temporis in Cappadocia, & ad eam diem regnaverant; quomodo tot Medorum antea Perſarumque bellis, & quæ ſtatim inter Alexandri circum ea loca ſucceſſores ibi geſta ſunt, nulla uſquam Amazonum mentio? Cur non Alexandrum in Galatia, hoc eſt, in ſui regni foribus verſantem Thaleſtris convenerat? quomodo ipſum antiqua viſendi monumenta ſtudioſiſſimum cupido non inceſſit, tam famoſam, tam propinquam Themiſcyram adeundi? ſed ut hæc omittamus, certum falſitatis argumentum eſt ipſius Alexandri ſilentium; qui cetera quæ his locis geſſerat, accurate ſcribens ad Antipatrum, de Amazonibus ſilet. *Et ſane ex tanto ſcriptorum numero, qui maxime veritatis habuerunt rationem, nihil ea de re dicunt*: (immo fabulam riſit Ptolemæus Alexandri comes) *qui tradiderunt, non conſentiunt.* Strabonis verba ſunt auctoris graviſſimi, l. 11. cui ſuffragatur Arrianus l. 7. Plutarchus in Alex. &c.

4. *Caucaſum & Phaſim.*] Qui in Thermodoonte ac Themiſcyra erravit, conſequens erat ut in Caucaſo etiam & Phaſi hallucinaretur. Et vero Caucaſum ex Paropamiſo feciſſe infra videbimus l. 7. c. 12. qui longe ultra Hyrcaniam in ortum remotus eſt; cum verus qui dicitur Caucaſus, Amazonum finitimus, ad Pontum ſit Euxinum, orientem inter ac Septentrionem. *Phaſis* ex *Paryedro* Armeniæ monte oritur eodem atque Euphrates fonte; ut exhibet Ptolemæi tab. 3. Aſiæ, & ex Strabone colligi poteſt. Inde Septentrionem verſus labitur crebris flexibus ſinuoſus, & in Colchidem defluens, atque ad occaſum flexus, Ponto miſcetur Euxino ad urbem ſibi cognominem. utrique hodie nomen *Fazze.* A Phaſi dicti ſunt *Phaſiani*, aves exquiſitæ, *des Faiſans*; quod ex ejus ripis, ubi frequentes ſunt, credantur primum in Græciam ab Argonautis advectæ. Ad Curtium redeo. Videtur hic inter Phaſim & Caucaſum Amazonici regni fines includere, ſed quo id pacto fieri potuit ſi ad Thermodoontem incoluerunt Themiſcyræ campos, longo ſane citra Phaſim intervallo?

5. *Haud procul.*] Ita cenſuit Curtius, falſa ductus opinione, Amazonum campos Hyrcaniæ fuiſſe finitimos. Sed Strabo à Thermodoonte ad portas Caſpias, quas jam tum prætergreſſus erat Alexander, ſtadia ſexies mille numerat, quæ ſunt paſſuum 750. m. Prudentior Juſtinus qui 25. dierum iter facit.

6. *Trecentis.*] Helleniſmus, pro *trecentis feminis.*

num corpore obducitur; nam læva pars ad pectus est nuda, cetera deinde velantur. nec tamen sinus vestis, quem nodo colligunt, infra genua descendit. Altera papilla intacta servatur, qua muliebris sexus liberos alant: [6] aduritur dextra, ut arcus facilius intendant, & tela vibrent. Interrito vultu regem Thalestris intuebatur, [a] habitum ejus haud quaquam rerum famæ parem oculis perlustrans. quippe hominibus barbaris in corporum majestate veneratio est; magnorumque operum non alios capaces putant, quam quos eximia specie donare natura dignata est. Ceterum interrogata num aliquid petere vellet; haud dubitavit fateri *ad communicandos cum rege liberos se venisse: dignam ex qua ipse regni generaret hæredes. feminini sexus se retenturam; marem reddituram patri.* Alexander, *an cum ipso militare vellet?* interrogat: & illa causata sine custode regnum reliquisse; petere perseverabat, [b] ne se irritam spei pateretur abire. Acrior ad Venerem feminæ cupido quam regis, ut paucos dies subsisteret, perpulit. XIII dies in obsequium desiderii ejus absumpti sunt. Tum illa regnum suum, rex [7] Parthienen petiverunt.

XIV. Hic vero palam cupiditates suas solvit: continentiamque & moderationem in altissima quaque fortuna eminentia bona, in superbiam ac lasciviam vertit. Patrios mores disciplinamque Macedonum regum salubriter temperatam, & [a] civilem habitum, velut leviora magnitudine sua ducens; Persicæ [b] regiæ, par deorum potentiæ fastigium æmulabatur. Jacere humi venerabundos pati cœpit: paulatimque servilibus ministeriis tot victores gentium imbuere, & captivis pares facere expetebat. Itaque [1] purpureum diadema distinctum albo, quale Darius habuerat, capiti circumdedit, vestemque [2] Persicam sumpsit;

INTERPRETATIO.

[a] *Staturam* corporis *non æqualem famæ rerum* ab eo gestarum.

[b] *Spe* sua *frustratam discedere permitteret.*

[a] *Popularem* vivendi *modum.*

[b] *Persicorum regum arrogantiam divinæ magnitudini se exæquantem imitabatur.*

NOTÆ.

6. *Aduritur dextra.*] Hinc factum putant *Amazonis* nomen, quod altera carerent mammilla; ex μαζὸς, *mamma*, & α privante. Sed Philostratus aliam attulit causam; quod mamma non alerentur & lacte materno, sed equino; ne effeminatas facerent.

7. *Parthienen.*] Parthia & Parthiene supra, cap. 5. Eo rediit ut inde in Ariam duceret.

1. *Purpureum.*] Diadema Persicum descripserat Curtius l. 3. c. 8. *Cærulea fascia albo distincta circumibat* cydarim; nunc colorem ipsius diadematis fuisse dicit *purpureum albo distinctum*; in quo vel lapsus est memoriæ, vel scriptionis mendum. Est autem diadema, proprium regum ornamentum, fascia capiti circumducta; ex quo nomen ei διάδημα, à διαδέω, *cingo, redimio*. Quare idem est hoc loco diadema, quod libro 3, c. 8 fascia quæ cydarim regii capitis insigne circumibat. Conciliari secum posset ipse Curtius, si illic cum Radero legeremus: *hoc cæruleum fascia purpurea albo distincta circumibat.*

2. *Persicam.*] Persica vestis eadem fuit atque Medica, ut ex scriptoribus constat promiscue utramque accipientibus. Vel

ne omen quidem veritus, quod à victoris insignibus in devicti transiret habitum. & ille se quidem Persarum spolia gestare dicebat: sed cum illis quoque mores induerat; superbiamque habitus animi insolentia sequebatur. Literas quoque quas in Europam mitteret, veteris annuli gemma obsignabat: iis quas in Asiam scriberet, Darii annulus imprimebatur; ut appareret [c] unum animum, duorum non capere fortunam. 3 Amicos vero & equites, cumque his principes militum, aspernantes quidem, sed recusare non ausos, Persicis ornaverat vestibus. Pellices CCC & LX, totidem quot Darii fuerant, regiam implebant; quas spadonum greges, & ipsi muliebria pati assueti, sequebantur.

XV. Hæc luxu & peregrinis infecta moribus veteres Philippi milites, rudis natio ad voluptates palam aversabantur; totisque castris unus omnium sensus ac sermo erat,[1] *Plus amissum victoria, quam bello quæsitum esse. Tum maxime vinci ipsos, dedique alienis moribus & externis:* [a] *tantæ moræ pretium, domos quasi in captivo habitu reversuros: pudere jam sui: regem victis quam victoribus similiorem, ex Macedoniæ imperatore Darii Satrapen factum.* Ille non ignarus & principes amicorum, & exercitum graviter offendi, gratiam liberalitate donisque recuperare tentabat. sed opinor, LIBERIS pretium servitutis ingratum est. Igitur ne in seditionem res verteretur, [b] otium interpellandum erat bello; cujus materia opportune alebatur. Namque Bessus veste regia sumpta [2] Artaxerxen

INTERPRETATIO.

[c] *Unius mentem non sufficere utriusque imperio.*

[a] Pro *tam diuturnæ expeditionis præmio.*

[b] *Quies interrumpenda erat* renovato *bello, cujus occasio commode parabatur.*

NOTÆ.

unus Arriani locus sufficiat l. 6. extremo. Idque diserte docet Strabo de Medica loquens lib. 11. Erat autem Medica seu Persica vestis stolæ genus ad talos usque demissum, quam deinde Parthi quoque rerum potiti asciverunt. Frustra est igitur Plutarchus dum Alexandrum excusare nititur ea re, quod non Medicum habitum, sed Persicum, quia minus barbaricus esset, assumpserit.

3. *Amicos.*] Arrianus lib. 6. extremo unum fuisse ex Macedonibus Peucestam tradit, qui Medicam vestem acceperit, ut Persis placeret, quorum Satrapes ab Alexandro factus erat. Neque enim dubium est quin hic Arrianus scripserit *μεταλαβὼν*, non *μεταβαλὼν τὴν Μηδικὴν*, ut ex ipso contextu apparet. Diodorus autem l 19. huic soli indultum ab Alexandro scribit ut Persicam gestaret stolam. Verum Plutarchus in Alex. id quoque ab Hephæstione factum asserit, eamque causam fuisse cur illo interprete cum Barbaris ageret; Cratero, quia patrii moris tenacior erat, apud Græcos & Macedonas uteretur.

1. *Plus amissum.* Bello imperium ac divitias paraverant; victoria mores patrios, militaris disciplinæ vigorem, famam, &c. perdiderant.

2. *Artaxerxen.*] Sic Codomannus regum ultimus, *Darium* se appellari jusserat, cum ad regnum evectus est. *Artaxerxis* nomen aliquot Persarum regibus proprium faciunt Græci plerumque scriptores; quamvis ex scriptura colligi possit commune omnium fuisse cognomentum, ut in Ægypto Pharaonum, deinde Ptolemæorum &c. *Art* quippe lingua Persica *magnum* sonat; *Xerxes* bellatorem. Herod. l. 7. & Hesychius. Vide Camerarium Subcis. 2.

appellari se jusserat; 3 Scythasque & ceteros Tanais accolas contrahebat. Hæc Satibarzanes nunciabat: quem receptum in fidem regioni, quam antea obtinuerat, præfecit. Et quum grave spoliis apparatuque luxuriæ agmen vix moveretur; suas primum, deinde totius exercitus sarcinas, exceptis admodum necessariis, conferri jussit in medium. Planities spatiosa erat, in quam vehicula onusta perduxerant. Exspectantibus cunctis, quid deinde esset imperaturus; jumenta jussit abduci: suisque primum sarcinis face subdita, ceteras incendi præcepit. Flagrabant exurentibus dominis, quæ ut intacta ex urbibus hostium raperent, sæpe flammas restinxerant; nullo 4 sanguinis pretium audente deflere, quum regias opes idem ignis exureret. Brevis deinde oratio mitigavit dolorem; habilesque militiæ & ad omnia parati, lætabantur sarcinarum potius, quam disciplinæ fecisse jacturam.

XVI. Igitur [1] Bactrianam regionem petebant. Sed Nicanor Parmenionis filius subita morte correptus, magno desiderio sui affecerat cunctos. Rex ante omnes mœstus, cupiebat quidem subsistere funeri affuturus; sed penuria commeatuum festinare cogebat. Itaque Philotas cum duobus millibus & DC relictus, ut justa fratri persolueret: ipse contendit ad Bessum. Iter facienti literæ ei afferuntur à finitimis Satraparum; è quibus cognoscit *Bessum quidem hostili animo occurrere cum exercitu: ceterum Satibarzanem, quem* [2] *Satrapiæ Ariorum ipse præfecisset, defecisse ab eo.* Itaque [a] quanquam Besso imminebat, tamen ad Satibarzanem opprimendum [3] præverti optimum ratus; levem armaturam & equestres copias educit: totaque nocte strenue facto itinere, improvisus hosti supervenit. Cujus cognito adventu Satibarzanes cum duobus millibus equitum (nec enim plures subito contrahi poterant) Bactra perfugit: ceteri proximos montes occupaverunt. Prærupta rupes erat, qua spectat Occidentem: eadem qua vergit ad Orientem [b] leniore submissa fastigio, multis arboribus obsita, peren-

INTERPRETATIO.

[a] *Etsi in Bessum* ire *properabat.*
[b] *Magis acclivi jugo depressa.*

NOTÆ.

3. *Scythas.*] Massagetas aliosque, l. 7. c. 28. *Tanais*, ibidem. *Satibarzanes.*] Ariorum Satrapes sub Dario, qui Alexandro Ariam ingresso occurrerat. Arr. 3.

4. *Sanguinis.*] Quem sæpe vulnerati fuderant, ut his victoriæ præmiis fruerentur.

1. *Bactrianam.*] Inferius describetur cap. 16. *Nicanor.*] Eadem de ejus morte Arrianus. Sed peccavit ejus interpres Vulcanius, qui Argyraspidum ductorem appellat, cum Græce scriptum sit ὑπασπιςῶν non ἀργυρασπίδων. Vide l. 4. c. 52.

2. *Satrapiæ.*] Alii minus bene *Satrapem.* Mallet tamen Freinshemius, *Satrapem refecisset*, id est, denuo creasset.

3. *Præverti.*] Recte sic quidem; utrumque enim dicimus *præverto*, & *prævertor.* verius tamen, opinor, diceretur *reverti*; nam ex Aria Bactrianam petenti, immo forte jam ingresso, nunciata defectio est; ut revertendum contra Satibarzanem fuerit.

nem habet fontem; ex quo largæ aquæ manant. Circuitus ejus [3]XXX & II stadia comprehendit. in vertice herbidus campus. In hoc multitudinem imbellem considere jubent: ipsi, qua rupes deerat, arborum truncos & saxa obmoliuntur. XIII millia armata erant.

XVII. In horum obsidione Cratero relicto, ipse Satibarzanem sequi festinat. & quia longius eum abesse cognoverat; ad expugnandos eos, qui edita montium occupaverant, redit. Ac primo repurgari jubet, quidquid ingredi possent: deinde ut occurrebant inviæ cotes præruptæque rupes; irritus labor videbatur obstante natura. Ille [a] ut erat animi semper obluctantis difficultatibus; quum & progredi arduum, & reverti periculosum esset; versabat se ad omnes cogitationes: aliud atque aliud, ita ut fieri solet ubi prima quæque damnamus, subjiciente animo. hæsitanti, quod ratio non potuit, fortuna consilium subministravit. Vehemens [1] Favonius erat, & multam [2] materiam ceciderat miles aditum per saxa molitus. hæc à vapore torrida inaruerat. Ergo aggeri alias arbores jubet; & igni dari alimenta: celeriterque stipitibus cumulatis fastigium montis æquatum est. tunc undique ignis injectus cuncta comprehendit. flammam in ora hostium ventus ferebat: [3] fumus ingens velut quadam nube absconderat cœlum. sonabant incendio sylvæ, atque ea quoque quæ non incenderat miles, concepto igne proxima quæque adurebant. Barbari [4] suppliciorum ultimum, si qua intermoreretur ignis, effugere tentabant; sed qua flamma dederat locum, hostis obstabat. Varia igitur clade consumpti sunt. alii in medios ignes, alii in petras præcipitavere se; quidam manibus hostium se obtulerunt: pauci semiustulati venere in potestatem.

INTERPRETATIO.

[a] *Ut erat ingenio adversus omnia impedimenta pugnante.*
[b] *Hæc* ligna *ardore* Solis *exsiccata erant.*

NOTÆ.

3. *Triginta & duo.*] Quatuor milliaria. de ista loquendi forma, *triginta & duo*, diximus, l. 3. c.

1. *Favonius,*] Ventus ab occasu æquinoctiali spirans adversus Eurum sive subsolanum; ex eo dictus quod terram suo calore foveat: quamobrem à Græcis quoque *Zephyrus*, quasi ζωὴν φέρων, *vitam ferens*, appellatus est.

2. *Materiam.*] Lignum, ut diximus l. 5. c. 10.

3. *Fumens ingens.*] Simili ferme stratagemate captam à Christianis Jerosolymam referunt belli sacri scriptores; cum Godefridus Bullionius ignem in centones stramineos aridamque hujus generis materiam conjici jussisset, quæ à saracenis erant objecta muris, ut machinarum impetum cedendo infringerent.

4. *Suppliciorum ult.*] Ignem quo nullum acerbius supplicium. Sæpe tamen apud Latinos scriptores *ultimum* sive *extremum* supplicium crux est. Vide Lipsium de Cruce lib. 2.

XVIII. Hinc

XVIII. Hinc ad Craterum, qui [1] Artacacna obsidebat, redit. Ille omnibus præparatis, regis exspectabat adventum; [a] captæ urbis titulo, sicut par erat, cedens. Igitur Alexander turres admoveri jubet; ipsoque aspectu territi barbari, è muris supinas manus tendentes, orare cœperunt, *iram in Satibarzanem defectionis auctorem reservaret; supplicibus semet dedentibus parceret.* Rex, data venia, non obsidionem modo solvit, sed omnia sua incolis reddidit. Ab hac urbe digresso supplementum novorum militum occurrit. Zoilus D equites ex Græcia adduxerat: III millia ex Illyrico Antipater miserat. [2] Thessali equites C & XXX cum Philippo erant: Ex Lydia II millia & DC, peregrinus miles, advenerant: CCC equites gentis ejusdem sequebantur. Hac manu adjecta [3] Drangas pervenit. bellicosa natio est. Satrapes erat Barzaentes, sceleris in regem suum particeps Besso. Is suppliciorum, quæ meruerat, metu profugit in Indiam.

XIX. Jam nonum diem [1] stativa erant, quum [a] externa vi non invictus modo rex, sed interritus; intestino [b] facinore petebatur. Dymnus modicæ apud regem auctoritatis & gratiæ, exoleti, cui *Nicomacho* erat nomen, amore flagrabat; obsequio uni sibi dediti corporis victus. Is, quod ex vultu quoque perspici poterat, similis attonito; remotis arbitris cum juvene secessit in templum, arcana se & silenda afferre præfatus: suspensumque expectatione per mutuam caritatem & pignora utriusque animi rogat, ut affirmet jurejurando, [c] quæ commisisset,

INTERPRETATIO.

[a] *Gloriam expugnatæ urbis* Alexandro *reservans.*

[a] Ab hostium *externorum viribus.*
[b] *Domesticorum scelere periclitabatur.*
[c] Ea *quæ* Dymnus ipsi *aperiret.*

NOTÆ.

1. *Artacacna.*] Ipse igitur à persequendo Satibarzane reversus ad obsidendam Petram, Craterum quem ibi reliquerat, Artacacna misit. Erat hæc Ariorum metropolis sive regia, si Arriano credimus; qui *Artacoana* vocat. Diodorus *Chortacana*; Strabo *Arctacana*; Ptolemæus, ut videtur, *Articaudna*; alii codices Curtiani *Artacrana*. Paulo aliter hæc retulit Arrianus.

2. *Thessali.*] Non illi recentes à Thessalia; sed ex iis qui, ceteris dimissis cum adhuc esset in Media, voluntarii remanserant; unde illos Philippus adduxit. Sed hos Arrianus ante obsessa Artacacna venisse scribit.

3. *Drangas.*] Apud Arrianum *Zarangæos* legimus, quibus aliquanto post subjungit Drangas cum Dragogis. Plinius quoque l. 6. c. 23. Zarangas à Drangis distinguit. Sed finitimos esse apparet, ejusdemque regionis incolas, quæ Straboni ac Ptolemæo *Drangiana*. Hæc Arianæ pars erat inter Ariam, Arachosiam, Gedrosiam, Carmaniamque inclusa. Respondere videtur hodierno tractui quem *Sigistan* appellant. Suspicabar ex *Zaranga* factum esse *Daranga*, propter affinitatem soni Δ & Z apud veteres; tum ex isto, *Dranga*; ut unum idemque nomen esset. Sane quæcumque de Zarangæis Arrianus tradit, ea de Drangis Curtius, Diodorus, Strabo referunt; Barzaentem illis Satrapam fuisse, apud eos detectas esse Philotæ insidias, ab iis in Agriaspas sive Evergetas ventum esse, &c.

1. *Stativa erant.*] Castra in eodem loco fuerant. *Stativa* l. 4. c. 19.

ſilentio eſſe tecturum. Et ille [2] ratus nihil, quod etiam cum perjurio detegendum foret, indicaturum; [3] per præſentes deos jurat. Tum Dymnus aperit in tertium diem inſidias regi comparatas; ſeque ejus conſilii fortibus viris & illuſtribus eſſe participem. Quibus juvenis auditis, ſe vero [e] fidem in parricidio dediſſe conſtanter abnuit; nec ulla religione, ut ſcelus tegat, poſſe conſtringi. Dymnus & amore & metu amens, dextram exoleti complexus, & lacrymans; orare primum, *ut particeps conſilii operiſque fieret. ſi id ſuſtinere non poſſet, attamen ne proderet ſe; cujus erga ipſum benevolentiæ, præter alia, hoc quoque haberet fortiſſimum pignus, quod caput ſuum permiſiſſet fidei adhuc inexpertæ.* Ad ultimum, averſari ſcelus perſeverantem metu mortis terret: ab illo capite conjuratos pulcherrimum facinus inchoaturos. Alias deinde effeminatum & muliebriter timidum, alias proditorem amatoris appellans; nunc ingentia promittens, interdumque regnum quoque; verſabat animum tanto facinore procul abhorrentem. Strictum deinde gladium modo illius, modo ſuo admovens jugulo; [e] ſupplex idem & infeſtus, expreſſit tandem, ut non ſolum ſilentium, ſed etiam operam polliceretur. namque [f] abunde conſtantis animi, & dignus qui pudicus eſſet, nihil ex priſtina voluntate mutaverat: ſed ſe captum Dymni amore ſimulabat nihil recuſare. Sciſcitari inde pergit, *cum quibus tantæ rei ſocietatem iniſſet? plurimum referre quales viri tam memorabili operi admoturi manus eſſent.* Ille & amore & ſcelere male ſanus, ſimul gratias agit, ſimul gratulatur, *quod fortiſſimis juvenum non dubitaſſet ſe jungere, Demetrio corporis cuſtodi, Peucolao, Nicanori.* Adjicit his Aphœbetum, Loceum, Dioxenum, Archepolim, & Amyntam.

XX. Ab hoc ſermone dimiſſus Nicomachus ad fratrem ([1] *Cebalino* erat nomen) quæ acceperat, defert. Placet ipſum ſubſiſtere in tabernaculo; ne ſi regiam intraſſet, non aſſuetus adire regem, conjurati proditos ſe eſſe reſciſcerent. Ipſe Cebalinus ante veſtibulum regiæ (neque enim propius aditus ei patebat,) conſiſtit; opperiens aliquem ex prima cohorte amicorum, à quo introduceretur ad regem. Forte ceteris dimiſſis, unus Philotas Parmenionis filius, incertum quam ob

INTERPRETATIO.

[d] *Negat ſe fidem obſtrinxiſſe ad* celandam *conjurationem* in regem.

[e] *Idem orans & minitans* ſimul, *extorſit* ab eo, *ut &c.*

[f] *Ut erat mente admodum firma.*

NOTÆ.

2. *Ratus nihil.*] Non exiſtimans, quod erat à Dymno indicandum ſibi, tale eſſe, ut illud, etiam violata jurisjurandi fide, detegere Alexandro deberet.

3. *Per præſentes.*] In Templum enim ſeceſſerant. Eamque fuiſſe Macedonum conſuetudinem, ut manibus ad aras Deorumque ſimulacra admotis jurarent, ex Juſtino diſcimus l. 24. c. 2.

1. *Cebalino.*] Sic quoque vocatur Diodoro l. 17. Ol. 94. 4. ſed Plutarcho *Balinus. Prima cohorte.*] Erant enim plures cohortes amicorum, aliæ aliis nobiliores.

causam, substiterat in regia. huic Cebalinus ore [a] confuso magnæ perturbationis notas præ se ferens, aperit, quæ ex fratre compererat; & sine cunctatione nunciari regi jubet. Philotas laudato eo, protinus intrat ad Alexandrum; multoque invicem de aliis rebus consumpto sermone, nihil eorum quæ ex Cebalino cognoverat, nunciat. Sub vesperam eum prodeuntem in vestibulo regiæ excipit juvenis; an mandatum exsequutus foret requirens. Ille, [b] non vacasse sermoni suo regem causatus, discessit. Postero die Cebalinus venienti in regiam præsto est: intrantemque admonet pridie communicatæ cum ipso rei. Ille curæ sibi esse respondit: ac ne tum quidem regi, quæ audierat, aperit. Cœperat Cebalino esse suspectus. Itaque non ultra interpellandum ratus, nobili juveni (*Metroni* erat nomen) [c] super [2] armamentarium posito; quod scelus pararetur, indicat. Ille Cebalino in armamentario abscondito; protinus regi corpus forte [3] curanti, quid ei index detulisset, ostendit.

XXI. Rex ad comprehendendum Dymnum missis satellitibus, armamentarium intrat. ibi Cebalinus gaudio elatus, *Habeo te*, inquit, *incolumem ex impiorum manibus ereptum.* Percontatus deinde Alexander quæ noscenda erant, ordine cuncta cognoscit. Rursusque institit quærere quotus dies esset, ex quo Nicomachus ad eum detulisset indicium? Atque illo fatente jam tertium esse; existimans haud incorrupta fide tanto post deferre quæ audierat, vinciri eum jussit. Ille clamitare cœpit, eodem temporis momento quo audisset, ad Philotam decurrisse: ab eo percontaretur. Rex identidem quærere, an Philotam adisset? an institisset ei, ut perveniret ad se? perseverante eo affirmare quæ dixerat; manus ad cœlum tendens, manantibus lacrymis, hanc sibi à [1] carissimo quondam amicorum relatam gratiam querebatur. Inter hæc Dymnus haud ignarus quam ob causam accerseretur à rege; gladio, quo forte erat cinctus, graviter se vulnerat; occursuque satellitum inhibitus, perfertur in regiam. Quem intuens rex, *Quod*, inquit, *in te Dymne tantum cogitavi nefas; ut tibi Macedonum regno dignior*

INTERPRETATIO.

[a] *Perturbato vultu.*
[b] *Causam afferens quod Regi non vacasset* attendere *suæ delationi.*
[c] *Armamentarii præfecto.*

NOTÆ.

2. *Armamentarium.*] Locus in quo arma ceteraque ad bellicum apparatum spectantia reconduntur, *un arsenac.* Sed Gallicus interpres vertit, *la garderobe*; quod ut sine ratione factum à tanto viro non putaverim, ita quæ faciendi causa fuerit, minus assequor; præsertim quum videam Diodorum, ex quo sumpsit Curtius, ὁπλοθήκην dicere. Nisi forte quod in vestiario regis quoque arma servarentur, *armamentarium* hoc loco idem putavit esse ac *vestiarium*, itaque interpretari maluit.

3. *Curanti.*] Lavanti in balneo, ut ex Diodoro accipimus, & ex ipso Curtio cap. 25.

1. *Carissimo.*] Philota. *Accerseretur.*] Vide l. 4. c. 51.

Philotas me quoque ipso videretur? Illum jam defecerat vox. itaque edito gemitu, vultuque à conspectu regis averso, subinde collapsus exstinguitur.

XXII. Rex Philota venire in regiam jusso; *Cebalinus*, inquit, *ultimum supplicium meritus, si in caput meum præparatas insidias biduo texisset;* [a] *hujus criminis reum Philotam substituit; ad quem protinus indicium detulisse se affirmat. quo propiore gradu amicitiæ me contingis; hoc majus est dissimulationis tuæ facinus: & ego Cebalino magis, quam Philotæ, id convenire fateor. Faventem habes judicem, si quod admitti non oportuit, saltem negari potest.* Ad hoc Philotas haud sane trepidus, si animus vultu æstimaretur, *Cebalinum quidem scorti sermonem ad se detulisse; sed ipsum tam levi auctori nihil credidisse* respondit; *veritum ne jurgium inter amatorem & exoletum, non sine risu aliorum, detulisset. Quum Dymnus interemerit seipsum, qualiacumque erant, non fuisse reticenda.*[1] Complexusque regem orare cœpit, *ut præteritam vitam potius quam culpam, silentii tamen, non facti ullius, intueretur.* Haud facile dixerim, crediderit ne ei rex, an altius iram suppresserit; dextram reconciliatæ gratiæ pignus obtulit; & *contemptum magis, quam celatum indicium esse videri sibi* dixit. Advocato tamen consilio amicorum, cui tum Philotas adhibitus non est, Nicomachum introduci jubet. Is eadem, quæ detulerat ad regem, ordine exposuit.

XXIII. Erat Craterus regi carus in paucis, & eo Philotæ, ob æmulationem dignitatis, adversus. neque ignorabat sæpe Alexandri auribus [a] nimia jactatione virtutis atque operæ gravem fuisse: & ob ea non quidem sceleris, sed contumaciæ tamen suspectum. Non aliam [b] premendi inimici occasionem aptiorem futuram ratus, odio suo pietatis præferens speciem; *Utinam*, inquit, *in principio quoque hujus rei nobiscum deliberasses. Suasissemus, si Philotæ velles ignoscere, patereris potius ignorare eum quantum deberet tibi; quam usque ad mortis metum adductum, cogeres potius de periculo suo, quam de tuo cogitare beneficio. Ille enim semper insidiari tibi poterit; tu non semper Philotæ poteris ignoscere. Nec est quod existimes, eum, qui tantum facinus ausus est, venia posse mutari. scit eos,* [c] *qui misericordiam consumpserunt, amplius sperare*

INTERPRETATIO.

[a] *Philotam suo loco reum sceleris fecit.*
[a] *Nimia ostentatione fortitudinis meritorumque* suorum odiosum fuisse.
[b] *Perdendi Philotæ opportunitatem.*
[c] *Qui* gravitate criminis *clementiam omnem exhauserunt.*

NOTA.

1. *Complexus.*] Nimis hoc festinatum, *nec satis reo* ac supplici conveniens, nondum impetrata venia, nondum placato multis defensionibus aut precibus rege, ut quidem Freinshemio visum est; qui propterea suspicatur intercidisse aliquid ante illa verba, *quum Dymnus*, &c. tum alteram quoque lacunam sequi ante ista, *Complexusque*: quod quidem haud ex vano conjectari fatebitur quisquis totius narrationis seriem attentius legerit.

non posse. At ego etiamsi ipse vel pœnitentia, vel beneficio tuo victus quiescere volet; patrem ejus Parmenionem tanti ducem exercitus, & inveterata apud milites tuos auctoritate, haud multum infra magnitudinis tuæ fastigium positum; scio non æquo animo salutem filii sui debiturum tibi. [1] *Quædam beneficia odimus: meruisse mortem confiteri pudet. Superest ut malit videri injuriam accepisse, quam vitam. proinde scito tibi cum illis de salute esse pugnandum. Satis hostium superest, ad quos persequendos ituri sumus. Latus à domesticis hostibus muni: hos si submoves, nihil metuo ab externo.* Hæc Craterus.

XXIV. Nec ceteri dubitabant, *quin conjurationis indicium suppressurus non fuisset, nisi auctor aut particeps.* [1] *Quem enim pium & bonæ mentis, non amicum modo, sed ex ultima plebe; auditis quæ ad eum delata erant, non protinus ad regem fuisse cursurum?* [2] *ne Cebalini quidem exemplo, qui ex fratre comperta ipsi nunciaßet; Parmenionis filium, præfectum equitatus, omnium arcanorum regis arbitrum? simulasse etiam non vacasse sermoni suo regem, ne* [3] *index alium internuncium quæreret. Nicomachum religione quoque deûm adstrictum, conscientiam suam exonerare properasse: Philotam consumpto per ludum jocumque pene toto die,* [a] *gravatum esse pauca verba ad caput regis pertinentia, tam longo & forsitan supervacuo inserere sermoni. Atenim non credidisse talia deferentibus* [4] *pueris! cur igitur extraxisset biduum, tanquam indicio haberet fidem? dimittendum fuisse Cebalinum, si delationem ejus damnabat. IN suo quemque periculo magnum animum habere; quum de salute regis timeretur, credulos esse debere; vana quoque deferentes admittere.* Omnes igitur quæstionem de eo, ut participes sceleris indicare cogeretur, habendam esse decernunt. Rex admonitos ut consilium silentio premerent, dimittit. Pronunciari deinde iter in posterum diem jubet, ne qua novi initi consilii daretur nota. Invitatus est etiam Philotas ad ultimas ipsi epulas; & non cœnare modo, sed etiam familiariter

INTERPRETATIO.

[a] *Non esse dignatum.*

NOTÆ.

1. *Quædam benef.*] Illa videlicet quibus indiguisse probrosum & infame est. *Injuriam.*] Quod conjurationis suspectum habueris, & ad mortis metum adduxeris.

1. *Quem enim.*] Id est, *quis enim pius &c. non statim cucurrisset?* Vide l. 4. c. 9.

2. *Cebalini.*] An ne Cebalini quidem exemplo statim *fuisse cursurum* Philotam, si *pius & bonæ mentis* esset?

3. *Index.*] Cebalinus conjurationis delator. *Religione.*] Jurejurando per Deos præsentes dato; cap. 19.

4. *Pueris.*] *Puer* alias nomen ætatis est, quæ proprie inter infantiam & adolescentiam decurritur: factumque est ex vetusto, *puerus*, *puera*; unde, *puellus*, *puella*: & erat etiam apud priscos Latinitatis auctores in feminino genere, ut apud Priscianum legimus ex Livio Andronico; *sancta puer, Saturni filia.* Conditionem alias significat servi aut famuli cujuscunque. Hoc loco de ætate accipi debet; verum latius, ut de *adolescentibus* quoque intelligi possit.

colloqui cum eo, quem damnaverat, [5] sustinuit. Secunda deinde vigilia, luminibus exstinctis, cum paucis in regiam coëunt Hephæstion, & Craterus, & Cœnus, & Erigyius; hi ex amicis: ex armigeris autem Perdiccas & Leonnatus. Per hos imperatum, ut qui ad prætorium excubabant, armati vigilarent.

XXV. Jam ad omnes aditus dispositi milites, equites quoque itinera obsidere jussi; ne quis ad Parmenionem, [1] qui tum Mediæ magnisque copiis præerat, occultus evaderet. [2] Attarras autem cum trecentis armatis intraverat regiam: huic decem satellites traduntur, quorum singulos deni armigeri sequebantur. Ii ad alios conjuratos comprehendendos distributi sunt: Attarras [a] cum trecentis ad Philotam missus, clausum aditum domus moliebatur, quinquaginta juvenum promptissimis stipatus. nam ceteros cingere undique domum jusserat, ne occulto aditu Philotas posset elabi. Illum [b] sive securitate animi, sive fatigatione resolutum somnus oppresserat: quem Attarras torpentem adhuc occupat. Tandem ei, sopore discusso, quum injicerentur catenæ; *VICIT*, inquit, *bonitatem tuam, rex, inimicorum acerbitas.* nec plura loquutum, capite velato, in regiam adducunt. Postero die rex edixit, [3] omnes armati coirent. Sex millia fere militum venerant: præterea turba lixarum calonumque impleverant regiam. Philotam armigeri [c] agmine suo tegebant, ne ante conspici posset à vulgo, quam rex alloquutus milites esset. [d] De capitalibus rebus vetusto Macedonum modo inquirebat exercitus: in pace, erat vulgi. nihil potestas regum valebat, nisi prius valuisset auctoritas. Igitur primum Dymni cadaver infertur; plerisque, quid patrasset, quove casu exstinctus esset, ignaris.

INTERPRETATIO.

[a] *Occlusam domus januam convellebat.*

[b] *Sive fiducia conscientiæ* securum, *sive lassitudine languentem.*

[c] *Sua turma incluserant Philotam.*

[d] *Antiquo Macedonum more milites judicabant de criminibus* belli tempore: *in pace* jus hoc *plebis erat.*

NOTÆ.

5. *Sustinuit.*] Alexander: *il eut bien le courage de, &c. Secunda vigilia.*] lib. 3. c. 20.

Luminibus.] Facibus extinctis quæ noctu præferuntur euntibus; ne videlicet à quoquam observarentur. *Armigeris.*] Quales essent armigeri dicemus l. 7. c. 3.

1. *Qui tum Mediæ.*] Quanquam enim Mediæ Satrapiam Oxydati dederat, c. 4. Parmenionem tamen, qui copiis præesset, illic reliquerat. Vide l. 5. c. 6. de Satrapia.

2. *Attarras.*] An potius, quod suspicabatur Freinshemius, *Atharias* ille senior l. 5. c. 7. quem alii, Tharriam, Adarchiam, Aphariam vocant.

3. *Omnes.*] De solis, opinor, Macedonibus accipiendum, ad quos pertinebat de crimine cognoscere. Nec solos tamen eos venisse constat ex cap. 28. nec omnes adfuisse putem, cum *sex millia* tantum advenerint, reliquis forte ob angustias loci exclusis.

Potestas, auctoritas.] *Potestas* ad imperandum cogendumque pertinet; *auctoritas* ad suadendum. Nulla erat Macedonum regum potestas damnandi aut absolvendi reos capitalium criminum, nisi prius suam populo militibusve sententiam approbassent.

XXVI. Rex deinde in concionem procedit, vultu præferens dolorem animi. Amicorum quoque mœstitia expectationem haud parvam rei fecerat. Diu rex demisso in terram vultu, attonito stupentique similis stetit. tandem recepto animo; *Pene*, inquit, *milites, paucorum hominum scelere vobis ereptus sum. Deûm providentia & misericordia vivo. Conspectusque vestri venerabilis cogit, ut vehementius parricidis irascar: quoniam supremus, immo unus vitæ meæ fructus est, tot fortissimis viris, & de me optime meritis referre adhuc gratiam posse.* Interrupit orationem militum gemitus, obortæque sunt omnibus lacrymæ. Tum rex, *Quanto*, inquit, *majorem in animis vestris motum excitabo, quum tanti sceleris auctores ostendero: quorum mentionem adhuc reformido; & tanquam salvi esse possint, nominibus abstineo. Sed vincenda* [a] *est memoria pristinæ caritatis, & conjuratio impiorum civium detegenda. Quomodo enim tantum nefas sileam? Parmenio illa ætate, tot meis, tot parentis mei meritis devinctus, omnium nobis amicorum vetustissimus, ducem tanto sceleri se præbuit. Minister ejus Philotas Peucolaum, & Demetrium, & hunc Dymnum, cujus corpus aspicitis, ceterosque ejus amentiæ in caput meum subornavit.* Fremitus undique indignantium querentiumque tota concione obstrepebat: qualis solet esse multitudinis & maxime militaris; [b] ubi aut studio agitur, aut ira. Nicomachus deinde, & Metron, & Cebalinus producti, quæ quisque detulerat, exponunt. Nullius eorum indicio Philotas [c] particeps sceleris destinabatur. itaque, [d] indignatione pressa, vox indicum silentio excepta est. Tum rex, *Qualis*, inquit, *ergo animi vobis videtur, qui hujus rei delatum indicium ad ipsum suppressit? Quod non fuisse vanum Dymni exitus declarat. Incertam rem deferens tormenta non timuit Cebalinus: Metron ne momentum quidem temporis distulit exonerare se; ut eo, ubi lavabar, irrumperet. Philotas solus* [1] *nihil timuit, nihil credidit. ô magni animi virum! Iste, si regis periculo commoveretur, vultum non mutaret? indicem tantæ rei solicitus non audiret? Subest nimirum silentio facinus, & avida spes regni, præcipitem animum ad ultimum nefas impulit. Pater Mediæ præest: ipse apud multos copiarum duces meis præpotens viribus,* [e] *majora, quam capit, spirat. Orbitas quoque mea, quod sine liberis sum, spernitur. Sed errat Philotas: in vobis liberos, parentes, consanguineos habeo: vobis salvis orbus esse non possum.*

INTERPRETATIO.

[a] *Superandus est sensus prioris* mei in illos *amoris.*

[b] *Cum amore vel odio incitatur.*

[c] *Designabatur conjurationis socius.*

[d] *Sedata* militum *ira, testimonium delatorum auditum est* cum *silentio.*

[e] *Plura, quam quorum capax sit, affectat.*

NOTA.

1. *Nihil.*] Solus Philotas nihil timuit regi; cum Cebalinus adeo timuerit meo capiti, ut nihil veritus sit tormenta, quorum se periculo exponebat, si rem delatam non probaret.

XXVII. Epistolam deinde Parmenionis interceptam, quam ad filios Nicanorem & Philotam scripserat, recitat; haud sane indicium gravioris consilii præferentem. Namque summa ejus hæc erat: *Primum vestri curam agite, deinde vestrorum: sic enim quæ destinavimus, efficiemus.* Adjecitque rex: *Sic esse scriptam, ut sive ad filios pervenisset; a consciis posset intelligi: sive intercepta esset,* [a] *falleret ignaros. Atenim Dymnus quum ceteros participes sceleris indicaret, Philotam non nominavit! hoc quidem illius non innocentiæ, sed potentiæ indicium est, quod sic ab iis timetur etiam, à quibus prodi potest; ut quum de se fateantur, illum tamen celent. Ceterum Philotam ipsius indicat vita. Hic* [1] *Amyntæ, qui mihi consobrinus fuit, & in Macedonia capiti meo impias comparavit insidias, socium se & conscium adjunxit. Hic*[2] *Attalo, quo graviorem inimicum non habui, sororem suam in matrimonium dedit. Hic quum scripsissem ei, pro jure tam familiaris usus atque amicitiæ,* [b] *qualis sors edita esset Jovis Hammonis oraculo; sustinuit rescribere mihi:* se quidem gratulari quod in numerum deorum receptus essem: ceterum misereri eorum, quibus vivendum esset sub eo, [c] qui modum hominis excederet. *Hæc sunt etiam animi pridem alienati à me & invidentis gloriæ meæ indicia; quæ quidem, milites, quamdiu licuit, in animo meo pressi. Videbar enim mihi partem viscerum meorum abrumpere; si in quos tam magna contuleram, viliores mihi facerem. Sed jam non verba punienda sunt;* [d] *linguæ temeritas pervenit ad gladios. Hos, si mihi creditis, Philotas in me acuit. Id si ipse admisit, quo me conferam, milites? cui caput meum credam? Equitatui, optimæ exercitus parti, principibus nobilissimæ juventutis unum præfeci: salutem, spem, victoriam meam fidei ejus tutelæque commisi. Patrem* [e] *in idem fastigium, in quo me ipsi posuistis, admovi: Mediam, qua nulla opulentior regio est;* [3] *tot civium sociorumque millia imperio ejus ditionique subjeci.* [f] *Unde præsidium petieram, periculum exstitit. Quam feliciter in acie occidissem potius hostis præda, quam* [3] *civis victima! nunc*

INTERPRETATIO.

[a] *Non intelligeretur* ab iis qui *conscii non erant.*

[b] *Cujusmodi responsum datum fuisset ab &c.*

[c] *Qui humanæ sortis* conditionem *superare* vellet.

[d] *Sermonis procacia processit* usque *ad arma.*

[e] *Ad eundem gradum proxime evexi.*

[f] *Ab iis periculum* mihi *creatum est, à quibus tutamen quærebam.*

NOTÆ.

1. *Amyntæ.*] Perdicca genitus erat Philippi fratre, post cujus mortem ab ipso Philippo patruo ac tutore educatus, ejusdem filiam duxerat. Eo mortuo, cum Alexandri patruelis sui vitæ insidiaretur, ab illo occupatus est. *Consobrinus* hic sumitur pro *patruele*, quod non est infrequens, præsertim apud Jurisconsultos.

2. *Attalo.*] Hujus sororem, vel sororis potius filiam Philippus Olympiadi superinduxerat; quæ occasio simultatum Alexandro fuit cum Attalo primum, deinde cum Philippo. Supplem. l. 1. c. 9. Vide quoque hoc loco Freinshemii notas.

3. *Civis.*] Philotæ. *Cives* sunt qui in eadem nati atque educati patria, iisdem utuntur legibus, &c. quos barbare quidam *concives* appellant.

servatus

ſervatus ex periculis, quæ ſola timui; in hæc incidi, quæ timere non[4] *debui. Soletis idemtidem à me, milites, petere, ut ſaluti meæ parcam. Ipſi mihi præſtare poteſtis, quod ſuadetis ut faciam. ad veſtras manus, ad veſtra arma confugio: invitis vobis ſalvus eſſe nolo; volentibus, non poſſum, niſi vindicor.*

XXVIII. Tum Philotam religatis poſt tergum manibus, obſoleto amiculo velatum, juſſit induci. facile apparebat motos eſſe [a] tam miſerabili habitu, non ſine invidia paulo ante conſpecti. Ducem equitatus pridie viderant: ſciebant regis interfuiſſe convivio. repente non reum modo, ſed etiam damnatum, [1] immo vinctum intuebantur. Subibat animos Parmenionis quoque, tanti ducis, tam clari civis fortuna: qui modo [2] duobus filiis Hectore & Nicanore orbatus; [b] cum eo quem reliquum calamitas fecerat, abſens diceret cauſam. Itaque [3] Amyntas regis prætor inclinatam ad miſericordiam concionem rurſus aſpera in Philotam oratione commovit. *Proditos eos eſſe barbaris: neminem ad conjugem ſuam, neminem in patriam, & ad parentes fuiſſe reditũ: velut truncum corpus dempto capite, ſine ſpiritu, ſine nomine, aliena terra, ludibrium hoſtis futuros.* Haudquaquam pro ſpe ipſius, Amyntæ oratio grata regi fuit: quod conjugum, quod patriæ admonitos, pigriores ad cetera munia exſequenda feciſſet. Tunc Cœnus, quamquam Philotæ ſororem matrimonio ſecum conjunxerat; tamen acrius quam quiſquam in Philotam invectus eſt: parricidam eſſe regis, patriæ, exercitus clamitans: ſaxumque, quod forte ante pedes jacebat, [4] arripuit, emiſſurus in eum; ut plerique credidere, tormentis ſubtrahere cupiens. ſed rex manum ejus inhibuit, dicendi prius cauſam debere fieri poteſtatem reo, nec aliter judicari paſſurum ſe affirmans. Tum dicere juſſus Philotas, ſive conſcientia ſceleris, ſive periculi magnitudine amens & attonitus; non attollere oculos, non hiſcere audebat. Lacrymis deinde manantibus, linquente animo, in eum, à quo tenebatur, incubuit: abſterſiſque amiculo ejus oculis, paulatim recipiens ſpiritum ac vocem, dicturus videbatur. Jamque rex intuens eum,

INTERPRETATIO.

[a] *Adeo lugubri ſpecie* Philotæ, *quem non multo ante felicem, cum invidia viderant.*

[b] *Cum Philota, quem* ſolum *adverſa fortuna patri reliquerat ſuperſtitem, defendere ſe in judicio capitis abſens* cogebatur.

NOTÆ.

4. *Non debui.*] Quia creari mihi à meis non debuerant.

1. *Immo vinctum.*] Gravius igitur quiddam eſſe videbatur principem virum ligari, quam ſimpliciter damnari.

2. *Duobus filiis.*] Hector ex Nilo flumine ægre emerſus expiraverat, l. 4. c. 33. Nicanor Paulo ante ex morbo deceſſerat; ſupra cap. 16.

3. *Amyntas.*] Non fuit hic Amyntas Andromenis filius quem inter reos viſuri ſumus l. 7. c. 3. ſed alter forſitan ex duobus illis qui fortitudinis ergo *Chiliarchæ* creati ſunt, l. 5. c. 7. Hos enim *Prætores* vocare poſſis.

4. *Arripuit.*] Alii *eripuit.*

Macedones, inquit, *de te judicaturi sunt: quæro an* [5] *patrio sermone sis apud eos usurus.* Tum Philotas, *Præter Macedonas*, inquit, *plerique adsunt, quos facilius, quæ dicam, percepturos arbitror, si eadem lingua fuero usus, qua tu egisti; non ob aliud credo, quam ut oratio tua intelligi posset à pluribus.* Tum rex: *Ecquid videtis* [7] *adeo etiam sermonis patrii Philotam tædere? solus quippe fastidit* [c] *eo dicere. Sed dicat sane utcumque cordi est; dum memineritis æque illum à nostro more, atque à sermone abhorrere.* Atque ita concione excessit.

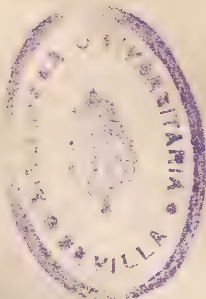
XXIX. Tum Philotas, *VERBA*, inquit, *innocenti reperire facile est;* [1] *modum verborum misero tenere difficile. Itaque inter optimam conscientiam, & iniquissimam fortunam destitutus, ignoro* [a] *quomodo & animo meo, & tempori paream. Abest quidem optimus causæ meæ* [2] *judex: qui cur me ipse audire noluerit, non mehercule excogito; quum illi utique cognita causa tam damnare me liceat quam absolvere; non cognita vero liberari ab absente non possum, qui à præsente damnatus sum. Sed quamquam VINCTI hominis non* [3] *supervacua solum, sed etiam invisa defensio est, quæ judicem non docere videtur, sed arguere: tamen utcumque licet dicere, memet ipse non deseram: nec committam, ut damnatus etiam mea* [4] *sententia videar. Equidem cujus criminis reus sim, non video. inter conjuratos nemo me nominat: de me Nicomachus nihil dixit: Cebalinus plusquam audierat, scire non potuit. Atqui conjurationis caput me fuisse credit rex! potuit ergo Dymnus* [b] *eum præterire, quem sequebatur? præsertim quum quærenti socios, vel falso fuerim nominandus; quo facilius, qui verebatur, posset impelli. Non enim detecto facinore nomen meum præteriit, ut posset videri socio pepercisse: sed Nicomacho, quem* [5] *taciturum arcana de semetipso credebat confessus; aliis nominatis, me unum subtrahebat. Quæso, commilitones, si Cebalinus me non adisset, nihil*

INTERPRETATIO.

[c] *Dedignatur illo uti.*

[a] *Qua ratione & indoli meæ & præsenti statui* orationem *accommodem.*

[b] *Me prætermittere quem habebat* conjurationis *ducem.*

NOTÆ.

5. *Patrio sermone.*] Macedonicus sermo Græcæ linguæ Dialectus erat à ceteris diversa, quippe quam plerique Græcorum non intelligerent, ut ex hoc ipso loco, & ex cap. 31. satis apparet. Idque Strabonis quoque testimonio firmari potest, lib. 7. Sic multæ sunt Germanicæ Gallicæque linguæ Dialecti quas vix intelligunt, qui non assueverunt.

6. *Eadem lingua.*] Græca, opinor, eaque communi, quæ ab omnibus audiretur.

7. *Adeo.*] Alii legebant, *odio etiam patrii S. Ph. eneri.* Sed venustior ceterorum lectio quam repræsentavimus.

1. *Modum.*] Livius l. 29. *Dant animum ad loquendum libere ultimæ miseriæ.* Ovidius Metam. 13. v. 140. *Dolor ipse disertum fecerat.* Tacitus l. 4. *Mœsta, ubi semel prorupere, difficilius reticentur.*

2. *Judex.*] Alexander. *Utique.*] Alias *utrimque.*

3. *Supervacua.*] Quia ipso regis judicio jam videbatur damnatus, quod vinctus esset; cum vinciri nisi sceleris convicti non solerent. Vide l. 7. c. 3.

4. *Mea sententia.*] Ipso quippe silentio crimen fateri seque damnare videretur.

5. *Quem taciturum.*] Supra cap. 19.

me de conjuratis scire voluisset; num hodie dicerem causam, nullo me nominante? Dymnus sane & vivat adhuc, & velit mihi parcere. quid ceteri? qui de se confitebuntur, me videlicet subtrahent! MALIGNA est calamitas; & fere noxius quum suo supplicio crucietur, [b] *acquiescit alieno. Tot conscii, ne in equuleum quidem impositi verum fatebuntur? Atqui nemo parcit morituro; nec cuiquam* [6] *moriturus, ut opinor. Ad verum crimen & ad unum revertendum mihi est. Cur rem delatam ad te tacuisti? cur tam securus audisti? hoc qualecumque est confesso mihi, ubicumque es, Alexander, remisisti: dextram tuam amplexus reconciliati pignus animi, convivio quoque interfui. Si credidisti mihi, absolutus sum: si pepercisti, dimissus.* [c] *vel judicium tuum serva. Quid hac proxima nocte, qua digressus sum à mensa tua, feci? quod novum facinus delatum ad te, mutavit animum tuum? gravi sopore acquiescebam, quum me* [d] *malis indormientem meis inimici vinciendo excitarunt. Unde & parricidæ &* [7] *prodito tam alti quies somni? SCELERATI conscientia obstrepente quum* [8] *dormire non possint, agitant eos* [9] *furiæ, non consummato modo, sed & cogitato parricidio. At mihi securitatem primum innocentia mea, deinde dextra tua obtulerant: non timui ne plus alienæ crudelitati apud te liceret, quam clementiæ tuæ. Sed ne te mihi credidisse pœniteat, res ad me deferebatur à puero, qui non testem, non pignus* [e] *indicii exhibere poterat; impleturus omnes metu, si cœpisset audiri. Amatoris & scorti jurgio interponi aures meas credidi infelix; & fidem ejus suspectam habui,*

INTERPRETATIO.

[b] *Alterius* supplicio *sublevatur.*
[c] *Saltem mane in sententia quam tulisti.*
[d] *In* medio *periculo consopitum.*
[e] *Nec certum argumentum* suæ *delationis.*

NOTÆ.

6. *Moriturus.*] Refellit quod supra responsum ab Alexandro fuerat, non innocentiæ sed potentiæ indicium esse quod sic ab iis timeretur Philotas, à quibus prodi posset, ut cum de se faterentur, illum tamen celarent. Cur me, inquit, metuat mihive etiam inter tormenta parcat, qui jamjam moriturum se videt?

7. *Prodito.*] Rectius hoc meo judicio, quam vulgatum *proditori.* Nam *proditor* aut nihil, aut parum addit ad *parricidam*; & uterque securus potest somnum capere, quandiu proditum se non putat. Sed *parricidæ, & prodito,* quæ possit esse quies somni? Nec improbandum illud Freinshemii ex *proditori* facientis *prodita re.*

8. *Dormire.*] Memorabile quod refert Tullius orat. pro Sexto Rosc. Amerino, de Clœlio Tarracinensi, qui duos inter filios inventus est gladio confossus. Filii de parentis cæde postulati, hac maxime ratione absoluti sunt, quod aperto ostio dormientes, in eodem conclavi reperti erant. Ceterum etsi animi ac somni securitas illa, innocentiæ ut plurimum index habetur; tamen adversus id argumentum excipi poterat, primum gravissimis curis, mœrore, desperatione vexatos alto quandoque somno obrui; ut ipsi Alexandro contigisse vidimus l. 4. c. 50. Idem quoque de Augusto deque Othone refert Suetonius. Deinde simulari quoque somnum posse; ut argumentatur Quintilianus Declam. 2. & Libanius Declam. 44. sane mirum est Philotam, quantumvis innoxium, leni placidoque somno dormire potuisse, qui tam præsenti periculo ereptum se esse meminisset.

9. *Furiæ.*] Sic quidem de Oreste post occisam ab eo matrem Poëtæ fingunt vexatum eum esse Furiarum occursu cum tædis ubique minitantium. Sed præclare

quod [10] *non ipse deferret, sed fratrem potius subornaret. timui, ne negaret mandasse se Cebalino; & ego viderer multis amicorum regis fuisse periculi causa. Sic quoque quum læserim neminem, inveni, qui mallet perire me, quam incolumem esse.* [f] *quid inimicitiarum creditis excepturum fuisse, si insontes lacessissem? At enim Dymus se occidit! num igitur facturum eum divinare potui? minime. Ita quod solum indicio fidem fecit, id me, quum à Cebalino interpellatus sum, movere non poterat. At hercule si conscius Dymno tanti sceleris fuissem, biduo illo proditos esse nos dissimulare non debui: Cebalinus ipse tolli de medio nullo negotio potuit. Deinde post delatum indicium, quo periturus eram; cubiculum regis solus intravi, ferro quidem cinctus. cur distuli facinus? an sine Dymno non sum ausus? ille igitur princeps conjurationis fuit: sub illius umbra Philotas latebam, qui regnum Macedonum affecto. Et quis è vobis corruptus est donis? quem ducem, quem præfectum impensius colui? mihi quidem objicitur, quod societatem patrii sermonis asperner; quod Macedonum mores fastidiam. sic ego* [g] *imperio, quod dedignor, immineo. Jampridem nativus ille sermo commercio aliarum gentium exolevit; tam victoribus, quam victis peregrina discenda est.* [h] *Non mehercule ista me magis lædunt, quam quod Amyntas Perdiccæ filius insidiatus est regi; cum quo quod amicitia fuerit mihi, non recuso* [11] *defendere, si fratrem regis non oportuit diligi à nobis. sin autem in illo fortunæ gradu positum etiam venerari necesse erat; utrum quæso, quod non* [12] *divinavi, reus sum? an impiorum amicis insontibus quoque moriendum est? Quod si æquum est, cur tam diu vivo? si injustum, cur nunc demum occidor? At enim scripsi, misereri me eorum, quibus vivendum esset, sub eo qui se Jovis filium crederet! Fides amicitiæ, veri consilii periculosa libertas, vos me decepistis! vos, quæ sentiebam, ne reticerem, impulistis. scripsisse me hæc fateor regi,* [13] *non de rege scripsisse. non* [i] *enim faciebam invidiam,*

INTERPRETATIO.

[f] *Quantum odii putatis* me *passurum fuisse.*

[g] *Sic ambio regnum* Macedonum *quod contemno.*

[h] *Ista nihilo plus mihi nocent.*

[i] *Non odium* illi *conflabam, sed* ne incurreret, illi *metuebam.*

NOTÆ.

Tullius pro Sex. Roscio; *Nolite enim putare &c. sua quemque fraus, & suus terror maxime vexat; suum quemque scelus agitat, amentiaque afficit; suæ malignæ cogitationes conscientiæque animi terrent. Hæ sunt impiis assiduæ domesticæque furiæ, &c.*

10. *Non ipse.*] Nicomachus. *Fratrem.*] Cebalinum.

11. *Dependere.*] Non recuso pœnas subire, quod Amyntæ amicus fui, si crimen est regis fratrem amasse. *Fratrem.*] Patruelis erat Amyntas Alexandri, ut diximus ad cap. 27. Sed & *frater* & ἀδελφὸς de *patruele* quandoque dicitur, ut hoc loco erudite disputat Freinshemius.

12. *Non divinavi.*] Amyntam illum Alexandri vitæ insidiari.

13. *Non de rege.*] Ad ipsum scripsi solum; non ad alios, ut ei obtrectarem, & invidiam conflarem.

sed pro eo timebam. [14] *dignior mihi Alexander videbatur, qui Jovis stirpem tacitus agnosceret; quam qui prædicatione jactaret. Sed quoniam oraculi fides certa est;* [15] *sit deus causæ meæ testis. retinete me in vinculis, dum consulitur Hammon in arcanum & occultum scelus. Interim qui regem nostrum dignatus est filium, neminem eorum qui stirpi suæ insidiati sunt, latere patietur. Si certiora oraculis creditis esse tormenta;*[k] *ne hanc quidem exhibendæ veritatis fidem deprecor. Solent rei capitis* [16] *adhibere vobis parentes.* [17] *duos fratres ego nuper amisi; patrem nec ostendere possum, nec invocare audeo: quum & ipse tanti criminis reus sit. Parum est enim tot modo liberorum parentem in unico filio acquiescentem, eo quoque orbari, nisi ipse in rogum meum imponitur. Ergo carissime pater, & propter me morieris, & mecum. Ego tibi vitam adimo, ego senectutem tuam exstinguo! Quid enim me procreabas infelicem adversantibus diis? an ut hos ex me fructus perciperes,*[l] *qui te manent? Nescio adolescentia mea miserior sit, an senectus tua. Ego in ipso robore ætatis eripior; tibi carnifex spiritum adimet; quem, si fortuna exspectare voluisset, natura reposcebat. Admonuit me patris mei mentio, quam timide & cunctanter, quæ Cebalinus detulerat ad me, indicare debuerim. Parmenio enim, quum audisset venenum à Philippo medico regi parari, deterrere eum voluit* [18] *epistola scripta, quo minus medicamentum biberet, quod medicus dare constituerat. Num creditum est patri meo? num ullam auctoritatem ejus literæ habuerunt? Ego ipse quoties quæ audieram detuli cum ludibrio credulitatis repulsus sum. Si & quum indicamus,* [19] *irrisui; & quum tacemus, suspecti sumus; quid facere nos oportet?* Quumque unus è circumstantium turba exclamasset, *BENE meritis non insidiari*: Philotas, *Recte*, inquit, *quisquis es, dicis. Itaque si insidiatus sum, pœnam non deprecor; & finem facio dicendi, quoniam ultima verba gravia sunt visa auribus vestris.* Abducitur deinde ab iis qui custodiebant eum.

INTEPRETATIO.

[k] *Non recuso hanc quoque rationem* inire *probandæ veritatis.*
[l] *Qui tibi impendent.*

NOTÆ.

14. *Dignior.*] Dignius Alexandro putabam esse atque honorificum magis, si se Jovis filium cum sciret, non jactaret ipse tamen originem suam.

15. *Sit Deus.*] Meæ testem innocentiæ appello ipsum Hammonem.

16. *Adhibere.*] Ut precibus lacrymisque judices ad misericordiam inflectant; cujus rei obvia sunt exempla, præsertim apud Tullium. Observa porro *parentes* idem hoc loco videri quod nos Gallicè dicimus *les parens*, pro cognatis quibuscunque. Sic enim quandoque accipi docent Freinshemius ad Florum, Casaubonus & Salmasius in Pollionem de xxx Tyrannis. Sane Philotas quid *parentum* nomine intelligeret, postmodum explicans, *fratrum* mentionem facit.

17. *Duos fratres.*] Supra cap. 28. *Nuper.*] Hector ante duos circiter annos perierat: Nicanor non ita pridem.

18. *Epistola.*] Vide lib. 3. c. 13.

19. *Irrisui.*] Rectius hoc quam vulgatum *invisi*. Respicit enim ista, *cum ludibrio credulitatis repulsus sum.*

XXX. Erat inter duces manu ſtrenuus Belon quidam, pacis artium & [a] civilis [1] habitus rudis, vetus miles; ab humili ordine ad eum gradum, in quo tunc erat, promotus: qui tacentibus ceteris, ſtolida audacia ferox, admonere eos cœpit *quoties quiſque diverſoriis, quæ occupaſſent, proturbatus eſſet, ut purgamenta ſervorum Philotæ reciperentur eo unde commilitones expuliſſet. Auro argentoqae vehicula ejus onuſta totis vicis ſtetiſſe: ac ne in viciniam quidem diverſorii quemquam commilitonum receptum eſſe: ſed per* [2] *diſpoſitos, quos ad ſomnum habebat, omnes procul relegatos; ne femina illa murmurantium interſe ſilentio verius, quam ſono excitaretur. Ludibrio ei* [3] *fuiſſe ruſticos homines,* Phrygaſque & Paphlagonas *appellatos: qui non erubeſceret, Macedo natus, homines linguæ ſuæ per* [4] *interpretem audire. Cur Hammonem conſuli vellet? eumdem Jovis arguiſſe mendacium Alexandrum filium agnoſcentis: ſcilicet veritum ne invidioſum eſſet, quod dii offerrent. Quum inſidiaretur capiti regis & amici, non conſuluiſſe eum Jovem: nunc ad oraculum mittere, dum* [5] *pater ejus ſolicitaretur, qui præſit in Media; & pecunia, cujus cuſtodia commiſſa ſit, perditos homines adſocietatem ſceleris impellat. Ipſos miſſuros ad oraculum, non qui Jovem interrogent, quod ex rege cognoverint; ſed qui gratias agant, qui vota pro incolumitate regis optimi perſolvant.* Tum vero univerſa concio accenſa eſt; & à corporis cuſtodibus initium factum, clamantibus, *Diſcerpendum eſſe*

INTERPRETATIO.

[a] *Politicæ vitæ ignarus.*

NOTÆ.

1. *Habitus.*] Apud Curtium vox *habitus* multa ſignificat. I. *veſtem*; lib. 3. cap. 7. *vulgari habitu.* II. *corporis formam ac ſtaturam: la taille*; ſupra cap. 13. & l. 3. c. 31. *corporis habitu præſtabat.* tum. l. 7. c. 33. *Si Dii habitum corporis tui,* &c. III. *ſitum ſtatumque* corporis, *la poſture*; lib. 8. c. 15. *durante adhuc habitu in quo, &c.* IV. *inſigne* cujuſque gradus ac muneris proprium; l. 7. c. 3. *habitus quoque redderetur armigeri*, nempe *lancea.* V. *ſtatum* metaphorice, id eſt, *conditionem.* l. 3. c. 31. *pro habitu præſentis fortunæ.* VI. *qualitatem* ſive *indolem*; l. 5. c. 22. *Nequaquam pro naturæ habitu molliora ingenia ſunt.* VII. *Vivendi modum*; ut hoc loco *civilis habitus*: & ſupra, cap. 14. *civilem habitum.*

2. *Per diſpoſitos.*] Per ſervos quos Philotas circa diverſorium ſuum diſponi undique curabat, ſtrepitum omnem prohibituros, ne ſomnus ejus impediri turbarive poſſet. Hoc enim eſt *diſpoſitos habere ad ſomnum.*

3. *Fuiſſe.*] Ipſos Macedonas commilitones. Legunt alii *fuiſſe ſe* &c. *Phrygas & Paphlagonas.*] Utrique apud Græcos præſertim pro ſtolidis ac ruſticis habebantur. De Phrygibus quidem notum adagium, *ſero ſapiunt Phryges. Paphlagones* autem per ludibrium appellari conſueverant qui linguæ vitio inter loquendum ceſpitant, hærent, repetunt, balbutiunt; quo nomine Cleonem Athenienſem exagitavit Ariſtophanes Comicus in Equit. *διὰ τὸ φωνῆς ἀπηχές, propter abſonam & ingratam vocem,* inquit Suidas in Παφλάζειν.

4. *Per interpretem.*] Ut qui dedignaretur vulgari Macedonum uti ſermone, rudi illo & ineleganti, cujus illum puderet.

5. *Dum pater.*] Ut interim Parmenio ad apertam defectionem ſolicitari poſſet audito filii periculo.

parricidam manibus eorum. Id quidem Philotas, qui graviora supplicia metueret, haud sane iniquo animo audiebat. Rex in concionem reversus, sive ut in custodia quoque torqueret, sive ut diligentius cuncta cognosceret; concilium in posterum diem distulit: & quamquam in vesperam inclinabat dies, tamen amicos convocari jubet. Et ceteris quidem placebat Macedonum more obrui saxis; Hephæstion autem & Craterus & [6] Cœnus tormentis veritatem exprimendam esse dixerunt: & illi quoque qui aliud suaserant, in horum sententiam transeunt.

XXXI. Consilio ergo dimisso, Hephæstion cum Cratero & Cœno ad quæstionem de Philota habendam consurgunt. Rex Cratero accersito, & sermone habito, [a] cujus summa non edita est; [1] in intimam diversorii partem secessit, & remotis arbitris in multam noctem quæstionis exspectavit eventum. Tortores in conspectu Philotæ omnia crudelitatis instrumenta proponunt. Et ille ultro, *Quid cessatis*, inquit, *regis inimicum, interfectorem, confitentem occidere? quid quæstione opus est? cogitavi, volui.* Craterus exigere, ut quæ confiteretur, in tormentis quoque diceret. Dum corripitur, dum obligantur oculi, dum vestis exuitur, deos patrios, gentium jura, nequidquam apud surdas aures invocabat. Per ultimos deinde cruciatus, utpote damnatus, & inimicis in gratiam regis torquentibus, laceratur. Ac primo quamquam hinc ignis, illinc verbera, jam [b] non ad quæstionem, sed ad pœnam ingerebantur; non vocem modo, sed etiam gemitus [c] habuit in potestate. sed postquam intumescens corpus ulceribus, flagellorum ictus nudis ossibus incussos ferre non poterat; *Si tormentis adhibituri modum essent, dicturum se, quæ scire expeterent*, pollicetur: *sed finem quæstioni fore, jurare eos per Alexandri salutem* volebat, *removerique tortores.* Et utroque impetrato, Cratero inquit: *Dic quid me velis dicere.* Illo indignante [2] ludificari eum, rursusque revocante tortores; tempus petere cœpit, dum reciperet spiritum, cuncta quæ sciret, indicaturus.

INTERPRETATIO.

[a] *Cujus argumentum vulgatum non est.*
[b] *Non ad inquirendam* veritatem, *sed* ad eum *cruciandum adhibebantur.*
[c] *Repressit.*

NOTÆ.

6. *Cœnus.*] Aut igitur falso creditus erat eo consilio lapidem in Philotam conjicere voluisse, ut eum tormentis subtraheret; cap. 28. aut postea mentem mutavit, veritus fortasse ne propterea suspectus haberetur.

1. *In intimam.*] Plutarchus in Alex. tortum ait Philotam fuisse *Alexandro pone obtensa aulæa foris exaudiente. Quo tempore eum dixisse aiunt, quum miserandis & abjectis vocibus precibusque Philotas Hephæstionem compellaret:* Adeone mollis tu, Philota, & effeminatus tantas res moliebare?

2. *Ludificari eum.*] *Ludificor* & passive dicitur, & active. Utrovis modo hic sumas licet. Si passive, *eum* ad Hephæstionem pertinet, ac pro *se* positum est; quod Curtio non infrequens, ut jam notavimus, l. 3, c. 34. Sin active accipi placet, *eum* ad Philotam refer.

XXXII. Interim equites, nobilissimus quisque, & ii maxime qui Parmenionem propinqua cognatione contingebant; postquam Philotam torqueri fama vulgaverat, legem Macedonum veriti, qua cautum erat, ut propinqui eorum, qui regi insidiati erant, cum ipsis necarentur; alii se interficiunt, alii in devios montes vastasque solitudines fugiunt, ingenti per tota castra terrore diffuso: donec rex tumultu cognito [a] legem se supplicii conjunctis sontium remittere edixit. Philotas verone an mendacio liberare se à cruciatu voluerit, anceps conjectura est: quoniam & vera confessis, & falsa dicentibus idem [b] doloris finis ostenditur. Ceterum, *Pater*, inquit, *meus Hegelocho quam familiariter usus sit, non ignoratis. Illum dico Hegelochum, qui in acie cecidit: ille omnium malorum nobis causa fuit. Nam quum primum Jovis filium se salutari jussit rex; id indigne ferens ille, Hunc igitur regem agnoscimus*, inquit, *qui Philippum dedignatur patrem? actum est de nobis, si ista perpeti possumus. NON HOMINES solum, sed etiam deos despicit, qui postulat deus credi. Amisimus Alexandrum, amisimus regem: incidimus in superbiam, nec diis quibus se exæquat, nec hominibus quibus se eximit, tolerabilem. Nostrone sanguine deum fecimus, qui nos fastidiat, qui gravetur mortalium adire concilium? Credite mihi, & nos si viri sumus, à diis adoptabimur.* [1] *Quis proavum* [2] *hujus Alexandrum,*

INTERPRETATIO.

[a] *Se mortis lege eximere reorum cognatos.*

[b] *Eadem tormentorum cessatio proponitur.*

NOTÆ.

1. *Quis proavum.*] *Avus* dicitur alterutrius parentis pater, cui respondet *nepos*: tum ex ordine *proavo* pronepos; *abavo* abnepos; *atavo* atnepos; *tritavo* trinepos: deinceps uno nomine, *majores*, πρόγονοι.

2. *Proavum hujus.*] Duo sunt Alexandri, duo quoque Archelaï & Perdiccæ, ad quos trahi ista possint. Prior *Alexander* Amyntæ primi filius, *Perdiccam* filium habuit, nepotem (ex alio tamen filio) Archelaum primum, ambos in regno Macedonico successores; decimus ipse regum Macedoniæ. Posterior Alexander alterius Amyntæ filius, regum 18. aut 19. fratres habuit *Perdiccam III.* Philippum Alexandri M. patrem, & *Archelaum* ex alia uxore Amyntæ genitum. De prioribus illis, an de istis posterioribus sermo sit Curtio, difficile est statuere. Nos quid in utramque partem dici posse visum sit, proponemus. Ut enim ad posteriores referamus, suadere videtur primum, quod verisimile sit Hegelochum recentibus exemplis uti voluisse ad persuadendam Parmenioni & Philotæ regis cædem. Deinde quod priorem Alexandrum & Perdiccam à suis esse occisos nusquam legitur. Quod autem *proavum* appellat, quis dicat num à Curtio scriptum fuerit *patruum*? an forte potius à sciolo quopiam intrusum sit, *proavum hujus*, quum videret hunc ab Alexandro M. quartum numerari sursum versus in regum serie, patruumque fuisse nesciret? Certe, si proprie loqui volumus, non *proavum* sed *abavum* dicere oportebit priorem Alexandrum, ut ex Reineccio constat. Sed in contrarium hæc faciunt ut de primis illis Curtium accipiamus. Primum, quod posterior Archelaus non regnavit; regum autem impune occisorum exempla conquirebat Hegelochus. Alterum, quod Alexandri posterioris necem Perdiccas ejus frater ultus est, occiso Ptolemæo Alorite, ut tradit Diodorus, quem ferme sequitur Curtius. Tertium, quod, eodem teste, Perdiccas iste ab Illyriis hostibus, non à suis, cæsus fuit.

quis

quis deinde Archelaum, quis Perdiccam occisos ultus est? [3] *hic quidem interfectoribus patris ignovit. Hæc Hegelochus dixit supra cœnam: & postera die prima luce à patre accersor. Tristis erat, & me mœstum videbat: audieramus enim, quæ solicitudinem incuterent. Itaque ut experiremur, utrumne vino gravatus effudisset illa, an altiore concepta consilio; accersiri eum placuit. Venit: eodemque sermone ultro repetito adjecit, se sive auderemus duces esse,* [c] *proximas à nobis partes vindicaturum: sive deesset animus, consilium silentio esse tecturum. Parmenioni, vivo adhuc Dario, intempestiva res videbatur; non enim sibi, sed hosti esse occisuros Alexandrum: Dario vero sublato præmium regis occisi Asiam, & totum Orientem interfectoribus esse cessurum. Approbatoque consilio, in* [d] *hæc fides data est & accepta. Quod ad Dymnum pertinet, nihil scio; & hæc confessus intelligo non prodesse mihi, quod* [4] *prorsus sceleris expers sum.*

XXXIII. Illi rursus tormentis admotis, quum ipsi quoque hastis os oculosque ejus everberarent; ut hoc quoque crimen confiteretur, expressere. Exigentibus deinde ut ordinem cogitati sceleris exponeret; *Quum diu Bactra retentura regem viderentur, timuisse* respondit, *ne pater LXX natus annos, tanti exercitus dux, tantæ pecuniæ custos, interim exstingueretur; ipsique spoliato tantis viribus, occidendi regis causa non esset. Festinasse ergo se, dum præmium haberet in manibus,* [1] *repræsentare consilium: conscium* [2] *patrem non fuisse nisi crederent, tormenta*

INTERPRETATIO.

[c] *Primum post nos* conjurationis *curam suscepturum.*

[d] *Ad ea* præstanda *fides utrimque obligata est.*

NOTÆ.

3. *Hic quidem.*] Alexander. *Interfectoribus.*] Uni Alexandro Lyncistæ pepercisse legitur, ea gratia quod primus regem Alexandrum salutasset, quem tamen paulo post videbimus alio nomine damnatum l. 7. c. 2. sed per syllepsin *interfectoribus* dixit, cum unicus tantum esset.

4. *Prorsus.*] Non omnis penitus sceleris expertem se esse dixerit, qui in regis necem consensisse modo confessus est; sed hujus videlicet, cujus præsertim postulabatur, initæ cum Dymno conjurationis. Nam quod aliqui legunt *prioris*, id contra potius legendum videretur, *proximi:* prior enim illa, si qua fuit, Hegelochi, quam hæc Dymni conspiratio extitit.

Hoc quoque.] Susceptæ cum Dymno conjurationis.

1. *Repræsentare.*] Veram haud dubie lectionem attigit Gronovius quem secuti sumus. *Repræsentare* consilium, est illud effectum dare; quod pluribus exemplis firmat.

2. *Patrem.*] Varia hujus loci lectio, varia quoque interpretatio. Nos eundem secuti Gronovium, hanc arripuimus quæ magis ad hunc locum accommodata erat. Neque enim dubium id agere Philotam ut patrem suum postremi hujus criminis, initæ scilicet cum Dymno societatis (quam uti confiteretur quoque, tormentis expresserant) hujus, inquam consilii expertem fuisse Parmenionem persuaderet. Nam quod apud alios legitur, *cujus auctorem fuisse patrem nisi crederent*, alienius ab hujus loci sententia videtur esse. Quippe verisimile est voluisse Philotam patris incolumitati consulere; ac si hunc accusasset, nihil erat quod id tantopere confirmatum cuperet, aut quod inimici, id ut negaret, tormentis vellent exprimere. Adde quod *auctorem* constanter ab optimis Mss. abesse constat.

quamquam tolerare non posset, tamen non recusare. Illi collocuti *satis quæsitum videri*; ad regem revertuntur. qui postero die & quæ confessus erat Philotas recitari; & ipsum, quia ingredi non poterat, jussit afferri. Omnia agnoscente eodem,[3] Demetrius, qui proximi sceleris particeps esse arguebatur, producitur: multa affirmatione, animique pariter constantia, & vultu abnuens quidquam sibi in regem cogitatum esse, tormenta etiam deposcebat in semetipsum. Quum Philotas[a] circumlatis oculis[4] incideret in Calin quendam, haud procul stantem, propius eum jussit accedere. Illo perturbato, & recusante transire ad eum; *Patieris*, inquit, *Demetrium mentiri, rursusque me excruciari?* Calin vox sanguisque defecerant; & Macedones Philotam inquinare innoxios velle suspicabantur: quia nec à Nicomacho, nec ab ipso Philota, quum torqueretur, nominatus esset adolescens. qui ut præfectos regis circumstantes se vidit, Demetrium & semetipsum id facinus cogitasse confessus est. Omnes ergo à Nicomacho nominatos, more patrio, dato signo, saxis obruerunt. Magno non modo salutis, sed etiam invidiæ periculo liberatus erat Alexander. quippe Parmenio & Philotas principes amicorum, nisi palam sontes, sine indignatione totius exercitus non potuissent damnari. Itaque[5] anceps quæstio fuit: dum inficiatus est facinus, crudeliter torqueri videbatur; post confessionem, Philotas ne amicorum quidem misericordiam meruit.

INTERPRETATIO.

[a] *Cum Philotas oculos circumquaque volvens, eos conjecisset in Calin, &c.*

NOTÆ.

3. *Demetrius.*] Hunc Arrianus non cum Philota in Zarangæis sive Drangis, sed apud *Agriaspas* aliquanto post deprehensum tradit, quod Philotæ consiliorum particeps fuisse crederetur. Sed Curtius quidquid ad eam conjurationem pertinebat, sub unum aspectum dare voluit.

4. *Incideret.*] Alias *incidens. Sanguisque.*] Subito ac vehementi metu sanguis ad cor refugiens extimas corporis partes deserit; unde pallor, tremor, rigor membrorum, &c.

5. *Anceps quæstio.*] Periculosa fuit dubiique exitus quæstio; vel, anceps fuit hominum de quæstione, dum ea haberetur, judicium.

Q. CURTII, DE REBUS GESTIS ALEXANDRI MAGNI REGIS MACEDONUM, LIBER SEPTIMUS.

HILOTAM sicut recentibus sceleris ejus vestigiis jure affectum supplicio censuerant milites; ita POSTQUAM desierat esse quem odissent, invidia in misericordiam [1] vertit. Moverat & claritas iuvenis, & patris ejus senectus atque orbitas. [2] Primus Asiam aperuerat regi, omnium periculorum ejus particeps; semper alterum in acie cornu defenderat: Philippo quoque ante omnes amicus; & ipsi Alexandro tam fidus, ut occidendi [3] Attalum non alio ministro uti mallet. Horum cogitatio subibat exercitum; seditiosæque voces referebantur ad regem. queis ille haud sane motus, [a] satisque prudens, OTII vitia negotio discuti; edicit, ut omnes in vestibulo regiæ præsto afforent. quos ubi frequentes adesse cognovit; in concionem processit. Haud dubie ex composito [4] Apharias postulare cœpit, ut Lyncistes Alexander, qui multo

INTERPRETATIO.

[a] *Cum probè sciret nata ex quiete vitia labore depelli.*

NOTÆ.

1. *Vertit.*] Versa est. Vide l. 4. c. 24. *Orbitas.*] Quod tres filios amisisset.

2. *Primus.*] A Philippo rege præmissus in Asiam cum Attalo; Diodor. l. 16. Grynium Æolidis oppidum expugnaverat, Supplem. 2. 1. quæ prima fuere belli tentamina.

3. *Attalum.*] De quo superiore libro diximus ad cap. 26. Hunc Parmenio & Hecatæus Asiaticæ expeditionis socii de medio sustulerunt, Alexandri jussu. Vide Supplem. lib. 1. 10. atque ita Diodorum Curtio concilia.

4. *Apharias.*] Vide lib. 5. c. 7. *Lyncistes.*] Gentile nomen, l. 4. c. 52. proprium huic Alexandro cognomen erat Aëropus, ἀερόπιος.

antequam Philotas, regem voluisset occidere, exhiberetur. A duobus indicibus, sicut [5] supra diximus, delatus, tertium jam annum custodiebatur in vinculis. eumdem in Philippi quoque cædem conjurasse cum [6] Pausania pro comperto fuit: sed quia primus Alexandrum *regem* salutaverat; supplicio magis quam crimini fuerat exemptus. Tum quoque [7] Antipatri soceri ejus preces justam regis iram morabantur. [b] Ceterum recruduit soporatus dolor. quippe veteris periculi memoriam præsentis cura renovabat. Igitur Alexander ex custodia educitur; jussusque dicere quam toto [8] triennio mediatus erat defensionem, hæsitans & trepidus pauca ex iis, quæ composuerat, protulit: ad ultimum non memoria solum, sed etiam mens eum destituit. Nulli erat dubium, quin trepidatio conscientiæ indicium esset, non memoriæ vitium. itaque ex iis, qui proxime adstiterant, obluctantem [c] adhuc oblivioni lanceis confoderunt.

II. Cujus corpore sublato, rex introduci jussit [1] Amyntam & Simmiam: nam Polemon minimus ex fratribus, quum Philotam torqueri comperisset, profugerat. Omniū Philotæ amicorum hi carissimi fuerant: ad magna & honorata ministeria illius maxime suffragatione producti: memineratque rex summo studio ab eo conciliatos sibi. [2] Nec dubitabat *hujus quoque ultimi consilii fuisse participes. Olim esse sibi suspectos matris suæ literis, quibus esset admonitus, ut ab his salutem suam tueretur. Ceterum* [a] *se invitum deteriora credentem, nunc manifestis indiciis victum,*

INTERPRETATIO.

[b] *Sed ira* jam *sopita*, tunc *renovata est.*
[c] *Cum adhuc conaretur memoriæ vitium vincere.*
[a] *Se, qui non libenter mala crederet.*

NOTÆ.

5. *Supra diximus.*] Perierunt ista Curtii, quæ Freinshemius ex Arriano repræsentavit, Suppl. l. 2. c. 11.

6. *Pausania.*] Nobili illo juvene à quo Philippus occisus. Supplem. l. 1. c. 9.

7. *Antipatri.*] Macedoniæ ab Alexandro præfecti, l. 6. c. 2. *Iram.*] In Alexandrum Lyncisten.

8. *Triennio.*] Captus erat & in vincula conjectus sub mediam hyemem anni 4. Olymp. CXI. Nunc autem hic annus est Olymp. CXII. tertius, cujus ante autumnum contingere, quæ hic narrantur, non potuerunt. Quæ enim ab Darii nece (mortuus est Hecatombæone mense, qui Junii nostri die 28. aut 29. cœperat) quæ, inquam, ab ea nece gesta sunt in Parthis, in Hyrcania, in Ariana, & hic in Drangiana, trium sane mensium tempus implent. Plus aliquanto igitur quam tribus annis habitus in vinculis fuerat, Sed vide quoque l. 8. c. 27.

1. *Amyntam.*] Andromenis filium de quo egimus lib. 4. c. 52. *Simmiam.*] Amyntæ fratrem, cujus absentis agmen in pugna ad Arbela duxerat, Arriano teste. Quo credibiliora sunt quæ illo loco de ejus mente conjecimus. Cave autem Amyntam hunc illum esse putes qui superiore libro cap. 19. inter conjuratos erat Dymno numeratus; hi enim omnes lapidibus obruti sunt l. 6. c. ult. vel, ut refert Arrianus, jaculis confossi.

2. *Nec dubitabat.*] Id est, *nec dubitare se* aiebat; quomodo l. 5. c. 32. *haud dubitare Artabazus, quin* &c. supple, *respondit.*

jussisse vinciri. Nam pridie quam detegeretur Philotæ scelus, quin in secreto cum ipso fuissent, non posse dubitari. fratrem vero, qui profugerit, quum Philotas torqueretur, [3] *aperuisse fugæ causam. Nuper præter consuetudinem, officii specie, amotis longius ceteris,* [b] *admovisse semetipsos lateri suo, nulla probabili causa: seque mirantem* [c] *quod non vice sua, tali fungerentur officio; & ipsa trepidatione eorum perterritum,* [4] *strenue ad armigeros, qui proximi sequebantur, recessisse. Ad hoc accedere, quod quum Antiphanes scriba equitum Amyntæ denunciasset, pridie quam Philotæ scelus deprehensum esset*, ut ex suis equis more solito daret iis, qui amisissent suos; *superbe respondisset:* Nisi incepto desisteret, brevi sciturum quis ipse esset. *Jam linguæ violentiam temeritatemque verborum, quæ in semetipsum jacularentur, nihil aliud esse, quam scelesti animi indicem ac testem. quæ si vera essent, idem meruisse eos, quod Philotam; si falsa, exigere ipsum ut refellant.* Productus deinde Antiphanes de equis non traditis, & adjectis etiam superbe minis indicat.

III. Tum Amyntas facta dicendi potestate; *Si nihil*, inquit, *interest regis; peto, ut dum dico, vinculis liberer.* Rex solvi utrumque jubet, [a] desiderantique Amyntæ, ut habitus quoque redderetur [1] armigeri, lanceam dari jussit. Quam ut læva comprehendit, evitato eo loco in quo [2] Alexandri corpus paulo ante jacuerat; *Qualiscumque*, inquit, *exitus nos manet, rex; confitemur prosperum eventum tibi debituros, tristiorem fortunæ imputaturos. Sine præjudicio dicimus causam, liberis corpo-*

INTERPRETATIO.

[b] *Accessisse ad ipsius latus, nulla verisimili ratione* adductos.

[c] *Quod extra suum tempus tale obsequium exhiberent.*

[a] *Roganti ut etiam* lancea *insigne armigeri restitueretur.*

NOTÆ.

3. *Aperuisse.*] Quod Philotæ intimus cum esset, aliunde non cognatus, fugere in isto rerum articulo non poterat, quin se fratresque adeo suos, Philotæ conscios proderet. Sunt tamen qui vocem *fugæ* intrusam putent; & *aperuisse causam*, referant ad secretum illud cum Philota colloquium, cujus causam fuga Polemonis detexerit. Sed nihil necesse est vulgatam lectionem sine ullius auctoritate codicis solicitare.

4. *Strenue.*] Monere hactenus omisimus, quia satis per se apertum videbatur, *strenuus* & *strenue* apud Curtium aut semper aut plerumque idem esse ac *celer* sive *promptus*, & *celeriter*; quod hic præcipue locum habet.

1. *Armigeri, lanceam.*] Honoratissimus inter Macedones militiæ gradus fuit corporis custodum, septem numero. In his Amyntam Arrianus non numerat, qui singulorum nomina recensuit lib. 6. paulo ante finem. Proximi post hos erant armigeri, quorum ex numero Amyntam hunc fuisse apparet, quem scimus unum ex militiæ principibus extitisse l. 4. c. 52. & alibi sæpe. Utrorumque *habitus*, id est, propria armatura fuit *hasta* sive *lancea*. De armigeris quidem constat ex lib. 8. c. 6. ubi *Alexander rapta lancea ex manibus armigeri*, &c. De custodibus quoque accipienda videntur illa l. 6. c. 33. cum os oculosque ejus (Philotæ) hastis everberarent; quas nimirum in manibus pro more gestabant.

2. *Alexandri.*] Lyncistæ. *Sine præjudicio,*] Quia soluti vinculis, & habitu consueto armigeri cum dicerent causam, nullo regis præjudicio damnatos apparebat, ut supra Philotas, l. 6. c. 29.

ribus animisque. [3] *habitum etiam quo te comitari solemus, reddidisti.* [b] *Causam non possumus; fortunam timere desinemus. Te quæso, permittas mihi id primum defendere, quod à te ultimum objectum est. Nos, rex, sermonis adversus majestatem tuam habiti nullius conscii sumus nobis. Dicerem jampridem vicisse te invidiam, nisi periculum esset, NE alia maligne dicta crederes blanda oratione purgari. Ceterum etiam si militis tui vel in agmine deficientis & fatigati, vel in acie periclitantis, vel in tabernaculo ægri & vulnera curantis, aliqua vox asperior esset* [4] *excepta; merueramus fortibus factis,* [c] *ut malles ea tempori nostro imputare, quam animo. Quum quid accidit tristius, omnes rei sunt: corporibus nostris, quæ utique non odimus, infestas admovemus manus; parentes liberis si occurrant, & ingrati & invisi sunt. Quum donis honoramur, quum præmiis onusti revertimur, quis ferre nos potest? quis illam animorum alacritatem continere? MILITANTIUM nec indignatio, nec lætitia moderata est: ad omnes affectus impetu rapimur: vituperamus, laudamus, miseremur, irascimur, utcumque præsens movit affectio. Modo Indiam adire & Oceanum libet; modo conjugum & liberorum patriæque memoria occurrit. Sed has cogitationes, has inter se colloquentium voces, signum tuba datum finit: in suos ordines quisque currimus, & quidquid irarum in tabernaculo conceptum est, in hostium effunditur capita. Utinam Philotas quoque* [d] *intra verba peccasset. Proinde ad id revertar, propter quod rei sumus. Amicitiam quæ nobis cum Philota fuit, adeo non* [5] *inficior, ut expetisse confitear. An vero Parmenionis, quem tibi proximum esse voluisti, filium,* [e] *omnes pene amicos tuos dignatione vincentem, cultum à nobis esse miraris? Tu hercule, si verum audire vis, rex, hujus nobis periculi causa es. Quis enim alius effecit, ut ad Philotam decurrerent, qui placere vellent tibi? Ab illo traditi ad hunc gradum amicitiæ tuæ ascendimus. Is apud te fuit, cujus gratiam expetere, & iram timere possemus. Annon propemodum in tua verba, tui omnes* [6] *te præeunte juravi-*

INTERPRETATIO.

[b] *Causa nostra nequimus diffidere.*
[c] *Ut velles ea potius tribuere temporis* conditioni, *quam nostræ in te voluntati.*
[d] *Utinam non ultra sermonis* libertatem *deliquisset.*
[e] *Qui universos fere superabat gratia* apud te.

NOTÆ.

3. *Habitum.*] Lanceam, ut modo diximus.

4. *Excepta.*] Vulgati, *accepta.*

5. *Inficior.*] Legebant aliqui *non eo inficias.* Sed vereor ut Latine dici possit *ire inficias amicitiam.* Ceterum *inficias* & *inficior* scribendum sit, an *infitias* & *infitior*, disputatur utrinque probabiliter. Nam alii ab *inficio* ducunt, quod est *non facio* apud Varronem: alii ab *infiteor*, quod est *nego*, apud Festum. Vide Etymol. Vossii. Porro hæc Amyntæ defensio gemina est illi Terentii apud Tacitum Annal. 6. excusantis suam cum Sejano amicitiam; ut alter ex altero scriptor profecisse Lipsio videatur.

6. *Te præeunte.*] *Praire verba* l. 4. c. 51. *Juravimus.*] Jurare in alterius verba dicuntur, qui verbis iisdem, quæ ille protulit, repetitis jurant aliquid se præstituros quod pollicentur.

mus, eosdem nos inimicos amicosque habituros esse, quos tu haberes? hoc sacramento pietatis obstricti aversaremur scilicet, quem tu omnibus præferebas. Igitur si hoc crimen est, tu paucos innocentes habes: immo hercule neminem. Omnes enim Philotæ amici esse voluerunt: sed totidem, quot volebant esse non poterant. Ita si à consciis amicos non dividis; [8] *nec ab amicis quidem separabis illos, qui idem esse voluerunt. Quod igitur conscientiæ affertur indicium? ut opinor, quia pridie familiariter & sine arbitris loquutus est nobiscum! At ego purgare non possem, si pridie quidquam ex vetere vita ac more mutassem: nunc vero si, ut omnibus diebus, illo quoque, qui suspectus est, fecimus;* [9] *CONSUETUDO diluet crimen. Sed equos Antiphani non dedimus!* [10] *& pridie quam Philotas detectus est, hæc mihi cum Antiphane res erat? qui si nos suspectos facere vult, quod illo die equos non dederimus; semetipsum, quod eos desideraverit, purgare non poterit.* [11] *Anceps enim crimen est inter retinentem & exigentem; nisi quod MELIOR est causa suum non tradentis, quam poscentis alienum. Ceterum, rex, equos decem habui è queis Antiphanes octo jam distribuerat iis, qui amiserant suos. Omnino duos ipse habebam: quos quum vellet abducere homo superbissimus, certe iniquissimus; nisi pedes militare vellem, retinere cogebar. Nec inficias eo liberi hominis animo loquutum esse me cum ignavissimo, &* [f] *hoc unum militiæ suæ usurpante, ut alienos equos pugnaturis distribuat. Huc enim malorum ventum est, ut verba mea eodem tempore, & Alexandro excusem, & Antiphani. At hercule* [12] *mater de nobis inimicis tuis scripsit. Utinam prudentius esset solicita pro filio, & non inanes quoque species anxio animo figuraret. Quare enim non ascribit metus sui causam?* [13] *Denique non ostendit auctorem, quo facto dictove nostro mota tam trepidas tibi literas scripsit. O miseram conditionem meam, cui forsitan non periculosius est tacere quam dicere! Sed utcumque cessura res est, MALO tibi defensionem meam displicere, quam causam. Agnosces autem quæ dicturus sum;*

INTERPRETATIO.

[f] *Qui id solum de militaribus* laboribus *præstat.*

NOTÆ.

7. *Sacramento.*] Juramentum, quia per Deos fiebat & tanquam aliquid sacrum habebatur, *sacramentum* appellatum est, illud præsertim quo se milites imperatori obligabant suo; *serment de fidelité.*

8. *Nec ab amicis.*] Si Philotæ conscios putas fuisse quotquot amici erant, eadem ratione amicos ejus censere debes quicunque esse voluerunt. Ita omnes amici, omnes conscii, nemo innocens.

9. *Consuetudo.*] Accusationem ex illo pridiano colloquio petitam hoc refellit, quod ita quotidie colloqui, citra conjurationis suspicionem, solebamus.

10. *Et pridie.*] An illo primum die hæc mihi cum Antiphane contentio fuit?

11. *Anceps.*] Dubium est uter malo animo faciat, qui equos negat suos, an qui alienos postulat.

12. *Mater.*] Olympias, de nobis *tanquam* inimicis tuis *ad te* scripsit, ut à nobis salutem tuereris tuam; cap. 2.

13. *Denique.*] Minus quadrat hoc loco istud *denique.* Malim sic legisse: *cur, aut quid non ostendit auctorem? quo facto dictove* &c *scripsit?*

quippe meministi, [14] *quum me ad perducendos ex Macedonia milites mitteres, dixisse te: Multos integros* [g] *juvenes in domo tua matris abscondi. præcepisti igitur mihi, ne quem præter te intuerer; sed detrectantes militiam perducerem ad te. Quod equidem feci; & liberius, quam expediebat mihi, exequutus sum imperium tuum. Gorgiam, Hecatæum & Gorgatam; quorum bona opera uteris, inde perduxi. QUID igitur iniquius est, quam me, qui si tibi non paruissem, jure daturus fui pœnas; nunc perire quia parui? Neque enim ulla alia matri tuæ persequendi nos causa est, quam quod utilitatem tuam muliebri præposuimus gratiæ.* [15] *Sex millia Macedonum peditum, & DC equites adduxi; quorum pars sequutura me non erat, si militiam detrectantibus indulgere voluissem. Sequitur ergo, ut quia illa propter hanc causam irascitur nobis; tu mitiges matrem, qui iræ ejus nos obtulisti.*

IV. [1] Dum hæc Amyntas agit, forte supervenerunt, qui fratrem ejus Polemonem, de quo ante dictum est, fugientem consequuti vinctum reducebant. Infesta concio vix inhiberi potuit, quin protinus suo more saxa in eum jaceret. Atque ille sane interritus, *Nihil,* inquit, *pro me deprecor; modo ne fratrum* [2] *innocentiæ fuga imputetur mea. Hæc si defendi non potest, meum crimen sit. horum* [3] *ob idipsum melior est causa, quod ego, qui profugi, suspectus sum.* At hæc eloquuto universa concio assensa est. Lacrymæ deinde omnibus manare cœperunt, adeo in contrarium repente mutatis; [a] ut solum pro eo esset, quod maxime læserat. Juvenis erat primo ætatis flore pubescens, quem inter equites tormentis Philotæ conturbatos alienus terror abstulerat. Desertum eum à comitibus, & hæsitantem inter revertendi fugiendique consilium, qui sequuti erant, occupaverunt. Is tum flere cœpit, & os suum converberare: [b] mœstus non [4] suam vicem, sed propter ipsum periclitantium fratrum. Moveratque jam regem, non concionem modo: sed unus erat implacabilis frater; qui terribili

INTERPRETATIO.

[g] *Laboris expertes.*

[a] *Ut nihil aliud ipsius causæ faveret, quam quod* antea *gravissime* ipsos *offenderat.*

NOTÆ.

14. *Quum me.*] Lib. 4. c. 26. *Abscondi.*] Immunes à militiæ laboribus desidere, Olympiadis favore.

15. *Sex millia.*] Totidem peditum scripserat Curtius l. 5. c. 6. equites duntaxat quingentos, præter quinquaginta procerum filios. Sed de sexcentis apertum est Diodori testimonium.

1. *Dum hæc.*] Aliter Arrianus; Amyntam dicta causa absolutum, accepta facultate, ad retrahendum ex fuga Polemonem, esse profectum; eodemque illum die reduxisse.

2. *Innocentiæ.*] Ne fratribus meis, cum innocentes sint, fuga imputetur mea, tanquam crimen aut criminis indicium.

3. *Ob idipsum.*] Si enim fugisse credor quod essem conjurationis particeps, insontes haberi debent ipsi qui non fugerint.

4. *Suam vicem.*] Sic apud Livium; *solicitis vicem imperatoris militibus.* Dolebat non propter se, sed propter fratres culpa ipsius periclitantes.

vultu

vultu intuens eum; *Tum*, ait, *demens, lacrymare debueras, quum equo calcaria subderes, fratrum desertor, & desertorum comes. Miser quo, & unde fugiebas? Effecisti ut reus capitis accusatoriis uterer verbis.* Ille *peccasse se; sed gravius in fratres, quam in semetipsum* fatebatur.

V. Tum vero neque lacrymis, neque acclamationibus, quibus studia sua multitudo profitetur, [1] temperaverunt. Una vox erat pari emissa consensu, ut insontibus & fortibus viris parceret. Amici quoque data misericordiæ occasione consurgunt, flentesque regem deprecantur. Ille silentio facto; *Et ipse*, inquit, *Amyntam mea sententia fratresque ejus absolvo. Vos autem, juvenes, malo beneficii mei oblivisci, quam periculi vestri meminisse. Eadem fide redite in gratiam mecum; qua ipse vobiscum revertor. Nisi quæ delata essent, excussissem; valde dissimulatio mea suspecta esse potuisset. Sed satius est purgatos esse, quam suspectos. Cogitate neminem absolvi posse, [a] nisi qui dixerit causam. Tu Amynta, ignosce fratri tuo. erit hoc [b] simpliciter etiam mihi reconciliati animi tui pignus.* Concione deinde dimissa, Polydamanta vocari jubet. Longe acceptissimus Parmenioni erat, proximus lateri in acie stare solitus. Et quamquam conscientia fretus in regiam venerat; tamen ut jussus est fratres suos exhibere, admodum juvenes, & regi ignotos ob ætatem: fiducia in solicitudinem versa trepidare cœpit; [c] sæpius quæ nocere possent, quam quibus dilueret, reputans. Jam armigeri, quibus imperatum erat, produxerant eos; quum exsanguem metu Polydamanta propius accedere jubet: submotisque omnibus, *Scelere*, inquit, *Parmenionis omnes pariter appetiti sumus: maxime ego ac tu, quos amicitiæ specie fefellit. Ad quem persequendum puniendumque (vide quantum fidei tuæ credam) te ministro uti statui: obsides, dum hoc peragis, erunt fratres tui. Proficiscere in Mediam: & ad præfectos meos literas scriptas manu mea perfer. velocitate opus est, qua celeritatem famæ antecedas. noctu pervenire illuc te volo; postero die, quæ scripta erunt, exsequi. Ad Parmenionem quoque epistolas feres; unam à me, alteram Philotæ nomine scriptam. Signum annuli ejus in mea potestate est: sic pater credens à filio impressum, quum te viderit, nihil metuet.*

VI. Polydamas tanto liberatus metu, impensius etiam, quam exigebatur, promittit operam. Collaudatusque & promissis oneratus, deposita veste quam habebat, Arabica induitur. Duo [1] Arabes, quo-

INTERPRETATIO.

[a] *Nisi qui se in judicio defenderit.*
[b] *Sincere.*
[c] *Magis cogitans ea quæ* ipsi *obesse poterant, quam quibus* illa *purgare* posset.

NOTÆ.

1. *Temperaverunt.*] Milites. *Viris.*] Amyntæ, Simmiæ, & Polemoni. Addit Arrianus quartum fratrem Attalum. *Parceret.*] Alexander.

1. *Arabes.*] Hi comites potissimum adjuncti; credo, propter itinerum periculum, quod per ea loca sæpius commeare solerent mercaturis faciendis. Ea quoque causa fuerit Macedonicæ vestis Arabica mutandæ, quo magis pro Arabe negotiatore Polydamas haberetur.

rum interim conjuges ac liberi, vinculum fidei obsides apud regem erant; dati comites. Per deserta etiam ob siccitatem loca [2] camelis, undecima die, quo destinaverat, perveniunt. Et prius quam ipsius nunciaretur adventus, rursus Polydamas vestem Macedonicam sumit, & in tabernaculum Cleandri (prætor hic regius erat) quarta vigilia pervenit. Redditis deinde literis constituerunt prima luce ad Parmenionem coire: nam ceteris quoque literas regis attulerat. Jam ad eum venturi erant, quum Parmenioni Polydamanta venisse nunciaverunt. Qui dum lætatur adventu amici, simulque noscendi, quæ rex ageret, avidus (quippe longo intervallo nullam ab eo epistolam acceperat) Polydamanta requiri jubet. Diversoria regionis illius magnos recessus habent, amœnosque [3] nemoribus manu consitis; ea præcipue regum satraparumque voluptas erat. Spatiabatur in nemore Parmenion medius inter duces, quibus erat imperatum literis Regis, ut occiderent. Agendæ autem rei constituerant tempus, quum Parmenion à Polydamante literas traditas legere cœpisset.

VII. Polydamas procul veniens, ut à Parmenione conspectus, vultu lætitiæ speciem præferente, ad complectendum eum cucurrit: mutuaque gratulatione functi, Polydamas epistolam ab rege scriptam ei tradidit: Parmenion [1] vinculum epistolæ solvens, quidnam rex ageret, requirebat. Ille ex ipsis literis cogniturum esse respondit. Quibus Parmenion lectis; *Rex*, inquit, *expeditionem parat* [2] *in Arachosios. Strenuum hominem & nunquam cessantem. Sed tempus saluti suæ tanta jam parta gloria parcere.* Alteram deinde epistolam Philotæ nomine scriptam lætus, quod ex vultu notari poterat, legebat. Tum ejus latus [a] gladio haurit Cleander, deinde jugulum ferit; ceteri exanimem quoque confodiunt. Et armigeri, qui ad aditum nemoris adstiterant, cognita cæde, cujus causa ignorabatur, in castra perveniunt; & tumultuoso nuncio milites concitant. Illi armati ad nemus, in quo perpetrata cædes erat, coeunt: & ni Polydamas ceterique ejusdem noxæ participes dedantur, murum circumdatum nemori eversuros denunciant; omniumque sanguine duci parentaturos. Cleander primores eorum intromitti ju-

INTERPRETATIO.

[a] *Ense transfigit.*

NOTÆ.

2. *Camelis.*] Dromades ait Strabo fuisse, cameli genus à velocitate dictum. δρόμος enim *cursus velox* est; inquit Casaubonus. Scribit Diodorus tantam esse velocitatem, ut singulis diebus paulo minus quam mille & quingenta stadia, hoc est, plusquam centum & octoginta milliaria emetiantur.

Undecima die.] Idem Strabo l. 15. triginta vel quadraginta dierum iter fuisse scribit, quod intra undecimũ confecerunt.

3. *Nemoribus.*] Vide lib. 5. c. 5.

1. *Vinculum.*] Usitatus hic erat apud veteres obsignandarum epistolarum modus, lino circumducto; cujus scilicet commissuram impressa annulo cera tegebat continebatque. Vide Lipsium cap. 4. instit. epist.

2. *In Arachosios.*] Ut reipsa factum videbimus, cap. 9.

bet; literasque regis scriptas ad milites recitat, quibus insidiæ Parmenionis in regem, precesque ut ipsum vindicarent, continebantur. Igitur cognita regis voluntate, non quidem indignatio, sed tamen seditio compressa est. Dilapsis pluribus pauci remanserunt; qui, saltem ut corpus ipsius sepelire permitterent, precabantur. Diu id negatum est [b] Cleandri metu, ne offenderet regem: pertinacius deinde precantibus, materiem consternationis subtrahendam ratus, capite deciso truncum humare permisit: ad regem caput missum est.

VIII. Hic exitus Parmenionis fuit militiæ domique clari viri. Multa sine rege prospere, rex sine illo nihil magnæ rei gesserat: felicissimo regi & [a] omnia ad fortunæ suæ exigenti modum satisfecit. LXX natus annos: [1] juvenis ducis, & sæpe etiam [b] gregarii militis munia explevit: acer consilio: manu strenuus; carus principibus; vulgo militum acceptior. Hæc impulerint illum ad regni cupiditatem, an tantum suspectum fecerint, ambigi potest: quia Philotas ultimis cruciatibus victus verane dixerit, [2] quæ facta probari non poterant; [c] an falsis tormentorum petierit finem, re quoque recenti cum magis posset liquere, dubitatum est. Alexander quos mortem Parmenionis conquestos esse compererat, separandos à cetero exercitu ratus, in unam cohortem secrevit; ducemque his Leonidam dedit: & ipsum Parmenioni quondam intima familiaritate conjunctum. Fere iidem erant, quos alioqui rex habuerat invisos. nam quum experiri vellet militum animos, admonuit, qui litteras in Macedoniam ad suos scripsisset, iis, quos ipse mittebat, perlaturis cum fide traderet. Simpliciter ad necessarios suos quisque scripserat, quæ sentiebat: aliis gravis erat, plerisque non ingrata militia. Ita & agentium gratias, & querentium literæ exceptæ sunt. Hanc [d] seorsum cohortem à ceteris tendere ignominiæ causa jubet; fortitudine usurus in bello, libertatem linguæ ab auribus credulis remoturus. Et consilium temerarium forsitan (quippe fortissimi juvenes contumeliis irritati erant) sicut omnia alia, felicitas re-

INTERPRETATIO.

[b] *Quod timeret Cleander, ne &c.*

[a] *Qui res omnes* volebat *suæ felicitatis magnitudini respondere.*

[b] *Infimi ordinis militum implevit officia.*

[c] *An falsa* confitendo *quæsierit finem cruciatuum.*

[d] *Separatam à reliquis tabernacula sua ponere.*

NOTÆ.

1. *Juvenis.*] Hoc comma sic explica: septuaginta vixit annos; juvenis cum esset, omnia ducis, sæpe etiam gregarii militis munia obivit. *Gregarius* dicitur qui de *grege* est; huic opponitur *egregius*, quasi qui unus ex grege non sit. *Gregarii* ergo milites, qui de vulgo sunt militum; vel, ut aliis placet, qui nullo aut exiguo delectu quasi gregatim ad militiam assumpti sunt.

2. *Quæ facta.*] Quæ nullo alio testimonio confirmari poterant, Hegelocho mortuo, absente Parmenione; quos solos fuisse conscios Philotas fassus erat l. 6. c. 32.

gis [e] excepit. Nihil illis ad bella promptius fuit. incitabat virtutem & ignominiæ demendæ cupido; & quia fortiora facta in paucis latere non poterant.

IX. His ita compositis, Alexander [1] Arianorum Satrape constituto, iter pronunciari jubet in [2] Agriaspas, quos jam tunc mutato nomine [3] *Evergetas* appellabant; ex quo frigore victusque penuria Cyri exercitum affectum, tectis & commeatibus juverant. Quintus dies erat, ut in eam regionem pervenerat: cognoscit [4] Satibarzanem, qui ad

INTERPRETATIO.

e *Emendavit.*

NOTÆ.

1. *Ariorum.*] Ita scribendum fuit pro *Arianorum*, ut Radero quoque visum erat; nisi Curtium errasse vellemus, & secum ipso pugnare, qui post aliquot versus eosdem *Arios* appellat. De Ariæ & Arianæ discrimine quod eruditorum alios fefellit, alios impeditos habuit, consuli possunt Casaubonus in Strab. l. 15. Salmasius ad Solin. cap. 55. Vossius in Melam. l. 1. c. 2. De quo sic accipe. *Ariam* illam esse quam Ptolemæus l. 6. c. 17. & Strabo l. 11. his terminis includunt. Ab occasu Parthiam habuit, à Septentrione Margianam, partemque Bactrianæ; ab ortu Parapamisadas & Arachosios; à meridie Drangianam, (quam alii tamen ipsius Ariæ partem faciunt) & Carmaniæ desertæ latus. Ab Ario amne nomen accepit, qui præcipuam urbem Ariam præterfluens in lacum cognominem mergitur. Urbi nomen esse hodie dicitur *Heri* vel *Herat*; lacui *Burgian*. De Ariana paulo intricatior quæstio est, propter veterum auctoritatem in ea describenda parum inter se convenientium. Illud quidem ex Strabone constat. l. 15. Arianæ quandoque nomine contineri quidquid terrarum ab Indo fluvio, Parapamiso monte, & Oxo flumine, ad Mediam & Persidem extenditur, Indicoque mari terminatur: in quibus est Gedrosia, Arachosia, Drangiana, Parapamisadæ, Aria, Bactriana, fortè & Sogdianæ pars. Nam l. 15. eosdem, quos diximus, assignat Arianæ limites ab ortu, meridie, & occasu; à Septentrione autem Caucaseos montes usque ad Caspias portas: lib. autem 11. Bactrianam ipsam partem ait esse præcipuam Arianæ. Quare sic Ariam ab Ariana distingui oportet, ut partem à toto. Scio apud Plinium & Melam, quandoque & apud Strabonem angustioribus Arianam terminis claudi, & ab Aria penitus distingui. Verum ista conciliari queunt; & aliunde non difficile ostendi posset corrupte sæpe pro *Aria* legi *Ariana*, præsertim apud Plinium l. 6. c. 23. & apud Strabonem l. 15. pag. 724. Sed cum Arianæ nomen ductum esse ab Aria videatur, vera forsan causa ex eodem Strabone repeti potest l. 15. *Ariana*, inquit, *nomen usque ad partem quandam Persarum, & Medorum, & Septentrionalium Bactriorum, ac Sogdianorum extenditur. Sunt enim quasi ejusdem linguæ*, Arianæ videlicet, sic dictæ ab Aria, quemadmodum *Latina* à *Latio*.

2. *Agriaspas.*] Apud Diodorum *Arimaspi* dicuntur, depravato forte vocabulo: nam Arimaspos procul hinc Strabo Pliniusque collocant; alios supra Euxinum & Mæotim, Plinius l. 4. c. 12. & Strabo l. 11. alios ultra Jaxartem inter Scythas Plinius l. 6. c. 17. Freinshemius *Ariaspas* hic dici mallet ab urbe *Ariaspe*, quam in Drangiana quoque Ptolemæus ponit.

3. *Evergetas.*] Persicum illis nomen inditum erat *Orosanga*, quod *beneficos* sonat, quemadmodum apud Græcos Εὐεργέτης.

4. *Satibarzanem.*] Ariorum Satrapem, qui ab Alexandro cum defecisset, ejus celeritate occupatus ad Bessum profugerat; l. 6. c. 16. *Cyri.*] Primi Persarum regis, de quo l. 4. c. 55.

Bessum defecerat, cum equitum manu irrupisse rursus in Arios. Itaque Caranum, & Erigyium cum Artabazo & Andronico, & sex millibus Græcorum peditum misit: DC equites sequebantur. Ipse LX diebus gentem Evergetarum ordinavit, magna pecunia ob egregiam in Cyrum fidem donata. Relicto deinde, qui iis præesset, Amenide ([5] scriba is Darii fuerat) [6] Arachosios, quorum regio [7] ad Ponticum mare pertinet, subegit. Ibi exercitum, qui sub Parmenione fuerat, occupavit: sex millia Macedonum erant, & CC nobiles, & quinque millia Græcorum cum equitibus ducentis; haud dubie robur omnium virium regis. Arachosiis datus Menon prætor, IV millibus peditum, & DC equitibus in præsidium relictis.

X. Ipse rex nationem ne finitimis quidem satis notam, quippe [a] nullo commercio colentem mutuos usus, cum exercitu intravit. [1] *Parapamisadæ* appellabantur, agreste hominum genus, & inter barbaros maxime inconditum: locorum asperitas, hominum quoque ingenia duraverat. Gelidissimum Septentrionis axem ex magna parte [2] spectant; Bactrianis ad Occidentem conjuncti sunt; [3] Meridiana regio ad mare Indicum vergit. Tuguria latere ab imo struunt: & quia sterilis est terra materiæ, nudo etiam montis dorso, usque ad summum ædificiorum fastigium eodem laterculo utuntur. Ceterum structura [b] latior [4] ab imo,

INTERPRETATIO.

[a] *Quæ nulla mercium permutatione societatem* cum aliis *habet.*

[b] *Ædificium ab infima parte latius, sensim dum assurgit in angustius coarctatur.*

NOTÆ.

5. *Scriba.*] Præcipuæ dignationis erat apud Persarum reges scribarum munus, ut docet Brissonius l. 1. de regn. Pers. & apud Græcos honorificum in primis fuisse scribit Cornelius Nepos initio, contra quam apud Romanos.

6. *Arachosios.*] *Arachoti* & *Arachotæ* quoque dicti sunt; quorum regio ab Oriente Indum flumen, à Meridie Gedrosiam, ab Occidente Drangianam, à Septentrione Parapamisadas attingit.

7. *Ad Ponticum.*] Quodcumque hic mare intellexerit Curtius, Euxinum, Hyrcanum, aut Indicum, defendi ab errore non potest; ut liquet ex iis quæ modo diximus: quæ vero causa errandi fuerit, parum arbitror interesse.

1. *Parapamisadæ.*] A Parapamiso, quem infra describemus, nomen habent *Parapamisadæ*, quod circum hunc maxime montem degant. Limites sunt ad Orientem Indus, à Septentrione Bactriana, ab occasu Aria cum Bactrianæ parte, à meridie Arachosia.

2. *Spectant.*] Magna illorum pars in Septentrionali montium latere sita est. Sic quidem intelligere Curtius debuit; sed, opinor, Diodorum secutus errantem hoc voluit, magnam partem subjectos esse axi Septentrionali.

3. *Meridiana.*] Spectat quidem Indicum mare, sed procul, toto intercedente spatio quod fluvius Indus emetitur in ipsorum montibus natus.

4. *Ab imo.*] Sic emendatum ibat Freinshemius, cum satis videret vulgatum illud *later. primo* vix ullum habere sensum idoneum. *Materia.*] Ligni; lib. 5. c. 10. *Etiam montis.*] Cum ne in ipso quidem dorso montis Parapamisi arbores ullæ sint, ut in aliis esse montibus solent, Mallent alii legi *montium* quam *montis*; propterea quod nullius adhuc mentionem fecit.

paulatim incremento operis in arctius cogitur: ad ultimum in [5] carinæ maxime modum coit: ibi foramine relicto superne lumen accipiunt ad medium. Vites & arbores, si quæ in tanto terræ rigore durare potuerunt, obruunt: penitus hyeme defossæ latent: quum nive discussa aperiri humus cœpit, [c] cœlo solique redduntur. Ceterum adeo altæ nives premunt terram, gelu & perpetuo penè rigore constrictæ, ut ne avium quidem, feræve ullius vestigium exstet. [6] Obscura cœli verius umbra, quam lux, nocti similis premit terram; vix ut quæ prope sunt conspici possint.

XI. In hac tanta omnis humani cultus solitudine destitutus exercitus, quidquid malorum tolerari potest, pertulit; inopiam, frigus, lassitudinem, desperationem. Multos exanimavit rigor insolitus nivis; multorum [1] adussit pedes: plurimorum [2] oculis præcipue perniciabilis fuit. Fatigati quippe in ipso gelu deficientia corpora sternebant; quæ, quum moveri desissent, vis frigoris ita astringebat, ut rursus ad surgendum conniti non possent. A commilitonibus torpentes excitabantur: neque aliud remedium erat, quam ut ingredi cogerentur. Tum demum vitali calore moto, membris aliquis redibat vigor. Si qui tuguria barbarorum adire potuerunt, celeriter refecti sunt: sed tanta caligo erat, ut ædificia nulla alia res quam fumus ostenderet. Illi numquam ante in terris suis advena viso, quum armatos repente conspicerent, exanimati metu, quidquid in tuguriis erat, afferebant: ut corporibus ipsorum parceretur orantes. Rex agmen circumibat pedes, jacentes quosdam erigens; & alios, quum ægre sequerentur, adminiculó corporis sui excipiens. nunc ad prima signa, nunc in medium; nunc in ultimo agmine itineris multiplicato labore aderat. Tandem ad cultiora perventum loca est, commeatuque largo recreatus exercitus: simul & qui consequi non potuerant, in illa castra venerunt.

XII. Inde agmen processit ad [1] Caucasum montem, cujus dorsum

INTERPRETATIO.

[c] *Aëri & solis* luci *exponuntur.*

NOTÆ.

5. *Carinæ.*] Carina trabs est navis infima, seu lignum incurvum cui latus utrumque committitur. Ab eo non solum ima pars, sed etiam tota navis, *carina* dicitur. In carinæ modum, hoc est, in navis inversæ formam desinunt hæc barbarorum tuguria. Eundem usum apud Numidas fuisse ex Sallustio scimus de bel. Jugurth.

6. *Obscura.*] Etsi hæc vera esse posse scio propter ingentem forte nebularum vim aërem obducentium; proclive tamen est credere deceptum, ut diximus, à Diodoro Curtium, cum putaret tam propinquam esse regionem Arctico polo, ista de tenebris adtexuisse.

1. *Adussit.*] *Urere* & *adurere* dicitur non solum calor, sed etiam frigus nimium. Virgæ quoque quia inflictæ calefaciunt, & calceus qui pedem lædit, *urere* dicuntur.

2. *Oculis.*] Propter candorem nivis, quæ si diutius spectetur, nimia luce oculorum aciem præstringit.

1. *Caucasum.*] Parapamisum intellige, *quem Macedones Alexandro militantes Caucasum appellabant; studio, ut fertur, Alexandri res gestas amplificandi, quasi*

Asiam perpetuo jugo dividit: hinc simul mare, quod Ciliciam subit, illinc Caspium fretum, & amnem [2] Araxem, aliaque regionis Scythiæ deserta spectat. [3] Taurus secundæ magnitudinis mons committitur Caucaso: [4] à Cappadocia se attollens Ciliciam præterit, Ar-

NOTÆ.

Caucasum continuata victoria Alexander superasset. Ita Arrianus l. 5. Vide quantum aberrarint, qui *Caucasum in montes Indicos eisque vicinum mare transtulerunt à montibus qui supra Colchidem & Euxinum mare siti sunt, amplius triginta stadiorum millibus (* hoc est 3750. milliaribus*) ab India distantes.* Verba sunt Strabonis l. 11. *Fuit sane gloriosius*, addit idem scriptor, *Alexandrum usque ad Indicos montes quam usque ad intimum Euxini sinum & Caucasum subegisse Asiam: sed gloria montis (Caucasi) nomenque, & quod Jason cum suis longissimam creditus est expeditionem fecisse, progressus usque ad Caucaso vicina loca; quodque traditum fuit Prometheum in extremis terræ finibus ad Caucasum fuisse alligatum: hæc, inquam, fecerunt ut gratiam regis se inituros putarent, si nomen Caucasi in Indiam transferrent.* Eadem in Jaxarte fluvio commissa fraus est, ex quo Tanaim fecere; cum non minus ab invicem distent quam Caucasus & Parapamisus. Atque hactenus quidem tolerabilis Græculorum vanitas foret, nisi nominum illa communicatio infinitos deinde errores peperisset. Nam posteri scriptores cum de vero Caucaso veroque Tanai hæc dicta accepissent; quæcunque alterutri sive monti sive fluvio propria erant, ea in unum contulerunt: quod noster imprimis fecit Curtius, multos inde in errores præterea ductus. Quæ enim de Alexandri transitu prodit, deque rupe stadiorum decem, &c. ad Caucasum pertinent Indicum sive Parapamisum. Quæ vero de Caspio freto, de Araxe, de Cilicia, de Armeniæ montibus, de Pontico mari, de Scythiæ desertis, deque Prometheo adtexuit; ea Scythicum proprie Caucasum, qui verus est, spectant. *Caucasus* porro Scythica lingua *Craucasus* appellatus est, quasi *nive candidus*, teste Plinio l. 6. c. 17. Parapamisum vero alii *Paropamisum*, *Paropamissum*; *Paropanisum* vocabunt. Apud Aristotelem vero *Parnasus* legitur; apud Dionysium nunc *Parpessus* sive *Parnessus*, nunc *Parpanisus*,

2. *Araxem.*] Multi memorantur hujus nominis fluvii, quorum hic longe celeberrimus, ex Abo sive Paryedro Armeniæ monte oritur pariter ut Euphrates, cui oppositus ortum petit; & Atropatiam Mediæ partem ab Armenia dividens, multis ostiis Caspium mare ingreditur. Hodieque *Aras* dicitur parum immutato nomine. Quod si Araxes ille Græcis celebratus, Oxus est, ut Vossio videtur in Melæ citatum locum; hic Caucaso Indico propinquus dici posset. De *Scythia* cap. 28.

3. *Taurus.*] Et vera dicit Curtius, & fallitur tamen. Etsi enim utrique Caucaso mons Taurus committitur, Strabone, Solino, Arriano, Mela, aliisque testibus; vel potius duæ sunt unius montis partes, ut infra dicemus: tamen dubium non est quin ista Curtii proprie Scythico Caucaso conveniant, quæ ille ad Indicum transtulit. *Tauri* porro nomen huic monti inditum est, quod, ut ait Eustathius, veteres grandia omnia & robusta sic vocare consueverant. Est enim maximus totius Asiæ mons quam perpetuo jugo ab occasu in ortum dividit; unde nata veterum Geographorum divisio Asiæ *intra* & *extra Taurum*.

4. *A Cappadocia.*] Ejus initium alibi ab aliis accipitur. Arrianus l. 5. à Mycale qui mons est Ioniæ Samo insulæ oppositus: Strabo & Dionysius à continente Rhodo opposita inter Lyciam & Cariam: Ptolemæus à Pamphyliæ finibus prope Phaselidem: Mela ad Siden ejusdem Pamphyliæ oppidum versus Ciliciam, &c. Nempe ut ejusdem fluvii plures esse fontes possunt, sic ejusdem Tauri varia ponuntur exordia, quot scilicet promuntoriis in mare excurrit. Inde in Orientalem usque Oceanum Sinarum desinit

meniæque montibus jungitur. Sic inter se tot juga velut serie cohærentia perpetuum habent dorsum; ex quo Asiæ omnia fere flumina, alia in Rubrum, [5] alia in Caspium mare, alia in Hyrcanum & Ponticum decidunt. XVII dierum spatio Caucasum superavit exercitus. [6] Rupes in eo decem in circuitu stadia complectitur, quatuor in altitudinem excedit: in qua vinctum [7] Promethea fuisse antiquitas tradit. Condendæ in radicibus montis urbi sedes electa est: VII millibus servorum Macedonum & præterea militibus, quorum opera uti desiisset, permissum in novam urbem considere. Hanc quoque [8] *Alexandriam* incolæ appellaverunt.

XIII. At Bessus Alexandri [1] celeritate perterritus, diis patriis sacrificio rite facto; sicut illis gentibus mos est, cum amicis ducibusque copiarum inter epulas de bello consultabat. Graves mero suas vires extollere: hostium nunc temeritatem, nunc paucitatem spernere. Præcipue Bessus ferox verbis, & parto per scelus regno superbus, ac vix potens mentis, dicere: *Socordia Darii crevisse hostium famam:*

NOTÆ.

promuntorio quod *Tamos* vetustis dicebatur, sive *Tamaros*. De variis Tauri partibus atque nominibus videndi in primis Strabo lib. 11. ac 14. Mela l. 3. Arrianus l. 5. Solinus cap. 41.

5. *Alia in Caspium.*] De Rubro mari dicendi locus erit l. 8. c. 29. Hic vero ferme nescias quid de Caspio, Hyrcano, Ponticoque sentiat Curtius. Minus enim Ponticum ab Hyrcano, quam istud à Caspio, certe non magis, videtur distinguere. Nempe, quod supra diximus l. 6. c. 8. 9. 13. Caspium cum Euxino sive Pontico confudit: cujus erroris ea videtur origo extitisse quod unicum ex duobus Caucasum, unum quoque ex duobus Tanaim fecerit: quare cum alii Caspio, alii Pontico mari misceri Tanaim, per Mœotim videlicet, scriberent; consequens erat ut ex duplici quoque mari unicum efficeret. Quod ego de Curtii mente verisimilius dici puto, si constat ipse sibi; quam quod alii putant Caspium ab illo & Hyrcanum penitus distingui, ut ipse quibusdam visum esse dixerat l. 6. c. 9. Ibi enim satis aperte sentire videtur unicum esse.

6. *Rupes.*] De rupe quoque illa, sive potius de specu intra rupem meminit apud Arrianum Eratosthenes & commentum irridet. *Decem stadia*] mille ducentos quinquaginta passus. *Quatuor.*] Quingentos passus. De montium altitudine docte fuseque disputat Vossius in Melam lib. 2. cap. 2.

7. *Promethea.*] Prometheum Græci faciunt Japeti filium, Deucalionis patrem: cujus de crimine ac pœna notæ sunt Græcorum fabulæ. Quid autem his veri subsit, docebunt Servius in Ecog. 6. Natalis Comes lib. 4. cap. 6. Goropius Becanus in Indo Scythicis: qui has ad Indicum Caucasum refert, cum reliqui ferme de Scythico intelligant.

8. *Alexandriam.*] Qui in Caucaso decepti sunt, ac de vero capienda existimarunt hæc omnia quæ Alexander narratur ad Caucasum gessisse, ii hanc Alexandriam ad Scythicum Caucasum transtulerunt; eodemque errore Ptolemæus ultra hunc Alexandri columnas posuit, quas ultra Indicum fuisse excitatas disputat Salmasius ad Solini cap. 38. & aperte demonstrat Dionysius Perieg. v. 1162.

1. *Celeritate.*] Etsi non diffiteor magnam fuisse Alexandri in Besso persequendo celeritatem, ut in tota Asiatica expeditione; illud tamen mirum videri potest quamobrem ex Hyrcania tam longo terrarum circuitu per Ariam, Drangianam, Arachosiam, Parapamisadas &c. in Bactrianam contenderit: quum rectiore ac multis partibus breviore, (nisi nos Geogra-

occurrisse

occurrisse enim in Ciliciæ angustissimis faucibus, [2] *quum retrocedendo posset perducere incautos in loca naturæ situ invia, tot fluminibus objectis, tot montium latebris; inter quas deprehensus hostis, ne fugæ quidem, nedum resistendi occasionem fuerit habiturus. Sibi placere in* [3] *Sogdianos recedere, Oxum amnem velut murum objecturum hosti; dum ex finitimis gentibus valida auxilia concurrerent. Venturos autem Chorasmios, & Dahas, Sacasque, & Indos, & ultra Tanaim amnem colentes Scythas; quorum neminem adeo humilem esse, ut humeri ejus non possent Macedonis militis verticem æquare.* Conclamant temulenti unam hanc sententiam salubrem esse: & Bessus circumferri merum largius jubet, debellaturus super mensam Alexandrum.

XIV. Erat in eo convivio [1] Cobares natione Medus; sed magicæ artis (si modo ars est, [a] non vanissimi cujusque ludibrium) magis professione, quam scientia celeber; alioquin moderatus & probus. Is quum præfatus esset, *Scire se servo utilius parere dicto, quam afferre consilium: quum illos, qui pareant, idem quod ceteros maneat; qui vero suadeant,* [2] *proprium periculum:* [3] poculum ei, quod habebat in manu, tradidit. quo accepto Cobares: *Natura*, inquit, *mortalium hoc quoque nomine prava & sinistra dici potest; quod in suo quisque negotio hebetior est, quam in alieno. Turbida sunt consilia eorum, qui sibi suadent: obstat aliis metus, aliis cupiditas; nonnunquam naturalis eorum, quæ cogitaveris, amor. nam in te superbia non cadit. Expertus es unumquemque, quod ipse repererit, aut solum aut optimum ducere. Magnum onus sustines capite, regium insigne: hoc aut moderate perferendum est; aut, quod* [4] *abominor, in te ruet: consilio, non impetu opus est.* Adjicit deinde quod apud Bactrianos vulgo usurpabant: [5] *Canem*

INTERPRETATIO.

[a] *Potiusquam mendacissimi cujusque fallacia.*

NOTÆ.

phorum tabulæ fallunt) forsan etiam faciliore via petere potuit. Sed subacta nimirum omnia pacataque prius voluit, quam Bactra adiret, ne quid illis ab partibus moveretur.

2. *Quum retrocedendo.*] Ita quidem ut faceret, magnopere suadebant Græci auxiliares, l. 3. c. 18.

3. *Sogdianos.*] Sogdiana ultra Bactrianam & *Oxum* amnem erat. De *Sogdiana* inferius, cap. 37. De *Oxo*, cap. 19. *Chorasmii* l. 8. c. 2. *Dahæ* ibid. *Sacæ* l. 8. c. 15. *Indi* l. 8. c. 29. *Tanais* infra, cap. 28.

1. *Cobares.*] Bagodarum appellat Diodorus. *Medus.*] Media l. 5. c. 23.

2. *Proprium.*] Non solum enim communi calamitate, si qua incidit, involvuntur; sed etiam, quia ejus auctores habentur, tota ipsis imputatur.

3. *Poculum.*] Quia mos erat veterum, ut qui convivas alloqueretur, calicem manu teneret; idcirco Bessus poculum Cobari tradidit, ut dicere volenti auscultaretur.

4. *Abominor.*] *Ominari* præsentire est, ac prædicere: *abominari*, rem funestam, ne eveniat, aversari ac deprecari.

5. *Canem timidum.*] Stultam Bessi arrogantiam suggillat, qui multa minetur pauca facturus. Eodem pertinet quod addit de fluminibus: Bessi loquacitatem altissimorum fluminum silentio opponit, & cum rivulis comparat minimeque profundis amnibus strepitu decurrentibus.

timidum vehementius latrare, quam mordere: altissima quaeque flumina minimo sono labi. Quae inserui, ut qualiscumque inter barbaros potuit esse prudentia, traderetur. Ut his audientes suspenderat expectatione sui, tum consilium aperit, utilius Besso quam gratius. *In vestibulo,* inquit, *regiae tuae velocissimus consistit rex. Ante ille agmen, quam tu mensam istam movebis Nunc à Tanai exercitum accerses, & armis flumina oppones! scilicet qua tu fugiturus es, hostis sequi non potest? iter utrique commune est; victori tutius. Licet strenuum metum putes esse, velocior tamen spes est.* [b] *Quin validioris occupas gratiam, dedisque te;* [6] *utcumque cesserit, meliorem fortunam deditus, quam hostis, habiturus? Alienum habes regnum, quo facilius eo careas: incipies forsitan justus esse rex, quum ipse fecerit, qui tibi & dare potest regnum, & eripere. Concilium habes fidele, quod* [c] *diutius exequi supervacuum est. Nobilis equus umbra quoque virgae regitur: ignavus ne calcari quidem concitari potest.* Bessus & ingenio & multo mero ferox, adeò exarsit, ut vix ab amicis, quo minus occideret eum, (nam strinxerat quoque acinacem) contineretur. Certe è convivio prosilivit haudquaquam potens mentis. Cobares inter tumultum elapsus ad Alexandrum transfugit.

XV. VIII millia Bactrianorum habebat armata Bessus; quae quamdiu propter coeli [1] intemperiem, Indiam potius Macedonas petituros crediderant, obedienter imperata fecerunt: postquam adventare Alexandrum compertum est, in suos quisque vicos dilapsi Bessum reliquerunt. Ille cum [2] clientium manu, qui non mutaverant fidem, [3] Oxo amne superato, exustisque navigiis, quibus transierat, ne iisdem hostis uteretur; novas copias in Sogdianis contrahebat. Alexander Caucasum quidem, ut supra dictum est, transierat; sed inopia frumenti prope ad famem ventum erat. Succo ex [4] sesama expresso, haud secus quam oleo, artus perungebant. Sed hujus succi ducenis quadragenis denariis amphorae singulae; mellis,

INTERPRETATIO.

[b] *Cur non ultro expetis amicitiam* Alexandri *potentioris.*

[c] *Quod pluribus verbis inculcare inutile foret.*

NOTAE.

6. *Utcumque.*] Quomodocunque res eveniat, meliorem fortunam experturus si te Alexandro submiseris, quam si resistere pergas.

1. *Intemperiem.*] Qualis est in Bactriana & vicinis, per quas adeunda erat, regionibus ac montibus: cum in India multo sit aër temperatior.

2. *Clientium.*] *Clientes* dicebantur qui magnatum ac principum virorum, quos patronos legerant, se suaque omnia tutelae committebant, addicebantque fortunae, seu prosperam sive adversam secuturi: à quibus vicissim omni ope defendi consueverant. Quam enim honorificum erat multas habere clientelas, tam turpe ducebatur, si quis clientes suos proderet aut desereret.

3. *Oxo.*] Oxus fluvius infra, cap. 19. *Sogdiana*, cap. 37.

4. *Sesama.*] Alias *Sesamum*, quod à Columella leguminibus, à Plinio frumentis aestivis annumeratur, l. 18. c. 10. Cujus varias proprietates usuque ibidem

trecenis nonagenis; [5] denariis trecenis vini æstimabantur: tritici nihil aut admodum exiguum reperiebatur. [6] *Siros* vocabant barbari: ques ita solerter abscondunt, ut nisi qui defoderunt, invenire non possint. In iis conditæ fruges erant. In quarum penuria milites fluviatili pisce, & herbis sustinebantur. Jamque hæc ipsa alimenta defecerant; quum jumenta, quibus onera portabant, cædere jussi sunt: horum carne dum in Bactrianos perventum, traxere vitam.

XVI [1] Bactrianæ terræ multiplex & varia natura est. alibi multa arbor & vitis largos mitesque fructus alit: solum pingue crebri fontes rigant: quæ mitiora sunt, frumento conseruntur; cetera armentorum pabulo cedunt. Magnam deinde partem ejusdem terræ steriles arenæ tenent: squalida siccitate regio non hominem, non frugem alit: quum vero venti à [2] Pontico mari spirant, quidquid sabuli in campis jacet, converrunt. Quod ubi cumulatum est, magnorum collium procul species est, omniaque pristini itineris vestigia intereunt. Itaque qui transeunt campos, [3] navigantium modo noctu sidera observant, ad quorum cursum iter dirigunt; & propemodum [4] clarior est noctis umbra, quam lux. Ergo interdiu invia est regio, quia nec vestigium, quod sequantur, inveniunt; & nitor [5] siderum caligine absconditur.

NOTÆ.

describit, & l. 22. c. 24. Italis *jugiolina* vocari dicitur: Gallicus interpres reddidit *Sesame*. A Theophrasto sic describitur: *Provenit caule milio simili crassiore tamen ac altiore, foliis rubentibus, flore viridi herbaceo, semine vasculis incluso, papaveris modo, ex quo oleum exprimitur.*

5. *Denariis.*] Denarius quid sit, & quam monetæ Francicæ hodiernæ summam efficeret, dictum l. 5. c. 6.

6. *Siros.*] Sic vocant subterranea frugum conditoria non illi solùm barbari, sed etiam Thraces & Cappadoces. Alii *Syros*, alii *Sirros* scripsere.

1. *Bactrianæ.*] A Bactris urbe regia sive à Bactro fluvio nomen accepit Bactriana regio, cujus termini erant ab occasu Margiana; à meridie Aria, & Parapamisus; ab ortu Indiæ pars; à Septentrione Oxus fluvius Sogdianam à Bactriana dirimens. Quanquam Bactriana, cum latius dicitur, Sogdianam quoque continet. Hodie pars est regionis quam appellarunt, *Chorasan.*

2. *Pontico.*] Caspium sive Hyrcanum intellige, quocum Euxinum confundit, ut diximus cap. 12. Etsi utrumque verum est, ventos qui ab Hyrcano mari Bactrianam perflant, eosdem à Pontico etiam spirare.

3. *Navigantium.*] Simile quiddam de Libya dixerat lib. 4. c. 28. multoque expressius Arrianus l. 3. ubi Alexandri iter ad Hammonem describit. Item Plutarchus in Alex.

4. *Clarior est.*] Quid ita? nam sive noctu quoque venti spirant, næ facilius modicum lunæ aut stellarum fulgorem obscurabant arenæ ventis effusæ, quum diurnam solis lucem: sive nulli spirant venti, quid est quo diurnam lucem noctis umbra vincere queat? Sic igitur accipiendum putem, ut non major quidem illa sit noctis quam diei lux, sed viatoribus opportunior, quia noctu stellas observare possunt, quarum aspectu iter regant; interdiu non possunt.

5. *Siderum.*] Quorumnam autem siderum? an eorum quibus noctu iter regitur? at hæc de die non caligine, sed solis nimirum luce occultantur. *Siderum* ergo per syllepsim positum oportet pro *sideris*, solis videlicet; nisi Curtium volumus parum consentanea tum rationi, tum vero sibi ipsi dixisse, qui infra de re simili scribat: *Caligo in modico terra fer-*

Ceterum si quos ille ventus, qui à mari exoritur, deprehendit; arena obruit. Sed qua mitior terra est, ingens hominum equorumque multitudo gignitur. Ipsa [6] Bactra regionis ejus caput, sita sunt sub monte [7] Parapamiso. Bactrus amnis præterit mœnia: is urbi & regioni dedit nomen. [8] Hic regi stativa habenti nunciatur ex Græcia Peloponnensium Laconumque defectio: nondum enim victi erant, quum proficiscerentur tumultus ejus principia nunciaturi: & alius præsens terror affertur; Scythas qui ultra Tanaim amnem colunt, adventare Besso ferentes opem.

XVII. Eodem tempore, quæ [1] in gente Ariorum Caranus & Erigyius gesserant, perferuntur. Commissum erat prœlium inter Macedones Ariosque. Transfuga Satibarzanes barbaris præerat; qui quum pugnam segnem utrimque æquis viribus stare vidisset, in primos ordines adequitavit; demptaque galea, inhibitis qui tela jaciebant; si quis viritim dimicare vellet, provocavit ad pugnam; nudum se caput in certamine habiturum. Non tulit ferociam barbari, dux exercitus Erigyius, gravis quidem ætate, sed & animi & corporis robore nulli juvenum postferendus. Is galea dempta canitiem ostentans; *Venit*, inquit, *dies, quo aut victoria aut morte honestissima*, [2] *quales amicos & milites Alexander habeat, ostendam.* Nec plura eloquutus equum in hostem egit. Crederes imperatum, ut acies utræque tela cohiberent: protinus certe recesserunt dato libero spatio; [a] intenti in eventum, non ducum modo, sed etiam suæ sortis; [3] quippe alienum discrimen sequuturi. Prior barbarus emisit hastam, quam

INTERPRETATIO.

[a] *Intuentes quis foret exitus fortunæ non suorum solum ducum, sed etiam suæ universorum, quia ducis quique sortem participaturi* erant.

NOTÆ.

vore excitata lucem (diurnam) tegit. Nam quod Gallicus interpres sic explicat quasi has nebulas venti excitent, hoc nescio quam verum sit; huic certe loco aptari non posse video, ubi planum est de illo tempore sermonem esse cum venti quieverunt.

6. *Bactra.*] Huic urbi nomen quoque fuit *Zariaspa*, si Straboni credimus l. 11. in Bactr. Quare emendandum illud Plinii lib. 6. c. 23. *Prophtasia oppidum Zaraspparum*; ac legendum *Ariasparum*, ut vult Freinshemius, vel Agriasparum, de quibus supra, cap. 9. *Bactrus.*] Hic Ptolemæi videtur esse *Dargidus.*

7. *Parapamiso.*] Sic vere appellat quem supra communi errore deceptus Caucasum dixerat, cap. 12.

8. *Hic regi.*] Vide quæ notavimus ad l. 6. c. 6. De ipsa vero defectione actum initio libri ejusdem.

1. *In gente Ariorum.*] Hi enim auctore Satibarzane rebellarant, supra cap. 9 ubi de Ariis fuse disputavimus.

2. *Quales amicos.*] Erat enim ex amicis, non tantum ex sociis; ex quo Arriani interpretem corrigit Freinshemius, qui hoc loco ex τῶν ἑταίρων fecit *sociorum*, cum *amicorum* dicere debuisset; quod aliis quoque locis peccatum ab eo est.

3. *Quippe alienum.*] Quia sui quisque ducis sortem secuturus erat exercitus; victor, cujus dux vinceret; victus, cujus vinceretur.

Erigyius modica capitis declinatione vitavit. At ipse 4 infestam sarissam equo calcaribus concito in medio barbari gutture ita fixit, b ut per cervicem emineret. Præcipitatus ex equo barbarus adhuc tamen repugnabat. Sed ille extractam ex vulnere hastam rursus in os dirigit. Satibarzanes hastam manu complexus, quo maturius interiret, ictum hostis adjuvit: & barbari duce amisso, quem magis necessitate quam sponte sequuti erant; tunc haud immemores meritorum Alexandri, arma Erigyio tradunt. Rex his quidem lætus, de Spartanis haudquaquam securus, magno tamen animo defectionem eorum tulit, dicens: *Non ante ausos consilia nudare, quam ipsum ad fines Indiæ pervenisse cognovissent.* Ipse Bessum persequens copias movit: cui Erigyius spolia barbari, ceu 5 opimum belli decus, præferens occurrit.

XVIII. Igitur Bactrianorum regione Artabazo tradita; sarcinas & impedimenta ibi cum præsidio reliquit. Ipse cum expedito agmine loca deserta 1 Sogdianorum intrat, 2 nocturno itinere exercitum ducens. Aquarum, ut ante dictum est, penuria, prius desperatione, quam desiderio bibendi sitim accendit. Per 3 CCCC stadia, ne modicus quidem humor existit. Arenas vapor æstivi solis accendit, quæ ubi flagrare cœperunt, haud secus quam continenti incendio cuncta torrentur. Caligo deinde immodico terræ fervore excitata, 4 lucem tegit: camporumque non alia quam vasti & profundi æquo-

INTERPRETATIO.

b *Ut trans collum extaret* hasta.

NOTÆ.

4. *Infestam.*] *Infesta* lancea, hasta, gladius & quodcunque telum dicitur, cujus mucro in adversarium intenditur. *Sarissa* fuit brevior, ut in equite; nam peditum longiores erant, ut diximus l. 4. c. 57.

5. *Opimum.*] *Opimum decus* & *opima spolia*, l. 3. c. 26.

1. *Sogdianorum.*] Nondum transierat Alexander Oxum fluvium quem Strabo l. 11. & Ptolemæus l. 6. c. 11. Bactrianæ & Sogdianæ medium limitem faciunt. Sed alii, ut Dionysius Perieg. v. 747. Sogdianam citra Oxum extendunt: quorum forte sententiam secutus est Curtius, dum scriberet Alexandrum prius in Sogdianorum deserta ingressum quam Oxum trajecisset. De ipso flumine mox agemus.

2. *Nocturno.*] An quia per hæc Sogdianorum deserta, ut per illa Bactrianorum cap. 16. iter aspectu siderum regendum est? an potius ob diurnum, ut mox sequitur, solis ardorem non nisi nocturno itinere peragrari queunt?

3. *CCCC Stadia.*] Quingenta milliaria. *Æstivi.*] Cum enim sub hyemis initium, in Paropamisadas venisset, ibi actis hibernis Caucasum transgressus in Bactrianam venerat; ut non potuerit ante æstatem Sogdianos adire. Hic porro nota *vaporem*, ut alias sæpe, à Curtio vocari solis ardorem; quo modo Virg. Æneid. 5. *Lentusque carinas est vapor*: & Columella l. 5. c. 10. *Minusque vaporis æstate per angustum os penetret.* Nempe sol non aliter arenas torret quam per aëris vaporem suis accensum radiis: & flamma ipsa nihil aliud quam vapor accensus.

4. *Lucem tegit.*] Idem superius quoque voluisse Curtium ostendimus ad cap. 16. sed vereor ut cohærenter ipse sibi loquatur. Si enim in Bactriana Sogdianaque idem evenit quod multis Zonæ torridæ regio-

ris species est. Nocturnum iter tolerabile videbatur, quia rore & matutino frigore corpora levabantur. Ceterum cum ipsa luce æstus oritur, omnemque naturalem absorbet humorem siccitas; ora visceraque penitus uruntur. Itaque primum animi, deinde corpora deficere cœperunt: pigebat & consistere & progredi. Pauci à peritis regionis admoniti praeparaarant aquam. hæc paulisper repressit sitim: deinde crescente æstu rursum desiderium humoris accensum est. Ergo quidquid vini oleique erat, hominibus ingerebatur: tantaque dulcedo bibendi fuit, ut in posterum sitis non timeretur. Graves deinde avide hausto humore non sustinere arma, non ingredi poterant; & feliciores videbantur, quos aqua defecerat, quum ipsi sine modo infusam vomitu cogerentur egerere.

XIX. Anxium regem tantis malis, circumfusi amici ut meminisset sui, orabant: animi sui magnitudinem unicum remedium deficientis exercitus esse: quum ex iis qui præcesserant ad capiendum locum castris, duo occurrunt utribus aquam gestantes; ut filiis suis, quos in eodem agmine esse, & ægre pati sitim non ignorabant, occurrerent: qui quum in regem incidissent; alter ex iis utre resoluto vas, quod simul ferebat, implet porrigens regi. Ille accipit: percontatus quibus aquam portarent, filiis ferre cognoscit. Tunc poculo pleno, sicut oblatum est reddito; 2 *Nec solus*, inquit, *bibere sustineo; nec tam exiguum dividere omnibus possum. Vos currite, & liberis vestris, quod propter illos attulistis, date.* Tandem ad flumen 3 Oxum ipse pervenit prima fere vespera: sed exercitus magna pars non potuerat consequi. in edito monte ignes jubet fieri, ut ii, qui ægre sequebantur, haud

NOTÆ.

nibus, ut vaporum copia perpetuo fere nubilum aërem habeant; id etiam consequens est, ut admodum temperato cœlo pariter fruantur; æstum defendentibus nebulis densissimis, præter noctium frigus, &c.

1. *Utribus.*] Uter vasis genus est sive sacci potius ex pellibus maxime hœdinis, ad vinum oleumve commodius gestandum. De utribus eorumque multiplici in bellis usu consuli potest Stevvechius ad Vitru. l. 3. c. 7.

2. *Nec solus.*] Hoc Alexandri factum dictumque Plutarchus ad illud tempus retulit cum Darium persequeretur. Similem Davidis abstinentiam narrat scriptura 2. Reg. 23. Eandem in Catone quoque suo laudat Lucanus l. 9. v. 479. poëtice an historice, non liquet.

3. *Oxum.*] Nobilis hic multorumque scriptis celebratus fluvius sub Parapamiso sive Caucaso monte oritur ex lacu sibi cognomine, mediusque inter Bactrianam ac Sogdianam labitur. Interim multis magnisque auctus fluminibus in mare Hyrcanum rapidus effunditur. Hunc Græci Alexandro antiquiores Araxem vocant, ut Herodotus & Aristoteles; ut apparet ex iis quæ de illo referunt: sed aliunde cum vero Araxe Armeniæ confundunt. Quos alii quoque imitati sunt, Dionysius, Mela &c. De hujus admirandis videri potest Polybius l. 10. & Mela l. 3. c. 5. sub Araxis, ut dicimus, nomine: tum quæ ibidem disputat Vossius. Hodiernum nomen esse dicunt *Albia* sive *Albiamu*, ad cujus ostia urbs est insignis *Zahaspa*, Avicennæ Philosophi, ut creditur, patria.

procul castris se abesse cognoscerent. Eos autem, qui primi agminis erant, mature cibo ac potione firmatos, implere alios utres, alios vasa, quibuscumque aqua possit portari, jussit, ac suis opem ferre. Sed qui intemperantius hauserant, 4 intercluso spiritu extincti sunt: multoque major horum numerus fuit, quam ullo amiserat prœlio. At ille thoracem adhuc indutus, nec aut cibo refectus aut potu; qua veniebat exercitus, constitit: nec ante ad curandum corpus recessit, quam præterierant, qui agmen sequebantur: totamque eam noctem cum magno animi motu perpetuis vigiliis egit. Nec postero die lætior erat, quia nec navigia habebat, nec pons erigi poterat; [a] circum amnem nudo solo, & materiæ maxime sterili. Consilium igitur quod unum necessitas subjecerat, init. 5 Utres quamplurimos stramentis refertos dividit: his incubantes transnavere amnem: quique primi transierant, in statione erant, dum trajicerent ceteri. Hoc modo, sexto demum die in ulteriore ripa totum exercitum exposuit.

XX. Jamque ad persequendum Bessum statuerat progredi; quum ea quæ in Sogdianis erant, cognoscit. Spitamenes erat inter omnes amicos præcipuo honore cultus à Besso: sed nullis meritis perfidia mitigari potest; quæ tamen jam minus in eo invisa esse poterat, quia nihil ulli nefastum in Bessum interfectorem regis sui videbatur. [a] Titulus facinoris speciosus præferebatur, *vindicta Darii*: sed [b] fortunam non scelus oderant Bessi. Nam ut Alexandrum flumen Oxum superasse cognovit; Dataphernem & Catenem, quibus à Besso maxima fides habebatur, in societatem rei adsciscit. Illi promptius adeunt, quam rogabantur; assumptisque octo fortissimis juvenibus, talem dolum intendunt. Spitamenes pergit ad Bessum, & remotis arbitris, *Comperisse ait se, insidiari ei Dataphernem & Catenem, ut vivum Alexandro traderent agitantes: à semet occupatos esse, & vinctos teneri.* Bessus tanto merito, ut credebat, obligatus partim gratias agit, partim avidus explendi supplicii adduci eos jubet. Illi manibus sua sponte religatis à participibus consilii trahe-

INTERPRETATIO.

[a] Cum undique *circa fluvium nuda* esset *humus, & lignis potissimum destituta.*

[a] *Speciosa sceleris causa obtendebatur*, nempe *ultio Darii.*

[b] *Sed* Spitamenes *regiæ potestati Bessi* invidebat, *non parricidium* ejus *oderat.*

NOTÆ.

4. *Intercluso.*] Tanta quippe aviditate copiosam aquam bibentibus respirationis via subito præcluditur, & naturalis calor, velut ignis nimia lympha affusa, suffocatur. Alia quoque potuit esse causa hujus exitii, quod turbidus ac limosus cum semper fluat, potantium viscera limo distenderentur, ut l. 4. c. 31. Persis fugientibus contigisse vidimus.

5. *Utres.*] Præter eos quos in usum consuetum attulerant, multos quoque ex pellibus conficere jussi sunt sub quibus in tentoriis degebant.

bantur: quos Bessus truci vultu intuens consurgit, [c] manibus non temperaturus. At illi simulatione omissa circumsistunt eum, & frustra repugnantem vinciunt: direpto ex capite regni insigni, lacerataque veste, quam spoliis occisi [1] regis induerat. Ille deos sui sceleris ultores adesse confessus, adjecit; *Non Dario iniquos fuisse, quem sic ulciscerentur; sed Alexandro propitios, cujus victoriam semper etiam hostis adjuvisset.* Multitudo an vindicatura Bessum fuerit, incertum est; nisi illi, qui vinxerant, jussu Alexandri fecisse ipsos ementiti, [d] dubios adhuc animi terruissent. In equum impositum Alexandro tradituri ducunt. Inter hæc rex, quibus [e] matura erat missio, electis DCCCC fere; equiti [2] bina talenta dedit, pediti terna denarium millia: monitosque ut liberos generarent, remisit domum. Ceteris gratiæ actæ, quod ad reliqua belli navaturos operam pollicebantur.

XXI. Perventum erat in parvulum oppidum; [1] Branchidæ ejus incolæ erant. Mileto quondam jussu Xerxis, quum è Græcia rediret, transierant, & in ea sede constiterant; quia templum, quod [2] Didymeon appellatur, in gratiam Xerxis violaverant. Mores patrii non-

INTERPRETATIO.

[c] *Nequaquam abstenturus* ab iis *manus* violentas.

[d] *Adhuc incertos consilii* capiendi.

[e] *Selectis iis quibus vacatio militiæ debebatur.*

NOTÆ.

1. *Regis.*] Darii. *Fuisse.*] Deos. *Etiam hostis.*] Cujus ad victoriam ipsa hostium consilia, Diis volentibus, conduxissent.

2. *Bina talenta.*] De talentis l. 3. c. ult. *Denariûm.*] Denarii l. 5. c. 6. tria denariûm sive drachmarum millia dimidium efficiunt talentum. Hæc porro ante Oxi trajectum esse gesta docet Arrianus.

1. *Branchidæ.*] Branchus quidam de Machærei stirpe, ut est apud Strabonem l. 9. præfuit Apollinis templo quod *Didymeon* vocabatur. Ab eo dicta est Branchidarum familia, penes quam ejusdem templi cura & sacerdotium mansit. Hi fugienti ex Græcia Xerxi, ut diximus lib. 4. c. 2. templi thesauros prodiderunt. Eamobrem Milesiorum indignationem veriti, à quibus erat illis templi credita custodia, Xerxem volentem secuti sunt cum universa familia; quæ paulatim sic creverat, ut cum servis, & si qui alii se forte conjunxerant, oppidulum impleret.

2. *Didymeon.*] Didyma locus est prope Miletum urbem Ioniæ de qua nos ad l. 4. c. 6. egimus. Hic templum erat oraculumque Apollinis à quo *Didymæus* & *Didymeus*, Διδυμεὺς appellatus est. Neque enim placet mythologica illa nominis ratio quam Macrobius l. 1. Saturn. attulit, ex qua consequens videretur non à Didymis, Didymæum; sed à Didymæo, Didyma esse dicta: quod non putem admittendum. A Διδυμεὺς fit Διδυμεῖον, ut à βασιλεὺς βασιλεῖον, quod neutrum est adjectivi; subauditur enim δῶμα. Qua ratione nihil prohiberet dici quoque Διδυμαῖον, *Didymæum*, nisi Græcis usitatius foret illa ædificiorum vocabula ex propriis hominum locorumve ducta nominibus per εῖον flectere. Atque Origenes l. 1. contra Celsum appellat Διδυμεῖον. Ceterum huic loco temploque prius nomen fuit *Branchidæ, arum*, quam *Didymeon*; ut ex Plinio ac Mela constat.

dum

dum exoleverant; sed jam [3] bilingues erant, paulatim à domestico externoque sermone degeneres. Magno igitur gaudio regem excipiunt, urbem seque dedentes. Ille Milesios, qui apud ipsum militarent, convocari jubet. Vetus odium Milesii gerebant in Branchidarum [4] gentem. [5] Proditis ergo, sive injuriæ, sive originis meminisse mallent, liberum de Brachidis permittit arbitrium. Variantibus deinde sententiis; seipsum consideraturum, quod optimum factu esset, ostendit. Postero die [6] occurrentibus, Branchidas secum procedere jubet. Qumque ad urbem ventum esset, ipse cum expedita manu portam intrat. Phalanx mœnia oppidi circumire jussa, & dato signo diripere urbem proditorum receptaculum, ipsosque ad unum cædere. Illi inermes passim trucidantur; nec aut commercio linguæ, aut supplicum [7] velamentis precibusque inhiberi crudelitas potest. Tandem ut dejicerent, fundamenta murorum [a] ab imo moliuntur, ne quod urbis vestigium extaret. Nec mora, [8] lucos quoque sacros non cæ-

INTERPRETATIO.

[a] *Ab ima* parte *suffodiunt*.

NOTÆ.

3. *Bilingues.*] Non quod utraque lingua uterentur, Græcorum & Sogdianorum; sed quod ex ambabus mixtis tertia quædam corrupta existeret.

4. *Gentem.*] Hujus vocis diversa acceptio est. Sæpe nationem integram significat; ut cum dicitur Scythica *gens*, Ægyptia *gens*, Italica *gens*, &c. Nisi forte latius adhuc patet *gens* quam *natio*, ut quidem ex his Tullii de nat. Deor. colligi videtur: *Deum non curare singulos homines, nec civitates, nec nationes, nec gentes.* Hoc pacto gens contineret nationes, ut natio civitates sive populos, &c. Alia quædam est *gentis* significatio minus ampla, cum in aliqua civitate plures ab uno capite ductæ familiæ, una *gens* dicuntur. Sic olim Romæ *gens Fabia*, *gens Cornelia*, *gens Julia* &c. Posteriore sensu *Branchidarum gentem* dici facile quivis agnoscet.

5. *Proditis.*] Milesiis, quos Branchidæ prodiderant, liberam relinquit de iis decernendi potestatem: sive injuriæ meminisse ad ulciscendum; sive in gratiam originis (Mileto quippe oriundi erant) ignoscere proditoribus mallent.

6. *Occurrentibus.*] Milesiis utique, non ipsis Branchidis, quod Gallico interpreti visum erat: sic enim non *Branchidas*, sed *Branchidis* legendum esset præter codicum fidem, parumque ad loci hujus sensum; ubi satis liquet eosdem *occurrere* quibus pridie responsum erat à rege, *seipsum consideraturum*, &c. Adde quod *occurrentibus* in tertio esset casu, & ad *jubet* referretur; quod quidem elegantiæ Curtianæ parum convenire arbitror. Porro gemina esse potest hujus loci explicatio. Altera sic: *occurrentibus* Milesiis ut, quæ ipse statuisset, acciperent; *Branchidas* quos ipse apud se retinuerat, *secum procedere jubet* ad oppidum, ne à communi civium clade, quam meditabatur, immunes essent. Altera ejusmodi: *occurrentibus*, id est, cum occurrissent Milesii, *secum procedere* ipsos *jubet* ad *Branchidas*, sive oppidum Branchidarum; visuros quid ipse decrevisset.

7. *Velamentis.*] Frequens apud Livium & Tacitum mentio *velamentorum*, quæ supplices ad pacem impetrandam à victoribus præferebant; quod Gallicum interpretem fugerat, cum ita transtulit quasi scriptum esset à Curtio, *aut supplicum lamentis precibusque &c.*

8. *Lucos.*] Profanis numinibus dicatos fuisse lucos, sacræ pariter profanæque literæ passim testantur. A luce dictos esse *lucos* consensu traditur: sed alii per anti-

dunt modo, sed etiam exstirpant: ut vasta solitudo & sterilis humus, excussis etiam radicibus, linqueretur. Quæ si in ipsos proditionis auctores excogitata essent, justa ultio esse, non crudelitas videretur: nunc culpam majorum posteri luere, qui ne viderant quidem Miletum; adeo Xerxi non potuerant prodere.

XXII. Inde processit [1] ad Tanaïm amnem. Quo perductus est Bessus, non vinctus modo; sed etiam omni velamento corporis spoliatus. Spitamenes eum tenebat collo inserta catena; tam barbaris, quam Macedonibus gratum spectaculum. Tum Spitamenes, *Et te*, inquit, *& Darium reges meos ultus, interfectorem domini sui adduxi, eo modo captum, cujus ipse fecit* [2] *exemplum. Aperiat ad hoc spectaculum oculos Darius; existat ab inferis, qui illo supplicio indignus fuit, & hoc solatio dignus est.* Alexander multum collaudato Spitamene conversus ad Bessum, *Cujus*, inquit, *feræ rabies occupavit animum tuum, quum regem de te optime meritum prius vincire, deinde occidere sustinuisti?* [a] *Sed hujus parricidii mercedem falso regis nomine persolvisti tibi.* Ille facinus purgare non ausus, *Regis titulum se usurpasse* dixit, *ut gentem suam tradere ipsi posset: qui* [b] *si cessaßet, alium fuisse regnum occupaturum.* At Alexander Oxathrem fratrem Darii, quem inter corporis custodes habebat, *Propius* jussit *accedere; tradique Bessum ei, ut* [3] *cruci affixum mutilatis auribus naribusque sagittis configerent barbari; asservarentque corpus, ut ne aves quidem contingerent.* Oxathres cetera sibi curæ fore pollicetur. Aves non ab alio, quàm à Catene posse prohiberi adjicit; eximiam ejus artem cupiens ostendere: namque adeo certo ictu destinata feriebat, ut aves quoque [4] exciperet. Nam etsi forsitan sagittandi tam celebri usu minus admirabilis videri hæc ars possit; tamen ingens visentibus miraculum, magnoque honori Cateni fuit. Dona deinde omni-

INTERPRETATIO.

[a] *Sed* tu *hujus sceleris præmium tibi usurpasti*, nempe *vanum regis titulum.*

[b] *Si* id facere *distulisset.*

NOTÆ.

phrasim accipi volunt, quod minime *luceant*, propter arborum densitatem quas cædere nefas erat: alii sine antiphrasi dictos volunt, quod nocturno sacrificantium lumine lucerent.

1. *Ad Tanaim.*] Versus Tanaim. Prius enim Maracanda cepit, quam Tanaim attingeret, ut ex Arriano constat. In itinere ergo, non ad fluvium demum agenti Bessus sistitur. *Catena.*] Idem auctor ex Ptolemæo & Aristobulo refert capistro vinctum fuisse perductum; & paulo aliter hanc Bessi capti historiam persequitur, ut & Diodorus.

2. *Exemplum.*] Cum Darium catenis vinctum per summam injuriam & ignominiam abduxit lib. 5. c. 23.

3. *Cruci affixum.*] Plutarchus alligatum scribit duabus arboribus vi curvatis ad invicem: quibus deinde laxatis impetu discerptus sit. Diodorus omni contumeliæ & cruciatus genere affectum, postea minutatim concisum, postremo frusta corporis huc illuc fundis esse disjecta.

4. *Exciperet.*] Volantes aves sagittâ transfigeret.

bus

bus, qui Beſſum adduxerant, data ſunt. Ceterum ſupplicium ejus diſtulit, [5] ut eo loco, in quo Darium ipſe occiderat, necaretur.

XXIII. Interea Macedones ad petendum pabulum incompoſito agmine egreſſi, à barbaris, qui de proximis montibus decurrerunt, opprimuntur; pluresque capti ſunt quam occiſi: barbari autem captivos præ ſe agentes, rurſus in montem receſſerunt. [1] XX millia latronum erant: fundis ſagittiſque pugnam invadunt. Quos dum obſidet rex, inter promptiſſimos dimicans ſagitta ictus eſt, quæ in medio crure fixa reliquerat ſpiculum. Illum quidem mœſti & attoniti Macedones in caſtra referebant: ſed [a] nec barbaros fefellit ſubductus ex acie rex; quippe ex edito monte cuncta proſpexerant. Itaque poſtero die miſere legatos ad regem, quos ille protinus juſſit admitti; ſolutiſque faſciis magnitudinem vulneris diſſimulans, crus barbaris oſtendit. Illi juſſi conſidere affirmant, *Non Macedonas, quam ipſos fuiſſe triſtiores cognito vulnere ipſius: cujus ſi auctorem reperiſſent, dedituros fuiſſe: cum diis enim pugnare ſacrilegos tantum. Ceterum ſe gentem in fidem dedere, ſuperatos virtute illius.* Rex fide data, & captivis receptis, gentem in deditionem accepit.

XXIV. Caſtris inde motis lectica militari ferebatur, quam pro ſe quiſque eques pedeſque ſubire certabant. Equites, cum quibus rex prœlia inire ſolitus erat, ſui muneris id eſſe cenſebant. Pedites contra, quum ſaucios commilitones ipſi geſtare aſſueviſſent; eripi ſibi proprium officium tum potiſſimum, quum rex geſtandus eſſet, querebantur. Rex in tanto utriuſque partis certamine, & ſibi difficilem, [a] & præteritis gravem electionem futuram ratus; *Invicem ſubire eos* juſſit. Hinc quarto die ad urbem [1] Maracanda perventum eſt. LXX ſtadia murus urbis amplectitur: arx nullo cingitur muro. Præſidio urbi relicto, proximos vicos depopulatur, atque urit. Legati deinde [2] Abiorum Scytharum ſuperveniunt. Liberi

INTERPRETATIO.

[a] *Nec barbaris latuit Alexandrum ex prœlio aſportatum eſſe.*

[a] *Exiſtimans delectum* ſuum *fore odioſum iis qui ab eo excluſi eſſent, voluit utroſque alternis* lecticam *geſtare.*

NOTÆ.

5. *Eo loco.*] Tamen inferius cap. 38. Ecbatana miſſum ad ſupplicium videbimus.

1. *Viginti millia.*] Apud Arrianum triginta leguntur millia; qui etiam à Curtio diverſa narrat: collem ſcilicet in quem refugerant vi captum eſſe, pleroſque barbarorum cæſos, alios è rupibus ſeſe præcipitaſſe, adeo ut ex triginta millibus octo ſolum millia evaſerint.

1. *Maracanda.*] Hæc Germana eſt hujus vocis ſcriptura, quæ apud varios varie corrupta reperitur; proxime à vero *Paracanda* legitur apud Strabonem lib. 11. Erat hæc Sogdianæ regia, quam aliqui hodiernam eſſe putant *Samarcanda*, Tamerlanis ſedem. Alia fuerunt in Bactrianis *Maracanda* ad fluvium Dargomanem, quæ perperam ab aliquibus cum iſtis confunduntur.

2. *Abiorum.*] Græcum hoc nomen eſſe dubium non eſt: ſed quæ nominis ſignificatio quæve cauſa ſit, non ita certum; adeo multiplex eſt hujus vocis ſenſus.

[3] ex quo decesserat Cyrus, tum imperata facturi. Justissimos barbarorum constabat: armis abstinebant nisi lacessiti: [b] libertatis modico & æquali usu, principibus humiliores pares fecerunt. Hos benigne alloquutus, ad eos Scythas, [4] qui Europam incolunt, [5] Berden misit ex amicis, qui denunciaret eis, ne Tanaim amnem regionis, injussu regis transirent. Eidem mandatum, ut contemplaretur locorum situm; & illos quoque Scythas, qui [6] super Bosphoro incolunt, viseret.

XXV. Condendæ urbi sedem super ripam Tanais elegerat; claustrum & jam perdomitorum, & quos deinde adire decreverat. Sed consilium distulit Sogdianorum nunciata defectio, quæ Bactrianos quoque traxit. VII millia equitum erant, quorum auctoritatem ceteri sequebantur. Alexander Spitamenem & Catenem, à quibus ei traditus erat Bessus, haud dubius quin eorum opera redigi possent in potestatem coercendo eos, qui novaverant res; jussit accersiri. At illi defectionis ad quam coercendam evocabantur, auctores, vulgaverant famam: *Bactrianos equites à rege omnes, ut occiderentur accersiri*: [a] *idque imperatum ipsis, non sustinuisse tamen exequi; ne inexpia-*

INTERPRETATIO.

[b] *Moderato & pari* inter omnes *jure libertatis utentes, eos qui primoribus inferiores erant*, ipsis *æquales reddiderunt.*

[a] *Et cum hoc sibi mandatum esset* ab Alexandro, *noluisse* ipsos *facere*.

NOTÆ.

Nam cum varia potestas est particulæ ἀ, quæ modo negandi, modo vim habet augendi; tum duæ sunt voces, βία & βίος, quibuscum jungi potest; eæque iterum diversos singulæ habent significatus. Ita fit ut ἄβιος sit *infirmus* & *robustus*; *qui vim non infert*. *qui vim non patitur*; *inops*, & *dives*; *longævus*, *cælebs*, &c. quorum aliqua his populis non congruunt, pleraque convenire possunt. Utut est, illud minime dubium hos intelligi *Abios*, qui ab Homero tanquam *mortalium justissimi* prædicantur Iliad. *v*. v. 6. ut diserte Arrianus testatur initio lib. 4. Apud Latinos scriptores *Avii* quandoque scribuntur propter affinitatem soni *B* & *V*. Unde porro legatio hæc Abiorum ad Alexandrum missa fuerit, dici vix reor posse. Quamvis enim Ptolemæus Abios in Scythia extra Imaum collocaverit, tamen ex Strabone l. 7. constat Abiorum nomen commune Scythicarum gentium fuisse, quæ justam & simplicem præ paupertate vitam agerent. Neque enim Homerus cum Abios vocaret, Scytharum discrimina noverat, ut ex eodem Strabone colligitur. Hi autem Nomades cum fuerint, nec unam, nec certam sedem habuerunt.

3. *Ex quo decesserat.*] Cyrus Persici imperii conditor insidiis Tomyris Massagetarum reginæ exceptus perierat abhinc annos 200. Vide Justinum l. 1. a quo tamen de mortis genere locoque dissentiunt Ctesias, Xenophon, &c.

4. *Qui Europam.*] Quia Jaxartem pro Tanai habuerunt, ut cap. 28. videbimus; propterea quæ ultra amnem erant, Europæ attribuunt.

5. *Berden.*] Cum hoc loco varie legeretur, *Penidam*, *Pendam*, &c. infra autem l. 8. c. 2. idem ipse nulla lectionum varietate *Berdes* vocetur; satius putavi locum certo depravatum emendare, quam eum qui suspectus esse vix potest. Vocem *quendam* auctore Freinshemio, tanquam adventitiam delevi; quam etiam optimus codex Pithœanus omittit.

6. *Super Bosphoro.*] Vide quæ de Bosphoro ac Bosphoranis lib. 6. cap. 5. diximus, Verum hoc quoque eodem ex errore natum apparet, quod ut Tanaim, ita Bosphorum ad mare Caspium transtulerint.

bile in populares facinus admitterent. Non magis Alexandri sævitiam, quam Bessi parricidium ferre potuisse. Itaque sua sponte jam motos, metu pœnæ haud difficulter concitaverunt ad arma. Alexander transfugarum defectione comperta, Craterum obsidere [1] Cyropolim jubet: ipse aliam urbem regionis ejusdem corona capit; signoque, ut puberes interficerentur, dato, reliqui in prædam cessere victoris: urbs diruta est, ut ceteri cladis exemplo continerentur. [2] Memaceni valida gens obsidionem non ut honestiorem modo, sed etiam ut tutiorem ferre decreverant. Ad quorum pertinaciam mitigandam rex quinquaginta equites præmisit; qui clementiam ipsius in deditos, simulque inexorabilem animum in devictos ostenderent. Illi nec de fide, nec de potentia regis ipsos dubitare respondent; equitesque tendere extra munimenta urbis jubent. Hospitaliter deinde exceptos, gravesque epulis & somno, intempesta nocte adorti interfecerunt.

XXVI. Alexander haud secus, quam par erat motus, urbem [1] corona circumdedit; munitiorem, quam ut primo impetu capi posset. Itaque Meleagrum & Perdiccam in obsidionem jungit, Cyropolim, [2] ut ante dictum est, obsidentes. Statuerat autem parcere urbi conditæ à Cyro: quippe non alium gentium illarum magis admiratus est, quam hunc regem, & [3] Semiramim, in queis & magnitudinem animi, & claritatem rerum longe eminuisse credebat. Ceterum pertinacia oppidanorum ejus iram accendit. Itaque captam urbem [4] diripere jussit delectos Macedones, haud injuria infestos; & ad Me-

N o t æ.

1. *Cyropolim.*] Urbem à Cyro illo conditam, ut nomen sonat. Eadem est Ptolemæi *Cyreschata*, Κυρέσχατα, quasi dicas *Cyra ultima*; quod Strabo quoque confirmat l. 11. ϗ τὰ Κύρεσχατον ὂν τȣ̃ Κύρȣ κτίσμα, &c. *Et Cyra ultimum eorum quæ Cyrus condidit ad Jaxartem*, &c. Erat enim ea parte Persici imperii terminus.

2. *Memaceni.*] Horum apud alios nulla præterea mentio. Porro cum trium tantum urbium mentionem hic Curtius faciat captarum ab Alexandro, Arrianus tamen septem numerat.

1. *Corona.*] Quale esset genus hoc oppugnationis, ex Lipsio diximus l. 4. c. 24.

2. *Ut ante.*] De solo Cratero dixerat Cyropolim obsidere jussum, cap. præced. & quæ sequuntur de capta Cyropoli satis indicant Meleagrum & Perdiccam in ejus obsidione non fuisse. Merito igitur lacunam hic esse censuit doctissimus Freinshemius; quam sic explevit. *Itaque Meleagrum & Perdiccam in obsidione* * ejus relinquit: ipse cum reliquis profectus Crateri quoque copias suis * *jungit, Cyropolim, ut ante dictum est, obsidentes.*

3. *Semiramim.*] Nini uxor fuit ejus qui Assyriorum regum primus memoratur: quo mortuo, virilis animi femina, cum videret hinc filii sui Ninyæ pueritiam, inde sexum suum contemptui fore; puerum se esse Ninyam mentita est: sub ejusque persona imperium, dum hic adolesceret, administravit; multis maximisque rebus gestis; de quibus Diodorus l. 2. Justinus l. 1. sub init.

4. *Diripere.*] Alia est Acidalii lectio partim ex codicibus, partim ex conjecturis restituta sic: *Urbem diripi jussit. Deleta, Memacenis haud injuria infestus, ad Meleagrum & Perdiccam redit.* Sed vulgatam mutare nihil cogit. Longiorem obsidionis narrationem texit Arrianus lib. 4.

leagrum & Perdiccam redit. Sed non alia urbs fortius obsidionem tulit: quippe & militum promptissimi cecidere, & ipse rex ad ultimum periculum venit. Namque cervix ejus saxo ita icta est, ut oculis caligine offusa collaberetur, ne mentis quidem compos: exercitus certe [a] velut erepto eo ingemuit. Sed invictus adversus ea, quæ ceteros terrent, nondum percurato vulnere, acrius obsidioni institit; naturalem celeritatem ira concitante. 5 Cuniculo ergo suffossa mœnia ingens nudavere spatium, per quod irrupit; victorque urbem dirui jussit.

XXVII. Hinc 1 Menedemum cum tribus millibus peditum, & DCCC equitibus ad urbem Maracanda misit. Spitamenes transfuga præsidio Macedonum inde dejecto, muris urbis ejus 2 incluserat se, haud oppidanis consilium defectionis approbantibus: sequi tamen videbantur, quia prohibere non poterant. Interim Alexander ad Tanaim amnem redit, & quantum soli occupaverant castris, muro circumdedit. 3 LX stadiorum urbis murus fuit: hanc quoque urbem *Alexandriam* appellari jussit. Opus tanta celeritate perfectum est, ut decimo septimo die, quam munimenta excitata erant, tecta quoque urbis absolverentur. Ingens militum certamen inter ipsos fuerat, ut suum quisque munus (nam divisum erat) primus ostenderet. Incolæ novæ urbi dati 4 captivi; quos, reddito pretio dominis, liberavit; quorum posteri nunc quoque nondum apud eos tam longa ætate propter memoriam Alexandri exoleverunt. Rex Scytharum, cujus tum ultra Tanaim imperium erat, ratus eam urbem, quam in ripa amnis Macedones condiderant, suis impositam esse cervicibus; fratrem Cartasim nomine cum magna equitum manu misit ad diruendam eam, proculque amne submovendas Macedonum copias.

XXVIII. 1 Bactrianos Tanais ab Scythis, quos Europæos vocant,

INTERPRETATIO.

[a] *Quasi mortuus foret.*

NOTÆ.

5. *Cuniculo.*] De cuniculis vide l. 4. c. 24.

1. *Menedemum.*] Adjunctis Carano & Andromacho, sive Aristomacho, & Pharnuche Lycio interprete, ut est apud Arrianum. *Tria millia.*] Idem solum M D numerat.

2. *Incluserat se.*] Inde tamen Macedonum præsidium, quod in arcem refugerat, obsidebat, Arriano teste.

3. *LX Stadiorum.*] Septem milliarium cum quingentis passibus.

4. *Captivi.*] Arrianus, *eam mercenariis Græcis habitandam tribuit, & finitimis barbaris, quibus sua sponte eo commigrandi voluntas fuit; nonnullis etiam Macedonibus qui inepti bello erant.*

1. *Bactrianos Tanais.*] Idem error, ut vidimus supra cap. 12. & l. 6. c. 13. ex Parapamiso Caucasum, Euxinum ex Caspio, Tanaim ex Jaxarte fecit. Verus Tanais quis sit, diximus ad lib. 6. c. 5 Nunc iste Pseudo-Tanais *Jaxartes* est; sive ut Arrianus vocat, *Orxantes*: quem Scythæ patria lingua *Silyn* vocant, teste Plinio l. 6. c. 16. Oritur ex Parapamiso, & Sogdianam ac Scythas medius interfluit; Bactrianam proprie dictam nusquam at-

dividit. Idem [2] Asiam & Europam finis interfluit. Ceterum Scytharum gens [3] haud procul Thracia sita, ab Oriente ad Septentrionem se vertit; Sarmatarumque, ut quidam credidere, non finitima, sed pars est. [4] Recta deinde regione [5] Alaunum ultra [6] Istrum jacentem & ultima Asiæ, qua Bactra sunt, stringit, quæ Septemtrioni proxima sunt: profundæ [7] inde sylvæ, vastæque solitudines excipiunt. Rursus quæ ad Tanaim & Bactra spectant, [a] humano cultu haud dispaeria sunt. Primum cum hac gente non provisum bellum Alexander

INTERPRETATIO.

[a] *Non dissimilia sunt* iis terris *quas homines colunt.*

NOTÆ.

tingit. Quare sic interpretandus Curtius, ut Bactrianæ nomine ipsa quoque Sogdiana comprehendatur. Hodie *Chesel* Tartaris vocari ferunt.

2. *Asiam & Europam.*] Hæc vero proprieque dicto Tanai conveniunt; huic nostro per errorem accommodantur, qui longo intervallo abest ab Europa.

3. *Haud procul.*] Vide l. 6. c. 5. *Sarmatarum,*] *Veteres Græcorum scriptores, universas gentes Septentrionales Scytharum & Celtoscytharum nomine affecerunt.* Strabo l. 11. Hoc sensu Scythia nec pars erat, nec finitima Sarmatiæ; sed ipsa potius Sarmatia Scythiæ quædam portio. Nam ut addit idem Strabo, *iis autem antiquiores ita diviserunt eas, ut qui supra Euxinum, Istrum, & Adriam* (*in Septentrionem*) *eos omnes Hyperboreos, Sauromatas, & Arimaspos appellarent: qui trans mare Hyrcanum, Sacas & Massagetas.* Duplex porro Sarmatia distinguitur, Europæa & Asiatica. Illa ab Germania & Pannonia ad Orientalem Europæ limitem extensa, maximam Polonici Moschoviticique imperii partem occupabat: ista ulterius usque ad Carambycen fluvium & lineam ab illo ductam ad Boreale Caspii litus supra Volgam extendebatur.

4. *Recta deinde.*] Obscuri ac depravati loci duplex est à Freinshemio restituta lectio. Prioris, quam sequimur, sententia est: Scythiæ regio, qua patet in longum, ab Thracia excurrens Alaunos attingit, & ad Bactrianam usque pertinet; quæ omnium Asiæ partium proxime ad Septentrionem accedit. Hanc enim, falsam licet, Curtii mentem esse constat ex iis quæ hactenus vidimus. Altera lectio sic habet: *recta deinde regione in aliam ultra Istrum jacentem coit: ultima Asiæ, quæ Bactra sunt, stringit, quæ Septentrioni proxima sunt.* Sed hæc ad Curtii quidem sensum hoc loco minus apta visa est.

5 *Alaunum.*] *Alauni* sive Alani à Ptolemæo, Plinio, Josepho aliisque collocantur in Sarmatia Europæa supra Mæotim paludem, circa Tanaim: quæ satis apte Curtio congruunt, unicum hunc Tanaim agnoscenti; adeoque Mæotim paludem in Caspium influere existimanti, ut ostendimus ad cap. 12. & ad l. 6. c. 9. Plura qui volet de Alanis, Valesium adeat in Marcellini l. 31. c. 5. Sed ut aliæ Scytharum gentes, sic ista non unam sedem habuit; cum à Ptolemæo & Alanus mons in Scythia intra Imaum reponatur, cujus accolæ, ut verisimile est, Alani.

6. *Ultra Istrum.*] Ister lib. 4. c. 44. *Ultra Istrum* autem cum dicit, Thraciæ habito respectu loquitur, ut patet quoque ex l. 6. c. 5. de qua etiam sumi oportet illud *deinde*, quod est, *ab eo loco.* Neque enim, si Asiæ respectu loqueretur, Scytharum regionem ultra Istrum diceret protendi. Vides ergo quod modo dicebamus, minus convenire præsenti loco alteram illam lectionem, quæ ab Asia Europam versus in Scythiæ situ describendo procedit.

7. *Inde sylvæ.* Id est, penitius & remotius à Bactris (versus Boream) sylvæ sunt & paludes. *Freinsh.*

gesturus, quum in [8] conspectu ejus obequitaret hostis; adhuc æger ex vulnere, præcipue voce deficiens, quam & modicus cibus & cervicis extenuabat dolor; amicos in consilium advocari jubet. Terrebat eum non hostis, sed iniquitas temporis. Bactriani defecerant: Scythæ etiam lacessebant: ipse non insistere in terra, non equo vehi, non docere, non hortari suos poterat. Ancipiti periculo implicitus, Deos quoque incusans, querebatur, *Se jacere segnem, cujus velocitatem nemo antea valuisset effugere:* [b] *vix suos credere non simulari valetudinem.* Itaque qui post Darium victum [9] hariolos & vates consulere desierat; rursus ad superstitionem, humanarum mentium ludibria, revolutus; Aristandrum, cui credulitatem suam addixerat, explorare eventum rerum sacrificiis jubet.

XXIX. Mos erat [1] aruspicibus exta sine rege spectare; & quæ portenderentur, referre. Inter hæc rex dum fibris pecudum explorantur eventus latentium rerum, propius ipsum considere amicos jubet; ne contentione vocis cicatricem infirmam adhuc rumperet. Hephæstion, Craterus & Erigyius erant cum custodibus in tabernaculum admissi. [2] *Discrimen,* [a] inquit, *me occupavit meliore hostium, quam meo tempore. Sed necessitas ante rationem est: maxime in bello, quo raro permittitur tempora eligere. Defecere Bactriani,* [b] *in quorum cervicibus stamus; &* [c] *quantum in nobis animi sit,* [3] *alieno Marte experiuntur. Haud dubie, si omiserimus Scythas ultro arma inferentes, contempti ad illos, qui defecerunt, revertemur. Si vero Tanaim*

INTERPRETATIO.

[b] *Macedones tantum non putare morbum* ab ipso *fingi.*

[a] *Bellum mihi exortum est, tempore hostibus opportuniore quam mihi.*

[b] *Quorum colla* servitute *premimus.*

[c] *Scytharum bello probare* volunt *quanta virtus nostra sit.*

NOTÆ.

8. *In conspectu.*] Immo non in conspectu solum, sed tam prope, ut trans fluvium illa parte angustum tela simul & probra Scytharum exciperentur.

9. *Hariolos.*] Sic dictos aiunt quasi *fariolos*, à *fari*; unde ducta est *fabula*, &c. quomodo veteres *hanum* pro *fanum*, *hœdus* pro *fœdus* dixere: cujus rei causam l. 3. c. 3. aperuimus.

1. *Aruspicibus.*] Ita scribendum sine aspiratione; non quia ex *Ara* ductum sit vocabulum, ut iis visum est qui Græce βωμοσκόπος interpretati sunt (repugnat enim tum primæ syllabæ quantitas, tum etiam auctoritas veterum) sed quod ex *arviga* & *specio* factum fuerit per syncopen pro *arvigispex*, aut *arugispex*. *Arviga* autem sive *aruga*, non ab *hara*, ut vult Donatus; sed ab *arvix*, *gis*, derivatum est, ut ex antiquis ostendit Vossius in Etymol. voce *Aries* & *Aruspex*. Est autem *arviga*, hostia, quia ex arietibus plerumque sumebatur, qui *arviges* veteribus dicti sunt. Erat autem aruspicum ars sive munus victimarum *exta*, id est, viscera inspicere, & ex vario illorum statu futura portendere. De quibus fuse Delrio in Disquis. Magic. *Exta* numerantur cor, cerebrum, pulmo, stomachus, lien, jecur sive hepar, quod caput *extorum* dicebatur: unde & ipsi arti nomen inditum est, ἡπατοσκοπία.

2. *Discrimen.*] Usum hujus vocis apud Curtium explicuimus, l. 3. c. 30.

3. *Alieno Marte.* Conflato nobis Scythico bello experiri volunt, quantum valeamus animo & robore.

transierimus;

transierimus, & ubique invictos esse nos Scytarum pernicie ac sanguine ostenderimus, quis dubitabit [4] *patere etiam Europam victoribus? Fallitur, qui terminos gloriæ nostræ metitur spatio, quod transituri sumus. Unus amnis interfluit, quem si trajicimus, in Europam arma proferimus. Et quanti æstimandum est dum Asiam subigimus, in alio* [5] *quodammodo orbe trophæa statuere: & quæ tam longo intervallo natura videtur diremisse,* [d] *una victoria subito committere? At hercule si paullulum cessaverimus; in tergis nostris Scythæ hærebunt. An soli sumus qui flumina transnare possumus? Multa in nosmetipsos recident,* [e] *quibus adhuc vicimus. Fortuna, belli artem victos quoque docet.* [6] *Utribus amnem trajiciendi exemplum fecimus nuper: hoc ut Scythæ imitari nesciant, Bactriani docebunt. Præterea unus gentis hujus adhuc exercitus venit, ceteri expectantur.* [f] *Ita bellum vitando alemus; & quod inferre possemus, accipere cogemur. Manifesta est consilii mei ratio: sed an permissuri sint Macedones animo uti meo, dubito; quia ex quo hoc vulnus accepi, non equo vectus sum, non pedibus ingressus. Sed si me sequi vultis, valeo, amici: satis virium est ad toleranda ista: aut si jam adest vitæ meæ finis, in quo tandem opere melius extinguar?*

XXX. Hæc quassa adhuc voce subdeficiens vix proximis exaudientibus dixerat; quum omnes à tam præcipiti consilio regem deterrere cœperunt, Erigyius maxime: qui haud sanè [1] auctoritate proficiens apud obstinatum animum; superstitionem, [a] cujus potens non erat rex, incutere tentavit, dicendo: *Deos quoque obstare consilio, magnumque periculum, si flumen transisset, ostendi.* Intranti Erigyio tabernaculum regis Aristander occurrerat, tristia exta fuisse significans: hæc ex vate comperta Erigyius nunciabat. Quo inhibito Alexander, non ira solum, sed etiam pudore confusus, quod superstitio, quam celaverat, dete-

INTERPRETATIO.

[d] *Repente unicæ victoriæ beneficio conjungere.*

[e] *Quorum ope hactenus victores fuimus.*

[f] *Bellum* Scythicum *accersemus* illud *fugiendo, & quod* nunc *incipere primi possumus,* postea *sustinere cogemur* illatum.

[a] *Superstitiosum metum, cui rex summe obnoxius erat, injicere conatus est.*

NOTÆ.

4. *Patere.*] Bona est hujus commatis sententia: sed nescio quæ animo meo insedit suspicio, aptius huic loco & Alexandri orationi fore, si sic legeretur: *quis dubitabit parere etiam Europæ victoribus*, ab illa parte videlicet. Ut enim omittentibus Scythas Bactrianorum contemptum imminere; sic illis domitis deditionem istorum victoriæ fore accessionem docebat.

5. *Alio orbe.*] In Europa, quæ per Asiam eo penetrantibus novi orbis instar videri poterat. Sed hæc falsa ex opinione nata sunt, ut sæpe docuimus. *Trophæa.*] A τροπὴ, *conversio in fugam*, τροπαῖον dictum est monumentum, quod à victoribus eo loco excitabatur unde hostes in fugam conjecerant. Scripsere veteres *tropæum* verius; sed, ut in Bosphoro aliisque, reclamantibus licet eruditis, vulgi usus obtinuit ut *trophæum* communius scribatur pronuncieturque.

6. *Utribus.*] Supra, cap. 19.

1. *Auctoritate.*] Suasione, consilio. lib. 6. c. 25. *Superstitio.* l. 5. c. 13.

gebatur; Aristandrum vocari jubet. Qui ut venit, intuens eum; *Non rex*, inquit, *sed privatus sum: sacrificium ut faceres, mandavi: quid eo portenderetur, cur apud alium, quam apud me professus es? Erigyius arcana mea & secreta te prodente cognovit.* [2] *Quem certum mehercule habeo, extorum interprete uti metu suo. Tibi autem quam potest, denuncio; ipse mihi indices, quid ex extis cognoveris: ne possis inficiari dixisse, quæ dixeris.* Ille exanguis attonitoque similis stabat, per metum etiam voce supressa: tandemque eodem metu stimulante, ne regis expectationem moraretur; *Magni*, inquit, [b] *laboris, non irriti discrimen instare prædixi:* [c] *nec mea* [3] *ars, quam benevolentia me perturbat. Infirmitatem valetudinis tuæ video, & quantum in uno te sit scio. Vereor ne non præsenti fortunæ tuæ sufficere possis.* Rex jussum confidere felicitati suæ [4] remisit: *Sibi enim alia ad gloriam concedere deos.* Consultanti deinde cum iisdem, quonam modo flumen transirent; supervenit Aristander, *Non alias lætiora exta vidisse se* affirmans; *utique prioribus longe diversa: tum solicitudinis causas apparuisse; nunc prorsus egregie litatum esse.*

XXXI. Ceterum quæ subinde nunciata sunt regi, [a] continuæ felicitati rerum ejus imposuerant labem. Menedemum, ut supra dictum est, miserat [1] ad obsidendum Spitamenem Bactrianæ defectionis auctorem. Qui comperto hostis adventu, ne muris urbis includeretur; [b] simul fretus excipi posse; qua venturum sciebat, consedit occul-

INTERPRETATIO.

[b] *Laboriosum, sed non infaustum bellum imminere.*

[c] *Plus me sollicitum facit amor* tui, *quam quæ arte mea prospicio.*

[a] *Perpetuam prosperitatem bellorum ipsius* aliquo *dedecore corruperant.*

[b] *Præterea confisus occupari posse incautum, in insidiis sese occuluit.*

NOTÆ.

2. *Quem certum.*] Quem (Erigyium) certo scio non ex rei veritate, sed ex suo pavore interpretari in malam partem, quæ in extis victimarum apparere ex te didicit. *Quam potest.*] Pro, *quantum denunciari*, id est, *imperari* à me potest: vel, *quam gravissime potest. Attonito.* Vide l. 8. c. 22.

3. *Ars, quam.*] Pro *magis quam*, ut aliàs diximus lib. 5. c. 17. & frequentia sunt, præsertim apud Tacitum, exempla.

4. *Remisit.*] Novo sacrificio nova exta inspecturum. *Sibi enim.*] Incertæ scripturæ sententia incertior. Lectionem, quæ planior visa est, sic interpretor: iret ac denuo exta consuleret; *Sibi enim Deos ita propitios esse, ut alia etiam ampliora, quam quæ tunc cuperet; ipsius gloriæ amplificandæ studio concessuri essent.* Vel, quod magis arridet, *sibi nova melioraque, quam prius, omina concessum iri à Diis gloriæ ipsius faventibus.* Hanc vim habere videtur illud *enim*: causæ quippe redditio est cur illum novo sacrificio lætiora exquirere præsagia jubeat; quod ipso eventu comprobatum est.

1. *Ad obsidendum.*] Vide cap. 27. Tradit Arrianus Spitamenem soluta arcis obsidione in quam Macedones se receperant, versus Sogdianorum regiam (à Maracandis diversam) refugisse: insequentibus Macedonibus, in ipso itinere pugnatum esse; auxilio præcipue Nomadum Scytharum, quos sibi forte obvios conjunxerat. Reliqua paulo aliter narrat quam Curtius.

tus. Sylvestre iter aptum insidiis tegendis erat: ibi [2] Dahas condidit. Equi binos armatos vehunt, [c] quorum in vicem singuli desiliunt: equestris pugnæ ordinem turbant: equorum velocitati par est hominum pernicitas. Hos Spitamenes saltum circumire jussos pariter & à lateribus, & à fronte, & à tergo hosti ostendit. Menedemus undique inclusus, ne numero quidem par, diu tamen restitit; clamitans nihil aliud superesse locorum fraude deceptis, quam honestæ mortis solatium ex hostium cæde. Ipsum prævalens equus vehebat, quo sæpius in [3] cuneos barbarorum effusis habenis evectus, magna strage eos fuderat. Sed quum unum omnes peterent, multis vulneribus exanguis Hypsidem quemdam ex amicis hortatus est, ut in equum suum ascenderet, & se fuga eriperet. Hæc agentem anima defecit, corpusque ex equo defluxit in terram. Hypsides poterat quidem effugere; sed amisso amico mori statuit: una erat cura ne inultus occideret. Itaque subditis calcaribus equo in medios hostes se immisit, & memorabili edita pugna obrutus telis est. Quod ubi videre, qui cædi supererant; tumulum paulo quam cetera editiorem capiunt: quos Spitamenes fame in deditionem subacturus obsedit. Cecidere eo prœlio peditum [4] duo millia, CCC equites. Quam cladem Alexander solerti consilio texit; morte denunciata iis, qui ex prœlio venerant, si acta vulgassent.

XXXII. Ceterum quum animo disparem vultum diutius ferre non posset; in tabernaculum super ripam fluminis de industria locatum secessit. Ibi sine arbitris singula animi consulta pensando, noctem vigiliis extraxit; sæpe pellibus tabernaculi allevatis, ut conspiceret hostium ignes; è quibus conjectare poterat, quanta hominum multitudo esset. Jamque lux apparebat, quum thoracem indutus procedit ad milites, tum primum post vulnus proxime acceptum. Tanta erat apud eos veneratio regis, ut facile periculi, quod horrebant, cogitationem præsentia ejus excuteret. Læti ergo & manantibus præ gaudio lacrymis, consalutant eum; & quod ante recusaverant bellum, feroces deposcunt. Ille se ratibus equitem phalangemque transportaturum esse pronunciat; super utres jubet nare levius armatos. Plura nec dici res desideravit, nec rex dicere per valetudinem potuit.

INTERPRETATIO.

[c] *Quorum singuli alternatim* ex equo *descendunt.*

NOTÆ.

2. *Dahas.*] Scytharum gentem, de qua l. 8. c. 2.

3. *Cuneos.*] *Cuneus* aciei forma, à *cuneo* ob figuræ quandam similitudinem nomen habuit; quod in acutum desinens, qua hostem respiciebat, sensim deinde cresceret, ac cunei modo hostile agmen finderet. Vide Lipsium de Milit. Rom. l. 4. Dial. 7. Latius quandoque sumitur pro qualibet acie, ut hoc loco.

4. *Duo millia.*] Vide cap. 27. Ait Arrianus ex omni numero equites xl, pedites ccc, effugisse.

Ceterum tanta alacritate militum rates junctæ ſunt, ut in triduum ad XII millia effectæ ſint. Jamque ad tranſeundum omnia aptaverant; quum legati Scytharum XX more gentis per caſtra equis vecti, nunciari jubent regi, velle ipſos ad eum mandata perferre. Admiſſi in tabernaculum, juſſique conſidere, in vultu regis defixerant oculos; credo, quia magnitudine corporis animum æſtimantibus, [5] modicus animi quam famæ par videbatur. Scythis [a] autem non ut ceteris barbaris rudis & inconditus ſenſus eſt: quidam eorum ſapientiam capere dicuntur, quantamcumque gens capit ſemper armata. Sicque loquutos eſſe apud regem memoriæ proditum eſt. Abhorrent forſitan moribus noſtris, & tempora & ingenia cultiora ſortitis; ſed, ut poſſit oratio eorum ſperni, tamen fides noſtra non debet; [b] qui, utcumque tradita, incorrupta perferemus. Igitur unum ex his maximum natu ita loquutum accepimus.

XXXIII. *Si dii* [1] *habitum corporis tui aviditati animi parem eſſe voluiſſent, orbis te non caperet: altera manu Orientem, altera Occidentem contingeres: & hoc aſſequutus ſcire* [a] *velles, ubi tanti numinis fulgor conderetur. Sic quoque* [b] *concupiſcis, quæ non capis. Ab Europa petis Aſiam, ex Aſia tranſis in Europam: deinde ſi humanum genus omne ſuperaveris, cum ſylvis, & nivibus, & fluminibus, feriſque beſtiis geſturus es bellum. Quid? tu ignoras ARBORES magnas diu creſcere, una hora extirpari? Stultus eſt, qui fructus earum ſpectat, altitudinem non metitur. Vide ne dum ad cacumen pervenire contendis; cum ipſis ramis, quos comprehenderis decidas. Leo quoque aliquando minimarum avium pabulum fuit: & ferrum rubigo conſumit. NIHIL tam firmum eſt, cui periculum non ſit etiam ab invalido. Quid nobis tecum eſt? nunquam terram tuam attigimus. Qui ſis, unde venias,* [2] *licetne ignorare in vaſtis ſylvis viventibus? Nec ſervire ulli poſſumus, nec im-*

INTERPRETATIO.

[a] *Scythæ porro non agreſti & inculto ſunt ingenio, ut reliqui barbari.*

[b] *Qui* eorum verba, *quoquo modo ſcripta* à veteribus, *nihil mutando referemus.*

[a] *Quo ſe ſolis lumen reciperet* in occaſu.

[b] Plura *expetis quam continere* poſſis.

NOTÆ.

5. *Modicus animi, quam.*] Ita reſtituendum optime, ni fallor, conjecit Freinshemius ex veteribus libris, ubi modicus *annis*, vel *animis* conſtanter legitur. Senſus eſt, Scythis qui animum magnitudine corporis metiuntur, viſum eſſe Alexandrum *modicum animi*, id eſt, animo humilem, *potius quam* tanta fama dignum. Non inepta quoque foret Acidalii lectio, ſi libris juvaretur: *modicus habitus haudquaquam par*, &c.

1. *Habitum.*] Staturam; ſupra, lib. 6. c. 30.

2. *Licetne.*] An non patiere nos in profundis viventes nemoribus ignorare qui ſis & unde venias, potiusquam noſtro id incommodo diſcere, ad bellum compulſos.

perare desideramus. [3] *Dona nobis data sunt (ne Scytharum gentem ignores) jugum boum, aratrum, & sagitta, & patera. His utimur & cum amicis, & adversus inimicos. Fruges amicis damus boum labore quæsitas: patera cum his vinum diis* [4] *libamus: inimicos sagitta eminus, hasta cominus petimus. Sic* [5] *Syriæ regem, & postea* [6] *Persarum, Medorumque superavimus; patuitque nobis iter* [7] *usque in Ægyptum. At tu, qui te gloriaris ad latrones persequendos venire; omnium gentium, quas adisti,* [8] *latro es. Lydiam cepisti, Syriam occupasti, Persidem tenes, Bactrianos habes in potestate,* [9] *Indos petisti: jam etiam ad pecora nostra avaras &* [10] *instabiles manus porrigis. QUID tibi divitiis opus est, quæ te*

NOTÆ.

3. *Dona nobis.*] Omissis aliorum conjecturis, optima videtur hujus loci explicatio ex Herodoto petita, ad cujus fabulam potius quam historiam respexisse Curtium nullus dubito. Narrat igitur l. 4. *Targitao cuidam Scythæ tres liberos fuisse Lipoxaïn, Arpoxaïn, & novissimum Colaxaïn: his regnantibus demissa cœlitus in Scythiam ex auro facta aratrum, jugum, securim, phialam.* Sic ergo accipe: *nobis data sunt,* à Diis scilicet. Omisit Curtius *securim*, sed adjecit *sagittam:* & mox *hastæ* meminit, quam inter dona non numeraverat. Acidalius pro *dona* maluit *bona*.

4. *Libamus.*] Rerum liquidarum sacrificium *libatio* sive *libamen* propriè appellatur; quod prius libatæ, id est degustatæ, in honorem deinde numinis effunderetur. *Libare* tamen sæpe pro *sacrificio* quovis accipitur.

5. *Syriæ regem.*] Syriæ dixit pro *Assyriæ*, ut supra l. 5. c. 5. sed quis ille sit Assyriæ rex à Scythis devictus, divinare magis licet (si licet tamen) quam definire. Nam quæ de Scythis toti Asiæ imperantibus per annos mille quingentos ante Ninum à Justino scripta sunt lib. 1. ea inter fabulas haud dubie numeranda sunt. Scytharum irruptio, qui Parthiam, in Assyriorum utique imperio, occuparunt, à Marshamo refertur ad Salomonis vel Roboami tempora; quibus regnabant ultimi illi Assyriorum reges inglorii, & prope sine nomine. Istorumne aliquem hic intelligi oporteat, incertum. Alia memoratur ab Herodoto Scytharum invasio, cum Cyaxari Medorum regi Niniven, post devictum Assyrium, obsidenti supervenerunt; eoque profligato Asiæ imperium annis 28. tenuerunt. Herodot. l. 1. 2. & 7. Quod si ita est, *Assyriæ* quoque *regem* vicerint oportet. Contigerunt ista sub Olymp. xxxvi. an. 3.

6. *Persarum.*] Bellum Scythis fuisse legitur cum duobus Persarum regibus, Cyro & Dario Hystaspis; quorum utrique infelix fuit. De Cyro diximus cap. 24. hujus libri. De Dario lib. 3. c. 24. & l. 4. c. 2. *Medorum.*] Cyaxarem, ut modo diximus, qui Astyagis ultimi regis parens habetur.

7. *Usque in Ægyptum.*] Hoc quoque ibidem Herodotus; quod ex Eusebii Chronico confirmatur. Sed jam Palæstinam ingressis Psammitichus Ægypti rex cum muneribus occurrens, precibus effecit ne ulterius progrederentur.

8. *Latro es.*] Similis fuit piratæ illius in loquendo audacia; qui, ut est apud Ciceronem de Repub. 6. ab Alexandro interrogatus *quo scelere impulsus mare haberet infestum? eodem, inquit, quo tu orbem terræ.*

9. *Indos petisti.*] Nondum Indiam erat ingressus, sed petierat; hoc est, propius accesserat, cum Arachosiam subegit & Paropamisadas. Adde quod ambæ regiones aliæque finitimæ, Indiæ quoque tribuuntur à Curtio, ut infra videbimus, cap. 40. & l. 8. cap. 32. mallent tamen aliqui legere *Indos petis*.

10. *Instabiles.* Legi posset, *insatiabiles:* sed libris nihil variantibus frustra vulgatum scripturam solicitaveris. *Instabiles manus* vocat, quod vaga rapacitate in omnem se partem extenderent.

esurire cogunt? [c] *Primus omnium satietate parasti famem; ut quo plura haberes, acrius, quæ non habes, cuperes.* [d] *Non succurrit tibi, quamdiu circum Bactra hæreas? dum illos subigis, Sogdiani bellare cœperunt: bellum tibi ex victoria nascitur. Nam ut major fortiorque sis quam quisquam; tamen alienigenam dominum pati nemo vult. Transi modo Tanaim; scies* [11] *quam late pateant, nunquam tamen consequeris Scythas: paupertas nostra velocior erit, quam exercitus tuus, qui prædam tot nationum vehit. Rursus quum procul abesse nos credes, videbis in tuis castris: eadem velocitate & sequimur, & fugimus.* [12] *Scytharum solitudines Græcis etiam proverbiis audio eludi: at nos deserta & humano cultu vacua, magis quam urbes & opulentos agros sequimur. Proinde fortunam tuam pressis manibus tene. Lubrica est, nec invita teneri potest.* [e] *Salubre consilium sequens quam præsens tempus, ostendet melius. Impone felicitati tuæ frænos; facilius illam reges. Nostri sine pedibus dicunt esse fortunam, quæ manus & pennas tantum habet: quum manus porrigit, pennas quoque comprehendere non sinit. Denique si deus es, tribuere mortalibus beneficia debes, non sua eripere: sin autem homo es; id quod es, semper esse te cogita. Stultum est* [13] *eorum meminisse, propter quæ tui oblivisceris. Quibus bellum non intuleris, bonis amicis poteris uti: nam & FIRMISSIMA est inter pares amicitia; & videntur pares, qui non fecerunt inter se periculum virium. Quos viceris, amicos tibi esse, cave credas: inter dominum & servum nulla amicitia est:* [14] *etiam in pace, belli tamen jura servantur.* [f] *Jurando gratiam Scythas sancire ne credideris: colendo fidem, jurant. Græcorum ista cautio est, qui pacta consignant, & deos invocant:* [g] *nos religionem in ipsa fide novimus. QUI non reverentur homines, fallunt deos. Nec tibi amico opus est, de cujus benevolentia dubites. Ceterum nos & Asiæ & Europæ custodes habebis:* [15] *Bactra nisi dividat Tanais, contingimus:*

INTERPRETATIO.

[c] *Primus es hominum cui saturitas esuriem attulerit.*

[d] *Nonne advertis quam dudum jam moreris ad Bactrianam* subigendam?

[e] *Consilii hujus utilitas apertius olim, quam nunc, apparebit.*

[f] *Ne putes Scythas amicitiam jurejurando firmare.*

[g] *Nostra religio in fidelitate posita est.*

NOTÆ.

11. *Quam late.*] Cognosces quantum terrarum occupent Scythæ; sed eos nunquam assequêris, si recedere voluerint.

12. *Scytharum solitud.*] Abiit in proverbium, Σκυθῶν ἐρημία, *Scytharum solitudo*; apud Aristophanem in Acharn. Act. 2. sc. 6. Plutarchum de Stoïcis contrar. cap. 33. Dicitur autem de summis calamitatibus, &c.

13. *Eorum.*] Felicitatis, victoriarum, gloriæ, imperii &c. quorum cogitatione nimia tuæ, hoc est, humanæ conditionis oblivisceris.

14. *Etiam in pace.*] Victi subactique hostilem animum in victores, & rebellandi voluntatem, etiam composita pace, retinent.

15. *Bactra conting.*] Vide cap. 28. *Ultra Tanaïm.*] cis Tanaïm sive Jaxartem erant cum hæc dicerent. *Utrique.*]

ultra Tanaim usque ad Thraciam colimus : Thraciæ Macedoniam conjunctam esse fama est. Utrique imperio tuo finitimos, hostes an amicos velis esse, considera. Hæc barbarus.

XXXIV. Contra rex, *Fortuna sua & consiliis suorum se usurum esse* respondet: *nam & fortunam, cui confidat; & consilium suadentium, ne quid temere & audacter faciat, sequuturum.* Dimissisque legatis, in præparatas rates exercitum imposuit. In proris clypeatos locaverat; jussos in genua subsidere, quo tutiores essent adversus ictus sagittarum. Post hos [a] qui tormenta intenderent, stabant; & ab utroque latere, & à fronte circumdati armatis. Reliqui qui post [1] tormenta constiterant, remigem lorica indutum scutorum [2] testudine armati protegebant. Idem ordo in illis quoque ratibus, quæ equitem vehebant, servatus est: major pars à puppe nantes equos loris trahebat. At illos, quos utres stramento repleti vehebant, objectæ rates tuebantur. Ipse rex cum electis [b] primus ratem solvit, ripam dirigi jussit. Cui Scythæ admotos ordines equitum in primo ripæ margine opponunt; ut ne applicari quidem terræ rates possent. Ceterum præter hanc speciem ripis præsidentis exercitus, ingens navigantes terror invaserat: namque cursum gubernatores, quum [3] obliquo flumine impellerentur, regere non poterant; vacillantesque milites, & ne excuterentur soliciti, nautarum ministeria turbaverant. Ne tela quidem conati nixu vibrare poterant; quum prior standi sine periculo, quàm hostem incessendi, cura esset. Tormenta saluti fuerunt, quibus in confertos ac temere se offerentes, haud frustra excussa sunt tela. Barbari quoque ingentem vim sagittarum infudere ratibus: vixque ullum fuit scutum, quod non pluribus simul spiculis perforaretur.

INTERPRETATIO.

[a] *Qui machinis* tela *contorquerent.* [b] *Primus navigii* funem *rescidit.*

NOTÆ.

Alias *utrimque*. Hæc autem omnia sic dicuntur à Curtio quasi unus idemque sit Jaxartes ac verus Tanais Europæ & Asiæ limes, unaque sit reipsa Thraciam inter & Jaxartem natio, sicut uno *Scytharum* nomine comprehenditur: cum certum sit plurimas esse locis, moribus, nominibusque discretas. Hos quidem Scythas quibuscum res Alexandro fuit, *Massagetas* esse conjiciebam ex Strabone l. 11. *Scytharum qui à Caspio mari incipiunt*, inquit, *Dahæ appellantur: Orienti viciniores Massagetæ & Sacæ.* Cum ergo nec Dahæ trans Jaxartem forent (saltem illa parte) nec Sacis bellum cum Alexandro fuerit; credibile est Massagetas solos hic debere intelligi: de quibus plura l. 8. c. 2.

1. *Tormenta.*] A *torquendo* dicta sunt *tormenta* machinæ illæ quibus lapides, tela &c. in hostes mitterentur; aut muri quassarentur. Torquendo enim pleræque intendi consueverant. De quibus copiose Lipsius in Poliorcet. Transiit idem nomen ad majores quoque bombardas; quod, licet dissimiles, parem tamen usum habeant.

2. *Testudine.*] Testudo quid sit, dictum l. 5. c. 10.

3. *Obliquo.*] Cum impetus fluminis non recta illos trajicere pateretur, sed in obliquum impelleret.

XXXV. Jamque terræ rates applicabantur, quum acies clypeata consurgit; & hastas certo ictu, utpote [1] libero nixu, mittit è ratibus. Et ut territos recipientesque equos videre, alacres mutua adhortatione in terram desiliere. Turbatis [a] acriter pedem inferre cœperunt. Equitum deinde turmæ, quæ frænatos habebant equos, perfregere barbarorum aciem. Interim ceteri agmine dimicantium tecti aptavere se pugnæ. Ipse rex quod vigoris, ægro adhuc corpore, deerat; animi firmitate supplebat. Vox adhortantis non poterat audiri, nondum bene obducta cicatrice cervicis; sed dimicantem cuncti videbant. Itaque ipsi quidem ducum fungebantur officio; aliusque alium adhortati, in hostem salutis immemores ruere cœperunt. Tum vero non ora, non arma, non clamorem hostium barbari tolerare potuerunt: omnesque effusis habenis (namque equestris acies erat,) capessunt fugam: quos rex, quanquam [2] vexationem invalidi corporis pati non poterat, [3] per LXXX tamen stadia insequi perseveravit. Jamque linquente animo suis præcepit, ut donec lucis aliquid superesset, fugientium tergis inhærerent: ipse exhaustis etiam animi viribus, in castra se recepit, [4] reliquum substitit. Transierant jam [5] Liberi patris terminos; quorum monumenta lapides erant crebris intervallis dispositi; arboresque proceræ, quarum stipites [6] hedera contexerat. Sed Macedonas ira longius provexit: quippe media fere nocte in castra redierunt, [7] multis interfectis, pluribus captis; equosque MDCCC abegere. Ceciderunt autem Macedonum equites LX, pedites centum fere; mille saucii fuerunt.

INTERPRETATIO.

[a] *In Scythas jam territos strenue invadunt.*

NOTÆ.

1. *Libero nixu.*] Quia jam applicatis ratibus atque immotis, stabiles ipsi certo ac firmo nisu jacula vibrare poterant.

2. *Vexationem.*] Laborem pugnæ jactationemque cursus equestris. *Invalidi.*] Præter vulnus nondum percuratum, alvi fluore laborabat. Arrian. 4. & Plutarch.

3. *Per LXXX stadia.*] Decem tantum milliaria; ut negare potuerit Justinus l. 38. Alexandrum Scythiam ingressum esse. Plutarchus in Alex. 100 stadia posuit; in 2. de fort. 150.

4. *Reliquum.*] Forte, reliquum *diem*; nisi *reliquum* corrupte legitur pro *ibique substitit*, ut conjiciebat Freinshemius.

5. *Liberi.*] Liber idem qui Dionysius sive Bacchus, Græcorum fabulis notissimus est. Hunc Thebis ex Jove ac Semele natum fingunt, totamque Asiam peragrasse cum exercitu partim virorum, partim feminarum thyrsos præferentium &c. quæ pluribus describit Lucianus in Baccho, Natalis Comes Mythol. l. 5. c. 13. quæ omnia fabulis merito accensentur, præsertim si de Baccho Thebano sermo fit. Nam alius aliquis fortasse fuerit Asiæ domitor, cujus famam resque gestas Baccho suo Græculi de more tribuerint. *Terminos.*] Bacchi terminorum in India meminisse videtur Strabo l. 3. & Eustathius in Dionys. istos vero in Scythia *Liberi terminos* solus, opinor, Curtius agnoscit. Nam Plinius l. 6. c. 16. Bacchi, Herculis, Semiramidis, Cyri, & Alexandri aras citra Jaxartem constituit.

6. *Hedera.*] Hæc enim Baccho proprie sacra habita est, pariter ut vitis.

7. *Multis interfectis.*] Circiter mille interfecti, si Arriano credimus; capti centum & quinquaginta.

XXXVI.

XXXVI. Hæc expeditio deficientem magna ex parte Aſiam, fama tam opportunæ victoriæ domuit. Invictos Scythas eſſe crediderant: quibus fractis nullam gentem Macedonum armis parem fore confitebantur. Itaque [1] Sacæ miſere legatos, qui pollicerentur gentem mandata facturam. Moverat eos regis non virtus magis, quam clementia in devictos Scythas: quippe captivos omnes ſine pretio remiſerat; ut fidem faceret ſibi cum ferociſſimis gentium de fortitudine, [a] non de ira, fuiſſe certamen. Benigne igitur exceptis Sacarum legatis, comitem Excipinum dedit admodum juvenem, ætatis flore conciliatum ſibi; qui quum ſpecie corporis æquaret Hephæſtionem, lepore 2 haud ſane virili par non erat. Ipſe Cratero cum majore parte exercitus modicis itineribus ſequi juſſo, ad Maracanda urbem pervenit; ex qua Spitamenes cognito ejus adventu Bactra perfugegerat. Itaque quatriduo rex longum itineris ſpatium emenſus, pervenerat in eum locum, in quo Menedemo duce duo millia peditum & CCC equites amiſerat: horum oſſa tumulo contegi juſſit, & [3] inferias more patrio dedit. Jam Craterus cum phalange ſubſequi juſſus, ad regem pervenerat. Itaque ut omnes, qui defecerant, pariter belli clade premerentur, copias dividit; urique agros, & interfici puberes juſſit.

XXXVII. [1] Sogdiana regio majori ex parte deſerta eſt: octingenta fere ſtadia in latitudinem vaſtæ ſolitudines tenent. Ingens ſpatium rectæ regionis eſt, per quam amnis ([2] *Polytimetum* vocant incolæ)

INTERPRETATIO.

[a] *Non ut vindicta, ſed ut virtute* eos vinceret.

NOTÆ.

1. *Sacæ.*] *Scythas Perſæ* Sacas *in univerſum appellavere; antiqui Arameos*, inquit Plinius lib 6. c. 17. Peculiare tamen apud alios eſt nomen nationis cujuſdam Scythicæ; quæ, ut vidimus, à Strabone ponitur vicina Maſſagetis; à Ptolemæo aliiſque ſupra Jaxartis fontes, inter Sogdianos, Maſſagetas, Imaum & Parapamiſum. De his plura leges apud Strabonem l. 11. inter cetera de his narrari, quod alias Maſſagetis tribuitur, victum ab iis Cyrum Perſarum regem, uti narrant Herodotus, Juſtinus, Valerius Max. &c. Horum regio pars eſſe videtur hodiernæ *Zagatayæ*, Mogolis imperio proxima.

2. *Haud ſane virili.*] Quia lepore præditus erat, ſed non virili, nequaquam erat cum Hephæſtione comparandus. Legunt alii, *lepore haud ſane illi par erat*; quod non improbem: ſed prior lectio pluribus placuit.

3. *Inferias.*] Inferiæ ſacrificia ſunt inferis, hoc eſt, mortuorum umbris perſolvi conſueta: de quibus inter alios fuſe Cerdanus noſter in illud Æneid. 9. *Abſenti ferat inferias.*

1. *Sogdiana.*] A Caſpio mari ad Sacas patet in longitudinem inter Oxum à meridie, Jaxartem à Septentrione; maximamque partem efficit regionis quam hodie *Zagatay* nuncupant.

2. *Polytimetum.*] Patriæ linguæ vocabulum impoſuerunt, cui reſpondet Græcum πολυτίμητος, *pretioſus.*

fertur torrens. [a] Eum ripæ in tenuem alveum cogunt; deinde [3] caverna accipit, & sub terram rapit. Cursus absconditi indicium est aquæ meantis sonus; quum ipsum solum, sub quo tantus amnis fluit, ne modico quidem resudet humore. Ex captivis Sogdianorum ad regem XXX nobilissimi, corporum robore eximio, perducti erant: qui ut per interpretem cognoverunt jussu regis ipsos ad supplicium trahi, carmen lætantium more canere, tripudiisque & lasciviori corporis motu gaudium quoddam animi ostentare cœperunt. Admiratus rex tanta magnitudine animi oppetere mortem, revocari eos jussit; causam tam effusæ lætitiæ, quum supplicium ante oculos haberent, requirens. Illi, *Si ab alio occiderentur, tristes morituros fuisse* respondent; *nunc à tanto rege, victore omnium gentium majoribus suis redditos, honestam mortem, quam fortes viri voto quoque expeterent, carminibus sui moris lætitiaque celebrare.* Tum rex, *Quæro itaque*, inquit, *an vivere velitis non inimici mihi, cujus beneficio victuri estis?* Illi *nunquam se inimicos ei; sed bello lacessitos, hostes fuisse* respondent: *si quis ipsos beneficio, quam injuria experiri maluisset; certaturos fuisse, ne vincerentur officio.* Interrogantique quo pignore fidem obligaturi essent? *Vitam, quam acciperent, pignori futuram esse* dixerunt: *reddituros* [4] *quandoque repetisset.* Nec promissum fefellerunt. Nam qui remissi domos ierant, in fide continuere populares: quatuor inter [5] custodes corporis retenti, nulli Macedonum in regem caritate cesserunt.

XXXVIII. In Sogdianis Peucolao cum tribus millibus peditum (neque enim majori præsidio indigebat) relicto; Bactra pervenit. Inde Bessum [1] Ecbatana duci jussit, interfecto Dario pœnas capite persoluturum. Iisdem fere diebus Ptolemæus & [2] Menidas peditum tria millia, & equites mille adduxerunt mercede militaturos. Alexander quoque ex Lycia cum pari numero peditum, & D equitibus venit. Totidem è Syria Asclepiodorum sequebantur: Antipater Græco-

INTERPRETATIO.

[a] *Hunc fluvium suæ ripæ premunt intra angustum canalem.*

NOTÆ.

3. *Caverna.*] Aliter apud Strabonem l. 11. *Eum rigata tellure (Sogdiana) in solitudinem & arenosam exire terram, absorberique sabulo, sicut & Arius qui per Ariam labitur.* Idipsum Arrianus quoque testatur l. 4.

4. *Quandoque.*] Pro *quandocumque*, ut apud Horatium de arte Poëtica. —*Quandoque bonus dormitat Homerus.*

5. *Custodes corporis.*] Non tamen hos fuisse putandum est ex iis corporis custodibus, quorum supremum fuisse in Macedonica militia gradum diximus l. 7. c. 3. quis enim putet novos statim homines Ptolemæo, Hephæstioni, Cratero, Oxathri &c. æquatos esse?

1. *Ecbatana.*] Idipsum Arrianus quoque testatur. Et tamen Curtius hoc libro cap. 22. scripserat dilatum Bessi supplicium, *ut eo loco in quo Darium ipse occiderat, necaretur.* Occiderat autem non Ecbatanis, aut in Media, sed in quodam Parthorum vico, ut ostendimus l. 5. c. 23.

2. *Menidas.*] *Melanidam* sive *Melamnidam* Arrianus vocat. *Lycia* l. 3. c. 1.

rum VIII millia, in queis D equites erant, miserat. Itaque exercitu aucto, ad ea quæ defectione turbata erant, componenda processit; interfectisque consternationis auctoribus, quarto die [3] ad flumen Oxum perventum est. Hic quia limum vehit, turbidus semper & insalubris est potu. Itaque puteos miles cœperat fodere; nec tamen humo alte egesta exsistebat humor; quum in ipso tabernaculo regis conspectus est [4] fons, quem quia tarde notaverant, subito extitisse finxerunt: rexque ipse credi voluit donum dei id fuisse. Superatis deinde amnibus [5] Ocho & Oxo, ad urbem [6] Marginiam pervenit. Circa eam VI [7] oppidis condendis electa sedes est. Duo ad Meridiem versa; quatuor spectantia Orientem, modicis inter se spatiis distabant; ne procul repetendum esset mutuum auxilium. Hæc omnia sita sunt in editis collibus: tum velut freni domitarum gentium: nunc originis suæ oblita serviunt, quibus imperaverunt.

XXXIX. Et cetera quidem pacaverat rex: [1] una erat petra, quam Arimazes Sogdianus cum XXX millibus armatorum obtinebat; alimentis ante congestis, quæ tantæ multitudini vel per biennium suppeterent. Petra in altitudinem XXX eminet [2] stadia, circuitu C &

NOTÆ.

3. *Ad flumen Oxum.*] Denuo illud trajecerat Maracandis Bactra rediens Nunc bruma illic transacta, ut habet Arrianus, Sogdianam repetenti idem flumen rursum superandum fuit. *Oxus* cap. 19.

4. *Fons.*] Idem miraculum (si miraculum fuit) referunt Arrianus quoque & Eustathius ad Dionys. v. 747. Plurarchus in Alex. Strabo l. 11. sed postremi duo de olei scaturigine solum egerunt: priores & olei & aquæ fontem meminerunt. Strabo autem ad Ochum, non ad Oxum emersisse tradidit.

5. *Ocho & Oxo.*] Valde nos fallunt quotquot sunt Geographi, si Bactris in Sogdianam eunti trajiciendus est Ochus fluvius. Etsi enim de hujus fluvii origine, cursuque & ostiis varia referuntur apud Strabonem; in eo tamen consentiunt multo hunc inferius Bactro sive Dargido ad quem Bactra sunt, in Oxum aut in Caspium mare juxta Hyrcaniam influere; imo, ut ait Strabo, per Nesæam Hyrcaniæ regionem: ejus quoque fontes Ptolemæus posuit in Ariæ confinio. Quibus ego potius, quam uni Curtio, crediderim.

6. *Marginiam.*] Emendant Ortelius & Freinshemius, *Margianam*; quam regionis cognominis urbem fuisse tum temporis principem autumant. Ego vero non assentior. Nam licet nomen esse putem aut corruptum, aut fictitium; certe urbem ipsam, quæcumque est, in Margiana neutiquam reponi posse video. Primum enim quis non videt ex Bactris in Margianam venientibus Oxum flumen non esse trajiciendum? Deinde urbes illæ circa Marginiam modicis inter se spatiis conditæ, non in Margiana sed in Bactrianis Sogdianisque collocantur ab Arriano, Strabone, Justino, &c. immo ab ipso quoque Curtio lib. 9. c. 22.

7. *Sex oppida.*] Octo fuisse legimus apud Strabonem l. 11. Duodecim, apud Justin. l. 12.

1. *Una erat petra.*] Plures Alexandro *petræ* fuerunt expugnandæ. I. in Ariis, quam Satibarzanes occuparat XIII armatorum millibus, l. 6. c. 16. II. de qua nunc sermo est, in Sogdianis, *Arimazæ* sive *Ariamazæ*, aut *Arimazis* dicta (*Oxi* petram Strabo etiam appellat) apud scriptores celeberrima. III. *Sysimithris* in Xenippis, l. 8. c. 9. IV. *Aornos*, l. 8. c. 36.

2. *Trig. stadia.*] Tria milliaria cum 750. passibus. *Centum quinquag.*] Octodecim milliaria præter 750. passus.

L complectitur. Undique abscissa & abrupta, semita perangusta aditur. In medio altitudinis spatio habet specum, cujus os arctum & obscurum est; paulatim deinde ulteriora panduntur: [a] ultima etiam altos recessus habent: fontes per totum fere specum manant; è quibus collatæ aquæ per prona montis flumen emittunt. Rex loci difficultate spectata statuerat inde abire: [b] cupido deinde incessit animo naturam quoque fatigandi. Prius tamen quam fortunam obsidionis experiretur, [3] Cophan (Artabazi hic filius erat) misit ad barbaros, qui suaderet, ut dederent rupem. Arimazes loco fretus superbe multa respondit: ad ultimum, an Alexander volare possit, interrogat. Quæ nunciata regi, sic accendere animum; ut adhibitis, cum quibus consultare erat solitus, indicaret insolentiam barbari eludentis ipsos, quia pennas non haberent. *Se autem proxima nocte effecturum, ut crederet Macedones etiam volare. Trecentos*, inquit, *pernicissimos juvenes ex suis quisque copiis perducite ad me, qui per calles & pene invias rupes domi pecora agere consueverint.*

XL. Illi præstantes & levitate corporum, & ardore animorum strenue adducunt: quos intuens rex, *Vobiscum*, inquit, *ô juvenes, & mei æquales, urbium invictarum ante munimenta superavi: montium juga perenni nive obruta emensus sum: angustias* [1] *Ciliciæ intravi: Indiæ, sine lassitudine, vim frigoris sum perpessus: & mei documenta vobis dedi, & vestri habeo. Petra, quam videtis, unum aditum habet, quem barbari obsident; cetera negligunt: nullæ vigiliæ sunt, nisi quæ castra nostra spectant: invenietis viam, si solerter rimati fueritis aditus ferentes ad cacumen. NIHIL tam alte natura constituit, quo virtus non possit eniti. Experiendo quæ ceteri desperaverunt, Asiam habemus in potestate. Evadite in cacumen; quod quum ceperitis, candidis velis signum mihi dabitis: ego copiis admotis hostem in nos à vobis convertam. Præmium erit ei qui primus occupaverit verticem,* [2] *talenta decem: uno minus accipiet, qui proximus ei venerit: eademque ad decem homines servabitur proportio. Certum autem habeo vos non tam liberalitatem intueri meam, quam voluntatem.* His animis regem audierunt, ut jam cepisse verticem viderentur. Dimissique ferreos cuneos, quos inter saxa defigerent, validosque funes parabant. Rex circumvectus petram,

INTERPRETATIO.

[a] *Extrema pars* specûs *habet quoque profundos recessus.*

[b] *Subortum est desiderium vincendæ etiam naturæ* loci.

NOTÆ.

3. *Cophan.*] Arriano *Cophenes*, l. 3.

1. *Ciliciæ.*] Lib. 3. c. 10. & 16. *Indiæ.*] Supra cap. 33. 9. & l. 8. c. 32. *Mei docum.*] meæ fortitudinis specimina vobis dedi, vestræ quoque à vobis accepi.

2. *Talenta decem.*] De talentis l. 3. c. 35. *Proportio.*] Sic rescribendum fuit, cum vulgatum *portio* ad rem non esset. Duodecim talenta omnium primo promissa scribit Arrianus; ultimo Daricos trecentos.

qua minime asper ac præruptus aditus videbatur; secunda vigilia, quod bene verteret, ingredi jubet.

XLI. Illi alimentis in biduum sumptis, gladiis modo atque hastis armati subire cœperunt. Ac primo pedibus ingressi sunt: deinde ut in prærupta perventum est, alii manibus eminentia saxa complexi levavere semet; alii adjectis funium laqueis evasere; quum cuneos inter saxa defigerent, [1] queis gradus sub inde insisterent. Diem inter metum laboremque consumpserunt. Per aspera enixis duriora restabant, & crescere altitudo petræ videbatur. [a] Illa vero miserabilis erat facies, quum ii, quos instabilis gradus fefellerat, ex præcipiti devolverentur: mox eadem in se patienda alieni casus ostendebat exemplum. Per has tamen difficultates enituntur in verticem montis, omnes fatigatione continuati laboris affecti; quidam multati parte membrorum: pariterque eos & nox & somnus oppressit. Stratis passim corporibus in inviis & in asperis saxorum, periculi instantis obliti in lucem quieverunt: tandemque velut ex alto sopore excitati, occultas subjectasque ipsis valles rimantes, ignari in qua parte petræ tanta vis hostium condita esset: fumum specus infra se ipsos evolutum notaverunt. Ex quo intellectum est, illam hostium latebram esse. Itaque hastis imposuere, quod convenerat signum: totoque è numero duos & XXX in ascensu interiisse cognoscunt. Rex non cupidine magis potiundi loci, [b] quam vicem eorum, quos ad tam manifestum periculum miserat, solicitus; toto die cacumina montis intuens restitit: noctu demum, quum obscuritas conspectum oculorum ademisset, ad curandum corpus recessit.

XLII. Postero die nondum satis clara luce primus vela', signum capti verticis, conspexit. Sed ne falleretur acies, dubitare cogebat varietas cœli; nunc internitente lucis fulgore, nunc condito. Verum ut liquidior lux apparuit cœlo, dubitatio exempta est: vocatumque Cophan, per quem barbarorum animos tentaverat, mittit ad eos; qui moneret, nunc saltem salubrius consilium inirent: sin autem fiducia loci perseverarent, ostendi à tergo jussit, qui ceperant verticem. Cophas admissus suadere cœpit Arimazi, petram traderet, gratiam regis initurus, si tantas res molientem in unius rupis obsidione hærere non coegisset. Ille ferocius superbiusque quam antea lo-

INTERPRETATIO.

[a] *Erat autem triste illud spectaculum, cum, &c.*

[b] *Quam de illorum sorte anxius.*

NOTA.

1. *Queis gradus.*] Non damno aliorum lectionem, *quum cuneis inter saxa defigerent gradus* (id est, velut scalas) *subinde, queis insisterent.* Sed nec video cur necesse sit vulgatam loco movere. Cur enim minus bene Curtius dixerit *gradus insisterent*; quam Virgilius Æneid. II. v. 574. *Vestigia institerat*; id est, posuerat?

quutus, abire Cophan jubet. At is prehensum manu barbarum rogat, ut secum extra specum prodeat: quo impetrato, juvenes in cacumine ostendit; ejusque superbiæ haud immerito illudens, pennas ait habere milites Alexandri. Jamque è Macedonum castris signorum concentus, & totius exercitus clamor audiebatur. Ea res, sicut pleraque belli vana & inania, barbaros ad deditionem traxit: quippe occupati metu, paucitatem eorum qui à tergo erant, æstimare non poterant. Itaque Cophan (nam trepidantes reliquerat) strenue revocant; & cum eo XXX principes mittunt, qui petram tradant; &, ut incolumibus abire liceat, paciscantur. Ille quamquam verebatur ne conspecta juvenum paucitate deturbarent eos barbari; tamen & fortunæ suæ confisus, & Arimazi superbiæ infensus, nullam se conditionem deditionis accipere respondit. Arimazes desperatis magis quam perditis rebus, cum propinquis nobilissimisque gentis suæ descendit in castra: quos omnes verberibus affectos sub ipsis radicibus petræ crucibus jussit affigi. Multitudo deditiorum incolis novarum urbium cum pecunia capta dono data est: Artabazus in petræ regionisque, quæ apposita esset ei, tutela relictus.

Q. CURTII,
DE REBUS GESTIS
ALEXANDRI MAGNI
REGIS MACEDONUM,
LIBER OCTAVUS.

LEXANDER majore fama, quam gloria in ditionem redacta petra; quum propter vagum hostem spargendæ [1] manus essent, in tres partes divisit exercitum. Hephæstionem uni, Cœnon alteri duces dederat: ipse ceteris præerat. Sed non eadem mens omnibus barbaris fuit: armis quidam subacti, plures ante certamen imperata fecerunt: quibus eorum qui in defectione perseveraverant, urbes agrosque jussit attribui. At exules Bactriani cum DCCC equitibus Massagetarum, proximos vicos vastaverunt. Ad quos coercendos Attinas regionis ejus præfectus CCC equites insidiarum, [2] quæ parabantur, ignarus eduxit. Namque hostis in sylvis, quæ erant forte campo junctæ, armatum militem condidit; paucis propellentibus pecora, ut improvidum ad insidias præda perduceret. Itaque incomposito agmine, solutisque ordinibus, Attinas prædabundus sequebatur; quem prætergressum sylvam, qui in ea consederant, ex improviso adorti, cum omnibus interemerunt. Celeriter ad Craterum hujus cladis fama perlata est; qui cum omni equitatu supervenit: & Massagetæ quidem jam refugerant, [3] Dahæ mille op-

NOTÆ.

1. *Manus.*] Copiæ, militum agmina. *Manus* ut & *manipuli* militum ab eo dicta videntur, quod essent collecti, fasciculi instar quem manu complectitur: ut nos quoque Gallice dicimus, *une poignée de gens*. Sæpe tamen *manus* pro quantavis multitudine accipitur.

2. *Quæ parabantur.*] Non ab istis quos aggressum ibat Attinas, sed ab ipso Spitamene insidiæ paratæ sunt, revertenti cum præda quam populabundis illis Massagetis eripuerat. Ita Arrianus.

3. *Dahæ mille.*] De Dahis apud eundem nulla hic mentio: ex Massagetis centum quinquaginta cæsos tantum numerat.

pressi sunt: quorum clade totius regionis finita defectio. Alexander quoque Sogdianis rursus subactis, Maracanda repetit.

II. Ibi [1] Berdes, quem ad Scythas super Bosphorum colentes miserat, cum legatis gentis occurrit. Phratraphernes quoque, qui [2] Chorasmiis præerat, [3] Massagetis & Dahis regionum confinio adjunctus; miserat, qui facturum imperata pollicerentur. [4] Scythæ petebant, *Ut regis sui filiam matrimonio sibi jungeret: si dedignaretur affinitatem, principes Macedonum cum primoribus suæ gentis connubio coire pateretur. Ipsum quoque regem venturum ad eum* pollicebantur. Utraque legatione benigne audita, Hephæstionem & Artabazum opperiens stativa habuit: quibus adjunctis in regionem, quæ appellatur [5] *Bazaria*, pervenit. Barbaræ opulentiæ in illis locis, haud ulla sunt majora indicia, quam magnis nemoribus saltibusque nobilium ferarum greges clausi. Spatiosas ad hoc eligunt sylvas, crebris perennium aquarum fontibus amœnas: muris nemora cingun-

NOTÆ.

1. *Berdes, quem.*] Supra, l. 7. c. 24. *Phrataphernes.*] Hunc, ni fallor, Arrianus *Pharamanem* vocat, Chorasmenorum regem; & cum equitibus M D ad Alexandrum venisse tradit.

2. *Chorasmiis.*] Sic vocantur etiam Dionysio Perieg. v. 746. Plinio l. 6. Ptolemæo l. 6. c. 12. Straboni sunt *Chorasmusini*; Arriano *Chorasmeni*. Sed quum ab aliis omnibus circa Oxum fluvium non procul mari Caspio ponantur, vanum est quod apud Arrianum Pharæmanes ille prædicasse fertur, regionem suam Colchis & Amazonibus esse finitimam. Hæc porro gens est quæ sæculo Christi XIII. patriis sedibus à Tartaris pulsa in Syriam usque penetravit; ubi à Sultano Ægypti pretio conducta, Francos in Palæstina fudit, ac Christi sepulchrum evertit sub annum 1244. Vincentius Bellovac. l. 29. & 31.

3. *Massagetis & Dahis.*] *Plerique Nomadum qui à Caspio mari incipiunt* (ortum versus) *Dahæ appellantur*, inquit Strabo l. 11. p. 511. *Ad sinistram in Caspium mare* (ab Oriente) *intranti offeruntur.... post solitudo est; sequitur Hyrcania, &c.* Idem pag. 508. Nec dissentit Ptolemæus, apud quem in Margiana collocantur, quæ inter Oxum & Hyrcaniam media sita est. His quoque finitimi *Massagetæ*, non illi quibuscum ultra Jaxartem pugnasse Alexandrum vidimus l. 7. c. 33. sed horum colonia. Quod in aliis quoque Scytharum populis frequenter observavimus, diversissimis sæpe locis unius nominis colonias reperiri. Et sunt qui Massagetas quoque Albanos vocent, quorum regio ad Boreale Caspii litus cis Volgam fluvium jacebat.

4. *Scythæ.*] Qui super Bosphorum erant, ut modo dixerat; vel qui Europam incolebant, ut scribit Arrianus. Sed utrumque, opinor, falsum & per adulationem fictum à Macedonibus res Alexandri in majus extollentibus. Certe qui in Europa circa Euxinum Bosphorumque degebant Scythæ, non ita pridem Zopyrionem Alexandri prætorem Ponto præfectum, à quo temere lacessiti fuerant; cum eoque triginta millium exercitum internecione deleverant, si Justino fides lib. 12 c. 2. Crediderim igitur Sogdianis vicinum aliquem Scytharum regulum fuisse, quem Macedones totius Scythicæ gentis regem aut putarunt esse, aut mentiti sunt.

5. *Bazaria.*] Apud Diodorum in summario capitum (nam hæc in ipso libro pars intercidit) *Basista* numero multitudinis appellatur hæc sive urbs sive regio: quæ ubi sita fuerit, affirmare non licet, nisi quod Sogdianæ partem, aut finitimam certe fuisse apparet.

tur,

tur, turresque habent venantium receptacula. Quatuor continuis [6] ætatibus intactum saltum fuisse constabat: quem Alexander cum toto exercitu ingressus agitari undique feras jussit. Inter quas quum leo magnitudinis raræ ipsum regem invasurus incurreret; forte Lysimachus, qui [7] postea regnavit, proximus Alexandro, venabulum objicere feræ cœperat. Quo rex repulso, & abire jusso, adjecit, *Tam à semet uno, quam à Lysimacho, leonem interfici posse.* Lysimachus enim quondam quum venaretur in Syria, occiderat eximiæ magnitudinis feram solus: sed lævo humero usque ad ossa laceratus ad ultimum periculi pervenerat. Id ipsum exprobrans ei rex, fortius quam loquutus est, fecit: nam feram non excepit modo, sed etiam uno vulnere occidit. [8] Fabulam, quæ objectum leoni à rege Lysimachum temere vulgavit, ab eo casu, quem supra diximus, ortam esse crediderim. Ceterum Macedones [a] quanquam prospero eventu defunctus erat Alexander; tamen scivere gentis suæ more, ne pedes venaretur, aut sine delectis principum amicorumque. Ille IV millibus ferarum dejectis, in eodem saltu cum toto exercitu epulatus est.

III. Inde Maracanda reditum est: acceptaque ætatis excusatione ab Artabazo, [1] provinciam ejus destinat Clito. Hic erat, qui

INTERPRETATIO.

[a] *Etsi felicem exitum habuerat* venationis, *tamen decreverunt &c.*

NOTÆ.

6. *Ætatibus.*] Veteres Græci ætatem 30. annis definierunt, ut est apud Porphyrium in quæst. Homer. & Eustathium ad Homer. Iliad A. 251. ubi Nestori tres ætates tribuuntur. Eadem videtur esse Plutarchi sententia in Catone Majore. Herodotus in Euterpe tres ætates centum annis circumscribit. Similis est computatio Clementis Alex. Strom. lib. 1. Herodiani 3. 26. Alio quoque modo à Græcis accipi posse *γενεὰν ætatem*, infra visuri sumus ad cap. 21. pro spatio temporis scilicet quo singuli reges imperant. At Latini *tres ætates* Homeri, *tria secula*, hoc est, 300. annos interpretantur. Ovid. Metam. 12.

——Vixi
Annos bis centũ; nunc tertia vivitur ætas.

Propertius l. 2. Eleg. 13.

Nestoris est visus post tria secla cinis.

Tibullus l. 4. ad Mess. Juvenalis Sat. 10. v. 246. Lucianus quoque in Macrobiis. Ita fere Raderus & Freinshemius. Videri potest Lindembrogius in Censorini cap. 17. Quonam potissimum sensu *ætas* hic intelligenda sit, tuum esto, Lector, judicium: neque enim quidquam satis tuto affirmari posse constabit ex iis quoque quæ dicturi sumus ad cap. 21.

7. *Postea regnavit.*] In Thracia, & aliquandiu in Macedonia. Vide Justin. l. 15. & seqq. Diodorum l. 18. 19.

8. *Fabulam.*] Pro vera historia habuerunt Pausanias, l. 1. Seneca de ira lib. 3. & de Clementia lib. 1. Plinius l. 8. c. 16. Justinus l. 15. Valerius Max. l. 9. c. 3. idque firmari aiunt nummis Lysimachi ipsius, qui reperiuntur apud Lazium pag. 447. *Objectum.*] Pausanias in eandem cum leone caveam includi jussum ab Alexandro scribit; sed cum ab eo feram exanimatam intellexisset, virtutem ejus admiratum esse.

1. *Provinciam.*] Bactrianam, cum Arimazis petra & apposita regione, &c. Provincia Romanis dicebatur regio quam armis subactam, Romano jure Romanisque præfectis ac magistratibus administrabant: unde etiam Provinciæ Gallicæ nomen hodieque manet, *la Provence.* Vide sis Manut. lib. de leg. Rom.

[2] apud Granicum amnem nudo capite regem dimicantem clypeo suo texit; & Rhosacis manum capiti regis imminentem gladio amputavit: vetus Philippi miles, multisque bellicis operibus clarus. Hellanice (quæ Alexandrum educaverat) soror ejus, haud secus quam mater à rege diligebatur. Ob has causas [3] validissimam imperii partem fidei ejus, tutelæque commisit. Jamque iter parare in posterum jussus, solemni & tempestivo adhibetur convivio. In quo rex quum multo incaluisset mero; immodicus æstimator sui, celebrare quæ gesserat, cœpit; [a] gravis etiam eorum auribus, qui sentiebant vera memorari. Silentium tamen habuere seniores, donec Philippi res orsus obterere, [4] *Nobilem apud Chæroneam victoriam sui operis fuisse* jactavit; *ademptamque sibi malignitate & invidia patris tantæ rei gloriam. Illum quidem* [5] *seditione inter Macedones milites, & Græcos mercenarios orta, debilitatum vulnere quod in ea consternatione acceperat, jacuisse; non alias quam simulatione mortis tutiorem: se corpus ejus protexisse clypeo suo, ruentesque in illum sua manu occisos. Quæ patrem nunquam æquo animo esse confessum; invitum filio debentem salutem suam. Itaque post expeditionem, quam sine eo fecisset ipse* [6] *in Illyrios, victorem scripsisse se patri fusos fugatosque hostes: nec adfuisse unquam Philippum. Laude dignos esse, non qui* [7] *Samothracum* [8] *initia viserent, quum Asiam uri vastarique oporteret; sed eos, qui magnitudine rerum fidem antecessissent.*

INTERPRETATIO.

[a] *Molestus iis ipsis qui sciebant vera esse quæ dicebat.*

NOTÆ.

2. *Apud Granicum.*] Rei gestæ narrationem habes Supplem. l. 2. c. 5. Arriano *Rhœsaces* vocatur quem noster *Rhosacem* appellat; nec isti, sed Spithridati ejus fratri, manum à Clito amputatam refert.

3. *Validissimam.*] Id quidem conjicere licet cum ex crebris defectionibus, tum ex diuturno ac periculoso bello quod in Bactrianis Sogdianisque subigendis Alexandrum plus uno anno tenuit.

4. *Apud Chæroneam.*] Supplem. l. 1. c. 8. *Chæronea* urbs Bœotiæ, Plutarchi patria.

5. *Seditione.*] Cum è Scythia victor per Triballos rediret. Supplem. l. 1. c. 5.

6. *Illyrios.*] De Illyriis l. 3. c. 24. Ceterum quæ sit hæc Alexandri expeditio in Illyrios, quove tempore suscepta, nusquam legitur. Nam illa in Medaros ab eo facta huc non pertinet, quæ obsidente adhuc Byzantium Philippo contigit: cum ista Curtii post solutam obsidionem, post Scythicum bellum, &c. referatur.

7. *Samothracum.*] *Samothracia* vel *Samothrace* Ægæi maris insula, Thraciæ ad meridiem vicina, Hebri fluminis ostiis objecta. Sic appellatam aiunt, cum antea *Samos* diceretur, vel quia Thraciæ adjacet, vel quia incolis partim è Samo, partim è Thracia commigrantibus habitata est. Et necesse fuit aliqua ratione distingui ab aliis duabus ejusdem nominis insulis, quarum altera in Icario mari, juxta Ioniæ litus, proprie simpliciterque *Samos* appellata est: altera prope Epirum, *Cephalenia* postea nomen habuit. Vide Ortelium.

8. *Initia.*] Mysteria veteres *initia* vocarunt; idque nomen Samothracum mysteriis quasi proprium mansit. Jasioni cuidam ab Jove tradita putabantur: tam

IV. Hæc & his similia læti audiere juvenes : ingrata senioribus erant, maxime propter Philippum, sub quo diutius vixerant. Tum Clitus, ne ipse quidem satis sobrius, ad eos qui infra ipsum [1] cubabant, conversus, [2] Euripidis retulit carmen; ita ut sonus magis, quam sermo exaudiri posset à rege. Quo significabatur, *Male instituisse Græcos, quod trophæis, regum duntaxat nomina inscriberentur :* [a] *alieno enim sanguine partam gloriam intercipi.* Itaque rex quum suspicaretur malignius habitum esse sermonem, percontari proximos cœpit, quid ex Clito audissent. Et illis ad silentium obstinatis, Clitus paulatim majore voce Philippi acta bellaque in Græcia gesta commemorat, omnia præsentibus præferens. Hinc inter juniores senesque orta contentio est. Et rex velut patienter audiret, queis Clitus obterebat laudes ejus, ingentem iram conceperat. Ceterum quum animo videretur imperaturus, si finem procaciter orto sermoni Clitus imponeret; nihil eo remittente magis exasperabatur.

V. Jamque Clitus etiam Parmenionem defendere audebat, & Philippi de Atheniensibus [1] victoriam Thebarum præferebat excidio; [a] non vino modo, sed etiam animi prava contentione provectus. Ad ultimum, *Si moriendum*, inquit, *est pro te, Clitus est primus: at quum victoriæ arbitrium agis, præcipuum ferunt præmium, qui procacissime patris tui memoriæ illudunt. Sogdianam regionem mihi attribuis,* [2] *toties rebellem; & non modo indomitam, sed quæ ne subigi quidem possit: mittor ad feras bestias,* [b] *præcipitia ingenia sortitas. Sed quæ ad me pertinent, transeo. Philippi milites spernis; oblitus, nisi hic* [3] *Atharias*

INTERPRETATIO.

[a] *Quoniam* reges *vindicant sibi gloriam quæsitam aliorum cruore.*

[a] *Non solum ebrietate, verum etiam improba ingenii pervicacia abreptus.*

[b] *Quæ ferocem indolem* à natura *acceperunt.*

NOTÆ.

taque erat templi in quo celebrabantur, religio, tantæ divitiæ, ut ex eo Cilices piratæ decem aliquando talentorum millia abstulerint; si Eustathio credimus ad Dionys. Perieg. v. 874. His se mysteriis initiari Philippus curaverat; quo nomine ab Alexandro carpitur : sive quod opportunum rei gerendæ tempus inanis religio abstulisset, sive quod ea ætate hæc otiosus egisset, qua maximas ipse res in Asia gesserat.

1. *Cubabant.*] Accumbebant in lectis cœnatoriis pro temporis illius more.

2. *Euripidis.*] Nobilis fuit tragœdiarum scriptor, illo ipso die natus quo Xerxes ad Salaminem à Themistocle victus est, Olymp. LXXV. an. 1. Plures edidit tragœdias, quarum novemdecim supersunt. Vixit ad annum Olymp. XCIII. secundum, quo pariter mortuus est ejus æmulus Sophocles. De mortis genere utriusque multa Salianus ad hunc annum. *Carmen* quod Clitus retulit, ex ejus Andromache sumptum est, v. 693.

Οἴ μοι, καθ' Ἑλλάδα, &c.

Hei mihi! quam malus mos est in Græcia, &c.

1. *Victoriam.*] Ad Chæroneam. *Thebarum.*] Quas ipse Alexander everterat. Suppl. l. 1. c. 13.

2. *Toties.*] Ter jam rebellaverat, ut ex Diodoro constat in Summario capitum l. 17.

3. *Atharias.*] Hunc eundem Curtius l. 5. c. 7. *Adarchiam* appellavit : utro loco rectius, parum liquet. De ipsa re habes in Suppl. l. 2. c. 10. & apud Diodorum lib. 17.

senex juniores pugnam detrectantes revocasset, adhuc nos circa Halicarnassum hæsuros fuisse. Quo modo ergo Asiam etiam cum istis junioribus subjecisti? Verum est, ut opinor, quod [4] *avunculum tuum in Italia dixisse constat: Ipsum* [5] *in viros incidisse, te in feminas.* Nihil ex omnibus inconsulte ac temere actis regem magis moverat, quam Parmenionis cum honore mentio illata. Dolorem tamen rex pressit, contentus jussisse ut convivio excederet. Nec quidquam aliud adjecit, quam, *Forsitan eum, si diutius loquutus foret, exprobraturum sibi fuisse vitam à semetipso datam: hoc enim superbe sæpe jactasse.* Atque illum cunctantem adhuc surgere, qui proximi ei cubuerant, injectis manibus jurgantes monentesque conabantur abducere. Clitus quum abstraheretur, ad pristinam violentiam ira quoque adjecta, *Suo* [6] *pectore tergum illius esse defensum; nunc postquam tanti meriti præteriit tempus, etiam memoriam invisam esse* proclamat. [7] Attali quoque cædem objiciebat: & ad ultimum Jovis, quem patrem sibi Alexander assereret, oraculum eludens; veriora se regi, quam patrem ejus respondisse dicebat.

VI. Jam tantum iræ conceperat rex, [a] quantum vix sobrius ferre potuisset. Enimvero mero sensibus victis, ex lecto repente prosiluit. Attoniti amici ne positis quidem, sed abjectis poculis consurgunt; in eventum rei, quam tanto impetu acturus esset, intenti. Alexander rapta lancea ex manibus armigeri, Clitum adhuc eadem linguæ inintemperantia furentem percutere conatus, à Ptolemæo & Perdicca inhibetur. medium complexi & obluctari perseverantem morabantur: Lysimachus, & Leonnatus etiam lanceam abstulerant. Ille militum fidem implorans, *Comprehendi se à proximis amicorum, quod Dario nuper accidisset,* exclamat; *signumque tuba dari, ut ad regiam armati coirent,* jubet. Tum vero Ptolemæus & Perdiccas genibus advoluti orant, *Ne in tam præcipiti ira perseveret,* [b] *spatiumque potius ani-*

INTERPRETATIO.

[a] *Tantam iracundiam sentiebat, ut eam difficile moderari potuisset, etiam non ebrius.*

[b] *Tempus iræ suæ* mitigandæ *concedat.*

NOTÆ.

4. *Avunculum.*] Alexandrum Epirotarum regem, Olympiadis fratrem, qui Cleopatram ipsius Alexandri sororem duxerat. Hic auditis quæ noster in Asia gesserat, æmulatione gloriæ incensus, ambiguis quoque deceptus oraculis in Italiam trajecit; quasi Occidentem universum domiturus: sed à Brutiis, Lucanisque victus occubuit. Vide Livium l. 8. Justin. lib. 12. c. 2. sed lege infra l. 10. c. 5.

5. *In viros.*] Hostes sibi fortissimos Italos, tibi ignavissimos obtigisse Asianos.

6. *Pectore tergum.*] Contumeliose dictum, quasi fugientem Alexandrum ipse objectu sui pectoris defenderit; quod procul à vero aberat. Supplem. l. 2. c. 5.

7. *Attali.*] De quo nonnulla diximus l. 6. c. 27. Plura Supplem. lib. 1. c. 9. Hunc Alexandri jussu Parmenio & Hecatæus in Asia necarunt. Supplem. l. 1. c. 10.

mo det: omnia postero die justius exequuturum. Sed clausæ erant aures, obstrepente ira. Itaque impotens animi percurrit in regiæ vestibulum; & vigili excubanti hasta ablata, constitit in aditu, quo necesse erat iis qui simul cœnaverant egredi. Abierant ceteri, Clitus ultimus sine lumine exibat. Quem rex, quisnam esset, interrogat. Eminebat etiam in voce, sceleris quod parabat, atrocitas: & ille jam non suæ, sed regis iræ memor, Clitum esse, & de convivio exire respondit. Hæc dicentis latus hasta transfixit, morientisque sanguine aspersus, [1] *I nunc*, inquit, *ad Philippum, & Parmenionem, & Attalum.*

VII. Male humanis ingeniis natura consuluit; quod plerumque non futura, sed transacta perpendimus. Quippe rex postquam ita mente decesserat; etiam ebrietate discussa, [a] magnitudinem facinoris sera æstimatione perspexit. [1] Videbat tunc immodica libertate abusum, sed alioqui egregium bello virum; & nisi erubesceret fateri, servatorem sui; occisum. Detestabile carnificis ministerium occupaverat rex: verborum licentiam, quæ vino poterat imputari, nefanda cæde ultus. Manabat toto vestibulo cruor [2] paulo ante convivæ: vigiles attoniti & stupentibus similes procul stabant: [b] liberioremque pœnitentiam solitudo exciebat. Ergo hastam ex corpore jacentis evulsam retorsit in semet: jamque admoverat pectori, quum advolant vigiles, & repugnanti è manibus extorquent; allevatumque in tabernaculum deferunt. Ille humi prostraverat corpus; gemitu ejulatuque miserabili tota personante regia. Laniare deinde os unguibus, & circumstantes rogare, ne se tanto dedecori superstitem esse paterentur. In has preces tota nox exacta est. [c] Scrutantemque num ira deorum ad tantum nefas actus esset, subit anniversarium sacrificium Libero patri non esse redditum statuto tempore: [3] itaque inter vinum & epulas cæde commissa, iram dei fuisse manifestam.

VIII. Ceterum magis eo movebatur, quod omnium amicorum animos videbat attonitos: neminem cum ipso sociare sermonem postea ausurum; vivendum esse in solitudine velut feræ bestiæ, terrenti

INTERPRETATIO.

[a] *Jam* nimis *sera consideratione agnovit facti* sui *indignitatem.*

[b] *Solitudo* regiæ *opportuniorem pœnitendi locum* ei *dabat.*

[c] *Dum cogitat an non Deorum vindicta impulsus fuisset ad tam grave facinus, venit* in mentem &c.

NOTÆ.

1. *I nunc.*] Simile illud Neoptolemi ad Priamum, Æneid. 2. v. 547. quo forte respexit Curtius:

Referes ergo hæc, & nuncius ibis
Pelidæ genitori, &c.

1. *Videbat.*] Clitum à se occisum, quem loquendi licentia longius quidem abstulerat; sed alioqui &c.

2. *Paulo ante.*] Ejus qui paulo ante regis ipsius convivio interfuerat.

3. *Itaque.*] Iræ Bacchi causam affert Plutarchus, quod Thebas illius patriam evertisset.

alias, alias timenti. Prima deinde luce tabernaculo corpus, sicut adhuc cruentum erat, jussit inferri. Quo posito ante ipsum, lacrymis obortis, *Hanc*, inquit, [1] *nutrici meæ gratiam retuli, cujus duo filii apud Miletum pro mea gloria occubuere mortem: hic frater unicum orbitatis solatium, à me inter epulas occisus est. Quo nunc se conferet misera? Omnibus ejus unus supersum, quem solum æquis oculis videre non poterit.* [a] *Et ego servatorum meorum* [2] *latro, revertar in patriam; ut ne dextram quidem nutrici, sine memoria calamitatis ejus offerre possim?* Et cum finis lacrymis querelisque non fieret, jussu amicorum corpus ablatum est. Rex triduum jacuit inclusus. Quem ut armigeri corporisque custodes ad moriendum obstinatum esse cognoverunt, universi in tabernaculum irrumpunt; diuque precibus ipsorum reluctatum ægre vicerunt, ut cibum caperet: quoque minus cædis puderet, jure interfectum Clitum Macedones decernunt; sepultura quoque prohibituri, ni rex humari jussisset. Igitur decem diebus, maxime ad confirmandum pudorem, apud Maracanda consumptis; cum parte exercitus Hephæstionem in regionem Bactrianam misit, commeatus in hyemem paraturum. [3] Quam Clito autem destinaverat provinciam, Amyntæ dedit. Ipse [4] Xenippa pervenit.

IX. Scythiæ confinis est regio, habitaturque pluribus ac frequentibus vicis: quia ubertas terræ non indigenas modo detinet, sed etiam advenas invitat. Bactrianorum exulum, qui ab Alexandro defecerant, receptaculum fuerat: sed postquam regem adventare compertum est; pulsi ab incolis duo millia fere & ducenti congregantur. Omnes equites erant, etiam in pace latrociniis assueti: tum ferocia ingenia non bellum modo, sed etiam veniæ desperatio efferaverat. Itaque ex improviso adorti Amyntam prætorem Alexandri, diu anceps prœlium fecerant. Ad ultimum DCC suorum amissis, quorum CCC hostis cœpit; dedere terga victoribus, haud sane inulti: quippe LXXX Macedonum interfecerunt, præterque eos CCC & L saucii facti sunt. Veniam tamen etiam post alteram defectionem impetra-

INTERPRETATIO.

[a] *Ego interfector* eorum *à quibus servatus sum.*

NOTÆ.

1. *Nutrici.*] Hellanicæ, Cliti sorori. *Miletum.*] Urbem Joniæ; lib. 4. c. 6.

2. *Latro.*] Sicarius, percussor. Antiquis *latrones* dicti sunt satellites mercede conducti; quasi *laterones*, inquit Varro, quoniam latera principum tegerent. Sed quia *latrones* quoque vocantur prædones, grassatoresque &c. propterea Festus ab eo dictos voluit, quod *à latere* adoriantur: vel *à latendo*, quod ex latebris in viatores erumpant. Denique quod hi plerumque percussores sint, *latro* dicitur quisquis per vim & injuriam trucidat.

3. *Quam Clito.*] Dimissam ab Artabazo; supra cap. 3. *Amyntæ.*] Nicolai filio, inquit Arrianus.

4. *Xenippa.*] Græcum nomen est utique à Macedonibus impositum; sed cui demum regioni, incertum est, cum alius nemo meminerit; nisi quod Sogdianæ partem esse suspicari licet.

verunt. His in fidem acceptis in regionem, quam [1] Naura appellant, rex cum toto exercitu venit. Satrapes erat [2] Sysimithres duobus ex sua matre filiis genitis: quippe apud eos parentibus stupro coire cum liberis fas est. Duobus millibus armatis popularibus, fauces regionis, [a] qua in arctissimum cogitur, valido munimento sepserant. Præterfluebat torrens amnis; à tergo petra claudebat: hanc manu perviam incolæ fecerant. Sed aditus specus accipit lucem; interiora nisi illato lumine obscura sunt: perpetuus cuniculus iter præbet in campos, ignotum nisi indigenis. At Alexander quanquam angustias naturali situ munitas ac validas, manu barbari tuebantur; tamen arietibus admotis munimenta, quæ manu adjuncta erant, concussit; fundisque & sagittis propugnantium plerosque dejecit: quos ubi dispersos fugavit, ruinas munimentorum supergressus ad petram admovit exercitum.

X. Ceterum interveniebat fluvius coeuntibus aquis ex superiore fastigio in vallem; magnique operis videbatur tam vastam voraginem explere. Cædi tamen arbores & saxa congeri jussit: ingensque barbaros pavor rudes ad talia opera concusserat, excitatam molem subito cernentes. Itaque rex ad deditionem metu posse compelli ratus, Oxartem misit nationis ejusdem, sed ditionis suę; qui suaderet duci, ut traderet petram. Interim ad augendam formidinem, & turres admovebantur, & excussa tormentis tela emicabant. Itaque verticem petræ [a] omni alio præsidio damnato petiverunt. At Oxartes trepidum diffidentemque rebus suis Sysimithrem cœpit hortari, *Ut fidem, quam vim Macedonum mallet experiri; neu moraretur festinationem victoris exercitus, in Indiam tendentis: cui quisquis semet offerret, in suum caput alienam cladem esse versurum.* Et ipse quidem Sysimithres deditionem annuebat: ceterum mater eademque conjux morituram se ante denuncians, quam in ullius veniret potestatem; barbari animum ad honestiora quam tutiora converterat: pudebatque libertatis majus esse apud feminas, quam apud viros, pretium. Itaque dimisso internuncio pacis, obsidionem ferre decreverat. Sed quum hostis vires suasque pensaret; rursus muliebris

INTERPRETATIO.

[a] *Ubi in angustissimum* spatium *coarctatur*. [a] *Nullis aliis munimentis confisi.*

NOTÆ.

1. *Naura.*] Nec hujus regionis nomen, circa Bactrianam quidem Sogdianamve, apud alium ullum reperitur. *Naura* enim, cujus est mentio in Periplo maris Erythræi, urbs erat & promuntorium Indiæ intra Gangem in Limyrica provincia. *Nautaca* vero Arriani & Diodori huc pertinere non videntur, cum ille Sysimithris petram in *Paratacis*, non apud Nautaca, constituat; iste expeditionem in Nautacas eandem faciat, quam inferius, alio licet nomine, descripsit Curtius, cap. 14. Sysimithræ petram, adeoque regionem *Naura*, in Bactrianis collocat Strabo lib. 11.

2. *Sysimithres.*] Chorienem Arrianus vocat; apud quem *Chorienis rupes* vocatur, quæ Curtio *Sysimithris petra*.

consilii, quod præceps magis quam necessarium esse credebat, pœnitere eum cœpit. Revocatoque strenue Oxarte, futurum se in regis potestate respondit; unum precatus, ne voluntatem & consilium matris suæ proderet, quo facilius venia illi quoque impetraretur. Præmissum igitur Oxartem, cum matre liberisque & totius cognationis grege sequebatur: ne expectato quidem fidei pignore quod Oxartes promiserat.

XI. Rex equite præmisso, qui reverti eos juberet, opperirique præsentiam ipsius, supervenit; & victimis Minervæ ac victoriæ cæsis imperium Sysimithri restituit; spe majoris etiam provinciæ facta, si cum fide amicitiam ipsius coluisset. Duos illi juvenes patre tradente, secum militaturos sequi jussit: relicta deinde phalange, ad subigendos qui defecerant, cum equite processit. Arduum & impeditum saxis iter primo utcumque tolerabant; mox equorum non ungulis modo attritis, sed corporibus etiam fatigatis, sequi plerique non poterant: & rarius subinde agmen fiebat; pudorem, ut fere fit, immodico labore vincente. Rex tamen subinde equos mutans, sine intermissione fugientes insequebatur. Nobiles juvenes comitari eum soliti defecerant præter Philippum. [1] Lysimachi erat frater, tum primum adultus; &, quod facile appareret, indolis raræ. Is pedes, incredibile dictu, [2] per D stadia vectum regem comitatus est, sæpe equum suum offerente Lysimacho; nec tamen ut digrederetur à rege effici potuit, quum lorica indutus arma gestaret. Idem quum perventum esset in saltum, in quo se barbari abdiderant, nobilem edidit pugnam; regemque cominus cum hoste dimicantem protexit. Sed postquam barbari in fugam effusi deseruere sylvas; animus, qui in ardore pugnæ corpus sustentaverat, liquit: subitoque ex omnibus membris profuso sudore, arboris proximæ stipiti se applicuit. Deinde ne illo quidem adminiculo sustinente, manibus regis exceptus est; inter quas collapsus extinguitur. Mœstum regem alius haud levis dolor excepit. Erigyius inter claros duces fuerat; quem extinctum esse paulo antequam reverteretur in castra, cognovit. Utriusque funus omni apparatu atque honore celebratum est.

XII. [1] Dahas deinde statuerat petere; ibi namque Spitamenem esse cognoverat. Sed hanc quoque expeditionem, ut pleraque alia, fortuna indulgendo ei numquam fatigata, [a] pro absente

INTERPRETATIO.

[a] *Loco* ipsius *absentis confecit.*

NOTÆ.

1. *Lysimachi.*] Ejus qui postea regnavit: supra, cap. 2.

2. *D stadia.*] Sexaginta duo milliaria & quadringentos passus.

1. *Dahas.*] Ubi Dahæ habitarent, diximus ad cap. 2. *Ibi.*] Strabo l. 11. ad Chorasmusinos sive Chorasmios confugisse Spitamenem tradit; potest utrumque verum esse.

transegit

[2] transegit. Spitamenes uxoris immodico amore flagrabat: quam ægre fugam, & nova subinde exilia tolerantem, in omne discrimen comitem trahebat. Illa malis fatigata identidem muliebres adhibere blanditias, ut tandem fugam sisteret; victorisque Alexandri clementiam expertus, placaret quem effugere non posset. Tres adulti erant liberi ex eo geniti, quos quum pectori patris admovisset, ut saltem eorum misereri vellet, orabat: & quo efficaciores essent preces, haud procul erat Alexander. Ille se prodi, non moneri ratus, & formæ profecto fiducia cupere eam quamprimum dedi Alexandro; acinacem strinxit, percussurus uxorem, nisi prohibitus esset fratrum ejus occursu. Ceterum abire conspectu jubet; addito metu mortis, si se oculis ejus obtulisset: & ad desiderium levandum noctes inter pellices agere cœpit. Sed penitus hærens amor fastidio præsentium accensus est. Itaque rursus uni ei deditus, orare non destitit, ut tali consilio abstineret, pateretur que sortem quamcumque eis fortuna fecisset: sibi mortem deditione esse leviorem. At illa purgare se, quod quæ utilia esse censebat, muliebriter forsitan, sed fida tamen mente suasisset: de cetero futuram in viri potestate.

XIII. Spitamenes simulato captus obsequio, de die convivium apparari jubet; vinoque & epulis gravis semisomnus in cubiculum fertur. Quem ut alto & gravi somno sopitum esse sensit uxor; gladium, quem veste occultaverat, stringit; caputque ejus abscissum, cruore respersa, servo suo conscio facinoris tradit. Eodem comitante, sicut erat cruenta veste, in Macedonum castra pervenit; nunciarique Alexandro jubet, esse [a] quæ ex ipsa deberet cognoscere. Ille protinus barbaram jussit admitti: quam ut aspersam cruore conspexit, ratus ad deplorandam contumeliam venisse; dicere quæ vellet, jubet. At illa servum, quem stare in vestibulo jusserat, introduci desideravit: qui quia caput Spitamenis veste tectum habebat, suspectus; scrutantibus, quid oculeret, ostendit. Confuderat oris exanguis notas pallor; nec quis esset, nosci satis poterat. Ergo rex certior factus humanum caput afferre eum, tabernaculo excessit; percontatusque quid rei sit, illo profitente cognoscit. Variæ hinc cogitationes invicem animum diversa agitantem commoverant. Meritum ingens in semet esse credebat, quod transfuga & proditor, tantis rebus, si vixisset, injecturus moram, interfectus esset: contra, facinus ingens

INTERPRETATIO.

[a] Aliquid *esse quod ab ea doceri* ipsum *oporteret*.

NOTA.

2. *Transegit.*] Idipsum quoque refert Arrianus; sed à Scythis fugæ comitibus & interfectum esse, & missum ad Alexandrum ejus caput auctor est; uxoris mentionem fecit nullam.

averſabatur; quum optime meritum de ipſa, communium parentem liberorum, per inſidias interemiſſet. [b] Vicit tamen gratiam meriti, ſceleris atrocitas; denunciarique juſſit, ut excederet caſtris: [c] neu licentiæ barbaræ exemplar in Græcorum mores, & mitia ingenia transferret. Dahæ Spitamenis cæde comperta, Dataphernem defectionis ejus participem, vinctum Alexandro ſeque dedunt. Ille maxima præſentium curarum parte liberatus, convertit animum ad vindicandas injurias eorum, quibus à prætoribus ſuis avare ac ſuperbe imperabatur. Ergo Phratapherni [1] Hyrcaniam & Mardos cum Tapuris tradidit; mandavitque, ut Phradatem, cui ſuccedebat, ad ſe in cuſtodiam mitteret. Arſani [2] Drancarum præfecto ſubſtitutus eſt Staſanor: Arſaces in Mediam miſſus, ut Oxydates inde diſcederet: Babylonia, mortuo Mazæo, Deditameni ſubjecta eſt.

XIV. His compoſitis tertio menſe ex hibernis movit exercitum; regionem, quæ[1] *Gabaza* appellatur, aditurus. Primus dies quietum iter præbuit: proximus ei nondum quidem procelloſus & triſtis, obſcurior tamen priſtino, [2] non ſine minis creſcentis mali præteriit: tertio ab omni parte cœli emicare fulgura; & nunc internitente luce, nunc condita, non oculos modo meantis exercitus, ſed etiam animos terrere cœperunt. Erat prope continuus cœli fragor, & paſſim cadentium fulminum ſpecies viſebatur: attonitiſque auribus ſtupens agmen, nec progredi, nec conſiſtere audebat. Tum repente imber grandinem incutiens torrentis modo effunditur. Ac primo quidem armis ſuis tecti exceperant: ſed jam nec retinere arma lubricæ & rigentes manus poterant, nec ipſi deſtinare, in quam regionem

INTERPRETATIO.

[b] *Sceleris* ejus *gravitas vicit meritum beneficii.*

[c] *Ne barbaricæ perfidiæ exemplo humaniores Græcorum animos ac mores inficeret.*

NOTÆ.

1. *Hyrcaniam.*] Hyrcania l. 6. c. 8. Mardi, ibidem, cap. 11. Tapuri, cap. 9. *Phradatem.*] Alias *Autophradatem*, ibidem. *Cui ſuccedebat.*] Solos huic Mardos atque Tapuros fuiſſe commiſſos meminerat l. 6. c. 9. & 12. Hyrcaniæ Menapim præfectum eſſe dixerat lib. 6. c. 9. Mardis ſolum ac Tapuris prætorem extitiſſe Phradatem indicat quoque Arrianus eadem narrans l. 4.

2. *Drancarum.*] Iidem l. 6. c. 18. *Drangæ* vocantur. *Arſaces.*] Atropatem Arrianus ait fuiſſe, de quo l. 5. c. 23. *Oxydates.*] Apud eundem corrupte, ut puto, *Exodates.*] *Deditameni.*] Eidem *Stamenes* vocatur.

1. *Gabaza.*] Videri poteſt illud eſſe Arriani *Gabas*; niſi quod oppidum, non regionem, vocat. Sed forte unum & urbi & circumjectæ regioni nomen fuerit. Eſt apud eundem quoque *Gaza* in Sogdianis, quod non multum abludit. Ut ut eſt, eandem, ut ſupra diximus, expeditionem in *Nautacas* vocat Diodorus, quam Curtius in *Gabaza* hic appellat; ut ex rerum eventu conſtat.

2. *Non ſine minis.*] Ex variis variorum lectionibus conſtitui quoque poſſet hæc pericope; *non ſine minis creſcentis mali; ſine damno præteriit.*

obverterent corpora; quum undique tempeſtatis violentia major, quam vitabatur, occurreret. Ergo ordinibus ſolutis per totum ſaltum errabundum agmen ferebatur: multique prius metu, quam labore defatigati, proſtraverant humi corpora; quanquam imbrem vis frigoris concreto gelu aſtrinxerat. Alii ſe ſtipitibus arborum admoverant: id plurimis & adminiculum & ſuffugium erat. Nec fallebat ipſos morti locum eligere, cum immobiles vitalis calor linqueret: ſed grata erat pigritia corporum fatigatis; nec recuſabant extingui quieſcendo. Quippe [a] non vehemens modo, ſed etiam pertinax vis mali inſiſtebat; lucemque, naturale ſolatium, præter tempeſtatem haud diſparem nocti, [b] ſylvarum quoque umbra ſuppreſſerat.

XV. Rex unus tanti mali patiens circumire milites, contrahere diſperſos, allevare proſtratos, oſtendere procul evolutum ex tuguriis fumum; hortarique ut proxima quæque ſuffugia occuparent. Nec ulla res magis ſaluti fuit, [a] quam quod multiplicato labore ſufficientem malis, quibus ipſi ceſſerant, regem deſerere erubeſcebant. Ceterum efficacior in adverſis neceſſitas, quam ratio, frigoris remedium invenit: dolabris enim ſylvas ſternere aggreſſi, paſſim acervos ſtrueſque accenderunt. Continenti incendio ardere crederes ſaltum, & vix inter flammas agminibus relictum locum. Hic calor ſtupentia membra commovit: paulatimque [b] ſpiritus, quem continuerat rigor, meare libere cœpit. Excepere alios tecta barbarorum; [c] quæ in ultimo ſaltu abdita, neceſſitas inveſtigaverat: alios caſtra; quæ in humido quidem, ſed jam cœli miteſcente ſævitia, locaverunt. Mille militum atque lixarum calonumque [d] peſtis illa conſumpſit. Memoriæ proditum eſt, quoſdam applicatos arborum truncis, & non ſolum viventibus, ſed & inter ſe colloquentibus ſimiles eſſe conſpectos; [e] durante adhuc habitu, in quo mors quemque deprehenderat. Forte Macedo gregarius miles ſeque & arma ſuſtentans, tandem in caſtra pervenerat. Quo viſo rex, quanquam ipſe tunc maxime admoto igne refovebat artus, ex ſella ſua exiluit; torpentemque militem, & vix compotem mentis, demptis armis in ſua ſede juſſit conſidere. Ille diu nec ubi acquieſceret, nec à quo eſſet exceptus, agnovit: tandem recepto calore vitali, ut regiam ſedem regemque vidit, territus ſurgit: quem intuens Alexander, *Ecquid intelligis miles*, inquit, *quanto meliore ſorte, quam Perſæ ſub rege*

INTERPRETATIO.

[a] *Non tantum violentus, ſed etiam diuturnus impetus procellæ durabat.*

[b] Diei *lumen opacitas arborum etiam occultabat.*

[a] *Quam quod eos pudebat à rege diſcedere*, quem videbant *non frangi incommodis*, quamvis *labor augeretur.*

[b] *Spiritus* animales, *quos frigus torpefecerat, commeare* per membra *cœperunt nullo obice.*

[c] *Quæ*, licet *occulta* eſſent *in extrema ſylvæ ora, neceſſitas quærere docuerat.*

[d] *Illud frigus enecavit.*

[e] *Nondum mutato ſtatu* corporis.

vivatis? Illis enim in sella regis consedisse capitale foret; tibi saluti fuit. Postero die convocatis amicis copiarumque ducibus, pronunciari jussit ipsum omnia, quæ amissa essent, redditurum: & [f] promisso fides extitit. Nam Sysimithres multa jumenta, & camelorum duo millia adduxit, pecoraque & armenta: quæ distributa pariter militem & damno & fame liberaverunt. Rex gratiam sibi relatam à Sysimithre præfatus, sex dierum cocta cibaria ferre milites jussit, [1] Saças petens. Totam hanc regionem [2] depopulatus, XXX millia pecorum ex præda Sysimithri dono dat.

XVI. Inde pervenit in regionem, cui *Cohortanus* satrapes nobilis præerat, qui se regis potestati fideique permisit. Ille imperio ei reddito, haud amplius quam ut duo ex tribus filiis secum militarent, exegit. Satrapes etiam eum, qui penes ipsum relinquebatur, [1] tradit. * * * Barbara opulentia convivium, quo regem accipiebat, instruxerat. Id quum multa comitate celebraret, introduci XXX nobiles virgines jussit. Inter quas erat filia ipsius *Roxane* nomine, eximia corporis specie, & [a] decore habitus in barbaris raro. Quæ quanquam inter electas processerat, omnium tamen oculos convertit in se; maxime regis, minus jam cupiditatibus suis imperantis inter obsequia fortunæ, [b] contra quam non satis cauta mortalitas est. Itaque ille, qui uxorem Darii, qui duas filias virgines, quibus forma præter Roxanen comparari nulla poterat, haud alio animo quam parentis aspexerat; tunc in amorem virgunculæ, si regiæ stirpi comparetur, ignobilis ita effusus est, ut diceret, [c] *Ad stabiliendum regnum pertinere, Persas & Macedones connubio jungi: hoc uno modo & pudorem victis, & superbiam victoribus detrahi posse.* [2] *Achillem quoque, à quo genus ipse deduceret, cum captiva coisse:* [d] *ne inferri nefas arbitrarentur,*

INTERPRETATIO.

[f] *Promisso veritas non defuit.*

[a] *Et statura elegantia inter barbaros insueta.*

[b] *A cujus* blanditiis *hominum natura parum sibi cavet.*

[c] *Ad imperium firmandum necessarium esse.*

[d] *Ac ne existimarent stuprum* à se *afferri* Roxanæ.

NOTÆ.

1. *Sacas.*] De Sacis eorumque regione, lib. 7. c. 36. Hac iter erat ex Bactrianis & Sogdianis in Indiam.

2. *Depopulatus.*] Cur hoc autem? quum missos ab his legatos qui gentis obsequia offerrent, tam benigne exceptos remisisset adjuncto comite Excipino; l. 7. c. 36.

1. *Tradit.* ***] Lacunam hic aliquam intercedere optime, ni fallor, animadvertit Rubenius, Elector. 1. 29. apud Freinshemium. Ex ipsa enim serie narrationis, si integra foret, sequitur Roxanen Cohortani esse filiam: cum Oxartis eam fuisse non reliqui modo scriptores, sed etiam Curtius ipse apertissime l. 10. c. 10. testatus sit. Deest igitur initium narrationis hujus, de reditu, ut opinor, Alexandri in Bactrianos. Has enim nuptias in Bactriana celebratas apud ipsam Sysimithris petram Strabo testis est l. 11. Tum injecta erat Oxartæ mentio atque convivii; ad quem referenda sunt illa verba, *ipsius filia Roxane.*

2. *Achillem, à quo.*] Vide l. 4. c. 26. *Cum captiva.*] Cum Hippodamia quæ

ita matrimonii jure velle jungi. Inſperato gaudio lætus pater ſermonem ejus excepit: & rex medio cupiditatis ardore juſſit afferri patrio more panem. Hoc erat apud Macedones ſanctiſſimum coeuntium pignus: quem diviſum gladio, uterque libabat. Credo eos [e] qui gentis mores condiderunt, parco & parabili victu oſtendere voluiſſe [f] jungentibus opes, quantulo contenti eſſe deberent. Hoc modo rex Aſiæ & Europæ introductam inter convivales ludos matrimonio ſibi adjunxit: è captiva geniturus, qui victoribus imperaret. Pudebat amicos ſuper vinum & epulas ſocerum ex deditis eſſe electum: ſed poſt Cliti cædem libertate ſublata; [g] vultu, qui maxime ſervit, aſſentiebantur.

XVII. Ceterum Indiam, & inde Oceanum petiturus, ne quid à tergo, quod deſtinata impedire poſſet, moveretur; ex omnibus provinciis XXX millia juniorum legi juſſit, & ad ſe armata perduci: obſides ſimul habiturus, & milites. Craterum autem ad perſequendos [1] Hauſtanem & Catenem, qui ab ipſo defecerant, miſit: quorum Hauſtanes captus eſt; Catenes in prœlio occiſus. Polyſperchon quoque regionem, quæ [2] *Bubacene* appellatur, in ditionem redegit. Itaque omnibus compoſitis cogitationes in bellum Indicum vertit. Dives regio habebatur; non auro modo, ſed gemmis quoque margaritiſque, [a] ad luxum magis quam ad magnificentiam, exculta. Clypei militares auro & ebore fulgere dicebantur. Itaque [b] necubi vinceretur, cum ceteris præſtaret, ſcutis [3] argenteas laminas, equis frænos aureos addidit; loricas quoque alias auro, alias argento adornavit. CXX millia armatorum erant; quæ regem ad id bellum ſequebantur. Jamque omnibus præparatis, ratus quod olim prava mente

INTERPRETATIO.

[e] *Qui* Macedonici *populi conſuetudines ſanxerunt.*

[f] *Illis qui fortunas conſociabant* per matrimonium.

[g] *Aſſenſum* ſimulabant *vultu qui facillime* ad arbitrium *fingitur.*

[a] *Non tantum ad ſplendorem, ſed etiam ad luxum.*

NOTÆ.

à Briſe patre, Briſeïdis nomen accepit. Hanc expugnata Lyrneſſo urbe Troadis Achilles captivam abduxit, & matrimonio deinde ſibi junxit; non, ut plerique putant, pro pellice habuit. Huc reſpexit Alexander ſcilicet cum adjecit, *ita matrimonii jure velle jungi.* Neque enim exemplum ab Achille ſumeret, niſi hic quoque Briſeïdem connubii jure ſibi devinxiſſet.

1. *Hauſtanem & Catenem.*] Catenes, ſive Catanes, ut vocat Arrianus, primum Spitamenis in Beſſo tradendo, paulo poſt in defectione ſocius fuerat, lib. 7. c. 22. & 25. De Hauſtane nihil alibi legimus.

2. *Bubacene.*] Uni Curtio nota regio eſt; quam merito putes cum Freinshemio pro *Paratacene* poſitam eſſe: nam ex Arriano ſcimus Craterum adjuncto Polyſperchonte aliiſque ducibus, adverſus Hauſtanem & Catenem miſſum in Paratacenen, quam etiam utique ſubegerunt. De Paratacene autem lege quæ dicta ſunt l. 5. c. 34.

3. *Argenteas.*] Hinc Argyraſpidum nomen inditum militibus, ex *ἄργυρος argentum*, & *ἀσπὶς clypeus.*

conceperat, tunc esse maturum; quonam modo cœlestes honores usurparet, cœpit agitare. Jovis filium non dici tantum se, sed etiam credi volebat; tanquam perinde animis imperare posset, ac linguis. Itaque more Persarum Macedonas venerabundos ipsum salutare prosternentes humi corpora jussit. Non deerat talia concupiscenti perniciosa adulatio, perpetuum malum regum, quorum opes sæpius assentatio, quam hostis evertit. Nec Macedonum hæc erat culpa (nemo enim illorum [c] quidquam ex patrio more labare sustinuit) sed Græcorum, qui professionem honestarum artium malis corruperant moribus.

XVIII. Agis quidam Argivus pessimorum carminum [a] post [1] Chœrilum conditor, & [2] ex Sicilia Cleo: hic quidem non ingenii solum, sed etiam nationis vitio adulator: & cetera urbium suarum purgamenta, quæ propinquis etiam, maximorumque exercituum ducibus à rege præferebantur. Hi tum cœlum illi aperiebant, Herculemque & [3] Patrem Liberum, & cum Polluce Castorem novo numini cessuros esse jactabant. Igitur festo die omni opulentia convivium exornari jubet; cui non Macedones modo & Græci principes amicorum, sed etiam nobiles adhiberentur. Cum quibus quum discubuisset rex, paulisper epulatus convivio egreditur. [4] Cleo sicut præparaverat, sermonem cum admiratione laudum ejus instituit: merita deinde percensuit, quibus uno modo referri gratia posset, si quem intelligerent Deum esse, confiterentur; exigua thuris impensa tanta beneficia pensaturi.

INTERPRETATIO.

[b] *Cum jam aliis in rebus superior esset, ne in ullo superaretur* ab Indis, *&c.*

[c] *Aliquid de Macedonica consuetudine immutari passus est.*

[a] *Si Chœrilum excipias.*

NOTÆ.

1. *Post Chœrilum.*] Chœrili duo fuere, quorum prior, poëta nobilis, annis plus centum & viginti ante Alexandrum floruit: alter ipsum regem in expeditione Asiatica secutus, tanquam poëtarum insulsissimus celebratur. Lege Gyraldum Dial. 3. de Poëtis, & qui ejus sententiam contra alios propugnavit, Heinsium de Satyr. Horat. lib. 2.

2. *Sicilia.*] Notissima Mediterranei maris insula, triquetra forma; Italiæ, ut ferunt, quondam juncta: nunc modico ab ea freto divulsa est, cui vulgare nomen est, *le Fare de Messine.* Erant in Sicilia multæ Græcorum coloniæ, patria utentes lingua, sed non parum corrupta; quam Siculam Dialectum vocarunt.

3. *Patrem Lib.*] Bacchum, ut alias diximus. *Polluce Castorem.*] Ambo Ledæ filii; sed hic ex Tyndaro ejus viro Oebaliæ rege, adeoque mortalis; ille ex Jove immortalis. Qui tamen fratris amore ductus ab Jove potestatem impetravit partiendæ cum illo immortalitatis, ut alternis morerentur ac viverent. Quid his fabulis subsit, ex mythologis petendum Natali Comite, Gyraldo, aliisque. Multa quoque ab his fortiter gesta feruntur, quæ adulatores isti præ Alexandri rebus contemnenda jactabant; quanquam fortasse non immerito. *Cessuros.*] Locum quem in cœlo tenerent, Alexandro cessuros esse.

4. *Cleo.*] Anaxarchum Sophistam sermonis hujus auctorem facit Arrianus, non Cleonem.

Persas quidem non pie solum, sed etiam prudenter reges suos inter deos colere: majestatem enim imperii salutis esse tutelam. Nec Herculem quidem & Patrem Liberum prius[5] *dicatos deos, quam vicissent secum viventium invidiam: tantumdem quoque posteros credere quantum præsens ætas spopondisset. Quod si ceteri dubitent; semetipsum, quum rex inisset convivium, prostraturum humi corpus: debere idem facere ceteros, & imprimis sapientia præditos: ab illis enim cultus in regem esse prodendum exemplum.*

XIX. Haud [a] perplexe in Callisthenem dirigebatur oratio. Gravitas viri & prompta libertas invisa erat regi, quasi solus Macedonas paratos ad tale obsequium moraretur. Is tum silentio facto unum illum intuentibus ceteris; *Si rex*, inquit, *sermoni tuo adfuisset,* [b] *nullius profecto vox responsuri tibi desideraretur: ipse enim peteret, ne in peregrinos ritus degenerare se cogeres, neu rebus felicissime gestis invidiam tali adulatione contraheres. Sed quoniam abest, ego tibi pro illo respondeo: NULLUM esse eumdem & diuturnum & præcocem fructum; cœlestesque honores non dare te regi,* [1] *sed auferre. Intervallo enim opus est, ut credatur deus; semperque hanc gratiam magnis viris posteri reddunt. Ego autem* [c] *seram immortalitatem precor regi; ut vita diuturna sit, & æterna majestas.* [d] *Hominem consequitur aliquando, numquam comitatur divinitas. Herculem modo & Patrem Liberum consecratæ immortalitatis exempla referebas. Credisne illos unius convivii decreto deos factos?* [e] *prius ab oculis mortalium amolita natura est, quam in cœlum fama perveheret. Scilicet ego & tu, Cleo, deos facimus! à nobis divinitatis suæ auctoritatem accepturus est rex! potentiam tuam experiri libet: fac aliquem regem, si deum potes facere: facilius est imperium dare, quam cœlum.* [f] *Dii propitii sine invidia, quæ Cleo dixit, audierint; eodemque cursu, quo fluxere res, ire patiantur: nostris moribus velint nos esse contentos. Non pudet patriæ;* [g] *nec desidero, ad quem modum rex mihi colendus sit à victis discere: quos equidem VICTORES esse confiteor, si ab illis leges queis vivamus, accipimus.*

INTERPRETATIO.

[a] *Non obscure Callisthenem* ille *sermo spectabat.*

[b] *Nullius* nostrum *oratione opus esset qui responderet tibi.*

[c] *Regem opto sero in Deos recipi.*

[d] *Humanæ* vitæ *quandoque succedit divinitas.*

[e] Illos *ab hominum conspectu mors abstulit, ante quam, &c.*

[f] Utinam *faventes Dii sine ira audierint, &c.*

[g] *Nec doceri cupio à Persis quatenus regem venerari debeam.*

NOTÆ.

5. *Dicatos.*] Consecratos & in Deorum numerum adscriptos; quæ vocatur ἀποθέωσις.

1. *Sed auferre.*] Quia viventi adhuc divinos honores offerre, adulationis speciem habet; oblatos accipere, intolerandæ ambitionis est: utraque offensi hominum animi ne mortuo quidem illos decernendos putabunt.

XX. Æquis auribus Callisthenes veluti vindex publicæ libertatis audiebatur: expresserat non assensionem modo, sed etiam vocem; seniorum præcipue, quibus gravis erat inveterati moris externa mutatio. Nec quidquam eorum, [a] quæ invicem jactata erant, rex ignorabat; quum [b] post [1] aulæam, quæ lectos obduxerat, staret. Igitur ad Agin & Cleonem misit, ut sermone finito barbaros tantum, quum intrasset, procumbere suo more paterentur: & paulo post, quasi potiora quædam egisset, convivium repetit. Quem venerantibus Persis; Polysperchon qui cubabat super regem, unum ex iis mento contingentem humum, per ludibrium cœpit hortari, ut vehementius id quateret ad terram: [c] elicuitque iram Alexandri, quam olim animo capere non poterat. Itaque rex, *Tu autem*, inquit, *non veneraberis me? An tibi uni digni videmur esse ludibrio?* Ille, *Nec regem ludibrio, nec se contemptu dignum esse*, respondit. Tum detractum eum lecto rex præcipitat in terram: & quum is pronus corruisset; *Videsne*, inquit, *idem te fecisse, quod in alio paulo ante ridebas?* Et tradi eo in custodiam jusso convivium solvit. Polysperchonti quidem postea castigato diu, ignovit; in Callisthenem olim contumaciæ suspectum pervicacioris iræ fuit: cujus explendæ matura obvenit occasio.

XXI. [1] Mos erat, ut supra dictum est, principibus Macedonum adultos liberos regibus tradere, [a] ad munia haud multum servilibus ministeriis abhorrentia. Excubabant servatis noctium vicibus proximi foribus ædis, in qua rex acquiescebat: per hos pellices introducebantur alio aditu, quam quem armati obsidebant. Iidem acceptos ab agasonibus equos quum rex ascensurus esset, admovebant; comitabanturque, & venantem, & in prœliis: omnibus artibus studiorum liberalium exculti. Præcipuus honor habebatur, quod licebat sedentibus vesci cum rege; castigandi verberibus eos nullius potestas præter ipsum erat. Hæc cohors velut seminarium ducum præfectorumque apud Macedonas fuit: [b] [2] hinc habuere posteri reges,

INTERPRETATIO.

[a] *Quæ utrimque dicta fuerant.*

[b] *Pone tapetum quod circum lectos cœnatorios prætensum erat.*

[c] *Commovit Alexandri iracundiam, quam* hic etiam *ab antiquo continere nequibat.*

[a] *Ad officia paulum discrepantia propriis servorum obsequiis.*

[b] *Ex horum numero postea reges* illi *facti, quorum successores à Romanis regno exuti sunt multis* post Alexandrum *ætatibus.*

NOTÆ.

1. *Aulæam.*] A Græco αὐλὴ, *aula* dicitur αὐλαία, *aulæa*, & αὐλαῖον, *aulæum*; ac frequentius in plurali *aulæa*, id est, *tapetes*; propterea quod in aulis maxime regum prætendi solerent adornatum.

1. *Mos erat.*] Arrianus l. 4. morem hunc à Philippo Alexandri nostri parente institutum scribit: sed Curtius, adstipulante Valerio Max. l. 3. c. 3. ab antiquissimis Macedonum regibus usurpatum docet cap. 27. *Ut supra*] lib. 5. c. 6.

2. *Hinc habuere.*] Inter hos enim fere post Alexandri mortem, ipsius imperium divisum est, ut habemus l. 10. c. 25.

quorum

quorum ſtirpi [3] poſt multas ætates Romani opes ademerunt. Igitur Hermolaus puer nobilis ex regia cohorte, quum aprum [c] telo [4] occupaſſet, quem rex ferire deſtinaverat; juſſu ejus verberibus affectus eſt: quam ignominiam ægre ferens, deflere apud Soſtratum cœpit. Ex eadem cohorte erat Soſtratus, amore ejus ardens. Qui quum laceratum corpus, in quo deperibat, intueretur, forſitan olim ob aliam quoque cauſam regi infeſtus; juvenem ſua ſponte jam motum data fide acceptaque [5] perpulit, ut occidendi regem conſilium ſecum iniret. Nec puerili impetu rem executi ſunt: quippe ſolerter legerunt, quos in ſocietatem ſceleris adſciſcerent, Nicoſtratum, Antipatrum, [6] Aſclepiodorumque, & Philotam placuit aſſumi: per hos adjecti ſunt Anticles, Elaptonius, & Epimenes.

XXII. Ceterum agendæ rei haud ſane facilis patebat via: opus erat eadem omnes conjuratos nocte excubare, [a] ne ab expertibus conſilii impedirentur: forte autem alius alia nocte excubabat. Itaque in permutandis ſtationum vicibus, ceteroque apparatu exequendæ rei, triginta & duo dies abſumpti ſunt. Aderat nox, qua conjurati excubare debebant; mutua fide læti, cujus documentum tot dies fuerant. Neminem metus ſpeſve mutaverat: tanta omnibus vel in regem ira, vel fides inter ipſos fuit. Stabant igitur ad fores ædis ejus, in qua rex veſcebatur; ut convivio egreſſum in cubiculum deducerent. Sed fortuna iſtius, ſimulque epulantium comitas provexit omnes ad largius vinum; ludi etiam convivales extraxere tempus: nunc lætis conjuratis, quod ſopitum aggreſſuri eſſent; nunc ſolicitis, ne in lucem convivium extraheretur. Quippe alios in ſtationem oportebat prima luce ſuccedere; ipſorum poſt VII dies reditura vice: nec ſperare poterant in illud tempus omnibus duraturam fidem.

INTERPRETATIO.

[c] *Prior* quam Alexander *appetiviſſet jaculo aprum.*

[a] *Ab ignariis conjurationis.*

NOTÆ.

3. *Poſt multas ætates.*] Si *ætates* pro *ſeculis* poſuit, falſus eſt. Omnium enim quæ ab his Macedonibus conſtituta ſunt, maxime diuturnum Lagidarum ſive Ptolemæorum in Ægypto regnum, nondum tria impleverat ſecula, cum ab Auguſto extinctum eſt: cetera ut Macedoniæ, Syriæ &c. multo ante à Romanis occupata. Si Curtium igitur defendere ab errore placuerit, ætatem ſic interpretare, ut apud Græcos γενεὰν, de ſpatio triginta annorum; vel, quod magis placet, de temporis intervallo quo quiſque iſtorum regnum tenuit. Sic enim Diodorus Siculus, Radero teſte, à Carano Macedoniæ regum primo ad Alexandrum M. numerat γενεὰς ἑκκαίδεκα, *ætates ſexdecim:* quod aliter intelligi non poteſt quam de totidem regum ſucceſſionibus.

4. *Occupaſſet.*] Nefas enim erat à quoquam prius feriri belluam, quam rex, ſi vellet, telum conjeciſſet.

5. *Perpulit.*] Impulſum contra ab Hermolao Soſtratum auctor eſt Arrianus.

6. *Aſclepiodorum.*] Idem ſcriptor non Aſclepiodorum, ſed Aſclepiodori filium Antipatrum annumerat: quem ſecutus Aldus legit *Antipatrum Aſclepiodori F.*

Ceterum quum jam lux appeteret, & convivium ſolvitur, & conjurati exceperunt regem; læti occaſionem exequendi ſceleris admotam: quum mulier [b] [1] attonitæ, ut creditum eſt, mentis, converſari in regia ſolita, [c] quia inſtinctu videbatur futura prædicere; non occurrit modo abeunti, ſed etiam ſemet objecit: vultuque & oculis motum præferens animi, ut rediret in convivium monuit. Et ille per ludum, *bene deos ſuadere* reſpondit; revocatiſque amicis, in [2] horam diei ferme ſecundam convivii tempus extraxit.

XXIII. Jam alii ex cohorte in ſtationem ſucceſſerant, ante cubiculi fores excubaturi: adhuc tamen conjurati ſtabant vice officii ſui expleta: adeo pertinax ſpes eſt humanæ [1] mentis, quam ingentes concupiſcentiæ devorant. Rex benignius quam alias alloquutus; diſcedere eos ad curanda corpora, quoniam tota nocte perſtitiſſent, jubet. Data ſunt ſingulis quinquaginta [2] ſeſtertia: collaudatique, quod etiam aliis tradita vice, tamen excubare perſeveraſſent. Illi tanta ſpe deſtituti domos abeunt. Et ceteri quidem expectabant ſtationis ſuæ noctem: Epimenes, ſive comitate regis, qua ipſum inter conjuratos exceperat, repente mutatus; ſive quia cœptis deos obſtare credebat; fratri ſuo Eurylocho, quem antea [a] expertem eſſe conſilii voluerat;

INTERPRETATIO.

[b] *Quæ credita fuit mente capta eſſe.*
[c] *Quia* Deorum *impulſu vaticinari putabatur.*
[a] *Ignarum conſpirationis.*

NOTÆ.

1. *Attonitæ.*] *Attonitus proprie dicitur*, inquit Servius, in Æneid. 3. v. 172. *cui caſus vicini fulminis & ſonitus tonitruum dant ſtuporem.* Fit ab antiquo verbo *attono*, quod apud Ovidium legitur Epiſt. 4. *Numine contactas attonuere ſuo.* Hic vero apud Curtium *attonitæ mentis* idem eſt atque *parum ſanæ*, ſive furore quodam turbatæ: cujuſmodi ferè mulieres erant quæ futura vaticinari credebantur.

2. *Horam ſecundam.*] Cum *horam diei* vocat, nihil dubium eſt quin horas vulgari modo numeret à ſolis exortu ad occaſum. Quæ quidem horæ, ut alias de vigiliis nocturnis diximus, pro varia anni tempeſtate modo longiores erant apud antiquos, modo breviores. De varia horarum apud veteres ratione legi poteſt Raderus ad Martial. Petavius de Doctr. temp. l. 7. c. 1. aliique.

1. *Mentis quam.*] Ut non audeo polliceri germanam eſſe quam ſequimur, lectionem; adeo variæ corruptæque occurrunt: ita affirmare non dubitem vix ullam occurrere meliorem. Quid enim illud eſt, quod ceteri fere amplectuntur, *ſpes eſt, quam humanæ mentes devoraverunt*, aut *devoverunt*? ſpe quidem devoratur aliquid; ſed *ſpem devorari* quis putet à Curtio dictum eſſe? Nec *ſpem devovere* quid ſit, ſatis à quoquam opinor explicari poſſe. Mihi vero ſi quid poſt alios conjicere liberet, dicerem ſcriptum à Curtio, *quam hum. m. ing. concup. foverunt:* ac primum ex *foverunt*, propter affinitatem ſoni factum eſſe *voverunt*, tum *devouerunt*, *devoraverunt*, &c. Sed hæc conjecturis quoque accenſemus.

2. *Seſtertia.*] Romanæ monetæ genus, quo Curtius Romanis ſuis ſcribens uti maluit. *Seſtertium* porro neutro genere, mille continebat *ſeſtertios*; ſeſtertius duos *aſſes* cum dimidio: unde nomen illi factum *ſeſtertius*, pro *ſemiſtertius*, quod tres contineret *aſſes* dempto *ſemiſſe*. Seſtertius quartam denarii Romani partem continebat; *denarius*, ut diximus l. 5.

quid pararetur, aperit. Omnibus Philotæ ſupplicium in oculis erat. Itaque protinus injicit fratri manum, & in regiam pervenit: excitatiſque cuſtodibus corporis, [b] ad ſalutem regis pertinere, quæ afferret, affirmat. Et tempus quo venerant, & vultus haud ſane ſecuri animi index; & mœſtitia è duobus [3] alterius, Ptolemæum ac Leonnatum excubantes ad cubiculi limen, excitaverunt. Itaque apertis foribus & & lumine illato, ſopitum mero ac ſomno excitant regem. Ille paulatim mente collecta, quid afferrent, interrogat. Nec cunctatus Eurylochus, [c] *Non ex toto domum ſuam averſari deos*, dixit, *quia frater ipſius quanquam impium facinus auſus foret; tamen & pœnitentiam ejus ageret*, [d] *& per ſe potiſſimum profiteretur indicium: in eam ipſam noctem, qua decederet, inſidias comparatas fuiſſe: auctores ſceleſti conſilii eſſe, quos minime crederet rex.* Tum Epimenes cuncta ordine, conſciorumque nomina exponit.

XXIV. Calliſthenem non ut participem facinoris nominatum eſſe conſtabat; ſed ſolitum puerorum ſermonibus vituperantium criminantiumque regem faciles aures præbere. Quidam adjiciunt, quum Hermolaus apud eum quoque verberatum ſe à rege quereretur, dixiſſe Calliſthenem: meminiſſe debere eos jam viros eſſe: idque an ad conſolandam [1] patientiam verberum, an ad incitandum juvenum dolorem dictum eſſet, in ambiguo fuiſſe. Rex animi corporiſque ſopore diſcuſſo, quum tanti periculi, quod evaſerat, imago oculis oberraret; Eurylochum L talentis & cujuſdam Tyridatis opulenti bonis donat protinus; fratremque, antequam pro ſalute ejus precaretur, reſtituit. Sceleris autem auctores, interque eos Calliſthenem vinctos aſſervari jubet: quibus in regiam adductis, toto die & nocte proxima, [a] mero ac vigiliis gravis, acquievit. Poſtero autem frequens conſilium adhibuit, cui patres propinquique eorum, de quibus agebatur, intererant, ne de ſua quidem ſalute ſecuri: quippe Macedonum more perire debebant, [b] omnium devotis capitibus, qui ſanguine contigiſſent eos. Rex introduci conjuratos præter Calliſthenem juſſit: at-

INTERPRETATIO.

[b] *Ad regis caput ſpectare quæ nunciabat.*

[c] *Non penitus familiæ ſuæ infenſos eſſe Deos.*

[d] *Ipſe ultro* conjurationis *delatorem ſe offerret.*

[a] *Compotatione & vigiliis gravatus.*

[b] *Cum univerſorum ipſis cognatorum vita proſcripta eſſet.*

NOTÆ.

c. 6, drachmæ Atticæ reſpondet; drachmarum ſex millia, talentum efficiunt. Erant ergo *quinquaginta ſeſtertia* drachmæ quingentæ ſupra duodecim millia: magnum ſane perſeverantiæ præmium.

3. *Alterius.*] Epimenis, qui reus conjurationis cum eſſet, inter ſpem veniæ metumque ſupplicii anxius, fratre pertrahente venerat.

1. *Patientiam.*] Quod tuliſſet verbera, non quod patienter tuliſſet, ut ſatis apertum eſt. *Patientia* enim de eo quoque dicitur qui aliquid perfert, quamvis impatienter.

que quæ agitaverant, sine cunctatione confessi sunt. Increpantibus deinde universis eos; ipse rex, quo suo merito tantum in semet cogitassent facinus, interrogat.

XXV. Stupentibus ceteris, Hermolaus: *Nos vero*, inquit (*quoniam, quasi nescias, quæris*) *occidendi te consilium inivimus, quia non ut ingenuis imperare cœpisti, sed quasi in mancipia dominaris.* Primus ex omnibus pater ipsius Sopolis, parricidam [1] etiam parentis sui clamitans esse, consurgit; & ad os manu objecta, scelere & malis insanientem ultra negat audiendum. Rex inhibito patre dicere Hermolaum jubet, quæ ex magistro didicisset Callisthene: & Hermolaus; *Utor*, inquit, *beneficio tuo, &* [a] *dico quæ nostris malis didici. Quota pars Macedonum sævitiæ tuæ superest? quotusquisque non è vilissimo sanguine?* [2] *Attalus & Philotas, & Parmenio, & Lyncistes Alexander, & Clitus,* [b] *quantum ad hostes pertinet, vivunt; stant in acie, te clypeis suis protegunt, & pro gloria tua, pro victoria vulnera accipiunt: quibus tu egregiam gratiam retulisti.* [3] *Alius mensam tuam sanguine suo aspersit: alius* [c] *ne simplici quidem morte defunctus est: duces exercituum tuorum in equuleum impositi, Persis quos vicerant fuere spectaculo. Parmenio indicta causa trucidatus est, per quem Attalum occideras. Invicem enim miserorum uteris manibus ad expetenda supplicia: & quos paulo ante ministros cædis habuisti, subito ab aliis jubes trucidari.* Obstrepunt subinde cuncti Hermolao: [d] pater supremum strinxerat ferrum, percussurus haud dubie, ni inhibitus esset à rege: quippe Hermolaum dicere jussit, petiitque ut causas supplicii [4] augentem patienter audirent.

XXVI. Ægre ergo coercitis, rursus Hermolaus, *Quam liberaliter*, inquit, *pueris rudibus ad dicendum agere permittis! at vox Callisthenis carcere inclusa est, quia solus potest dicere. Cur enim non producitur, quum etiam confessi audiuntur? nempe quia LIBERAM vocem innocentis audire metuis, ac ne vultum quidem pateris. Atqui nihil eum fecisse contendo: sunt hic, qui mecum* [1] *rem pulcherrimam cogitaverunt:*

INTERPRETATIO.

[a] *Dico quæ nostris calamitatibus edoctus sum.*

[b] *Quandiu cum* solis *hostibus res* illis *fuit, stabant, &c.*

[c] *Non uno supplicio necatus est.*

[d] *Sopolis capulo ensis manum admoverat.*

NOTÆ.

1. *Etiam parentis.*] Quem suo crimine mortis reum efficiebat ex lege Macedonum: lib. 6. cap. 32.

2. *Attalus, Philotas.*] De singulis actum suis locis, lib. 6. c. 31. l. 7. c. 7. l. 8. c. 6.

3. *Alius.*] Clitus: quanquam extra convivii locum, in regiæ vestibulo cæsum vidimus. Sed hoc per ampliationem & ad invidiam dictum.

Simplici morte.] Non una morte. Fit enim mors quasi multiplex tormentis.

4. *Augentem.*] Ista sua in regem maledicentia, quæ cumulum sceleri additura esset.

1. *Rem pulcherrimam.*] Cædem tuam.

Quum.] & tamen à te jampridem morti

nemo est, qui conscium fuisse nobis Callisthenem dicat; quum morti olim destinatus sit à justissimo & patientissimo rege. Hæc ergo sunt Macedonum præmia, quorum ut supervacuo & sordido abuteris sanguine? At tibi XXX millia mulorum [2] *captivum aurum vehunt, quum milites nihil domum præter gratuitas cicatrices relaturi sint. Quæ tamen omnia tolerare potuimus, antequam nos barbaris dederes, & novo more victores* [3] *sub jugum mitteres. Persarum te vestis & disciplina delectat: patrios mores exosus es. Persarum ergo non Macedonum regem occidere voluimus, &* [4] *te transfugam belli jure persequimur. Tu Macedonas voluisti genua tibi ponere, venerarique te ut deum: Tu Philippum patrem aversaris, & si quis deorum* [a] *ante Jovem haberetur, fastidires etiam Jovem. Miraris si liberi homines superbiam tuam ferre non possumus? Quid speramus ex te, quibus aut insontibus moriendum est, aut quod tristius morte est, in servitute vivendum? Tu quidem, si emendari potes, multum mihi debes: ex me enim scire cœpisti, quod ingenui homines ferre non possunt. De cetero parce his, quorum orbam senectutem suppliciis ne oneraveris.* [b] *nos jube duci, ut quod ex tua morte petieramus, consequamur ex nostra.* Hæc Hermolaus.

XXVII. At rex: *Quam falsa sint*, inquit, *quæ iste tradita* [1] *à magistro suo dixit, patientia mea ostendet. Confessum enim ultimum facinus, tamen* [a] *ut vos quoque, non solum ipse, audiretis, expressi; non imprudens, quum permisissem huic* [2] *latroni dicere, usurum eum rabie,*

Interpretatio.

[a] *Jove major putaretur.*
[b] *Impera nos trahi* ad supplicium.
[a] *Effeci ut non ego solus, sed etiam vos auscularetis; quamvis non ignarus essem, si paterer sicarium istum loqui, usurum, &c.*

Notæ.

destinatus est: vel, quamvis jampridem &c. *A justissimo.*] Per ironiam.

2. *Captivum aurum.*] Intellige non modo *signatum aurum* sive pecuniam; cui vehendæ, quantamcunque ceperat, multo sane pauciora jumenta sufficerent: sed etiam quod *factum* dicitur, in vasis, signis &c. lib. 3. c. 35. præter gemmas ceteraque hujus generis pretiosa. Adde quod Hermolaus hyperbole uti potuit ut invidiam regi conflaret.

3. *Sub jugum.*] Jugum de quo sermo est, sic à Livio describitur l. 3. *Tribus hastis jugum fit, humi fixis duabus, superque eas una transversa deligata.* Sub hoc transire victi cogebantur à victoribus; unde *subjugandi* verbum, quod per translationem *vincere*, *domare*, *subigere*, &c. significat. Hoc solum sensu istic accipitur: neque enim usitatum hunc morem Macedonibus tum fuisse legimus: certe suos milites Alexander sub jugum non miserat: sed subjugatos vocat Hermolaus quia Persarum legibus moribusque, tanquam ab illis victi, subdebantur.

4. *Transfugam.*] Quia transiisse in Persarum partes videbatur, quorum se ritibus addixerat.

5. *Parce his.*] Parentibus nostris, atque consanguineis. *Duci.*] Cum de plectendis sontibus agitur, idem est *duci* absolute positum, atque *mitti ad supplicium.* *Quod petieramus.*] Finem servitutis, quem tua morte quæsitum ibamus.

1. *A Magistro.*] Callisthene: ab hoc enim instigatos ad facinus adolescentes credidit, vel credi certe voluit.

2. *Latroni.*] Lege quæ diximus ad cap. 8. hujus libri.

qua compulsus est, ut me, quem parentis loco colere debet, vellet occidere. Nuper quum procacius se in venatione gessisset; more patrio, & ab antiquissimis Macedoniæ regibus usurpato, eum castigari jussi. Hoc & oportet fieri, & ferunt à tutoribus pupilli, à maritis uxores: servis quoque pueros hujus ætatis verberare concedimus. Hæc est sævitia in ipsum mea, quam impia cæde voluit ulcisci. Nam in ceteros, qui mihi permittunt uti ingenio meo, quam mitis sim, non ignoratis; & commemorare supervacuum est. Hermolao parricidarum supplicia non probari, quum eadem ipse meruerit, minime hercule admiror: nam quum Parmenionem & Philotam laudat, suæ servit causæ. Lyncisten vero Alexandrum bis insidiatum capiti meo à duobus indicibus liberavi: 3 *rursus convictum, per biennium tamen distuli; donec vos postularetis, ut tandem debito supplicio scelus lueret.* 4 *Attalum, ante quam rex essem, hostem meo capiti fuisse meministis. Clitus utinam non coegisset me sibi irasci; cujus temerariam linguam probra dicentem mihi & vobis, diutius tuli, quam ille eadem me dicentem tulisset. REGUM ducumque clementia, non in ipsorum modo, sed etiam in illorum, qui parent, ingeniis sita est. Obsequio mitigantur imperia: ubi vero reverentia excessit animis, & summa imis confundimus; vi opus est, ut vim repellamus. Sed* 5 *quid ego mirer istum crudelitatem mihi objecisse, qui avaritiam exprobrare ausus sit? Nolo singulos vestrum excitare, ne invisam liberalitatem meam faciam, si pudori vestro gravem fecero. Totum exercitum aspicite: qui paulo ante nihil præter arma habebat, nunc argenteis cubat lectis; mensas auro onerant; greges servorum ducunt,* [b] *spolia de hostibus sustinere non possunt. At enim Persæ, quos vicimus, in magno honore sunt apud me! Equidem moderationis meæ certissimum indicium est, quod ne victis quidem superbe impero. Veni enim in Asiam, non ut funditus everterem gentes, nec ut dimidiam partem terrarum solitudinem facerem; sed UT ILLOS quoque quos bello subegissem, victoriæ meæ non pœniteret. Itaque militant vobiscum, pro imperio vestro sanguinem fundunt, qui superbe habiti rebellassent. NON EST diuturna possessio,* [c] *in quam gladio inducimur: beneficiorum gratia sempiterna est.*

INTERPRETATIO.

[b] *Exuvias ex hostibus relatas ferre non valent.*

[c] *Quam* solis *armis paramus.*

NOTÆ.

3. *Rursus convictum.*] Si convictus erat, nec remissum supplicium, sed dilatum; cur supra l. 7. c. 1. *Jussus* est *dicere quam toto triennio meditatus erat defensionem? Per biennium*] Persuadent quæ modo retulimus ex l. 7. aut illic *biennio*, aut hic *triennium* scribi oportuisse. Utro autem loco peccatum sit, non facile quis statuerit, cum de tempore non constet quo novas Lyncistes insidias fecerat. Vide loc. cit. *Vos postularetis.*] Apharias ex composito id postulare primus cœpit, reliqui secuti sunt, l. 7. c. 1.

4. *Attalum.*] Supplem. l. 1. c. 9.

5. *Quid ego mirer.*] Adverte quanto artificio, cum accusatus esset crudelitatis & avaritiæ, alteram criminationem ex alterius falsitate infirmet.

[d] *Si habere Asiam, non transire volumus; cum his communicanda est nostra clementia: horum fides stabile & æternum faciet imperium. Et sane plus habemus, quam capimus: insatiabilis autem avaritiæ est, adhuc implere velle, quod jam circumfluit. Verumtamen eorum mores in Macedonas transfundo! In multis enim gentibus esse video, quæ non erubescamus imitari: NEC ALITER tantum imperium apte regi potest, quam ut quædam & tradamus illis, & ab iisdem discamus. Illud pene dignum risu fuit, quod Hermolaus postulabat à me, ut aversarer Jovem cujus oraculo* [6] *agnoscor. An etiam quid dii respondeant, in mea potestate est? Obtulit nomen filii mihi:* [e] *recipere ipsis rebus, quas agimus, haud alienum fuit. Utinam Indi quoque deum esse me credant. FAMA enim bella constant; & sæpe etiam, quod falso creditum est,* [f] *veri vicem obtinuit.* [g] *An me luxuriæ indulgentem putatis arma vestra auro argentoque adornasse?* [7] *Assuetis nihil vilius hac videre materia, volui ostendere, Macedonas invictos ceteris, nec auro quidem vinci. Oculos ergo primum* [8] *eorum sordida omnia & humilia expectantium capiam; & docebo nos non auri aut argenti cupidos, sed orbem terrarum subacturos venisse. Quam gloriam tu parricida intercipere voluisti; & Macedonas, rege adempto, devictis gentibus dedere. At nunc mones me, ut vestris parentibus parcam! Non oportebat quidem vos scire quid de his statuissem, quo tristiores periretis, si qua vobis parentum memoria & cura est: sed* [9] *olim istum morem, occidendi cum scelestis insontes propinquos parentesque, solvi: & profiteor in eodem honore futuros omnes eos, in quo fuerunt. Nam tuum Callisthenem, cui uni vir videris, quia latro es; scio, cur produci velis: ut coram his probra,* [10] *quæ modo in me jecisti, modo audisti, illius quoque ore referantur. Quem si Macedo esset, tecum introduxissem, dignissimum te discipulo magistrum:* [11] *nunc Olynthio non idem juris est.* Post hæc consilium di-

INTERPRETATIO.

[d] *Si Asiam retinere, non percurrere* solum *cupimus, his* gentibus *nostra mansuetudo impertienda est.*

[e] *Non inutile fuit bellis quæ gerimus, ut* illud *acceptarem.*

[f] Parem *veritati vim habuit.*

[g] *An creditis me, ut luxum foverem, ornasse &c.*

NOTÆ.

6. *Agnoscor.*] Tanquam filius; l. 4. c. 31. Credi hoc voluit Alexander, non ipse credidit.

7. *Assuetis.*] Indorum populis, apud quos auro nihil communius, nihil vilius, ostendere volui Macedonas quoque auro non vinci, quibus tam commune; tamquam vile sit, ut auro clypeos ceteraque arma inducant.

8. *[E]orum.*] Indorum oculos qui sordida omnia, nihil opulentum in Macedonum vestibus, armis totoque cultu visuros se esse putant, auri nostri fulgore præstringam, & fateri cogam nos non auri, &c.

9. *Olim.*] *Legem se supplicii conjunctis sontium remittere edixit*, l. 6. c. 32.

10. *Quæ modo.*] Quæ tu apud Callisthenem vicissim de me nunc dicebas, nunc ipsum dicentem audiebas.

11. *Nunc Olynthio.*] Cum Olynthius sit, non Macedo, non hoc illi juris est ut in Macedonum concilium admittatur. *Olynthus urbs* in Macedonia quondam

miſit, tradique damnatos hominibus, qui ex eadem cohorte erant, juſſit. Illi [h] ut fidem ſuam ſævitia regi approbarent, excruciatos necaverunt. Calliſthenes quodque [12] tortus interiit : initi conſilii in caput regis innoxius; ſed haudquaquam aulæ & aſſentantium accommodatus ingenio. Itaque nullius cædes majorem apud Græcos Alexandro excitavit invidiam; quod præditum optimis moribus artibuſque, à quo revocatus ad vitam erat, [i] quum interfecto Clito [13] mori perſeveraret; non tantum occiderit, ſed etiam torſerit, indicta quidem cauſa: quam crudelitatem ſera pœnitentia conſequuta eſt.

XXVIII. Sed [a] ne otium ſerendis rumoribus natum aleret, in Indiam movit; ſemper bello quam poſt victoriam clarior. [1] India tota ferme [2] ſpectat Orientem; minus in latitudinem, quam recta regione, ſpatioſa. [b] Quæ [3] Auſtrum accipiunt, in altius terræ faſti-

INTERPRETATIO.

[h] *Ut ſuam fidelitatem regi oſtenderent crudelitate* in reos.

[i] *Quando ipſe poſt Cliti cædem obſtinate volebat mori.*

[a] *Ne otioſitatem foveret, quæ ſpargendis* ſeditioſis *ſermonibus opportuna eſt.*

[b] *Quæ Meridiem ſpectant, excelſiore terrarum ſitu attolluntur.*

NOTÆ.

nobilis, in peniſula quam Singiticus & Toronaïcus ſinus efficiunt. Eam tamen Thraciæ plerique veterum accenſent, ut & montem Athon, & vicina iis loca; quod hæc quondam omnia Thraces occupaverint.

12. *Tortus interiit.*] Magna ſcriptorum diſſenſio de mortis hujus genere. Ipſi Alexandri comites Ariſtobulus & Ptolemæus apud Arrianum diverſa produnt. Ille vinctum compedibus in exercitu ductum, poſtea morbo interjiſſe; quem Diog. Laertius cum Suida pedicularem ait fuiſſe; iſte tortum ac denique ſuſpendio necatum: Seneca, Suaſor. 1. lancea trajectum: Juſtinus poſt varia tormenta epoto veneno, calamitatis finem quæſiſſe: Philoſtratus à Macedonibus, quod eos vituperaſſet, interfectum &c. Plerique omnes in cavea circumductum ad ſpectaculum ſcripſere.

13. *Mori perſeveraret.*] Supra, c. 8. Ceterum Arrianus ab hoc moriendi conſilio deductũ ſcribit Anaxarchi Sophiſtæ ſermone; Calliſthenis eo loco non meminit.

1. *India.*] Duplex diſtingui ſolet: prima nobis propior, intra *Gangem*: altera remotior, *extra Gangem* dicitur. Ab Occidente Indum habet fluvium (unde nomen *India*), vel ſi magis placet, Perſicum imperium; à Septentrione Parapamiſum, Imaum, Emodum alioſque montes quibus à Sogdiana & Scythia dirimitur: ab Oriente Sinas cum Orientali Oceano: ad Meridem Indico terminatur, quod noſter rubrum mare nuncupat.

2. *Spectat Orientem.*] Ambigue dictum; quid enim eſt *Orientem ſpectare*? non tota, quam Alexander adiit, Aſia ſpectat Orientem, ſi Europæ reſpectu loquimur? non ipſa India Occidentem ſpectat, ſi cum Sinarum regno comparetur? *Minus in latitud.*] Latitudinem, ut apparet, ſtatuit Curtius à Septentrione in Meridiem; ab occaſu in ortum longitudinem metitur. Sed in eo falſum eſſe de India, poſteriores deprehenderunt Geographi.

3. *Auſtrum accipiunt.*] Auſtrum *accipere* eſt Auſtro vento perflari: niſi legere mavis *aſpiciunt. In altius.*] Verè, ſi ingentis utriuſque peninſulæ ratio habeatur, quæ in Meridiem excurrentes perpetuum habent in medio jugum montium. De cetero enim humiliora eſſe conſtat quæ ad Auſtrum vergunt, quum eo univerſa Indiæ flumina concurrant.

gium

gium excedunt; plana sunt cetera, multisque inclytis amnibus [4] Caucaso monte ortis placidum per campos iter præbent: [5] Indus gelidior est quam ceteri: aquas vehit à colore maris [6] haud multum abhorrentes. [7] Ganges amnis ab ortu eximius, ad meridianam regionem decurrit, & [c] magnorum [8] montium juga recto alveo stringit. Inde eum objectæ rupes inclinant [9] ad Orientem: utque rubro mari accipitur, findens ripas, multas arbores cum magna soli parte exsorbet: saxis quoque impeditus, crebro reverberatur. Ubi mollius solum reperit, [d] stagnat, insulasque molitur. [10] Acesines eum auget.

INTERPRETATIO.

[c] *Super altos montes recto cursu labitur.*

[d] *In stagni* morem *quiescit*, ibique *insulas efficit.*

NOTÆ.

4. *Caucaso.*] Parapamiso, ut vidimus, l. 7. c. 12. Nec ab eo tamen solo omnes Indiæ fluvii nascuntur: nisi Caucasi nomine universam illam montium seriem appellat Curtius, quæ inde in ortum excurrit.

5. *Indus.*] Ex Caucaso seu Parapamiso hic oritur, & Arianam ab India dividens multisque auctus fluviis in mare Indicum pluribus ostiis evoluitur: etsi Arrianus & Strabo duorum tantum meminerunt. Hodieque apud illas gentes *Indu* & *Indes* vocitari affirmant. Plura docebit Stuckius in Peripl. Erythr.

6. *Haud multum.*] Sed aliquantum tamen differant oportet, si verum est quod tradit Arrianus aut quisquis est auctor Peripli maris Erythræi, longo admodum spatio in alto mari, antequam regionem attingas, aquam ex illo fluvio candidam occurrere. De maris ipsius Indici colore cap. seq.

7. *Ganges.*] Ex Imao Ptolemæi, quem alii alio nomine appellant, oritur, & in meridiem versus fluit. *Ab ortu eximius.*] legunt alii *ab ortu maximus*, id est, ab ipsa origine; quod Arrianus in Indicis; & Plinius l. 6. c. 18. confirmant.

8. *Montium juga.*] Interpretationem, quam adhibuimus, cum verba ipsa tum aliorum auctoritas scriptorum affirmat. Cur enim diceret *montium juga* fluvio *stringi*, si ad ipsorum solum radices flueret? Stringit autem juga, quia vel super montium jugis, vel non procul, super ipsos tamen montes decurrit. Hoc Strabo & Plinius docent: ille lib. 15. iste lib. 6. cap. 18. Id quoque indicat ipsa vox *inclinant*, qua significare videtur voluisse Curtius sic flecti ejus cursum Orientem versus, ut in decliviora vertatur.

9. *Ad Orientem.*] Reflectitur ergo postmodum ad *Meridiem*; eo enim demum ad mare pervenit. *Utque rubro.*] Nullum hoc loco sensum idoneum orationis efficit illud *utque*: sed quid ejus loco reponendum sit, ægre statui potest. Nam quod Bongarsius voluit *uterque*, quasi de Indo & Gange sermo sit, hoc admitti prohibent quæ sequuntur, *Acesines eum auget*; hæc enim ad alterutrum pertinere solum possunt. Conjiciebam aliquando scribi posse, *vixque rubro mari accipitur. Findens, &c.* ut sensus esset, *eum rupes inclinant ad Orientem ita ut vix tandem ad meridiem reflexus in mare Indicum perveniat.* Legi etiam posset eodem modo, *denique*: sed in neutro, ut verum fatear, possum satis acquiescere. *Ripas findens.*] Hoc accipit Frehinshemius de diversis ejus alveis, in quos divisus Oceano miscetur: neque enim alias apte dici posset *ripas findere*.

10. *Acesines eum.*] Tam constanter omnes libri in Acesine concordant, ut dubitari vix possit erratum esse ipsius Curtii, quod *Acesinem* cum Gange misceri scribat: quum reliqui ferme auctores, atque adeo ipsemet infra Curtius l. 9. c. 10. Indo fluvio excipi testetur. Ait enim Acesinem Hydaspi confundi; Hydaspes autem ipse Indo jungitur, teste Ptolemæo, jam ante Zadadro mistus.

[e] Ganges decursurum in mare intercipit; magnoque motu amnis uterque colliditur: quippe Ganges [f] asperum os influenti objicit; nec repercussæ aquæ cedunt. [11] Dyardenes minus celeber auditu est, quia per ultima Indiæ currit: ceterum non [12] crocodilos modo, uti Nilus, sed etiam delphines ignotasque aliis gentibus belluas alit. Erymanthus crebris flexibus subinde curvatus, [g] ab accolis rigantibus carpitur: ea causa est, cur tenues reliquias jam sine nomine in mare emittat. Multis præter hos amnibus tota regio dividitur, [13] sed ignobilibus, quia [h] non adeo interfluunt.

XXIX. Ceterum [1] quæ propiora sunt mari, aquilones maxime deurunt: ii cohibiti jugis montium ad interiora non penetrant: [a] ita alendis frugibus mitia. Sed adeo in illa plaga mundus [b] statas temporum vices mutat, [2] ut quum alia fervore solis exæstuant, Indiam ni-

INTERPRETATIO.

[e] Eum *Ganges excipit, cum ingressurus esset in pelagus.*

[f] *Difficile ostium ei confluenti facit, nec impulsæ* ejus *undæ locum dant* Acesini.

[g] *Dividitur in plures alveos ab incolis* ut campos *irrigent.*

[h] *Non tantum spatii percurrunt.*

[a] *Inde* fit ut *nutriendis frugibus opportuna sint.*

[b] *Consuetas anni tempestates invertit.*

NOTÆ.

11. *Dyardenes.*] Ignota ceteris scriptoribus flumina *Dyardenes* & qui mox sequitur, *Erymanthus.* Apud Arrianum mentio fit *Ethymandri* fluvii; apud Plinium *Dyriodoris,* quos nescio an Curtius intellexerit.

12. *Crocodilos.*] Animalis genus est, ut vocant, amphibium; nunc in aqua, nunc extra aquam vivens, de quo fuse Plinius l. 28. c. 8. Aldroüandus de quadrup. digit. ovip. l. 1. *Delphines.*] Notissimum piscis nomen; cum res ipsa haud satis nota sit. Censet idem Aldroüandus eum esse quem nos *marinum suem* vocitamus, vulgo *Marsoüin.* Idem enim utraque vox significat. De illius speciebus deque proprietatibus eundem consule Aldroüandum de cetis l. 1. Nec vero putes solum esse Dyardenem ex Indiæ fluminibus qui Crocodilos & Delphines alat: id enim reliquis commune esse docet Arrianus in lib. rerum Indic. Eaque res Alexandro persuasit, ut crederet Nili fontes ab se repertos: cum in Indo, ut scribit Arrianus, vel ut Nearchus apud Strab. 15. in Hydaspe Crocodilos reperisset, quos in solo nasci Nilo fama erat. Vide Arrianum initio lib. 6. *Nilus.*] lib. 4. c. 27.

13. *Sed ignobilibus.*] Tamen Arrianus in lib. rer. Indic. octo supra quinquagenos numerat, eosque navigabiles: Seneca vero apud Plinium sexagenos. Et satis constat recentiorum testimonio plurimos esse qui in magnis censeri debeant.

1. *Quæ propiora sunt.*] Si ad mentem Curtii respexeris, vix est ut ab errore defendi possit. Nam qui fiat ut Septentrionales venti partem Indiæ *mari propiorem,* magisque adeo meridionalem *deurant;* interiorem vero, quæ Septentrioni vicinior est, non attingant? quodsi istam perflare nequeunt, *montium jugis cohibiti;* quomodo ad maritima usque pervadunt? Unam subjicit Freinshemius defensionem, si dicamus *interiora* sumi non pro universa regione mediterranea, sed pro ea tantum quæ montium subjecta radicibus, eorum objectu ab aquilonari vento defenditur, ac solis repercussu fovetur magis. Verum ut hoc ita sit, quemadmodum in reliqua ferme Asia contingere observavimus l. 3. c. 11. certe hanc esse Curtii sententiam nemo persuaserit.

2. *Ut quum alia.*] Hoc quidem de tota India voluit intelligi: quod quam verum sit, ipse viderit. Arrianus libro rer. Indic. affirmat æstate Indiam compluì, indéque amnes intumescere: sed neque id universe verum esse arbitror de pluviis, multo minus de nivibus. *Plaga* idem atque *regio.*

ves obruant: rursusque ubi cetera rigent, illic intolerandus æstus existat: [c] nec cur, ulli se naturæ causa ingessit. Mare certe quo alluitur, ne colore quidem abhorret à ceteris. [3] Ab Erythra rege inditum est nomen: propter quod ignari rubere aquas credunt. Terra lini ferax, inde plerisque sunt vestes. [4] [d] Libri arborum teneri, haud secus quam chartæ, literarum notas capiunt: [5] aves ad imitandum humanæ vocis sonum dociles sunt: animalia inusitata ceteris gentibus, nisi invecta. Eadem terra & [6] rhinocerotas alit,

INTERPRETATIO.

[c] *Nec cuiquam se obtulit ratio quare* id ita fiat.

[d] *Mollis arborum cortex literarum characteres* inscriptos *admittit, quemadmodum charta.*

NOTÆ.

3. *Ab Erythra rege.*] Rubri vel, quod idem est, Erythræi nomen ei proprie convenit, qui illam hodieque retinet, Arabico sinui. Sed veteres appellationem hanc non ad sinum modo Persicum extenderunt, verum etiam ad universum Oceani tractum qui Australe litus Asiæ perluit. Ad hujus causam appellationis quod attinet, multi cum Curtio sentiunt veterum ac recentiorum, non ab ipsa re sed ab *Erythra*, aut *Erythri* cujusdam regis nomine *rubrum* vocari. Quem Isaaci filium Esau viri docti probabiliter putant esse; hic enim patrio vocabulo *Edom* (*rufus*) appellatus est: quod Græci ἐρυθρὸν vocant. Hunc vero ejusque posteros vicina maris Arabici loca tenuisse scimus ex Scriptura. Contraria multorum sententia fuit reipsa rubrum esse istius maris colorem. Sed in hujus ruboris origine assignanda, ingens opinionum varietas. Fuerunt qui vicinas litorum terras rubere dixerint, easque vel undarum appulsu, vel imbrium dilutas eluvionibus mari misceri: verum nihil tale illis locis deprehenditur. Itaque ceteri ferme ruboris causam aliunde quam ex ipsa maris aqua repetendam duxerunt. Alii solem repercussum ex vicinis montibus, alii rubentes arenas aut herbas coralio similes quæ in fundo deprehensæ sunt, transmittere ruboris speciem in aquas parum profundas tradunt. Sed montes quidem ejusmodi nullos esse compertum est. Arenas autem herbasve rubri coloris sub aqua pellucida certis locis repertas etsi credimus viris fide dignis Joa. Barrio, Odoardo Barbosæ, Frencelio apud Becmannum de Orig. ling. Lat. in voce *Erythræum*: haud tamen satis idonea hæc videtur esse talis nomenclaturæ ratio. Alioqui non minus viride albumve dici debuerat, cum variis quoque locis nunc virides, nunc candidi lapilli herbæve occurrant, ut idem testatur Barrius Dec. 2. l. 1. c. 1. Quo pariter argumento refellas eos qui ad certam repercussionem referunt radiorum solarium in aquam incidentium: cum eandem ob rem æque cœruleum, nigrum, viride &c appellari posset, non hoc modo Arabicum, sed aliud quodcumque.

4. *Libri arborum.*] Liber tenuissimus est cortex quem veteres ad usum scribendi certis arboribus detrahebant, & in minutissimas dividebant philyras. Hujusmodi libris compacta volumina *libri* quoque appellati sunt: & quamvis inventa postmodum charta, idem nomen retinuerunt: quod ipsum in *papyri, codicis, voluminis*, aliisque vocibus factum est.

5. *Aves.*] Psittaci sunt de quorum variis generibus habes apud Aldroüandum plurima in Ornithologia l. 11.

6. *Rhinocerotas.*] Rhinoceros feræ genus est ab ipsa re nomen sortitum ῥινόκερως, quasi dicas *naricornis*; quod ei ex naribus cornu repandum promineat magnitudine ac duritie eximium. Ῥὶν autem Græce *narem*, κέρας *cornu* significat. Paulo superius aliud gerit non sane magnum, inquit Pausanias. Huic assidua cum Elephante bella ferunt esse. Vide Aldroüandum, Gesnerum, &c.

[7] non generat. Elephantorum major est vis, quam quos in Africa domitant; & viribus magnitudo respondet. [8] Aurum flumina vehunt, [e] quæ leni modicoque lapsu segnes aquas ducunt. [9] Gemmas margaritasque mare [f] litoribus infundit: neque alia illis major opulentiæ causa est: utique [g] postquam vitiorum commercium vulgavere in exteras gentes. Quippe æstimantur purgamenta æstuantis freti pretio, quod libido constituit. [h] Ingenia hominum, sicut ubique, apud illos locorum quoque situs format. Corpora usque pedes [10] carbaso velant: soleis pedes, capita linteis vinciunt: [11] lapilli ex auribus pendent; brachia quoque & lacertos [i] auro colunt, quibus inter populares aut nobilitas aut opes eminent. Capillum pectunt sæpius, quam tondent: mentum semper intonsum est: [k] reliquam oris cutem ad speciem levitatis exæquant.

XXX. Regum tamen luxuria, quam ipsi magnificentiam appellant, supra omnium gentium vitia. Quum rex [1] se in publico conspici patitur, thuribula argentea ministri ferunt; totumque iter, per quod ferri destinavit, odoribus complent. Aurea lectica margaritis circumpendentibus recubat: distincta sunt auro & purpura carbasa, quæ indutus est: lecticam sequuntur armati corporisque custodes: inter quos ramis aves pendent, [a] quas cantu seriis rebus obstrepere

INTERPRETATIO.

[e] *Quæ tranquillo & lento cursu pigras aquas volvunt.*

[f] *In litora* copiose *ejicit.*

[g] *Ex quo per commercium sua vitia communicarunt aliis nationibus.*

[h] *Inter illas* gentes, *ut apud omnes alias, regionis naturæ respondet incolarum indoles.*

[i] *Aureis monilibus ornant ii quorum nobilitas, &c.*

[k] *In reliquo vultu cutem radunt ut nitida appareat.*

[a] *Quas sic instituerunt, ut etiam inter seria negotia suo concentu interpellent.*

NOTÆ.

7. *Non gerant.*] Imo vero nulla majores ac ferociores generat, ut ex multis auctoribus docet idem Aldroüandus. Sed variæ sunt variis locis rhinocerotum species, magnitudines variæ.

8. *Aurum flumina.*] Celebris apud veteres fluminum quorumdam mentio, quæ inter arenas auri quædam ramenta vexisse dicuntur; ut Pactolus in Lydia, Tagus in Hispania, Padus in Italia, Ganges in India, &c. Quibus accenset Curtius alios Indiæ fluvios, adstipulante Megasthene apud Strabonem l. 15. etsi repugnet Ctesias.

9. *Gemmas margaritasque.*] *Gemma* vocatur lapis quilibet pretiosus: *margarita* sive *margaritum*, qui in conchis nascitur. Latini *unionem* vocant, *une perle*; propterea quod nulli duo indiscreti reperiantur. De gemmis Plinius l. 37. de margaritis l. 9. c. 35.

10. *Carbaso.*] Carbasus lini genus tenuissimum & candidissimum ex fruticis cujusdam Ægyptiaci nuce erutum: à quo tela quoque ipsa *carbasi* nomen accepit. Plinius lib. 19. cap. 1.

11. *Lapilli.*] Arrianus lib. rer. Ind. scribit Indorum locupletioribus inaures fuisse ex ebore.

1 *Se in.*] Multi legunt *sane in publico.* Quæ porro sequuntur de Indicorum Regum luxu, veteres passim historici confirmant Ælianus de animal. l. 3. Strabo l. 15. &c. Nec abludunt quæ à recentioribus scripta sunt.

docuerunt. Regia auratas columnas habet: [b] totas eas vitis auro cœlata percurrit: aviumque quarum visu maxime gaudent, argenteæ effigies opera distingunt. Regia adeuntibus patet, quum capillum pectit atque ornat; tunc responsa legationibus, tunc jura popularibus reddit. Demptis soleis, odoribus illinuntur pedes. Venatus maximus labor est, inclusa [2] vivario animalia inter vota cantusque pellicum figere. Binum cubitorum sagittæ sunt, quas emittunt majore nixu quam effectu: quippe telum, cujus in levitate vis omnis est, [c] inhabili pondere oneratur. Breviora itinera equo conficit: longior ubi expeditio est, elephanti vehunt currum; & tantarum belluarum corpora tota contegunt auro. Ac ne quid perditis moribus desit lecticis aureis pellicum longus ordo sequitur: separatum à reginæ ordine agmen est, æquatque luxuria. Feminæ epulas parant: ab iisdem vinum ministratur, cujus omnibus Indis [3] largus est usus. Regem mero somnoque sopitum in cubiculum pellices referunt; patrio carmine, noctium invocantes deos.

XXXI. Quis credat inter hæc vitia curam esse sapientiæ? Unum agreste & horridum genus est, quos [1] sapientes vocant: [a] apud hos occupare fati diem pulchrum: [2] & vivos se cremari jubent, [b] quibus aut seghis ætas, aut incommoda valetudo est: expectatam mortem pro dedecore vitæ habent: [c] nec ullus corporibus, quæ senectus solvit, honos redditur: inquinari putant ignem, nisi qui spirantes recipit. Illi qui in urbibus, publicis moribus degunt, siderum motus

INTERPRETATIO.

[b] *Vitis ex auro sculpta undique illas circumplectitur.*

[c] *Incommoda gravitate* sua *tardatur.*

[a] *Inter illos gloriosum* ducitur *antevertere mortis tempus.*

[b] *Ii quorum ætas provectior est aut sanitas infirma, inhonestam vitam* fore *putant, si mortem* naturalem *opperiantur.*

[c] *Nullæ exequiæ celebrantur* eorum *cadavera qui senio mortui sunt.*

NOTÆ.

2. *Vivario.*] Vivaria dicuntur septa quævis in quibus aves, pisces, aut feræ vivæ detinentur. Binûm pro *binorum*, ut *duûm*, *denûm*, pro *duorum*, *denorum*, &c. *Quam effectu.*] Contra testatur Arrianus lib. rer. Ind. *Nihil esse quod non Indici sagittarii telum penetret: non scutum, non thorax, aut aliud armaturæ genus quantumvis validum.*

3. *Largus est usus.*] Idipsum confirmat Chares apud Athenæum l. 10. Ælianus hist. var. l. 2. Quid est igitur quod Megasthenes apud Strabonem l. 15. prodidit *vinum eos nonnisi in sacrificio bibere, ex oryza confectum loco hordei.*

1. *Sapientes.*] Duplex horum genus fuisse refert Strabo ex Megasthene l. 15. *Brachmanes*, & *Germanes*: de quibus plurima cum ipse tum alii narrant. Arrianus Exped. l. 6. & lib. rerum Indic. Diodorus sicul. l. 2. Plinius l. 6. c. 19. &c. Græcis *Gymnosophistæ* nuncupati quòd nudi in sylvis agerent: à γυμνὸς, *nudus*, & σοφὸς, *sapiens*. Hodiernos Indorum sacerdotes sive Philosophos patria lingua *Jogues* appellari ferunt: in quibus multa Brachmanum veterum similia.

2. *Vivos se cremari.*] Exemplum ha-

ſcite ſpectare dicuntur, & futura prædicere: [3] [d] nec quemquam admovere leti diem credunt, cui expectare interrito liceat. Deos putant quidquid colere cœperunt; arbores maxime, quas violare capitale eſt. Menſes in quinos denos deſcripſerunt dies: [4] anni plena ſpatia ſervant. Lunæ curſu notant tempora: [5] non ut plerique, [e] quum orbem ſidus implevit; ſed quum ſe curvare cœpit in cornua. Et idcirco breviores habent menſes, qui ſpatium eorum ad hunc lunæ modum dirigunt. Multa & alia traduntur, quibus morari ordinem rerum, haud ſane operæ pretium videbatur.

XXXII. Igitur Alexandro [1] fines Indiæ ingreſſo gentium ſuarum reguli occurrerunt, imperata facturi: illum [2] tertium Jove genitum ad ipſos perveniſſe memorantes; patrem Liberum atque Herculem fama cognitos eſſe: ipſum coram adeſſe cernique. Rex benigne exceptos ſequi juſſit, iiſdem itinerum ducibus uſurus. Ceterum quum amplius nemo occurrreret, Hephæſtionem & Perdiccam cum copiarum parte præmiſit ad ſubigendos, qui averſarentur imperium: juſſitque ad flumen Indum procedere, & navigia facere, queis in ulteriora tranſportari poſſet exercitus. Illi quia plura flumina ſuperanda erant, ſic [3] junxere naves; ut ſolutæ plauſtris vehi poſſent, rurſuſque conjungi. Poſt ſe Cratero cum phalange juſſo ſequi, equitatum ac levem armaturam eduxit; eoſque, qui occurrerant, levi prœlio in urbem

INTERPRETATIO.

[d] *Putant nullum qui mortis tempus prævertat, poſſe illam operiri, ſine metu.*

[e] *Cum Lunæ diſcus plenus eſt luce, cum Lunæ facies tota* lumine *plena eſt.*

NOTÆ.

bes in Calano qui ſe Perſagadis, ſpectante Alexandro, in ardentem rogum vivus injecit. Rem geſtam narrant Diodorus, Arrianus, Plutarchus, Ælianus, &c.

3. *Nec quemquam.*] Contraria nimirum eſt horum qui urbes incolunt, atque agreſtium illorum de acceleranda morte ſententia.

4. *Anni plena.*] Annum igitur ſuum in menſes viginti quatuor partiebantur, ſi quindecim ſolum dies menſi erant attributi.

5. *Non ut plerique.*] Fieri non poteſt quin hoc loco Curtius erraverit, qui tam aperte pugnantia ſcripſerit. Si enim menſis à prima lunæ phaſi, *cum ſe curvare cœpit in cornua*, inchoabatur; & quindecim ſolum erat dierum: qui fieri potuit, ut non menſis ſequens à plenilunio circiter exordium duceret, *quum orbem ſidus implevit?* Hic enim horum verborum ſenſus eſt, ut ex ſimili loco Curtii l. 6. c. 8. & ex ipſa ratione ſatis conſtat. Quid quod non poterant menſes, à quacunque lunæ phaſi inciperent, quinos denos dies conſtanter obtinere, cum ipſa curſum menſtruum alternatim tricenis & undetricenis perficiat? Vide ſi lubet Scaligerum l. 2. de emend. temp.

1. *Fines Indiæ.*] Nondum ad flumen Indum pervenerat, quem Indiæ limitem ab Occidente Strabo aliique ſtatuunt: ſed alios ſecutus eſt Curtius qui multas cis Indum regiones Indiæ attribuunt.

2. *Tertium Jove.*] Primus ad eos veniſſe ferebatur Dionyſius ſive Bacchus ex Jovis filiis; ſecundus Hercules; tertius nunc Alexander. *Liberum.*] lib. 7. c. 35. Herculem l. 4. c. 7.

3. *Junxere.*] Suſpicatur Freinſhemius legi poſſe *ſtruxere.*

proximam compulit. Jam supervenerat Craterus. Itaque ut principio terrorem incuteret genti nondum arma Macedonum expertæ; præcipit ne cui parceretur; munimentis urbis, quam obsidebat, incensis. Ceterum dum obequitabat mœnibus, sagitta ictus est. Cepit tamen oppidum, & omnibus incolis ejus trucidatis etiam in tecta sævitum est. Inde domita ignobili gente, 4 ad Nysam urbem pervenit. Forte castris ante mœnia ipsa in sylvestri loco positis, nocturnum frigus vehementius, quam alias, horrore corpora affecit; opportunumque remedium ignis oblatum est. Cæsis quippe sylvis flammam excitaverunt: quæ lignis alita oppidanorum sepulcra comprehendit. Vetusta cedro facta erant, conceptumque ignem late fudere; donec omnia solo æquata sunt. Et ex urbe primum canum latratus, deinde etiam hominum fremitus auditus est. Tum & oppidani hostem, & Macedones ipsos ad urbem venisse cognoscunt.

XXXIII. Jamque rex eduxerat copias & mœnia obsidebat; quum [a] hostium, qui discrimen tentaverant, obruti telis sunt. Aliis ergo deditionem; aliis pugnam experiri placebat: quorum dubitatione comperta circumsideri tantum eos, & abstineri cædibus jussit: tandemque obsidionis malis fatigati dedidere se. A Libero patre conditos se esse dicebant; & [1] vera hæc origo erat. Sita est sub radicibus montis, quem *Meron* incolæ appellant: [2] inde Græci mentiendi traxere licentiam, Jovis femine Liberum patrem esse celatum. Rex situ montis cognito ex incolis, cum toto exercitu, præmissis commeatibus, verticem ejus [3] ascendit. Multa [4] hedera vitisque.

INTERPRETATIO.

[a] Illi *ex Nysæis qui pugnam experiri* voluerant; *obruti sunt jaculis* Macedonum.

NOTÆ.

4. *Ad Nysam.*] Multas ante Nysam captas ab eo urbes tradit Arrianus, Ora, Bazira, Massaga, &c. Sed his omnibus Nysæ deditionem prævertit Curtius. De *Nysa* cap. seq.

1. *Vera origo.*] Imo fabulosa, si de Baccho Thebano præsertim agitur. Sane, ut alia omittam, quis credat tot bellicosas gentes quot Græciam inter ac Indiam degunt, adjisse tanto cum exercitu; sic ut nullam, præterquam Indos, infestam expertus aut aggressus fuerit?

2. *Inde Græci,*] Μηρὸς enim Græcis, *femur* est. Fabulam porro insuti in Jovis femur Bacchi, cum Semele pueri mater ipso nondum nato, fulmine afflata periisset; describunt Diodorus l. 3. & Mythologi. Ex Διὸς *Jovis* & *Nysæ*, nominibus vocatus est *Dionysius* sive *Dionysus*.

3. *Ascendit.*] Curtio consentiunt Arrianus & Justinus: sed hoc ipsi Nysæ urbis incolæ refellerunt, si Philostrato credimus: metuisse quippe Alexandrum, ne ad vitium conspectum Macedones domesticarum rerum patriæque desiderio caperentur. Quæ ratio quantum valeat, alii viderint.

4. *Hedera vitisque.*] Hederam nullibi præterea tota in Asia nasci testatur Arrianus l. 5. & apud Plinium Theophrastus l. 16. c. 14. quanquam addit Plinius suo tempore natam dici. Ad *vitem* quod attinet, unus à Strabone laudatur Aristobulus qui dixerit vitem in India nasci; cum ceteri, inquit, hoc negent.

toto gignitur monte; multæ perennes aquæ manant. Pomorum quoque varii salubresque succi sunt; [b] sua sponte fortuitorum seminum fruges humo nutriente. Lauri baccæque & multa in illis rupibus agrestis est sylva. Credo equidem non divino instinctu, sed lascivia esse provectos, ut passim hederæ ac vitium folia decerperent; redimitique fronde, toto nemore similes [5] bacchantibus vagarentur. Vocibus ergo tot millium, præsidem nemoris ejus deum adorantium, juga montis collesque resonabant; [c] quum orta licentia à paucis, ut fere fit, in omnes [6] se repente vulgasset. Quippe velut in media pace, per herbas congestamque frondem prostraverant corpora. Et rex [d] fortuitam licentiam non aversatus, large ad epulas omnibus præbitis, per decem dies [e] Libero patri [7] operatum habuit exercitum. Quis neget eximiam quoque gloriam sæpius fortunæ, quam virtutis esse beneficium? quippe ne epulantes quidem, & sopitos mero aggredi ausus est hostis; haud secus bacchantium ululantiumque fremitu perterritus, quam si prœliantium clamor esset auditus. Eadem felicitas ab Oceano revertentes, temulentos [8] comessantesque protexit.

XXXIV. Hinc ad [1] regionem, quæ *Dædala* vocatur, perventum est. Deseruerant incolæ sedes, & in avios sylvestresque montes confugerant. Ergo [2] Acadera transit, æque vasta & destituta incolentium fuga. Itaque rationem belli necessitas mutavit: divisis enim copiis pluribus simul locis arma ostendit; [3] oppressique, & qui ex-

INTERPRETATIO.

[b] *Cum terra sine cultu alat fructus seminum fortuito incidentium.*

[c] *Cum hæc lascivia* bacchantium *à paucis exorta, inter universos extemplo se diffudisset.*

[d] *Casu inchoatam bacchationem non damnans.*

[e] *Bacchi mysteria celebrantem sustinuit.*

NOTÆ.

6. *Se repente vulgasset.*] Freinshemius cum in MSS. quodam libro verbum *vulgasset*, desiderari cerneret, in aliis legeret *serpente*; suspicatus est sic Curtium scripsisse: *orta licentia à paucis (ut fere fit) in omnes serpente.*] Ingeniosa conjectura, nec improbanda.

5. *Bacchantibus.*] A Bacchi vel Baccharum nomine ductum est *bacchari* verbum, quod est *insanire*: propterea quod illæ mulieres magnis clamoribus inconditoque motu furentium instar, Bacchi festa, quæ Orgia dicta sunt, celebrarent. Virgil. 4. Æneid.

7. *Operatum.*] *Operari* cuipiam numini idem est atque huic *sacra facere.*

8. *Comess. protexit.*] Sic restituit Modius ex MSS. cum vulgati libri præferrent, *inter ora hostium protexit*, quorum sane verborum vix ullus erat sensus idoneus.

1. *Reg. quæ Dædala.*] Ptolemæo Stephanoque urbs est, non regio: quanquam utrique convenire nomen potuit. Justinus vocat *Dædalos* montes l. 12. c. 7. Sed Ptolemæus longe trans Indum collocavit, Curtius citra posuit.

2. *Acadera.*] Legunt nonnulli *Adaca*, quæ forte sunt Arriani *Andaca*. Quanquam hæc non civium fuga sed deditione capta sunt. *Vasta.*] Sic reposuit Acidalius pro vulgato *usta*. Vasta intellige non de amplitudine, sed quod deserta & vastata à suis forent.

3. *Oppressique, & qui.*] Bongarsius scrip-

pectaverant

pectaverant hostem, omni clade perdomiti sunt. Ptolemæus plurimas urbes; Alexander maximas cepit: rursusque, quas distribuerat, copias junxit. Superato deinde [4] Choaspe amne Cœnon in obsidione urbis opulentæ ([5] Beziram incolæ vocant) reliquit: ipse ad Mazagas venit. Nuper [6] Assacano, cujus regnum fuerat, demortuo; regioni urbique præerat mater ejus Cleophes. Triginta millia peditum tuebantur urbem, non situ solum, sed etiam opere munitam. Nam qua spectat Orientem, cingitur amne torrenti, qui præruptis utrimque ripis aditum ad urbem impedit: ad Occidentem, & à Meridie velut de industria [a] rupes præaltas admolita natura est; infra quas cavernę & voragines longa vetustate in altum cavatæ jacent: quaque desinunt, fossa ingentis operis objecta est. [7] XXXV stadia murus urbis complectitur; cujus inferiora saxo, superiora crudo latere sunt structa. Lateri vinculum lapides sunt, quos interposuere, ut duriori materiæ fragilis incumberet: simulque terra [b] humore diluta ne tandem universa consideret, impositæ erant trabes validę, quibus injecta tabulata muros & tegebant, & pervios fecerant.

XXXV. Hęc munimenta contemplantem Alexandrum, consiliique incertum (quia nec cavernas nisi aggere poterat implere, nec tormenta aliter muris admovere) quidam è muro sagitta percussit. Forte in suram incidit telum; cujus spiculo evulso admoveri equum jussit: quo vectus, ne obligato quidem vulnere, haud segnius destinata exsequebatur. Ceterum quum crus saucium penderet, & cruore siccato frigescens vulnus aggravaret dolorem; dixisse fertur: [1] *Se qui-*

INTERPRETATIO.

[a] *Præcelsis saxis* urbem *cinxit.* [b] *Ne lateres* crudi *pluvia exesi penitus collaberentur.*

NOTÆ.

pturæ vestigia sectatus, legendum voluit, *oppressique ubi non expectaverant hostem:* Acdalius, *oppressique orbe, qui nō expectaverāt hostē:* id est, undequaque occupati cum Macedonas non putarent accessuros. Modius, *oppressique & qui non expectaverant hostem*; id est, etiam illi qui fugerant.

4. *Choaspe.*] Legitur hoc quoque nomen fluvii citra Indum apud Strabonem l. 15. Sed quia hunc in *Cophen* alterum flumen exire tradit, pro *Choaspe* suspicatur Freinshemius utrobique scriptum fuisse Choen, quem Arrianus eidem Cophæ sive Copheni propinquum facit l. 4: librariorum deinde temeritate verum nomen *Choes* in aliud notius *Choaspes* mutatum esse.

5. *Beziram.*] Arriano *Bazira* dicitur plurali numero. *Mazagas.*] Straboni sunt *Masoga* Assacani urbs primaria: Diodoro *Massaca*; Arriano *Massaga*.

6. *Assacano.*] Non viri unius proprium, sed regum, immo gentis ipsius commune nomen fuisse constat ex Arriano, l. 4. ubi Ασσακήνȣ & Ασσακηνῶν legitur, utroque numero, sed discrepant à Curtio aliquantum quæ ibi narrat. Apud Strabonem Ασσακάνȣ scribitur. *Cleophes.*] Eadem videtur esse quam Justinus l. 12. c. 7. *Cleophidem* appellat.

7. *XXXV stadia.*] Alias, *triginta quinque stadiorum murus urbem amplectitur.*

1. *Se quidem Jovis.*] Alia Curtius, alia Plutarchus verba repræsentavit, ista nimirum: *Hic, amici, qui fluit sanguis est humanus, non talis*
——*Diis ut solitus manare beatis.*
Versus est Homeri de Venere cum esset à Diomede vulnerata; sed in contrarium sensum ab Alexandro adductus:
Ἰχὼρ οἷός πέρ τε ῥέει μακάρεσσι θεοῖσι. Iliad. ε. 340.

dem Jovis filium dici, sed corporis ægri vitia sentire. Non tamen ante se recepit in castra, quam cuncta prospexit, & quæ fieri vellet, edixit. Ergo sicut imperatum erat, alii extra urbem tecta demoliebantur, ingentemque vim materiæ faciendo aggeri detrahebant: alii magnarum arborum stipites cumulis, ac moles saxorum in cavernas dejiciebant. Jamque agger æquaverat summæ fastigium terræ: itaque turres erigebantur, quæ opera ingenti militum ardore intra nonum diem absoluta sunt. Ad ea visenda rex, nondum obducta vulneri cicatrice, processit; laudatisque militibus admoveri machinas jussit: è quibus ingens vis telorum in propugnatores effusa est. Præcipue rudes talium operum terrebant mobiles turres; [a] tantasque moles nulla ope, quæ cerneretur, adductas, deorum numine agi credebant: pila quoque muralia, & excussas tormentis prægraves hastas [b] negabant convenire mortalibus. Itaque desperata urbis tutela concessere in arcem. Inde, quia nihil obsessis [2] præter deditionem placebat, legati ad regem descenderunt veniam petituri. [3] Qua impetrata, regina cum magno nobilium feminarum grege aureis pateris vina libantium processit. Ipsa genibus regis parvo filio admoto, non veniam modo, sed etiam pristinæ fortunæ impetravit decus: quippe appellata regina est; & credidere quidam, plus formæ, quam miserationi datum. Puero quoque certe postea ex ea utcumque genito, *Alexandro* fuit nomen.

XXXVI. Hinc Polysperchon ad [1] urbem Oram cum exercitu missus inconditos oppidanos prœlio vicit: intra munimenta compulsos sequutus urbem in ditionem redegit. Multa ignobilia oppida deserta à suis venere in regis potestatem. Quorum incolæ armati petram [2] *Aornon* nomine occupaverunt. Hanc [3] ab Hercule frustra obsessam

INTERPRETATIO.

[a] *Tam ingentes machinas* ad urbem *admotas nullius opera qui* ab ipsis *videretur, putabant impelli divina potestate.*

[b] *Aiebant hominum* vires *superare.*

NOTÆ.

2. *Prater deditionem.*] Vi captam tradit Arrianus urbem ipsam cum regis matre & filia.

3. *Qua impetrata.*] Sed perfidia postmodum usus mercenarios qui Cleophidi militaverant, nihil tale cogitantes cecidit. Diod. Sic. 17. Nam de his esse mentionem eo loco verisimile est.

1. *Urbem Oram.*] *Ora* plurali numero scripsit Arrianus, ut alia multa quæ vitiose apud Curtium in singularem mutata sunt scribarum, opinor, inscitia vel audacia.

2. *Aornon.*] Apud Dionys. Perieg. v. 1151. & in multis Curtii exemplaribus legitur quoque *Aornis.* Conflatum nomen ex ἀ privante & ὄρνις, *avis*: quod petra esset avibus inaccessa propter altitudinem, ut idem tradit Dionysius: cum alias id nominis quibusdam locis inditum sit ob pestilentem halitum qui aves fugaret aut supervolantes extingueret. Cujusmodi erat in Italia quem *Avernum*, ἄορνον, vocarunt.

3. *Ab Hercule.*] Idem referunt Strabo l. 15. Arrianus l. 4. & Eustathius ad Dionys. v. 1151. terque repulsum esse. Sed Arrianus in Indicis commentum hoc ait esse Macedonum sibi suoque regi blandientium.

esse: terræque motu coactum absistere fama vulgaverat. Inopem consilii Alexandrum, quia undique præceps & abrupta rupes erat, senior quidam peritus locorum cum duobus filiis adiit; [a] si pretium 4 operæ esset, aditum se monstraturum esse promittens. LXXX talenta constituit daturum Alexander: & altero ex juvenibus obside retento, ipsum ad exequenda, quæ obtulerat, dimisit. Leviter armatis dux datus est Mullinus scriba regis. [b] Hos enim circumitu, quo fallerent hostem, in summum jugum placebat evadere. Petra non ut pleræque [c] modicis ac mollibus clivis in sublime fastigium crescit; sed 5 in metæ maxime modum erecta est: cujus ima spatiosiora sunt, altiora in arctius coeunt, summa in acutum cacumen exurgunt. Radices ejus Indus amnis subit, prealtus, utrimque asperis ripis: ab altera parte voragines eluviesque prerupṭæ sunt. Nec alia expugnandi patebat via, quam ut replerentur. Ad manum sylva erat; quam rex ita cædi jussit, ut nudi stipites jacerentur: quippe rami fronde vestiti impedissent ferentes. Ipse primus truncam arborem jecit; clamorque exercitus, index alacritatis secutus est: nullo detrectante munus, [d] quod rex occupasset.

XXXVII. Intra septimum diem cavernas expleverant; quum rex sagittarios & Agrianos jubet, [a] per ardua niti: juvenesque promptissimos ex sua cohorte XXX delegit. Duces his dati sunt Charus & Alexander; quem rex nominis, quod sibi cum eo commune esset, admonuit. Ac primo, quia tam manifestum periculum erat; ipsum regem discrimen subire non placuit: sed ut signum tuba datum est, vir audacię promptæ conversus ad corporis custodes, sequi se jubet; primusque invadit in rupem. Nec deinde quisquam Macedonum substitit: relictisque stationibus sua sponte regem sequebantur. [1] Multorum miserabilis fuit casus, quos ex prærupta rupe lapsos amnis pręterfluens hausit: triste spectaculum etiam non periclitantibus. Quum vero alieno exitio, quid ipsis timendum foret, admonerentur; in metum misericordia versa; non extinctos, sed semetipsos deflebant. Et jam eo perventum erat, unde sine pernicie nisi victores redire non possent: ingentia saxa in subeuntes provolventibus barbaris;

INTERPRETATIO.

[a] *Si mercedem laboris acciperet.*

[b] *Volebat eos obliquo itinere ascendere in supremum* petræ *verticem, ut ne ab hoste conspicerentur.*

[c] *Parum arduo, & inclinato dorso.*

[d] *Quod rex primus* omnium *impleverat.*

[a] *Per montis dorsum ascendere.*

NOTÆ.

4. *Operæ.*] Alias *operi* & *operis*. *LXXX talenta.*] De talentis l. 3. c. ult.

5. *In metæ.*] Meta moles erat rotunda in acutum desinens, qualem hic describit Curtius; à *metiendo* dicta, quod medium curriculi Circensis spatium quadrigarumque cursum metiretur. Fuerint etiam quæ in Pyramidis triangulæ formam terminarentur.

1. *Multorum.*] Non absimilis in re simili descriptio se obtulit supra lib. c. 41.

[2] queis perculsi, instabili & lubrico gradu, præcipites recidebant. Evaserant tamen Alexander & Charus, quos cum XXX delectis præmiserat rex; & jam pugnare cominus cœperant: sed quum superne tela barbari ingererent; sæpius ipsi feriebantur, quam vulnerabant. Ergo Alexander & nominis sui, & promissi memor; dum acrius quam cautius dimicat, confossus undique obruitur. Quem ut Charus jacentem conspexit, ruere in hostem, omnium præter ultionem immemor cœpit; multosque hasta, quosdam gladio interemit. Sed quum tot unum incesserent manus, super amici corpus procubuit exanimis. Haud secus quam par erat, promptissimorum juvenum ceterorumque militum interitu commotus rex, signum receptui dedit. Saluti fuit, quod sensim & intrepidi se receperunt; & & barbari hostem depulisse contenti, [b] non institere cedentibus.

XXXVIII. Ceterum Alexander quum statuisset desistere incepto (quippe nulla spes potiundæ petræ offerebatur) tamen speciem ostendit in obsidione perseverantis. Nam & itinera obsideri jussit, & turres admoveri, & fatigatis alios succedere. Cujus pertinacia cognita, Indi per biduum quidem ac duas noctes, cum ostentatione non fiduciæ modo, sed etiam victoriæ epulati sunt; tympana suo more pulsantes: tertia vero nocte tympanorum quidem strepitus desierat audiri: ceterum ex tota petra faces refulgebant; quas accenderant barbari, ut tutior esset ipsis fuga, obscura nocte per invia saxa cursuris. Rex Balacro, qui specularetur, præmisso; cognoscit petram fuga Indorum esse desertam. Tum dato signo, ut universi conclamarent, incomposite fugientibus metum incussit: multique, tamquam adesset hostis, per lubrica saxa, perque invias cotes præcipitati occiderunt: plures aliqua membrorum parte mulctati, [a] ab integris deserti sunt. Rex locorum magis quam hostium victor, [b] tamen magnæ victoriæ sacrificiis & cultu diis satisfecit. Aræ in petra locatæ sunt [1] Minervæ Victoriæque Ducibus itineris, quos [c] subire jusserat leviter armatos, etsi promissis minora præstiterant, pretium cum fide redditum est. Petræ regionisque ei adjunctæ [2] Sisocosto tutela permissa.

XXXIX. Inde processit [1] Embolima: & quum angustias itineris

INTERPRETATIO.

[b] *Persecuti non sunt eos qui se recipiebant.*

[a] *Ab iis qui illæsi erant, relicti sunt.*

[b] *Quasi pro ingenti victoria Diis victimas & honorem rependit.*

[c] *Ascendere* in petram.

NOTÆ.

2. *Queis perculsi.*] Alias, *qui perculsi,* Macedones nimirum illi.

1. *Minervæ.*] Vide l. 3. c. 16. *Victoriæ,*] l. 4. c. 50. *Ducibus,*] Seni cum altero è filiis.

2. *Sisocosto.*] Variant libri in hoc nomine: Arrianus Sisicoptum appellat.

1. *Embolima.*] Sic Ptolemæus quoque & Arrianus scripserunt, cum vulgati codices hic habeant *Ecbolima*; alii etiam corruptius. Ceterum ante Aornum petram expugnatam facit Arrianus.

obsideri XX millibus armatorum ab Eryce quodam, comperisset; gravius agmen exercitus Cœno ducendum modicis itineribus tradidit: ipse prægressus cum [2] funditore ac sagittario; deturbatis, qui obsederant saltum, sequentibus se copiis viam fecit. Indi sive odio ducis, sive gratiam victoris regis inituri; Erycem fugientem adorti interemerunt, caputque ejus atque arma ad Alexandrum detulerunt. Ille facto impunitatem dedit; [3] honorem denegavit exemplo. Hinc [4] ad flumen Indum sextis decumis castris pervenit; omniaque, ut præceperat, ad trajiciendum præparata ab Hephæstione reperit. Regnabat in ea regione [5] Omphis, qui patri quoque fuerat auctor dedendi regnum Alexandro. Et post mortem parentis [6] legatos miserat, qui consulerent eum, regnare se interim vellet, an privatum opperiri ejus adventum: permissoque ut regnaret, non tamen jus datum usurpare sustinuit. Is benigne quidem exceperat Hephæstionem, gratuitum frumentum copiis ejus admensus: [7] non tamen ei occurrerat, ne fidem ullius nisi regis experiretur. Itaque venienti obviam cum armato exercitu egressus est: elephanti quoque per modica intervalla militum agmini immixti, procul castellorum fecerant speciem.

XL. Ac primo Alexander [1] non socium, sed hostem adventare credebat. Jamque & ipse arma milites capere, & equites [a] discedere in cornua jusserat, paratos ad pugnam. At Indus cognito Macedonum errore, jussis subsistere ceteris, ipse concitat equum, quo vehebatur: idem Alexander quoque fecit; sive hostis, sive amicus occurreret, vel sua virtute, vel illius fide tutus. Coivere, quod ex

INTERPRETATIO.

[a] *Utrinque abire ad* phalangis *cornua*.

NOTÆ.

2. *Funditore.*] Pro *funditoribus ac sagittariis:* ut sæpe *miles* pro *militibus*, &c.

3. *Honorem denegavit.*] Nullo eos affecit præmio, ne scelesti exempli facinus probare videretur.

4. *Ad flumen Indum.*] Aut non potuerat aut etiam noluerat illum ad petram Aornum trajicere, cum hæc tamen versus Indi fontes esset, Strabone teste l. 15.

5. *Omphis.*] Diodorus, quem fere Curtius sequitur, *Mophim* vocat. *Patri.*] Taxiles hic fuit Diodoro teste, aliis etiã *Taxilus:* quod regum illorum commune nomen sive cognomen fuit, ut ex Strabone constat, l. 15. ex ipso Curtio infer. c. 41.

6. *Legatos miserat.*] Ea ipsa legatio est quam Alexandro in Sogdianis agenti occurrisse scribit Diodorus: quo parum attente lecto Raderus ab ejus patre missam falso putavit.

7. *Non occurrerat.*] Hoc Curtius, ut opinor, de suo contra historiæ fidem. Ipse enim Omphis, ut ex Arriano facile colligitur, & ex iis quæ modo diximus, Hephæstioni ac Perdiccæ dux & comes itineris ad Indum fluvium datus ab Alexandro fuerat, ut communi ope quæ ad trajiciendum erant necessaria compararent. Arrian. l. 4. Curt. supra, cap. 32.

1. *Non socium.*] Suspicatus ex bellico apparatu & instructa acie aliquam barbari mutationem, ex quo illum à se dimiserat.

utriusque vultu posset intelligi, amicis animis: ceterum sine interprete non poterat conseri sermo. Itaque adhibito eo, barbarus, *Occurrisse se* dixit *cum exercitu, totas imperii vires protinus traditurum; nec expectasse dum per nuncios daretur fides. Corpus suum & regnum permittere illi, quem sciret gloriæ militantem, nihil magis quam famam timere perfidiæ.* Lætus [2] simplicitate barbari rex, & dextram fidei suæ pignus dedit; & regnum restituit. [3] LVI elephanti erant, quos tradidit Alexandro, multaque pecora eximiæ magnitudinis: tauros ad tria millia, pretiosum in ea regione, acceptumque animis regnantium armentum. Quærenti Alexandro plures agricultores haberet an milites? *Cum duobus regibus bellanti sibi majore militum quam agrestium manu opus esse* respondit. Abisares & Porus erant; sed in Poro eminebat auctoritas: uterque ultra [4] Hydaspem amnem regnabat; & belli fortunam, quisquis arma inferret, experiri decreverat.

XLI. Omphis permittente Alexandro, & regium insigne sumpsit; & more gentis suæ, nomen [1] quod patris fuerat. *Taxilem* appellavere populares; sequente nomine imperium in quemcumque transiret. Ergo cum per triduum hospitaliter Alexandrum accepisset, quarto die, & quantum frumenti copiis, quas Hephæstion duxerat, præbitum à se esset, ostendit; & aureas coronas ipsi amicisque omnibus, præter hæc [2] signati argenti LXXX talenta dono dedit. Qua benignitate ejus Alexander mire lætus; & quæ is dederat, remisit: & mille talenta ex præda, quam vehebat, adjecit: multaque convivalia ex auro & argento vasa, plurimum Persicæ vestis, XXX equos ex suis, cum iisdem insignibus, queis assueverant, quum ipsum veherent. Quæ liberalitas, sicut barbarum obstrinxerat; ita [3] amicos ipsius vehementer offendit. E quibus Meleager super cœnam largiore vino usus, *Gratulari se Alexandro* dixit, *quod saltem in India reperisset dignum talentis mille.* Rex haud oblitus quam ægre tulisset, quod Clitum ob linguę temeritatem occidisset; iram quidem tenuit: sed dixit: *Invidos homines nihil aliud, quam ipsorum esse tormenta.*

NOTÆ.

2. *Simplicitate.*] Ingenua sinceritate animique candore: hic enim *simplicitas* in bonam partem sumitur.

3. *LVI Elephanti.*] Triginta ponit Arrianus l. 5. cum antea XXV promissos à Taxile sociisque scripsisset l. 4. forte hos triginta solus ipse Taxiles, cæteri reliquos suppeditavere.

4. *Hydaspem.*] Inferius cap. 43.

1. *Quod patris.*] Non patris solum, sed regum omnium decessorum, *sequente nomine imperium.* Propterea suspicatur Freinshemius legendum *patriæ* non *patris*; urbi enim regiæ *Taxila* nomen fuit. Sed quis dicat Taxili ab urbe, an à rege *Taxila* appellata sint? Adde quod Curtio, si *patriæ* scribere voluisset, scribendum fuit, *quod patriæ erat*, non *quod fuerat.*

2. *Signati.*] Vide l. 3. c. 35. *Talenta.*] Ibidem.

3. *Amicos ipsius.*] Alexandri. *Quam ægre tulisset.*] Quantopere se ipsum pœnituisset. *Clitum.*] Hujus libri cap. 5. 6. 7.

XLII. Postero die legati [1] Abisare adiere regem. Omnia ditioni ejus, ita ut mandatum erat, permittebant: firmataque invicem fide remittuntur ad regem. Porum quoque nominis sui fama ratus ad deditionem posse compelli; misit ad eum Cleocharem, qui denunciaret ei, *Ut stipendium penderet, & in primo finium suorum aditu occurreret regi.* Porus *alterum ex his facturum sese* respondit; *ut intranti regnum suum præsto esset, sed armatus.* Jam Hydaspem Alexander superare decreverat; quum [2] Barzaentes defectionis Arachosiis auctor vinctus, trigintaque elephanti simul capti perducuntur; opportunum adversus Indos auxilium: quippe plus in belluis, quam in exercitu spei ac virium illis erat. Gamaxusque rex exiguæ partis Indorum, qui Barzaenti se conjunxerat, vinctus adductus est. Igitur transfuga & regulo [3] in custodiam, elephantis autem Taxili traditis; ad amnem Hydaspem pervenit: in cujus ulteriore ripa Porus consederat, transitu prohibiturus hostem. LXXXV elephantos objecerat eximio corporum robore; ultraque eos currus CCC & peditum XXX fere millia: in queis erant sagittarii, sicuti ante dictum est; gravioribus telis, quam ut apte excuti possent. Ipsum vehebat elephantus super ceteras belluas eminens; armaque auro & argento distincta [4] corpus raræ magnitudinis honestabant: par animus robori corporis; &, quanta inter rudes poterat esse, sapientia.

XLIII. Macedonas non conspectus hostium solum, sed etiam [1] fluminis, quod transeundum erat, magnitudo terrebat. Quatuor in latitudinem stadia diffusum, [2] profundo alveo, & nusquam vada aperiente, speciem vasti maris fecerat. [a] Nec pro spatio aquarum late

INTERPRETATIO.

[a] *Nec celeritatem suam minuebat proportione undarum late diffusarum; sed quasi ejus ripæ angusto intervallo distarent, rapidus & coarctatus decurrebat.*

NOTÆ.

1. *Abisaræ.*] Strabo *Abisarum* appellat l. 15. Diodotus *Embisarum*: Arrianus nunc *Ambisarum*, nunc *Abiasarem*, nunc *Abissarem.* Sed uterque victo demum Poro deditionem fecisse scribit, territum Alexandri minis.

2. *Barzaentes.*] Aliis *Barzentes*, Arriano *Barsaentes*; de quo lib. 6. c. *Arachosiis.*] lib. 7. c. 9. *Auctor.*] Quamvis absens, per literas videlicet, cum non abesset procul; vel per suæ factionis homines. Nisi forte prætergresso Alexandro illuc redierat.

3. *In custodiam.*] Barzaentes quidem postea jussu Alexandri occisus in pœnam proditi ab eo Darii.

4. *Corpus.*] Pori regis.

1. *Fluminis.*] Hydaspis, ut modo dictum est: cujus hic magnitudinem, profunditatem, celeritatemque describit Curtius. Quem non video quomodo Darius suis ad Alexandrum literis, inter regni sui munimenta numeraret, lib. 4. c. 20. cum sciamus Persicum imperium ne ad Indum quidem pertinuisse. Sed hoc facile putaverim Curtii σφάλμα esse.

2. *Profundo alveo.*] Ita quidem eo tempore, quum solutis Caucasi nivibus omnes Indiæ fluvii Nili instar intumescunt; alioqui hyeme vado transiri potest. Hæc ex Arriano cujus mentem de æstivo cardine interpres parum assecutus est. Vide Usserium anno Periodi Jul. 4387. c. d.

ſtagnantium impetum coercebat; ſed quaſi in arctum coeuntibus ripis, torrens, & eliſus ferebatur: occultaque ſaxa ineſſe oſtendebant pluribus locis undæ repercuſſæ. Terribilior erat facies ripæ, quam equi virique compleverant. Stabant ingentes vaſtorum corporum moles; & de induſtria [3] irritatæ horrendo ſtridore auras fatigabant. Hinc hoſtis, hinc amnis [b] capacia quidem bonæ ſpei pectora, & ſæpe ſe experta, improviſo tamen pavore percuſſerant: quippe inſtabiles rates, nec dirigi ad ripam nec tuto applicari poſſe credebant. Erant in medio amne inſulæ crebræ, in quas & Indi, & Macedones nantes levatis ſuper capita armis tranſibant. Ibi levia prœlia conſerebant: & uterque rex [c] parvæ rei diſcrimine, ſummæ experiebatur eventum. Ceterum in Macedonum exercitu temeritate atque audacia inſignes fuere Symmachus & Nicanor; nobiles juvenes, & perpetua [4] partium felicitate ad ſpernendum omne periculum accenſi: queis ducibus promptiſſimi juvenum lanceis modo armati tranſnavere in inſulam, quam frequens hoſtis tenebat; multoſque Indorum, nulla re magis quam audacia armati, interemerunt. Abire cum gloria poterant, ſi unquam temeritas felix [d] inveniret modum: ſed dum ſupervenientes contemptim & ſuperbe quoque expectant; circumventi ab iis, qui occulti enataverant, eminus obruti telis ſunt. Qui effugerant hoſtem, aut impetu amnis ablati ſunt; aut vorticibus impliciti: eaque pugna multum fiduciam Pori erexit, cuncta cernentis è ripa.

XLIV. Alexander inops conſilii, tandem ad fallendum hoſtem [a] talem dolum intendit. Erat inſula in flumine amplior ceteris, ſylveſtris eadem & tegendis inſidiis apta: foſſa quoque prealta haud procul ripa quam tenebat ipſe, non pedites modo, ſed etiam cum equis viros poterat abſcondere. Igitur ut à cuſtodia hujus opportunitatis oculos hoſtium averteret; Ptolemæum cum omnibus turmis obequitare juſſit procul ab inſula, & ſubinde Indos clamore terrere, quaſi flumen tranſnaturus foret. Per complures dies Ptolemæus id fecit: eoque conſilio Porum quoque agmen ſuum ei parti, quam ſe petere ſimulabat, coegit [b] advertere. Jam extra conſpectum hoſtis in-

INTERPRETATIO.

[b] *Animos* Macedonum *quamvis fiduciæ concipiendæ aptos, tamen repentino metu perculerant.*

[c] *Levium prœliorum ſucceſſu tentabant* quæ futura eſſet *ultimi fortuna.*

[d] *Moderationem admitteret.*

[a] *Hoc ſtratagema excogitavit.*

[b] *Admovere.*

NOTÆ.

3. *Irritatæ.*] Haud dubium quin ſubaudiri oporteat *belluæ*, id eſt, Elephanti: cum tamen nulla prius belluarum fiat mentio. Aut hic ergo ſcriptum erat, *irritatæ belluæ*; aut paulo ſuperius, *equi virique & belluæ compleverant*: aut certe aliquid intercidit. *Stridore.*] Elephantorum ſtridor *barritus* proprie dicitur.

4. *Partium.*] Macedonicarum, ſive Alexandri.

ſula

ſula erat: Alexander in diverſa parte ripæ ſtatui ſuum tabernaculum juſſit, aſſuetamque comitari ipſum cohortem ante id tabernaculum ſtare; & omnem apparatum regiæ magnificentiæ, hoſtium oculis de induſtria oſtendi. Attalum & æqualem ſibi, & haud diſparem habitu oris & corporis (utique [1] cum procul viſeretur) veſte regia exornat; [2] præbiturum ſpeciem ipſum regem illi ripæ præſidere, nec agitare de tranſitu. Hujus conſilii effectum primo morata tempeſtas eſt, mox adjuvit; incommoda quoque ad bonos eventus vertente fortuna. [b] Trajicere amnem cum ceteris copiis in regionem inſulæ, de qua ante dictum eſt, parabat; averſo hoſte in eos, qui cum Ptolemæo inferiorem obſederant ripam: quum procella imbrem vix ſub tectis tolerabilem effudit: obrutique milites nimbo in terram refugerunt, navigiis ratibuſque deſertis: ſed tumultuantium fremitus, obſtrepentibus ripis, ab hoſte non poterat audiri. Deinde momento temporis repreſſus eſt imber: ceterum adeo ſpiſſæ intendere ſe nubes, ut conderent lucem; vixque colloquentium inter ipſos facies noſcitaretur. Terruiſſet alium obducta nox cœlo, quum ignoto amne navigandum eſſet; forſitan hoſte eam ipſam ripam, quam cæci atque improvidi, & ex periculo gloriam accerſentes petebant, occupante. Obſcuritatem, quæ ceteros terrebat, [c] ſuam occaſionem ratus, dato ſigno, ut omnes ſilentio aſcenderent in rates, eam qua ipſe vehebatur, primam juſſit expelli. Vacua erat ab hoſtibus ripa, quæ petebatur; quippe adhuc Porus Ptolemæum tantum intuebatur: una ergo navi, quam petræ fluctus illiſerat, hærente, ceteræ evadunt; armaque capere milites, & ire in ordines juſſit.

XLV. Jamque agmen in cornua diviſum ipſe ducebat; quum Poro nunciatur armis viriſque ripam obtineri, & rerum adeſſe diſcrimen. Ac primo humani ingenii vitio, ſpei ſuæ indulgens, Abiſarem belli ſocium, (& [1] ita convenerat,) adventare credebat. Mox liquidiore luce aperiente hoſtem, C quadrigas, & tria millia equitum venienti agmini Porus objecit. Dux erat copiarum, quas præ-

INTERPRETATIO.

[b] *Admovere.*

[c] *Arbitratus caliginem* illam *opportunam ſibi eſſe.*

NOTÆ.

1. *Quum procul.*] Mirum vero ſi qua ſimilitudo inter utrumque oris & corporis notari ab iis poterat, qui quatuor ſtadiis, hoc eſt quingentis paſſibus aberant; quam fluvii latitudinem eſſe ſupra dixerat.

2. *Præbiturum.*] Ut Attalus ſic ornatus ſtipatuſque pro rege ab Indis procul aſpicientibus haberetur, qui ripæ præſidens nihil de tranſitu cogitaret.

1. *Ita convenerat.*] Et reipſa parabat auxilium Abiſares: quæ cauſa fuit Alexandro ut bellum cum ſolo Poro tranſigere properaret prius quam ille copias junxiſſet. Ita Diodorus.

misit, [2] Hages frater ipsius : summa virium in curribus. [3] Senos viros singuli vehebant; duos clypeatos, duos sagittarios ab utroque latere dispositos; ceteri aurigæ erant, haud sane inermes : quippe jacula complura, ubi comminus prœliandum erat, omissis habenis, in hostem ingerebant. Ceterum vix ullus usus hujus auxilii eo die fuit. Namque, ut supra dictum est, imber violentius quam alias fusus, campos lubricos, & inequitabiles fecerat: gravesque, & propemodum immobiles currus, illuvie & voraginibus hærebant. Contra Alexander [a] expedito ac levi agmine strenue invectus est. [4] Scythæ & Dahæ primi omnium invasere Indos : Perdiccam deinde cum equitibus in dextrum cornu hostium emisit.

XLVI. Jam undique pugna [a] se moverat; quum ii qui currus agebant, illud ultimum auxilium suorum rati, effusis habenis in medium discrimen ruere cœperunt. [b] Anceps id malum utrisque erat. Nam & Macedonum pedites primo impetu obterebantur; & per lubrica atque invia immissi currus excutiebant eos, à quibus regebantur : aliorum turbati equi non in voragines modo lacunasque, sed etiam in amnem præcipitavere [1] curricula. [2] Pauci [c] hostium tenus exacti penetravere ad Porum [3] acerrime pugnam cientem. Is ut

INTERPRETATIO.

[a] *Cum expeditis agilibusque copiis celeriter pugnam iniit.*

[a] *Prœlium inchoatum erat.*

[b] *Erat id utrisque ex æquo incommodum.*

[c] Currum *qui ad Macedones usque impulsi* fuerunt.

NOTÆ.

2. *Hages frater.*] Missum à Poro non fratrem, sed filium qui currus duceret, auctor est Arrianus ex Ptolemæo : à quo non parum diversa narrat apud eundem Aristobulus. Currus solum sexaginta fuisse etsi refellere conatur Arrianus, tamen ex ipsius Alexandri epistolis acceptum Plutarchus refert.

3. *Senos viros.*] Binos tantum cum uno auriga tribuit Strabo; nec plures Ælianus hist. anim. 13.

4. *Scythæ.*] Lib. 7. c. 28. *Dahæ.*] supra, cap. 2.

1. *Curricula.*] A *curru* fit *curriculum*, quod est brevissimum vehiculi genus, cursui aptissimum. Ex quo factum quoque videtur ut *curriculum* pro *cursu* etiam accipiatur.

2. *Pauci hostium tenus.*] Vocem *tamen* quam nonnullæ inseruerant editiones, sustulimus, plures secuti; & quia veram hujus loci sententiam turbare videbatur, quam interpretando expressimus. Nempe sic intellige : Hagem illum, quisquis fuit, ita dispositum agmen habuisse, ut inter ipsum & Pori exercitum, Macedones sese interjecerint : quod in subitario & pene nocturno copiarum motu contingere potuit; maxime propter currus quibus directo agendis non facile apta planities occurrit. Cum ergo in pugnam concitati essent, eorum plurimi hac illac dissipati : pauci per mediam hostium aciem impulsi ad Porum usque evasere; Macedonibus, ut alias l. 4. c. 57. de industria utrimque discedentibus, ut innoxii transirent. Hæc si cui non placent, videat quo tandem modo currus *ad Porum penetrare* aliter potuerint.

3. *Pugnam cientem.*] Atqui nondum aciem penitus instruxerat, nondum ad manus ventum erat, ut sequentia planum faciunt. Ergo *pugnam ciere* nihil aliud hoc quidem loco esse potest, quam ad pugnam acriter parare se, aut properare.

dissipatos tota acie currus vagari sine rectoribus vidit; proximis amicorum distribuit elephantos. 4 Post eos posuerat pedites ac sagittarios tympana pulsare solitos: id pro cantu tubarum Indis erat: nec strepitu eorum movebantur, [d] olim ad notum sonum auribus mitigatis. Herculis simulacrum agmini peditum præferebatur: id maximum erat bellantibus incitamentum; & [e] deseruisse gestantes, militare flagitium habebatur. Capitis etiam sanxerant pœnam iis, qui ex acie non retulissent: metu, quem ex illo 5 hoste quondam conceperant, etiam in religionem venerationemque converso. Macedonas non belluarum modo, sed etiam ipsius regis aspectus parumper inhibuit. Belluæ dispositæ 6 inter armatos speciem turrium procul fecerant: ipse Porus humanæ magnitudinis prope modum 7 excesserat. 8 Magnitudini adjicere videbatur bellua, qua vehebatur, tantum inter ceteras eminens, quanto aliis ipse præstabat.

XLVII. Itaque Alexander contemplatus & regem & agmen Indorum, *Tandem*, inquit, *par animo meo periculum video: cum bestiis simul, & cum egregiis viris res est.* Intuensque Cœnon, *Quum ego*, inquit, *Ptolomæo* [1] *Perdiccaque, & Hephæstione comitatus in lævum hostium cornu impetum fecero; viderisque me in medio ardore certaminis;* [2] *ipse in dextrum move, & turbatis signa infer. Tu Antigenes, &*

INTERPRETATIO.

[d] *Jamdiu cicuratis ad assuetum* tympanorum *strepitum auribus* elephantorum.

[e] *Crimen erat in militia leges si quis reliquisset eos à quibus ferebatur.*

NOTÆ.

4. *Post eos.*] In hoc concordat Arrianus: in reliquis paulo diversam hujus aciei dispositionem describit; talium rerum multo peritior, ut alias monuimus, quam Curtius.

5. *Hoste quondam.*] Nota fabula de Herculis Thebani expeditione in Indiam; Græcis ad suum illum referentibus quidquid usquam à quopiam heroüm præclare gestum acceperant. Nec immerito censet Freinshemius figmenta Lusitani cujusdam esse quæ refert Osorius tanquam ex Indis audita, de templo monumentisque Græcorum militum, quos aiebant gemino prœlio cecidisse, in quo Herculem Indorum quidam rex fudisset.

6. *Inter armatos.*] Ita quoque Diodorus: sed hoc Arrianus negat, & in altero post ordine collocatos ait: ipse quoque Curtius paulo ante scripserat, *post eos posuerat pedites*, &c.

7. *Excesserat.*] Altum quinque cubitos facit Arrianus; hoc est, pedes septem ac dimidium. Ceterum cum vulgo legerent, *propemodum excesserat formam*; emendarent alii, *normam*: doctioribus assensi sumus utrumque glossema esse, eoque rejecto, voces temere conjunctas *prope modum*, divisimus.

8. *Magnitudini.*] Addunt aliqui, *Pori*: quod item glossema putem: legunt alii *magnitudinem*; quod magis probaverim.

1. *Perdiccaque.*] Antea cap. 45. Perdiccam in dextrum hostium cornu miserat: sed in priore nimirum adversus Hagem prœlio; quod Glareanum fefellit.

2. *Ipse in dextrum.*] Probavit Freinshemius, *ipse dextrum move*. Sed cujus *dextrum* cornu? Macedonum? At ipse ducebat Alexander. Hostium? at quis hoc dixerit, *movere* pro *invadere*? At enim paulo post *Cœnus ingenti vi in lævum cornu invehitur!* Hoc quidem æque Freinshemio solvendum est: ac sive legas, *dextrum move*, sive *in dextrum*; errorem alterum de lævo cornu non emendat.

[3] *Leonnate, & Tauron, invehemini* [4] *in mediam aciem & urgebitis frontem. Hastæ nostræ prælongæ & validæ non alias magis quam adversus belluas rectoresque earum usui esse poterunt: deturbate eos, qui vehuntur, & ipsas confodite.* [5] *Anceps genus auxilii est, & in suos acrius furit. In hostem enim imperio; in suos pavore agitur.* Hæc eloquutus concitat equum primus. Jamque, ut destinatum erat, invaserat ordines hostium; quum Cœnus ingenti vi in lævum cornu invehitur: phalanx quoque in mediam Indorum aciem [6] uno impetu prorupit. At Porus, qua equitem invehi senserat, belluas agi jussit: sed tardum & pene immobile animal equorum velocitatem ęquare non poterat. Ne sagittarum quidem ullus erat barbaris usus: quippe longę & pęgraves, nisi prius in terra statuerint arcum, haud satis apte & commode imponuntur. Tum humo lubrica, & ob id impediente conatum, [a] molientes ictus; celeritate hostium occupabantur. Ergo spreto regis imperio (quod fere fit, ubi turbatis acrius metus, quam dux imperare cœpit) totidem erant imperatores, quot agmina errabant. Alius jungere aciem, alius dividere; stare quidam, & nonnulli circumvehi terga hostium jubebant: [b] nihil in medium consulebatur. Porus tamen cum paucis, quibus metu potior fuerat pudor, colligere dispersos, obvius hosti ire pergit: elephantosque ante agmen suorum agi jubet. Magnum belluę injecere terrorem: insolitusque stridor non equos modo, tam pavidum ad omnia animal; sed viros quoque ordinesque turbaverat.

XLVIII. Jam fugę circumspiciebant locum, paulo ante victores; quum Alexander [1] Agrianos & Thracas leviter armatos, [a] me-

INTERPRETATIO.

[a] *Dum sagittas* in hostem *destinant.*
[b] *Nihil communi consilio decernebatur.*

[a] *Aptiorem velitationi* equestri, *quam pugnæ statariæ.*

NOTÆ.

3. *Leonnate.*] Hoc Arrianus omisso Seleucum nominat, quem certum est phalangis fuisse ducem.

4. *In mediam.*] Emendatum volebat Modius, *non in mediam aciem, sed urg. frontem:* ratus scilicet aliud *mediam aciem*, aliud *frontem* hic dici; quod contra est. Nam ut in animalis capite media frons est inter duo cornua; sic in exercitu instructo acies & *media* & *frons* dicitur, quæ inter utrumque cornu porrigitur; *la bataille.* Atque hoc ipsa ratio poscebat, ut quum Alexander in lævum cornu, Cœnus in dextrum cum equitatu inveheretur: phalanx peditum in Pori pedites invaderet.

5. *Anceps.*] Periculosum, quia tam in eos qui utuntur, quam in hostes irritari possunt. *Imperio.*] Minor autem *imperii* vis est ad movendas belluas quam *pavoris*; quod hæc naturalis, illa coacta sit.

6. *Uno impetu.*] Tota quidem uno impetu invecta est, sed non eodem atque equitatus; fusis enim à Macedone Indorum equitibus, phalanx demum irrupit, ex Arriano.

1. *Agrianos & Thracas.*] Arguit Raderum Freinshemius quod istos esse putaverit qui apud Arrianum missi dicuntur ab Alexandro ἱπποτόξοται, *equestres sagittarii*: quippe neutra ex gente equites fuisse. Verum ut hoc de Agrianis aliquis concedat, falsum quidem esse de Thracibus vel ex uno constat cap. 9.

liorem concursatione quam comminus militem, emisit in belluas. Ingentem ii vim telorum injecere & elephantis, & regentibus eos: phalanx quoque instare constanter territis cœpit. Sed quidam avidius persequuti belluas, in semet irritavere vulneribus: obtriti ergo pedibus earum, ceteris, ut parcius instarent, fuere documentum. Præcipue [b] terribilis illa facies erat, quum [2] manu arma virosque corriperent; & super se regentibus traderent. Anceps ergo pugna nunc sequentium, nunc fugientium elephantos, [c] in multum diei varium certamen extraxit: donec securibus (in namque genus auxilii preparatum erat) pedes amputare cœperunt: [3] *Copidas* vocant gladios leviter curvatos, falcibus similes, queis appetebant belluarum manus: nec quidquam inexpertum non mortis modo, sed etiam in ipsa morte, novi supplicii timor omittebat. Ergo elephanti vulneribus tandem fatigati suos impetu sternunt: & qui rexerant eos precipitati in terram, ab ipsis obterebantur. Itaque pecorum modo magis pavidi, quam infesti, ultra aciem exigebantur; quum Porus destitutus á pluribus, tela multo ante preparata in circumfusos ex elephanto suo cœpit ingerere: multisque eminus vulneratis, expositus ipse ad ictus undique petebatur. Novem jam vulnera hinc tergo, illinc pectore exceperat; multoque sanguine profuso, languidis [d] manibus magis elapsa, quam excussa tela mittebat. Nec segnius bellua instincta rabie, nondum saucia invehebatur ordinibus; donec rector belluæ regem conspexit fluentibus membris omissisque armis vix compotem mentis. Tum belluam in fugam concitat, sequente Alexandro: sed [4] equus ejus multis vulneribus confossus deficiensque procubuit, [e] posito magis rege, quam effuso. Itaque dum equum mutat, tardius insequutus est.

XLIX. Interim frater Taxilis regis Indorum præmissus ab Alexandro, monere cœpit Porum *ne ultima experiri perseveraret, dederetque se victori*. At ille quanquam exhaustæ erant vires, deficiebatque sanguis, tamen ad notam vocem excitatus: *Agnosco*, inquit,

INTERPRETATIO.

[b] *Formidabile spectaculum erat.*
[c] *In magnam diei* partem *produxit ancipitem pugnam.*
[d] *Qua defessis* ejus *manibus excidebant potius quam vi conjiciebantur.*
[e] Leniter *potius deponens Alexandrum, quam projiciens.*

NOTÆ.

1. 9, Adde l. 5. c. 6. & Arrianum lib. 6. c. 3. Et quod ait Curtius, *meliorem concursatione quam cominus militem*, satis indicat equites extitisse. Quod si Thraces erant, necesse est fuisse & Agrianos: itáque accepit Gallicus interpres.

2. *Manu.*] Proboscis elephantorum, *la trompe*, idcirco *manus* dicitur quod vice manus ea utantur.

3. *Copidas.*] A verbo κόπτω, *seco*, factum est nomen κοπὶς, ἴδος, *copis*.

4. *Equus ejus.*] Bucephalus, de quo vide l. 6. c. 12. senio & labore, non vulneribus confectum tradunt Onesicritus apud Plutarchum, & Arrianus: plerique, inquit, Plutarchus, ex prœlio cum Poro; non extemplo, sed post, sub vulnerum curatione.

Taxilis fratrem, [1] *imperii regnique sui proditoris*: & telum, [a] quod unum forte non effluxerat, contorsit in eum; quod per medium pectus penetravit ad tergum. [2] Hoc ultimo virtutis opere edito fugere acrius cœpit. Sed elephantus quoque, qui multa exceperat tela, deficiebat. Itaque sistit fugam, peditemque sequenti hosti objecit. Jam Alexander consequutus erat; & pertinacia Pori cognita, vetabat resistentibus parci. Ergo undique & in pedites, [3] & in ipsum Porum tela congesta sunt: queis tandem gravatus labi ex bellua cœpit. Indus qui elephantum regebat, descendere eum ratus, more solito elephantum procumbere jussit in genua: qui ut se submisit, ceteri quoque (ita enim instituti erant) demisere corpora in terram. Ea res & Porum, & ceteros victoribus tradidit.

L. Rex spoliari corpus Pori, interemptum esse credens, jussit: & qui detraherent loricam vestemque, concurrêre; quum bellua dominum tueri, & spoliantes cœpit appetere, levatumque corpus ejus rursus dorso suo imponere. Ergo telis undique [1] obruitur; confossoque eo in vehiculum Porus imponitur. Quem rex ut vidit allevantem oculos; non odio, sed miseratione commotus, *Quæ, malum*, inquit, *amentia te coëgit rerum mearum cognita fama, belli fortunam experiri; quum Taxiles esset in deditos clementiæ meæ tam propinquum tibi exemplum?* At ille, *Quoniam*, inquit, *percontaris; respondebo ea libertate, quam interrogando fecisti. Neminem me fortiorem esse censebam: meas enim noveram vires, nondum expertus tuas: fortiorem esse te, belli docuit eventus. Sed ne sic quidem parum felix sum*, [a] *secundus tibi*. Rursus interrogatus [2] quid in se victorem statuere debere censeret; *Quod hic*, inquit, *dies tibi suadet; quo expertus es, quam caduca felicitas esset*. Plus monendo profecit, quam si precatus esset. Quippe magnitudinem animi ejus interritam, ac ne fortuna quidem infractam non misericordia modo, sed etiam honore excipere dignatus est: ægrum curavit haud secus, quam si pro ipso pugnasset: [b] confirmatum contra

INTERPRETATIO.

[a] *Quod solum fortuito non exciderat* Poro.

[a] Qui *primus à te* sim fortitudine.

[b] Postquam *præter omnium opinionem convaluit.*

NOTÆ.

1. *Imperii.*] Totius Indiæ. *Regni sui.*] Taxilorum, quæ pars erant Indiæ. *Proditorem.*] Qui se regnumque externo regi dedidisset. Porro Taxilem ipsum fuisse apud Arrianum lego.

2. *Hoc ultimo.*] Simile quiddam de suo illo Scæva, sed magnificentius dixit Lucanus l. 6. Sed negat Arrianus assecutum esse telo, quem appetebat, Taxilem.

3. *Et in ipsum.*] Contra Arrianus Porum tandem ultro venisse scribit.

1. *Obruitur.*] Elephantus. *Rex.*] Alexander.

2. *Quid in se.*] Quidnam putaret ipse de se statui ab Alexandro debere. Ceterum, si Plutarcho credimus, hoc unum respondit quærenti quemadmodum haberi se à victore vellet, βασιλικῶς, *regie*. *Tibi suadet*] ut id de me statuas, quod in te statui cuperes: potes enim, quam ego experior, fortunam pati.

ſpem omnium, in amicorum numerum recepit: mox donavit ampliore regno, quam tenuit. Nec ſane quidquam ingenium ejus ſolidius aut conſtantius habuit, quam admirationem veræ laudis & gloriæ: [c] ſimplicius tamen famam æſtimabat in hoſte, quam in cive; quippe à ſuis credebat magnitudinem ſuam deſtrui poſſe; eamdem clariorem fore, quo majores fuiſſent, quos ipſe viciſſet.

INTERPRETATIO.

[c] *Æquius tamen de hoſtium gloria judicabat, quam Macedonum.*

NOTÆ.

3. *Ampliore regno.*] Inter Hydaſpem & Aceſinem Pori regnum erat: nunc quidquid ab Aceſine ad Hypaſim extenditur, ejus ditioni adjectum eſt. In quo quantus fuerit gentium urbiumque numerus, non ſatis inter ſe conſentiunt Strabo, Plutarchus, Arrianus & Plinius. Vide Uſſerii Chronicon ad an. Per. Jul. 4387. De pugnæ tempore Diodorum refellit Arrianus lib. 5. Cum enim pugnatum ſcribat contra Porum Munychione menſe, qui in Aprilem ac Maium incidebat; hæc ad Olymp. CXIII. an. 1. pertinent, non ad ſecundum. Certe circa ipſum demum ſolſtitii tempus caſtra ad Aceſinem eſſe poſita conſtat ex Nearcho apud Strabonem l. 15. Igitur alter Olympiadis annus, cujus exordia ſolſtitio poſteriora fuere, nondum inierat quando Porus victus eſt.

Q. CURTII,
DE REBUS GESTIS
ALEXANDRI MAGNI
REGIS MACEDONUM,
LIBER NONUS.

LEXANDER tam memorabili victoria lætus, qua sibi Orientis fines apertos esse censebat; Soli victimis cæsis, milites quoque, quo promptioribus animis reliqua belli munia obirent, pro concione laudatos docuit: *Quidquid Indis virium fuisset, illa dimicatione prostratum:* [1] *ceterum opimam prædam fore;* [a] *celebratasque opes in ea regione eminere, quam peterent. Proinde jam vilia & obsoleta esse spolia de Persis: gemmis margaritisque, & auro atque ebore Macedoniam Græciamque, non suas tantum domos, repleturos.* Avidi milites & pecuniæ & gloriæ; simul quia nunquam affirmatio ejus fefellerat eos, pollicentur operam: dimissisque cum bona spe, navigia ædificari jubet; ut quum totam Asiam percurrissent, finem terrarum mare inviseret. Multa materia navalis in proximis montibus erat; quam cædere aggressi magnitudinis [2] inusitatæ reperere serpentes. Rhinocerotes quoque, [3] rarum alibi animal, in iisdem montibus erant.

INTERPRETATIO.

[a] *Divitias* rumore *majores esse in iis locis quæ adituri erant.*

NOTÆ.

1. *Ceterum.*] Freinshemius sic conjiciebat locum posse constitui: *ceterum opimam prædam celebratasque opes in ea regione manere* (id est, ipsos expectare) *quam peterent.* Rotundior utique oratio, & Curtii stylo similior: ceterum vulgata ferri potest.

2. *Inusitatæ.*] Pedum sexdecim. Ita quidem Diodorus l. 17. Ælianus hist. anim. 17. Arrianus in Indic. At Onesicritus apud Strabonem l. 15. duorum meminit, quorum alter 80. cubitos, alter 140. longitudine æquaret. Similia videsis apud Plin. l. 8. c. 11. 14. &c.

3. *Rarum alibi.*] Igitur India rhinocerotas non alit solum, sed etiam gene-

ceterum hoc nomen belluis eis inditum à Græcis: sermonis ejus ignari aliud lingua sua usurpant. Rex duabus 4 urbibus conditis in utraque 5 fluminis, quod superaverat, ripa; copiarum duces coronis & mille aureis singulos donat: ceteris quoque pro portione, aut gradus, quem in militia obtinebant, aut navatæ operæ, honos habitus est. 6 Abisares, qui prius quam cum Poro dimicaretur, legatos ad Alexandrum miserat; rursus alios misit, pollicentes *omnia facturum quæ imperasset, modo ne cogeretur corpus suum dedere; neque enim aut sine regio imperio victurum, aut regnaturum esse captivum.* Cui Alexander nunciari jussit; *si gravaretur ad se venire, ipsum ad eum esse venturum.*

II. Hinc 1 Poro amneque superato ad interiora Indiæ processit. Sylvæ erant prope in immensum spatium diffusæ, procerisque & in eximiam altitudinem editis arboribus umbrosæ: plerique rami instar ingentium stipitum 2 flexi in humum, rursus, qua se curvaverant, erigebantur adeo ut species esset non rami resurgentis, sed arboris ex sua radice generatæ. Cœli temperies salubris: quippe & a vim so-

INTERPRETATIO.

a *Ardorem solis umbracula* nemorum *imminuunt.*

NOTÆ.

rat, contra quam scripsit Curtius l. 8. c. 29. quis enim putet ibi rarius esse ubi nascitur, quam quo transfertur? [*A Græcis.*] Vide l. 8. c. 29. ubi de hoc nomine.

4. *Urbibus.*] Alteram à νίκη, *victoria*, Nicæam; alteram de equi sui nomine *Bucephalam* appellavit, teste Arriano l. 6. qui *Alexandriam Bucephalon* vocat in Periplo Erythr. si tamen is auctor est. Curtio infra, c. 9. *Bucephalos*: Stephano & Straboni *Bucephalia* dicitur.

5. *Fluminis.*] Hydaspis; cujus in citeriore ripa *Nicæam*, in ulteriore *Bucephaliam* collocant, contra quam exhibet Ptolemæi tabula 10. Asiæ. Ubi & illud erratum putamus quod Bucephalam ad confluentes Hydaspis & Zadadri, hoc est, Acesinis statuit: cum ex Arriano & Strabone constet eo ipso loco conditam ubi Hydaspem trajecerat.

6. *Abisares.*] Supra l. 8. c. 42. *Rursus alios.*] Prioris legationis nec Diodorus, nec Arrianus meminere: ac si qua missa fuit, aut dolo res agebatur fictisque promissis, *cum omnia ditioni Alexandri permitteret*; aut mutata postmodum Abisaræ voluntas, qui Poro, lente quamvis, auxilia adducebat ante pugnam, ut ex Diodoro intelligimus Olymp. 113. an. 2. & Curtio l. 8. c. 45.

1. *Poro amneque.*] Dubius ac difficilis locus. Si enim amnem Hydaspem intelligit, quid opus erat denuo monere Porum amnemque superatos? Legebat Modius cum nonnullis MSS. *Poro amne superato*: sed nulla uspiam *Pori* fluvii mentio. Conjicit Freinshemius rescribendum, *hinc Poro Acesineque superato*; quod revera primum ab Hydaspe movens Acesinem trajecit, Arriano teste. Sed neque hoc, ut verum fatear, satis placet. Sive enim Hydaspem, sive Acesinem, sive quem alium scripsit; haud satis video quam apte idem verbum *superandi*, simul & semel de Poro deque fluvio dicatur, sensu admodum dissimili, nimiumque violenta accommodatione. Suspicari potius liberet, quoniam nulla præterea occurrit lectionum varietas, excidisse aliquid inter has voces *Poro & amneque*: ut si diceres, *hinc Poro* comite movit ad Acesinem &c *amneq; superato, &c.*

2. *Flexi in humum.*] Eadem apud Strabonem Onesicritus lib. 15. Theophrastus,

lis umbræ levant; & aquæ [3] largæ manant è fontibus. Ceterum hic quoque serpentium magna vis erat, squamis fulgorem auri reddentibus: virus haud ullum magis noxium est: quippe morsum præsens mors sequebatur; donec ab incolis remedium oblatum est. Hinc per deserta ventum est ad flumen [4] Hyarotim: junctum erat flumini nemus, opacum arboribus alibi inusitatis, agrestiumque pavonum multitudine frequens. Castris inde motis, oppidum haud procul positum [5] corona capit; obsidibusque acceptis stipendium imponit. Ad magnam deinde, ut in ea regione, urbem pervenit; non muro solum, sed etiam palude munitam. Ceterum barbari vehiculis inter se junctis dimicaturi occurrerunt: tela aliis hastæ, aliis secures erant, transiliebantque in vehicula strenuo saltu, quum succurrere laborantibus suis vellent. Ac primo insolitum genus pugnæ Macedonas terruit, quum eminus vulnerarentur: deinde [b] spreto tam incondito auxilio, ab utroque latere vehiculis circumfusi repugnantes fodere cœperunt. Rex vincula, queis conserta erant, jussit incidi, quo facilius singula circumvenirentur: itaque VIII millibus suorum amissis in oppidum refugerunt. Postero die scalis undique admotis muri occupantur: paucis pernicitas saluti fuit: qui cognito urbis excidio paludem transnavere, & in vicina oppida ingentem intulere terrorem; invictum exercitum, & deorum profecto, advenisse memorantes.

III. Alexander ad vastandam eam regionem Perdicca cum expedita manu misso; partem copiarum Eumeni tradit, ut is quoque barbaros ad deditionem compelleret: ipse ceteros ad urbem validam, in quam aliarum quoque confugerant incolæ, duxit. Oppidani missis, qui regem deprecarentur, nihilominus bellum parabant: quippe orta seditio in diversa consilia diduxerat [1] vulgum: alii omnia deditione potiora, quidam nullam opem in ipsis esse ducebant. Sed [a] dum nihil in commune consulitur, qui deditioni imminebant, apertis portis hostem recipiunt. Alexander quamquam belli auctoribus jure pote-

INTERPRETATIO.

[b] *Contemnentes tam incompositum subsidium* hostium.

[a] *Cum nihil communi consilio deliberaretur, qui dedere se tentabant, &c.*

NOTÆ.

de plantis 4. 5. Plinius lib. 12. cap. 5. nisi quod Onesicritus in Musicana regione Indiæ maxime Australi nasci has arbores tradit. Similia quoque afferunt recentiores apud Clusium in notis ad Garsiæ historiam aromatum.

3. *Largæ.*] Verius forte *largè*: quanquam similis locus est lib. 6. c. 16. nulla utrobique lectionum diversitate.

4. *Hyarotim.*] Sic à Curtio scriptum suadet plurium librorum consensus. Et potuit quidem, cum ipse Srabo non aliter scripserit: quamvis Arrianus *Hydraotem* vocet. Hunc ait magnis aliquot fluviis auctum Acesini misceri nomenque amittere, pariter ut Hydaspem. Vide l. 6. Exp. & lib. rer. Ind.

5. *Corona.*] Vide lib. 4. c. 24.

1. *Vulgum.*] Sic quoque usurpat Sallustius genere masculino, cum plerumque neutro scribatur.

tat irasci; tamen omnibus venia data, & obsidibus acceptis, ad proximam deinde urbem castra movit. Obsides ducebantur ante agmen: quos quum è muris agnovissent, utpote gentis ejusdem; in colloquium convocaverunt. Illi clementiam regis, simulque vim commemorando, ad deditionem eos compulere: ceteras quoque urbes simili modo deditas in fidem accepit. Hinc in regnum [2] Sopithis perventum est. Gens, [b] ut barbari, sapientia excellit, bonisque moribus regitur. Genitos liberos non parentum arbitrio tollunt aluntque; sed eorum quibus spectandi infantium habitum cura mandata est. Si quos [3] insignes aut aliqua membrorum parte inutiles notaverunt, necari jubent. Nuptiis coeunt, non genere ac nobilitate conjunctis, [c] sed electa corporum specie; quia eadem æstimatur in liberis.

IV. Hujus gentis oppidum, cui Alexander admoverat copias, ab ipso Sopithe obtinebatur: clausæ erant portæ, sed nulli in muris turribusque se armati ostendebant: dubitabantque Macedones, deseruissentne urbem incolæ, an fraude se occulerent: quum subito patefacta porta, rex Indus cum duobus adultis filiis occurrit; multum inter omnes barbaros [1] eminens corporis specie. Vestis erat auro purpuraque distincta, quæ etiam crura velabat: aureis soleis inseruerat gemmas: lacerti quoque & brachia margaritis ornata erant. Pendebant ex auribus insignes candore & magnitudine [2] lapilli. Baculum aureum [3] berylli distinguebant; quo tradito, precatus [4] ut sospites acciperet, se liberosque & gentem suam dedidit. Nobiles ad venandum canes in ea regione sunt: latratu abstinere dicuntur quum vi-

INTERPRETATIO.

[b] *Quantum barbari* possunt. | [c] *Sed æstimata corporis pulchritudine.*

NOTÆ.

2. *Sopithis.*] Habent plerique *Sophitis.* Sed vix putem aliter scripsisse Curtium quam apud Diodorum legerat: cui consentiunt Strabo & Arrianus.

Sapientia.] Ad hos referri possent quæ narrat Plutarchus de decem Gymnosophistarum responsis ad Alexandri quæsita; nisi rem alio loco ac tempore gestam indicaret post Oxydracarum expugnationem.

3. *Insignes.*] Hoc est, notabili quopiam vitio corporis deformes.

1. *Eminens.*] *Quatuor enim cubitos excedebat*, inquit Diodorus. Ex quo Raderi sententiam de loco Plutarchi confirmare possis; ubi *quinque* pro *quatuor* Poro tribuendos cubitos censet.

2. *Lapilli.*] Margaritæ sive uniones, *des perles*; quamvis enim ut plurimum distingui soleant gemmæ ab unionibus; quandoque tamen uniones lapilli vocantur; ut apud Silium lib. 12. v. 229.

miro candoris honore
Lucet in aure lapis rubris advectus ab undis.

Nihil ergo est quamobrem pro *candore*, legi velimus *colore.*

3. *Berylli.*] Lapidis pretiosi genus est subviride ac pellucens: cujus varias species enumerat Plinius lib. 37. c. 5.

4. *Ut sospites.*] Ut salvos & incolumes se liberosque & gentem suam, in fidem acciperet. Quod enim in vulgatis legebatur, *ut sospes acciperet* Alexander, optime vidit Freinshemius ad rem non esse: nam quid hoc attinebat precari, cum sospes esset?

dere feram; leonibus maxime infesti. Horum vim ut ostenderet Alexandro, in conspectu leonem eximiæ magnitudinis jussit emitti, & quatuor omnino admoveri canes, qui celeriter occupaverunt feram. Tum ex iis qui assueverant talibus ministeriis, unus, canis leoni cum aliis inhærentis crus avellere; & quia non sequebatur, ferro amputare cœpit: nec sic quidem pertinacia victa, rursus aliam partem secare institit; & inde non segnius inhærentem ferro subinde cædebat. Ille in vulnere feræ dentes moribundus quoque infixerat: tantam in illis animalibus ad venandum cupiditatem ingenerasse naturam memoriæ proditum est. Equidem [5] plura transcribo, quam credo: nam nec affirmare sustineo, de quibus dubito; nec subducere quæ accepi. Relicto igitur Sopithe in suo regno, ad fluvium [6] Hypasin processit; Hephæstione, qui diversam regionem subegerat, conjuncto. [7] Phegelas erat gentis proximæ rex, qui popularibus suis colere agros, ut assueverant, jussis, Alexandro cum donis occurrit; nihil quod imperaret detrectans.

V. Biduum apud eum substitit rex: tertio die [1] amnem superare decreverat, transitu difficilem, non spatio solum aquarum, sed etiam saxis impeditum. Percontatus igitur [2] Phegelam, quæ noscenda erant, XI dierum ultra flumen per vastas solitudines iter esse cognoscit: excipere deinde [3] Gangem, maximum totius Indiæ fluminum: ulteriorem ripam colere gentes [4] Gangaridas & [5] Pharrasios;

NOTÆ.

5. *Plura transc. qu. credo.*] Et tamen eadem uno ore affirmant Diodor. l. 17. Ol. 113. 2. Strabo lib. 15. Ælianus hist. anim. 8. Plinius l. 8. c. 4. Plutarchus de sol. anim. &c.

6. *Hypasin.*] Sic quoque scribunt Plinius & Solinus; cum Diodoro, Arriano & Philostrato sit *Hyphasis*. Apud Dionys. Perieg. atque Strabonem, nescio an corruptè, constanter tamen legitur *Hypanis*: quem ultimum expeditionis Alexandri terminum fuisse consentiunt. Hunc Philostratus in Oceanum exire falso putavit: reliqui Indo misceri affirmant: sed prius in Acesinem recipi testatur Arrianus Exp. l. 6. immo antequam in Acesinem influat, cum Hydraote coire. Idem lib. rer. Indic.

7. *Phegelas.*] Magna non modo inter Curtianos codices, verum etiam inter scriptores alios discrepantia in hoc nomine. Aliis enim dicitur *Phegeus*, aliis *Phegeas*, aliis *Phegela*, aliis *Pheges*. In quibusdam scriptum erat *Phegelis*: unde Freinshemius factum ibat, *Phegel, is erat, &c.* sed hoc ut conveniat cum reliqua oratione, demendum foret, *qui*.

1. *Amnem.*] Hypasim de quo super. cap.

2. *Phegelam.*] Legunt aliqui *Phegelem*, alii *Phegela*: quibus firmari posset conjectura Freinshemii quam modo retulimus.

3. *Gangem max.*] Consule quæ diximus ad l. 8. c. 28.

4. *Gangaridas.*] Eadem quoque vox apud Virgilium Georg. 3. v. 27. Ptolemæum lib. 7. c. 1. Vibium Sequest. Plinium lib. 6. c. 19. Solin. cap. 55. Justinum l. 12. c. 8. Nomen à *Gange* ductum, cujus ad ostia incoluerunt. Sed Strabo, Diodorus, *Gandaridas*: Plutarchus *Gandaritas*. Alios puto apud Stephanum esse *Gandaras* seu *Gandaros* Indiæ populos, quos à Gangaridis Ptolemæus aperte distinguit. Solus, opinor, Dionysius Perieg. nostros *Gargaridas* appellat vers. 1114. Hodie regnum est *Bengala*.

5. *Pharrasios.*] Alias *Parrhasios* sive *Par;*

eorumque regem esse Aggrammem, XX millibus equitum, ducentisque peditum obsidentem vias: ad hæc quadrigarum duo millia trahere &, præcipuum terrorem, elephantos; quos trium millium numerum explere dicebat. Incredibilia regi omnia videbantur. Igitur Porum (nam cum eo erat) percontatur, an vera essent, quæ dicerentur? Ille *vires quidem gentis & regni haud falso jactari* affirmat; *ceterum qui regnaret, non modo ignobilem esse, sed etiam ultimæ sortis: quippe patrem ejus tonsorem vix diurno quæstu propulsantem famem,* [a] *propter habitum haud indecorum, cordi fuisse reginæ:* [b] *ab ea in propiorem ejus, qui tum regnasset, amicitiæ locum admotum; interfecto eo per insidias, sub specie tutelæ liberûm ejus invasisse regnum; necatisque pueris hunc, qui nunc regnat, generasse; invisum vilemque popularibus; magis paternæ fortunæ, quam suæ memorem.* Affirmatio Pori multiplicem animo regis injecerat curam: hostem belluasque spernebat: situm locorum, & vim fluminum extimescebat: [c] relegatos in ultimum pene rerum humanarum terminum persequi, & eruere arduum videbatur. Rursus avaritia gloriæ, & insatiabilis cupido famæ nihil invium, nihil remotum videri sinebat. Et interdum dubitabat, an Macedones tot emensi spatia terrarum, in acie & in castris senes facti, per objecta flumina, per tot naturæ obstantes difficultates sequuturi essent? *Abundantes onustosque præda, magis partâ frui velle, quam acquirendâ fatigari.* [d] *Non idem sibi & militibus animi esse: se totius orbis imperium mente complexum, adhuc in operum suorum primordio stare: militem labore defatigatum,* [e] *proximum quemque fructum, finito tandem periculo, expetere.*

VI. Vicit ergo cupido rationem, & ad concionem vocatis militibus, ad hunc maxime modum disseruit. *Non ignoro, milites, multa quæ terrere vos possent, ab incolis Indiæ per hos dies de industria esse jactata: sed non est improvisa vobis mentientium vanitas. Sic* [1] *Ciliciæ fauces, sic Mesopotamiæ campos, sic Tigrim & Euphratem quorum alterum vado transivimus, alterum ponte; terribilem fecerant Persæ.*

INTERPRETATIO.

[a] *Ob speciem* corporis *non invenustam amatum à regina fuisse.*

[b] *Cum ab illa adductus esset ad proximum favoris gradum apud* regem *qui tunc imperabat.*

[c] *Difficile* esse *censebat invadere gentes ad extremum prope habitabilis orbis limitem ejectas, &* eas inde *extrahere.*

[d] *Aliud ipsi, aliud militibus propositum esse.*

[e] *Quam primum* posset, *præmio* victoriæ *frui velle.*

NOTÆ.

rasios: qui Diodoro sunt *Tabrasii*; Straboni, & Solino *Prasii*: Plutarcho *Prasii* sive *Prasiai*: Justino *Præsidæ*. Hos apparet fuisse Gangaridum vicinos.

1. *Ciliciæ.*] Lib. 3. cap. 9. *Mesopotamiæ* l. 5. c. 2. *Tigris & Euphrates*, ibid. Euphratem *ponte* trajecit, l. 4. c. 6. Tigrim *vado*; ibidem cap. 37.

NUNQUAM [a] *ad liquidum fama perducitur: omnia, illa tradente, majora sunt vero: nostra quoque gloria,* [b] *quum sit ex solido, plus tamen habet nominis, quam operis. Modo quis belluas offerentes* [2] *mœnium speciem, quis Hydaspem amnem, quis cetera auditu majora quam vero, sustinere posse credebat? Olim hercule fugissemus ex Asia, si nos fabulæ debellare potuissent. Creditisne elephantorum greges majores esse, quam usquam armentorum sunt? quum &* [3] *rarum sit animal, nec facile capiatur: multoque difficilius mitigetur. Atqui* [c] *eadem vanitas copias peditum equitumque numeravit. Jam flumen, quo latius fusum est, hoc placidius stagnat; quippe angustis ripis coercita, &* [d] *in angustiorem alveum elisa torrentes aquas invehunt: contra, spatio alvei segnior cursus est. Præterea in ripa omne periculum est, ubi applicantes navigia hostis expectat. Ita quantumcumque flumen intervenit, idem futurum discrimen est evadentium in terram. Sed omnia ista vera esse fingamus: utrumne vos magnitudo belluarum, an multitudo hostium terret? Quod pertinet ad elephantos,* [4] *præsens habemus exemplum: in suos vehementius quam in nos incurrerunt; tam vasta corpora securibus falcibusque mutilata sunt. Quid autem interest totidem sint, quot Porus habuit, an tria millia? quum uno aut altero vulneratis ceteros in fugam declinare videamus. Inde paucos quoque incommode regunt: congregata vero tot millia ipsa se elident; ubi nec stare, nec fugere potuerint inhabiles vastorum corporum moles. Equidem sic animalia ista contempsi, ut quum haberem, ipse non opposuerim; satis gnarus plus suis, quam hostibus periculi inferre. Atenim equitum peditumque multitudo vos commovet!* [5] *cum paucis enim pugnare soliti estis; & nunc primum* [e] *inconditam sustinebitis turbam. Testis adversus multitudinem invicti Macedonum roboris* [6] *Granicus amnis; & Cilicia inundata cruore Persarum; &* [7] *Arbela, cujus campi devictorum à nobis ossibus strati sunt. Sero ho-*

INTERPRETATIO.

[a] *Nunquam pura* mendacio *fama* ad nos *pervenit.*

[b] *Quamvis ex vera* virtute *profecta sit, tamen major est à fama, quam à* nostris *facinoribus.*

[c] *Simili mendacio aucta sunt copiæ.*

[d] *Intra arctiorem canalem compressa* flumina *rapidiores undas volvunt.*

[e] *Incomposito agmini resistetis.*

NOTÆ.

2. *Mœnium.*] *Tota acies* (Pori) *urbis speciem exhibebat. Nam elephantorum statio turribus, & militum inter hos dispositi ordines muris erant assimiles.* Diodorus l. 17.

3. *Rarum sit.*] Nec vero ita rarum esse in India constat tam ex iis quæ Plinius lib. 6. c. 19. ac 20. & Plutarchus in Alex. hoc ipso loco docet; quam ex omnium recentiorum narrationibus.

4. *Præsens hab. ex.*] Libro 8. cap. 48. *In suos.*] Ibid. c. 47.

5. *Cum paucis.*] Hæc per ironiam dicta.

6. *Granicus.*] Lib. 3. c. 2. Supplem. l. 2. c. 5. *Cilicia.*] Ibid. cap. 35. 36.

7. *Arbela, cujus.*] Non solum igitur *Arbela, orum*: sed singulari quoque numero *Arbela* nomen Latinum est. Pugnam ad *Arbela* habes l. 4. c. 56. & seqq.

stium legiones numerare cœpistis, postquam solitudinem in Asia vincendo fecistis: quum per [8] *Hellespontum navigaremus, de paucitate nostra cogitandum fuit: nunc nos Scythæ sequuntur; Bactriana auxilia præsto sunt; Dahæ Sogdianique inter nos militant. Nec tamen illi turbæ confido: vestras manus intueor; vestram virtutem rerum, quas gesturus sum, vadem prædemque habeo: quamdiu vobiscum in acie stabo, nec meos nec hostium exercitus numeravero: vos modo animos mihi plenos alacritatis ac fiduciæ adhibete. Non in limine operum laborumque nostrorum, sed in exitu stamus: pervenimus ad solis ortum & Oceanum: nisi obstat ignavia, inde victores perdomito fine terrarum revertemur in patriam. Nolite, quod pigri agricolæ faciunt, maturos fructus per inertiam amittere è manibus. Majora sunt periculis præmia: dives eadem, & imbellis est regio. Itaque non tam ad gloriam vos duco, quam ad prædam. Digni estis, qui opes, quas illud mare litoribus invehit, referatis in patriam: digni, qui nihil inexpertum, nihil metu omissum relinquatis. Per ego vos gloriamque vestram, qua humanum fastigium exceditis; perque & mea in vos, & in me vestra merita, quibus invicti contendimus; oro quæsoque, ne humanarum rerum terminos adeuntem alumnum commilitonemque vestrum, ne dicam regem, deseratis. Cetera vobis imperavi; hoc unum debiturus sum. Et is vos rogo, qui nihil unquam vobis præcepi, quin primus me periculis obtulerim: qui sæpe aciem clypeo meo texi: ne infregeritis in manibus meis palmam, qua* [9] *Herculem Liberumque patrem, si invidia abfuerit, æquabo. Date hoc precibus meis, & tandem obstinatum silentium rumpite. Ubi est ille clamor alacritatis vestræ index? ubi ille meorum Macedonum vultus? Non agnosco vos, milites: nec agnosci videor à vobis: surdas jamdudum aures pulso: aversos animos & infractos excitare conor.*

VII. Quumque illi in terram demissis capitibus tacere perseverarent; *Nescio quid*, inquit *imprudens in vos deliqui, quod me ne intueri quidem vultis: in solitudine mihi videor esse: nemo respondet; nemo saltem negat. Quos alloquor? quid autem postulo? vestram gloriam & magnitudinem vindicamus. Ubi sunt illi, quorum certamen paulo ante vidi,* [1] *contendentium, qui potissimum vulnerati regis corpus exciperent? desertus, destitutus sum, hostibus deditus. Sed solus quoque* [2] *ire perseverabo: objicite me fluminibus & belluis & illis gentibus, quarum nomina horretis: inveniam qui desertum à vobis sequantur. Scythæ Bactrianique erunt mecum; hostes paulo ante, nunc milites nostri.*

NOTÆ.

8. *Hellespontum.*] Lib. 3. c. 3. *Scythæ.*] Massagetæ, opinor, de quibus l. 8. c. 2. *Bactriana.*] lib. 7. c. 19. *Dahæ.*] lib. 8. c. 2. *Sogdiani.*] lib. 7. c. 37.

9. *Herculem Liberumque.*] Hercules lib. 4. c. 7. *Liber* pater: l. 7. c. 35.

1. *Contendentium.*] Lib. 7. c. 24.

2. *Ire perseverabo.*] Hæc altero tantum die dixisse auctor est Arrianus.

MORI præstat, [a] *quam precario imperatorem esse: ite reduces domos; ite deserto rege ovantes. Ego hic à vobis desperatæ victoriæ, aut honestæ morti locum inveniam.* [b] Ne sic quidem ulli militum vox exprimi potuit. expectabant ut duces principesque ad regem perferrent, vulneribus & continuo labore militiæ fatigatos non detrectare munia, sed sustinere non posse. Ceterum illi metu attoniti in terram ora defixerant. Ergo primo fremitus sua sponte; deinde gemitus quoque oritur: paulatimque liberius [c] dolor erigi cœpit, manantibus lacrymis: adeo ut rex, ira in misericordiam versa, ne ipse quidem, quamquam cuperet, [d] temperare oculis potuerit. Tandem universa concione effusius flente, Cœnus ausus est cunctantibus ceteris, propius tribunal accedere; significans se loqui velle. Quem ut videre milites detrahentem galeam capiti (ita enim regem alloqui mos est) hortari cœperunt, ut causam exercitus ageret.

VIII. Tum Cœnus: *Dii prohibeant,* inquit, *à nobis impias mentes; & profecto prohibent.* [1] *Idem animus est tuis, qui fuit semper, ire quo jusseris, pugnare, periclitari, sanguine nostro commendare posteritati tuum nomen. Proinde si perseveras, inermes quoque & nudi & exsangues, utcumque tibi cordi est, sequimur vel antecedimus. Sed si audire vis non fictas tuorum militum voces, verum necessitate ultima expressas; præbe, quæso, propitias aures imperium atque auspicium tuum constantissime sequutis. Vicisti, rex, magnitudine rerum non hostes modo sed etiam milites: quidquid mortalitas capere poterat, implevimus: emensis maria terrasque melius nobis, quam incolis omnia nota sunt: pene in ultimo mundi fine consistimus. In alium orbem paras ire, & Indiam quæris Indis quoque ignotam: inter feras serpentesque degentes eruere ex latebris & cubilibus suis expetis, ut plura, quam sol videt, victoria lustres. Digna prorsus cogitatio animo tuo; sed altior nostro: virtus enim tua semper in incremento erit; nostra vis in fine jam est. Intuere corpora exsanguia, tot perfossa vulneribus, tot cicatribus* [2] *putria. Jam tela hebetia sunt: jam arma deficiunt.* [3] *Vestem Persicam induimus, quia*

INTERPRETATIO.

[a] *Quam precibus* emendicatum *imperium obtinere.*

[b] *Ne hac quidem* oratione *potuit ab ullo militum responsum extorquere.*

[c] *Tristitia prodere se cœpit.*

[d] *Abstinere lacrymis.*

NOTÆ.

1. *Idem animus.*] Immo vero longe dissimilis. Nam *Macedonas*, inquit Plutarchus, *illa cum Poro pugna reddidit segniores, repressitque ne peterent ulteriorem Indiam. Cum enim ægre pepulissent eum qui viginti millia peditum, & duo millia equitum in aciem adduxerat; obnixe reluctati Alexandro sunt &c:* territi videlicet laborum ac periculorum, quæ offerebantur, magnitudine.

2. *Putria.*] Melius forte *turpia.*

3. *Vestem Persicam.*] Vide lib. 6. c. 14. Sed hoc quidem falsum est si vera sunt quæ illic ex Arriano, Plutarcho, Diodoro retulimus,

domestica subvehi non potest: in externum degeneravimus cultum. Quoto cuique lorica est? quis equum habet? jube quæri quam multos servi ipsorum persequuti sunt; quid cuique supersit ex præda. OMNIUM victores, [4] omnium inopes sumus. Nec luxuria laboramus, sed bello [5] instrumenta belli consumpsimus. Hunc tu pulcherrimum exercitum nudum objicies belluis? quarum ut multitudinem augeant de industria barbari, magnum tamen esse numerum etiam ex mendacio intelligo. Quod si adhuc penetrare in Indiam certum est; regio à Meridie minus vasta est: qua subacta licebit decurrere in illud mare, quod rebus humanis terminum voluit esse natura. Cur circumitu petis gloriam, quæ ad manum posita est? hic quoque occurrit Oceanus: nisi mavis errare, pervenimus quo tua fortuna ducit. Hæc tecum, quam sine te cum his, loqui malui; non uti inirem circumstantis exercitus gratiam, sed ut vocem loquentium potius, quam ut gemitum murmurantium audires.

IX. Ut finem orationi Cœnus imposuit, clamor undique cum ploratu oritur, regem, patrem, dominum, confusis appellantium vocibus. Jamque & alii duces, præcipueque seniores, queis ob ætatem & excusatio honestior erat, & auctoritas major, eadem precabantur. Ille nec castigare obstinatos, nec mitigare poterat iratos: itaque inops consilii desiluit è tribunali, claudique regiam jussit; omnibus præter assuetos, adire prohibitis. Biduum iræ datum est; tertio die processit, erigique [1] XII aras ex quadrato saxo, monumentum expeditionis suæ, munimenta quoque castrorum jussit extendi; cubiliaque amplioris formæ, quam pro corporum habitu relinqui, ut speciem [2] omnium augeret; posteritati [3] fallax miraculum præparans. Hinc repetens quæ emensus erat, ad flumen Acesinem locat castra. Ibi forte Cœnus morbo exstinctus est: cujus morte imgemuit rex quidem; adjecit tamen, *Propter paucos dies longam orationem eum exorsum; tamquam solus Macedoniam visurus esset.* Jam in aqua classis quam ædificari jusserat, stabat. Inter hæc [4] Memnon ex Thracia in supplementum equitum sex millia; præter eos ab Harpalo peditum

Notæ.

4. *Omnium inopes.*] Quis hoc credat? Certe his contraria loquitur apud Arrianum hoc loco Cœnus, eoque nomine Macedonas excusat, quod divites facti patriam domosque cogitent. Nec tamen omnes adeo fuisse opulentos apparet ex libri 10. c. 7.

5. *Instrumenta.*] Non arma solum, sed pecuniam, equos, &c.

1. *XII aras.*] *Altitudine quidem maximis turribus bellicis pares: latitudine majore quam turrium.* Arrianus lib. 5. extremo. Diodorus quinquaginta cubitis altas facit. His æmulabatur Alexander Herculis columnas & Liberi patris terminos, de quibus l. 7. c. 35.

2. *Omnium.*] Aliter, *hominum*: quod magis ad illa Diodori verba accederet, ἀπολιπεῖν σημεῖα μεγάλων ἀνδρῶν: *magnorum virorum indicia relinquere.*

3. *Fallax mirac.*] Falsæ admirationis materiam: posteris videlicet ex castrorum lectorumque amplitudine, magnitudinem Macedonũ ac multitudinem æstimaturis.

4. *Memnon ex Thracia.*] Alius hic ab eo Memnone qui Thraciæ præfectus ab Alexandro, barbaros ad defectionem impulit; ut habes in Supplem. lib. 6. initio.

septem millia adduxerat; armaque XXV millia auro & argento cœlata pertulerat: queis distributis vetera cremari jussit. [5] Mille navigiis aditurus Oceanum, discordes & vetera odia retractantes Porum & Taxilem Indiæ reges, firmata per affinitatem gratia, reliquit in suis regnis: summo in ædificanda classe amborum studio usus. [6] Oppida quoque duo condidit, quorum alterum Nicæam appellavit, alterum *Bucephalon*; equi quem amiserat, memoriæ ac nomini dedicans urbem. Elephantis deinde, & impedimentis terra sequi jussis, secundo [7] amne defluxit; [8] quadraginta ferme stadia singulis diebus procedens, ut opportunis locis exponi subinde copiæ possent.

X. Perventum erat in regionem, in qua Hydaspes amnis Acesini committitur. Hinc [1] decurrit in fines [2] Sobiorum. Hi [3] de exercitu Herculis majores suos commemorant ægros relictos esse; cepisse sedem, quam ipsi obtinebant. Pelles ferarum pro veste, clavæ pro telo erant;

NOTÆ.

5. *Mille navigiis.*] Arrianus ex Ptolemæo numerat circiter duo millia. *Oceanum.*] Qui Indiam à meridie alluit.

6. *Oppida duo.*] Illa ipsa quæ dixerat Curtius hujus libri cap. 1. ad utramque Hydaspis fluvii ripam constructa, ut illic docuimus ex Arriano & Strabone. Aut ergo fallitur Curtius qui ad hoc usque tempus distulit; aut illic inchoatas, hic absolutas intelligit. Arrianus vero tum quidem instaurata fuisse docet quæ imbres corruperant.

7. *Amne.*] Acesine, si Curtium audimus cum suo Diodoro errantem; ad hunc enim paulo ante castra metatum dixerat: sin rei veritatem attendimus, de Hydaspe profecto accipiendum est. Ab hoc enim inceptam esse Alexandri navigationem non solum Arrianus & Strabo diserte tradunt; verum etiam ipse Curtius ac Diodorus satis indicant. Vide, si lubet, hoc loco Freinshemii notas.

8. *Quadraginta.*] Sic quidem libri omnes miro consensu. Atenim, ut optime vidit Freinshemius, non potuit decem mensibus, quod ait Strabo ex Nearcho & Aristobulo; vel septem, quod Plutarchus; non potuit, inquam, ad Pattalenam insulam circa Indi ostia pervenire intra decem menses, ne si quidem continenter navigasset, 40. solum stadiis in dies singulos imputatis. Nam decem mensibus paulo plusquam duodecim stadiorum millia, hoc est, leucas nostrates circiter quadringentas conficere hac ratione potuit. Atqui crebræ intercesserunt excensiones, eæque nonnunquam ad varia bella oppugnationesque urbium satis diuturnæ; ut deinceps videbimus. Ea res Freinshemium impulit, ut crederet hoc loco pro *quadraginta* legendum esse *quadringenta stadia*, hoc est, milliaria quinquaginta: quod sane nimium non est secundo amne defluentibus; nimium tamen, si attendamus quod ait Diodorus, bonam exercitus partem juxta in fluminis ripa iter fecisse.

1. *Decurrit.*] Acesines: hic enim Hydaspe aliisque fluminibus auctus, *suumque victor nomen retinens, in Indum fertur*, inquit Arrianus.

2. *Sobiorum.*] Alias *Soborum.* Apud Strabonem & Arrianum in Indicis, vocantur *Sibæ*: Apud Diodorum corrupte legitur Ἴβες, *Ibos*, pro Σίβες, ut hic animadvertit Freinshemius: vitiosa quoque apud Justinum scriptura est lib. 12. c. 9. *Sileos* pro *Sibos*.

3. *De exerc. Herc.*] Vide lib. 8. c. 46. Eadem ferme à Diodoro referuntur, sed ex fabulosis narrationibus accepta, quas docte Strabo refellit lib. 15. *Pelles fer.*] Ad imitationem Herculis videlicet, quem leonis Nemeæi pelle indutum prædicant. Verum *ejusmodi Herculis habitus multo posterior Trojanarum rerũ memoria (adeoque & ipso Hercule) figmentum eorum videtur qui Heracleam poëma scripserunt: antiquæ enim statuæ hoc modo apparatæ non sunt.* Hæc Strabo ibidem.

multaque etiam, quum Græci mores exolevissent, stirpis ostendebant vestigia. Hic exscensione facta [4] CC & L stadia processit; depopulatusque regionem, oppidum caput ejus corona cepit. XL peditum millia [5] gens in ripa fluminum opposuerat; quam amne superato in fugam compulit, inclusosque mœnibus expugnat. puberes interfecti sunt, ceteri venierunt. [6] Alteram deinde urbem expugnare adortus, magnaque vi defendentium pulsus, multos Macedonum amisit. Sed quum in obsidione perseverasset, oppidani desperata salute ignem subjecere tectis: se quoque ac liberos conjugesque incendio cremant. Quod quum ipsi augerent, hostes extinguerent, nova forma pugnæ erat: delebant incolæ urbem; hostes defendebant: adeo etiam naturæ jura bellum in contrarium mutat. Arx erat oppidi intacta, in qua præsidium reliquit: ipse navigio circumvectus est arcem. quippe tria flumina tota India, præter Gangem, maxima [a] munimento arcis applicant undas. A Septentrione Indus alluit; à meridie Acesines Hydaspi [7] confunditur.

XI. Ceterum [1] amnium coitus maritimis similes fluctus movent, multoque ac turbido limo, quod aquarum concursu subinde turbatur, qua meant navigia, [a] in tenuem alveum cogitur. Itaque quum crebri fluctus se inveherent, & navium hinc proras, hinc latera pulsarent; [b] subducere nautæ cœperunt. sed [c] ministeria eorum hinc metu, hinc prærapida celeritate fluminum occupantur. In oculis omnium duo majora navigia submersa sunt; leviora quum & ipsa nequi-

INTERPRETATIO.

[a] *Arcis munitiones aquis alluunt.*

[a] *In angustum canalem constringitur* Acesines.

[b] Ad terram *appellere navigia.*

[c] *Illorum labor prævenitur.*

NOTÆ.

4. *CC & L stadia.*] Milliaria unum & triginta cum ducentis passibus. *Corona.*] lib. 4. c. 24.

5. *Gens.*] Agalassenses vocat Diodorus. Vocem *alia*, quam aliquot libri adjecerunt, sustulimus plures secuti: & Diodorus unde hæc sumpta sunt, ad unam referenda esse satis indicat. Nihil est igitur quod laboremus quorsum *fluminum* de uno Acesine dixerit: neque enim de Acesine, sed de aliis sermo est quos exscensione facta in mediterranea excurrens transmisit. *Amne.*] Hunc Hydraotem esse, sive Hyarotim, ex Arriano arbitror colligi posse.

6. *Alteram urbem.*] Brachmanum ex urbibus eam fuisse Arrianus tradit. *Oppidani ign. subj.*] Sic quoque prodidit idem auctor: sed Diodorus oppidum ab Alexandro per iram incensum ait.

7. *Confunditur.*] Immo Hercule Curtius ipse Geographiæ ac historiæ rationes confundit. Jamdiu Hydaspis & Acesinis confluentes prætergressum ex hoc ipso capite atque ex Arriano manifestum est: & constat prius aliquanto Hydaspem Acesini, quam hunc Indo misceri. Quo igitur pacto ad unam arcem trium amnium coitus fiat?

1. *Amnium coitus.*] Hydaspis & Acesinis, ut aperte constat ex Arriano. Sed Curtius errantem secutus Diodorum, de Acesine & Indo concurrentibus accepit, quæ ad Hydaspis & Acesinis confluentes referre supra debuerat.

rent regi, in ripam tamen innoxia expulsa sunt. Ipse rex in rapidissimos vortices incidit: quibus intorta navis, [d] obliqua & gubernaculi impatiens agebatur. Jam vestem detraxerat corpori, projecturus semet in flumen; amicique ut exciperent eum, haud procul nabant: [e] apparebatque anceps periculum tam nataturi, quam navigare perseverantis. Ergo ingenti certamine concitant remos; quantaque vis humana esse poterat, admota est, ut [f] fluctus, qui se invehebant, everberarentur. Findi crederes undas, & retro gurgites cedere: quibus tandem navis erepta, non tamen ripæ applicatur, sed in proximum vadum illiditur: cum amne bellum fuisse crederes. Ergo aris pro numero fluminum positis, sacrificioque facto, XXX stadia processit.

XII. Inde ventum est [1] in regionem Oxydracarum Mallorumque; quos, alias bellare inter se solitos, tunc periculi societas [2] junxerat. [3] Nonaginta millia juniorum peditum in armis erant; præter hos, equitum X millia, nongentæque quadrigæ. At Macedones qui omni discrimine jam defunctos se esse crediderant; postquam integrum bellum cum ferocissimis Indiæ gentibus superesse cognoverunt, improviso metu territi, rursus seditiosis vocibus regem increpare cœperunt. *Gangem amnem, & quæ ultra essent,* [4] *coactos transmittere; non tamen finisse, sed mutasse bellum. Indomitis gentibus se objectos, ut sanguine suo*

INTERPRETATIO.

[d] *In transversum ferebatur, nec clavo regi poterat.*

[e] *Æquale utrimque discrimen* fore *videbatur.*

[f] *Ut fluctus qui se* in navim *illidebant,* remis *frangerentur.*

NOTÆ.

1. *In reg. Oxydr.*] Erant igitur, si Curtium audimus, Oxydracæ Mallique ad Indum fluvium, infra eum locum ubi Acesinem excipit. Atenim Arrianus, multo ille diligentior auctor & fide dignior, Alexandri navigationem per singulos prope dies persecutus, Oxydracas circum Acesinis & Hydaspis confluentes, Mallos vero ad Hydraotem ponit, qui infra Hydaspem Acesini jungitur. Quanquam idem in Indicis scribit apud Mallos Acesinem in Indum exire: ex quo illud quidem sequitur Mallorum regionem ad usque Indi & Acesinis confluentes pertinere, non tamen inferiorem esse; quod perperam Curtius cum Diodoro significat. Est autem *Oxydracæ* Græcum nomen, ab ὀξὺς, *acutus*, & δρακὸς, *visus*; forte quod ista gens præcipue oculorum acie valeat. Sed Plinio *Sydracæ* vel *Syndracæ*, & aliquot Curtii codicibus impressis ac MSS. *Sudracæ*: quod utrum ex *Oxydracæ* factum sit, an contra in illud mutatum sit propter affinitatem vocum, non ita promptum est dicere: à pluribus certe *Oxydracæ* vocantur.

2. *Junxerat.*] *Statuerant quidem Malli Oxydracis sese conjungere, atque ita prœlium inire: sed eos Alexander occupavit, per arida & siticulosa loca persecutus priusquam adjumento invicem esse possent.* Hæc Arrianus.

3. *Nonaginta.*] Totidem Diodorus unde hæc transcripta sunt: cui propterea major, quam variantibus Curtii libris, habenda fides est.

4. *Coactos transm.*] Atqui cesserat *illis metuentibus Gangem*, ut mox subjungit, & supra narravit, cap. 9. ac ne Hypasim quidem transire coegerat. Aliter alii hanc

aperirent ei Oceanum. Trahi [5] *extra sidera & solem; cogique adire, quæ mortalium oculis natura subduxerit.* [a] *Novis identidem armis novos hostes existere. Quos ut omnes fundant fugentque, quod præmium ipsos manere? caliginem, ac tenebras, & perpetuam noctem profundo incubantem; repletum immanium belluarum gregibus fretum: immobiles undas,* [6] *in quibus emoriens natura defecerit.* Rex non sua, sed militum sollicitudine anxius, concione advocata docet: *Imbelles esse, quos metuant: nihil deinde præter has gentes obstare, quo minus terrarum spatia emensi, ad finem simul mundi laborumque perveniant.* [7] *Cessisse illis metuentibus Gangem, & multitudinem nationum, quæ ultra amnem eßent: declinasse iter eo, ubi par gloria, minus periculum esset. Jam prospicere se Oceanum; jam perflare ad ipsos auram maris; ne inviderent sibi laudem quam peteret, Herculis & Liberi patris terminos* [8] *transituro: illos regi suo, parvo impendio immortalitatem famæ daturos: paterentur se ex India redire, non fugere.*

XIII. Omnis multitudo, & maxime militaris, mobili impetu fertur: ita seditionis non remedia, quam principia, majora sunt. Non alias tam alacer clamor ab exercitu est redditus, jubentium *duceret diis secundis, & æquaret gloria, quos æmularetur.* Lætus his acclamationibus ad hostes protinus castra movit. Validissimæ Indorum gentes erant, & bellum impigre parabant; ducemque ex natione Oxydracarum spectatæ virtutis elegerant. Qui sub radicibus montis castra posuit, lateque ignes, ut speciem multitudinis augeret, ostendit: clamore quoque ac sui moris ululatu, identidem acquiescentes Macedonas frustra terrere conatus. Jam lux apparebat, quum rex fiduciæ ac spei plenus alacres milites arma capere, & exire in aciem jubet. [1] Sed, metune an seditione oborta inter ipsos, subito profugerunt barbari: certe avios montes & impeditos occupaverunt: quorum agmen rex frustra persequutus, impedimenta cepit.

INTERPRETATIO.

[a] *Pro novis*, quæ *subinde* mutabant, *armis novos hostes occurrere.*

NOTÆ.

ἐναντιολογίαν tollere satagunt. Glareanus legendum suadet, *coactum transmittere*, Alexandrum scilicet: *transmittere*, inquã, id est *prætermittere*, ait Freinshemius. Quod quidem Curtio insolitum, & hoc loco violentum est. Raderus adjecit initio, *non quidem* Gangem &c. Sed qua demum auctoritate? Hoc quidem modo facilius diceres, *Gangem amnem.... non coactos transmittere: non tamen &c.* Sed potius credam erratum esse Curtii vel librariorũ certe, qui *Gangem* pro *Indo* scripserint.

5. *Extra sydera.*] Hyperbole satis ridicula: quomodo enim extra sydera solemque traherentur ad *caliginem ac tenebras*, qui ad loca soli viciniora procederent?

6. *In quibus.*] Quæ idcirco immobiles torpescunt, quia propter longinquitatem pertingere ad eas usque naturæ vis jam debilior non potuit.

7. *Cessisse illis.*] Ipsum Alexandrum iis morem gessisse; supra cap. 9.

8. *Transituro.*] Alias *transiturus.*

1. *Sed, metúne.*] Sic Modio visum & Palmerio: cum alii malint, *sed non traditur metúne* ... Alii, *sed haud traditur metúne....profugerint.*

XIV. Perventum deinde eſt ad oppidum [1] Oxydracarum, in quod plerique confugerant, [a] haud majore fiducia mœnium, quam armorum. Jam admovebat rex; quum vates monere eum cœpit, [2] ne committeret, aut certe differret obſidionem: vitæ ejus periculum oſtendi. Rex Demophoonta (is namque vates erat) intuens: *Si quis*, inquit, *arti tuæ intentum &* [3] *exta ſpectantem ſic interpellet; non dubitem, quin incommodus ac moleſtus videri tibi poſſit.* Et quum ille ita prorſus futurum reſpondiſſet; *Cenſeſne*, inquit, *tantas res, non pecudum fibras, ante oculos habenti, ullum eſſe majus impedimentum quam vatem ſuperſtitione captum?* Nec diutius quam reſpondit moratus, admoveri jubet ſcalas: cunctantibuſque ceteris evadit in murum. Anguſta muri corona erat: [b] non [4] pinnæ, ſicut alibi, faſtigium ejus diſtinxerant; ſed perpetua lorica obducta, tranſitum ſepſerat. Itaque rex hærebat magis, quam ſtabat in margine, clypeo undique incidentia tela propulſans: nam undique eminus ex turribus petebatur. Nec ſubire milites poterant, quia ſuperne vi telorum obruebantur: tandem magnitudinem periculi pudor vicit: quippe cernebant cunctatione ſua dedi hoſtibus regem. Sed feſtinando morabantur auxilia: nam dum pro ſe quiſque certat evadere, oneravere ſcalas; [c] queis non ſufficientibus devoluti, unicam ſpem regis fefellerunt. Stabat enim in conſpectu tanti exercitus, velut in ſolitudine deſtitutus.

XV. Jamque lævam, qua clypeum ad ictus circumferebat, laſſaverat, clamantibus amicis, ut ad ipſos deſiliret; ſtabantque excepturi; quum ille rem auſus incredibilem atque inauditam, multoque magis ad famam temeritatis, quam gloriæ, inſignem. Namque [1] in urbem hoſtium plenam, præcipiti ſaltu ſemetipſe immiſit; quum vix ſpe-

INTERPRETATIO.

[a] *Non minus armis* ſuis *quam muris confiſi.*

[b] Muri *ſummitas non erat pinnis alternatim faſtigiata ut in aliis* ſolet.

[c] *Quæ cum* eos *deſtituiſſent, illi deorſum præcipitati &c.*

NOTÆ.

1. *Oxydracarum.*] *Infortunium hoc* (quod mox ſequitur) *in Oxydracis Alexandro obtigiſſe communis opinio eſt: quod tamen apud Mallos, liberam Indorum gentem, accidit.* Arrian. lib. 6. cui Strabo & Plutarchus ſuffragantur.

2. *Ne committeret.*] Ne inchoaret omnino obſidionem, aut certe &c. Nam *committendi* verbum ita quandoque ſignificat, ut apud Virgil. l. 5. Æneid.

Et tuba commiſſos medio canit aggere ludos.

Rectius tamen, opinor, ex conjectura Freinshemii reſtituamus, *ut omitteret aut certe diff. obſid.*

3. *Exta.*] Exta dicuntur pecudum viſcera quorum inſpectione aruſpices futura divinare ſe profitebantur. Dicta ſunt *exta*, vel ab *exſecando*, quaſi *exſecta*; vel potius ab *extando*, quod maxime extarent. In homine dicuntur *præcordia*.

4. *Pinnæ.*] Murorum ſummitates certis intervallis diſcretæ; vulgo, *les creneaux*.

1. *In urbem.*] Immo in arcem: jam enim capta urbs erat, teſte Arriano.

Hoſtium plenam.] Errat enimvero Juſtinus qui deſertam à defenſoribus fuiſſe ſcribit: & ipſe ſibi pugnat, niſi ſic intelligat, hoſtes metu an dolo tantiſper receſſiſſe; tum ubi ſolum deſiluiſſe conſpe-

rare posset dimicantem certe, & non inultum esse moriturum: quippe antequam assurgeret, opprimi poterat, & capi vivus. Sed forte ita libraverat corpus, [a] ut se pedibus exciperet: itaque stans init pugnam; & ne circumiri posset, fortuna providerat. Vetusta arbor haud procul muro, ramos multa fronde vestitos, velut de industria regem protegentes, objecerat: [b] hujus spatioso stipiti corpus applicuit; clypeo tela, quæ ex adverso ingerebantur, excipiens. Nam quum unum procul tot manus peterent; nemo tamen audebat propius accedere: missilia ramis plura, quam clypeo incidebant. Pugnabat pro rege primum celebrati nominis fama: deinde desperatio, magnum ad honeste moriendum incitamentum. Sed quum subinde hostis afflueret, jam ingentem vim telorum exceperat clypeo; jam galeam saxa perfregerant; jam continuo labore [2] gravia genua succiderant. Itaque contemptim & incaute, qui proximi steterant, incurrerunt: è quibus duos gladio ita excepit, ut ante ipsum exanimes procumberent: nec cuiquam deinde propius incessendi eum animus fuit: procul jacula sagittasque mittebant.

XVI. Ille ad omnes ictus expositus, [a] ægre jam exceptum poplitibus corpus tuebatur; donec Indus duorum cubitorum sagittam (namque Indis, ut [1] antea diximus, hujus magnitudinis sagittæ erant) ita excussit, ut per thoracem paulum super latus dextrum infigeretur. [b] Quo vulnere afflictus, magna vi sanguinis emicante, remisit arma moribundo similis; [c] adeoque resolutus, ut ne ad vellendum quidem telum sufficeret dextra. Itaque ad expoliandum corpus, qui vulneraverat alacer gaudio accurrit: quem ut injicere corpori suo manus sensit; credo, ultimi dedecoris indignitate commotus; linquentem revocavit animum, & nudum hostis latus [d] subjecto mucrone hausit. Jacebant circa regem tria corpora procul stupentibus ceteris: ille ut, antequam ultimus spiritus deficeret, dimicans jam extingueretur; clypeo se allevare conatus est: & postquam ad connitendum nihil supererat virium, dextra impendentes ramos complexus, tentabat assurgere. Sed ne sic quidem [e] potens corporis, rursus in genua

INTERPRETATIO.

[a] *Ut in pedes caderet.*
[b] *Illius* arboris *trunco admodum crasso sese admovit.*
[a] *Difficile corpus defendebat genibus subnixum.*
[b] *Hoc ictu prostratus, arma* è manibus *dimisit.*
[c] *Ita debilis, ut ne dextra quidem valeret &c.*
[d] *Sursum adacto gladio transfixit.*
[e] *Ad corpus* erigendum *sufficiens.*

NOTÆ.

xerunt, reversos esse. At ne hoc quidem verum est. Fefellisse eum videtur quod urbem ab arce non discrevit.

2. *Gravia genua.*] Debilitata atque torpentia.

1. *Antea dix.*] Libro 8. cap. 30. *Super latus.*] In pectore, inquit Arrianus ex Ptolemæo.

procumbit; manu provocans hostes si quis congredi auderet.

XVII. Tandem Peucestas per aliam oppidi partem, deturbatis propugnatoribus, [a] muri vestigia persequens regi supervenit: quo conspecto Alexander jam non vitæ suæ, sed mortis solatium supervenisse ratus, [b] clypeo fatigatum corpus excepit. Subit inde [1] Timæus, & paulopost Leonnatus: huic Aristonus supervenit. Indi quoque quum intra mœnia regem esse comperissent, omissis ceteris illuc concurrerunt; urgebantque protegentes: ex quibus Timæus multis adverso corpore vulneribus acceptis egregiaque edita pugna cecidit: Peucestas quoque tribus jaculis confossus non se tamen [2] scuto, sed regem tuebatur: Leonnatus dum avide ruentes barbaros submovet, cervice graviter icta semianimis procubuit ante regis pedes. Jam & Peucestas vulneribus fatigatus submiserat clypeum: in Aristono spes ultima hærebat: hic quoque graviter saucius tantam vim hostium ultra sustinere non poterat. Inter hæc ad Macedonas regem cecidisse fama perlata est. Terruisset alios, quod illos incitavit: namque periculi omnis immemores [3] dolabris perfregere murum; & [c] qua moliti erant aditum, irrupere in urbem, Indosque plures fugientes quam congredi ausos ceciderunt. Non senibus, non feminis, non infantibus parcitur: quisquis occurrerat, ab illo vulneratum regem esse credebant: tandemque internecione hostium, justæ iræ parentatum est. Ptolemæum qui postea regnavit, huic pugnæ adfuisse, auctor est [4] Clitarchus, & Timagenes. Sed ipse, scilicet gloriæ suę non refragatus, abfuisse se missum in expeditionem, memoriæ tradidit. Tanta componentium vetusta rerum monumenta, vel securitas; vel par huic vitium, credulitas fuit!

XVIII. Rege in tabernaculum relato, medici lignum hastæ corpori infixum, ita ne spiculum moveretur, abscindunt: corpore deinde nudato animadvertunt [1] hamos inesse telo; nec aliter id sine perni-

INTERPRETATIO.

[a] *Iter* quod *per muros erat secutus*

[b] *Languida membra in scutum* suum *reclinavit.*

[c] *Qua* parte *ingressum tentaverant.*

NOTÆ.

1. *Timæus.*] Plutarcho *Limnæus* vel *Lemnæus. Leonnatus.*] *De Leonnato non omnes consentiunt* adfuisse; Arrianus. *Aristoni* nemo præter Curtium meminit.

2. *Scuto.*] Quod Alexander Palladi, cum primum cum ad Ilium venisset, detraxerat; præque se in omnibus prœliis gestari curabat. Arrian. l. 6.

3. *Dolabris.*] Erat enim murus terreus, intertextis haud dubie trabibus.

4. *Clitarchus.*] Fuit hic Alexandri in expeditione comes, cujus historiam conscripsit, majore ingenio quam fide, ut testis est Quintilianus l. 10. c. 1. Quem ibi quoque leges de Timagene. *Scilicet.*] Affirmationis vim habet hoc loco *scilicet*; quasi dicat: *qui utique rem sibi gloriosam non erat negaturus.* Posset tamen, licet minus apte, per ironiam explicari, sublato *non*: *scilicet*, id est, quasi vero *gloriæ suæ refragatus.*

1. *Hamos.*] Denticulos retrorsum prominentes, cujusmodi in uncis piscatoriis videmus esse: qui spiculum infigi non prohibeant, infixum evelli non patiantur. Inde hamatæ sagittæ, *des fleches dentelées.*

cie

cie corporis extrahi posse, quam ut secando vulnus augerent. Ceterum ne secantes profluvium sanguinis occuparet, verebantur; quippe ingens telum adactum erat, & penetrasse in viscera videbatur. [2] Critobulus, inter medicos artis eximiæ, sed in tanto periculo territus, manus admovere metuebat, ne in ipsius caput parum prosperæ curationis recideret eventus. Lacrymantem eum ac metuentem, & solicitudine propemodum exanguem rex conspexerat. *Quid*, inquit, *quodve tempus expectas, & non quamprimum hoc dolore me saltem moriturum liberas? An times ne reus sis, quum insanabile vulnus acceperim?* At Critobulus tandem vel finito, vel dissimulato metu hortari eum cœpit, *Ut se continendum præberet, dum spiculum evelleret: etiam levem corporis motum noxium fore.* Rex quum affirmasset nihil opus esse iis, qui semet continerent; sicut præceptum erat, sine motu præbuit corpus. Igitur patefacto latius vulnere, & spiculo evulso, ingens vis sanguinis manare cœpit; linquique animo rex, & caligine oculis offusa, veluti moribundus extendi. Quumque profluvium medicamentis frustra inhiberent; clamor simul atque ploratus amicorum oritur, regem expirasse credentium. Tandem constitit sanguis, paulatimque animum recepit, & circumstantes cœpit agnoscere. Toto eo die ac nocte, quæ sequuta est, armatus exercitus regiam obsedit, confessus omnes unius spiritu vivere: nec prius recesserunt, quam compertum est somno paulisper acquiescere: hinc certiorem spem salutis ejus in castra retulerunt.

XIX. Rex septem diebus curato vulnere, necdum obducta cicatrice, quum audisset convaluisse apud barbaros famam mortis suæ; duobus navigiis junctis, statui in medium undique conspicuum tabernaculum jussit, ex quo se ostenderet perisse credentibus. Conspectusque ab incolis spem hostium falso nuncio acceptam inhibuit. [1] Secundo deinde amne defluxit, [a] aliquantum intervalli à cetera classe præcipiens, ne quies corpori invalido adhuc necessaria pulsu remorum impediretur. Quarto postquam navigare cœperat, die, pervenit in regionem desertam quidem ab incolis; sed frumento & & pecoribus abundantem: placuit is locus & ad suam, & ad militum requiem. Mos erat principibus amicorum, & custodibus corporis, excubare ante prætorium, quoties regi adversa vale-

INTERPRETATIO.

[a] *Nonnullo spatio reliquam classem prævertens.*

NOTÆ.

2. *Critobulus.*] *Critodemum* Arrianus vocat, eumque de Æsculapii genere: sed facere videtur pro Curtio Plinius l. 7. c. 27. Alii absente medico evulsum à Perdicca telum dixerunt.

1. *Secundo amne.*] Hyarotide sive Hydraote, ad cujus confluentes cum Acesine castra substiterant, Alexandro cum expedita manu adversum Mallos excurrente.

tudo incidisset: hoc tum more quoque servato universi cubiculum ejus intrant. Ille solicitus, ne quid novi afferrent, quia simul venerant; percontatur, *num hostium recens nunciarentur adventus?*

XX. At Craterus cui mandatum erat, ut amicorum preces perferret ad eum; *Credisne*, inquit, *adventu magis hostium*, [a] *ut jam in vallo consisterent; quam cura salutis tuæ, ut nunc est tibi vilis, nos esse solicitos? Quantalibet vis omnium gentium conspiret in nos, impleat armis virisque totum orbem; classibus maria consternat; inusitatas belluas inducat: tu nos præstabis invictos. Sed quis deorum hoc Macedoniæ columen ac sidus diuturnum fore polliceri potest; quum tam avide manifestis periculis offeras corpus, oblitus* [b] *tot civium animas trahere te in casum? Quis enim tibi superstes aut optat esse, aut potest? eo pervenimus auspicium atque imperium sequuti tuum, unde nisi te reduce nulli ad penates suos iter est. Qui si adhuc de Persidis regno cum Dario dimicares;* [1] *etsi nemo vellet, tamen ne admirari quidem posset tam promptæ esse te ad omne discrimen audaciæ: nam UBI paria sunt periculum ac præmium; &* [c] *secundis rebus amplior fructus est; & adversis solatium majus: tuo vero capite* [2] *ignobilem vicum emi, quis ferat non tuorum modo militum, sed ullius etiam gentis barbaræ civis, qui tuam magnitudinem norit? Horret animus cogitatione rei, quam paulo ante vidimus. Eloqui timeo invicti corporis spoliis inertissimos manus fuisse injecturos, nisi te interceptum misericors in nos fortuna servasset. Totidem proditores, totidem desertores sumus, quot te non potuimus persequi. Universos licet milites ignominia notes; nemo recusabit luere id, quod ne admitteret, præstare non potuit. Patere nos, quæso, alio modo esse viles tibi. Quocumque jusseris, ibimus: obscura bella & ignobiles pugnas nobis deposcimus; temetipsum ad ea serva pericula, quæ magnitudinem tuam capiunt. CITO gloria obsolescit in sordidis hostibus: nec quidquam indignius est, quam consumi eam, ubi non possit ostendi.* Eadem fere Ptolemæus, & similia iis ceteri. Jamque confusis vocibus flentes eum orabant, [d] *Ut tandem exsatiatæ laudi modum faceret; ac saluti suæ, id est, publicæ parceret.*

XXI. Grata erat regi pietas amicorum: itaque singulos familiarius

INTERPRETATIO.

[a] *Quamvis jam* nostrum *vallum occupassent.*

[b] *Tot Macedonum vitam à te in discrimen adduci.*

[c] *In prosperitate major est gaudii sensus.*

[d] *Ut aliquando limites poneret sat cumulatæ gloriæ* desiderio.

NOTÆ.

1. *Etsi nemo.*] Etsi nemo propterea libenter videret te tam promptæ esse ad omne discrimen audaciæ; mirari tamen non possent id te imperii causa facere.

2. *Ignobilem vicum.*] Μείωσις, seu diminutio: nam & *urbem munitam* vocat Arrianus; & arcem habebat adjunctam.

amplexus considere jubet: altiusque sermone repetito, *Vobis quidem*, inquit, *ô fidissimi piissimique civium atque amicorum, grates ago habeoque; non solum eo nomine, quod hodie salutem meam vestræ præponitis; sed quod à primordiis belli nullum erga me benevolentiæ pignus, atque indicium omisistis: adeo ut confitendum sit, nunquam mihi vitam meam fuisse tam caram, quam esse cœpit, ut vobis diu frui possim. Ceterum non eadem est cogitatio eorum, qui pro me mori optant, & mea: qui quidem hanc benevolentiam vestram virtute meruisse me judico. Vos enim diuturnum fructum ex me, forsitan etiam perpetuum percipere cupitis: [a] ego me metior [1] non ætatis spatio, sed gloriæ. Licuit paternis opibus contento intra Macedoniæ terminos per otium corporis, expectare obscuram & ignobilem senectutem. Quanquam NE pigri quidem sibi fata disponunt: sed unicum bonum diuturnam vitam æstimantes sæpe acerba mors occupat. Verum ego, qui non annos meos, sed victorias numero; si munera fortunæ bene computo, diu vixi. Orsus à Macedonia imperium, Græciam teneo: [2] Thraciam, & Illyrios subegi: Triballis, Mædisque imperito: Asiam qua Hellesponto, qua rubro mari alluitur, possideo. Jamque haud procul absum [3] à fine mundi; quem egressus, aliam naturam, [4] alium orbem aperire mihi statui. [5] Ex Asia in Europæ terminos momento unius horæ transivi. Victor utriusque regionis [6] post nonum regni mei, post vigesimum atque octavum ætatis annum;*

INTERPRETATIO.

[a] *Ego meam* fortunam *æstimo non diuturnitate vitæ, sed gloriæ* amplitudine.

NOTÆ.

1. *Non ætatis.*] Alii codices; *Non tam ætatis spatio, quam gloriæ.*

2. *Thraciam.*] Lib. 3. c. 10. *Illyrii* l. 3. c. 24. *Triballi* lib. 6. c. 6. *Mædi* Thraciæ populi juxta Macedoniam ad Orbelum montem. Sed cur hos nominatim memorat, qui Thraciam universam à se subactam modo dixerat? Hoc aliquos impulit ut *Mœsis* scribi mallent: nam & Mœsiam domuerat. Verum eadem hic quoque περισσολογία: nam Triballi pars erant Mœsiæ, ut diximus. Neutrum ab Alexandro dictum opinor; sed à Curtio additum de suo. *Hellespontus* lib. 3. c. 3. *Rubrum mare* l. 8. c. 29.

3. *A fine mundi.*] En quantopere fallebatur qui vix quartam Asiæ partem obtinuerat, mediam ejus longitudinem non multum prætergressus.

4. *Alium orbem.*] Notum illud omnibus quod Plutarchus lib. de tranq. an. retulit; Alexandrum cum ex Anaxarcho audiisset plures esse mundos, lacrymatum esse, quod necdum unum subegisset. Juvenalis Sat. 10.

Unus Pellæo juveni non sufficit orbis.

5. *Ex Asia in Europ.*] Quando Jaxartem Tanaïm esse ratus, in Scythas duxit. Vide lib. 7. c. 12. 28. 29.

6. *Post nonum.*] Hic locus est de Alexandri ætate deque regno diligentius inquirendi. Natus est, ut habes in supplem. l. 1. c. 1. sub initium Olymp. CVI. in quo plerique omnes consentiunt, quamvis de mense ac die multum pugnantia tam veteres quam novi scriptores affirment. Consulantur Petavius l. 10. Doctr. temp. c. 32. Usserius ad annum Periodi Jul. 4358. &c. Regnare cœpit ineunte autumno anni primi Olymp. CXI. jam vigesimum egressus annum. Hæc autem in Mallis gesta sunt Ol. CXIII. an. 2. ut habet Diodorus; & quidem hyeme, cum ex Strabone constet sub occasum Pleïadum, id est, mense Novembri cœptam navigationem esse. Itaque jam tum agebat ætatis annum 30. regni 10.

videorne vobis [b] *in excolenda gloria, cui me uni devovi, posse cessare? Ego vero non deero; & ubicumque pugnabo, in theatro terrarum orbis esse me credam. Dabo nobilitatem ignobilibus locis:* [7] *aperiam cunctis gentibus terras, quas natura longe submoverat. In his operibus extingui me, si fors ita feret, pulchrum est: ea stirpe sum genitus,* [8] *ut multam prius, quam longam vitam debeam optare. Obsecro vos cogitate nos pervenisse in terras, quibus feminæ ob virtutem celeberrimum nomen est. quas urbes* [9] *Semiramis condidit? quas gentes redegit in potestatem? quanta opera molita est? Nondum feminam æquavimus gloria, & jam nos laudis satietas cepit? Dii faveant, majora adhuc restant. Sed ita nostra erunt, quæ nondum attigimus; si NIHIL parvum duxerimus, in quo magnæ gloriæ locus est. Vos modo me ab intestina fraude, & domesticorum insidiis præstate securum: belli Martisque discrimen impavidus subibo.* [10] *Philippus in acie tutior, quam in theatro fuit: hostium manus sæpe vitavit; suorum effugere non valuit. Aliorum quoque regum exitus si reputaveritis, PLURES à suis, quam ab hoste interemptos numerabitis. Ceterum quoniam olim rei agitatæ in animo meo, nunc promendæ occasio oblata est; mihi maximus laborum, atque operum meorum erit fructus, si Olympias mater* [11] *immortalitati consecretur, quandocumque excesserit vita. si licuerit, ipse præstabo: si me præceperit fatum: vos mandasse mementote.* Ac tum quidem amicos dimisit: ceterum per complures dies ibi stativa habuit.

XXII. Hæc dum in India geruntur, Græci milites nuper in colonias à rege deducti [1] circa Bactra, orta inter ipsos seditione, defecerant, non tam Alexandro infensi, quam [2] metu supplicii. Quippe occisis

INTERPRETATIO.

[b] *Ab extendenda fama posse quiescere.*

NOTÆ.

7. *Aperiam.*] Et aperuit reipsa: nam ante Alexandri expeditionem vix erat, apud Europæos præsertim, nota India nisi ex fabulis. Strabonem vide l. 15.

8. *Ut multam.*] Dubia lectio. Non pauci libri habent, *multa*: sed quam hoc frigidum efficit sensum! Jam vero *multa vita* quemadmodum vulgo accipi soleat, non ignoro: an satis Latine dicatur, non video. Suspicio erat excidisse vocabulum aliquod, puta *famam*; sic enim idonea foret sententia: *ut multam famam prius quam longam vitam &c.*

9. *Semiramis.*] Nini uxor, Assyriorum regina: de qua nos ad l. 7. c. 26. Justinus l. 1. Diodorus lib. 2. quos consule.

10. *Philippus.*] Meus parens. Lege Supplem. l. 1. c. 9. *A suis.*] A Pausania uno ex corporis custodibus.

11. *Immort. consecr.*] In Dearum numerum adscripta.

1. *Circa Bactra.*] Sic legendum esse pro *Carabactra*, jam olim viderat Ortelius: cujus conjecturæ favet tum similis Curtii locutio, extremis hujusce capitis verbis, *hæc circa Bactra, &c.* tum ipsa rei veritas. Hæc enim gesta sunt à colonis earum urbium quas circum Bactra conditas ab Alexandro diximus ad l. 7. c. 38.

2. *Metu supplicii.*] Aliam affert causam Diodorus, quod Alexandrum ex illo apud Mallos vulnere mortuum putarent. *Popularium.*] Græcorum certe, non Bactrianorum: erat enim *inter ipsos* Græcos *orta seditio*: ac si Bactriani forent quos occiderunt, quomodo ceteros illius

quibusdam popularium; qui validiores erant, arma spectare cœperant; & Bactriana arce, quæ casu negligentius asservata erat, occupata, barbaros quoque in societatem defectionis impulerant. Athenodorus erat princeps eorum, qui regis quoque nomen assumpserat; non tam imperii cupidine, quam in patriam revertendi cum iis, qui auctoritatem ipsius sequebantur. Huic Bicon quidam nationis ejusdem, sed ob æmulationem infestus, comparavit insidias; invitatumque ad epulas, per Boxum quendam 3 Macerianum in convivio occidit. Postero die concione advocata Bicon ultro insidiatum sibi Athenodorum plerisque persuaserat: sed aliis suspecta fraus erat Biconis; & paulatim in plures cœpit manare suspicio. Itaque Græci milites arma capiunt, occisuri Biconem, si daretur occasio: ceterum principes eorum iram multitudinis mitigaverunt. Præter spem suam Bicon præsenti periculo ereptus, paulo post insidiatus auctoribus salutis suæ est: cujus dolo cognito & ipsum comprehenderunt, & Boxum. Ceterum Boxum protinus placuit interfici: Biconem etiam per cruciatum necari. Jamque corpori tormenta admovebantur; quum Græci milites, incertum ob quam causam, 4 lymphatis similes ad arma discurrunt. Quorum fremitu exaudito, qui torquere Biconem jussi erant, omisere; veriti ne id facere tumultuantium vociferatione prohiberentur. Ille, sicut nudatus erat, pervenit ad Græcos; & miserabilis facies supplicio destinati, in diversum animos repente mutavit; dimittique eum jusserunt. Hoc modo pœna bis liberatus, cum ceteris qui colonias à rege attributas reliquerunt, revertit in patriam. Hæc circa Bactra & Scytharum terminos gesta.

XXIII. Interim regem 1 duarum gentium, de quibus ante dictum est, centum legati adeunt. Omnes curru vehebantur, eximia magnitudine corporum, decoro habitu; lineæ vestes intextæ auro, purpuraque distinctæ. *Ei se dedere ipsos, urbes, agrosque* referebant: *per tot ætates inviolatam libertatem illius primum fidei ditionique permissuros. Deos sibi deditionis auctores, non metum; quippe* 2 *intactis viribus ju-*

NOTÆ.

gentis in defectionis societatem adduxissent? Itaque quod sequitur, *qui validiores erant*; de Græcis accipe.

3. *Macerianum.*] Ignotum Geographis omnibus hoc gentis nomen. Freinshemius suspicatur scriptum fuisse *Mauritanum*, cum propter scripturæ affinitatem, tum quod *Boxus* nomen esse videtur Mauricum: sed Persicum esse potuit. Quid si *Maratianum* legamus, quæ gens circa Sogdianam posita videtur à Plinio lib. 6. c. 16. Est & apud Stephanum *Matarene* regio Asiæ.

4. *Lymphatis.*] Insanientibus. Vide lib. 4. cap. 47.

5. *Cum iis qui.*] Istos tamen qui Bactrianas colonias deserere cogitabant patriam revisuri, Alexandro mortuo omnes esse occisos à Macedonibus auctor est Diodorus hoc loco.

1. *Duarum gentium.*] Oxydracarum & Mallorum. *Centum leg.*] De solis Oxydracis venere centum quinquaginta. Arrian. l. 6.

2. *Intactis viribus.*] Quomodo *intactis viribus*; qui jam pluribus prœliis victi urbes non paucas amiserant, ut ex Arriani narratione perspicuum est?

gum excipere. Rex consilio habito deditos in fidem accepit: stipendio, [3] quod Arachosiis utraque natio pensitabat, imposito: præterea duo millia & D equites imperat; omnia obedienter à barbaris facta. Invitatis deinde ad epulas legatis gentium regulisque, exornari convivium jussit. Centum aurei lecti modicis intervallis positi erant: lectis circumdederat aulæa, purpura auroque fulgentia; quidquid aut apud Persas vetere luxu, aut apud Macedonas nova immutatione corruptum erat, confusis utriusque gentis vitiis, in illo convivio ostendens. Intererat epulis Dioxippus Atheniensis, [4] pugil nobilis, & ob eximiam virtutem virium regi pernotus & gratus. Invidi malignique increpabant per seria & ludum: *Saginati corporis sequi inutilem belluam: quum ipsi prœlium inirent, oleo madentem præparare ventrem epulis.* Eadem igitur in convivio [5] Horratas Macedo jam temulentus exprobrare ei cœpit, & postulare, *Ut si vir esset, postero die secum ferro decerneret: regem tandem vel de sua temeritate, vel de illius ignavia judicaturum.* Et à Dioxippo contemptim militarem eludente ferociam, accepta conditio est.

XXIII. Ac postero die rex, quum etiam acriùs certamen exposcerent, quia deterrere non poterat, destinata exequi passus est. Ingens hic militum, inter quos erant Græci qui Dioxippo studebant, convenerat multitudo. Macedo [1] justa arma sumpserat; æreum clypeum, hastam, quam *sarissam* vocant, læva tenens; dextra lanceam, gladioque cinctus, velut cum pluribus simul dimicaturus. Dioxippus [2] oleo nitens, & coronatus, læva puniceum amiculum, dextra validum nodosumque stipitem præferebat. Ea ipsa res omnium animos expectatione suspenderat: quippe armato congredi nudum, dementia non temeritas videbatur. Igitur Macedo haud dubius eminus interfici posse, lanceam emisit; quam Dioxippus quum exigua corporis declinatione vitasset; antequam ille hastam transferret in dextram, assiluit, & stipite mediam eam fregit. Amisso utroque telo Macedo,

NOTÆ.

3. *Quod Arachosiis.*] Mirum si Arachosii, vectigales ipsi, ac subditi Persarum regibus, tributarios habuerunt Mallos & Oxydracas *Indorum gentes validissimas*, non exiguo locorum intervallo, magnisque fluviis Indo & Acesine disjunctas ab Arachosia.

4. *Pugil.*] Ut à πὺξ, πύκται; sic à *pugnis* appellati sunt *pugiles*, qui publicis ludis *pugnorum* ictibus certabant cæstibus obarmati.

5. *Horratas.*] *Corrhagus* vocatur Diodoro ac Æliano: quod verum nomen Freinshemius censuit, quia Macedonicum est.

1. *Justa arma.*] Quasi legitima dicas; ea nimirum quæ ad duellum committendum afferri leges moresve sinebant.

2. *Oleo nitens, &c.*] Luctatores, non pugiles, cutem inunxisse docet Mercurialis lib. 1. de arte Gymn. cap. 8. Sed hoc loco speciem pro genere posuisse videtur Curtius: neque enim *pugil* solum Dioxippus, sed *Παγκρατιαστὴς* erat, id est, omni Gymnicorum certaminum genere exercitatus, teste Athenæo, lib. 6. De corona, puniceo amiculo &c. Vide Mercurialem, & Fabrum in Agonist.

gladium cœperat ſtringere: [a] quem occupatum complexu, pedibus repente ſubductis Dioxippus arietavit in terram; ereptoque gladio pedem ſuper cervicem jacentis impoſuit, [b] ſtipitem intentans, eliſurusque eo victum, ni prohibitus eſſet à rege. Triſtis ſpectaculi eventus, non Macedonibus modo, ſed etiam Alexandro fuit; maxime quia barbari adfuerant: quippe celebratam Macedonum fortitudinem ad ludibrium recidiſſe verebatur. Hinc ad criminationem invidorum adapertæ ſunt aures regis: & poſt paucos dies inter epulas aureum poculum [c] ex compoſito ſubducitur; miniſtrique, quaſi amiſiſſent quod amoverant, regem adeunt. [d] SÆPE minus eſt conſtantiæ in rubore, quam in culpa: conjectum oculorum, quibus ut fur [3] deſtinabatur, Dioxippus ferre non potuit: & quum exceſſiſſet convivio, literis conſcriptis, quæ regi redderentur, ferro ſe interemit. Graviter mortem ejus tulit rex, exiſtimans indignationis eſſe, non pœnitentiæ teſtem: utique poſtquam falſo inſimulatum eum, nimium invidorum gaudium oſtendit.

XXIV. Indorum legati dimiſſi domos, paucis poſt diebus cum donis revertuntur. [1] Trecenti erant currus, quos quadrijugi equi ducebant; lineæ veſtis aliquantum, mille ſcuta Indica, & [2] ferri candidi talenta centum; leoneſque raræ magnitudinis & tigres, utrumque animal ad manſuetudinem domitum: [3] lacertarum quoque ingentium pelles, & dorſa teſtudinum. Cratero deinde imperat rex, [4] haud procul amne, per quem erat ipſe navigaturus, copias duceret: eos autem, qui comitari eum ſolebant, imponit in naves; &

INTERPRETATIO.

[a] Sed *illum Dioxippus prævenit amplectens* medium, *& disturbatis* ejus *pedibus* ipſum *humi proſtravit*.

[b] *Clavâ minitans*.

[c] *Inito* inter eos *conſilio* clam *ſublatum eſt*.

[d] *Facilius perturbatur verecundus* innocens, *quam reus*.

NOTÆ.

3. *Deſtinabatur.*] Deſignabatur. Vide l. 4. c. 32.

1. *Trecenti.*] *Mille triginta* vulgo legebantur: quem numerum eſſe vitiatum optime vidit poſt Acidalium & Freinshemium interpres Gallicus. Qui enim nongentos ſolum ad ſui defenſionem armaverant, cap. 12. quis credat mille triginta dono miſiſſe? Arrianus tamen *quingentos* numerat.

2. *Ferri candidi.*] Natura candidum eſſet hoc ferrum, an arte, quale illud eſt quod vulgo ſic appellamus, *fer blanc*; haud facile dixerim. Certe ferri candidi vix ulla apud veteres mentio. *Talenta.*] Talentum pondus eſt 60 minarum, drachmarum 6000. lib. 3. c. 35.

3. *Lacert. ingent.*] In Nyſa Indiæ monte lacertas eſſe pedum quatuor & viginti in longitudinem ſcripſit Plinius lib. 8. c. 39. videndi quoque Geſnerus & Aldroüandus.

4. *Haud procul amne.*] Indo, ut ex Arriani collatione cum Curtio apparet: nam ex Mallis per Hydraotem in Aceſinem delatus ut nos ad cap. 19. diximus: ex iſto in flumen Indum deſcenderat: quæ ſunt à Curtio prætermiſſa.

[5] in fines Mallorum ſecundo amne devehitur. Inde [6] Sabracas adiit validam Indiæ gentem, quæ populi non regum imperio regebatur. Sexaginta millia peditum habebant, equitum ſex millia: has copias currus quingenti ſequebantur: tres duces ſpectatos virtute bellica elegerant. At qui in agris erant proximi flumini (frequentes autem vicos, maxime in ripa habebant) ut videre totum amnem, qua proſpici poterat, navigiis conſtratum, & tot millium arma fulgentia; [a] territi nova facie, deorum exercitum, & alium Liberum patrem, celebre in illis gentibus nomen, adventare credebant. Hinc militum clamor, hinc remorum pulſus, variæque nautarum voces hortantium, pavidas aures impleverant. Ergo univerſi ad eos, qui in armis erant, currunt; furere clamitantes, cum diis prœlium inituros: navigia non poſſe numerari, quæ invictos veherent. tantumque in exercitum ſuorum intulere terroris, ut legatos mitterent gentem dedituros.

XXV. His in fidem acceptis, ad alias deinde gentes quarto die pervenit. Nihilo plus animi his fuit, quam ceteris fuerat. itaque [1] oppido ibi condito, quod *Alexandriam* appellari juſſerat, fines eorum qui [2] *Muſicani* appellantur, intravit. Hic de [3] Teriolte Satrape, quem Paropamiſadis præfecerat, iiſdem [a] arguentibus cognovit: multaque avare ac ſuperbe feciſſe convictum interfici juſſit. [4] Oxartes prætor Bactrianorum, non abſolutus modo, ſed etiam jure amplioris imperii donatus eſt finibus. Muſicanis deinde in ditionem redactis, urbi eorum præſidium impoſuit. Inde [5] Præſtos, & ipſam Indiæ gentem, perventum eſt. Oxycanus rex erat, qui ſe munitæ urbi cum magna manu popularium incluſerat. Hanc Alexander tertio die quam

INTERPRETATIO.

[a] *Pavidi ad inſuetum ſpectaculum.* | [a] *Judicium inſtituit ipſis accuſantibus.*

NOTÆ.

5. *In fines Mallorum.*] Extremos intellige; jampridem enim Mallorum regionem ingreſſus erat; immo, ut arbitror, etiam prætergreſſus. Vide quæ ſupra diximus ad cap. 12. ac 14.

6. *Sabracas.*] Aliis *Sabarcæ*, vel *Sadracæ*: quos Juſtini *Sugambros* ſive *Subagras* eſſe putant. Sed nihil corruptius iſtis populorum nominibus. Diodorus *Sambeſtas* vocat. *Hortantium.*] Se invicem.

1. *Oppido.*] Duas urbes ab eo ad Indum conſtructas memorat Arrianus; alteram ad confluentes Indi & Aceſinis, alteram in Sogdiorum finibus, ſupra Muſicani regionem.

2. *Muſicani.*] Eſt quidem apud alios *Muſicanus*, regis, non gentis nomen. Sic Arrianus dixit τὴν Μουσικανοῦ ἐπικράτειαν, & τῆς Μουσικανοῦ χώρας: ſic quoque Diodorus. Sed Curtius populi quoque nomen fecit, ut conſtat ex cap. ſeq.

3. *Teriolte.*] Varie in multis editionibus legitur. Arriano *Tiryeſtes*. Paropamiſadæ lib. 7. c. 10.

4. *Oxartes.*] Erat hic Roxanæ pater quam Alexander uxorem duxerat, lib. 8. cap. 16. *Bactriani* lib. 7. c. 16. Accuſatus opinor, fuerat aſſervatæ negligentius Bactrianæ arcis; cap. 22. *Jure* idem mihi eſt hoc loco atque, *merito*: quod quivis facilius quam illud Rubenii ferat, *jure amoris*.

5. *Præſtos.*] Solus hoc gentis nomen habet Curtius; quo magis ſuſpectum mihi eſt. *Oxycanus.*] Ita quoque Arrianus vocat: Sed Diodorus & Strabo, multæque Curtii editiones *Porticanum* appellant.

cœperat

cœperat obſidere, expugnavit. Et Oxycanus, quum in arcem confugiſſet, legatos de conditione deditionis miſit ad regem: ſed antequam adirent eum, duæ turres cum ingenti fragore prociderant, per quarum ruinas Macedones evaſere in arcem: qua capta Oxycanus cum paucis repugnans occiditur. Diruta igitur arce, & omnibus captivis venundatis, [6] Sabi regis fines ingreſſus eſt: multiſque oppidis in fidem acceptis, validiſſimam gentis urbem cuniculo cepit. Barbaris ſimile monſtri viſum eſt rudibus militarium operum: quippe in media ferme urbe è terra exiſtebant, [b] nullo ſuffoſſi ſpecus ante veſtigio facto. Octoginta millia Indorum in ea regione cæſa Clitarchus eſt auctor, multoſque captivos [c] ſub corona veniiſſe.

XXVI. Rurſus Muſicani defecerant, ad quos opprimendos miſſus eſt Pithon: qui captum principem gentis, eumdemque defectionis [1] auctorem adduxit ad regem: quo Alexander in crucem ſublato, rurſus amnem, in quo claſſem expectare ſe juſſerat, repetit. Quarto deinde die, ſecundo amne pervenit ad oppidum, [2] qua iter in regnum erat Sabi. Nuper ſe ille dediderat; ſed oppidani detrectabant imperium, & clauſerant portas. Quorum paucitate contempta, rex quingentos Agrianos mœnia ſubire juſſerat, & ſenſim recedentes elicere extra muros hoſtem; ſequuturum profecto, ſi fugere eos crederet. Agriani, ſicut imperatum erat, laceſſito hoſte ſubito terga vertunt; quos barbari effuſe ſequentes, in alios, inter quos ipſe rex erat, incidunt. Renovato ergo prœlio ex tribus millibus barbarorum quingenti cæſi ſunt, mille capti, ceteri mœnibus urbis incluſi. Sed non ut prima ſpecie læta victoria, ita eventu quoque fuit: quippe barbari veneno tinxerant gladios. Itaque ſaucii ſubinde expirabant: nec cauſa tam [3] ſtrenuæ mortis excogitari poterat à medicis, quum etiam leves plagæ inſanabiles eſſent. Barbari autem ſperaverant incautum & temerarium regem excipi poſſe: & forte inter promptiſſimos dimicans intactus evaſerat.

INTERPRETATIO.

[b] *Cum nullum effoſſi* ſub terra *cuniculi indicium prius apparuiſſet.*

[c] *Auctione venditos fuiſſe.*

[a] Simili vulnere *interimi poſſe.*

NOTÆ.

6. *Sabi regis.*] Idem huic nomen eſt apud Strabonem, emendante Freinshemio: ſed Plutarcho *Sabbas*, Arriano & Diodoro *Sambus*, Juſtino *Ambigerus*, Oroſio *Ambiras*.

1. *Auctorem.*] Erat hic ipſe rex Muſicanus.

2. *Qua iter in reg.*] Atqui jam antea *Sabi fines ingreſſus* erat, cap. ſuper. Sic ergo interpretare: primum quidem per mediterranea (nam exſcenſione facta in Oxycanum excurrerat, teſte Arriano) in Sabi regnum irruperat, urbem ceperat: tum reverſus ad claſſem, ſecundo fluvio ad aliam ejuſdem regni urbem Indo finitimam pervenit. Niſi legere mavis, *qua iterum reg. erat Sabi &c.*

3. *Strenuæ.*] Tam celeris mortis. Vide l. 7. c. 2.

XXVII. Præcipue [1] Ptolemæus lævo humero, leviter quidem saucius, sed majore periculo quam vulnere affectus, regis solicitudinem in se converterat. Sanguine conjunctus erat, & quidam Philippo genitum esse credebant; certe pellice ejus ortum constabat. Idem corporis custos, promptissimusque bellator: sed pacis artibus quam militiæ major & clarior, [a] modico civilique cultu, liberalis in primis, adituque facilis, nihil ex fastu regio assumpserat. Ob hæc regi an popularibus carior esset, dubitari poterat: tum certe primum expertus suorum animos; adeo ut [2] fortunam, in quam postea ascendit, in illo periculo Macedones ominati esse videantur. Quippe non levior illis Ptolemæi fuit cura, quam regi: qui & prœlio & solicitudine fatigatus cum Ptolemæo assideret, lectum, in quo ipse acquiesceret, jussit inferri. In quem ut se recepit, protinus altior insequutus est somnus. Ex quo excitatus, [3] *Per quietem vidisse se* exponit *speciem draconis oblatam herbam ferentis ore, quam veneni remedium esse monstrasset.* Colorem quoque herbæ referebat, agniturum si quis reperisset affirmans: inventamque deinde (quippe à multis erat requisita) vulneri imposuit: protinusque dolore finito, intra breve spatium cicatrix quoque obducta est. Barbaros ut prima spes fefellerat, se in ipsos urbemque dediderunt. Hinc proximam gentem [4] Pataliam perventum est. Rex erat Mœris, qui urbe deserta in montes profugerat. Itaque Alexander oppido potitur, agrosque populatur. Magnæ inde prædæ actæ sunt pecorum armentorumque, magna vis reperta frumenti. Ducibus deinde sumptis amnis peritis, defluxit ad insulam [b] medio ferme alveo enatam.

XXVIII. Ibi diutius subsistere coactus, quia duces socordius asser-

INTERPRETATIO.

[a] *Moderata & vulgari ratione vivendi.*

[b] *Quæ in medio prope flumine* sensim *coaluerat.*

NOTÆ.

1. *Ptolemæus.*] Lagi filius dictus. *Conjunctus.*] Alexandro. *Philippo.*] Alexandri patre.

2. *Fortunam.*] Regnum, quod post Alexandri mortem in Ægypto ac Libya obtinuit. *Quam regi.*] Vulgo, *quam regis*, scil. cura illis fuit: sed illud ad Curtii mentem aptius, istud minus credibile quia invidiosum.

3. *Per quietem vidisse.*] Potuit hoc quidem fieri tum divina virtute, tum boni malive genii opera: sed illud quoque facile fuit Alexandro, quum ab indigena quopiam vim ejus herbæ ac speciem edoctus privatim esset, visi miraculum fingere. Porro non apud Indos, sed in Oritis hoc contigisse Strabo retulit.

4. *Pataliam.*] Incolit ea gens Pattalenam insulam (hodie *Tatta*) quam Indus fluvius in duos alveos divisus efficit: utrique nomen factum ab urbe insigni, quam Arrianus, Strabo, Ptolemæus *Pattala* vocant: hodieque idem esse nomen apud indigenas dicitur. Sed erratum est in Ptolemæi tabulis, quod multo infra divisionem collocatur, cum affirmet Arrianus ad urbem Pattala Indum amnem in duos ingentes fluvios scindi. De insulæ forma & amplitudine, consulendus Strabo lib. 15. Dextro primum sine occidentali alveo navigavit Alexander.

vati profugerant, misit qui conquirerent alios; nec repertis, pervicax cupido incessit visendi Oceanum, adeundique terminos mundi; ut sine regionis peritis, flumini ignoto caput suum, totque fortissimorum virorum salutem [1] permitteret. Navigabant ergo [a] omnium per quæ ferebantur ignari: quantum inde abesset mare, quæ gentes colerent, quam placidum amnis os, [b] quam patiens longarum navium esset, anceps & cæca æstimatio augurabatur. Unum erat temeritatis solatium perpetua felicitas. Jam CCCC stadia processerant; quum gubernatores agnoscere ipsos auram maris, & haud procul videri sibi Oceanum abesse, indicant regi. Lætus ille hortari nauticos cœpit, incumberent remis: *Adesse finem laboris omnibus votis expetitum. Jam nihil gloriæ deesse, nihil obstare virtuti: sine ullo Martis discrimine, sine sanguine orbem terræ ab illis capi. Ne naturam quidem longius posse procedere: brevi incognita, nisi immortalibus, esse visuros.* Paucos tamen navigio emisit in ripam, qui agrestes vagos exciperent, è quibus certiora nosci posse sperabat. Illi scrutati omnia tuguria, tandem latentes reperere. Qui interrogati quam procul abesset mare, responderunt: *Nullum ipsos mare, ne fama quidem, accepisse: ceterum tertio die perveniri posse ad aquam amaram, quæ corrumperet dulcem.* Intellectum est mare destinari ab ignaris naturæ ejus. Itaque ingenti alacritate nautici remigant; & proximo quoque die, quo propius spes admovebantur, crescebat ardor animorum. Tertio jam die mixtum flumini subibat mare; [c] leni adhuc æstu confundente dispares undas. Tum aliam insulam medio amni sitam [2] evecti paulo lentius, quia [3] cursus æstu reverberabatur, applicant classem: & ad commeatus petendos discurrunt; [d] securi casus ejus, qui supervenit ignaris.

XXIX. [1] Tertia ferme hora erat; quum stata vice Oceanus exæ-

INTERPRETATIO.

[a] *Locorum omnium, per quæ transibant, imperiti.*

[b] *Quam esset opportunum triremibus, incertis ac temerariis conjecturis divinabant.*

[c] *Cum adhuc placidus* maris *fluxus misceret dissimiles aquas* fluvii & suas.

[d] *Nihil metuentes periculum quod incautos occupavit.*

NOTÆ.

1. *Permitteret.*] Cum nemo non viderit excidisse ex hoc commate aliquam vocem, aliunde in Merulæ editione legatur *permitteret*, non *permittere*: facilius visum est voculam *ut* inserere, quam quod alii suadebant addere, *coegit.*

2. *Evecti.*] Notanda locutio, *evecti insulam*, id est, *in insulam*: quomodo inferius cap. 31. *evectusque os ejus.* Est qui hanc insulam putet esse quæ apud Arrianum *Cilluta* dicitur: sed hoc narrationi Curtii parum convenit.

3. *Cursus.*] Fluminis intellige, non classis.

1. *Tertia hora.*] Respondebat ei fere quam nonam matutinam dicimus: quippe totum diem, pariter ut noctem, in duodecim horas partiri soliti, primam ab solis exortu inchoabant: tertia medio inter hanc atque meridianam spatio incipiebat. Illis autem locis eo quidem anni tempore (mensis erat Junius) solis ortus

ſtuans invehi cœpit, & retro flumen urgere: [a] quod primo coercitum, deinde vehementius pulſum, majore impetu adverſum agebatur, quam torrentia præcipiti alveo incurrunt. Ignota vulgo freti natura erat; monſtraque & iræ deûm indicia cernere videbantur. Identidem intumeſcere mare, & in campos paulo ante ſiccos deſcendere ſuperfuſum. Jamque [2] levatis navigiis, & tota claſſe diſperſa, [b] qui expoſiti erant, undique ad naves trepidi & improviſo malo attoniti recurrunt. Sed in tumultu feſtinatio quoque [3] tarda eſt. Hi contis navigia appellebant: hi, dum conſiderent, remos aptari prohibebant; quidam enavigare properantes, ſed non expectatis, qui ſimul eſſe debebant, [c] clauda & inhabilia navigia languide moliebantur: aliæ navium, inconſulte ruentes non receperant; pariterque & multitudo, & paucitas feſtinantes morabatur. Clamor hinc expectare, hinc ire jubentium, [d] diſſonæque voces nuſquam idem ac unum tendentium, non oculorum modo uſum, ſed etiam aurium abſtulerant. Ne in gubernatoribus quidem quidquam opis erat, quorum nec exaudiri vox à tumultuantibus poterat; nec imperium à territis incompoſitiſque ſervari. Ergo collidi inter ſe naves, [e] abſtergerique invicem remi, & aliorum navigia urgere cœperunt. Crederes non unius exercitus claſſem vehi, ſed duorum navale iniſſe certamen. Incutiebantur puppibus proræ; premebantur à ſequentibus, qui antecedentes turbaverant: jurgantium ira perveniebat etiam ad manus.

XXX. Jamque æſtus totos circa flumen campos inundaverat, tumulis duntaxat eminentibus, velut inſulis parvis; in quos plerique trepidi omiſſis navigiis enare cœperunt. Diſperſa claſſis partim in prealta aqua ſtabat, [a] qua ſubſederant valles; partim in vado hærebat, [b] utcumque inæquale terræ faſtigium occupaverant undæ: quum ſubito novus, & priſtino major terror incutitur. Reciprocari cœpit

INTERPRETATIO.

[a] *Quod initio repreſſum* æſtu, *poſtea violentius repulſum, rapidiore curſu retrorſum ferebatur*, *quam* quo *torrentes per præcipitia ruunt.*

[b] *Qui è navibus in terram deſcenderant.*

[c] Quaſi *mutilas* remorum parte *naves*, adeoque *minus expeditas lente movebant.*

[d] *Oppoſitæ voces* hominum *penitus contraria poſtulantium.*

[e] *Inter ſe mutuo concurſu frangi.*

[a] *Ubi depreſſiores campi erant.*

[b] *Ubicumque editior erat terra quam aquæ inundaverant.*

NOTÆ.

in horam noſtratem circiter quintam ac dimidiam convenit. Ceterum quæ ſequuntur de maris illius æſtu, aliaque generis ejuſdem qui noſſe volet, conſulat inter alios auctorem Peripli Erythræi, Conimbricenſes in meteoris tract. 8. c. 4 &c.

2. *Levatis nav.*] Pleraque navigia, ſaltem minora, ad ripam appulſa terræ, ut fit, aliqua ſaltem ex parte hærebant; quum repente ſuperveniens æſtus illa ſurſum extulit, ac diſperſit.

3. *Tarda eſt.*] Tarditatis cauſa eſt, quia nimia feſtinatione fit ut ſe invicem impediant ac morentur.

mare, magno tractu aquis in suum fretum recurrentibus; [c] reddebatque terras paulo ante profundo salo mersas. Igitur [d] destituta navigia alia præcipitantur in proras; alia in latera procumbunt. Strati erant campi sarcinis, armis, avulsarum tabularum remorumque fragmentis. Miles nec egredi in terram, nec in naves subsistere audebat; identidem præsentibus graviora, quæ sequerentur, expectans. Vix quæ perpetiebantur, videre ipsos credebant; in sicco [1] naufragia, in amni mare. Nec finis malorum: quippe æstum [e] paulo post mare relaturum, quo navigia allevarentur, ignari; famem & ultima sibimet ominabantur: [2] belluæ quoque fluctibus destitutæ terribiles vagabantur. Jamque nox appetebat, & regem quoque desperatio salutis ægritudine affecerat. Non tamen invictum animum curæ obruunt, quin tota nocte præsideret in speculis, equitesque premiteret ad os amnis; ut quum mare rursus exæstuare sensissent, [3] procederent. Navigia quoque lacerata refici, & eversa fluctibus, erigi jubet, paratosque esse & intentos, quum rursus mare terras inundasset.

XXXI. Tota ea nocte inter vigilias adhortationesque consumpta, celeriter & equites ingenti cursu refugêre, & sequutus est æstus: qui primo aquis leni tractu subeuntibus cœpit levare navigia, mox totis campis inundans etiam impulit classem: plaususque militum nauticorumque insperatam salutem immodico celebrantium gaudio, litoribus ripisque resonabat. *Vnde tantum redisset subito mare? quo pridie refugisset? quænam esset ejusdem elementi natura,* [a] *modo discors, modo imperio temporum obnoxia*; mirabundi requirebant. Rex quum ex eo, quod acciderat, conjectaret [1] post solis ortum statum tempus esse; media nocte, ut æstum occuparet, cum paucis navigiis secundo amne defluxit. [b] [2] Evectusque os ejus quadringenta

INTERPRETATIO.

[c] *Campos retegebat quos paulo ante altis aquis texerat.*

[d] *Deserta* ab undis *naves aliæ in* suas *proras cadunt, aliæ &c.*

[e] *Cum ignorarent brevi rediturum mare* simili *æstu.*

[a] *Nunc pugnans temporum conditioni, nunc iis subjecta.*

[b] *Et ostium ejus ingressus.*

NOTÆ.

1. *Naufragia.*] Cum æstu destituta navigia, suoque pondere procumbentia quassarentur.

2. *Belluæ.*] Ceti, phocæ, balænæ ingenti molle.

3. *Procederent.*] Ad classem, nunciaturi maris reditum: forte *retrocederent.*

1. *Post solis ortum.*] Male quidem conjectabat Alexander si perpetuum id esse existimavit, ut post solis exortum rediret maris æstus. Cum enim singulis diebus una fere hora tardius accedat recedatque, necesse est aliquando contingere, ut solis reditum prævertat. Sed moram illic nimirum breviorem fecerat, quam ut id experiri potuisset.

2. *Evectusque.*] Ad ostia fluminis delatus, ut supra cap. 28. *Tauros Neptuno cæsos projecit in mare: libationeque sacrificio superaddita, phialam auream & crateres aureos gratias agens projecit in mare &c.* Arrianus: apud quem hæc omnia paulo accuratius descripta reperies.

ſtadia proceſſit in mare, tandem voti ſui compos: præſidibuſque maris & locorum diis ſacrificio facto, ad claſſem rediit. [c] Hinc adverſum flumen ſubiit claſſis; & altero die appulſa eſt haud procul lacu ſalſo, cujus ignota natura pleroſque decepit, temere ingreſſos aquam. Quippe ſcabies corpora invaſit, & contagium morbi etiam in alios vulgatum eſt: oleum remedio fuit. Leonnato deinde præmiſſo ut puteos foderet, qua terreſtri itinere ducturus exercitum videbatus (quippe ſicca erat regio) ipſe cum copiis ſubſtitit, [3] vernum tempus expectans. Interim [4] urbes portuſque condidit. [5] Nearcho atque Oneſicrito nauticæ rei peritis imperavit, *Ut validiſſimas navium deducerent in Oceanum, progreſſique quoad tuto poſſent, naturam maris noſcerent: vel [6] eodem amne, vel Euphrate ſubire eos poſſe, quum reverti ad ſe vellent.*

XXXII. Jamque [1] mitigata hyeme, & navibus, quæ inutiles videbantur, crematis; terra ducebat exercitum. Nonis caſtris in regionem [2] Arabitarum; inde totidem diebus in [3] Gedroſiorum regionem

INTERPRETATIO.

[c] *Adverſo eodem fluvio progreſſa eſt.*

NOTÆ.

3. *Vernum tempus.*] Venerat, ut diximus, ad Pattala ſub canis exortum, menſe Junio, anno 2. exeunte Olymp. CXIII. ſequenti Nearchus & Oneſicritus ex Pattalene ſolverunt, Alexandro jam profecto ex India: ſolverunt autem, inquit Nearchus apud Strabonem, *autumno ſub veſpertinum ortum Pleiadum*, qui tum temporis ſub æquinoctium incidebat. Apud Arrianum in Indicis dies aſſignatur 20. Boedromionis, quam Uſſerius confert in Calendas Octobris Juliani. Nō ergo *vernum tempus* expectavit Alexander: immo nondum finita æſtate iter aggreſſum eſſe, ex Strabone intelligimus.

4. *Urbes.*] Inter quas memoratur *Barce* à Juſtino lib. 12. c. 10. *Potana* apud Diodorum lib. 17. Tum Xylenopolis, ut ex Arriano & Plinio collatis recte conjecit Freinshemius. *Portuſque.*] Vulgo *pleraſque*, ſcilicet *urbes*. Sed optime idem auctor vidit ſenſum hoc idoneum habere nullum poſſe. Pleraque in Pattalena conſtruxiſſe Arrianus docet: nam ex Oceano Pattala redierat. Inde per ſiniſtrum ſive orientalem Indi alveum rurſus ad Oceanum penetravit; denuoque Pattala reverſus neceſſaria tum ſuo itineri, tum navigaturæ per Oceanum claſſi comparavit.

5. *Nearcho, Oneſicr.*] Fuit Nearchus totius claſſis præfectus, Oneſicritus vero *gubernatorum magiſter*, ut tradit Arrianus: quamvis ipſe ſe ναύαρχον, id eſt, ut Plinius interpretatur, *claſſis præfectum* appellaverit in hiſtoria quam ſcripſit, pariter ut Nearchus.

6. *Eod. amne.*] Indo. *Euphrate.*] Per hunc reipſa ſubierunt, ut refert Arrianus Exp. l. 6. & in Indicis. Ex quo Melam refellas qui Euphratem negat ullo manifeſto exitu in mare effluere.

1. *Mitigata.*] Vide quæ modo dicta ſunt cap. præced. *Nonis caſtris.*] lib. 5. c. 16.

2. *Arabitarum.*] Nomen illis factum à flumine *Arabo*: ipſi quoque *Arbies*, *Arbii*, *Arabii*, *Arbitæ*, *Aribes &c* corrupte an ſecus, apud diverſos ſcriptores appellantur. Inter Indum & Carmaniam ad mare ſiti erant.

3. *Gedroſiorum.*] Terminos habuit ab Oriente Indum fluvium, à ſeptentrione Arachoſiam atque Drangianam, ab Oc-

perventum est. Liber hic populus concilio habito dedidit se ; [a] nec quidquam deditis preter commeatus imperatum. Quinto hinc die venit ad flumen ; [4] Arabum incolæ appellant. Regio deserta & aquarum inops excipit ; quam emensus in Oritas transit. Ibi majorem exercitus partem Hephæstioni tradidit ; levem armaturam cum Ptolemæo Leonnatoque partitus est. Tria simul agmina populabantur [5] Indos, magnæque prędæ actæ sunt : maritimos Ptolemæus, ceteros ipse rex, & alia parte Leonnatus urebant. [6] In hac quoque regione urbem condidit, deductique sunt in eam Arachosii. Hinc pervenit ad [7] maritimos Indos. Desertam vastamque regionem late tenent, ac ne cum finitimis quidem ullo commercii jure miscentur. [b] Ipsa solitudo natura quoque immitia efferavit ingenia : prominent ungues nunquam recisi ; comæ hirsutæ & intonsæ sunt. Tuguria conchis, & ceteris purgamentis maris instruunt : ferarum pellibus tecti, piscibus sole duratis, & majorum quoque belluarum, quas fluctus ejicit, carne vescuntur. Consumptis igitur alimentis Macedones primo inopiam, deinde ad ultimum famem sentire cœperunt ; radices palmarum (namque sola ea arbor gignitur) ubique rimantes. Sed quum hæc quoque alimenta defecerant, jumenta cædere aggressi, ne equis quidem abstinebant : & quum deessent quæ sarcinas

INTERPRETATIO.

[a] *Ab iis qui se dediderant, nihil exactum est præter cibaria.*

[b] *Solitaria* vita *ferociores reddidit* eorum *animos*, *indole* sua *jam feroces*.

NOTÆ.

cidente Carmaniam ; à meridie Oceanum Indicum. Ita quidem Ptolemæus & Marcianus Heracleotes in Periplo. Sed Strabo Gedrosiam in mediterraneis totam videtur collocare : quippe universum litus ab Indi ostiis ad Carmaniam partitur inter *Arbies* sive Arabitas, Oritas & Ichthyophagos : supra hos sitam ait esse Gedrosiam. Quæ conciliari aliter nequeunt, quam si apud Strabonem proprie, apud Ptolemæum latius acceptam intelligas ; atque hoc pacto Curtium & Arrianum interpretari licet, ut post Arabitas in Gedrosiam proprie dictam ventum sit. Hodiernum nomen alii *Mackeran*, alii *Guzzerath*, aliud alii faciunt. *Dedidit se.*] Hoc non Gedrosi, sed Oritæ fecerunt. Arrianus.

4. *Arabum.*] Ptolemæo & Arriano *Arabius*, Straboni & Plinio *Arbis*, Stephano *Arabis*, aliter apud alios vocatur : hodie quibusdam *Berbero*, plerisque *Ilment*. Sed quid est quod ait Curtius Alexandrum ad flumen Arabum venisse, quum jam plurium dierum itinere Arabitas illud accolentes prætergressum dixerit ?

5. *Indos.*] Jampridem India relicta erat : nec istos quisquam alius, quod sciam, Indos appellavit qui citra Arabum fluvium incolunt.

6. *In hac regione.*] In Oritis ubi Rhambacia fuit maximus illorum pagus cum portu : cujus commoditate perspecta urbem condidit, *in finibus gentis Arianæ*, inquit Plinius : nam Arianæ pars est Gedrosia, in qua Oritæ sunt. Vide l. 7. c. 9. *Arachosii.*] Forte hinc conjicere liceat alteram esse earum quæ Stephano vocantur *Alexandria in Arachotis* ; non quia in Arachosia foret, sed quia incolas habuit Arachosios.

7. *Marit. Indos.*] Hi sunt quos Plinius Gedrosos, Strabo Ichthyophagos appellat.

veherent, ſpolia de hoſtibus, propter quæ ultima Orientis peragraverant, cremabant incendio.

XXXIII. Famem deinde peſtilentia ſequuta eſt: quippe inſalubrium ciborum novi ſucci, ad hoc itineris labor & ægritudo animi, [a] vulgaverant morbos; & nec manere ſine clade, nec progredi poterant: manentes fames, progreſſos acrior peſtilentia urgebat. Ergo ſtrati erant campi pene pluribus ſemivivis, quam cadaveribus. Ac ne levius quidem ægri ſequi poterant: quippe [b] agmen raptim agebatur, tantum ſingulis ad ſpem ſalutis ipſos proficere credentibus, quantum itineris feſtinando pręciperent. Igitur qui defecerant notos ignotoſque, ut allevarentur, orabant. Sed nec jumenta erant, [c] quibus excipi poſſent; & miles vix arma portabat: imminentiſque etiam ipſis facies mali ante oculos erat. Ergo [d] ſæpius revocati, ne reſpicere quidem ſuos ſuſtinebant, miſericordia in formidinem verſa. Illi relicti deos teſtes, [e] ſacra communia, regiſque implorabant opem: quumque fruſtra ſurdas aures fatigarent: in rabiem deſperatione verſi, parem ſuo exitum, ſimileſque ipſis amicos & contubernales precabantur. Rex dolore ſimul ac pudore anxius, quia cauſa tantę cladis ipſe eſſet; ad Phrataphernem [1] Parthorum ſatrapem miſit, qui juberet camelis cocta cibaria afferre: alios quoque finitimarum regionum prefectos certiores neceſſitatis ſuę fecit. Nec ceſſatum eſt ab his. Itaque [f] fame duntaxat vindicatus exercitus, tandem [2] in Gedroſię fines perducitur. Omnium rerum ſola fertilis regio eſt; in qua ſtativa habuit, ut vexatos milites quiete firmaret. Hic Leonnati literas accipit, conflixiſſe ipſum cum octo millibus peditum & quingentis equitibus [3] Oritarum, proſpero eventu. A [4] Cratero quoq; nuncius venit, [5] *Orzinem & Zariaſpem nobiles Perſas, defectionem mo-*

INTERPRETATIO.

[a] *Contagionem ſparſerant.*

[b] *Exercitus feſtinanter ducebatur, cum unuſquiſque tanto propius ad ſpem incolumitatis ſe accedere putaret, quanto plus properando alios antevertiſſet.*

[c] *In qua imponi poſſent.*

[d] Quamvis *frequenter implorati* á tergo, *ne volebant quidem ad* ſuos amicos *vultum convertere.*

[e] *Communem utriſque religionem.*

[f] *A fame ſola liberatus.*

NOTÆ.

1. *Parthorum.*] Parthia lib. 6. cap. 6. quæ longo ſane intervallo ab Gedroſia aberat. *Regionum.*] Ariæ, Drangianæ &c.

2. *In Gedroſiæ fines.*] Ultimos videlicet, per quos è Gedroſia in Carmaniam exeundum erat: nam primos dudum ingreſſus erat. De his finibus, ſive extrema Gedroſiæ parte Carmaniam verſus, intelligendum quod ſequitur: *ſola fertilis regio eſt.* Sola, inquam, inter ceteras Gedroſiæ partes omnium rerum inopes. Malunt tamen alii legere; *omnium rerum ſoli fertilis eſt.*

3. *Oritarum.*] Hi enim digreſſo Alexandro defecerant, ac Leonnati agmen adorti, non paucos impune occiderant.

4. *Cratero.*] Huic exercitus partem diſcedens ex India commiſerat, ut per Arachoſiam & Drangianam in Carmaniam duceret.

5. *Orzinem.*] Arrianus *Ordonem*, quædam Curtii editiones *Ordanem* habent,

lientes

lientes oppressos à se, in vinculis esse.

XXXIV. Præposito igitur [1] regioni Sibyrtio (namque Menon pręfectus ejus nuper interierat morbo) [2] in Carmaniam ipse processit. [3] Aspastes erat satrapes gentis, suspectus res novare voluisse, dum in India rex esset. Quem occurrentem, dissimulata ira, comiter alloquutus, dum exploraret quę delata erant, in eodem honore habuit. Quum [4] Indiæ pręfecti, sicut imperatum erat, equorum jumentorumque jugalium vim ingentem ex omni, quę sub imperio erat, regione misissent; quibus deerant ad impedimenta, restituit. Arma quoque ad pristinum refecta sunt cultum: quippe haud procul à Perside aberant, non pacata modo, sed etiam opulenta. Igitur, ut supra dictum est, ęmulatus patris Liberi non gloriam solum, quam ex illis gentibus deportaverat; sed etiam famam (sive illud triumphus fuit ab eo primum institutus, sive bacchantium lusus) [5] statuit imitari; animo super humanum fastigium elato. *Vicos, per quos iter erat, floribus coronisque sterni* jubet: *liminibus ædium crateres vino repletos, & alia eximiæ magnitudinis vasa disponi: vehicula deinde constrata, ut plures capere milites possent, in tabernaculorum modum ornari; alia candidis velis, alia veste pretiosa.* Primi ibant amici & cohors regia, variis redimita floribus coronisque; alibi tubicinum cantus, alibi lyrę sonus audiebatur: item in vehiculis pro copia cujusque adornatis, comessabundus exercitus; armis, quæ maxime decora erant, circumpendentibus. Ipsum convivasq; currus vehebat, crateris aureis, ejusdemque materiæ ingentibus poculis prægravis. Hoc modo per dies septem bacchabun-

NOTÆ.

exiguo discrimine ob affinitatem δ & ζ. *Molientes.*] Ubi autem? non quidem in Perside; necdum enim eo venerat Craterus.

1. *Regioni.*] Gedrosiæ. Menon quidem supra lib. 7. c. 9. prætor Arachosiis datus erat: post igitur & Gedrosiæ, cum ei Sibyrtius in utraque præfectura successerit. At non Menoni, sed Thoanti Sibyrtium, Apollophani Thoantem suffectum esse tradit Arrianus lib. 6.

2. *In Carmaniam.*] Hujus erant limites versus ortum Gedrosia cum Drangiana; à Septentrione Aria Parthiaque; ab occasu Persia; in meridiem Oceanus. Hodieque vetustum nomen manet *Kherman.*

3. *Aspastes.*] Atqui Sibyrtius quem modo Gedrosiæ præfectum vidimus, eo ex Carmaniæ præfectura translatus erat, eique Tlepolemus substitutus; si Arriano fides. Ubi ergo Aspastis Satrapia? num forte, ut Media, sic Carmania duobus erat Satrapis divisa, duplex cum esset, *culta & deserta?* Hoc quidem pacto & Curtius Arriano, & secum ipse Arrianus conciliari posset, qui in lib. rer. Indic. diversum à Sibyrtio memorat Carmaniæ Satrapem.

4. *Indiæ præf.*] Credibilius quod habet Arrianus, non Indiæ, quæ partim jam defecerat, partim remotior erat; sed Arianæ Præfectos Stasanorem, Phratapharnem &c ista misisse. *Ad impedim.*] Ad vehendas sarcinas.

5. *Statuit imit.*] Hoc quoque retulit Arrianus; *sed hæc neque Ptolemæus,* inquit, *nec Aristobulus; nec alius quispiam auctor, cui in hac parte fides haberi possit, memoriæ prodiderunt &c.* De *bacchatione* & *bacchantibus* lib. 8. c. 33.

dum agmen inceſſit; 6 a parta præda, ſi quid victis, ſaltem adverſus comeſſantes, animi fuiſſet: mille hercule, viri modo & ſobrii, ſeptem dierum crapula graves in ſuo triumpho capere potuerunt. Sed fortuna, quæ rebus famam pretiumque conſtituit, hic quoque militiæ probrum vertit in gloriam. Et præſens ætas, & poſteritas deinde mirata eſt, per gentes nondum ſatis domitas inceſſiſſe temulentos; barbaris, quod temeritas erat, fiduciam eſſe credentibus. Hunc apparatum carnifex ſequebatur: quippe ſatrapes Aſpaſtes, de quo ante dictum eſt, interfici juſſus eſt: adeo nec luxuriæ quidquam crudelitas, nec crudelitati luxuria obſtat.

INTERPRETATIO.

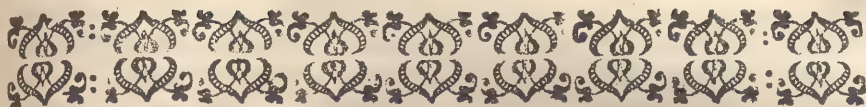
[a] Qui *facilis præda* fuiſſet, *ſi &c.*

[b] *Qui modo fortes ac non temulenti forent.*

NOTA.

6. *Parta.*] Aliter *parata præda.*

Q. CURTII,

DE REBUS GESTIS ALEXANDRI MAGNI REGIS MACEDONUM,

LIBER DECIMUS.

ISDEM fere diebus Cleander & Sitalces, & cum Agathone Heracon superveniunt, [1] qui Parmenionem jussu regis occiderant; quinque millia peditum cum equitibus mille. Sed & accusatores eos [2] è provincia, cui præfuerant, sequebantur: nec tot facinora, quot admiserant, compensare poterant cædis perquam gratæ regi ministerio. Quippe quum omnia profana spoliassent, ne sacris quidem abstinuerant: virginesque & principes feminarum, stupra perpessæ, corporum ludibria deflebant. Invisum Macedonum nomen avaritia eorum, ac libido barbaris fecerat. Inter omnes tamen eminebat Cleandri furor, qui nobilem virginem constupratam, servo suo pellicem dederat. [3] Plerique amicorum Alexandri non tam criminum, quæ palam objiciebantur, atrocitatem; quam memoriam occisi per eos Parmenionis (quod tacitum prodesse reis apud regem poterat) intuebantur: læti recidisse iram in iræ ministros, NEC ullam potentiam scelere quæsitam cuiquam esse diuturnam.

NOTÆ.

1. *Qui Parmen.*] Supra lib. 7. cap. 7. *quinque millia.*] Supple, *cum his erant*, vel aliquid simile. Aliam exercitus partem qui sub Parmenione fuerat, jamdudum occupaverat Alexander in Arachosia l. 7. c. 9.

2. *E provincia.*] Cleander & Sitalces Mediæ præfuerant. *Agathone.*] Hic si Parmenionis cædi interfuit, diversus ab illo Agathone est qui arci Babyloniæ præsidere jussus erat lib. 5. c. 6.

3. *Plerique.*] Hæc est hujus loci sententia, quam Gallicus interpres non attigit: Plerosque amicorum Alexandri gavisos Cleandri sociorumque calamitate, non tam odio criminum quæ his objiciebantur gravissima, quam quod eos meminerant occidendi Parmenionis ministros fuisse: cujus obsequii recordatio regem, ut iis ignosceret, impellere sola poterat. *Tacitum.*] Tacite, in animo: nisi forte scriptum erat, *tantum*.

Rex cognita causa pronunciavit : *Ab accusatoribus unum , & id maximum crimen esse præteritum* , [a] *desperationem salutis suæ : nunquam enim talia ausuros , qui ipsum ex India sospitem , aut optaßent reverti , aut credidissent reversurum.* Igitur hos quidem [4] vinxit ; DC autem militum , qui sævitiæ eorum ministri fuerant , interfici jussit. Eodem die sumptum est supplicium [5] de iis quoque, quos auctores defectionis Persarum Craterus adduxerat.

II. Haud multo post [1] Nearchus & Onesicritus, quos longius in Oceanum procedere jusserat , superveniunt. Nunciabant autem quædam audita , alia comperta ; Insulam [2] ostio amnis subjectam auro abundare ; inopem equorum esse : singulos equos ab iis, qui ex continenti trajicere auderent , singulis talentis emi. Plenum esse [3] belluarum mare : [a] æstu secundo eas ferri magnarum navium corpora æquantes : [b] [4] truci cantu deterritas sequi classem , cum magno æquoris strepitu , velut demersa navigia , subisse aquas. Cetera incolis crediderant : inter quæ rubrum mare [5] non à colore undarum, ut plerique crederent , sed ab Erythra rege appellari. Esse haud procul [6] à continenti insulam palmis frequentibus consitam ; & in medio fere nemore columnam eminere , Erythræ regis monimentum, literis gentis ejus scriptam. Adjiciebant , navigia quæ lixas mercato-

INTERPRETATIO.

[a] *Quod de ipsius regis vita desperassent.*
[a] Eas *sequi* maris *æstuantis cursum.*
[b] *Horridis clamoribus fugatas ne classem sequerentur.*

NOTÆ.

4. *Vinxit.*] Necari jussit , inquit Arrianus : idque Plutarchus atque Justinus confirmant. *Heracon quidem tum temporis absolutus fuerat : ceterum paulo post à Susiis convictus quod eorum templum diripuisset , etiam ipse pœnas dedit*, Arrian. lib. 6.

5. *De iis quoque.*] De Orzine & Zariaspe : supra lib. 9. c. 33. *Craterus.*] Hic enim ingresso jam Carmaniam regi copias suas junxerat.

1. *Nearchus & Onesf.*] De quibus lib. 9. cap. 30. Solus porro ex his venit Nearchus comite Archia , ut ex Arriano constat in Indicis.

2. *Ostio amnis.*] Indi , ut ex Plinii lib. 6. cap. 23. intelligimus : ex eo enim solverant. *Talentis.*] Talentum l. 3. c. 35.

3. *Belluarum.*] Balænarum , physeterum , hydrorum &c quos Plinius vicenum cubitorum fuisse scribit : Solinus balænas ultra spatia quatuor jugerum habere , cap. 55. Videndi Gesnerus & Aldroandus in Cetis.

4. *Truci cantu.*] Tubarum quoque sonitu exterritas Arrianus & Strabo referunt : Plinius vero *non voce , non sonitu, non ictu , sed fragore* terreri posse scribit lib. 9. cap. 3. Aptius hic Sebisio videretur, *tubæ cantu* : sed nihil mutari necesse fuit.

5. *Non à colore.*] Lege quæ diximus ad lib. 8. cap. 29. *Erythra.*] Alii *Erythrum* vocarunt.

6. *A continenti.*] Carmaniæ. *Insulam.*] Hanc insulam Dionys. Plinius, Mela, Solinus, Stephanus *Ogyrin* appellant : Nearchus apud Strabonem *Gyrinam*, sive *Ogyrinā*, p. 766 , emendante Isaaco Vossio : eamque extra fauces sinus Persici collocant. Sed illa ipsa , in qua scilicet regis Erythræ monumentum fuerit , apud Arrianum in Indicis *Oaracta* dicitur (errat enim vir doctus qui pro illa ejusdem *Organam* sumpsit) quæ haud dubie Ptolemæi *Ουόρο χθα* est , ac Nearchi apud eundem Strabonem *Doracta* , forsan corrupte , Α in Δ mutato , pag. 767. Ex quo ipso loco ma-

reſque vexiſſent, famam auri ſequutis gubernatoribus, [7] in inſulam eſſe tranſmiſſa; nec deinde ab his poſtea viſa. Rex cognoſcendi plura cupidine accenſus, rurſus eos terram legere jubet, donec ad Euphratem appellerent claſſem; inde adverſo amne Babylonem ſubituros. Ipſe animo infinita complexus, ſtatuerat omni ad Orientem maritima regione perdomita, ex [8] Syria petere Africam, Carthagini infenſus: Inde Numidiæ ſolitudinibus peragratis curſum Gadis dirigere: ibi namque [9] columnam Herculis eſſe fama vulgaverat. Hiſpanias deinde, quas [10] *Iberiam* Græci à flumine [11] Ibero vocabant, adire; & prætervehi [12] Alpes, [13] Italiæque oram: unde [14] in Epirum brevis curſus eſt. Igitur [15] Meſopotamiæ prætoribus imperavit, materia

NOTÆ.

nifeſte mihi colligere poſſe videor duas eſſe inſulas tam ſitu quam nomine diverſas; quarum alii in alia ſepulchrum Erythræ fabuloſum, ut opinor, conſtituerint. Quod nemo revocaverit in dubium qui hos ſcriptores attente legerit, interſeque contulerit. Atque hoc pacto verum eſſe poſſet quod diſputat Iſaacus Voſſius in Melæ cap. 8. lib. 3. *Ogyrin* eſſe hodiernam *Gerun*, in qua nobiliſſimum emporium *Ormuz*: niſi quod veteres illi *Ogyrin* ad 225. milliaria, quidam ad 250 ab litore removent, cum Ormuziam non niſi 36. à continenti diſtare ipſe ſcribat Voſſius.

7. *In inſulam.*] Diverſam ab Ogyri & Oaracta, extra ſinum Perſicum. *Hanc indigenæ ſoli ſacram eſſe dicebant, & Noſala vocari, nec quemquam mortalium eo velle accedere: ſi quis vero imprudens feratur, nunquam amplius cerni.* Arrianus.

8. *Syria.*] Lib. 4. c. 4. *Africam.*] Proprie dictam, quæ pars eſt Africæ latius ſumptæ, ut diximus lib. 4. cap. 32. *Carthagini.*] Lib. 4. c. 8. *Infenſus.*] Ibid. cap. 18. Fuit *Numidia* Maſiniſſæ regnum, pars quondam Africæ illius proprie dictæ, verſus Mauritaniam; quanquam alii utramque diſtinguunt. Hodie *Conſtantina* dicitur. *Gadis*] vel *Gades*: lib. 4. cap. 19.

9. *Columnam.*] Duæ celebrantur columnæ Herculis, ex utroque freti Gaditani litore, quod inde Herculeum fretum cognominatum eſt. Sed quid hæ columnæ fuerint, parum liquet. Nam alii veras fuiſſe columnas ex ære volunt, octo cubitorum; alii ſtatuas Herculis, alii turres, alii montes Calpen & Abylam; quorum ille in Hiſpania, iſte ex adverſo in Africa, ambo ad fretum Gaditanum. Conſulat qui plura volet, Strabonem, Melam, Solinum, Philoſtratum, Marianam &c.

10. *Iberiam.*] Alia erat Aſiæ regio Iberia inter Euxinum & Caſpium mare, quæ hodiernæ Georgiæ ferme reſpondet.

11. *Ibero.*] Hodie apud Hiſpanos *Ebro*: naſcitur in Cantabriæ finibus, & Cæſarauguſtam præterfluens, in mare Mediterraneum ſe effundit regione Majoricæ.

12. *Alpes.*] Notiſſimum nomen montium qui Italiam à Gallia magnamque partem à Germania dividunt. Has fama erat Herculem ex Hiſpania victo Geryone redeuntem ſuperaſſe: quæ res Alexandro Herculis æmulatori cupiditatem hanc injecerat. Itaque *prætervehi* non *prænavigare* hoc loco, ſed *tranſcendere* potius interpretandum putem.

13. *Italiæ.*] Egregia eſt apud Livium diſputatio Decad. 1. lib. 9. quem Italicæ expeditionis fructum relaturus Alexander fuerit, ſi Romanos bello laceſſeret: nec dubitat irritum incepti abiturum fuiſſe.

14. *In Epirum.*] Epirus, hod. *Albania*, limites habuit Ionium mare, Achaïam majorem, & Macedoniam. *Brevis.*] Trajectus eſt, inquit Strabo, ſtadiorum circiter 700. quæ milliaria ſunt 87. cum dimidio: quare apud Plinium lib. 2. c. 11. vitioſe legitur, *quinquaginta m. p. non amplius*, cum in veteribus libris ſcriptum eſſet, centum m. p.

15. *Meſopotamiæ.*] Lib. 5. cap. 2. *Materia.*] Lignis: lib. 5. c. 10. *Libanus.*]

in Libano monte cæsa, devectaque ad urbem Syriæ Thapsacum, ingentium carinas navium ponere: septiremes omnes esse deducique Babylonem. Cypriorum regibus imperatum, ut æs stuppamque & vela præberent. Hæc agenti Pori & Taxilis regum literæ traduntur: Abisarem morbo, Philippum [16] præfectum ipsius ex vulnere interisse; oppressosque qui vulnerassent eum. Igitur Philippo substituit Eudęmonem (dux erat Thracum) Abisaris regnum filio ejus attribuit.

III. Ventum est deinde [1] Persagadas. Persica est gens, cujus satrapes Orsines erat, nobilitate ac divitiis inter omnes barbaros eminens. Genus ducebat à Cyro quondam rege Persarum: opes & à majoribus traditas habebat; & ipse longa imperii possessione cumulaverat. Is regi cum omnis generis donis, non ipsi modo ea, sed etiam amicis ejus daturus occurrit. Equorum domiti greges sequebantur, currusque argento & auro adornati; pretiosa supellex, & nobiles gemmæ; aurea magni ponderis vasa, vestesque purpureæ; & [2] signati argenti talenta quatuor millia. Ceterum tanta benignitas barbaro causa mortis fuit. Nam quum omnes amicos regis donis super ipsorum vota coluisset; [3] Bagoæ spadoni, qui Alexandrum obsequio corporis devinxerat sibi, nullum honorem habuit: admonitusque à quibusdam quam Alexandro cordi esset, respondit: *Amicos regis, non scorta se colere: nec moris esse Persis, mares ducere, qui stupro effeminarentur.* His auditis spado potentiam flagitio & dedecore quęsitam, in caput nobilissimi & insontis exercuit. Namque gentis ejusdem levissimos [a] falsis criminibus adstruxit; monitos tum demum ea deferre, quum ipse jussisset. Interim quoties sine arbitris erat, credulas regis aures implebat; dissimulans causam irę, quo gravior criminantis auctoritas esset. Nondum suspectus erat Orsines; jam tamen vilior. Reus enim in secreto agebatur, latentis periculi ignarus: & [4] importunissimum scortum, ne in stupro quidem & dedecoris patientia, fraudis oblitum; quoties amorem regis in se accenderat, Orsinem modo avaritię, interdum etiam defectionis arguebat.

IV. Jam matura erant in perniciem innocentis mendacia; & fatum,

INTERPRETATIO.

[a] *Fictis criminationibus instruxit.*

NOTÆ.

lib. 4. c. 9. *Thapsacus* ibid. cap. 1. *Babylon.* l. 5. c. 4. Cyprus lib. 4. c. 5.

16. *Præfectum.*] Oxydracarum & Mallorum Satrapem. *Qui vulner.*] Mercenarii erant, inquit Arrianus: apud quem non *Eudamon*, sed Eudemus suffectus Philippo dicitur.

1. *Persagadas.*] Vide lib. 5. c. 20. *Satrapes.*] Phrasaorte satrapa pridem mortuo, cum adhuc in India degeret Alexander, Orsines satrapiæ curam ultro susceperat, dum à rege prætor mitteretur. *Cyro.*] Idem l. 4. c. 46.

2. *Signati.*] Lege sis lib. 3. c. ult. *Talenta*, ibid.

3. *Bagoæ.*] Hunc Nabarzanes Alexandro obtulerat: lib. 6. cap. 12.

4. *Importuniss.*] Nequissimum.

cujus inevitabilis sors est, appetebat. Forte enim [1] sepulcrum Cyri Alexander jussit aperiri, in quo erat conditum ejus corpus, cui dare [a] volebat inferias. Auro argentoque repletum esse crediderat; quippe ita fama Persæ vulgaverant: sed præter clypeum ejus putrem, & arcus duos Scythicos, & acinacem, nihil reperit. Ceterum corona aurea imposita, amiculo cui assueverat ipse, [2] solium in quo corpus jacebat, velavit; [3] miratus tanti nominis regem, tantis præditum opibus, haud pretiosius sepultum esse, quam si fuisset è plebe. Proximus erat lateri spado, qui regem intuens; *Quid mirum*, inquit, *est inania sepulcra esse regum, quum satraparum domus aurum inde egestum capere non possint? Quod ad me attinet, ipse hoc bustum antea non videram: sed ex Dario ita accepi tria millia talentum condita esse cum Cyro.* [4] *Hinc illa benignitas in te; ut quod impune habere non poterat Orsines, donando etiam gratiam iniret.* Concitaverat jam animum in iram; quum ii, quibus negotium idem dederat, superveniunt: hinc Bagoas; hinc ab eo subornati, falsis criminibus occupant aures. Antequam accusari se suspicaretur Orsines, in vincula est traditus. Non contentus supplicio insontis spado, ipse morituro manum injecit. Quem Orsines intuens; *Audieram*, inquit, *in Asia olim regnasse* [5] *feminas; hoc vero novum est, regnare castratum!* Hic fuit exitus nobilissimi Persarum, nec insontis modo, sed eximiæ quoque benignitatis in regem.

V. Eodem tempore [1] Phradates regnum affectasse suspectus occiditur. [2] Cœperat esse præceps ad repræsentanda supplicia; idem ad

INTERPRETATIO.

[b] *Funebres honores persolvere.*

NOTÆ.

1. *Sepul. Cyri.*] Primi illius Persarum regis, de quo nos ad lib. 4. c. 55. & lib. 7. cap. 24. De sepulcro plura Arrianus l. 6. Strabo l. 15. Plutarchus in Alex. *Inferias.*] lib. 7. c. 36.

2. *Solium.*] Græce apud Strabonem & Arrianum πύελος, proprie *alveus*; item *theca, loculus &c.* Ex quo perperam interpres Arriani *urnam* fecit: nam Persæ corpora defunctorum non cremabant: lib. 3. c. 31.

3. *Miratus &c.*] Minime quidem mirari hoc potuit qui vidisset ipse, aut certe ex Aristobulo, quem eo miserat, teste oculato accepisset satis magnificum fuisse hujus sepulcri ornatum; ut apud Strabonem & Arrianum ipse descripsit Aristobulus. Hoc igitur, inquam, Alexander miratus non est quod ait Curtius; sed potius vehementer indignatus in eos à quibus expilatum sepulcrum fuerat. Plura apud eosdem leges.

4. *Hinc illa.*] Ex hoc auro illa Orsinis munera profecta sunt, quæ tibi eo consilio attulit, ut ea donando quæ retinere impune non poterat, quia scelere parta erant; gratiam apud te iniret.

5. *Feminas.*] Ut Semiramim, de qua lib. 5. cap. 4. & lib. 7. c. 26. Forsan & Amazonum fabulas respexit. Ceterum Orsinem non Persagadis, sed apud Persepolim, & accusatum & cruci affixum esse ex Arriano didicimus.

1. *Phradates.*] Fuerat Mardorum & Tapurorum Satrapes l. 6. c. 9. ac 12. quem ad se in custodiam mitti rex jusserat antequam Indiam peteret, l. 8. c. 13.

2. *Cœperat.*] Alexander. *Repræsentanda.*] Exercenda: quo fere sensu idem verbū usurpatum notavimus ad lib. 6. cap. 33.

deteriora credenda. Scilicet [3] Res secundæ valent commutare naturam: & raro quisquam [a] erga bona sua satis cautus est. Idem enim [4] paulo ante Lyncistem Alexandrum delatum à duobus indicibus damnare non sustinuerat: humiliores quoque reos contra suam voluntatem, quia ceteris videbantur insontes, passus absolvi: hostibus victis regna reddiderat: ad ultimum à semetipso degeneravit usque adeo, ut adversus libidinem animi, arbitrio scorti aliis regna daret, aliis adimeret vitam. Iisdem fere diebus literas accepit de rebus in Europa & Asia gestis, dum ipse Indiam subigit. [5] Zopyrio Thraciæ præpositus dum expeditionem in [6] Getas faceret, tempestatibus procellisque subito cohortis, cum toto exercitu [7] oppressus erat. Qua cognita clade Seuthes [8] Odrysas populares suos ad defectionem compulerat. Amissa propemodum Thracia ne Græcia quidem *** tumultibus inconcussa mansit. Nam Alexander, punita satraparum quorumdam insolentia, quam, dum in extremo orbe Indorum armis attinetur, per summa scelera atque flagitia in provinciales exercuerant, ceterorum metum intenderat: qui in paribus delictis idem admissorum præmium expectantes, in mercenariorum militum fidem confugiebant, illorum manibus, si ad supplicium

SUPPLEMENTUM FREINSHEMII.
Curt. 10. 1.
Plut. c. 117.
Diodor. 17. 106.

INTERPRETATIO.

[a] *Contra prosperitatem suam.*

NOTÆ.

3. *Res secundæ.*] Simile est illud l. 3. c. 5. *Nisi etiam naturam plerumque fortuna corrumperet:* tum paulo post, *homines cum se permisere fortunæ, etiam naturam dediscere. Raro*] idem fere lib. 8 c. 16.

4. *Paulo ante.*] Vide quæ dicta sunt lib. 7. cap. 1. *Libid.*] Propensionem suam.

5. *Zopyrio.*] Sopyrionem Justinus vocat, nec Thraciæ, sed Ponti (in Europa fortasse) præfectum facit: cujus etiam cladem longe ante ista tempora retulit lib. 12. c. 2. quippe quam Alexandro adhuc in Parthis agenti nunciatam scribit, ante annos minimum quatuor. Sed si verum est quod idem habet, eodem tempore & Alexandrum regem Epiri in Italia, & Zopyrionem in Scythia periisse; necesse est ad hunc ipsum annum Scythicam hanc seu Geticam expeditionem differri, quo certum est Alexandri Epirotæ mortem contigisse; tertio scilicet Olymp. CXIII. Urbis vero 428. Proinde & illud falsum ejusdem Justini, utrumque istud bellum cum illo Agidis concurrisse, de quo Curtius initio libri sexti. Nec potuit Clitus ante duos annos occisus audisse quod isto solum dictum est ab Alex. Epirota, Macedonem *in feminas; ipsum in viros incidisse:* supra lib. 8. cap. 5.

6. *Getas.*] Sarmatiæ Europææ gens fuit ad utramque Danubii ripam juxta Euxinum Pontum: quos alii cum Dacis confundunt, alii quandoque distinguunt. Hodie sunt Valachi, Moldavi, Transylvani.

7. *Oppressus.*] Non tempestatibus illis ac procellis, quod Gallico interpreti visum est, mari terrave oppressus; sed ab ipsis Getis occidione occisus cum triginta millibus, si Justino credimus.

8. *Odrysas.*] Gentis nomen est, non ipsius Seuthæ cognomen; quod eundem fefellit interpretem. Thraces hi fuere, quos Plinius & Solinus circa Hebri fontes collocarunt: alios tamen Odrysas versus Rhodopen reperimus.

poscerentur

poscerentur salutem suam tutaturi; aut pecunia quanta poterat coacta, fugam inibant. Ea re cognita literæ ad omnes Asiæ prætores missæ sunt, quibus inspectis è vestigio omnes peregrinos milites qui stipendia sub ipsis facerent, dimittere jubebantur. Erat inter eos Harpalus, quem Alexander, quod ob ipsius amicitiam olim á Philippo ejectus solum vertisset, inter fidissimos habebat, (Plut c. 16.) & post Mazæi mortem satrapia Babyloniæ donaverat, thesaurorumque custodiæ præfecerat. (Plut. c. 74. Arrian. 3. 1. 24. 3. 8. 14. Diodor. 17. 108.) Is igitur quum fiduciam quam in propensissima regis gratia habere poterat, magnitudine flagitiorum consumpsisset; quinque talentorum millia ex gaza regia rapit, conductaque sex millium mercenariorum manu, in Europam evadit. Jampridem enim luxu & libidinibus in præceps tractus, desperataque apud regem venia, adversus iram ipsius in alienis opibus (Athenæus 13. 7.) subsidium circumspicere cœperat; & Athenienses, quorum non contemnendam potentiam, & apud ceteros Grecos auctoritatem, tum (Diodorus 17. 108.) occultum in Macedonas odium norat, sedulo coluerat. Itaque spem suis faciebat, Athenienses adventu suo cognito, copiisque & pecuniis quas adduceret coram inspectis, protinus arma consiliaque sociaturos esse. Nam apud populum imperitum & mobilem, per homines improbos * & avaritia venales, omnia se muneribus consequuturum existimabat. (* Plutarchus Phoc. cap. 28. & Demost. c. 34. Justin. 13. 5. 7.)

VI. Igitur triginta navibus Sunium [1] transmittunt. Promuntorium est Atticæ terræ; unde portum urbis petere decreverant. His cognitis rex Harpalo Atheniensibusque juxta infestus classem parari jubet; Athenas protinus petiturus. Quod consilium clam agitanti literæ redduntur. *Harpalum intrasse quidem Athenas, pecunia conciliasse sibi principum animos: mox concilio plebis habito jussum urbe excedere, ad Græcos milites pervenisse; à quibus non receptum, & trucidatum [2] à quodam viatore per insidias.* His lætus in Europam trajiciendi consilium omisit: sed exules, præter eos qui civili sanguine aspersi erant, recipi ab omnibus Græcorum civitatibus, queis pulsi erant, jussit. Et Græci haud ausi im- (CURTIUS.)

NOTÆ.

1. *Transmittunt.*] Harpalus cum aliquot è suis: nam milites, saltem magna ex parte, ad Tænarum Laconiæ promuntorium reliquerat, Diodoro teste. *Promuntor.*] In extrema Attica, oppositum Theræ insulæ: hodie *Capo delle colonne*. Est autem *Attica* Helladis sive Græciæ proprie dictæ nobilissima pars, in extrema peninsula quam duo Ægæi maris sinus efficiunt, Saronicus & Euripus. Urbs primaria unde regioni nomen est, Athenæ: portus *Piræeus* sive *Piræeum* fuit. Hodie idem urbi nomen manere ab erudito scriptore didicimus: at Piræum vulgo *Portolione*. Atticam hodie Ducatum Atheniensem vocant, *le Duché d'Athenes*.

2. *A quodam viatore.*] Diodorus: *profectus in Cretam, à Thimbrone uno ex amicis dolo interemptus est.* Quem forte Curtius *viatorem* appellat, quod in ipso itinere, cum esset viæ socius, Harpalum interfecerit: nisi potius legendum *à quodam Thimbrone*.

perium aſpernari, quanquam ſolvendarum legum id principium eſſe cenſebant; bona quoque quæ extarent, reſtituêre damnatis. Soli Athenienſes, non ſuæ modo, ſed etiam publicæ vindices libertatis, colluvionem hominum, quia [3] ordinem ægre ferebant, non regio imperio, ſed legibus moribuſque patriis aſſueti; prohibuere finibus: omnia potius toleraturi, quam purgamenta quondam urbis ſuæ, tunc etiam exilii, admitterent. Alexander ſenioribus militum in patriam remiſſis; tredecim millia peditum, & duo millia equitum, quæ in Aſia retineret, eligi juſſit: exiſtimans modico exercitu continere poſſe Aſiam, quia pluribus locis præſidia diſpoſuiſſet; nuperque conditas urbes, quas colonis repleſſet, res novare cupientibus obſtare.

VII. Ceterum priuſquam ſecerneret, quos erat retenturus; edixit, ut omnes milites [a] [1] æs alienum profiterentur. [b] Grave pleriſque eſſe compererat: & quanquam ipſorum luxu contractum erat, diſſolvere tamen decreverat. Illi tentari ipſos rati, quo facilius [c] ab integris ſumptuoſos diſcerneret; prolatando aliquantum extraxerant temporis: & rex ſatis gnarus [d] profeſſioni æris pudorem, non contumaciam obſtare; menſas totis caſtris poni juſſit, & [2] decem millia talentorum proferri. Tum demum fide facta profeſſi ſunt; nec amplius ex tanta pecunia quam centum & triginta talenta ſuperfuere: adeo tot exercitus, ille ditiſſimarum gentium victor, plus tamen victoriæ, quam prædæ deportavit ex Aſia. Ceterum ut cognitum eſt, alios mitti domum, alios retineri; perpetuam eum regni ſedem in Aſia habiturum rati, vecordes & diſciplinæ militaris immemores, ſeditioſis vocibus caſtra complent,

INTERPRETATIO.

[a] *Debita ſua* publice *agnoſcerent.*
[b] *Pleroſque* militum *oneratos debitis ſciebat eſſe.*
[c] *Prodigos à frugalibus dignoſceret.*
[d] Quominus *debita ſua faterentur.*

NOTÆ.

3. *Ordinem ægre.*] Totum hunc locum Modius aliique Critici nulla auctoritate interpolaverant, nihilo meliorem utique reddituri: quem nos ex codicum fide integrum repræſentavimus. *Ordinem ægre ferebant*, id eſt, *ægre patiebatur ſe in ordinem redigi*, ut ceteros: qua locutione uſus eſt etiam Quintilianus eodem ſenſu, lib. 1. c. 4. n. 22. Poteſt hoc autem vel de Athenienſibus intelligi, vel de exulibus qui novandi res ac imperitandi civibus cupidi eſſent.

1. *Æs alienum.*] Quia priſcis Italis moneta ex ære tantum fuit: inde factum ut quævis pecunia *æris* nomen retinuerit. *Æs alienum* dicitur quod creditoribus debes, quia non tuum ſed aliûs eſt. *Diſſoluere.*] Qui æs alienum ſuſcipit, eo quaſi vinculo obligatus tenetur: quod dum reddit, *ſoluere*, aut *diſſoluere* idcirco dicitur.

2. *Decem millia.*] Viginti millia in eam rem expenſa Juſtinus & Arrianus teſtantur: ſed faciunt pro Curtio, Diodorus & Plutarchus. *Talenta.* lib 3. c. 35. Ceterum hæc Suſis geſta ſunt: quæ ſequuntur de miſſione ac ſeditione militum, ad Opim contigerunt, urbem Tigri impoſitam. Vide Arrianum lib. 7.

regemque ferocius quam alias adorti, omnes simul missionem postulare cœperunt; deformia ora cicatricibus, canitiemque capitum ostentantes. Nec aut præfectorum castigatione, aut verecundia regis deterriti, tumultuoso clamore & militari violentia volentem loqui inhibebant; palam professi nusquam inde, nisi in patriam, vestigium esse moturos. Tandem silentio facto, magis quia motum esse credebant, quam quia ipsi moveri poterant; quidnam acturus esset, expectabant. Ille, *Quid hæc*, inquit, [e] *repens consternatio, & tam procax atque effusa licentia denunciat? Eloqui timeo; palam certe rupistis imperium, &* [f] *precario rex sum: cui non alloquendi, non noscendi monendique, aut intuendi vos jus reliquistis. Equidem quum alios dimittere in patriam, alios* [3] *mecum paulo post deportare statuerim; tam illos acclamantes video, qui abituri sunt; quam hos, cum quibus præmissos subsequi statui. Quid hoc est rei? dispari in causa idem omnium clamor est! pervelim scire, utrum qui discedunt, an qui retinentur, de me querantur.*

VIII. Crederes uno ore omnes sustulisse clamorem; ita pariter ex tota concione responsum est, *Omnes queri*. Tum ille, *Non hercule*, inquit, *potest fieri*, [a] *ut adducar querendi simul omnibus hanc causam esse, quam ostenditis, in qua major pars exercitus non est; utpote quum plures dimiserim, quam retenturus sum. Subest nimirum altius malum, quod omnes avertit à me. Quando enim regem universus exercitus deseruit? Ne servi quidem uno grege profugiunt dominos; sed est quidam in illis pudor à ceteris destitutos relinquendi. Verum ego tam furiosæ consternationis oblitus, remedia insanabilibus conor adhibere. Omnem hercule spem quam ex vobis conceperam, damno: nec ut cum militibus meis (jam enim esse* [1] *desiistis) sed, ut cum ingratissimis oportet, agere decrevi. Secundis rebus, quæ circumfluunt vos, insanire cœpistis: obliti status ejus, quem beneficio exuistis meo: digni hercule qui in eodem consenescatis; quoniam facilius est vobis adversam, quam secundam regere fortunam. En tandem! Illyriorum* [2] *paulo ante, & Persarum tributariis, Asia & tot gentium spolia fastidio sunt. Modo sub Philippo seminudis, amicula ex purpura sordent: aurum & argentum oculi ferre*

INTERPRETATIO.

[e] *Subita seditio.*
[f] *Emendicata* potestate impero.

[a] *Ut mihi persuadeam.*

NOTÆ.

3. *Mecum deport.*] Non hoc ex animo dictum, si verum est quod refert Strabo in fine libri 16. constitutum ei fuisse imperii sedem in Arabia ponere.

1. *Desiistis.*] Aliter *destitistis*; vel *me destituistis*.

2. *Paulo ante.*] Alexander Amyntæ F. hujus Alexandri patruus, tertius ante ipsum rex Macedoniæ, sub regni initia pacem ab Illyriis redimere pacta pecunia datisque obsidibus coactus fuerat. Persis autem tributum quando pependerint Macedones, diximus ad lib. 5. c. 26.

non possunt : lignea enim vasa desiderant , & ex cratibus scuta , rubiginemque gladiorum. [b] *Hoc cultu nitentes vos accepi , &* [3] *quingenta talenta æris alieni : quum omnis regia supellex haud amplius quam sexaginta talentorum esset , meorum operum fundamenta : quibus tamen (absit invidia) imperium maximæ terrarum partis imposui. Asiæne pertæsum est , quæ vos gloria rerum gestarum diis pares fecit ? In Europam ire properatis rege deserto , quum pluribus vestrum defuturum viaticum fuerit , ni æs alienum luissem :* [4] *nempe in Asiatica præda. Nec pudet profundo ventre devictarum gentium spolia circumferentes , reverti velle ad liberos conjugesque ; quibus pauci præmia victoriæ potestis ostendere.* [c] *Nam ceterorum ,* [5] *dum etiam spei vestræ obviam istis , arma quoque pignori sunt. Bonis vero militibus cariturus sum , pellicum suarum concubinis : quibus hoc solum ex tantis opibus superest* [6] *in quod impenditur. Proinde fugientibus me pateant limites ; facessite hinc ocyus : ego cum Persis ,* [7] *abeuntium terga tutabor. Neminem teneo :* [8] *liberate oculos meos , ingratissimi cives. Læti vos excipient parentes , liberique sine vestro rege redeuntes ! obviam ibunt desertoribus transfugisque ! Triumphabo mehercule de fuga vestra , & ubicumque ero , expetam pœnas ; hos , cum quibus me relinquitis , colendo , præferendoque vobis. Jam autem scietis , & quantum sine rege valeat exercitus , & quid opis in me uno sit.*

IX. [1] Desiluit deinde frendens de tribunali , & in medium armatorum agmen se immisit ; notatisque , qui ferocissime oblocuti erant , singulos manu corripuit : nec ausos repugnare , [2] tredecim asservandos

INTERPRETATIO.

[b] *Tali ornatu splendentes.*

[c] *Reliqui enim ex* vobis *arma sua oppignerarunt , spem* reditus *antevertentes.*

NOTÆ.

3. *Quing. talenta.*] Lege Supplem. lib. 2. cap. 3.

4. *Nempe.*] Et quidem ex Asiæ spoliis , supple, *luissem.*

5. *Dum spei vestræ.*] Ita nimirum avide spem redeundi in patriam præceperant, ut arma etiam sua , quasi nulli deinceps usui futura , pignori dedissent. Sic interpretandum fuit : neque enim , quod aliis visum erat , *ire obviam spei* , idem est ac *spem sibi præcidere.*

9. *In quod impenditur.*] Quid *impenditur* ? aut in quam rem *impenditur* : scriptum puto , *in quod impenduntur* ; ut hic sensus existat : *quibus hoc sol. ex tan. op. superest* , nimirum pellices , *in quas impenduntur* ipsæ opes.

7. *Abeunt. terga.*] Discedentes vos , ne quis à tergo adoriatur , ego cum Persis protegam.

8. *Liber. ocul.*] Molesto aspectu vestri.

1. *Desiluit deinde.*] Alio hæc ordine Arrianus retulit. Auditis enim seditiosorum vocibus, desiluisse confestim Alexandrum cum iis qui adstabant ducibus, notatosque digito tredecim quos vellet, ab Argyraspidibus comprehendi & ad supplicium rapi jussisse : tum demum conscenso rursus tribunali orationem habuisse.

2. *Tredecim.*] Hoc non viderat eruditus novi Dictionarii scriptor cum negaret apud ullum Latinitatis auctorem reperisse se vocem *tredecim*. Nisi forte putavit pro hac numerorum nota (XIII) substitutum à librariis aut sciolis *tredecim*,

[3]custodibus corporis tradidit. Quis crederet sævam paulo ante concionem obtorpuisse subito metu; & quum ad supplicium videret trahi nihilo ausos graviora quam ceteros [[4] tam effusam antea licentiam, atque seditiosam militum violentiam ita compressam, ut non modo nullus ex omnibus irruenti regi restiterit; verum etiam cuncti pavore exanimati attonitis similes, quid de ipsis quoque rex statuendum censeret, suspensa mente expectarent. Itaque] sive nominis, quod gentes, quæ sub regibus sunt inter deos colunt; sive propria ipsius veneratio; sive fiducia tanta vi exercentis imperium conterruit eos: singulare certe ediderunt patientiæ exemplum; adeoque non sunt accensi supplicio commilitonum, quum sub noctem interfectos esse nossent, ut nihil omiserint, quod singuli magis obedienter ac pie facerent. Nam quum postero die prohibiti aditu venissent, Asiaticis modo militibus admissis, lugubrem totis castris edidere clamorem, denunciantes: *Se protinus esse morituros, si rex perseveraret irasci.* At ille pervicacis ad omnia quæ agitasset animi, peregrinorum militum concionem advocari jubet, Macedonibus intra castra cohibitis: & quum frequentes coissent, adhibito interprete talem orationem habuit.

X. *Quum ex Europa trajicerem in Asiam, multas nobiles gentes, magnam vim hominum imperio meo me additurum esse sperabam. Nec deceptus sum, quod de his credidi famæ. Sed ad illa hoc quoque accessit, quod video fortes viros erga reges suos pietatis invictæ. Luxu omnia fluere credideram, & nimia felicitate mergi in voluptates. At hercule munia militiæ hoc animorum corporumque robore æque impigre toleratis: & quum fortes viri sitis, non fortitudinem magis, quam fidem colitis. Hoc ego nunc primum profiteor; sed olim scio. Itaque &* [1] *delectum è vobis juniorum habui; & vos meorum militum corpori immiscui. Idem habitus, eadem arma sunt vobis: obsequium vero & patientia imperii longe præstantior est, quam ceteris. Ergo ipse* [2] *Oxartis Persæ filiam mecum in matrimonio junxi, non dedignatus ex captiua liberos tollere. Mox deinde quum stirpem generis mei latius propa-*

NOTÆ.

tum hoc loco, tum supra cap. 6. Sed quod numerorum vocabulum hoc modo rejicere tanquam intrusum non liceat?

3. *Custodibus.*] Vide quæ de corporis custodibus dicta sunt ad lib. 7. c. 37. & lib. 6. c. 3.

4. *Tam effusam.*] Quæ uncis inclusa sunt, in aliquot MSS. ac editis libris desiderantur, ne lacunæ quidem indicio relicto: in aliis tamen ut fragmentum reperta sunt.

1. *Delectum.*] Ex juventute vestra milites legi. Hoc vero paulo ante fecerat non sine Macedonum invidia, quæ seditionis inter alia origo fuit. *Corpori.*] Quævis multitudo composita & rite ordinata *corpus*, per translationem dicitur.

2. *Oxartis filiam.*] Roxanam; lib. 8. c. 16. Sed quomodo *Persam* vocat, quem lib. 8. c. 10. dixerat *ejusdem nationis* esse ac Sysimithres, Bactrianæ scilicet vel Sogdianæ.

gare cuperem, uxorem [3] *Darii filiam duxi; proximisque amicorum auctor fui ex captivis generandi liberos: ut hoc sacro fœdere omne discrimen victi, & victoris excluderem. Proinde* [4] *genitos vos esse mihi, non adscitos milites credite: Asiæ & Europæ unum atque idem regnum est: Macedonum vobis arma do.* [a] *Inveteravi peregrinam novitatem; & cives mei estis & milites:* [5] *omnia eundem ducunt colorem. Nec Persis Macedonum morem adumbrare; nec Macedonibus Persas imitari indecorum est. Ejusdem juris esse debent, qui sub eodem rege victuri sunt.* **

SUPPLEMENTUM. Hac oratione habita, Persis corporis sui custodiam credidit, Persas satellites, Persas apparitores fecit. Per quos cum [6] Macedones qui huic seditioni occasionem dedissent, vincti ad supplicia traherentur, unum ex iis auctoritate & ætate gravem, ad regem ita locutum ferunt.

XI. *Quousque*, inquit, [a] *animo tuo etiam per supplicia, & quidem externi moris, obsequeris? Milites tui, cives tui, incognita causa, captivis suis ducentibus trahuntur ad pœnam! Si mortem meruisse judicas, saltem ministros supplicii muta.* Amico animo, si veri patiens fuisset, admonebatur; sed in rabiem ira pervenerat. Itaque rursus (nam parumper, quibus imperatum erat, dubitaverant) mergi [1] in amnem, sicut vincti erant, jussit. Nec hoc quidem supplicium seditionem militum movit. Namque copiarum duces atque amicos ejus, manipuli adeunt; petentes, *Ut si quos adhuc pristina noxa judicaret esse contactos, juberet interfici: offerre se corpora iræ; trucidaret.* ***

SUPPLEM. FREINS. Arrianus 7.2. 23. Plutarch. Tandem præ dolore vix mentis compotes universi concurrunt ad regiam, armisque ante fores projectis, tunicati adstantes, nuda & obnoxia pœnis corpora admitti flentes orabant. *Non se deprecari quin suppliciis sontium*

INTERPRETATIO.

[a] *Ex novis ac peregrinis* quasi *vetustos* milites *vos feci.*

[a] *Iram tuam exples.*

NOTÆ.

3. *Darii fil.*] Statiram, natu majorem: nam minorem *Drypetim* Hephæstioni conjugem dedit. Utramque Roxane post Alexandri mortem, adjutore Perdicca, sustulit. Plutarch. in Alex.

4. *Genitos.*] Non peregrinos & conductitios, sed cives ac populares.

5. *Omnia.*] Et Macedones & Asiatici milites jam iisdem utuntur vestibus atque insignibus. Vel, *omnia eundem colorem ducunt*, allegoria sit pro eo quod est, *utraque gens iisdem moribus sensim imbuitur.*

6. *Macedones qui.*] Non illi utique tredecim, quos pridie sub noctem interfectos supra dixerat, cap. 9. sed alii aliquot ex ejusdem contumaciæ auctoribus: idque ex ipso sequentis orationis exordio conjici videtur posse, jam tum de aliis sumptum fuisse supplicium. Ita nec sibi nec Supplemento pugnabit Curtius. Sed vereor ut tam facile cum veritate conciliari possit: cum testetur Arrianus ante tertium diem neminem militum Macedonum ad regis conspectum admissum esse. Ubi igitur habendæ hujus orationis locus?

1. *In amnem.*] In Tigrim: quippe urbs Opis ad quam hæc, ut diximus, gesta sunt, ad eum fluvium sita erat: quod Freinshemius cum sequens Supplementum texeret, non advertit: post hæc enim demum Susis movisse Tigrim versus scripsit, refragante Arriano l. 7.

expiarentur, quæ per contumaciam deliquissent. regis iracundiam sibi morte tristiorem esse. Quumque dies noctesque ante regiam persistentes, miserabili clamore habituque pœnitentiam suam approbarent; biduum tamen adversus humillimas suorum preces iracundia regis duravit. tertio die victus constantia supplicum, processit; incusataque leniter exercitus immodestia, non sine multis utrimque lacrymis, in gratiam se cum ipsis redire professus est: Digna tamen res visa est, quæ majoribus hostiis expiaretur. Itaque sacrificio magnifice perpetrato, Macedonum simul Persarumque primores invitavit ad epulas. Novem millia eo convivio excepisse, proditum est memoriæ, eosque omnes invitante rege ex eodem cratere libavisse: Græcis barbarisque vatibus tum alia fausta vota præeuntibus, tum in primis ut ea utriusque imperii in idem corpus coalita societas perpetua foret. Maturata deinde est missio, & infirmissimus quisque exauctorati: amicorum quoque seniorum quibusdam commeatum dedit. ex queis Clitus cognomento Albus, Gorgiasque & Polydamas, & Antigenes fuere. Abeuntibus non modo præteriti temporis stipendia cum fide persolvit, verum etiam talentum adjecit in singulos milites, viatici nomine. Filios ex Asiaticis uxoribus susceptos (ad decem millia fuisse traditur) apud se relinqui jussit, ne in Macedoniam cum parentibus transgressi, & conjugibus liberisque prioribus permixti familias singulorum contentionibus & discordiis implerent; sibi curæ fore pollicitus, ut patrio more instituti militiæ artes edocerentur. Ita supra decem veteranorum millia dimissa sunt; additusque est Craterus, qui eos deduceret, ex præcipuis regis amicis; isti si quid humanitus contigisset, Polysperchonti parere jussi sunt. Literis etiam ad Antipatrum scriptis, *Honorem emeritis haberi* præcepit, *ut quoties ludi atque certamina ederentur, in primis ordinibus coronati spectarent: utque fato functorum liberi, etiam impuberes, in paterna stipendia succederent. Craterum Macedoniæ continentibusque regionibus cum imperio præesse* placuit; *Antipatrum cum supplemento iuniorum Macedonum ad regem pergere.* Verebatur enim ne per discordiam præfecti cum Olympiade gravis aliqua clades acciperetur. Nam multas ad Alexandrum Epistolas mater, multas Antipater miserat; vicissimque alter alterum arroganter & acerbe pleraque facere criminabantur, quæ ad dedecus, aut detrimentum regiæ majestatis pertinerent. Postquam enim rumor occisi regis temere vulgatus in Macedoniam penetravisset, mater ejus sororque Cleopatra tumultuatæ fuerant; & hæc quidem paternum regnum, Olympias Epirum invaserat. Forte dum ejusmodi literæ redduntur, Hephæstion assuetus omnium arcanorum se participem haberi, resignatas ab Alexandro simul inspiciebat. Neque vetuit eum rex; sed detractum digito annulum ori legentis admovit, nihil eorum quæ perscripta essent, in alios efferendum significans. Incusasse autem ambos fertur, & matris insolentia permotum exclamasse, *Eam pro habitatione*

c. 122. Justin 12. 12. 6. Diodor. 17. 109.
Arrian. 7. 2. 17.
Justin. 12. 12. 8.
Arrian. 7. 2. 28.
Diodor. 17. 110.
Diodor. 17. 110.
Justin. 12. 12. 7. Diodor. 17 17. 109.
Arrian. 7. 2. 31.
Plutarch. c. 122.
Arrian. 7. 2. 31.
Justin. 12. 12. 9.
Plutarch. c. 117.
Plutarchus apophtæ. c. 39 & de fortuna Alex. 2. 17.
Arrian. 7. 2. 33. Mar. 14. 38

decem mensium, quam in utero sibi præbuisset, gravem mercedem exigere: Antipatrum vero suspectum habuisse, quasi parta ex Spartanis victoria tollentem animos, & imperio tot jam in annos prorogato supra præfecti modum elatum. Itaque quum ejus gravitas atque integritas à quibusdam prædicaretur; subjecit, *Exterius quidem album videri; sed si penitus introspiciatur, totum esse purpureum.* Pressit tamen suspicionem suam, neque ullum manifestius abalienati animi indicium prætulit. Credidere tamen plerique, Antipatrum evocari se supplicii causâ ratum, impiis machinationibus, regiæ mortis, quæ paulo post sequuta est, auctorem extitisse. Interea rex ut imminuti exercitus detrimenta sarciret, optimum quemque Persarum in Macedonicos ordines allegit: mille etiam præstantissimos segregavit ad propiorem sui corporis custodiam: aliam hastatorum manum, haud pauciores decem millibus, circa regium tabernaculum excubias agere jussit. Hæc agenti Peucestes supervenit cum viginti sagittariorum funditorumque millibus, quos ex sua provincia coegerat: his per exercitum distributis profectus est Susis, Tigrique amne transmisso, apud Carrhas castrametatus est; inde quatriduo per Sittacenem ductis copiis Sambana processit; ubi per septem dies quietum agmen tenuit. Tridui deinde itinere emenso Celonas perventum est: oppidum hoc tenent Bœotia profecti, quos Xerxes sedibus suis excitos in Orientem transtulit: servabantque argumentum originis peculiari sermone, ex Græcis plerumque vocibus constante; ceterum ob commerciorum necessitatem finitimorum barbarorum lingua utebantur. Inde Bagistamen ingressus est, regionem opulentam, & abundantem arborum amœno & fecunda fœtu, ceterisque ad vitæ non usum modo, verum etiam delectationem pertinentibus. Gravis inter hæc Eumeni cum Hephæstione simultas inciderat. Nam servos Eumenis diversorio quod pro hero suo anteceperant, Hephæstio proturbavit, ut Evius tibicen eo reciperetur: neque diu post, quum jam sopita odia viderentur, nova exorta contentione adeo recruduerunt, ut etiam in atrox jurgium, & acerba utrimque convitia prorumperent. Sed Alexandri interventu imperioque inimicitiæ saltem in speciem abolitæ sunt: quum ille quidem Hephæstioni etiam minatus esset, qui in flagrantissima regis gratia positus, quamquam cupidum reconciliationis Eumenem, pertinacius aversabatur. Perventum deinde est in Mediæ campos ubi maxima equorum armenta pascebantur. *Nisæos* appellant, magnitudine & specie insignes. Supra quinquaginta millia ibi reperta, quum Alexander ea transiret, à comitibus illius annotatum est: olim triplo plures fuisse; sed inter bellorum turbas maximam earum partem prædones abegisse. Ad * triginta dies ibi substitit rex: eo Atropates Mediæ satrapa centum barbaras mulieres adduxit, equitandi peritas, peltisque & securibus armatas: unde quidem crediderunt Amazonum ex gente reliquias fuisse.

Plutarchus apophth. cap. 39.
Arrian. 7. 2. 34.
Diodor. 17. 110.
Athenæus 12. 9.
Diodor. 17. 110.
Arrian. 7. 4. 25.
Arrianus 7. 3. 16.
Plutarchus Eumene c. 12
Arrian. 7. 3. 1.
Herodot. 3. 106, 7. 40. 9. 120. Strabo lib. 11.
Diodor. 17. 110.
Arrian. 7. 3. 1.
*Diodor. 17, 110.
Arrian. 7. 3. 2.

ſe. Septimis deinde caſtris Ecbatana attigit, Mediæ caput. Ibi ſolemnia diis ſacrificia fecit; ludoſque edidit, & in convivia feſtoſque dies laxavit animum, ut mox in novorum operum curam atque miniſteria validior intenderetur. Sed iſta volventem velut injecta manu fatum alio traxit, vitamque cariſſimo amicorum ejus, neque multo poſt ipſi quoque regi extorſit. Pueros in ſtadio certantes ſpectabat; quum nunciatur deficere Hephæſtionem, qui morbo ex crapula contracto, ſeptimum jam diem decumbebat. Exterritus amici periculo ſtatim conſurgit, & ad hoſpitium illius celeriter pergit: neque tamen prius eo pervenit, quam illum mors occupaſſet. Id regi omnium quæ in vita pertulerat adverſorum luctuoſiſſimum accidiſſe certum habetur: eumque magnitudine doloris in lacrymas & lamenta victum, multa animi de gradu dejecti argumenta edidiſſe. Sed ea quidem varie traduntur; illud inter omnes conſtat, ut quam decentiſſimas exſequias ei duceret, non voluiſſe Ecbatanis ſepeliri: ſed Babylonem, quo ipſe conceſſurus erat, à Perdicca deferri curaſſe: ibique funus inaudito antehac exemplo duodecim talentum millibus locaviſſe. Per univerſum certe imperium lugeri eum juſſit: & ne memoria ejus in exercitu exoleſceret, equitibus queis præfuerat, nullum præfecit ducem, ſed Hephæſtionis alam appellari voluit; & quæ ille ſigna inſtituiſſet, ea non immutari. Funebria certamina ludoſque, quales nunquam editi fuiſſent, meditatus, tria artificum millia coëgit: qui non multo poſt in ipſius exſequiis certaſſe feruntur. Nec amici tam effuſo affectu ad conciliandam ejus gratiam ſegniter uſi, certatim reperere per quæ memoria defuncti clarior honoratiorque fieret. Igitur Eumenes, quum ſe ob ſimultatem cum Hephæſtione regis indignationem incurriſſe ſenſiſſet, multis auctor fuit, ſeque & arma ſua Hephæſtioni conſecrandi: pecuniaſque ad cohoneſtandum funus large contulit. Hoc exemplum imitati ſunt ceteri: eaque mox proceſſit aſſentationum impudentia; ut regi mœrore & deſiderio defuncti inſanienti perſuaſum tandem fuerit, deum eſſe Hephæſtionem. Quo quidem tempore ex copiarum ducibus Agathocles Samius ad extremum periculi venit, quod illius tumulum præteriens illachrymaſſe viſus eſſet: ac niſi Perdiccas venanti ſibi Hephæſtionem apparuiſſe ementitus, per deos omnes, ipſumque Hephæſtionem dejeraſſet, *Ex ipſo ſe cognoviſſe, Agathoclem non ut mortuum, & vanæ divinitatis titulis fruſtra ornatum fleviſſe, verum ob memoriam priſtinæ ſodalitatis lacrymas non tenuiſſe*; vir fortis & de rege bene meritus, pietatis in amicum graves pœnas innoxio capite pependiſſet. Ceterum ut pauliſper à luctu avocaret animum, in Coſſæorum gentem expeditionem ſuſcepit. Juga Mediæ vicina Coſſæi tenent, aſperum & acre genus, & prædando vitam tolerare ſolitum. Ab his Perſarum reges annuo tributo pacem redimere conſueverant, ne in ſubjecta decurrentes infeſtam latrociniis regionem facerent. nam vim tentantes Perſas facile repulerant, aſperitate loco-

Diodor. 17. 110. Arrian. 7. 3 7. Arrian. 7. 3. 8. Diod. 17. 110. Arrian. 7. 3. 8. Plutarch. c. 123. Arrian. 7. 3. 12. Aelian hiſt. var. 7. 8. Arrianus in Epictet. 2. 22. Diod. 17. 110. Juſtin. 12. 12. 12. 12. Plut. c. 124. Arrian. 7. 3. 15. Diodor. 17. 115. Arrian. 7. 3. 18 Plutarch. c. 124. Arrian. 7. 3. 16 Plutarch. Eumene cap. 4. Diodor. 17. 115. Lucianus in lib. *Calumniæ non temere credendum.* Plutarchus cap. 123. Polyænus 4. 3. 31. Strabo l. 11. Diod. 17. 111.

Arrian.7.3.19 Strabo l. 11. *Curtius 5.24 rum defensi, in quæ se recipiebant, quoties armis superabantur. iidem muneribus quotannis placabantur, ut regi Ecbatanis, ubi * æstiva solebat agere, Babylonem remigranti, tutus per ea loca transitus esset. Hos igitur Alexander bipartito agmine aggressus, intra quadraginta dies perdomuit. Diodor. 17. 111. Arrianus 7.3. 20. Nam ab ipso rege, & Ptolemæo, qui partem exercitus ducebat, sæpe cæsi, ut captivos suos reciperent, permisere se victori. Diod. 17.111. Ille validas urbes opportunis locis exstrui jussit; ne abducto exercitu fera gens obedientiam exueret. Motis inde castris, ut militem expeditione recenti fessum reficeret, lento agmine Babylonem procedebat. jamque vix triginta ab urbe stadiis aberat; quum Curt. 10. 2. Plutarch. c. 123. Arrian. 7.3.20. Diod. 17.112. Nearchus occurrit, quem per Oceanum & Euphratis ostia Babylonem præmiserat: orabatque, *Ne fatalem sibi urbem vellet ingredi: compertum id sibi ex Chaldæis; qui multis jam prædictionum eventibus artis suæ certitudinem abunde probavissent.* Rex fama eorum hominum, constantique asseveratione motus, dimissis in urbem amicorum plerisque, alia via preter Babylonem ducit, ac ducentis inde stadiis stativa locat. Justin. 12.13. 5. Diodor. 17. 112. Seneca suasor. 4. Sed ab Anaxarcho persuasus, contemptis Chaldeorum monitis, quorum disciplinam inanem aut supervacuam arbitrabatur, urbem intrat. Legationes eo ex universo ferme orbe confluxerant: quibus per Justin. 12. 13. 1. Arrian. 7. 3. 1. Diodor. 17. 113. complures dies studiose auditis, deinceps ad Hephæstionis exsequias adjecit animum. quæ summo omnium studio ita celebratæ sunt, ut nullius ad id tempus regis feralia, magnitudine sumptuum, apparatusque celebritate non vicerint. Diod. 17. 114. Arrian. 7. 4. 20. Post hæc cupido incessit regi per Pallacopam amnem ad Arabum confinia navigandi: quo delatus urbi condendæ commoda sede reperta, Græcorum ætate aut vulneribus invalidos, & si qui sponte remanserant, ibi collocat. Appian. de bell. civil. l. 2. Quibus ex sententia perfectis jam futuri securus, Chaldæos irridebat, quod Babylonem non ingressus tantum esset incolumis, verum etiam excessisset. Enimuero revertenti per paludes, quas Euphrates in Pallacopam effusus efficit, fœdum omen oblatum est. Diodor. 17. 116. Gregoras fine l. 10. Plutarch. c. 127. quippe rami desuper impendentes detractum capiti regio diadema projecerunt in fluctus. quum deinde alia super alia prodigiosa & minacia nunciarentur, procurandis iis Græco simul barbaroque ritu continua sacra facta sunt. Neque tamen expiari præterquam morte regis potuere. qui quum Nearchum excepisset convivio, jamque cubitum iturus esset, Medii Larissæi obnixis precibus dedit, ut ad eum comessatum veniret. Arrian. 7. 5. 6. Justin. 12. 15. 1. ubi postquam tota nocte perpotasset, male habere cœpit. Ingravescens deinde morbus adeo omnes vires intra sextum diem exhausit, ut ne vocis quidem potestas esset. Arrian. 7. 5. 11. Interea milites solicitudine desiderioque ejus anxii, quamquam obtestantibus ducibus, ne valetudinem regis onerarent, expresserunt, ut in conspectum ejus admitterentur.

CURTIUS. XII. Intuentibus lacrymæ obortæ præbuere speciem jam non regem, sed funus ejus visentis exercitus. Mœror tamen circumstantium lectum eminebat; quos ut rex aspexit; *Invenietis*, inquit, *quum*

excessero, dignum talibus viris regem? Incredibile dictu audituque; in eodem habitu corporis, in quem se composuerat quum admissurus milites esset, durasse; donec à toto exercitu illo ad ultimum persalutatus est: dimissoque vulgo, velut omni vitæ debito liberatus, fatigata membra rejecit. Propiusque adire jussis amicis (nam & vox deficere jam cœperat) detractum [1] annulum digito, Perdiccæ tradidit; adjectis mandatis, ut corpus suum ad Hammonem ferri juberet. Quærentibus his, cui relinqueret regnum, respondit: [2] *Ei qui esset optimus. Ceterum providere jam,* [3] *ob id certamen magnos funebres ludos parari sibi.* Rursus Perdicca interrogante, quando cœlestes honores haberi sibi vellet, dixit, *Tum velle, quum ipsi felices essent.* Suprema hæc vox fuit regis; & paulopost [4] extinguitur. Ac primo ploratu lamentisque & planctibus tota regia personabat: mox velut in vasta solitudine omnia tristi silentio muta torpebant; ad cogitationes quid deinde futurum esset, dolore converso. Nobiles pueri custodiæ corporis ejus assueti, nec doloris magnitudinem capere, nec se ipsos intra vestibulum regiæ retinere potuerunt: vagique & furentibus similes totam urbem luctu ac mœrore compleverant; nullis questibus omissis, quos in tali casu dolor suggerit.

XIII. Ergo qui extra regiam adstiterant Macedones pariter barbarique concurrunt; nec poterant victi à victoribus in communi dolore discerni. Persæ justissimum ac mitissimum dominum; Macedones optimum ac fortissimum regem invocantes, certamen quoddam mœroris edebant. Nec mœstorum solum, sed etiam indignantium voces exaudiebantur; tam viridem, & in flore ætatis fortunæque, invidia deûm ereptum esse rebus humanis. Vigor ejus & vultus educentis in prœlium milites, obsidentis urbes, evadentis in muros,

NOTÆ.

1. *Annulum.*] Signatorium, quem solus ipse tanquam regiæ potestatis indicem gestabat. Eo tradito regnum commendare Perdiccæ videbatur.

2. *Ei qui esset opt.*] Diodorus 17. τῷ κρατίστῳ *fortissimo*. Et lib. 18. τῷ ἀρίστῳ, quod idem est. Malè ergo Justinus expressit, lib. 12. c. 15. *dignissimum*: neque enim eum qui dignior, sed qui fortior esset, successurum sibi significabat. Melius noster Curtius, quamvis ambigue, *ei qui esset optimus*: quandoque enim *melior* & *optimus* idem est ac *fortior* & *fortissimus*; ut apud Sallust. hist. 1. 3. *fortuna meliores sequitur*. Et de bello Jugurth. 92. *Optumus quisque cadere aut sauciari*. Ita ferè Bernecccerus in Justin. l. 9. c. 2. & l. 12. c. 15.

3. *Ob id certamen.*] Ob contentionem de successore sibi deligendo inter ipsos orituram. *Funebres.*] Ingentia bella. Alludit ad veterum morem, qui gladiatorum pugnis funera principum virorum celebrare consueverant.

4. *Extinguitur.*] Die mensis Dæsii 28. inquit Plutarchus; aut 30. ut tradit Aristobulus: hoc est, Maii 22. aut 24, si Usserio credimus. Annus erat Olymp. CXIV primus: vitæ Alexandri tertius supra trigesimum ab octo circiter mensibus: regni Macedonici duodecimus cùm mensibus septem aut octo; imperii Asiatici ab extincto Dario septimus nondum expletus: ante æram Christi 323. Vide Petavium, Salianum, Usserium, Raderum hoc loco &c. ex quibus veteres partim conciliare, partim refellere liceat.

fortes viros [a] pro concione donantis, occurrebant oculis. Tum Macedones divinos honores negasse ei pœnitebat; impiosque & ingratos fuisse se confitebantur, quod aures ejus [1] debita appellatione fraudassent. Et quum diu nunc in veneratione, nunc in desiderio regis hæsissent; [b] in ipsos versa miseratio est. Macedonia profecti, [2] ultra Euphratem mediis hostibus novum imperium aspernantibus destitutos se esse cernebant; sine certo regis hærede, publicas vires ad se quemque tracturum. Bella deinde civilia, quæ sequuta sunt, mentibus augurabantur: iterum, non de regno Asiæ, sed de rege, ipsis sanguinem esse fundendum: novis vulneribus veteres rumpendas cicatrices: senes, debiles, modo petita missione à justo rege; nunc morituros pro potentia forsitan satellitis alicujus ignobilis.

XIV. Has cogitationes volventibus nox supervenit, terroremque auxit: milites in armis vigilabant: Babylonii alius è muris, alius è culmine sui quisque tecti prospectabant, quasi certiora visuri: nec quisquam lumina audebat accendere; & quia oculorum cessabat usus; fremitus, vocesque auribus captabant: ac plerumque vano metu territi per obscuras semitas, alius alii occursantes, invicem suspecti & soliciti ferebantur. Persæ [1] comis suo more detonsis, in lugubri veste, cum conjugibus ac liberis, non ut victorem & modo hostem, sed ut gentis suæ justissimum regem, vero desiderio lugebant. Assueti sub rege vivere, non alium, qui imperaret ipsis, digniorem fuisse confitebantur. Nec muris urbis luctus continebatur; sed proximam regionem ab ea, deinde magnam partem Asiæ cis Euphratem tanti mali fama pervaserat. Ad Darii quoque matrem celeriter perlata est. [2] Abscissa ergo veste, qua induta erat, lugubrem sumpsit; laceratisque crinibus humi corpus abjecit. Assidebat ei [3] altera ex neptibus, nuper amissum Hephæstionem, cui nupserat, lugens, propriasque causas doloris in communi mœstitia retractabat. Sed omnium suorum mala Sisygambis una capiebat. Illa suam, illa neptium vicem flebat: [a] recens dolor etiam præterita revocaverat. Crederes modo amissum Darium; & pariter miseræ duorum fi-

INTERPRETATIO.

[a] *In medio* militum *conventu remunerantis.*

[b] *Commiserationem* suam *in se ipsos converterunt.*

[a] *Præter publicum luctum,* Drypetis *recogitabat causam dolendi* sibi *propriam.*

NOTÆ.

1. *Debita appel.*] Dei nomine quod ipsi merito debebatur.

2. *Ultra Euphrat.*] Euphratis alveus Babylonem in qua erant, mediam interfluebat; sed multi sunt citra urbem alvei fluminis; quos ultra constituti erant. Vide l. 5. c. 4.

1. *Comis detonsis.*] Mos ille fuit multarum in oriente gentium, comas in luctu tondere; ut ex sacris profanisque literis accipimus.

2. *Abscissa.*] De hoc quoque more lacerandi vestium diximus ad lib. 5. c. 12.

3. *Altera ex nept.*] Drypetis, filiarum Darii natu minor, ut supra dictum est ad cap. 10.

liorum exequias esse ducendas. Flebat mortuos simul vivosque. *Quem enim puellarum acturum esse curam? quem alium futurum Alexandrum? iterum se captas; iterum excidisse regno: qui mortuo Dario ipsas tueretur reperisse; qui post Alexandum respiceret, utique non reperturas.* Subibat inter hæc animum, [4] octoginta fratres suos eodem die ab Ocho sævissimo regum trucidatos, adjectumque stragi tot filiorum patrem: è septem liberis, quos genuisset ipsa, [5] unum superesse: ipsum Darium floruisse paulisper, ut crudelius posset extingui. Ad ultimum dolori succumbit: [6] obvolutoque capite, accidentes genibus suis neptem nepotemque aversata, cibo pariter abstinuit & luce: quinto, postquam mori statuerat, die extincta. Magnum profecto Alexandri indulgentiæ in eam, justitiæque in omnes captivos documentum est mors hujus: quæ quum sustinuisset post Darium vivere; Alexandro esse superstes erubuit.

XV. Et hercule; [a] juste æstimantibus regem liquet, bona naturæ ejus fuisse; vitia vel fortunæ, vel ætatis. Vis incredibilis animi: laboris patientia propemodum nimia; fortitudo non inter reges modo excellens, sed inter illos quoque, quorum hæc sola virtus fuit: liberalitas sæpe majora tribuentis, quam à diis petuntur: clementia in devictos: tot regna aut reddita, quibus ea dempserat bello, aut dono data: mortis, cujus metus ceteros exanimat, perpetua contemptio: gloriæ laudisque ut justo major cupido; ita ut juveni & in tantis admitenda rebus. Jam pietas erga parentes; quorum Olympiada [1] immortalitati consecrare decreverat, Philippum ultus erat: jam in omnes fere amicos benignitas; erga milites benevolentia; consilium par magnitudini animi, & quantam vix poterat ætas ejus capere, solertia: modus immodicarum cupiditatum: Veneris intra naturale desiderium usus, nec ulla nisi ex permisso voluptas: ingentes profecto dotes erant. Illa fortunæ: diis æquare se, & cœlestes ho-

INTERPRETATIO.

[a] *Qui recto judicio Alexandrum considerant, agnoscunt eximias* ejus *dotes ab indole* ipsius ortas *fuisse.*

NOTÆ.

4. *Octoginta.*] Valerius Max. lib. 9. c. 2. plusquam centum Ochi patrueles cum ipsorum patre ab illo necatos scribit. *Ocho.*] Supplem. l. 2. c. 1. *Patrem.*] Ipsius Sisygambis, quem alii Arsanem, alii *Ostanem* vocant: alii Ostanem patrem, Arsanem maritum eundemque fratrem faciunt. Hac quidem ratione Sisygambis Ochi soror patruelis foret, ac Darius Codomannus saltem materno genere ad stirpem regiam pertinuisset. Verum id supra ex ipso Curtio, exque Justino & Strabone refellimus l. 3. c. 6.

5. *Unum.*] Oxathrem Darii fratrem; ab Alexandro inter corporis sui custodes adscitum, lib. 6. cap. 4.

6. *Obvoluto cap.*] Luctus argumentum, de quo dictum est lib. 4. c. 42. *Neptem.*] Drypetim. *Nepotem.*] Ochum Darii filium, quintum ac decimum agentem ætatis annum. Vide lib. 4. c. 41.

1. *Immort. consec.*] Lib. 9. cap. 21. *Ultus erat.*] Supplem. l. 1. c. 10.

nores [2] accersere, & talia suadentibus oraculis credere, & dedignantibus venerari ipsum vehementius, quam par esset, irasci; [b] in externum habitum mutare corporis cultum: imitari devictarum gentium mores, quas ante victoriam spreverat. Nam iracundiam & cupidinem vini sicuti juventa irritaverat, ita senectus mitigare potuisset. Fatendum est tamen, quum plurimum virtuti debuerit, plus debuisse fortunæ; quam solus omnium mortalium in potestate habuit. Quoties illum à morte revocavit? quoties temere in pericula vectum perpetua felicitate protexit? Vitæ quoque finem eundem illi, quem gloriæ, statuit. Expectavere eum fata, dum Oriente perdomito, aditoque Oceano, [c] quidquid mortalitas capiebat, impleret. Huic regi ducique successor querebatur: sed major moles erat, quam ut unus subire eam posset. Itaque nomen quoque ejus & fama rerum in totum propemodum orbem, reges ac regna diffudit; clarissimique sunt habiti, qui etiam minimæ parti tantę fortunę adhęserunt.

XVI. Ceterum Babylone (inde enim divertit oratio) [1] corporis custodes, in regiam principes amicorum ducesque copiarum advocavere: sequuta est militum turba, cupientium scire, in quem Alexandri fortuna esset transitura. Multi duces frequentia militum exclusi regiam intrare non poterant; quum pręco, exceptis qui nominatim citarentur, adire prohibuit: sed precarium spernebatur imperium. Ac primum ejulatus ingens, ploratusque renovatus est: deinde futuri expectatio inhibitis lacrymis silentium fecit. Tunc Perdiccas regia sella in conspectum vulgi data, in qua diadema vestisque Alexandri cum armis erant; annulum sibi pridie traditum à rege in eadem sede posuit: quorum aspectu rursus obortæ omnibus lacrymę integrauere luctum. Et Perdiccas, *Ego quidem*, inquit, *annulum, quo ille regni atque* [2] *imperii vires obsignare erat solitus, traditum ab ipso mihi, reddo vobis. Ceterum quanquam nulla clades huic, qua affecti sumus, par ab iratis diis excogitari potest: tamen magnitudinem rerum, quas egit, intuentibus credere licet, tantum virum deos accommodasse rebus humanis;* [a] *quarum sorte completa, cito repeterent eum suæ stirpi.*

INTERPRETATIO.

[b] *Vestes mutare in morem peregrinum.*

[c] *Perficeret quæcumque mortalis natura poterat.*

[a] *Ut his rebus expletis revocarent illum ad* Deos *ipsi cognatos.*

NOTÆ.

2. *Accersere.*] Alias *asserere.*

1. *Custodes.*] Non illi, credo, nobiles pueri de quibus lib. 5. cap. 6. & lib. 8. c. 21. sed procerum primi, de quibus dictum à nobis est lib. 7. c. 3. quos paulo ante septem numero fuisse refert Arrianus ex Aristobulo, lib. 6. Leonnatum, Hephæstionem, Lysimachum, Aristonum, Perdiccam, Ptolemæum, Pythonem: quibus octavum accessisse Peucestam.

2. *Imp. vires.*] Mandata sua quibus regni vires continebantur: nisi aliud quidpiam scriptum erat à Curtio.

Proinde quoniam nihil aliud ex eo superest, [b] *quam quod semper* 3 *ab immortalitate subducitur; corpori nominique quamprimum justa solvamus; haud obliti, in qua urbe, inter quos simus, quali rege ac præside spoliati. Tractandum est, commilitones, cogitandumque ut victoriam partam inter hos, de quibus parta est, obtinere possimus. Capite opus est: hocne uno, an pluribus, in vestra potestate est. Illud scire debetis, militarem sine duce turbam corpus esse sine spiritu.* 4 *Sextus mensis est, ex quo Roxane prægnans est; optamus* [c] *ut marem enitatur: ejus regnum diis approbantibus futurum, quando adoleverit: interim à quibus regi velitis, destinate.* Hæc Perdiccas.

XVII. Tum Nearchus, *Alexandri modo sanguinem, ac stirpem regiæ majestati convenire, neminem* ait *posse mirari. Ceterum expectari nondum ortum regem, & qui jam sit præteriri; nec animis Macedonum convenire, nec tempori rerum. Esse è* 1 *Barsine filium regis; huic diadema dandum.* Nulli placebat oratio: itaque suo more hastis scuta quatientes obstrepere perseverabant. Jamque prope seditionem pervenerant, Nearcho pervicacius tuente sententiam. Tum Ptolemæus, *Digna prorsus est soboles,* inquit, *quæ Macedonum imperet genti, Roxanes vel Barsinæ filius; cujus nomen quoque Europam dicere pigebit, majore ex parte captivi. Cur Persas vicerimus, ut stirpi eorum serviamus? quod justi illi reges* 2 *Darius & Xerxes tot millium agminibus, tantisque classibus* [a] *nequidquam petiverunt. Mea sententia hæc est, ut sede Alexandri in regia posita, qui consiliis ejus adhibebantur, coeant, quoties in commune consulto opus fuerit: eoque, quod major pars eorum decreverit, stetur: duces, prefectique copiarum his pareant.* Ptolemæo quidam, potiores Perdiccæ assentiebantur. Tum Aristonus orsus est dicere: *Alexandrum consultum, cui relinqueret regnum, voluisse optimum deligi: judicatum autem ab ipso* 3 *optimum Perdiccam, cui annulum tradidisset. Neque enim unum eum assedisse morienti, sed circumfe-*

INTERPRETATIO.

[b] *Præter* corpus *quod semper immortalitati eripitur* per mortem.

[c] *Ut masculum pariat.*

[a] *Frustra tentarunt* efficere.

NOTÆ.

3. *Ab immortalitate.*] Alias *immortalitati*: vel, *quod semper mortalitati subducitur*, id est, quod humanæ naturæ per mortem perit: vel, *quod semper mortalitate*, id est, mortalis naturæ conditione *subducitur* homini.

4. *Sextus.*] A Justino dicitur *octavus*, isque jam exactus: certe post paulo filium peperit Alexandrum.

1. *Barsine.*] Hanc Arrianus Darii ipsius filiam vocat, quam reliqui *Statiram* vocant, nuper apud Susa nuptam Alexandro: sed Porphyrius apud Eusebium Pharnabazi, Plutarchus Artabazi filiam facit, Memnonisque illius Rhodii uxorem quæ Damasci capta fuit, lib. 3. cap. ult. Hic quoque *Barsenen* scribit. *Filium.*] Herculi nomen fuit; quem postea Cassander interfici jussit.

2. *Darius.*] Hystaspis F. *Xerxes.*] Darii ejus filius: de quibus ad lib. 3. cap. 24. & lib. 4. c. 2. &c.

3. *Optimum.*] Vide supra cap. 12.

ventem oculos, ex turba amicorum delegisse cui traderet. Placere igitur summam imperii ad Perdiccam deferri. Nec dubitavere, quin vera censeret: itaque universi procedere in medium Perdiccam, & regis annulum tollere jubebant. Hærebat inter cupiditatem pudoremque; & quo modestius, quod expectabat, appeteret, pervicacius oblaturos esse credebat. Itaque cunctatus, diuque quid ageret incertus; ad ultimum tamen recessit, & post eos qui sederant proximi, constitit. At Meleager unus è ducibus, confirmato animo, quem Perdiccæ cunctatio erexerat, *Nec dii siverint*, inquit, *ut Alexandri fortuna, tantique regni fastigium in istos humeros ruat: homines certe non ferent. Nihil dico de nobilioribus* [4] *quam hic est*, [b] *sed de viris tantum; quibus invitis nihil perpeti necesse est. Nec vero interest, Roxanes filium, quandoque genitus erit, an Perdiccam regem habeatis; quum iste sub tutelæ specie regnum occupaturus sit. Itaque nemo ei rex placet, nisi qui nondum natus est: & in tanta omnium festinatinatione, non justa modo, sed etiam necessaria; exactos menses solus expectat, & jam divinat marem esse conceptum: quem vos dubitatis paratum esse* [5] *vel subdere? Si* [6] *medius fidius Alexander hunc nobis regem pro se reliquisset, id solum ex iis quæ imperasset, non faciendum esse censerem. Quin igitur ad diripiendos thesauros discurritis? harum enim opum regiarum utique populus est hæres.* Hæc eloquutus per medios armatos erupit: & qui abeunti viam dederant, ipsum ad pronunciatam prædam sequebantur.

XVIII. Jamque armatorum circa Meleagrum frequens globus erat, in seditionem ac discordiam versa concione; quum quidam plerisque Macedonum ignotus ex infima plebe, *Quid opus est*, inquit, *armis, civilique bello, habentibus regem quem quæritis? Aridæus Philippo genitus, Alexandri paulo ante regis* [1] *frater, sacrorum cærimoniarumque consors modo, nunc solus hæres, præteritur à vobis. Quo merito suo? quidve fecit, cur etiam gentium communi jure fraudetur? Si Alexandro similem quæritis, nunquam reperietis: si proximum, hic solus est.* His auditis concio primo silentium velut jussa habuit: conclamant deinde

INTERPRETATIO.

[b] *Sed de* quibusvis *qui modo viri sint: quos nulla res cogit* hoc *pati invitos.*

NOTÆ.

4. *Quam hic est.*] Perdiccas. *Quandoque.*] *Pro quandocumque*, ut lib. 7. c. 37. diximus.

5. *Vel subdere.*] An dubitatis paratum esse Perdiccam, si Roxane feminam pepererit, pro hac masculum supponere, quo tutelæ specie regnum interim occupet.

6. *Medius fidius.*] Juramenti formula veteribus usitata, quasi diceres *ita me Dius Fidius amet*, id est, Deus qui fidei præest: vel, ut alii interpretantur, *Dius fidius*, id est, Διὸς, *Jovis filius*: sæpe enim *d* & *l* permutantur.

1. *Frater.*] Philippo ex alia sive uxore, sive pellice genitus.

pariter;

pariter: *Aridæum vocandum esse; mortemque meritos, qui concionem sine eo habuissent.* Tum Pithon plenus lacrymarum orditur dicere: *Nunc vel maxime miserabilem esse Alexandrum, qui tam bonorum civium militumque fructu, & præsentia fraudatus esset. Nomen enim memoriamque regis sui tantum intuentes, ad cetera caligare eos.* Haud ambigue [2] in juvenem, cui regnum destinabatur, probra intensa: quæ magis ipsi odium, quam Aridæo contemptum attulerunt: quippe dum miserentur, etiam favere cœperunt. Igitur non alium se quam eum, qui ad hanc spem genitus esset, regnare passuros pertinaci acclamatione declarant; vocarique Aridæum jubent. Quem Meleager infestus invisusque Perdiccæ strenue perducit in regiam: & milites [3] Philippum consalutatum regem appellant.

XIX. Ceterum hæc vulgi erat vox; principum alia sententia. E quibus Pithon consilium Perdiccæ exequi cœpit, tutoresque destinat filio ex Roxane futuro, Perdiccam & Leonnatum stirpe regia genitos. Adjecit, ut in Europa Craterus & Antipater res administrarent. Tum jusjurandum à singulis exactum, futuros in potestate regis geniti Alexandro. Meleager haud injuria metu supplicii territus, cum suis secesserat. Rursus Philippum trahens secum irrupit in regiam clamitans, *Suffragari* [1] *spei publicæ de novo rege paulo ante conceptæ robur ætatis: experirentur modo stirpem Philippi, & filium ac fratrem regum duorum: sibimetipsis potissimum crederent.* Nullum profundum mare, nullum vastum fretum & procellosum tantos ciet fluctus; quantos multitudo motus habet: utique si nova, & brevi duratura libertate luxuriat. Pauci Perdiccæ modo electo; plures Philippo, quam speraverat, imperium dabant. Nec velle, nec nolle quidquam diu poterant; pœnitebatque modo consilii, modo pœnitentiæ ipsius. Ad ultimum tamen in stirpem regiam inclinavere studiis. Cesserat ex concione Aridæus principum auctoritate conterritus; & abeunte illo conticuerat magis, quam languerat militaris favor. Itaque revocatus vestem fratris, eam ipsam quæ in sella posita fuerat, induitur. Et Meleager thorace sumpto capit arma: novi regis satelles sequitur: phalanx hastis cly-

NOTÆ.

2. *In juvenem.*] Aridæum. *Intensa*] id est, conjecta hæc probra à Pithone: oblique enim significabat præter stirpem nihil esse in Aridæo, quod rege dignum foret. *Ipsi.*] Pithoni. *Miserentur.*] Aridæi.

3. *Philippum.*] Sensus est: Aridæum regem appellantes, nomen ei *Philippum*, ob memoriam patris, imponunt. Hic Philippus Aridæus est à quo appellati sunt *anni Philippi*, quibus Astronomi Græci & Arabes usi sunt; ducto hujus æræ initio ab exordio anni Ægyptiaci in quem Alexandri mors & Philippi exordia inciderunt: hoc est à 12. Novembris præteriti. Vide Petav. de Doctr. temp. to. 2. l. 10. c. 38. & 39.

1. *Spei publicæ.*] Sic restituere ausus sum, pro eo quod vulgo legebatur nullo fere sensu, *reipublicæ*: *concepta* vero, quod in optimis MSS. legitur, facilius admittendum putavi quam illud Acidalii, *concepto* mutantis in *recepto*, ut esset, *suffragari reipublicæ de novo rege paulo ante recepto robur ætatis &c.*

peos quatiens, *Expleturam se sanguine* [2] *illorum qui affectaverant nihil ad ipsos pertinens regnum*, minabatur: *in eadem domo familiaque imperii vires remansuras esse: hereditarium imperium stirpem regiam vindicaturam: assuetos se nomen ipsum colere, venerarique: nec quemquam id capere, nisi genitum ut regnaret.*

XX. Igitur Perdiccas territus conclave in quo Alexandri corpus jacebat, obserari jubet. Sexcenti cum ipso erant, spectatæ virtutis; Ptolemæus quoque se adjunxerat ei, [1] puerorumque regia cohors. Ceterum haud difficulter à tot militibus armatorum claustra perfracta sunt. Et rex quoque irruperat stipatus satellitum turba, quorum princeps erat Meleager. Iratusque Perdiccas hos, qui Alexandri corpus tueri vellent, sevocat; sed qui irruperant, eminus tela in ipsum jaciebant: multisque vulneratis, tandem seniores demptis galeis, quo facilius nosci possent; precari, qui cum Perdicca erant, cœpere, ut abstinerent bello, regique & pluribus cederent. Primus Perdiccas arma deposuit; ceterique idem fecere. Meleagro deinde suadente [2] ne à corpore Alexandri discederent; insidiis locum quæri rati, diversa regiæ parte ad Euphratem fugam intendunt. Equitatus, qui ex nobilissimis juvenum constabat, Perdiccam & Leonnatum frequens sequebatur: placebatque excedere urbe, & [a] tendere in campo. Sed Perdicca ne pedites quidem sequuturos ipsum desperabat: itaque, ne abducendo equites abrupisse se à cetero exercitu videretur, in urbe substitit. At Meleager regem monere non destitit, *Jus imperii Perdiccæ morte sanciendum esse: ni occupetur impotens animus, res novaturum: meminisse eum quid de rege meruisset: neminem autem ei satis fidum esse, quem metuat.* Rex patiebatur magis, quam assentiebatur. Itaque Meleager silentium pro imperio habuit; misitque regis nomine, qui Perdiccam accerserent: iisdem mandatum, ut occiderent, si venire dubitaret. Perdiccas nunciato satellitum adventu, sexdecim omnino pueris regiæ cohortis comitatus in limine domus suæ constitit; castigatosque & Meleagri mancipia identidem appellans, sic animi vultusque constantia terruit, ut vix mentis compotes fugerent. Perdiccas pueros equos jussit conscendere; & cum paucis amicorum ad Leonnatum pervenit; jam firmiore præsidio vim propulsaturus, si quis inferret.

INTERPRETATIO.

[a] *Castra in agris ponere.*

NOTÆ.

2. *Illorum qui.*] Perdiccæ ac suorum.

1. *Puerorum.*] Nobilium adolescentium, regii corporis custodum. *Armatorum.*] Militum phalangis.

2. *Ne discederent.*] Perdiccas cum suis. Hoc autem suadebat scilicet, ut per speciem honoris defuncto exhibendi, avocaret illos à publicæ rei administratione: vel etiam forte, ut in unum locum inclusi facilius, cum vellet, occiderentur: quod illi confestim suspicati sunt.

XXI. Postero die indigna res Macedonibus videbatur, Perdiccam ad mortis periculum adductum; & Meleagri temeritatem armis ultum ire decreverant. Atque ille seditione provisa, quum regem adissent, [1] interrogare eum cœpit, *An Perdiccam comprehendi ipse jussisset?* Ille, *Meleagri instinctu se jussisse*, respondit: *ceterum non debere tumultuari eos; Perdiccam enim vivere.* Igitur concione dimissa Meleager equitum maxime defectione perterritus, inopsque consilii (quippe in ipsum [2] periculum reciderat, quod inimico paulo ante intenderat) triduum fere consumpsit incerta consilia volvendo. Et pristina quidem regiæ species manebat: nam & legati gentium regem adibant, & copiarum duces aderant, & vestibulum satellites armatique compleverant. Sed ingens [3] sua sponte mœstitia ultimæ desperationis index erat: suspectique invicem non adire propius, non colloqui audebant; secretas cogitationes intra se quisque volventes: & ex comparatione regis novi, desiderium excitabatur amissi. [4] *Ubi ille esset, cujus imperium, cujus auspicium sequuti erant: destitutos se inter infestas indomitasque gentes, expetituras tot cladium suarum pœnas, quandocumque oblata esset occasio.* His cogitationibus animos exedebant; quum annunciatur equites, qui sub Perdicca essent, occupatis circa Babylonem campis, frumentum, quod in urbem invehebatur, retinuisse. Itaque inopia primum, deinde fames esse cœpit; & qui in urbe erant, aut reconciliandam gratiam cum Perdicca; aut armis certandum esse censebant.

XXII. Forte ita acciderat, ut qui in agris erant, populationem villarum vicorumque veriti, confugerent in urbem: oppidani, quum ipsos alimenta deficerent, urbe excederent: & utrique generi tutior aliena sedes, quam sua videretur. Quorum [1] consternationem Macedones veriti, in regiam coeunt; quæque ipsorum sententia esset, exponunt. Placebat autem legatos ad equites mitti de finienda discordia, armisque ponendis. Igitur à rege legatur Pasas Thessalus, & Amissas [2] Megalopolitanus, & Perilaüs: qui quum mandata re-

NOTÆ.

1. *Interrogare.*] Coram ipsis militibus, *an* non *Perdiccam comprehendi ipse* rex *jussisset.* Alii sic: *Atque illi cum regem adissent, int. eum cœpere, an &c.* Sed nihil tantopere necesse fuit mutari vulgatam lectionem; nisi quod *adissent* rectius visum quam *adisset*: Macedones enim potius quam Meleagrum intelligi par est; qui à regis latere, ut pote *satellitum*, immo factionis *princeps*, discedere non debuit.

2. *Periculum.*] Ab seditione Macedonum militum, id est, peditum.

3. *Sua sponte.*] Mœstitia quæ in omnium vultu non ficte, sed sua sponte se prodebat: quanquam sunt qui deleant illud, *sua sponte.*

4. *Ubi ille esset.*] Supple, *requirebant*: quod quidem eleganter omissum à Curtio, & intrusum à sciolis sustulimus, doctos secuti.

1. *Consternation.*] Seditionem. Vide lib. 5. cap. 27. *Macedones.*] Qui in urbe cum rege Philippo erant, pedites.

2. *Megalopolit.*] Megalopolis urbs Arcadiæ; lib. 6. cap. 3.

gis edidissent; *Non aliter posituros arma equites, quam si rex discordiæ auctores dedidisset,* tulere responsum. His renunciatis sua sponte milites arma capiunt: quorum tumultu è regia Philippus excitus, *Nihil* inquit, *seditione est opus: nam inter se certantium præmia, qui quieverint,* [3] *occupabunt. Simul mementote rem esse cum civibus;* [a] *quibus spem gratiæ cito abrumpere, ad bellum civile properantium est. Altera legatione an mitigari possint, experiamur: & credo nondum regis corpore sepulto ad præstanda ei justa omnes esse coituros. Quod ad me attinet, reddere hoc imperium malo, quam exercere civium sanguine: & si nulla alia concordiæ spes est, oro quæsoque, eligite potiorem.* Obortis deinde lacrymis diadema detrahit capiti: dextram qua id tenebat, protendens, ut si quis se digniorem profiteretur, acciperet. Ingentem spem indolis [b] ante eum diem [4] fratris claritate suppressæ, ea moderata excitavit oratio. Itaque cuncti instare cœperunt, ut quæ agitasset, exequi vellet. Eosdem rursus legat petituros, ut Meleagrum [5] tertium ducem acciperent. Haud ægre id impetratum est: nam & abducere Meleagrum Perdiccas à rege cupiebat; & unum duobus imparem futurum esse censebat. Igitur Meleagro cum phalange obviam egresso, Perdiccas equitum turmas antecedens occurrit. Utrumque agmen mutua salutatione facta coit; in perpetuum, ut arbitrabantur, concordia & pace firmata.

XXIII. Sed [a] jam fatis admovebantur Macedonum genti bella civilia. Nam & insociabile est regnum; & à pluribus expetebatur. Primum ergo [1] collegere vires, deinde disperserunt: & quum pluribus corpus, quam capiebat, onerassent; [2] cetera membra deficere cœperunt: quodque imperium sub uno stare potuisset; dum à pluribus sustinetur, ruit. Proinde jure meritoque populus Romanus salutem se [3] principi suo debere profitetur; cui noctis, quam pene su-

INTERPRETATIO.

[a] *Quibus si spem pacis adimitis, civile bellum accelerabitis.*

[b] *Quam Alexandri gloria hactenus obscuraverat.*

[a] *Jam fata properabant movere inter Macedonas bellum civile.*

NOTÆ.

3. *Occupabunt.*] Utraque pugnantium factione mutuis cladibus attrita, ipsi integri nullo suo damno id de quo certatur, obtinebunt.

4. *Fratris clar.*] Tamen stupidum fuisse Plutarchus testatur; non à natura quidem, sed pharmacis ab Olympiade propinatis.

5. *Tertium ducem.*] Perdiccæ ac Leonnato socium admitterent.

1. *Collegere.*] Juncta in speciem, ut modo vidimus, amicitia. Alii MSS. secuti legunt, *collisere*; id est, inter se vires commisere.

2. *Cetera.*] Quæ illa sunt, *cetera membra* præter ipsum corpus? Nimirum angustiori quadam significatione *corpus* intelligit stomachum, pectus, ventrem &c. quod ubi nimio ingesto cibo gravatum fuerit, cetera membra deficiunt. Ita regni partes aliæ labare cœperunt, dum exercitui & summæ rerum administrationi plures imponuntur.

3. *Principi.*] Quis ille sit Romanorum princeps, accurate in præfatione expendimus.

premam habuimus, novum ſidus illuxit. Hujus hercule, non ſolis, ortus lucem caliganti reddidit mundo; quum ſine ſuo capite diſcordia membra trepidarent. Quot ille tum extinxit faces? quot condidit gladios? quantam tempeſtatem ſubita ſerenitate diſcuſſit? Non ergo revireſcit ſolum; ſed etiam floret imperium. Abſit modo invidia, excipiet hujus ſæculi tempora, ejuſdem domus utinam perpetua, certe diuturna poſteritas. Ceterum ut ad ordinem, à quo me contemplatio plublicæ felicitatis averterat, redeam; Perdiccas unicam ſpem ſalutis ſuæ in Meleagri morte ponebat: vanum eumdem & infidum, celeriterque res novaturum, & ſibi maxime infeſtum occupandum eſſe. Sed alta diſſimulatione conſilium premebat, ut opprimeret incautum. Ergo clam quoſdam ex copiis, quibus præerat, ſubornavit; ut, quaſi ignoraret ipſe, conquererentur palam, Meleagrum æquatum eſſe Perdiccæ. Quorum ſermone Meleager ad ſe relato, furens ira, Perdiccæ quæ comperiſſet, exponit. Ille velut nova re exterritus, admirari, queri, dolentiſque ſpeciem oſtentare ei cœpit: ad ultimum convenit, ut comprehenderentur tam ſeditioſæ vocis auctores. Agit Meleager gratias, amplexuſque Perdiccam, fidem ejus in ſe, ac benevolentiam collaudat. Tum communi conſilio rationem opprimendi noxios ineunt: placet exercitum patrio more [b] luſtrari: & probabilis cauſa videbatur præterita diſcordia.

XXIV. Macedonum reges ita luſtrare ſoliti erant milites, ut diſciſſæ canis viſcera [1] ultimo in campo, in quem deduceretur exercitus, ab utraque abjicerentur parte: intra id ſpatium armati omnes ſtarent, hinc equites, illinc phalanx. Itaque eo die, quem huic ſacro deſtinaverant, rex cum equitibus elephantiſque conſtiterat contra pedites, queis Meleager præerat. Jam equeſtre agmen movebatur; & pedites ſubita formidine ob recentem diſcordiam, [a] haud ſane pacati quidquam exſpectantes; parumper addubitavere, an in urbem ſubducerent copias: quippe [b] pro equitibus planities erat. Ceterum veriti ne temere commilitonum fidem damnarent, ſubſtitere, præparatis ad dimicandum animis, ſi quis vim inferret. Jam agmina coïbant; parvumque intervallum erat, quod aciem utramque divideret. Itaque rex cum una ala obequitare peditibus cœpit; diſcordiæ auctores, quos tueri ipſe debebat, inſtinctu Perdiccæ ad ſupplicia depoſcens; minabaturque omnes turmas cum elephantis inducturum ſe in recuſan-

INTERPRETATIO.

[b] *Expiari.*

[a] *Nihil amicum* ab equitibus *ſperantes.*

[b] *Planus campi ſitus erat opportunus equitatui.*

NOTA.

1. *Ultimo in campo.*] In utraque campi extremitate. Paulo aliter Livius lib. 40. *Caput media canis præciſa & prior pars ad dextram cum extis; poſterior ad lævam ponitur: inter hanc diviſam hoſtiam armata copia traducuntur.*

tes. Stupebant improviso malo pedites : nec plus in ipso Meleagro erat aut consilii, aut animi. Tutissimum ex præsentibus videbatur, [c] exspectare potius, quam movere fortunam. Tum Perdiccas ut torpentes & [2] obnoxios vidit; CCC fere, qui Meleagrum erumpentem ex concione, quæ prima habita est post mortem Alexandri, sequuti erant; à ceteris discretos, elephantis in conspectu totius exercitus objicit : omnesque belluarum pedibus obtriti sunt, nec prohibente Philippo, nec auctore : apparebatque [d] id modo pro suo vindicaturum quod approbasset eventus. Hoc bellorum civilium Macedonibus & omen & principium fuit. Meleager sero intellecta fraude Perdiccæ, tum quidem, quia ipsius corpori vis non afferebatur, in agmine quietus stetit : at mox damnata spe salutis, quum ejus nomine quem ipse fecerat regem, in perniciem suam abutentes videret inimicos; confugit in templum : ac ne loci quidem religione defensus, occiditur.

XXV. Perdicca perducto in urbem exercitu, consilium principum virorum habuit, in quo [1] imperium ita dividi placuit, ut rex quidem summam ejus obtineret : satrapes Ptolemæus esset Ægypti & Africæ gentium, quæ in ditione erant. Laomedonti Syria cum Phœnice data est : Philotæ Cilicia destinata : Lyciam cum Pamphylia & majore Phrygia obtinere jussus Antigonus : In Cariam Cassander; Menander in Lydiam missi. Phrygiam minorem Hellesponto adjunctam Leonnati provinciam esse jusserunt. Cappadocia Eumeni cum Paphlagonia cessit. Præceptum est, ut regionem eam usque ad [2] Trapezunta defenderet, bellum cum Arbate gereret (solus hic detrectabat imperium) Pithon Mediam, Lysimachus Thraciam, appositasque Thra-

INTERPRETATIO.

[c] *Opperiri* qualemcumque *sortem potius quam* illam *accersere*.

[d] *Philippum nihil approbaturum* tanquam *se auctore factum*, *quam quod exitus* felix *approbaret*.

NOTÆ.

2. *Obnoxios.*] Accipiendæ injuriæ opportunos.

1. *Imp. dividi.*] Paululum diversæ invicem & à Curtio divisiones leguntur apud Diodorum lib. 18. Appianum in Syriacis, Arrianum lib. 7. & apud Photium, cod. 92. Dexippum ibid. cod. 82. Justinum lib. 13. c. 4. & in Excerptis Chronol. Scaligeri, pag. 58. ex quibus inter se compositis indicem duplici methodo aptissimum confecit Freinshemius : quem tu, si lubet, consule. Videri quoque possunt Raderus hic, & Usserius in Chronico.

2. *Trapezunta.*] Trapezus nobilis urbs ad Euxinum mare à Sinopensibus condita in ea Cappadociæ parte quæ olim Colchorum pars fuit, postea Pontus Cappadocius appellata est. Urbis nomen factum à τράπεζα, *mensa*, ut & τραπέζιον, quadrati genus, ob figuræ similitudinem : ex quo vulgare illud ductum est *Trebisonde*; & Turcicum *Tarrabozan*. Ab ea dictum est *Trapezuntinum* imperium Græcorum, cui Isaacus sive Alexius Comnenus Constantinopoli à Francis capta profugus initium dedit circa annum 1205. quod demum Mahumetus II. Turcorum imperator extinxit anno 1461.

ciæ Ponticas gentes obtinere jussi. Qui Indiæ, quique Bactris & Sogdianis, ceterisque aut Oceani aut rubri maris accolis præerant, quibus quisque finibus habuisset, imperii etiam jus obtineret: Perdiccas cum rege esset, copiisque præesset, quæ regem sequebantur. Credidere quidam testamento Alexandri distributas esse provincias; sed famam ejus rei, quamquam ab auctoribus tradita est, 3 vanam fuisse comperimus. Et quidem suas quisque opes divisis imperii partibus tuebantur: quas ipsi fundaverant, [a] si unquam adversus immodicas cupiditates terminus staret. Quippe paulo ante regis ministri, specie imperii alieni procurandi, singuli ingentia invaserant regna: sublatis certaminum causis; quum & omnes ejusdem gentis essent, & à ceteris sui quisque imperii regione discreti. Sed difficile erat eo contentos esse, quod obtulerat occasio: quippe Sordent prima quæque, quum majora sperantur. Itaque omnibus expeditius videbatur augere regna, quam fuisset accipere.

XXVI. Septimus dies erat, ex quo corpus regis jacebat in solio; [a] curis omnium ad formandum publicum statum à tam solemni munere aversis. Et non aliis quam Mesopotamiæ regione fervidior æstus existit: adeo ut pleraque animalia, quæ in nudo solo deprehendit, exstinguat; tantus est vapor solis, & cœli, quo cuncta velut igne torrentur. Fontes aquarum & rari sunt, & incolentium fraude celantur: ipsis usus patet, ignotus est advenis. [b] Ut tandem curare corpus exani-

INTERPRETATIO.

[a] *Si ullus esset limes* satis *firmus contra effrænatam* regnandi *cupidinem*.

[a] *Cum omnium* procerum *cogitationes conversæ forent ad imperii administrationem ordinandam*, omisso *tam consueto fræna* exequiarum *officio*.

[b] *Postquam demum per otium licuit amicis* Alexandri *sepelire* ejus *cadaver*.

NOTÆ.

3. *Vanam fuisse.*] Immo vero certissimam fuisse compertum nobis est Scripturæ testimonio, cujus hæc verba sunt Machab. lib. 1. cap. 1. v. 6. *Et post hæc decidit* (Alexander) *in lectum, & cognovit quia moreretur: & vocavit pueros suos nobiles qui secum erant nutriti à juventute; & divisit illis regnum suum, cum adhuc viveret.* Duplicem video ab interpretibus viam esse tentatam, ut locum hunc cum Curtii sententia conciliarent; sed neutra mihi quidem satis probabilis est visa. Hoc enim efficiunt in summa, ut vel Alexandro duntaxat mortuo, vel nondum ægrotante imperium divisum dicatur esse; quorum utrumque Scripturæ pugnat. Alia quædam occurrebat ineundæ concordiæ ratio, si institutam quidem ab Alexandro partitionem imperii diceremus, quod Scriptura testatur; sed eam Macedonibus non placuisse, novamque ipso extincto moliri coactos esse: quam hic retulit Curtius, & ab Alexandro factam merito negat. Quod si ne id quidem placet, non multum hercle laborandum nobis est, ut ne Scriptura pugnet cum Curtio: quæ, vel si profani cujuspiam foret, haud dubie plus à nobis exigeret fidei quam Curtius; cum hic ab rei gestæ locis ac temporibus longe remotior scripserit, multaque alia contra historiæ fidem peccaverit; ut passim his in commentariis observavimus.

1. *Septimus.*] Ælianus var. hist. l. 12. cap. 64. trigesimum fuisse narrat. *Vapor.*] Æstus, ut diximus ad lib. 7. c. 18.

mum amicis vacavit; [2] nullâ tabe, ne minimo quidem livore corruptum videre, qui intraverant: [c] vigor quoque qui constat ex spiritu, non destituerat. Itaque Ægyptii Chaldæique jussi corpus suo more curare, primo non sunt ausi admovere, velut spiranti, manus: deinde precati, ut jus fasque esset mortalibus attrectare eum, purgavere corpus; repletumque est odoribus aureum solium; & capiti adjecta fortunæ ejus insignia. [3] Veneno necatum esse credidere plerique: filium Antipatri inter ministros, *Jollam* nomine, patris jussu dedisse. Sæpe certe audita erat vox Alexandri, *Antipatrum regium affectare fastigium*, [d] *majoremque esse præfecti opibus; ac titulo* [4] *Spartanæ victoriæ inflatum, omnia à se data asserentem sibi.* Credebant etiam, Craterum cum veterum militum manu ad interficiendum eum missum. Vim autem veneni, quod [5] in Macedonia gignitur, talem esse constat, ut ferrum quoque exurat, [e] ungulæ jumenti dumtaxat patiens. [6] *Stygem* appellant fontem, ex quo pestiferum virus emanat. Hoc per Cassandrum allatum traditumque fratri Jollæ, & ab eo supremæ regis potioni inditum. Hæc, utcumque sunt tradita, eorum [f] quos rumor asperserat, mox potentia extinxit. Regnum enim Macedoniæ Antipater, & Græciam quoque invasit: [7] soboles deinde excepit,

INTERPRETATIO.

[c] *Etiam vividus color qui ex animæ* præsentia *oritur, remanserat* in corpore.

[d] *Potentiorem esse* quam postularet *prætoris fortuna; eumque superbum victoriæ nomine de Spartanis relatæ, vindicare sibi cuncta quæ* ipsi *ab Alexandro data erant.*

[e] *Et solum intra cornu* ex *jumenti* pede *contineri possit.*

[f] *Quos fama* hujus rei *insimulaverat.*

NOTÆ.

2. *Nulla tabe.*] Id si ita est, vanam oportet fuisse veneni suspicionem: immo satis mirum videretur in tanto Mesopotamiæ ardore, vel si venenum abfuisset, durare tandiu integrum potuisse. Fortasse ut sparsa temere fuerat veneni fabula, sic altera hæc ab iis inventa est quorum intereat primam refelli. Apud Lucianum quidem in Dialogo Philippi & Alexandri traditur, hujus cadaver *porrectum jacere, turgidum sane & juxta aliorum corporum morem, contractu suo omnia labefactans.*

3. *Veneno.*] Affirmarunt multi, non pauciores negarunt; quorum nomina locosque hic appellata apud Freinshemium reperies. Arriano libenter subscribam, qui postquam ea retulit vulgo jactari, in hæc verba concludit: *Quæ quidem ideo potius à me commemorantur, ne ignorasse videar ea tum sparsa fuisse, quam quod fide digna existimem.* Eamque maximæ partis fuisse sententiam Plutarchus testatur in Alex. sub finem.

4. *Spartanæ.*] De Agide Spartanorum rege, ut habes initio lib. 6.

5. *In Macedonia.*] Non in Macedonia sed in Arcadia. *Jumenti.*] Cujusnam autem, non constat: nam apud alios equi, apud alios asini, muli apud alios ungula fuisse legitur.

6. *Stygem.*] *Styx* fons erat ad Nonacrim urbem Arcadiæ, aqua ob vehementiam frigoris summe pestifera. Dictam volunt Stygem à στυγερὸς, *tristis, odiosus, terribilis &c.* Inde nata poëtarum fabula Stygiam paludem apud inferos eadem ratione ponentium atque Avernum, Cocytum &c.

7. *Soboles.*] Cassander Antipatri filius, qui sublato Aridæo regem se Macedoniæ

interfectis

interfectis omnibus quicumque Alexandrum, etiam longinqua cognatione, contigerant. Ceterum corpus ejus, 8 Ptolemæo cui Ægyptus cesserat, Memphim, & inde paucis post annis Alexandriam translatum est: omnisque memoriæ ac nomini 9 honos habetur.

NOTÆ.

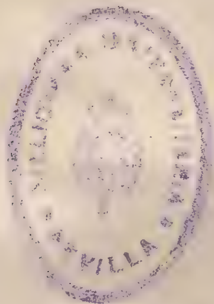
appellavit. Justinum vide l. 14. c. 5. 6. *Interfectis.*] Inter alios Olympiadem Alexandri matrem, tum filios ejus Herculem ex Barsine; & è Roxane Alexandrum cum ipsa matre Joem. Justinus l. 15. c. 2. Pausanias in Bœoticis, aliique.

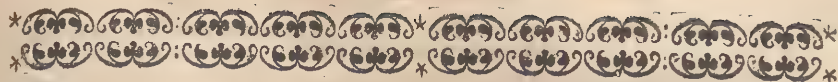
8. *Ptolemæo.*] Post duos annos ab Aridæo rege & Perdicca delatum est in Ægyptum, & à Ptolemæo, qui obviam processerat, vel exceptum, ut ait Diodorus, vel ereptum, ut Strabo refert; ac Memphi conditum est; quamvis ipse ad Hammonis templum asportari se voluisset. Alexandriam vero non à Ptolemæo Lagi, sed à Philadelpho ejus filio translatum auctor est Pausanias in Atticis.

9. *Honos habetur.*] Puta quod ei constructum Alexandriæ templum magnificum; quod sacrificia heroïca instituta: quod alibi consecrati luci, celebrataque certamina, ut in Ionia: quod *Magni* cognomen additum: quod ejus nomine æra consignata, quam postmodum Syri in annis numerandis secuti sunt, &c.

FINIS.

INDEX
VOCABULORUM OMNIUM, QUÆ IN QUINTO CURTIO LEGUNTUR.

Prior numerus paginam, alter verò, vel alii ad proximam uſque lineolam, paginæ lineam vel lineas ſignificant.

*Aſteriſcus * paſſim interjectus indicat eo loco vim vocis, aut ſubjectam rei vocem explicari.*

A.

agnoſcor,

C

canum·

D.

deponi

E.

equites

F.

G.

H.

L.

M.

Media

N.

O.

patiuntur.

Q.

R.

INDEX

S.

ſignificans

T.

Tarſon

V.

X.

Z.

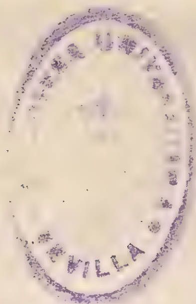
FINIS.

ADDITA.

A.

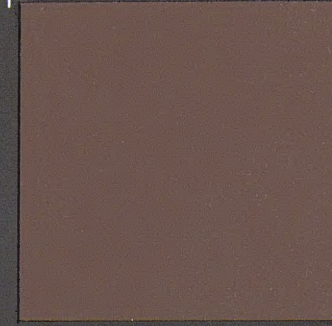
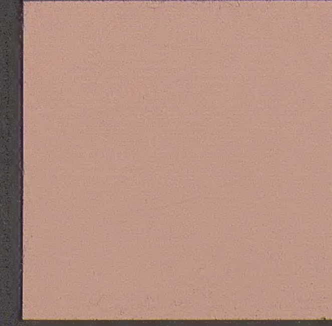
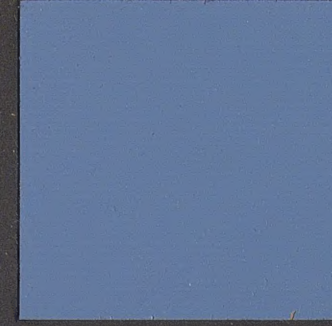
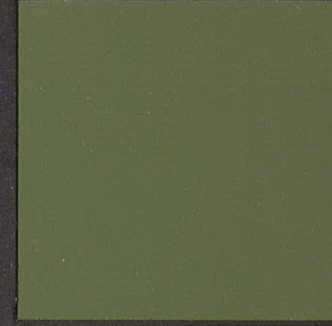
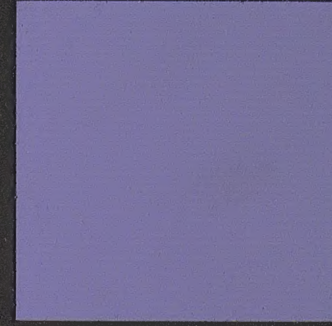
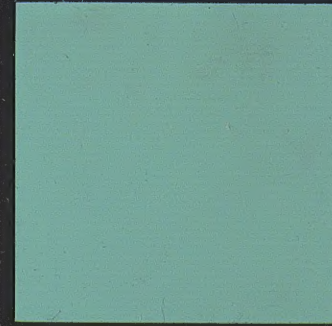
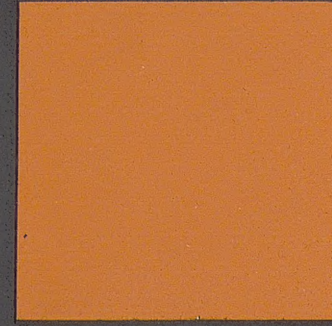
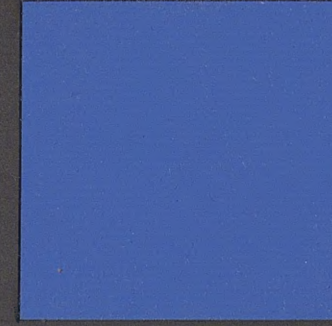
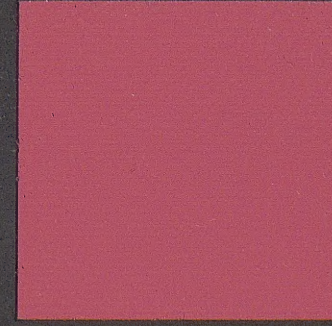
VOCABULORUM.

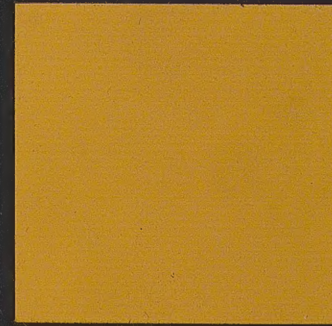
FINIS.

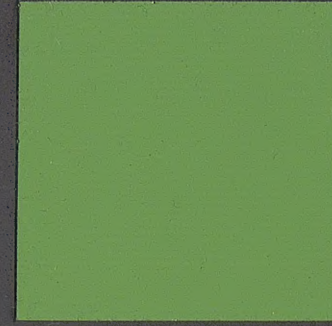
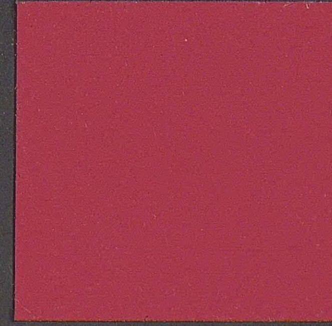

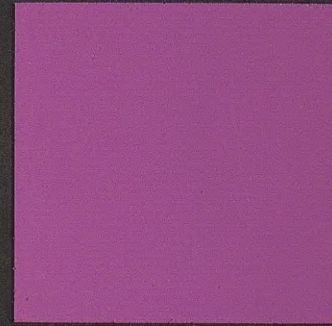
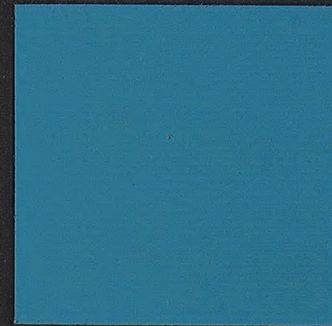
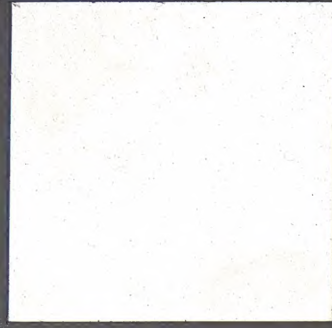
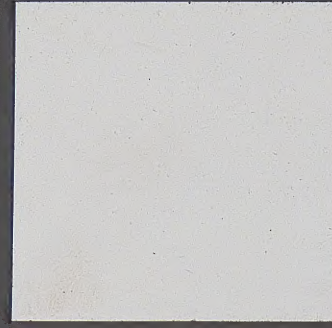
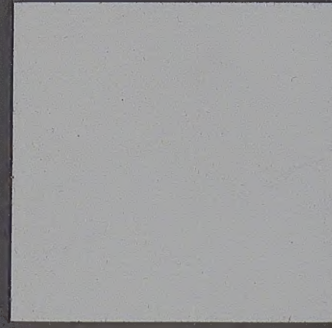
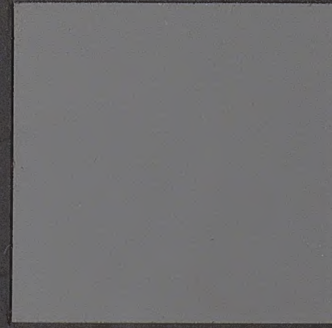
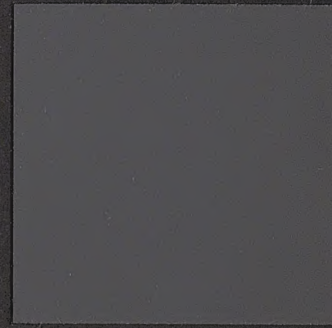
QUINTUS CURTIUS

colorchecker CLASSIC

calibrite

mm